

Bibl. Ind. 561

IV, 3

55

1553 - 1617

PROSPERI ALPINI

MAROSTICENSIS Philosophi, Medici, & in Gymnasio PATAVINO Simplicium
Medicamentorum Professoris Ordinarii, atque Horti Medici præfecti,

DE

MEDICINA METHODICA

LIBRI TREDECIM.

In quibus medendi ARS METHODICA vocata olim maxime celebris,
quæ hac ætate non sine magno Studioforum medicinæ & de-
decore, & damno plane defuisse visa est, denuo restitui-
tur, atque in Medicorum commodum quadantenus
ad medicinam Dogmaticam conformatur.

Opus novum, è quo Studiosi præter sectæ Methodicæ placita à celeberrimis
Medicis tradita, etiam praxim Methodicam exactissimam ad
medendum nanciscentur.

EDITIO SECUNDA.

LUGDUNI BATAVORUM,

Ex Officina

BOUFESTEINIANA, 1719.

PROSPER P. N. I.

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO

D. B.

MEDICINA METHODICA

LIBRARY

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
MEDICINA METHODICA
LIBRARY

LIBRARY OF THE UNIVERSITY OF CHICAGO
MEDICINA METHODICA
LIBRARY

EDITIO SECUNDA

ROUTED TO THE

S E R E N I S S I M O
FRANCISCO MARIAE II.

Feltrio de Ruvere duci Urbini VI.

P R O S P E R A L P I N U S . S . D .

*U*M mille fortassè ab hinc annos (Serenissime Dux) ut non levi conjectura consequi possumus, ex tribus medicinae sectis olim veteribus cognitis, Methodica vocata; posteaquam multis saeculis à viris doctissimis exculta, in toto ferè orbe maxime floruerat, nunc omnino & obsolevisse, & planè desuisse visa sit, doliturum sanè, & quidem acerbius, medicinae Studiosis existimavi: Artem medendi Methodicam (quia brevi methodo homines medicinam facere doceret) appellatam, ex Medicorum memoriis prorsus sublatam: in qua tot tantique Philosophi, & Medici eruditissimi, quorum summam in tradendis liberalibus artibus præstantiam, atque claritatem antiquitas probe novit, ad eam cognoscendam, stabiliendamque plurimum insudarunt. De qua etiam Thessalus quondam Methodicorum Princeps apud Neronem Principem tantopere gloriatus est. Quid an non præter hunc, atque Themisonem Laodiceum Syrium illius sectæ primum auctorem, Antipater quoque, Leonides Alexandrinus, Archigenes Apameus, Soranus Ephesius, Julianus, Caelius Aurelianus, atque alii penè innumeri ab antiquitate plurimi aestimati hanc medendi methodum religiosius excoluerunt? mordicusque tenuerunt? Quid amplius? Nonne Galenus ea aetate maxime in medicina celebris, forsitan quadam

D E D I C A T I O.

nobili aemulatione commotus (quia eam medendi sectam, quo tempore ipse primum Romam venerat, in ea urbe, atque alibi in totius orbis terrarum locis supra alios Medicos clarere animadverterit, atque ad maiorem quoque honorem, & gloriam evehendam suspicaretur) cum medendo, tum scribendo varias disputationes contra ipsos apologeticas suscipere coactus est? Quas Methodicis non parum auctoritatis, atque splendoris attulisse, creditum est; nimirum quasi tantus Medicus post unum Hippocratem Dogmaticorum omnium Princeps eo modo multum cohonestare, illorumque claritati aliquid majus honoris addere videretur. Huc accedit valetudinis curationem, quam Methodici prosecuti sunt, vel idem ipsum mederi à Dogmaticis secutum videri, vel pauculis quibusdam differentiis ab ipso solummodo distinctam, deprehendi. Tametsi hae duae Medicorum sectae in modis medica praesidia indicandi, scoposque curatorios eliciendi ferè omnino inter se dissenserint. Hujus quidem medicinae celebritas, & tantorum Medicorum, qui ipsam insecuti sunt, auctoritas me adeo in ejus desiderium impulit, ut in ea cognoscenda plurimum laboris, atque studii impenderim; cujus eximia voluptate captus in Studiosorum comodum de hac ipsa medicina tredecim libros majori qua potui diligentia conscripsi: quorum tres priores ad proponenda Methodicorum placita, eaque disputanda perfeci. Reliquos vero ad morbos & adstrictos & laxos, & mixtos ex laxo & ex adstricto cognoscendos, atque curandos ad exitum perduxi. Quos sanè hortatu quorundam Medicorum maxime illustrium in lucem, ut prodirent facile mihi persuaderi passus essem, nisi à Dogmaticis Medicis (quibus vel etiam antiquitus hæc curandi ratio maxime invisæ fuisse visa est) periculum meum me commovisset. In qua opinione hæsitans eousque extiti, quo tu (DUX SERENISSIME, Princepsque Clementissime, cui hanc meam medicinam denuo resti-

D E D I C A T I O.

restitutam nuncupare, ac dedicare jam diu constitueram) mihi in mentem occurristi: ita enim ipsa commendatam satis ac probatam se esse intelliget, ubi iudicio tuo longe quidem acerrimo non injucunda visa fuerit, ex quo mihi omnis timor continuo ex animo depulsus est. Si modo licuerit, ut meæ lucubrationes in tuo patrocinio quicquam sperare debeant, aut possint, cum unus tu sis ex maximis Italiæ principibus, cui amplissima, & probe divina munera debentur. Quo pacto enim Methodica hæc medicina à me & tibi planè ignoto, & nullis servitiis hoc promerito profecta, in tuæ Celsitudinis clientelam pervenire se posse confidat? Verumtamen ego de tua humanitate clementissima, qua cunctos litterarum professores perbenigne complecteris, neque haud omnino desperans, mihi quoque qualiscumque sim ex te humanissimo Principe, litteratorum omnium hujus sæculi patrono advocacy non futuram, teque etiam non minus me in albo tuorum Clientum describi passurum, non dubitavi. Qua spe animatus hosce meos commentarios amplissimo nomini tuo nuncupatos Studiosis evulgandos, constitui. Etenim unum te principem Italia novit, inter magnos Duces, qui FELTRIAM DE RUVERE familiam Serenissimam Regiis profectò virtutibus hac ætate perornas, nempe maximo rerum usu, incomparabili sapientia, prudentia, ceterisque aliis animi præclarioribus dotibus præditus, cultum præcipue religionis, unà cum Justitia, charitateque eximia sanctius excolis. Huc accedit, te Reges maximos, qui non minus imperio quàm reconditarum litterarum studiis claruerunt, maxime æmulari voluisse. Quemnam ex hujus ætatis principibus te ipso magis rerum cognitione oblectari, atque clarere hoc nostrum ævum comperitum habet? Quo mirum non est, si Bibliothecam à Serenissimo FEDERICO Urbini Duce felicitis recordationis, olim comparatam maxima tua liberalitate usque adeo & auxisti, &

DEDICATIO.

Et perfecisti, ut nulla sit hoc tempore cognita, quæ illi præferri vel possit, vel debeat. Cujus profecto tu mira adlectus voluptate, quicquid nancisceris otii, id totum legendis, recognoscendisque eorum scriptorum lucubrationibus assidue impendis. Unde mirum itidem non est, si bonarum artium studiosis plurimum faveas, eosque non minus Et foveas, Et protegas. Igitur hosce meos libros, quos tibi devotissime, Et me ipsum unà quoque voveo ac dedico, ut benigno vultu accipias, te etiam atque etiam oro. Quod si feceris animum mihi ad alios nostros in hoc genere studiorum labores evulgandos, inflammabis. Vale Dux Serenissime, Et me in numero tuorum clientum descriptum esse, neutiquam dedigneris.

Patavii ex Horto Medicinali die xij. Februarii. Anni
M. DC. XI.

PROS-

PROSPER ALPINUS

LECTORI.

DCCCE candide Lector tibi evulgatam Methodicam nostram medicinam, quam ego in libris de præfagienda vita & morte ægrotantium decem abhinc annos in lucem editis, pollicitus fueram. De qua libenter cum medicinæ Studiosis tantisper hic agere decrevi, ut illa curandi ratio quondam à Medicis clarioribus peruestigata, quodamque tempore ab antiquitate plurimum celebrata, quæ præsentī ætate, planè defierat, in Studioforum medicinæ utilitatem, atque commodum, ad memoriam hominum revocetur, in pristinumque honorem restituatur. Profectò non potui non vehementer admirari, ex innumeris ferè, qui in medica arte variis temporibus claruerunt, atque multa in eadem arte innovare studuerunt, neminem extitisse, qui hanc Methodicorum medendi rationem, jam diu è memoriis hominum sublatam, renovare, & quadantenus in antiquam amplitudinem, atque usum revocare cogitarit. Hanc, inquam, Methodicam vocatam medicinam, cujus auctores fuerunt viri Medici olim celeberrimi, & quæ tam longa temporum serie scilicet quatuor centum ferè annorum spacio, ut postea suis locis demonstrabitur (cæpisse hanc medendi sectam Marci Antonii, & Cleopatrx Reginae Ægypti temporibus, floruisseque usque ad Galeni Pergameni ætatem, quam ipse Romæ maximi æstimatam offendit, deprehensum est,) in toto fere terrarum orbe, eoque magis in magna Italiæ urbe Roma, quo tempore Imperatores maximi in ea claruerunt, fuit prædicata. Et cui primos etiam inter alias medicinæ sectas honores antiquitas itidem tribuisse visa est. Sed quid amplius de istiusce sectæ medicinæ, auctoritate, atque celebritate dicemus? An non verum est ipsam fuisse à Medicis celeberrimis inventam? Non mi-

P R O S P E R A L P I N U S

minusque etiam perpetuo Medicos gravissimos, plurimique in doctrinis æstimatos, ipsam mordicus & tenuisse, & exercuisse? Hoc certe negari non potest. Quandoquidem aperte constat, eos primum, qui olim illa usi sunt, magna cum laude in ægritudinum curatione ipsam exercuisse, atque eosdem Medicos in magno honore, magnaque existimatione habitos fuisse. Quid de Themisone Laodiceo Syrio primo istiusce sectæ auctore dicemus? Nonne fuit Asclepiadis Medici Dogmatici, nunquam satis laudati, condiscipulus? Qui ab ipso occasionem nactus ex Dogmatica ad Methodicæ sectæ inventionem se contulit. Quem Plinius in medicina summum auctorem vocare solet. De quo Paulus Ægineta, Aëtius, aliique non pauci perhonorificam mentionem fecerunt. Galenusque hieram Themisonis tanquam præclaram medicamenti purgatorii compositionem meminit. Quid de Thessalo Tralliano? Quem ipsam medicinam à Themisone inventam perfecisse, traditum est. Nonne (si Plinio credendum est) sub Neronis principatu illius auctoritas in medendi peritia cunctis quam maxima apparuit? Quid de aliis illiusce medicinæ præclaris sectatoribus, qui postea eam in ægrotis sanandis factitarunt? Hi fuerunt viri omnium opinione in disciplinarum studiis Clarissimi. Hujusmodi fuisse constat, Heraclidem Tarentinum, Proculum, Soranum Ephesium, Antipatrum, Julianum, Attalum, atque alios fere innumeros, quos brevitati studens lubens omitto. An non Galenus Heraclidem, Proculum, Soranum, Antipatrumque magnis laudibus quandoque fuit prosecutus? Quid de Attalo quem Romæ medicinam honeste facere Galenus offendit, dicemus? Nonne ita ipsi (Galeno persuadente in Theagene Philosopho Cynico Romæ pluris æstimato, laborante jecoris Phlegmone, non esse utendum nudis laxantibus) respondit? Nisi multum tibi tribuerem, nihil horum tolerassem. Nam in quibus superiores Medici passi naufragia sunt, priusquam

quam

quam vera medicina inventa à nostris esset, ea mihi veluti ignaro suades, ex quo in ea urbe Roma qualis ejus fuerit auctoritas, conjici potuit. Julianum quoque Galenus plurimi fecisse tunc temporis visus est, cum præsertim adversus illum scribendo doctissimam disputationem apologeticam ipsum non parum cohonestasse visus itidem fuerit. Quid de Cælio Aureliano? Nonne ex iis litterarum monumentis, quæ de morbis acutis, atque chronicis ab ipso traditis nobis superfuerunt, liquido constat, ipsum fuisse Medicum gravissimum, magnisque profecto laudibus concelebrandum. Quid de aliis qui hanc medicinam postea magna omnium cum laude tractarunt, à nobis dicendum erit? Hos quoque non parum sua præstantia honoris Medicorum choro addidisse. At de iis posterius nos accuratorem sermonem habebimus. Quid amplius? nonne Galenum quoque de hac Themisonis atque Thessali secta commentarium accuratissimum composuisse ex libro sexto simplicium cap. 25. apparet? Quem de ipsa secta laborem scribendi haud suscepisset, si (uti aliquando facere solet) ea & inutilis, & damnosa fuisset ab ipso judicata. Cur de ipsa scribendo, atque disputando sæpius tempus contrivit? Huc accedit, ipsum quoque in libro de optima secta ad Thrasybulum cap. 7. medicinam Methodicam inter celebres medicinæ sectas adnumerare minime erubuisse. Nonne etiam in libro tertio cap. 2. de locis affectis se in omnium sectarum scientia esse maxime eruditum, atque illis, qui sectam quamlibet ab ipso discere cupiebant, nemini esse postponendum, non sine aliqua petulantia jactavit? Adde ad majorem istiusce sectæ præstantiam cognoscendam, hanc sanè rationem ægrotos curandi non ab ignobilibus & plebeis, at quinimo à Magnatibus, Principibus, Regibus, atque etiam non minus à maximis Imperatoribus Romanis fuisse perpetuo in magno honore, magnaque existimatione habitam. Sed quid de ipsius utilitate eximia? Cum ipsa

PROSPER ALPINUS LECTORI.

via quam brevissima Medicos doceat, quomodo recte morbis mederi ii debeant. De quibus Medicis Galenus aliquando scripsit: In principio Methodi medendi cap. 1. Propterea Methodicos illos olim Romæ, quoniam medicinæ artem tradere se posse auditoribus unico semestri pollicerentur, plures discipulos habuisse. Ex iis itaque singulis quisque nostrum aperte intelliget, quanti hæc Methodica medendi ratio apud antiquos fuerit æstimata, atque non minus qualis, quantaque fuerit eorum Medicorum, qui illam insecuti fuerunt, auctoritas atque præstantia. Cum vero isthanc ipsam medendi rationem Methodicam olim vocatam multis jam præteritis seculis omnino ex Medicorum memoria decidisse, planeque desuisse animadvertirim, neminemque hætenus illius meminisse, multoque minus ipsius usum restituere voluisse, rem gratam me facturum medicinæ amatoribus duxi, si ipsius, mea opera, recordatio denuo revocaretur, tantæque medicinæ cognitio, atque usus pristino honori restitueretur. De qua idcirco tredecim libros majori qua potui diligentia composui, quibus ipsa tota rursus posset ab hominibus & cognosci, & in usum revocari. In quo sanè opere atque labore eo præsertim argumento versatus fui, ut medicinæ studium quoad fieri posset, & augeretur, & ejusdem itidem artis Studiosi plurimum juvarentur, atque ea quoque de causa ipsorum gratiam, benevolentiamque assequerer. Accipe igitur Lector candidissime hosce meos libros artem medendi Methodicam appellatam complexos, eosque æquo animo legito, & cognoscito, de ipsaque tuum etiam judicium benigne interponito. VALE.

INDEX CAPITUM,

LIBRI I.

CAP. I.	D E variis medicinae sectis ac de Methodicae origine atque auctoritate.	Pag. 1
— II.	De Medicis antiquis, qui olim in secta Methodica claruerunt.	4
— III.	Quanto tempore inter Medicos Secta Methodica claruerit.	7
— IV.	Quid sit medicina Methodica, & quibus principiis fuerit constituta.	9
— V.	Quamobrem Methodici constituerint, primum medicinae dogma in adstricto & in fluido.	14
— VI.	Demonstratur primum Methodicorum dogma etiam Medicorum auctoritate ac non minus quoque Dogmaticorum sive Rationalium vocatorum.	18
— VII.	Quomodo Methodici affectus communes adstrictos, & laxos vocatos generales morbos esse voluerint.	26
— VIII.	Quid adstrictum & fluidum sive laxum sit, & quot modis intelligatur.	29
— IX.	Quomodo adstrictum & laxum sive fluidum cognoscatur.	33
— X.	Cur adstrictum & laxum vel fluidum Methodici in species non dividerint.	37
— XI.	An ab adstricto atque laxo fluido curatio indicetur.	43
— XII.	Quomodo Methodici voluerint tempora morborum curationem quoque indicare.	49
— XIII.	In quibus Methodici cum aliis Medicinae sectis convenerint.	54
— XIV.	De communitatibus, quas Methodici in medicina Chirurgica atque in Prophylactica observarunt.	56
— XV.	De aliquibus quae Methodicis obijciuntur, in communitatibus Chirurgicis.	58
— XVI.	Methodicis obijcitur, quod non exercent medicinam ad particulares homines, sed ad hominem communem & genericum.	68
— XVII.	De parte Prophylactica, quam Methodici cognoverunt.	75

INDEX CAPITUM,

LIBRI III.

- CAP. I. **I**N quibus Methodici à Dogmaticis dissentiant. 79
- II. **I**Primas qualitates morbos non facere, ac proinde ab ipsis veram curationem non indicari ex Methodicorum dogmatis. 81
- III. Quamobrem Methodici in aliquibus morbis adstrictis aliquando frigidis medicamentis utantur. 91
- IV. Humores exsuperantes in corporibus, secundum Methodicos, non esse causas morborum quæ indicant curationem. 96
- V. Dogmaticos Medicos in multis morbis curandis, non differre à Methodicis. 102
- VI. De dogmatibus, quæ à Methodicis in medendo non admittebantur, & primum, quod non sit necessaria cognitio, ad indicandam curationem, lesarumque partium, naturæ causarum, cæli, anni temporis, ætatis, studii atque similium. 105
- VII. Quod partes affectæ non indicent in morbis curationem. 110
- VIII. Cur adstringentia medicamenta, in phlegmonum, quæ morbi sunt adstricti, principio convenient. 117
- IX. An in omnibus morbis adstrictis nuda laxantia convenient, vel adstringentibus cummixta esse debeant. 121
- X. De morborum generibus secundum Methodicos, & quales ad adstrictum & quales ad laxum, reducantur, & in quibus morbis locum habeat adstrictum & laxum. 124
- XI. De morbis adstrictis, atque an febres omnes sint morbi adstricti. 126
- XII. De morbis laxis, & an omnes excretiones, quovis modo appareant, laxum morbum faciant, & quo modo excretiones, quæ sunt morbi laxi, ab aliis interstinctæ dignoscantur. 130
- XIII. De morbis mixtis ex adstricto & laxo, & an dentur, & si dantur quales sint. 132

INDEX CAPITUM

LIBRI III.

CAP. I.	D E medicamentis laxantibus, adstrictos morbos tollentibus.	135
— II.	An genere laxantium medicamentorum Methodici comprehenderint medicamenta incidentia, detergentia, diaphoretica atque cathartica.	137
— III.	De præfidiis particularibus laxatoriis, & primo de iis, quæ in vietus ratione observari debent.	141
— IV.	De præfidiis laxatoriis, quæ ex variis exercitiorum generibus depromuntur.	143
— V.	De ambulatione, cursu, saltu, venatione, ludo pile, pugna umbratili, lucta, gestatione, vectione, frictioneque præfidiis laxatoriis.	145
— VI.	De frictionibus laxatoriis atque de venereis.	152
— VII.	De venarum & arteriarum sectione pro molienda sanguinis evacuatione, de crurum scarrificatione, de cucurbitulis, atque de hirudinibus.	154
— VIII.	De medicamentis laxatoriis, quæ humores è corporibus educendo, purgandoque variis modis id præstant.	160
— IX.	De simplicibus medicamentis, quæ corpora laxare apta sunt.	165
— X.	De medicamentis vomitoriis.	171
— XI.	De Errhinis, apophlegmatismis, atque bechicis.	174
— XII.	De medicamentis laxatoriis, evacuantibus per vesicam atque per uterum.	176
— XIII.	De præfidiis, quæ movendo sudorem laxant.	179
— XIV.	De balneis laxatoriis ad morbos adstrictos tollendos.	184
— XV.	De præfidiis Metasyncriticis.	186
— XVI.	De præfidiis adstrictoriis in communi.	188
— XVII.	De Medicamentis adstrictoriis in particulari.	190
— XVIII.	De Medicamentis mixtam facultatem ex adstricto atque & laxo habentibus.	191

INDEX CAPITUM;

L I R R I I V.

- CAP. I. **A**gitur ex Methodicis de Medicinæ parte prophylactica, & primo in quibus eam observarint. 193
- II. An possit constitui Methodus tuendæ sanitatis ex Methodicorum dogmatis. 195
- III. An homines præservari possint à venenis, & à morsibus, ietibusque Ferarum venenosarum. 196
- IV. De iis, quæ faciunt ad præservationem à venenis. 199
- V. De Medicamentis, quæ præsens venenum prodere creduntur, atque de aliis quovis modo à venenis præservantibus. 202
- VI. De iis, quæ præservant à reptilibus, serpentibus, atque ab aliis omnibus bestiis venenatis. 205
- VII. De præservatione ab iis affectibus, qui ex prava victus ratione excitantur, atque de hujusce artis prophylactice utilitate. 211
- VIII. De causis, quibus hominum sanitas tuetur. 213
- IX. An causæ conservantes in corporibus meatuum symmetriam, symmetriam quoque partium similarum atque organicarum conservent. 215
- X. Quod ad præservandam sanitatem cognitio symmetriæ naturalis meatuum sit necessaria, quantumque hæc laxitatis vel adstrictionis habeat in variis cum ætatibus, tum temperamentis, tum habitibus, non esse negligendum. 218
- XI. An ex omnibus causis conservatricibus, duæ tantum scilicet ciborum, potuumque & aliarum continentia atque corporum labores pro tuenda valetudine sufficiant. 220
- XII. Quomodo ex singulis causis conservatricibus sanitas in corporibus custodiatur, & primo quomodo ex aëre. 223
- XIII. Quomodo sanitas conservari possit usu eorum, quæ intro assumuntur, usuque somni, veneris atque animæ passionum. 226
- XIV. De sanitate conservanda ex retentione atque excretionem excrementorum. 231
- XV. De sanitate conservanda ex corporis motu scilicet ab exercitiis. 239
- XVI. De

INDEX CAPITUM,

- XVI. *De sanitate in iis corporibus conservanda, quæ lassitudinibus laborant, & primum de methodo, qua lassitudines sanari queant.* 241
- XVII. *De particulari curatione ad lassitudines persanandas, atque de medicamentis singulis ad eam curationem accommodatis.* 247
- XVIII. *De pseudolassitudine siccatoria vocata, scilicet de siccitate, squalore gracilitateque corporum tollenda.* 249
- XIX. *De corporum obesitate corrigenda.* 251
- XX. *Ad rigorem, horrorem, frigiditatemque atque ad caliditatem in corporibus corrigendam.* 253

LIBRI V.

- CAP. I. **D**E februm curatione ex Methodicorum placitis, & primum, quid sit febris, & quot ejus sint genera. 254
- II. *De Febris generatione.* 257
 - III. *De februm Ephemerarum seu diariarum curatione.* 260
 - IV. *De februm putridiarum cognitione.* 263
 - V. *De continuarum februm cognitione.* 266
 - VI. *De continuarum februm pognostico.* 271
 - VII. *De continentium februm curatione.* 276
 - VIII. *De continuarum februm curatione.* 293
 - IX. *De febris pestilentis cognitione atque curatione.* 298

LIBRI VI.

- CAP. I. **D**E februm intermittantium cognitione & curatione, & primum de medicamentis ad tertianas. 316
- II. *De febris tertianæ nothæ, seu non exquisitæ, curatione.* 321
 - III. *De febris quartanæ curatione.* 331
 - IV. *De febris quotidianæ curatione.* 342
 - V. *De hæcticarum februm curatione.* 349
 - VI. *De symptomatibus februm, quæ in ipsis curationem expetunt, & pri-*

INDEX CAPITUM,

- primum de illorum curatione, quæ adstrictorum morborum genere comprehenduntur, atque de medicamentis ad capitis, stomachi, atque ventris dolorem. 355
- VII. De Medicamentis, quæ faciunt ad somnum in febribus tollendum, ad rigorem & frigiditatem, ad tussim, ad cibi fastidium, bulimon, appetitum caninum, sitim atque ad linguæ asperitatem. 359
- VIII. De medicamentis ad ictericum colorem, inquietudinem, nauseam, singultum, alvum, atque urinam adstrictam. 366
- IX. De medicamentis ad vigiliam, ad syncopem, atque ad hæmorrhagiam sanguinis. 369
- X. De profluvio sanguinis, de sudore, de vomitu, ventrisque fluxu, atque de urina immoderatus profluente, cohibendis. 373
- XI. De dolore oris Ventriculi, quem cardialgiam Græci vocant, quod symptoma solet esse familiare in febribus biliosis intermittentibus, potissimumque in tertianis atque semitertianis. 375

LIBRI VII.

- CAP. I. **D**E phlegmonibus internis adstrictorum morborum genere comprehensis esse agendum; & primum partes corporis, quæ solent eo morbo tentari in medium afferuntur. 377
- II. Quid phlegmone sit, & quibus differentiis interstinguatur, quomodoque generetur. 379
- III. De phlegmonum cognitione in communi, & primum de phlogosis internæ cognoscendæ signis. 381
- IV. De medicamentis ad phlegmones internas & primo de illarum, quæ phlogoses seu inflamina dicuntur, curatione. 386
- V. De phrenitidis curatione. 388
- VI. De Medicamentis ad alias phlegmones cerebri, sed præsertim ad eam, quam Ægyptii Demelmuja appellant. 395
- VII. De medicamentis ad lethargicos. 397
- VIII. De medicamentis ad internas aurium phlegmonas. 401
- IX. De uvæ & glandularum juxta linguam positarum phlegmone curanda. 403
- X. De

INDEX CAPITUM;

— X. De Medicamentis ad gutturis phlegmonem, quam anginam vocant.	404
— XI. De Medicamentis ad phlegmonem pleuræ membranæ costas subcinctis.	409
— XII. De Medicamentis ad pulmoniam peripneumoniam vocatam phlegmonem.	416
— XIII. De Medicamentis ad phlegmonem septi transversi.	419
— XIV. De Medicamentis ad phlegmonem hepatis.	422
— XV. De lienis phlegmone sananda.	425
— XVI. De phlegmone ventriculi sananda.	426
— XVII. De ilei intestini atque coli phlegmone tollenda.	427
— XVIII. De omento, mesenterico, atque de pancreate phlegmone vexatis.	431
— XIX. De renum phlegmone sananda.	435
— XX. De vesicæ phlegmone sananda.	440
— XXI. De satyriasi, id est, de phlegmone vasculorum seminis.	442
— XXII. De uteri phlegmone sananda.	445
— XXIII. De tumoribus internis non phlegmonosis.	447
— XXIV. De ventris tumore, quem hydropem appellant, persanando.	453

LIBRI VIII.

CAP. I. D E phlegmonum atque tumorum internorum vomicis, sive abscessibus esse agendum, & primum quid per abscessum vomicae intelligatur, deque ipsius causis.	461
— II. De partibus in quibus purulentiae seu vomicae fiunt.	464
— III. Quibus signis puris collectio vel vomica fieri deprehendatur.	466
— IV. Quibus signis suppuratio sive puris collectio, quæ facta est, deprehenditur.	471
— V. De Vomacis, quæ fiunt in capitis partibus, cognoscendis.	473
— VI. De Vomacis, quæ fiunt in thoracis partibus, & primo de vomica, quæ fit ex pleuritide, & pulmonia.	475
— VII. De Vomacis, quæ fiunt in ventris partibus, & primum de ea, quæ	in

INDEX CAPITUM,

- stomacho, hepate, liene, mesenterico, pancreate, atque omento excitatur. 478
- VIII. De vomicis, quæ fiunt in intestinis. 480
- IX. De vomicis, quæ fiunt in renibus, in vesica atque in utero. 481
- X. De puris eruptione, & quibus signis pus effusum deprehendatur in varias partes corporis. 483
- XI. De vomicarum prognostico, & primum de salutaribus, & mox de lethalibus cognoscendis. 486
- XII. De vomicarum curatione, & primo quæ ipsarum Chirurgia & quæ medicamentis tollantur. 491
- XIII. De medicamentis futurum abscessum, vomicamve cum prohibentibus, ne fiat, tum, ut citò probeque fiat adjuvantibus. 492
- XIV. De præsidiis vomicarum eruptionem adjuvantibus. 496
- XV. De puris eruptione per tussim, per vomitum, per alvum, per urinam, per uterum atque per abscessum. 498
- XVI. De vomicis, quæ sectione tolluntur, quomodoque hoc sit molien- dum. 502
- XVII. De sanandis ulceribus ex vomicis in variis partibus corporis ex- citatis, & primo de iis, quæ in aspera arteria, in pulmonibus, atque in thorace fiunt, ex quibus de phthisi etiam particula- tim agitur. 505
- XVIII. De sanandis ulceribus ex vomica abortis in stomacho, in mesen- tereo, in jecore, atque in intestinis. 512
- XIX. De sanandis ulceribus, quæ ex vomicis relinquuntur in renibus, ureteribus, vesica, atque in utero. 515

L I R R I I X.

- CAP. I. **D**E phlegmonis & tumoribus externis esse agendum, & primo de iis in communi agitur. 519
- II. De phlegmonis, quæ externas corporis partes vexant, sanandis & primo de ophthalmia. 525
- III. De

INDEX CAPITULI

— III. De parotide sananda, mammarum phlegmone, atque in inguinibus facta.	527
— IV. De phlegmonis articulos vexantibus, præsertimque de arthritide, de podagra, atque coxendico dolore.	530
— V. De medicamentis ad coxendicum dolorem usurpandis.	541
— VI. De doloribus sermonem continuari, & primum quid dolor sit, ipsiusque differentie, causæ, atque curatio in communi tractatur.	543
— VII. De dolore capitis persanando.	549
— VIII. De aurium dolore.	556
— IX. De dentium dolore.	557
— X. De Medicamentis ad stomachi, ventris, atque laterum dolorem.	560
— XI. De Medicamentis ad colicum dolorem.	562
— XII. De dolore renum atque vesicæ.	567
— XIII. De dolore uteri.	569
— XIV. De articulorum dolore.	570
— XV. De quodam dolore nocturno, qui repente pedum aut currum, aut coxendicum, aut alterius partis musculos invadit.	571

LIBRI X.

CAP. I. **D**E nonnullis morbis adstrictorum genere comprehensis cur in hoc libro sit agendum, & de quibus particulatim.

— II. De apoplexia.	573
— III. De paralyfi curanda.	574
— IV. De vertigine scotomatica curanda.	578
— V. De caro.	586
— VI. De catoche & catalepsi.	589
— VII. De epilepsia, seu morbo comitiali.	590
— VIII. De convulsione.	595
— IX. De tremore.	603
— X. De mania seu furore sanando.	607
— XI. De melancholia.	608

INDEX CAPITUM

— XII. <i>De tussi.</i>	618
— XIII. <i>De asthmate.</i>	623
— XIV. <i>De palpitatione seu tremore cordis.</i>	625
— XV. <i>De cibi fastidio, appetitu canino, atque fiti.</i>	628
— XVI. <i>De hepatis atque lienis obstructione & scirrhusi.</i>	631
— XVII. <i>De morbo regio ictero appellato.</i>	635
— XVIII. <i>De renum & vesicæ calculis.</i>	638
— XIX. <i>De Priapismo.</i>	644
— XX. <i>De uteri strangulatu.</i>	646

LIBRI XI.

CAP. I. I N quo agitur de evacuationibus, & purgationibus adstrictis restituendis.	653
— II. <i>De evacuatione, quæ per poros cutis insensibiliter fit, intercepta restituenda.</i>	654
— III. <i>De sudore, qui sæpius fieri sponte in aliquibus corporibus consueverat suppresso restituendo.</i>	661
— IV. <i>De intercepta evacuatione capitis, quæ fit per nares, & de catarrho sæpe proveniente suppresso restituendo.</i>	662
— V. <i>De ulceribus in quibusdam partibus corporis abortis, pro tuenda valetudine, conservandis, deque iisdem sublatis restituendis.</i>	664
— VI. <i>De arthritide antiquata, quæ postea ex toto sublata est, pro tuenda valetudine renovanda.</i>	666
— VII. <i>De consueta hæmorrhagia, id est, de sanguine, in quibusdam per nares familiaris, sæpe salubiterque exeunte, suppresso restituendo.</i>	668
— VIII. <i>De hæmorrhoidibus suppressis restituendis.</i>	669
— IX. <i>De menstruis in mulieribus suppressis revocandis.</i>	671
— X. <i>De urina suppressa restituenda.</i>	677
— XI. <i>De vomitione intermissa restituenda.</i>	679
— XII. <i>De alvo adstricta laxanda.</i>	680
— XIII. <i>De venere multo tempore intermissa, pro valetudinis conservatione restituenda.</i>	684

INDEX CAPITUM,

LIBRI XII.

CAP. I.	D E morbis laxis esse agendum, quotque hi sint.	689
— II.	De insensibili evacuatione, quæ in lethalem syncopem deducit cohibenda.	690
— III.	De sudore vires exsolvente cohibendo.	693
— IV.	De profluvio sanguinis per nares supprimendo.	695
— V.	De sanguine per vomitum immoderatus profluente cohibendo.	701
— VI.	De sanguine ex ore per screatum & tussim rejecto cohibendo.	704
— VII.	De sanguinis fluore, qui per alvum fit, supprimendo.	715
— VIII.	De sanguinis profluvio per renes & vesicam cohibendo.	720
— IX.	De hæmorrhoidum profluvio sistendo.	723
— X.	De menstruorum profluvio firmando.	724
— XI.	De vomitu cohibendo.	728
— XII.	De alvi profluvio cohibendo.	729
— XIII.	De urinæ profluvio, quod Græci Diabetem appellant, tollendo sive cohibendo.	734

LIBRI XIII.

CAP. I.	D E morbis mixtis ex adstricto atque laxo esse agendum, & primum quot sint hi affectus, qui mixtorum morborum genere comprehenduntur.	738
— II.	De curatione febrium synocharum, ardentiumque, maxime æstuosarum.	741
— III.	De curatione febrium hecticarum, quæ tabidæ evaserunt.	742
— IV.	De febribus, de phlegmonibus, & de aliis morbis adstrictis, quæ habent conjunctam aliquam evacuationem, sanandis.	744
— V.	De sputo sanguinis,	749
	*** 3	— VI. De

INDEX CAPITUM,

— VI. De cholera & cardialgia.	751
— VII. De Diarrhœa.	753
— VIII. De fluxu hepatico sanando.	754
— IX. De dysenteria sananda.	746
— X. De gonorrhœa sananda.	759
— XI. De profluvio muliebri sanando.	764

FINIS.

1610. Die XIV. Maii.

PRiorem partem Medicinæ Methodicæ, mira eruditione refertam, quam Excellentissimus D. D. Prosper Alpinus, Philosophiæ & Medicinæ Doctor, admirabili ordine, & singulari Methodo contexuit, & composuit; cum jam ego Fr. Ambrosius Pat. Ord. Eremitarum Sancti Augustini in Sacra Theologia Doctor, & Magister, omni diligenti studio, legendo evolverim; nil in ea, quod vel esset contra fidem Catholicam, aut repugnans determinationibus Sanctorum Patrum, & Sacrorum Conciliorum; sive obnubilans aut denigrans bonos piorum mores, offendi, ideo judico dignam, ut in publicum evulgetur, ac Typis mandetur. In quorum fidem, &c.
Idem qui supra manu propria.

Qua stante attestatione Rev. P. Inq. concedit ut Imprimantur. Fr. Zaccarias Inquisitor Paduæ.

Octavius Livellus pro Sereniss. Republica Veneta.

Adi XXI. Maggio 1610.

L'Illustriss. Sig. Podestà hà concesso che sia stampato il sopr. libro.

V. Canc. Præt.

Die 23. Maii 1610.

Posteriorem adhuc partem Methodicae Medicinae ejusdem
Excellentiss. D. D. Prosperi Alpini Doctoris Philoso-
phi, & Medici; Ego Fr. Ambrosius Patavinus Ord. Erem.
Sancti Augustini in sacra Theologia Doctor, & Magister, fa-
teor, me totam legendo pervoluisse, nilque in eam offensum
esse, quod vel oppugnaret fidem Catholicam, aut perverteret
Mores piorum. Ea propter praelo committi posse adjudico,
dignamque esse ut in manus studiosorum deducatur, sperans
ob praeclaram Methodum, & Ordinem admirabilem professo-
res Artis Medicæ maximam utilitatem, ac fructum ex ea re-
portaturos esse. In quorum fidem,

Ego qui supra manu propria.

Stante suprascripta attestatione conceditur quod Imprimantur
Fr. Zaccarias Ravennas Inquisitor Paduæ.

*Imprimatur. Octavius Livellus pro Serenissima Republica
Veneta.*

1610. VI. Octobris.

Conceditur quod Imprimatur, mandato Illustrissimi Domini
Prætoris Visis, &c.

Cancell. Prætorius mand. &c.

A D M O N I T I O.

Cum in variis editionis Patavinæ locis pondus Medicamentorum nu-
meris arithmeticis sit expressum; ut exempli gratia Pag. 337. qui re-
cipit, vel oximellis simplicis unc. ʒ. syr. de Epithymo unc. ʒ. cum de-
cocti fumiterræ, &c. Pag. 338. aut pilularum cochiarum scrupul: iiij.
Mastichinarum scrup. 1ʒ. fiant pilulæ; & tamen vix dubium est quin
sit legendum, Oximel: sim. unc. ʒ. syr. de Epithym. unc. ʒ. &c. Pilul.
Cochiarum scrup. iiij. Mastichinarum scrup. iʒ. Lector pro libitu, ubi
alijs in locis similis numerus ʒ. occurrit, vel emendet vel relinquat.

PROS-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS

D E

MEDICINA METHODICA LIBER PRIMUS.

C A P. I.

*De variis medicinae sectis, ac de Methodicae origine
atque auctoritate.*

DE medicina Methodica scripturo, ab eo exordiri libuit, quod ipsa medendi ars primo ortu, rudis, atque inculta, posteaque ruditate expurgata sensim variis temporibus à multis varie cognita, in diversas sectas fuit diducta. Etenim, ut plerisque persuasum est, primum Chiron Centaurus, cujus nomen in centaureo herba etiam vivit, cæpit herbarum vires in sylvis observare, deinde ab ipso Æsculapius, aut sicuti Macrobio visum est, non ab ipso, sed ex Apolline ejus parente herbariam medicinam didicit. Neque vero non Cadmus Agenorides Phænicum
A Rex,

In 1. Saturnal.

Homer. 4.
Iliad.

Strabo lib. 3.
& lib. 15.
Herodotus
lib. 1.

In lib. 3. ubi
de Dario
Persarum
Rege à De-
mocede fa-
mato.

Rex, vel Samotracum nati, herbas heroico illo ævo cognoscere cœperunt: Affirii vero, & Ægyptii, ac aliarum nationum populi, qui sine medicis vitam ducebant, ægrotos omnes in forum efferentes, ab iis, qui tunc aderant, & multa ægritudinum remedia, & curationes, quas fuissent experti, sciscitabantur, & demum in tabellas descripta, in Æsculapii vel aliorum Deorum templis, ut medicamentorum usus omnibus innotesceret apponebant. Quod a Romanis factum toto illo tempore legimus, quo Archagatum magni nominis medicum Lisaniæ filium Romam è Peloponesso profectum, itemque alios complures Græcos medicos, Romani ipsorum crudelitate fastiditi (M. Catone auctore) nedum Roma sed ex tota Italia expulerunt. Annis fere sexcentis hi (ut Plinius est auctor) sine medicis vixerunt. Ex iis itaque liquido constat, medendi artem primum in observatione, & historia fuisse constitutam. Hinc quæ primo floruit secta Empirica fuit appellata, ipsamque Græci *τηρητικήν*, scilicet observatricem, atque *μνημονεύτικήν*, idest, memorem dixerunt. Hæc concursu signorum ægritudines agnoscit, medicamentorum utilium, atque expertorum observationem & conservationem considerat, ac ab expertis cognitisque ad non cognita, attamen similia transitum facit. Perpetuo apud omnes nationes hæc medicinæ secta claruit. Post ipsam Dogmatica sive rationalis florere cæpit, quam Græci *δογματικήν*, & *αναλογιστικήν*, nominarunt. Hanc Hippocrates Cous à Crotoniensibus medicis, & Cyrenaicis (penes quos medicinam olim maxime exultam floruisse Herodotus est auctor) fortasse acceptam (cum ipse post illos, si Artaxercis Persarum Regis ætate vixit, quod ex epistola ad ipsum regem scripta conjicitur, claruerit) perfecit, ac maxime excoluit. Hæc corporis, quod curatur, naturam considerat, omniumque effectricium causarum vires, quibus corpus cum salubrius, tum insalubrius redditur, scilicet & aëris, ex cælo, regione, anni tempore, constitutione, naturam, & locorum, aquarum, potuum, ciborum, consuetudinis vitæque studii non minus animadvertit, itemque omnes morborum causas: atque complures alii aliarum Nationum populi hanc perpetuo in magno honore

re habuerunt. Nunc vero ubique locorum primatum obtinet. Demum alia quoque secta medendi, clarere cepit, scilicet Methodica appellata, cujus Themisonem Laodiceum Syrium auctorem faciunt, qui (ut ajunt) ab Asclepiade rationali occasionem nactus ad Methodicam se contulit. Hæc quasdam tantummodo communitates agnoscens, ab ipsis per contraria curativas indicationes elicit: Dogmaticorum omnia fere præcepta spernens, haud corporis quod curatur, naturam, vel ullam effectricium causarum agnoscit, ætatem, consuetudinem partes lesas non considerat, eodemque modo & morborum causas. Quæ tamen si verum fateri velimus Romæ & ante Claudium Neronem Imperatorem, ac ipso etiam imperante (quo tempore Thessalus Methodicorum princeps maxime claruit) usque ad Antonini Pii imperatoris ætatem, atque amplius etiam ceteris aliis medicinæ sectis maxime prævaluit. Thessalus ad Neronem principem epistolam misit, in qua hæc legebantur; *Cum novam sectam condiderim, & quæ sola vera sit propterea, quod, qui ante me fuerunt, omnes nihil utile prodiderunt, vel ad sanitatem tuendam, vel morbos propulsandos.* Plinius vero non Thessalum, sed Themisonem istius sectæ, ac vel etiam Vectium Valentem auctores fecisse visus est. De hoc ita habet. *Exortus deinde est Vectius Valens adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris nobilitatus, pariterque eloquentiæ affectator, is eam potentiam nactus novam instituit sectam.* De summa vero Thessali supra omnes medicos auctoritate hæc subdidit. *Eadem ætas Neronis principatu ad Thessalum transilivit, delentem cuncta majorum placita, & rabie quadam in omnis ævi medicos perorantem.* Quali prudentia, ingenioque æstimari vel ex uno argumento abunde potest, cum monumento (quod est in Apia via) iatronicem se inscripserit. Galenus quoque methodicam inter celebres medicinæ sectas adnumerare non est veritus, & in libris de locis affectis ita habet: *Ego vero reipsa & publice & privatim apud eos videlicet, qui sectam quamlibet à me discere cupiebant, ostendi in omnium sectarum scientia (ne majus quicquam dixero) me esse postponendum nemini.* Ex iis hanc Methodicorum medicinam plures annos supra omnes medicos, maxime æstimatam claruisse

Lib. 29.
Cap. 1.

In libro de
opt. sect. ad
Trasyb.
Cap. 7.
In 3. li cap. 2.

nobis esto persuasum. De qua quidem scribere nostrum est institutum, quam provinciam eo libentius obeundam duximus, quod hæc secta in medendo apud antiquos plurimi fuerit æstimated, & quod etiam hac nostra ætate ipsa plane obsoleverit. Demum addimus quartam quoque fuisse medicinæ sectam, quam Agatinum Lacedæmonium invenisse auctor medicarum definitionum scripsit. Græci hanc *επισυνθετικήν* quasi super compositionem dixeris, nominarunt, & Alii hecticem idest habitricem eeterum ipsius nulla nunc habetur cognitio.

C A P. II.

De medicis antiquis, qui olim in secta Methodica claruerunt.

cap. 12.

Ex medicis antiquis, hi in Methodica secta claruerunt, quippe Themison Laodiceus Syrius, qui (ut Plinius scribit) ab Asclipiade rationali, occasiones nactus ad Methodicæ sectæ inventionem se contulit, auctor libri, qui introductio & medicus dicitur, Galeno tributi, confirmat, hanc sectam ab ipso incepisse. Quem fuisse primo Dogmaticum ex C. Aureliano Methodico intelligitur, qui in primo acutorum ubi contra ipsum, ut Dogmaticum primum disputasset, postea subdidit; *sed postea ex Methodica secta multa bona contulit medicinæ.* Hanc Thessalus Trallianus perfecit atque absolvit. At hunc ab aliis Thessalis, qui antiquitus fuerunt, distinguo. Etenim unus fuit Hippocratis Coi medici filius; quem secundum librum epidemiorum, quartum, atque septimum scripsisse, multorum est opinio: De quo in suo monumento hæc scripta sunt.

Thessalus Hippocratis Cous genere hic jacet,

Phæbi à radice immortalis genitus,

Plurima trophea morborum statuit armis medicinæ Gloriam trahens multam non fortuna, sed Arte. Alter fuit, quem Alexandro magno venenum, quo ipse interiit; propinasse, multis creditum est. Demum fuit Thessalus nuper dictus Methodicus, quem Galenus alioquin ipsius hostis perpetuus sæpe meminit. Hic est, qui Neronis principatu cuncta majorum placita delere studuit, quique tandem in monumento victorem medico-

dicorum se ipsum scriptum reliquit. Post hos ex Methodicis fuerunt Mnaseas, sive Mnaseus, Dionysius, Proclus aut Proculus, quem C. Aurelius scribit, fuisse Themisonis sectatorem, Post hos Antipater, quem Galenus Methodicum fuisse tradidit. Olympiacus Milesius, Menemachus Aphrodiseus, Soranus ephesius, Leonides Alexandrinus, atque Archigenes Apameus Syrius. His addunt, Vectium Valentem, quem alii Valentem physicum dicunt, adulterio Messalinæ Claudii Cæsaris (ut ait Plinius) nobilitatum, de quo ait; Is eam potentiam nactus novam instituit sectam, Eudemumque itidem alium (ut Tacitus ait) in adulterio Liviae Drusi Cæsaris deprehensum, quem Aurelianus Themisonis sectatorem facit. Post hunc fuit Attalus medicus Romanus Thessali sectator, ac Julianus, contra quem Galenus scripsit disputationem apologeticam. Demum ex Methodicis postremo claruit C. Aurelianus, cujus ex multis litterarum monumentis apud nos extant, solummodo morborum cum Acutorum, tum Chronicorum libri. Hosque Methodicos fuisse legimus; De quorum doctrina & auctoritate præstabit, quæ potuimus consequi, in medium proferre, atque à Themisone exordiemur, non ab eo, qui fuit tempore Apuleii, de quo meminit in prima apologia, quem ejus mancipium fuisse constat, at a Laodiceo Syrio, qui primo Asclepiadis sectator fuit, atque ab ipso postea ad Methodicam se contulit; hunc Plinius summum authorem vocat. Galenus Hieram Themisonis meminit, & descripsit. Paulus Ægineta & Ætius de ipso perhonorificam mentionem fecerunt. De quo juven. ita habet.

Morborum omne genus, quorum si nomina quæras.

Promptius expediam quot amaverit Hippia mæchos,

Quot Themison ægros autumnis occiderit uno.

Thessali vero auctoritas Neronis principatu apparuit maxime conspicua, qui cum Nerone magnam habuit familiaritatem, atque ita aliis medicis prævaluit, ut eo mortuo in monumento *ιατρονικῶν*, inscripserint, quasi medicorum victorem. Homo non fuit certe sine arrogantia, optarem tamen (ait medicus quidam eruditus) libros ejus, quos de communitatibus & Synergeticis scripsit, nunc extare; nam & ex fragmentis quæ vidimus

In libro Galeni medico. In 3. Chronicon. cap. 8.

Lib. 4. hist. In 3. Acuto. cap. 11. 12. 15. & 16.

In lib. 14. hist. nat. c. 17. Lib. 8. de comp. med. loc. cap. 3. Lib. 3. cap. 15. lib. 9. cap. 10. In Satyræ

Galen. in 4.
de comp.
med. loc. c.
7. in 2. de
Antidotis 4.
de comp. se-
cundum ge-
nera & 5.
com. secun-
dum locos.
c. 7. Plin. li.
20. c. 11. &
20.
C. Aure 2.
Chro. 13.
Celsus li. 6.
cap. 6.
In 2. diff.
feb. c. 6. li.
3. chron. c.
8. Lib. 4. de
loc. aff. cap.
ult.

Lib. 3. de
comp. secun-
dum gene-
ra. cap. 9.
Lib. 7. de
comp. loc.
cap. 6. & li.
9. c. 4. & 5.
Lib. 29. cap.
1.
Lib. 4. hist.

Lib. 1. & 6.
med.

ab aliis citatis constat, eum fuisse acutissimum atque etiam do-
ctissimum, hujus sæpe meminit Aurelianus. Dionysium quo-
que, sive sit chirurgicus à Scribonio largo citatus, vel Milesius
vel Samius, vel qui scripsit de herbis, uti Plinio visum est, vel
demum, qui fuit condiscipulus Heraclidis Tarentini (etenim
hi fuerunt omnes Dionysii medici) magnæ inter medicos fuis-
se auctoritatis unico hoc intelligitur argumento, quod Gale-
nus, Plinius, Celsus, Aurelianus, atque Ætius perhonorifi-
cam de ipso mentionem fecerint. Non minoris quoque erudi-
tionis & nominis fuisse Proculum medicum, quem Prodicum
esse aliqui putant, ex Galeno conjicitur, qui ipsum citat, &
inter alia litterarum monumenta, de natura hominis scripsisse
nobis testatum reliquit. Aurelianus ipsum Themisonis sectato-
rem fecit. Antipatrum vero Galenus suo tempore Romæ me-
dicinam non sine multa laude fecisse, testatur, & in multis lo-
cis ipsum perhonorifice nominavit. Menemachum Aphrodi-
seum citat Galenus & Celsus. Soranum Ephesium, qui (Sui-
da auctore) primum Alexandriam profecit, deinde Romam ve-
nit, ubi temporibus Trajani & Hadriani Imperatorum medici-
nam exercuit; librosque multos ac optimos in medicina com-
posuit, virum præclarum fuisse constat. Aurelianus hunc Me-
thodicorum principem facit. Galenus ipsum in medicaminum
cognitione claruisse affirmat: unde ad ipsum merito complura
pharmaca referuntur. Archigenis, qui fuit Apameus Syrius,
ut auctor libri introductionis ait, eruditionem ac summam præ-
stantiam Galenus & alii multi medici, qui sæpius ipsum in me-
dicina perhonorifice nominarunt, satis perspectam fecerunt,
non minus & Valentem physicum Galenus meminit, & si sit
Veëtius vel Vetus Valens Messalinæ Claudii Cæsaris uxoris a-
dulterio, (ut ait Plinius) nobilitatus, pariterque eloquentiæ
affectator, quem (ut scribit Cornelius Tacitus) adulterii reum
& confessum Claudius ad supplicium tradi jussit; Hic tamen
erudite multa scripsit. Eudemi medici duo fuerunt, fortasse
se senior atque junior; hujus perhonorifice meminit, Gale-
nus; Atheneus, Aurelianus, qui ipsum Themisonis Sectato-
rem fecit; illius & Galen. & Theophrastus. De Attalo Galeni

con-

contemporaneo ipse fatetur, ipsum fuisse Sorani Ephesii discipulum, cui cum Galenus persuadere voluisset, ut Theageni Philosopho Cynico jecoris Plegmone laboranti, ne ad ipsum jecur exterius nudis relaxantibus uteretur, sed & aliquod medicamentorum adstringentis facultatis laxantibus permisceret, ipsum sic ei respondisse apud Galenum ita legitur: *Nisi multum tibi tribuerem nihil horum tolerassem; nam in quibus superiores medicis passi naufragia sunt prius, quam vera medicina inventa à nobis esset, ea mihi veluti ignaro suades.* Quibus conjicitur hunc ipsum apud Romanos haud parvæ fuisse auctoritatis, addo quod admissus fuerat curationi Theagenis philosophi Cinici Romæ pluris æstimati. His additur Juliani Apollonidis Cyprii (ut voluit Galenus discipulus) quem itidem non parvæ fuisse existimationis vel hoc uno argumento conjicitur, quod Galenus omnium medicorum (uno excepto Hippocrate) facile princeps, contra ipsum apologeticam disputationem scripserit, atque ipsum etiam Alexandriam profectus personatim convenerit. Paulus Ægineta & Alexander Trallianus ita illum æstimarunt, ut ab ipso oximel purgatorium paratum & acurate descripserint, & plurimum commendaverint. Demum quid de C. Aureliano Siccensi Methodico diximus? an non ejus qui extant libri morborum cum Acutorum, tum Chonicorum, ipsum medicum doctissimum, gravissimumque fuisse testantur? qui ut ex ipsius scriptis intelligitur, licet Methodicam sectam mordicus tenuerit, feceritque; etiam medicos dogmaticos præcipuos, illustrioresque præ manibus habuit. Atque hi fuerunt, qui in medicina Methodica variis temporibus claruerunt.

Lib. 9. ex libris de oleribus.

Lib. 3. Acuto. c. 11. & 12.

Lib. 3. de loc. aff. cap. 10. & 9.

comp. loc. c. 5. Theoph. 1. 9. hist.

plant. cap. 18.

Lib. 13. meth.

In 1. meth. med.

Lib. 7. cap. 5
Lib. 11. cap. de po dagra.

CAP. III.

Quanto tempore secta Methodica inter medicos claruerit.

Certum est (ut nullus antiquorum dubitavit) Themisonem Laodiceum medicum fuisse Methodicæ sectæ auctorem: unde ab eo tempore sectam Methodicam claruisse dicemus ad tempora usque in quibus Galenus claruit, quod ex C. Aurelia-

no facile intelligitur, qui cum in libris morborum Acutorum & Chronicorum, omnes medicos præclaros cujusvis sectæ meminerit, de Galeno ne verbum quidem. Quod satis certa conjectura videtur, Galenum post Cælium Aurelianum in medicina claruisse, ni dixerimus eadem ætate ambos fuisse, sed quod Aurelianus in Africa claruerit, & Galenus in Europa, evenisse, neque Galenum Aureliani, neque hunc Galeni notitiam habuisse, ex quo mirum non est, si neque Aurelianus Galenum, neque Galenus Aurelianum in suis scriptis meminerit. At hoc unum quicquid sit, affirmabimus, sectam Methodicam à Themisonis temporibus inceptam ad Galeni usque ætatem (etenim Julianus, Attalus, Antipater, ac alii medici Methodici fuerunt Galeni contemporanei) floruisse. Themisonem vero ante Dioscoridem Anazarbeum Alexandrinum fuisse, ex eodemmet Dioscoride conjicitur, qui in libro sexto de materia medica de rabie scribens, Themisonis istius ita meminit: *Themisonem aliqui demorsum in idem vitium incidisse, & evasisse fatentur*: alii ipsum cum amico aquam expavescenti morem gereret, & officium exhiberet, quadam naturarum concordia, similem contraxisse affectum sed post multos tandem cruciatus servatum extitisse. Neque est, ut aliquis dubitet, Themisonem Methodicæ sectæ auctorem Dioscoridem non intelligere, at alterum præstantiorem dictum, qui fuit Apuleii mancipium, cujus meminit Apulejus in prima apologia. At Aurelianus videtur affirmare Themisonem, qui rabie fuit tentatus, fuisse medicum, cum ita dixerit. *Ajunt denique Themisonem quanquam volentem non potuisse, siquidem ex rabido cane quodam fuerit vulneratus, etsi ejus curationem assumeret mente, quippe scripturus, continuo admonitus in eandem relaberetur.* Quo, eundem fuisse Themisonem cum Dioscoridis tum Aureliani liquido constabit, quippe medicum Methodicum. Quare ante Dioscoridis tempora Methodicam medicinam extitisse credendum est. At cum Dioscorides M. Antonii & Cleopatrarum temporibus vixerit (His familiarem Alexandriæ fuisse Suidas est auctor) merito colligitur hanc medendi sectam ante M. Antonii & Cleopatrarum ætatem incepisse, atque post Antonini Pii, atque Severi tempora exti-

Libro 3. O-
xeon cap. 16.

extitisse, eo enim tempore Galenus Romæ complures Methodicos florere cognovit, præsertimque Attalum, Julianum, atque Antipatrum, eorum namque Imperatorum temporibus ipse Galenus Romam venerat, atque in medicina clarere cæperat, ex quibus quidem annos circiter tercentos, si eos à Marci Antonii, Cleopatrarque temporibus usque ad Severi Imperatoris ætatem metiri voluerimus, medicinam Methodicam claruisse liquido constabit.

CAP. IV.

Quid sit medicina Methodica, & quibus principiis fuerit constituta.

Posteaquam medici, qui variis temporibus Methodicam sectam magna cum laude mordicus tenuerunt, ac apud plures mundi nationes in ea claruerunt, à nobis hætenus fuere expressi, non minusque etiam quanto tempore ipsorum in ea medicinæ secta auctoritas prævaluerit, cognitum est, restat, ut quid ea fuerit secta intelligamus, atque qualia quoque principia, sive dogmata habuerit, ut parcius magis ad istius medicinæ sectæ notitiam descendamus: Quam provinciam nobis haud parum fore difficillimam intelligimus, quod Methodicorum apud nos non extent monumenta. Cælium solummodo Aurelianum habemus, cujus libris de istius sectæ dogmatis conscriptis, penitus caremus, ejus tantummodo libri morborum Acutorum, atque Chronicorum, quos legere possimus nobis superfuerunt. Accedit, nullum Græcorum, Latinorum Arabumque librum nunc extare, à quo dogmata illiusce sectæ discere protuerimus, (quibusdam exceptis Galeno tributis, quos Galeni non fuisse certio certius credidimus) desiderantur vero sex commentaria quæ de hac secta Galenus scripserat, quæ si extarent præcipua dogmata, quibus ea secta medicinæ fuit constituta, nobis in aperto essent. Itaque auctor definitionum medicarum de hac ipsa secta ita habet: *Methodica est ratio, quæ ab apparente progreditur, & incompti comprehensionem facit, ut si sunt sudores, sunt exigui cutis meatus: apparens enim res sunt sudores, esse autem mea-*

B tus,

Cap. 6.

tus, incompertum est. Galenus in lib. de sectis ad eos, qui introducuntur de eadem scripsit. Totamque denique suam medicinam ita definiunt, ut eorum cognitio sit, quæ communia evidentia sunt, quæ ne ceteris omnibus artibus videatur communis definitio (nam illas quoque eorum, quæ communia evidentia sunt notitias esse putant) addunt, ut ea sint, quæ finem medicinæ sequantur, eorumque aliqui, non quæ sequuntur, sed quæ ejusdem fini consentanea sint, adjunxerunt. Pars autem maxima hæc ambo componens, Methodum inquit notitiam eorum esse, quæ communia evidentia sunt, eaque medicinæ fini consentanea, consequentiaque; quidam autem, ut Theffalus, sic, ut eadem proxima ac necessaria sint ad sanitatem adjunxerint. Quibus constat medicinam Methodicam esse communitatum evidentium ad medicinæ finem seu ad sanitatem consequentium, & necessariarum, cognitionem. Porro ut hæc medicinæ secta melius dignoscatur, Communia illa evidentia dogmata, quibus eam condiderunt, accuratius sunt cognoscenda, sed in primis dicamus hanc sectam idcirco non rationalem & dogmaticam dictam fuisse, quod nimirum in evidentibus versetur, quod quidem ipsius erit dogma seu principium: quoniam Dogmatici sive rationales medici conjecturis ad dignoscendos affectus corporis, utantur, & propterea Methodici dixerunt eos in obscuris versari. Communitates vero Methodicorum pro ipsorum medicina constituenda, duæ fuerunt, scilicet adstrictionem & profluvium, a quibus ex ambobus mixtum tertium addunt, Græcis *ρῶδες καὶ στεγνός* dicitur, ac latinis, fluidum & adstrictum. Unde omnes affectus (vel morbi vel symptomata vel causæ sint) aut adstrictos esse, aut fluidos, aut mixtos, affirmarunt, à quibus curationem indicari voluerunt, nempe si corpus adstrictum sit, laxandum esse, si profluvio laborat adstringendum, si vitium mixtum sit, occurrendum vehementiori malo. Præter has duas communitates, alias quoque Methodicos habuisse, Gal. in lib. de opt. secta ad Trasylb. ita expressit: *Non solum autem duas communitates, sed plures etiam statuunt, aliasque in victus ratione, alias in manuum affectione, collocant. In victus quidem ratione adstrictum & fluens, adjunctamque ma-*
gnitu-

Cap. 30.

gnitudinem, morbi tempora quatuor; initium, incrementum, summum impetum & decrementum, celeritatem, longitudinem, accessionem. In manuum vero affectione, quod à natura alienum est, ponebant, loco, tempore, & pluribus aliis. Ceterum ut de his communitationibus clarior adhuc cognitio nobis elucescat, si-
 ve melius ut tota de hac re notitia habeatur, huc transferenda duxi, quæ in libro introductorio siue medico dicto fuse de iis scripta sunt; licet non leviter dubitem eas omnes communitates, ita ut leguntur, haud fuisse Methodicorum. Ita vero in Cap. 30.
 eo libro scribitur. *Methodica communitatibus & simili speculationi adhaeret, omnes enim particulares affectus ad generales duos reducunt, ad adstrictum & fluentem, quas communitates vocant, cognoscunt eas ex obortis circa corpus affectionibus in utroque evidenter conspicuis. Quare notas non desiderant, exempli gratia adstrictum inde oriri, quod corpus densatum sit, profluvium ipsius sistatur, omnisque evidens excretio impediatur; Fluentem vero inde, quod summa corporis cutis rara evaserit, & cujusque corporis particula excretiones sensibiles intensæ sint. Duplicem igitur curationis speciem generales duo corporis morbi ipsis indicant, nemque si corpus adstrictum est, laxandum esse: si profluvio laborat, comprimendum: si vitium mixtum habet, occurrendum vehementiori malo. Ceterum communitates omnes nominant evidentes, harum alias passivas, ut adstrictum & fluens, alias curativas, ut resolvere & tenere: quasdam temporales, initium, incrementum, vigorem seu statum, & inclinationem. Porro medicinæ, quæ manu medetur, communiter in ejus ablatione, quod alienum est, consistunt. Duplex enim alienum est, vel extrinsecus vel in corpore, extrinsecus simplex, illius, quod in corpore est, tres numerantur species. At qui extrinsecus, ut spiculum, telum, & quod cumque aliud id genus existit, perfectam educationem ostendit. Eorum, quæ in corpore sunt, aliud loco alienum, ut suffusio, eluxatio & fractura, quæ transpositionem, vel restitutionem in proprium locum indicant. Aliud magnitudine, ut abscessus omnes, scroti tumores, acrochordones, idest pendulæ verrucæ, phymata & condylomata: Quorum nonnulla divisionem requirunt, nonnulla summam superfluum præcisionem demonstrant. Aliud defectu alienum, non ut supervacu-*
B 2
cuum,

cuum, sed veluti deficiens dicitur, cujusmodi mutila & curta omnia, sicut in labris, oculisque cernitur, unde quidam, λαγοφθαλμοι, & λαγόχειλοι, idest leporinos oculos & leporina labra habentes, nominantur; pari modo etiam se habent fistulae & vitia profunda, quae Græci vocant hypophora, sinus, ulcera, aliaque hujusmodi omnia, quae ex defectu repletionem desiderant, atque indicant: est vero præter quatuor chyrgurgorum communitates & species, quam προφυλακτικὴν, id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa ut communitas, in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quae virus inspuunt tum venenosis volatilibus & terrestribus, aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens referuntur, sed aliud est præter hæc genus. Quare & curatoria ipsorum communitas, alia, præter illam habetur, dicta prophylactice. Methodicam quoque sectam primum exculpit similis in evidentibus consideratio, sed non in latentibus & abditis, quemadmodum in Rationali secta. Hoc unum intercedit discriminis, quod in illa quoque similium inspectio, sed in obscuris consistit: secundum quod ex simili in evidentibus, affectus, auxilia, tempora, particularia omnia ad generalia reducit. Attamen non evidentia tantum empiricorum more animadvertunt, sed particularibus nullo generali cognito insistant. Hactenus auctor libri medici & introductorii dicti. Ex quibus intelligitur, omnes particulares affectus ad duos generales olim Methodicos reduxisse, quippe ad adstrictum & fluentem, quos ex obortis circa corpus affectionibus in utroque evidenter conspicuis, cognoscebant. Tertio notas non desiderabant ad eos cognoscendos, unde quartum dogma fuit, duplicem curationis speciem duos generales affectus indicare, scilicet adstrictum corpus laxandum, & laxum adstringendum. Quinto adstrictum & fluens communitates passivas vocabant, resolvere & tenere activas, & temporales communitates dicebant morborum principium, augmentum, statum atque declinationem. Septimo in chirurgia quoque communitates duas habebant, scilicet ejus quod alienum est, indicare ablationem; quod cum duplex fuerit, scilicet alienum superfluum, atque alienum deficiens, hujus dicebant ablationem esse repletionem ut partes mutilae,

cur-

curtæ, ulcera, sinus, & alia similia, illius, quod loco alienum est, ut luxatio & fractura transpositionem atque reductionem in proprium locum, & quod magnitudine alienum est, ut abscessus, tumores, phymata, condylomata, aut quandam solummodo divisionem sive præcisionem, aut summam præcisionem. Demum communitatem quoque habent, præter prædictas prophylaticem, id est præservatoriam dictam, quam in medicamentis deleteriis, toxicis atque in bestiis omnibus virus impuentibus infectabantur. Hæque fuerunt Methodicorum communitates ex prædictis locis animadversæ, quibus alias quoque addimus, quippe in victus ratione adstrictum & fluens maxime observari. idemque facere, affectuum magnitudinem, tempora morbi, celeritatem atque tarditatem, accessionem atque remissionem, ab hisque omnibus indicari victus rationem, tempora item morborum curationem indicare; Morbi item principium, incrementum prohibent indicare, ac inter morborum principia adstringentibus esse utendum; corporaque densitate & duritie firmiora reddi; humores & qualitates primas non esse causas morborum; effectus causarum loco haberi, at non quæ causæ sunt, sed quæ communitates indicare, proindeque curationem dicebant ab affectibus indicari, minime autem à symptomatibus: Fluxum cognosci quod corpora mollia sint fragilia & effæminata, contra adstrictum, quod aspera duraque sint. Præter ea negabant quicquam utilitatis facere ad indicandam curationem locum in corpore læsum, naturam corporis, ætatem, vitæ studium, consuetudinem, tempus anni, cælum, regionemque; propterea neque ad curationem instituendam quicquam medicos curiosos esse debere, de frigore, de æstu, de ebrietatibus, de cruditatibus, de satietate, de fame, de lassitudinibus, de otio, de ciborum generibus atque de mutatis consuetudinibus. Accedit, trium sectarum medicinæ professores in his concordēs fuisse, scilicet primum, quod evidentia præcepta utilia sint, analogismus, observatio, historia, ad simile transitus, quod historia sine delectu sit utilis, modus item applicandorum remediorum, quod ex aliis alia deprehendantur, quod iisdem præsentibus malis eadem sint facienda, quod ad-

Gal. in li. de
sect. ad eos-
que cap. 6.

In li. de opr.
sect. ad Tra-
syb. c. 7.

jectionibus & detractionibus sanitas servatur, & morbi fugantur, quod ad sanitatem retinendam, & morbos tollendos nocentium usus sit fugiendus: quod ad materiæ adhibendæ notitiam experientia potens atque utilis sit: quæ nutriunt, & quæ non nutriunt, purgantia atque mortifera, experientia omnia comperta esse: Hæc fuere medicinæ Methodicæ dogmata, quæ etsi maxime confusa mihi visa sint, tamen ne aliquid ab antiquis de hac secta nobis traditum omitteretur, conscribere hic libuit.

C A P. V.

Quamobrem Methodici constituerint primum medicinæ dogma in adstricto, & in fluido.

Cum Methodicorum dogmata cognosci debeant, ab eo exordiri libuit, quod est omnium præcipuum, ac veluti totius illorum medicinæ fundamentum, nimirum morbos scilicet omnes, five affectus nostri corporis ad duos tantum reduci; scilicet ad adstrictum & ad fluidum five profluens, five laxum, Græcis *ρῶδες καὶ σεγνὸς* dicitur, latinis fluidum & adstrictum, ita ut omnes particulares affectus (vel morbi sint juxta dogmaticos medicos, vel symptomata, vel causæ) ad hos duos reducerit, scilicet ad adstrictum & ad fluidum, atque admixtum ex utroque. Circa quod placitum illud primum erit cognoscendum, quippe unde fluxerit, & qua ratione atque auctoritate tueatur. Fluxisse putamus ab illorum philosophorum opinione, quæ fuit, quod rerum primordia atomi & vacuum fuerint, vel raritas & densitas. Atomos & vacuum posuerunt Democritus, Epicurus, Leucippus, Metrodorus, atque (ut auctor est Galenus) Asclepiades: Densitatem vero & raritatem Anaximenes, Archelaus Atheniensis, Heraclitus, Thalesque: Anaximenes & Archelaus, idcirco aerem rerum esse principium crediderunt, quod & rarefieri & densari queat, & Heraclitus ignem, & Thales aquam, quod omnium maxime rarefiat & densetur. Galenus hoc principium ab Asclepiade Dogmatico fluxisse scribit, qui credidit ex atomis corpora constare, absque meatibus, unde Asclepiades in symmetria & competentia exiguo-
rum

In lib. 5.
simp. c. 24.
lib. 4. Meth.
med. cap. 4.

rum meatuum, quos poros appellat (ut Galenus dixit) sanitatem & in ametria inconvenientiave morbum constituerat, ex quo Thessalus Methodicus censuit in multis morbis, totam exiguorum meatuum statum immutandum, quod ipsorum naturalem apertionem sive positionem vitiatam esse aestimarit; atque ex hac opinione processit Metasyncriseos nomen idem plane potestate indicans, quod Græcis Metaporopiseos, & latinis exiguorum meatuum status mutatio. Metasyncrexis est Metaporopisis id est meatuum status mutatio. Metasyncrexisque dicitur, quod Græce (ait Galenus) *συγκρίνει τὰ σώματα ἢ ἀνακρίνει*, quasi misceri decernique corpora dicas. Quæ opinio eorum fuit, qui corpuscula & meatus, aut individua & vacuum, aut denique impatibilia & inalterabilia prima elementa statuerunt. Atque ab hac ipsa opinione primum Methodicorum dogma illuxit, quod omnes scilicet affectus reducerentur ad meatum vel clausum vel fluxum, quod nimirum (ut Asclepiades sentiit) in optimo eorum statu sanitas consistat, atque in vitiato morbus. Age itaque dicamus hoc principium primum ab iis venisse philosophis, qui pro rerum principiis atomos, id est, minima corpuscula, atque vacuum sive meatus esse existimarunt. Stoici vacuum extra mundum posuerunt, atque alii tantum solummodo vacui extra mundum esse putarunt, quantum ad respirationem mundi faciat. Etenim mundus igneus cum sit, eventatione indigere putarunt. Unde corpora, quæ eventatione opus habent, vacuo uti ad eventandum est necessarium; At animalium corpora, aëre, qui spatium (quod inane philosophi posuerunt) est, ad eventationem utuntur. Atque hinc (ut Galenus docet) cutem, licet primo ortu sibi fuerit continua, spatium temporis perforari, ac plurima nancisci spiramenta ritu cribrorum, necesse est; quod nimirum multæ venæ, arteriæque aperiantur in cutis meatus, ac in ipsius non minus superficiem internam, & in meatuum perforationes non pauca pervenire venarum arteriarumque oscula, nihiloque secius ad extimam superficiem, ita, ut ibi ipsæ osculis finiant. Hæcque à natura ita fuisse spatia inania & pervia constituta (quod corpus omne intro forasque auctore Hippocrate, sit transpirabile, sive

Gal. in lib.
de historia
philosophica
capite de vacuo.

In lib. simp.
c. 12.

Lib. 6. epid.
sect. tex. 4.
lib. de usu
pulsuum.

EX-

In lib. 3. de
diff. puls. c. 6.

In apolog.
contra Julia-
num cap. 4.

In lib. 4.
physicorum.

expirabile, atque inspirabile) Galenus demonstravit arterias, ubi se dilatant, unde quaque & per omnes meatus, qui videntur spatia vacua, attrahere non aërem modo, halitumque, sed quicquid etiam trahi facile, ac tenue sit, ad spiritualis essentiae impetum expedite consequi. Itaque perinde atque ii philosophi, dicemus adesse extra corpus vacuum quod spatium esse (cum Galeno) dicimus aëre plenum, ad hoc ut calor innatus eventetur, unde natura in corporibus plures constituit vacuitates, quæ nihil quidem aliud sunt, quam viscerum internorum & omnium partium cavitates meatusque præsertim venarum & arteriarum, quas idcirco ad utramque superficiem cum extimam tum intimam, oscula & meatus habuisse, natura voluit. Quo non tantum extra esse vacuum asserimus, ut quinimo etiam intra corporibus insertum. Quo fortasse argumento Methodici à philosophicis, qui vacuum dari intra corpus, & in corpore insitum voluerunt, perdocti, eum morborum communitatem constituerunt, quod morborum quidam ad adstrictum, & quidam ad laxum merito referantur, nam qui atomos pro rerum principiis posuerunt, necessario in corporibus vacuum quoque insertum fateri debuerunt, per quod atomi intro forasque commode permearent. Quod neque Galenus negavit, quippe sectæ, quæ vacuum posuit, illud dogma convenire, nempe in meatuum symmetria sanitatem consistere, & in ametria morbum, sicuti in fluxu clausuque rerum, quæ per id feruntur in victus ratione, morbos. Quare philosophorum vacuumponentium, quos eruditissimos, gravissimosque viros fuisse, scimus, auctoritate etiam ea communitas confirmatur. Non tamen nos latet Aristotelem ac complures alios vacuum in corporibus non admisisse, veluti neque omnes philosophos qui post ipsum claruerunt, Aristotelis de vacuo sententiam recepisse. Inter alios, qui vacuum inesse corporibus voluerunt, Joannes Grammaticus cognomento Philoponus particularem digressionem contra Aristotelem de vacuo doctissimam habuit. Non dissimili argumento hoc Methodicorum dogma firmum, atque verum fecisse ii philosophi videntur, qui rerum principia in raritatem & densitatem, uti superius dictum est, retulerunt.

Quan-

Quando in densitatis, raritatisque symmetriam & ammetriam, sanitas & morbus referantur, immodice quidem meatibus rarefactis aut densatis, corpora ad morbum ac iisdem probe ac naturaliter, quod ad raritatem & densitatem pertinet, se habentibus, ad sanitatem inclinant. Densitatem vero & raritatem pro principiis rerum posuisse diximus Anaximenem, Archelaum Atheniensem, qui idcirco aërem omnium rerum principium esse voluit, quoniam & rarefieri & densari queat; Heraclitus ignem, atque eadem ratione Thales aquam, quæ omnium maxime rarefiat & densetur, rerum principium esse statuit. Quem philosophum ab Aristotele nominari cum quadam observantia ac reverentia Simplicius est auctor. His addimus Aristotelem, qui in lib. 8. physicorum ita scribit: *Amplius autem passionem principium est densitas & raritas. Etenim grave & leve & molle & durum & calidum & frigidum densitates videntur esse & raritates quædam. Densitas autem & raritas, congregatio & disgregatio, secundum quas generatio & corruptio substantiarum dicitur. Quæ autem congregantur & disgregantur, necesse est & secundum locum mutari.* At vero, & ejus, quod augmentatur & diminuitur, mutatur secundum locum magnitudo. Hæc Simplicius ejus interpretes dicta accepit, tanquam ad propriam ipsius mentem. Aristoteles vero dixit rarum & densum partium quandam positionem esse, cum densum quidem ex eo quippiam sit, quia partes ipsius sibi ipsis propinquæ sunt, rarum autem ex eo quia à sese distant: Quod, & Galenus sentiit, cum dicat, rarum esse, cujus partes spaciis inanibus interceptæ sunt: contra densum cujus partes spaciis inanibus non interceptæ sunt. Ex quibus constat in raris corporibus vacuitates esse, in quarum symmetria ad adstrictum & laxum, corporum sanitatem, ut dictum est, insistere Methodici putarunt, & earundem vacuitatum sive meatuum ad adstrictum & laxum in recessu à symmetria, morbum consistere: unde merito dixerunt Methodici omnes affectus ad adstrictum & fluidum reduci. Ad-
do Platonem quoque in Timæo animalia in igne & spiritu ex necessitate vitam habere dixisse: quod maxime (uti Galenus non negavit) in igne & aëre animalium vita consisteret. Ignis

Gal. in libro
de diff.
morb. cap.
4. & 5.

In 1. lib. de
anima com.
tex. 32.

In lib. de
prædica-
mentis cap.
de qualitate.
In 1. simpl.
c. 13.

In commen-
to Timæi
Platonis.

autem calor est, & humores calidi, & spiritus quidem aër, cuius usus est ad conservandum eventatione calorem, quod confirmat Methodicum principium, quippe sanitatem & morbum in moderata & immoderata adstrictionis atque diffusionis meatuum constitutione consistere, & propterea omnes morbos ad adstrictum & laxum reduci. Quod & Gal. visus est affirmasse, cum ita scripserit: *Nam cum quatuor sint elemata ex quibus singula, quæ generantur ortum habent, ignis, terra, aqua & aër: ex his materialiora quidem terram & aquam, efficaciora vero præcipue in animalibus, ignem & spiritum esse, ab omnibus fere concessum est.* Id autem, quod ab iis gubernatur corpus, multas non solum vacuationes manifestas, sed sensu ignotas perspirationes & effluxiones habere necesse est. Quibus intelligitur, sanitatem corporum præcipue consistere in meatuum optimo statu, in quo ignis atque spiritus, (quum sint duo efficaciora elementa, à quorum statu & bono & malo, corporis sanitas vel morbus procedit) recte se habent, nam si recte excrementa calida & fumosa exhalant, & evacuantur, calor, qui ignis est transpirat, eventatur per probam meatuum apertionem, quæ si immodica sit, profluvio corpus laborat, si claudantur, adstricto. talemque originem habuit Methodicorum primum dogma, scilicet à philosophorum, qui vacuum atomosque posuerunt, opinione, atque non minus ab iis, qui densitatem & raritatem, congregationem & disgregationem pro rerum primordiis acceperunt.

C A P. VI.

Demonstratur primum Methodicorum dogma etiam medicorum auctoritate, ac non minus quoque Dogmaticorum sive Rationalium vocatorum.

Jam ad præcipuam Methodicorum Communitatem, ac dogma, quo illa secta maxime nitebatur, descendimus, hactenusque ex philosophis, qui pro rerum principiis atomos & vacuum posuerunt, fluxisse, ac non minus etiam ab iis, qui

qui densitatem & raritatem, congregationem atque segregationem principia itidem esse voluerunt. Restat, ad maiorem hujusce dogmatis cognitionem, ut ipsum medicorum quoque rationibus atque auctoritate robaremus ac confirmemus. Quod primum ex sanitatis morbique ratione intelligere operam dabimus, proponentes ea, quæ Methodici de sanitate & morbo olim scripserunt, in qua quidem re ipsorum aliqui confuse satis, uti Galenus animadvertit quædam definierunt, scilicet sanitatem atque morbum in eodem non esse genere, sed ad diversa genera referri. Unde alii dixerunt, sanitatem esse actionem integram corporis, morbum vero non actionem, sed corporis dispositionem, quippe corpus certo modo dispositum. Olympicus dixit sanitatem esse dispositionem per exclusionem morbi, & morbum versionem ejus esse, quod secundum naturam est, in id, quod præter naturam est, stabilem. At Thessalus Methodicorum princeps, aliique distinctius sanitatem in symmetria quadam meatuum corporis constituerunt atque in ammetria morbum. Quod dogma ab Asclepiade fluxit, qui ut antea dictum est, sanitatem in exiguorum meatuum convenientia, & morbum in ammetria constituit. Unde metasyncriseos & metaporopæeseos nomen invenit. Itaque Methodici, sanitatem, quandam symmetriam esse (quod neque Dogmatici negant) constituerunt, addentes corpusculorum & meatuum, quos *ὄγκους καὶ πόρους* Græci vocant. Contra morbum ammetriam. Quod Julianus Methodicus (ut auctor est Galenus) ita expressit. *Igitur contractionis diffusionisque moderatum statum, commensuratumque statuentes in humanis coagmentis sanitatis illum nomine appellamus, isti porro mediocritati cum insidiæ à morbis tenduntur, necessario fit, ut patiantur corpora contracta ac dura sciorave, aut diffusa, molliaque facta atque humida.* De qua & Galenus ita habet. *Sicuti quæ vacuum ponit, illa convenire, nempe in meatuum symmetria quadam sanitatem consistere, sicuti in fluxu, clausuque rerum, quod per id feruntur, secundum victus rationem, morbos.* Cum igitur sanitas in quadam symmetria five moderatione meatuum corporis fuerit à Methodicis constituta, atque ægritudo in eorundem meatuum ammetria five statu

In 1. meth.
med cap. 7.

In Apologia
contra Julia-
num. cap. 4.

Cap. 5.

immoderato; merito ex hoc collegerunt, duo esse genera morborum five affectuum curandorum, quippe adstrictum & fluxum five fluidum. Etenim si in meatuum corporis, five ut ait Julianus, in eorum contractionis & diffusionis symmetria, five statu moderato, five mediocri sanitas consistit (quod non est difficile demonstrare) in eorundem meatuum vel contractionis & diffusionis à mediocritatis recessu, morbus ægritudine necessario constituetur. In moderato vero meatuum constrictionis, & diffusionis statu sanitatem maxime consistere, ac propterea corpora habentia meatus moderate ac naturaliter pervios recte valere atque sana existere vel hoc unico argumento facile demonstratur, quod (auctore Hippocrate) foras introque spirabile totum corpus sit. Galenus expirabile atque inspirabile omne corpus esse, ideo consentiet, ut in toto corpore caloris nativi mediocritas custodiatur; veluti respiratione caloris, moderatio servatur. Cujus sane caloris transpirationis ad sanitatem conservandam necessitatem demonstrans in libro de usu pulsuum, de meatibus arteriarum ad cutem terminantibus agens, ita scribit: Sicuti nimirum per ora, quæ in cutem finiuntur, quicquid halituosum fumidumve excrementum habent, id excernunt. Recipiunt ex circundante nobis aëre, non exiguam portionem, atque idest, quod Hippoc. ait, foras introque spirabile totum corpus esse. Quo fit, ut corpus moderate poros cutis ac ceteros alios meatus corporis habens apertos, mediocriterve adstrictos ac diffusos (quod idem est ac si naturaliter transpirabile esse dicatur) idcirco sanum esse ac recte valere, dicimus. Contra vero ubi à contractionis vel diffusionis moderato statu recesserit, è sanitate in morbum delabi, atque morbosam exinde constitutionem incipere. Tantum potest ad conservandam sanitatem corpora probe esse diffusibilia ac transpirabilia (quod est habere moderatam meatuum contractionem atque diffusionem seu apertionem) ut corpora vel etiam humida, multisque excrementis scatentia in morbos, quoad in eodem matuum naturali statu perseverant, non delabantur. Unde Galenus merito dixit: hæc ipsa multis excrementis scatentia gaudere sanitate seu recte valere quousque meatus corporis à naturali contractionis &

& diffusionis symmetria minime recesserint. Quibus iisdem immodice vel adstrictis, vel ampliatis corpora morbos incurrere fit necessarium. locum singularem ad hanc rem non tacendum duxi, quòd & huic proposito, & Methodicorum dogmati favere maxime videatur, ita enim Galenus scribit. *Veluti nimirum ipsa animantium corpora, tametsi plurimam substantiæ suæ portionem humidam & calidam sunt sortita, magnum tamen annorum numerum sine putredine, ac sana, vivaque exigunt, si servetur (ut demonstratum est) eorum proprius calor in cordis quidem corpore per respirationem, in reliquis omnibus partibus, tum per communitatem, quam habent cum corde, tum per aliam quandam respirationis speciem, quæ per totam agitur cutem, & transpiratio, perspiratione dicitur.* Hocque fit, quoniam in corpore bene spirante humores quieti manent, & in non naturaliter perspirante ad motum compelluntur; & sic aliquem morbum concitant. Hinc est, quod corpora alioquin recte spirantia & sana ex aliquo quandoque medicamento purgante commota, in morbos labuntur, quippe humoribus quiescentibus vi purgantis commotis, qua de causa multi perierunt, quod Dominico Zanio, Benedicto Georgio, Patritiis Venetis proximis annis evenit, qui recte valentes purgationis faciendæ gratia ab assumpto pharmaco paulo post, commotis ad cerebrum humoribus, apoplectici interierunt. Quibus vel etiam ex Galeno demonstratum est, sanitatem in meatuum corporis moderata adstrictione & diffusionem consistere, & quoad corpora in ea symmetria conservantur, ea sana recte valere. Contra vero, si ab hac ipsa meatuum symmetria recedant, in morbos delabi: scilicet meatibus iisdem præter naturam vel auctis ampliatisvè, vel adstrictis clausivè. A clausis morbi complures oboriri solent, uti sunt febres, inflammationes, fluxiones ad varias partes corporis, à quibus affectus non pauci concitantur. A diffusis ampliatisvè, syncopes, & mors repentina, cachechiæ, hydrops; Galenus ait, probatissimam corporis constitutionem esse, quæ simul attemperatissima sit, & simul humorum transitum expeditum tenet, & cutem densam habentes, pati ab internis, atque raram, ab externis. Hippocrates, raritatem corporis ad perspirationem, quibus amplius

In lib. 11.
meth. med.
cap. 8.

In lib. de
succ. bonit.
& vitio, cap.
2.

In 1. de sanit.
tuen. cap. 10.

In lib. de ali-
mento circa
medium.

In libro de
diff. morb.
cap. 5. in 8.
Meth. med.
c. 2. in lib.
de caus.
morb. c. 2.
in 11. meth.
med. c. 9.
Cap. 9.

aufertur saniores reddere. Densitatem verò ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores, docuit. Habitus corporis si densior vel adstrictus evaserit, quo caloris innati transpiratio sive eventatio impediatur, febres uti etiam dictum est, fieri, inflammationes, phlegmones atque alios complures affectus apud quosque receptissimum est: neque immeritò, cum contractiore habitu, vel obstructione venarum arteriarumque viis interceptis vel clausis tenuia excrementa per cutis meatus evacuari solita, non evacuentur, quæ cum fuliginosa sint, sive acria, febres (auctore Galeno) promptissime accendunt, putridas, & non putridas, quæ ni acria sint, sed optimi sanguinis intus collecta minime evacuentur, plethoram aut summum calorem corporibus inducunt, atque ubi maximus a meatuum symmetria fuerit recessus etiam ad mortem suffocatione corpora provehi. Quam rem Gale. in libro de caus. morborum ita expressit: *Et siquidem stipatæ fuerint arteriæ, sive (ut nuper dictum est) ob sanguinis redundantiam, sive earum ora obstructus aliquos patiantur, ita ut nullam habeant transpirandi viam, calorem extinguere necesse est. Quod vero ita affectum est corpus emori, quod si fuerit stipatio modica, non adeo calorem naturalem pati est necessarium. At si quidem in animali corpore veluti fuliginosa quædam ac fumida excrementa tunc constituerint, alius erit caloris naturalis affectus: alius vero ubi solum vapor quidam suavis atque optimus exhalarit. Atque horum utrumque bifariam hoc modo evariat. Cum enim sanguinis optimus in corpore fuerit, nullo inquinatus humore superfluo, vapor ex eo incalescente optimus exurgit, qui nihil aut igneum aut aëreum secum invehit. Tale quidem corpus cum mediocriter stipari contigerit, brevi aut erit plethoricum, aut supra modum calefiet. Et paulo post subjunxit: In corpore autem stipato quod à fumo excremento obsidetur, aut febris accendetur, ob interclusam interius fuliginosam evaporationem, aut strangulabitur atque extinguetur calor insitus, atque nativus. Utrumque vero accidet pro multitudine excrementorum, aut magnitudine stipationis. Nam si fumosa superfluitas, quæ evacuari expetebat, plurima fuerit, atque stipatio vehemens, periculum imminet, ne calor naturalis strangulatus ab excrementis extinguatur, si vero superfluitas pauca fuerit,*

Et stipatio parva, febris accendetur. Quare ex his constat, meatuum adstrictionem vel clausionem, vel obstructionem dicas, ob prohibitam caloris naturalis transpirationem, & humorum ventilationem, atque ob excrementa, quæ per eos meatus quotidie vacuabantur, intus collecta retentaque calidos morbos, plethoram, putredines, febres, phlegmones, fluxionesque concitare. Non minus quam iisdem meatibus ad raritatis diffusionisque recessum proVectis, immoderatæ excretiones, evacuationesque fiant, à quibus corpora resolvuntur, contabescunt, atque morbis à calore resoluto, ac diminuto vexantur, & quandoque repente iisdem immodice laxatis meatibus homines moriuntur, ut in affectu, quem Græci pericharrian, quasi gaudii excessum dicunt, observatur, quo quosdam subito interiisse Gal. tradidit: & causam esse cordis relaxationem five arteriarum meatuum immodicam raritatem five diffusionem, unà cum Hippocrate statuit. Complures vidimus, qui ex laxatis venarum arteriarumque osculis oborta immodica sanguinis hæmorrhagia, vel continuo interiire, vel paulo post, hydropici facti. Porro sanitatis definitio, à Methodicis tradita (quæ est meatuum corporis adstrictionis diffusionisque moderatus status) ab iis, quæ diximus maxime erit confirmata. Atque non minus prima ipsorum Communitas, quæ est, quod omnes affectus ad adstrictum & ad laxum reducantur. Neque est, quod Dogmatici similiarum partium sanitatem non solum in meatuum, sed quinetiam in quatuor qualitatuum, a quibus humorum symmetria, constituerint, atque partium quoque organicarum in similiarum compositione, numero, magnitudine & figura. Quando Methodicis fuerit persuasum, quatuor qualitatuum, quatuorque humorum symmetriam mutari, turbarique à recessu moderationis meatuum, scilicet adstrictionis ac diffusionis, atque ab iisdem non minus sanitatem organicarum. Quæ res (si per morbos, febres, inflammationes, phlegmones, tumores, dolores, convulsiones, paralises, surditates, cæcitates, ictericias, tremores, palpitationes, tusses, dispnæas & alios similes affectus intelligemus) non videbitur à veritate aliena, cum ab adstrictionis five clausionis meatuum occasione commotis humori-

In 2. de
sympt. caus.
cap. 8. in
Meth. med.
c. 5.
In 6. epid.
sect. 5.
com. 9.

Gal. in 1. de
sanit. tuen.
cap. 5.

moribus, ac ipsorum turbata symmetria prædicti affectus atque alii similes fiant. Veluti à diffusionis five eorundem ampliatio-
 nis non moderato statu, oborto immoderato, cum sanguinis, tum excrementorum profluvio, uti hæmorrhagiæ, lientericiæ diarrhææ, dysentericiæ, refrigerationes, siccationes, convulsiones, hydropes & similes alii affectus oboriuntur. Etenim humores quieti in suis locis manentes, habentesque quotidie solitas exhalationes evacuationesque (nisi clausis meatibus cessarit ipsorum evacuatio, eventatio five diflatio) minime morbos excitabunt. Adstrictis vero (ut dictum est) corporis meatibus, humores quasi ab extra intro compulsis, turbantur, commoven-
 tur, atque idcirco ad varias partes corporis confluunt, incal-
 fiunt, putrescunt, variaque morborum genera concitant, quip-
 pe obstructions, putredines, febres, phlegmones, & similes alios morbos. Unde merito Gal. scribit, in autumno plures morbos fieri (quos Hippocrates in aphorismis recensuit) ob æ-
 ris ambientis frigiditatem, quod humores ex partibus extimis retrudantur, atque ad interiora membra impellantur. Qua ra-
 tione hyeme hos fieri affectus Hippocrates ita meminit: *Hyeme vero morbi laterales, & pulmonis inflammationes, gravedines, at-
 que raucedines, tussès, dolores, pectoris & laterum, atque lumbo-
 rum, & capitis dolores, vertigines & apoplexiæ ex frigiditate am-
 bientis, adstrictis meatibus, & maxime in capite (quoniam hæc pars minus à frigore defendi queat) humores & in ipsum cere-
 brum, & ad alias partes defluentes prædictos affectus facere solent.* Hinc in Ægypto, Arabia & in aliis locis calidioribus pleuritides, peripneumoniciæ, anginiæ ac aliæ internæ phleg-
 mones haud ita grassari solent. Qui affectus in Ægypto non-
 nunquam in prima æstate maxime inæquali, summe scilicet ca-
 lida & frigida (in qua interrupti venti campsin vocati summe ca-
 lidi spirant, & aquilonares summe frigidi) una cum aliis mor-
 bis summe exitialibus grassari solent, de quibus nos in libris de
 medicina Ægyptiorum abunde scripsimus. Humores vero clau-
 sis meatibus cutaneis turbati ac exinde, uti diximus, commo-
 ti, ad visceraque conflui, ea multis obstructionibus replent,
 a quibus febres, phlegmones, putredines, apoplexiæ, epylep-
 siæ,

fiæ, surditates, icteritiæ, viscerum tumores, cachechiæ, hydropes, ileos & alia similia oboriuntur. Veluti iisdem meatibus immodice laxatis, immoderatæ excretiones, vel sanguinis è naribus, ore, ventre, renibus, hæmorrhoidibus, atque ex utero in mulieribus, vel excrementorum, uti sunt immoderati sudores, vomitus, alvi fluxus, diabetes, & innati caloris resolutiones fiunt. Unde calido effluvio copiosius (valde rarefactis, siue fuis cutis meatibus) transpirante, insensibiliterque exhalante, corpora refrigescunt, prælanguent, atque contabescunt. Ex his igitur liquido constare videtur, quatuor qualitates, quatuorque humores, licet maxime faciant, ad corporis sanitatem (quæ in ipsorum symmetria quadam consistit, veluti morbus in ametria) conservandam, & vitiandam, attamen certum est, cum qualitatum tum humorum symmetriam, siue statum quietum ac naturalem incolumen servari, quoad adstrictionis, diffusionisque meatuum symmetria naturalis servatur. Quo Galen. Gal. II. meth. cap. 12. merito dixit: multa corpora alioquin multo humido & excrementis scatentia (quia meatuum symmetriam naturalem servarunt) ideo magnum numerum annorum sana vixisse. Itaque humorum symmetriam, æqualitatem ac quietem, non ex quantitate ipsorum vel qualitate, vel alia causa ab ipsis mutari, at à meatuum clausione diffusionisque cutis turbari, ad faciendosque morbos commoveri, atque concitari. Quare his maxime videtur dogma illud Methodicorum firmatum, quod est, quod omnes affectus reducantur aut ad adstrictum, aut ad laxum. A quo non abhorere etiam illud Dogmaticorum placitum, apud quosque receptum, videtur, quod est, medicinam in subtractione & adjectione consistere, siue esse subtractionem atque adjectionem, quoniam laxum, indicat adjectionem, adstrictum subtractionem. In laxis namque evacuatione subtrahitur substantia, in adstrictis (quod prohibeatur excrementorum per cutim evacuatio) replentur corpora & proinde morbis adstrictis fiunt obnoxia. Unum addam ex Galeno antequam huic capiti finem imponam, atque hoc erit, Galenum, qui perpetuo acerrimus Methodicorum hostis visus est, in libro de differentiis morborum, ne verbum quidem de hoc præcipuo Methodico-

D

rum

In cap. 4.

rum dogmate fecisse, cum tamen ex illorum sententia accuratissime hos duos communes morbos & profecutus fuerit, & omnes differentias horum affectuum, quippe meatuum adstrictionis atque ampliationis exactissime docuerit: ita enim scripsit. *Sunt autem duæ primæ passiones, altera ampliatio meatuum, altera angustatio. Nam si prima elementa supponantur impassibilia, nullæ erunt aliæ præterquam in compositione passiones. Sola autem compositio, ea, quæ nuper diximus, discrimina recipit. Quare necesse est similarium quamlibet partium, tunc suum habere robur, cum meatuum moderationem obtinet, qua moderatione corrupta, a naturali dispositione digrediatur oportet. Sed quoniam unaquæque mediocritas duplicem patitur corruptionem, alteram exuperantiam, alteram defectum, liquet quod primæ passiones corporum simplicium duplices erunt, quarum alteræ ex ampliatione alteræ ex angustatione meatuum consistunt.* Hæc Galenus & longe plura & clariora ad adstrictos morbos & laxos facientia in hoc libro expressit: & mirum est, ipsum tantum scribendi laborem tulisse, ut morborum differentias ad Methodicam sectam (quam alibi in multis locis & plurimum damnavit, atque pro nihilo fore habendam censuit) attinentes ita prolixo sermone atque accurate scribere voluerit. At si quis dixerit, Galenum affectus in meatuum vitio secundum sectam quorundam Dogmaticorum, quorum præcipuus fuit Asclepiades, & non secundum Methodicorum suppositionem scripsisse, respondebitur, quod si hoc verum est, augeri dogmatis Methodicorum auctoritatem, quoniam etiam Dogmaticorum non pauci constituerint in meatuum adstrictione & diffusionem morbos. Atque ex iis dogma Methodicorum præcipuum multis medicorum satis persuasum esse haud injuria videbitur.

CAP. VII.

Quomodo Methodici affectus communes adstrictos & laxos vocatos, generales morbos esse voluerint.

UNum ex præcipuis, maximisque medicinæ Methodicæ dogmatibus fuisse diximus, affectus omnes ad adstrictum & fluidum

dum five fluxum five laxum reduci, ac idcirco eosdem aut adstrictos aut fluxos laxosve (quoniam omnes ex meatuum corporis adstrictione, aut diffusionem præternaturali concitantur) fuisse nuncupatos: A Dogmaticis Methodici differunt, quod hos tantum affectus esse voluerint, negantes quidem dari illos, qui in partium vitiata intemperie constituuntur. Quos Galen. scribit dari secundum sectam, quæ & elementa patibilia supposuit, atque ea esse calidum, frigidum, humidum, siccum. Itaque hosce morbos in partium temperaturis à Dogmaticis medicis constitutos, existere negarunt Methodici, quos si forte fiant, omnes ad adstrictum & fluidum reduxerunt, atque propterea ad curationem instituendam illos superfluos esse atque inutiles. Constat enim cum calidum tum frigidum morbum adstrictum esse, atque utrumque medicamento laxante sanari. An non corpora, & calefacta & refrigerata balneis actu calidis juvantur? non ne partem, corporis calfactam oleo aliquo ex temperatis actu calido juvamus, atque eodem auxilio etiam refrigeratam? Quod & Galenus in 7. lib. aphorism. Hippocratis, aphor. 42. affirmasse visus est, cum dixerit. Aquæ calidæ lotionem febres & ab æstu & à frigore excitatas levare: sicci vero morbi omnes cum suapte natura sint adstricti, itidem laxantibus tolluntur. Humidos vero, quandoque adstrictum, & quandoque fluidum five laxum morbum facere deprehensum est, ideoque aliquando egent laxantibus, & aliquando adstringentibus. Quare affectus in partium vitiata intemperie (quos morbos simplicissimos Dogmatici vocant) constitutos non habere ad curationem exequendam indicationem, Methodici voluerunt, eosque proinde si fiant (putarunt enim non dari hosce morbos, simplicesque elementorum qualitates morbos non facere, de qua re nos postea accuratius) vel ad adstrictos vel ad fluidos esse referendos. Hos itaque affectus, five hasce causas communes five genericas, totius artis medicæ communitates nuncuparunt. Quo fortasse modo Galenus dixit, Methodicos causarum loco affectus hos habuisse, quos itidem morbos esse voluerunt, non secus quam Galenus obstructions viscerum morbos esse aliquando, modo lædant actiones, affirmavit (quos affectus sub adstricto compre-

Gal. in li. de
suc. bonit. &
vitio cap. 2. 1.
de sani.
tuend. cap. 1.
In libro de
diff. morb.
c. 4. & 5.

In lib. de opt.
sect. ad Tra.
syb. c. 23.
In lib. de
caus. morb.
cap. 1. & in
libro de diff.
morb. cap. 4.

hendi postea demonstrabimus.) Neque est, quod meatuum ad-
 strictio & diffusio præternaturalis causæ morborum esse videan-
 tur, cum quandoque morbus morbum faciat, vel (ut Galenus
 est auctor) ex morbo quod alter sæpius morbus fiat, ut ex ob-
 structione febris quandoque vel inflammatio succedit; vel me-
 lius dicendum, Methodicos adstrictos atque fluidos morbos,
 licet causæ sint, vocasse, ac constituisse, quod ab ipsis veræ
 indicationes curativæ depromerentur, illisque consultius vide-
 retur, à quibus indicationes curationis desumuntur, morbos
 dici quam causas, quia scilicet statuerint morbos esse qui indi-
 cant, & non causas, neque mirum si hæc atque alia diverso
 modo quam Dogmatici, nominarint atque constituerint, quod
 ita fore, illis, pro sua brevi curandi morbos methodo consti-
 tuenda videretur, abhorrebat enim illorum Methodi medendi
 brevitæ tot causarum, symptomatum, morborumque divisio-
 nes, totque ac tantas circa hæc distinctiones differentiasque à
 Dogmaticis persecutas. Quare hæc causas morbos dixerunt,
 quod iis lædantur membrorum operationes, immoderata nam-
 que cutis pororum raritas ita vires resolvit, ac dejicit, ut cor-
 poris actiones exinde maxime lædat, atque ita aliquando, ut
 non paucos extinguat, quod multis à nimio gaudio evenisse le-
 gimus, non secus faciunt sanguinis atque excrementorum im-
 moderata profluvia. Permagnæ item obstructions viscus ali-
 quod comprimentes, meatuum itidem validæ clausiones sive
 adstrictiones ita lædunt, ut exinde suffocatione aliquando cor-
 pora interimant. Ex iis itaque Methodici adstrictum atque flui-
 dum sive laxum morbos esse voluerunt; quos genericos & com-
 munes quoque vel ex eo fecerunt, quod de pluribus particula-
 ribus dicerentur. Febres quidem, phlegmones, tumores ac alios
 similes affectus adstrictos, quod adstrictio meatuum, vel in to-
 to corpore facta, vel in parte aliqua eos foveat, appellarunt, sic-
 uti diarrhoea, lienteria, dysenteria, menstruum profluvium,
 diabetes & similes alii affectus fluidi ab ipsis dicebantur. Ve-
 rum enimvero cum Dogmaticis vere sentiendum dixerim, hos
 scilicet affectus (quos morbos Methodici vocant) causas quidem
 esse, & non morbos, cum exempli causa à meatuum densatio-
 ne

ne adstrictione morbi fiant, scilicet, febres, phlegmones, tumores, convulsiones, resolutiones, & alii complures affectus, veluti ab immodica meatuum diffusione, refrigerationes, syncopes, cachechiæ, hydropes, & alii similes. At sæpius fit, ut ex fluido affectu morbi adstricti, & ab adstricto laxi fiant. Nam ab immodica pororum diffusione immoderatus exente exhalante calore, fiunt refrigerationes, cachechiæ, hydropes & alii, qui affectus adstricti sunt, atque ex immodica meatuum adstrictione non raro multitudo humorum oscula venarum laxat, aperit, profluviumque facit, & hæc de illo primo Methodicorum dogmate dicta sint, & quomodo illi adstrictos atque laxos affectus morbos, & quidam communes esse voluerint. Nunc utile erit, ut quid sit adstrictum, & fluidum, & quot modis intelligatur, dicamus.

CAP. VIII.

Quid adstrictum & fluidum sive laxum sit, & quot modis intelligatur.

ITaque Methodici per adstrictos morbos intellexerunt, quos meatuum adstrictio perinde ac causa continens fovet, uti in febre putrida, calorem igneum intro adstrictum adesse, atque foveri à retentis fuliginibus ob meatuum adstrictionem intro pressis observamus, & in phrenitide, seu in quocunque phlegmone calidum humorem intropressum vel perstrictum, ut Aurelianus expressit; veluti & laxos dixerunt, qui foveantur, à meatuum diffusionem, cujusmodi est syncope ex immoderato sanguinis vel excrementorum profluvio, aut ex immodico repentino gaudio, oborta virium languore, dissolutoque immoderatus calore per cutis meatus profluente. Hos itaque affectus curationem indicare meritò constituerunt, nam febrem putridam vel ephemeram à pororum cutis adstrictione (qui nihil aliud est, quam calor igneus intus adstrictus, laxatis apertisque meatibus, atque ita igneo calore, qui intus adstrictus fuerat, exhalante, tolli observamus, & syncopem, viriumque resolutionem

nem à laxatis meatibus ortam, si eosdem laxos meatus clauderimus. Ceterum, ut adstricti & laxi cognitio incepta perficiatur, iterum hanc rem parcius magis perstringentes dicimus per adstrictum, seu densum, seu præsum, seu arctum, seu tumens, affectum eos intellexisse, in quo consuetæ, (quas corpus, ubi recte valebat, habuit) evacuationes atque purgationes præter naturam cohibitæ sunt, cuiusmodi sunt per poros cutis fuliginosæ transpirationes interceptæ, sudores itidem consueti, hæmorrhagiæ, hæmorrhoides, menstruæ purgationes, alvi dejectiones, urinaque intercepta, atque quæcunque alia fuerit evacuatio vel purgatio sanitatis tempore consueta, ac juvans. Per fluidum vero, fluxum, laxum, profluens, diffusum, amplum rarumque, corporis immodicam quovismodo factam meatuum rarefactionem, sive ad omnem partem corporis extensionem, seu meatuum expansionem intelligebant, seu uti Galeno placuit, eorum quæ manere debuerant excretionem, aut affectum in quo vel naturales consuetæque vacuationes, purgationesque immoderatus auctæ sunt, vel de novo factæ, uti sunt menses immodice auctæ vel hæmorrhagia sanguinis insolita, aut ex ore sanguis immoderatus profluens, vel ex ventre vel ex utero vel ex hæmorrhoidibus, vel ex vesica eodem itidem modo lienteria, diarrhæa, dysenteria atque diabetes. Porro per fluxum humorum, aut vaporum profluvium, aut humores vel vapores, seu fuligines extra corporis meatus sensibiles vel insensibiles immoderate fluentes, intelligimus, veluti per adstrictum, densum, tumens seu tumidum, arctum, præsum, densum, obstructumque eosdem profecto humores, vel exhalationes, & fuligines, quæ determinato sanitatis tempore vacuari solebant, suppressas, atque cohibitas; vel in aliqua parte adstrictas, pressas, tumentes, sive membra distendendo tumentia, ut ait Aurelianus, reddentes. De his Hippocrates in epidemiis ita habet: *Dilatare, constringere, alia quidem, alia vero non.* & Galenus in commento: *Dilatare densata oportet: densare autem, quæ ultra decens ampliata sunt.* Et postea: *Arctantur autem & dilatantur ultra naturalem modum interdum vasculorum quorundam aut membrorum sensibilia oscula: plerumque vero & ratione*

Gal. in libro
de diff.
morb. cap. 5.
In lib. de
optim. sect.
ad Trasylb.
cap. 28.

In 6. epid.
sect. 2. tex. 1.

ratione visibilia tam in cute, quam in profundo corpore posita: atque densata aperire & rarefacere mediocriter calefaciendo, patientia vero cogere adstringendo ac refrigerando. Igitur affectum adstrictum & corporis meatuum, osculorum scilicet ac venarum immodicam quovismodo factam densationem, sive adstrictionem, sive obstructionem vel humorum, vaporumque qui excerni debent cohibitionem, seu suppressionem, esse Methodici statuerunt; ex qua humorum vaporumque uti dictum est, fluxio ad aliquam corporis partem fit, quæ collectiones, phlegmones, febres, dolores, & alia tumentia ab ipsis vocata, concitat; ac nonnunquam exinde vasorum osculorum ora distenduntur & aperiuntur, unde affectus contrarius morbo adstricto, fluidus scilicet & laxus dictus, oboritur. Per fluxum vero, profluens, rarum, laxum, diffusum, fluidum, apertumvè immoderatam rarefactionem, sive diffusionem vasorum meatuum osculorum, sive viarum rarefactionem seu ampliacionem seu aperitionem quovismodo factam, intelligimus. Ceterum priusquam ulterius ad astricti & laxi cognitionem procedamus, unum præmittemus, quod videtur scitu necessarium, quod erit perscrutari an in via Methodicorum, meatuum corporis adstrictio & ampliatio laxatiove, tantummodo de cutis meatibus, qui sunt visui incomperti, & insensibiles, vel de omnibus aliis viscerum internorum meatibus, intelligatur. Gal. hoc distinguit, dicens: sectam, quæ supponit prima elementa impatibilia tantummodo insensiles, & sensui incompertos poros cutis intellexisse, in eorumque solummodo adstrictione diffusioneneque sanitatem, & morbum, constituisse, & Dogmaticos amplos ac sensui manifestos meatus omnes. Esto, quod aliquis dicat Galenum non Methodicorum sectam, sed eorum Dogmaticorum, qui corpora prima impatibilia posuerunt, quales, fuerunt Democritus, Anaxagoras, Diodorus Cronus, Epicurus, Asclepiadesque, qui inter præclaros medicos ab omnibus adnumeratus est, intellexisse; isti enim atomos atque in corporibus vacuum dari voluerunt, atque ea ratione ex meatuum vitio morbos excitari. Ab his vero non fuisse differentes Methodicos vel etiam ex Galeni Apologia adversus Julianum Methodicum colligitur, in

In libro de
diff. morbo-
rum cap. 7.

in qua scripsit, positionem morbi adstricti & fluxi iis convenire, qui vacuum posuerunt; addo ex nuper demonstratis constare Methodicorum sectam, cujus Temison fuit inventor, ab Asclepiade cæpisse, scilicet ab ipsius opinione, quæ fuerat, morbos in exiguorum meatuum vitio consistere; verumtamen Methodicos non tantum in exiguorum meatuum sed etiam in magnorum ac manifestorum naturali vitiatoque statu, sanitatem, & morbum posuisse unico argumento cognoscitur, quippe qui Methodici internas phlegmones, febres, tumores jecoris, lienis, ictericiam & alios hujusmodi affectus inter morbos adstrictos reposuerint, quæ res cuique vel etiam leviter in Aureliani libris versato, erit aperta. Etenim in internis phlegmonibus & tumoribus, laxantibus medicamentis non tantum in extimis partibus, cutis meatus respicientibus, utuntur, sed quinimo etiam in internis, quæ poros exhibebant, ut etiam internis meatibus adstrictis auxilio sint. Non enim eos latuit non solum morbos concitari externis meatibus, sensui immanifestis, patientibus, sed quinetiam internis, unde phrenitim Aurelianus stricturem, lethargum pressuram vocat. Ex quo dantur morbi adstricti & laxi communes, quippè à totius meatuum cutis vitio obortos, ac particulares à quadam parte habente meatuum statum vitiatum, atque hi tum externi, tum interni, externi sunt immodicæ vacuationes cum sensibiles quippè per sudorem, tum halituum seu vaporum, quæ nobis incompertæ sunt, immodicæ adstrictiones, quas febres sequuntur, putredines, & quatenus impedito propter meatuum adstrictionem humorum, vaporumque ad extra motu, effluvioque interius commoti ad aliquam partem præcipitant, eamque oborta inflammatione vel tumore tumentem atque adstrictam reddunt, vel alio affectu ejus cavitates seu meatus vitiant, quod Galenus etiam hisce verbis expressisse visus est, dicens: *Jam vero cavitationum omnium, quæ partibus debentur, tum magnitudo tum multitudo nisi servetur, necessario earum occasione ledetur actio. Multæ vero hujusmodi ægritudines, nonnullæ coalitu quodam, nonnullæ vero lentorum ac crassorum humorum obstructu consistunt, aliæ vero ipsis corporibus nimium exsiccatis; aut ab aliquo ex circumstantibus*

In libro de
diff. cap. 7.

tibus ingruenti ac comprimenti angustioribus effectis adveniunt: ipsorum quoque corporum, quæ tales meatus sortita sunt, substantia est aliquando indurata, vel inflammata, vel syderata, vel suppurata, aut quocunque modo aliam adjunctam atque adventitiam adeptam magnitudinem, ac deinceps ad interiores cavernas tumorem refundens, causa est ut obstruantur meatus. Quare ex iis deprehenditur; Methodicos non solum meatuum cutaneorum, sed aliorum omnium, in cute, in carne, in venis, arteriis atque aliis membris organicis existentium vitium, pro adstricto & laxo morbis constituendis intellexisse.

CAP. IX.

Quomodo adstrictum & laxum sive fluidum cognoscatur.

Ceterum dubium est quomodo adstrictum atque fluidum cognoscatur, quibusve signis ita innotescat, ut sit evidens atque manifestum, uti Methodici voluisse visi sunt, cum fluidum seu laxum, fluxumve adstricto longe notius, non habeat ut cognoscatur iudicium facile, eo quia si loquamur de excretionibus manifestis, non omnes, licet copiosius profluant, appareantve, fluxus affectus dici possunt, sed solummodo, quæ ita exeuntes corpus maxime lædunt, quæque morbi existunt. Has colliquationes Erasistratum, medicum olim inter antiquos ferè Hippocraticæ auctoritatis, appellasse, Galenus est auctor, atque illas non molestas neque cohibendas: vel uti est quædam salutaris purgatio per hæmorrhoidas, menses in mulieribus singulis mensibus, ab anno decimo quarto ad quinquagesimum profluentes, in puerperisque menstruæ purgationes, etiam si per multos dies (quandoque ad quadragesimum usque diem protrahuntur) copiose fluxerint, ita hæmorrhagiæ, vomitus biliosi, sudores, urinæ copiosæ, alvique dejectiones sponte à natura in recte valentibus excretæ, cum in morbis acutis in die aliquo ex decretoriis critice appareant. Profecto quibus signis eæ evacuationes, quæ Methodicorum laxi morbi dicuntur, nobis innotescant? Hippocrates duobus sanè notis eas

In li. de opt.
sect. ad Tra-
syb.

In 1. aphor.
2.

cognosci docuit, quippe corporis difficili tollerantia, atque nullo subsequente juvamento. Etenim fluxus morbus comitem habet malam tollerantiam: Corpora ab hisce fluxibus, licet nullam molestiam sentire videantur, ut pote neque dolorem, neque febrem, attamen resolvuntur, vigiles redduntur, ciborum appetitu non valent, sitiunt, color vitatur, ac veluti colliquatione contabescunt, pulsusque debiliores, inæqualiores atque inordinatiores observantur; ex quo liquido constabit excretionem quidem omnes, cum sanguinis, tum excrementorum, quas corpora leviter ferunt, & ex ipsis vel manifeste juvantur, vel nihil læduntur, neque vires exolvuntur at exinde corpora potius robur accipiunt, atque leviora evadunt, non esse morbos laxos. Idem in morbo acuto vexatis observantur, quippe quod criticæ excretionem, quæ ob id laxi affectus non sunt, eo argumento dignoscuntur, quod ab ægrotis leviter ac sine molestia ferantur, & quia juvant, atque nihil lædunt; addamus has evacuationes plerumque concocto morbo apparere & in aliquo dierum indicatoriorum, qua si febris vel dolor adsit, aut omnino tollunt, aut magna ex parte levant, atque proinde ægroti in melius mutantur. Pulsus fiunt vehementiores, æqualioresque, si quis accuratius signa hæc optimarum, ac malarum excretionum, quæ fluxus Methodicorum sunt, perspecta habere cupiat, legat nostros libros de vita & morte ægrotantium præfagienda evulgatos: in quibus nos longe plura & accuratiora ad istam rem facientia prosecuti fuimus. Itaque fluxus meatuum sensibilium hisce prædictis signis medicis innotescunt: Insensibilium vero fluxus; quippe in iis, quorum corpora ob insensibilem perspirationem immoderatus effluentem resolvuntur, quibusnam notis à nobis dignoscantur? Methodicorum sectatores dicent, hosce etiam fluxus conjecturis quibusdam posse intelligi, scilicet, quod illa corpora, quæ immodice diffusis meatibus dissolvuntur, cutem mollem habeant, atque effeminatam, quæ ita duplici de causa fit, primo ab extenuatione partium carnosarum subter cutem positarum, atque etiam, quoniam in iis madores, seu exiles sudores, cujusmodi in syncope fit, per cutem exeunt, quibus cutis emollescit; accedit

idem

In lib. 7.

Gal. in li. de
opt. secta ad
Trasyb. cap.
29.

idem facere fumidos vapores copiosius expirantes, five effluentes, qui aliquando in his corporibus perinde ac fumi sensibilibiter exire conspiciuntur. Hæc prædicta signa Methodicorum, quibus fluxus, qui vere tales sunt depræhenduntur, quippe à molli cute desumpta, Hippocrates in epidemiis confirmasse visus est, cum scripserit: *Omnis extenuatio laxat cutim, deinde distenditur.* Quod signum in iis non perpetuo erit attendendum, sed illo solummodo tempore, quo fluxus, seu consumptio in carnosas partes subter cutem positas agit, nondum quidem in cutis substantiam consumptione deducta: tunc temporis cutis illorum corporum erit mollis ac effeminata, quæ postea fluxu perseverante, tensa ac dura evadit, scilicet exinde etiam cutis substantia consumpta. Quam rem Galen. in Hippoc. commento perbelle ita expressit, dicens: *Antequam igitur ad ipsam cutis propriam substantiam exhaustio pervenerit, perinde atque evacuati utres & sacci, & vesicæ, cutis laxior redditur, inanitione autem perdurante talis efficitur, qualis aridæ vesicæ, atque coria, quæ præ duritie extendi non possunt, tales vero & in utribus, & vesicis cutis affecta, videtur, cum exsiccata admodum fuerit, at usque dum humida sit, & mollis etiam interno cavo aliquid suscipit, itemque dimittit, suscipiens quidem cum satis expleta fuerit, distenditur, cum inanitur autem, relaxatur.* Quare ex iis colligimus, quod cutis mollis, laxa, atque effeminata in principio exhaustionis erit, pro cognoscendo fluxu eorum corporum, quæ insensibili profluvio laborant, satis firma nota: at diu eodem profluvio perseverante, ipsa cutis non mollis, sed tensa, duraque observabitur, quæque primo in ipsa facie animadvertetur, signumque erit ad fluxum insensibilem cognoscendum. De quibus Hippoc. in prognosticis ita dixit: *Fuerit autem ejusmodi nasus acutus, cavi oculi, tempora adstricta, aures frigida contractæque & fibræ earum versæ, & item cutis circa frontem dura, intenta, arida & color totius viridis aut niger.* At videndum erit, ne hæc cutis contracta, dura & arida fiat, aut alimenti inopia, aut ex vigilia, aut cogitatione aut ex quapiam animi passione, vel à dolore, vel ex morbo colliquante, ac discutiente, exitiisque, aut denique ex aliqua sensibili vacuatione vel sanguinis, vel ex-

In 6. epid.
sect. 3. tex.
27.

In epid. sect.
3. comm. 29.

In 1. pror.
tex. 7.

crementorum. Quibus omnibus liquido videtur, fluxum primo cognosci à cute molli effeminataque, at si non mollis, sed dura sit, atque distenta, non perpetuo erit signum fluxus, ut in febribus acutis, exitialibusque phlegmonibus, primis statim diebus tensa, duraque & exsiccata cutis auctore Hippocrate apparet, at in longis febribus erit signum colliquationis, & fluxus. Quare mollis, & effeminata cutis erit attendenda pro cognoscendo fluxu, cui signo si alia adjunxerimus, certum judicium haberi poterit, quippe virium languorem ita ut vix loquantur, pulsus humiles, praelanguidos rarosque: & syncope, ut in iis qui gaudio repentino immodicoque laxatis meatibus resolvuntur. Addo corpora suapte natura rari atque diffusi habitus, & causas antegressas, quibus laxari meatus possunt, hisceque signis propositis fluxus Methodicorum dignoscentur. At de adstricto loquamur, demonstremusque & ipsum quadantenus notum esse. Etenim sensibilibus meatuum adstrictum, affectum consuetarum in corpore evacuationum recordatione siue memoria quisque facile comprehendet, quippe si menstruæ purgationes fuerint omnino suppressæ, cohibitæque vel hæmorrhoides, vel consueta hæmorrhagia sanguinis; vel intercepta urina, vel alvus itidem adstricta: At quid de latentium meatuum externorum adstricto dicemus? Hujusmodi affectum, aut lassitudinibus; aut febre oborta conjici, quando densatis meatibus externis necessario febres accendi vel etiam Galenus non negaverit. In corporibus vitiosis succis refertis, adstrictis cutis meatibus (quod prohibeatur transpiratio, & humorum eventatio) putredines fiunt, si loquamur de internis viis adstrictis, dicemus itidem adstrictum affectum innotescere à propriis partium passionibus. Exempli gratia apoplexia, epylepsiaque adstrictum in cerebro denotat, paralysis in nervis, cæcitates surditatesque itidem in nervis, & in meatibus priorum instrumentorum: Ileus in intestino ejusdem nominis, icteritia in hepatis regione, affectus hypochondriacus in hypochondriis, maximeque in sinistro, at an in dextro vel in sinistro adstrictus sit affectus, facile & visu & tactu cognoscetur. Quare ex iis adstrictum & fluxum non esse ignotos affectus intelligitur. Unde

In lib. de
caus. mor-
borum c. 3.

de neque mixtus vocatus affectus erit ignotus, quippe ex adstricto & laxo ut pote cum in febre hæmorrhagia, vel alia excretio immodica adfuerit, mixtus enim hic erit affectus, cum febris adstrictum, hæmorrhagia fluxum morbum notet; eodemmodo cholera, cardiagla, syncope, mixti morbi dicuntur, de qua re posterius nos accurate scibemus. Ceterum priusquam huic negotio finem imponamus, unum aliud nos scire oportebit, quippe laxum & adstrictum fuisse dictum principium evidens, ac per se notum à Methodicis, quo haud signis opus habebit, quibus demonstretur, ac cognoscatur. Quod tamen absque signis adstrictum & laxum morbum non posse distincte cognosci, ostendimus cum non omnis evacuatio (uti dictum est) fluxus dicatur, sed tantum illa, qua corpus graviter læditur, & ita non omnis cohibita purgatio vel evacuatio adstrictum faciet, sed quæ itidem gravi cum noxa fit. Verum credendum est Methodicis, adstrictum & laxum per se notum esse, atque evidens ea ratione, quod nemo negare queat adstrictum & fluxum affectum fieri in corporibus, (quando neque Dogmatici hoc unquam negarint) ac vel etiam, quod ab iis duobus affectibus omnis curatio, indicetur, quando adstrictum affectum laxando tolli, & laxum adstringendo neminem alicujus sectæ (quæ per contraria indicationes sumit) latuerit.

CAP. X.

Cur adstrictum & laxum vel fluidum Methodici in species non diviserint.

Diximus Methodicos per adstrictum intellexisse densum, durum, siccum, præssum, arctatum, strictum, clausum, tumens, constipatum: & per fluidum profluens, laxum, diffusum, ampliatus, auctum, rarum, fluxum atque humidum. Hæcque fuisse nomina pertinentia ad adstrictum & laxum, Methodicis familiaria, constat. Julianus vero (ut auctor est Galenus) Methodicus visus fuit, adstrictum & fluidum triplici differentia dixinxisse, ita enim habet: *Isti porro mediocritati*

In Apolog.
contra Ju-
lian. cap. 3.

cum insidiæ à morbis tenduntur, necessario fit, ut patiantur corpora contracta, ac dura, sicciorave, aut diffusa, molliaque facta, atque humida. Ceterum Methodici neque (ut apud ipsos observatum est) in hæc species etiam adstrictum & laxum distinguere voluerunt, at contractum, vel arctum, durum, atque siccum, ad adstrictum, referri, & diffusum, molle atque humidum, ad laxum. Quod minime ipsorum brevi medendi Methodo conveniret, ex quo ne dicam omnes species, at neque illas tres tantum prosequi voluisse conjicitur; sed omnes confundentes (uti dictum est) ad adstrictum atque ad fluidum reducebant, ut commode ab his tantum curatio in morbis indicaretur, siquidem corpore quovis modo adstricto laxandum esse, judicarunt, ac proinde utendum medicamentis laxantibus, quæ temperate calida & humida, tenuisque essentia, constituerunt: vel ipsum adstrictum, contractum, vel durum, vel siccum sit, quod medicamentum temperate calidum & humidum (quæ laxantium natura esse videtur) & aperiat corpus constrictum, & emolliat induratum, & humectet siccum: contra, corpore quoque quovis modo diffuso, aut emollito, aut humefacto, adstringendum putarunt, atque ob id adstringentibus vocatis medicamentis esse perpetuo utendum, quæ frigida, & sicca, crassæque essentia, quippe terrenæ esse, voluerunt, vel diffusum sit, vel molle, vel humidum redditum, quod medicamentum scilicet adstringens, frigidum, siccum, & terrenum, meatus claudat, emollitum induret, atque humectatum siccet. Hæc medicamenta Græci *σέχνοτινα* & Latini ob id claudentia dixerunt. Quæ Methodicis familiaria fuerunt, ad fluxum in corporibus quovismodo tollendum, quo nomine etiam illa medicamenta comprehenderunt; quæ Dogmatici cutem densantia appellarunt. Veluti ad adstrictum tollendum familiaria, (uti dictum est) habuerunt, quæ sunt calida, humida ac tenuis essentia. Quæque Galenus distinxit, in emollientia, laxantia, atque rarefacientia. Usus vero anastomotiorum quippe ex Dogmaticis per se aperientium Methodici omnino ad adstrictum tollendum omiserunt, quod hæc fortasse acria sint, mordacia, crassæque essentia. Unde Aurelianus merito dixit, tumentiam hæc

In 5. simpl.

hæc augere. Non esse autem necessariam ad illam Methodum mendendi constituendam, eam adstricti & fluxi distinctionem, hoc quidem argumento putarunt, quippe quod cum institutum sit ad adstrictum, meatus aperire, & ad fluxum, eosdem adstringere, sat erit ad fluxum meatus quovismodo adstringere, & ad adstrictum, quovis modo illos aperire. Quod medicamentis calidis & humidis (uti etiam dictum est) præstari posse, voverunt; cujusmodi est aqua dulcis calida, hydrelæum calidum, oleum dulce tenue, aut decoctum, aut succus expressus, ex malva, ibisco, fænugreco, lino, meliloto, & similibus in aqua percoctis. Hæc emolliunt, rarefaciunt, aperiunt, digerunt, atque humectant, idcirco emollientia, laxantia, rarefacientia, humectantia, fluxum facientia, aperientia, humectantiaque nullo inter ipsa posito discrimine, totque hisce nominibus dicta, unum idemque ex Methodicis sit medicamentum, una eademque facultas. Exempli gratia decoctum althææ, seminum lini, fænugreci, vel hydrelæum calidum, vocant uti diximus medicamentum mollitorium, laxatorium, rarefaciens, aperiens, atque (ut uno verbo dicam) ad adstrictum morbum tollendum faciens. At ne dum hæc Methodici ex facultatum varietate (quando ex Dogmaticis facultas emollitoria differat à laxatoria, à rarefactoria, atque ab aperiente Græcis anastomotica dicta) distincta considerarunt, neque cujusque prædictarum facultatum differentias, cum emollientium medicamentorum quædam sint humectantia, quippe induratis à ficcatione, quæ auxiliantur, quædam calefacientia, scilicet congelatas seu concretas à frigore partes, atque ita induratas solventia, & quædam evacuantia, tensis quippe ac induratis partibus à repletionem, quæ sunt auxilio. Quæ aliis multis non minus differentiis itidem distinguuntur, scilicet quod evacuantium medicamentorum, quædam sint digerentia, discutientiavé, humores atque flatus, quibus partes corporis plenæ tenduntur, quædam detergentia, quædam humores purgantia. Unde etiam ex Galeno emollientium, quædam calida & humida, quædam calida & sicca esse observantur. De laxantibus itidem, quædam immodice hume-

Etantia,

In 14. meth.
med. cap. 5.
2. ad Glauco.
c. 5. in 5.
simpl. cap.
3. & 7. & 8.
& 11.

In 1. lib de
materia
med.

stantia, quædam digerentia, ac humidum exhaurientia substantiæ musculorum subter cutem positorum. De hac Gal. *Quamobrem non simpliciter una est species laxantium remediorum, ut puta cum alia humectando, alia calfaciendo, alia vero emolliendo, quædam vacuando, nonnulla tumores præter naturam detrahendo, alia etiam per conjugationem horum quampiam agentia, laxare solent.* Ita quoque de rarefacientibus, aperientibus anastomoticis, & deobstruentibus. Unde Galenus merito Methodicos reprehendens (scilicet quod hæc facultates in species non distinxerint) dixit, appellationes simul cum rebus confundere, quicquid obvium est, citra ullam examinationem confundentes; at ne hos solummodo, sed Dioscoridem quoque Anazarbeum, qui de materia medica sex libros doctissimos scripsit, in iisdem Galenus damnavit, nonnunquam medicamentum facultatis aperientis dicentem, quod per se laxat, aut emollit, aut humectat, aut phlegmonem solvit. Quod utique verum est, quippe (licet Methodicus non fuerit) ita sensisse: Nam, ut complures locos omittam, decoctum ex radice iridis oscula venarum uteri aperire scripsit. At quis queso non fateatur nostrum Dioscoridem recte de simplicium medicamentorum cum facultatibus tum usibus ad medicinam faciendam, scripsisse? licet aliquando cuiuspiam medicamento quampiam inesse facultatem dixerit, quæ per se illud non præstat at ex accidenti. Dixit sane; uti dictum est iridis decoctum oscula venarum aperire, quod anastomoticorum id est per se aperientium proprium esse videtur, ac non minus calida medicamenta cum febribus multis tum aliis morbis calidis mederi, & frigida frigidis eodem modo cognitum est. Haud enim tenebatur Diosc. in libris de materia medica medicamentorum solummodo facultates per se in morbos agentes referre, at quasvis alias idem præstantes. Neque est, quod nos perpetuo morbis mederi debeamus medicamentis facultate per se contrariis, sed quovismodo contrariis, Rhabarbarum, enim scamonium, agrimonium, apium, chamædrim, medicamenta calida morbis calidis ac biliosis multis auxilio sunt, non tamen facultate per se morbo contraria, cum ex Dogmaticis calidis morbis refrigerantia medicamenta con-

convenient, sæpe fluxu fluxum, vomitu vomitum, & hæmorrhagiam sanguinis vacuatione medici tollunt; nonnunquam etiam medici frigida aqua large affusa, malis frigidis, & calida calidis medentur. Hinc balnea frigida in hæcticis, & calida in febribus putridis olim usum habuerunt. De usu aquæ frigidæ in morbis frigidis Hippocrates ita scripsit: *Est autem ubi in distentione sine ulceratione, juvene bene carnosio æstate frigida aquæ multæ perfusio revocationem caloris facit, calor autem hæc solvit*, & postea: *Tumores articulorum atque dolores absque ulcere & podagricos quoque atque convulsa, horum plurima, frigida aqua large affusa levat*. Quæ omnia Galenus multis in locis confirmavit. Quare Dioscorides nobis simplicium medicamentorum vires, ususque medicos prænarraturus, cur solummodo vires per se morbis occurrentes, & non quovismodo iisdem contrarias complecti debuit? Sane dixit multa decocta, atque ex ipsis infusiones vel parata fomenta ex medicamentis moderate calidis, & humidis emollientibus, laxantibus, rarefacientibusve oscula venarum, cum in podice tum in utero, non minusque etiam cutaneos meatus adstrictos aperire, an non aperiunt? certe quidem, quod si aperiunt, licet non sint acria mordaciaque & crassæ essentia, quæ Græci anastomotica id est vere aperientia dicunt, quid ad medendum erroris fit? cum optatum assequatur. Non enim Dioscorides veluti Galenus in primis libris simplicium, de simplicium sane medicamentorum facultatibus agens, tenebatur singulas facultates distincte nobis perspectas facere. Unde constabit Dioscoridem immerito in iis fuisse à Galeno damnatum. Quibus profecto persuasionibus Methodicis fuit persuasum, ipsos à vera medendi Methodo non errare, si ad adstrictum corpus, medicamentis moderate calidis & humidis utantur, cujusmodi sunt olea dulcia calida, hydrelæum, aqua calida, & decocta parata ex althea, malva, fænugreco, lino & similibus. Hæc extrinsecus calida adhibita ad cutis meatus aperiendos utilia esse primo medici omnes sciunt, at quinetiam oscula venarum (quod Dioscoridem tradidisse scimus) laxare atque aperire. Quod si verum est, hæc inquam ipsa aperire, quid tot, tantisque aperientium differentiis est opus? Addo Me-

In 5. aphor.
21.In aphor. 25.
In 1. simpl.
c. 4. in 3. de
temp. c. 4.
& c. ultimo.

Gal in 5.
simpl.

In lib. 5.
simpl. cap. 9.
10. 11. 14.

In lib. 3. de
crisib. cap.
13.
In 5. aphor.
62.
In 7. Meth.
med. cap. 8.
In libro 5.
simpl. cap.
14.

Methodicos recte quidem se ad adstrictum hisce medicamentis, (quippe calidis humidis, scilicet ex hydrelæo calido, dulcibus oleis substantiæ tenuis, & ex decoctis nuperrime præscriptis) uti oportere hoc ipso argumento judicarunt, quod etiam ex Dogmaticis medicamenta emollientia, laxantia & rarefacientia unius ejusdemque esse essentiæ videantur, etenim (Gal. auctore) emollientia sunt calida & humida, laxantia itidem cutim humectantia, non minus & rarefacientia calida itidem atque humida, tenuisque substantiæ, quibus una eademque ferme natura sive essentia in his omnibus constituitur; licet illa habeant, quasdam differentias, quibus secundum magis & minus interstingui posse videantur. Veruntamen prædicta Methodicorum emollientia omnia id habent, ut meatus laxent, rarefaciant, aperiant, aperiunt inquam laxando & rarefaciendo. Eadem quoque dicemus de fluido sive laxo corpore adstringendo, scilicet Methodicos usos fuisse densantibus, stegnoticis constipantibus seu claudentibus dictis, cujusmodi est aqua frigida, aizoum, portulaca, lenticula palustris, polygonum, myrtus, acacia, hypocistis, rubus & alia similia. Neque ad indicandam curationem meatus apertos adstringentia, distinxerunt Dogmaticorum modo in indurantia, tendentia, atque in densantia, & merito cum vel hæc etiam parum inter se natura differant, at potius quia quædam remissius, & quædam efficacius agant. Unde hæc ad oscula venarum claudenda exercent, atque illa quod debilius adstringant, ad meatus cutaneos adstringendos. Accedit etiam quod (Galeno auctore) indurantia medicamenta sunt frigida & humida vel modice sicca, cujusmodi est sempervivum, portulaca, lenticula palustris, solanum, quorum essentiam Dogmatici fecerunt mixtam ex aqua terrea substantia, & medicamenta tendentia, cum & siccantia, & refrigerantia itidem sint, atque non minus etiam densantia refrigerent & siccent. Galenus ait, *acerbam qualitatem cutem densare, atque densitatem à frigore agi, quod nimirum frigus denset*: In libris vero simplicium expressit, *densantia medicamenta esse sempervivum, portulacam, lenticulam palustrem*, quæ paulo ante dixerat quoque cutem indurare,

rare, indurantiæque esse medicamenta. Ita si ex Galeno medicamenta prædicta indurantiæ itidem densantiæ sint, à quibus complura quoque tendentium non videntur diversa, ut pote, quæ congelando & siccando cutem tensam reddant, quæ necessario frigida & sicca itidem esse debent. Quare hæc omnia medicamenta scilicet indurantiæ, densantiæ, atque tendentiæ, & idem præstare poterunt, quippe cutis meatus densare, vel id fiat induratione cutis, vel tensione. Merito itaque Methodici ea in species distinguere nonluerunt, atque non minus hæc à stegnoticis, stipantibus sive claudentibus vocatis medicamentis, quod hæc omnia adstrictum faciant. At densantiæ (uti dictum est) minus efficaciter quam stegnotica agunt, idcirco hæc ad ampliores meatus adstringendos usum habuerunt; scilicet venarum arteriarumque osculorum ad nares, ad intestina, ad uterum, atque ad podicem desinentium, & illa ad exiles cutis meatus, qui laxati facilius adstringuntur. Itaque propter prædictas causas Methodici adstrictum & laxum in species dividere noluerunt.

CAP. XI.

An ab adstricto atque laxo fluidove curatio indicetur.

U Num olim dogma apud Methodicos fuit maximi momenti, scilicet an adstrictus & laxus affectus vere curationem indicarent, porro certum est, eas duos communitates sive duos morbos idcirco à Methodicis fuisse inventos, ut ab ipsis qualisnam utilis profutura curatio sit, indicaretur, unde ab adstricto atque laxo curationem indicari præcipuum dogma istius sectæ constitutum est, ita ut merito ab adstricto laxandum, & à laxo adstringendum omnino præindicaretur: De quo Dogmate auctor libri de optima secta ad Trasibulum ita habet: *At vero indicatione ejus, quod conferat, laxitatem in adstrictis esse; in fluentibus vero compressionem*: Nam si genu verbi gratia inflammatione laboret, relaxare (aiunt) oportere, si fluat alvus, alvum cohibere. Quod vero adstrictum & laxum vere indicent cu-

In lib. 5.
simpl.

rationem, facile, si præsidia, quibus morbi cum adstricti tum laxi tolluntur, perspecta habuerimus, intelligemus. Exempli gratia ex adstrictis affectibus sunt febres, phlegmones, tumoresque; atqui quis medicorum est quem lateat febres balneis calidis ex dulci aqua, inunctionibus, fomentis atque aliis laxantibus præfidiis tolli? Non minus quam internæ phlegmones. Hippocrates in 7. aphorif. 42. dixit: *febres multas multa aqua calida capiti superfusa solvi*, quis quæso ignorat, in pleuritide, & peripneumonia exterius balnea calida, foci laxantes inunctionesque vel etiam à Dogmaticis adhiberi, & intus decocta, vel aquæ ex laxantibus medicamentis paratæ, scilicet, chamomelo, malva, althea, fænugreco, lino & similibus? quis itidem ignorat in pleuriticis utilissime propinari oleum aliquod dulce calidum laxativum, ex seminibus lini expressum pro secreto ad desperatos quosdam pleuricos dari solet. Quid de tumoribus duris an non & ipsos emollientibus sanari, Galenus de medicamentis ad lienis tumorem emolliendum scribens expressum reliquit? Vere ita adstrictum laxandum indicare intelligatur, & laxum adstringendum indicare ex humoribus vel sanguine ex parte aliqua corporis immoderatus profluente apertius dignoscetur, quis quæso etiam ignorat, sanguine immoderatus vel è naribus, vel ex ore, vel ex ventre, vel ex utero, vel denique hæmorrhoidibus profluente, omnes medicos ad adstringentia confugere, ut oscula venarum arteriarumque claudant, in diarrhoeis, lienteriiis, dysenteriiisque an non curatio medicamentis adstringentibus fit? Certe quidem, quod si ita est, reprehendere Methodicos audebit, qui hæc duas communitates pro curatione indicanda constituerint, quippe adstrictum atque laxum: Hi affectus quandoque in toto corpore & quandoque in parte corporis fiunt, totius adstrictum affectus est, ubi totum corpus adstrictum patitur, quo affectu sæpius animalia suffocata pereunt: partis vero adstrictum exempli causa est, ut si phlegmone pars quæpiam laboret. Ita laxum totius est, ubi in toto corpore rarefactis meatibus vires exhalant. Quod ex nimio gaudio aliquando fit. Partis demum laxum dicitur, ubi per partem aliquam immodice diffusam humores immoderatus fluunt,

fluunt, cujusmodi est sanguinis profluvium è naribus vel ex ore, aut ex ventre, aut ex utero, aut hæmorrhoidibus, aut ex vesica, vel vomitus, vel denique alvi fluxus. Uterque vero affectus tum partis tum totius ex Methodicis curationem indicare potest. Neque immerito, quando totius corporis meatuum deffusio sive fluxus adstringendum necessario indicet, & adstrictum laxandum, ita & partis, nam uti dictum est, exempli gratia genu inflammatione vexato, ut humor in ea parte adstrictus digeratur, laxandum esse merito voluerunt. Contra fluxum præternaturalem vel uteri, vel ventris, vel hæmorrhoidarum, vel alterius quidem partis indicare cohibentia medicamenta; adstringentiaque. Neque est, quod Methodicis obijciatur, veram tantummodo illam dici indicationem, quæ medicamenta quibus affectus tollitur, detegit, unde adstrictum & laxum vere curationem non indicare, intelligi, sed solummodo affectuum sublationem, scilicet adstrictum laxandum, & laxum adstringendum, quod nihil profecto erit, quam utrumque sui ablationem indicare, quod cum omnibus vel etiam plebeis notum sit, quippe morbum sui ablationem indicare, nihil artificii videtur hæc Methodus habere, veluti etiam in chyrurgia cum dicunt, calculum, qui in vesica est, propter quod toto genere sit præternaturam, ablationem sui indicare, idem & verrucas, myrmecias, atheromata, steathomata, melicerides, & intestinum, quod jam in scrotum decidit, & luxata omnia, quod loco ipsa præter naturam se habeant, reduci in artus debere, alvum fluentem sistendam, ulcus ad cicatricem ducendum. Quæ indicationes nihil artificii habent, ignarisque etiam medicinæ hominibus notæ sunt. At medici eruditi, ea scire debent, per quæ languores pelluntur, & vitiata sanitas restituitur, proinde illis indicationibus opus esse, quæ particulatim remedia indicant, quibus morbi tolluntur, ex quibus adstrictum & laxum vere curationem haud indicare deprehenditur. At quid istuc est, quod Methodicis obijcitur? An non Dogmatici etiam ab affectibus curationem eodem modo (licet præcipue indicatio causarum sit) desumunt? An non dicunt febrem sui ablationem indicare, quæ cum sit intempe-

Gal. in libro
de opt. sect.
ad Trasylb.
cap. 24.

In simpl.
cap. 2.

ries calida & sicca ideo refrigerantibus humectantibusque tolli, non secus quam Methodici dicunt, adstrictum laxantibus medicamentis tollendum, atque laxum adstringentibus. Hasque idcirco indicationes omnibus vel etiam plebeis esse notas nihilque artificii habere, non secus quam omnes (ait Galenus) ab ipsa rei natura ducti, sciunt refrigeratos calfaciendos, calfactos refrigerandos, siccatos humectandos atque humectatos siccandos esse, non minus atque omnes scire ulcus cavum carne impleri, sordidum purgari debere, æquabile cicatrice induci, non tamen norunt, quid carne impleat, quid detergat, quid cicatrice claudat, sic sane etiam si musculum habeant durum aut tensum laxumve, quod duro quidem emollientibus sit opus, tenso autem laxantibus, laxo vero contendentibus, id satis perspiciunt, sed quænam medicamenta laxent, tendant, emolliant, prorsus plebei ignorant. Ita & omnes sciunt corpus adstrictum esse laxandum, laxum adstringendum, ignorant tamen medicamenta quæ adstringunt, atque quæ laxant, Medicis Methodicis cognita, qui sciunt quibus medicamentis adstrictum tollitur, atque laxum, & in hoc à plebeis differunt. Quare non inconvenienter Methodicos dixisse adstrictum atque laxum tanquam affectus utique curationem indicare. Neque est etiam quod dicatur: auxilia non affectis sed facientibus opponi, veluti evacuatio multitudini contraria dicitur, morbo vero nullo, quoniam evacuatio quidem per se multitudini est contraria, ex evidenti vero etiam cuipiam morbo, veluti phlegmoni, quatenus tollit humorem, quo fovetur, & si rursus objiciant aliqui, affectus haud posse indicare curationem, sed causas, eo quia varii affectus unicam causam habentes, non varia indicent auxilia, at unum solummodo ex illorum causa indicari: Etenim icteritia atque cholera, quorum affectuum alter adstrictio est, scilicet icteritia, alterque fluxus, quippe choleram non duo indicant auxilia, at unum solummodo ab unica ipsorum causa, quæ est bilis abundantia, scilicet evacuatio, quod tamen nobis non videtur persuasum, cum cholera affectus laxus, evacuatione non tollatur. Neque etiam si dixerint, unicum affectum à diversa causa profectum, unum auxilium

xilium indicare, at ejus causa varia, diversa auxilia, uti suppressio urinæ, quæ à calculo fit incidentia medicamenta exposulat, & quæ fit à phlegmone laxantia, & cuti adstrictæ ab igne (ut in usta ab igne cute fit) cataplasmata crustas separantia conveniunt, & adstrictæ à frigidityte, calfacientia: Quibus dicetur, non idcirco hæc argumenta demonstrare, ab affectibus curationem non indicari, quando in suppressa urina cum à calculo, tum à phlegmone tensæ visicæ laxantia medicamenta maxime conveniant: Ad calculos renum Galenus præcipit vias esse dilatandas, renes laxandos, morsusque mitigandos, ad quem affectum particulatim laudavit, oleum anethinum calidum, adipem gallinaceum recentem, phasiani, butyrum, fænugrecum, althææ semina radicesque, quæ singula laxantium genere comprehenduntur. Quibus medici omnes etiam utuntur familiarius ad suppressam urinam, cum exterius admotis ex iisdem paratis balneis, fomentis, cataplasmatibus, inunctionibusque; ubi vero cathere urina educitur, id fit efficaciori præsidio, ex iis, quæ Methodici fortasse laxantium quoque genere comprehendunt, at hoc ad chyrurgiam spectat, quæ non reduxit suos affectus ad adstrictum atque laxum. Ad cutem vero cum ab ignis actione tum à frigore densata, laxantia convenire, quis dubitabit, cum ad igni ustos nihil utilius, quam oleo dulci tepido nedum partes ustas illinire, at si fieri potest, per horas in oleo obrutas detinere, quo auxilio qui uti possunt, aliis ad inustas partes sanandas non egent. Mel, butyrum & alia medicamenta calida ustis auxilio esse, omnibus practicis notum est. Ex quibus apparet, ab adstricto atque a laxo affectibus curationem indicari, quod si Methodicis adhuc objicitur, ad cutem cum ab igne tum à frigore densatam laxandam, nos errare, si auxilia permutaverimus, quandoquidem non pauci, aliqua parte corporis usti, non oleo, sed alio præsidio utuntur ad ipsam partem sanandam, quam sane ignis flamma proprius ustæ parti admotæ, ignem tollit, quippe quoad ignem in parte usta susceptum, flamma meatu laxando, ipsumque ad se trahendo digerat, eodem modo usti parti medentur. Accedit demum, ut ab affectibus curationem non indicari, dignoscamus, in variis itidem

In libro de
ren. affect.
dign. & cu-
rat. cap. 4.

Gal. in apo-
log. contra
Julia c. 7.

C. Aurel. in
cap. de icte-
ritia.

dem affectibus ab unica causa proficiscentibus, ipsos quidem affectus non indicare, pro exemplo acceperunt, plenitudinem alias phlegmonem facientem, & alias hæmorrhagiam: hæc fluxus dicitur, atque phlegmone adstrictum, qui affectus, evacuatione (non affectibus sed causæ quippe plenitudini contraria) auferuntur. At hæmorrhagiam à plenitudine profectam non esse affectum laxum dicimus: nisi ita proflua corpus graviter lædat, ideoque non esse cohibendam. Etenim si absque plenitudine immoderatus sanguis profluxerit, exindeque corpus male se habuerit, laxus utique affectus diceretur, indicans cohibendum. Addimus laxantia medicamenta neque omni adstricto affectui satisfacere, si adstrictum præsertim foveatur humore crasso ac lento parti carnosæ pertinaciter inhærescente, quod ipse humor vel etiam maxime diffusis laxatisque meatibus non facile effluat, ad quod dicimus, humoris crassitiem, atque lentorem balneo aquæ dulcis, vel hydrelæo, vel malvæ althææque decocto diminui, unde à meatibus effluet; humorum etenim substantiam crassam atque viscidam humiditate accedente corrigi, neminem medicorum latet, quemadmodum siccitate humores crassescunt, & viscidiores redduntur. Quare humor meatibus adhærescens, lotionibus laxantibus effluet, unde Mulieres quibus capitis cutanei meatus sæpius ab immunditie infarciuntur, atque ea causa dolorem capitis vel aliquod aliud symptoma pati solent, lixiviiis laxantibus utentes meatus capitis ab infarctu liberant. Quod vero multæ visciditatis humor pertinaciterque adhærescens non sine multo labore vel etiam laxatis meatibus (uti dixit Galenus) educatur, dubium non est, quando hic humor aliquando neque valide incidentibus, atque detergentibus medicamentis facile cedat. Intus vero meatus infarcitos, uti in icteritia & in obstructis fit, medicamentis incidentibus, detergentibusque (laxantium quoque genere à Methodicis comprehensis, ut posterius demonstrabimus) referant, unde in icteritia succum absinthii, intybi agrestis, item decoctum asparagorum, dauci, fœniculi & similium, quæ sunt incidentia, detergentiaque adhibere Methodici soliti fuerunt. Si vero humores sint tenues non crassi, neque viscidi, necessario
apertis

apertis laxatisve meatibus effluent: Quo, meatuum cutis raritatem Galenus inter causas sudorem recensuit, desudationemque quam Græci ἐφιδρωσιν vocant, in acutis, exitialibusque morbis, vel ex eo quod fit laxatis à prælangente virtute meatibus, dici perniciosum statuit. Quare adstrictum & laxum curationem indicare merito Methodici voluerunt. Galenus itidem curationem ab affectibus indicari sæpius annuisse visus est. Etenim huiusmodi affectus cum causæ quoque sint, maxime indicare. Quis ignorat humorem quovismodo in aliqua parte corporis adstrictum laxationem indicare, quod & ut Dogmatici faciant, mittunt sanguinem, purgant humores, & postea admotis partæ affectæ medicamentis digerentibus laxantium genere comprehensis humorem digerunt, atque resolvunt, longe clarius patet, vel sanguinem, vel humores immoderatus profluentes, cum corporis damno adstringentia cohibentiave remedia indicare, quod ut fiat, medici medicamenta adstringentia partibus sive meatibus diffusis admovent. Itaque merito adstrictum laxandum, & laxum adstringendum in curatione indicabit, atque mixtum ex adstricto & laxo, utrumque faciendum, si in diversis partibus fiant, vel ut aiunt, si in eadem parte cum adstrictum tum laxum sit, urgentiori erit incumbendum, altero non neglecto.

In 9. Meth.
med. cap. 14.
10. Meth.
med. cap. 17.
11. Meth.
cap. 7.
12. Meth.
med. cap. 7.
In 2. de
comp. med.
secundum
loca cap.
6.

CAPUT XII.

Quomodo Methodici voluerint, tempora quoque morborum curationem indicare.

Methodici non tantum illos duos generales affectus, de quibus hætenus, differuimus, sed tempora quoque ipsorum curationem quadantenus indicare voluerunt. Hi cum triplicis differentiæ, prædictas communitates fecerint, quatenus vel passivas vocaverunt, ut adstrictum atque fluens, vel curativas, ut resolvere & retinere, vel denique temporales, quæ sunt quatuor tempora quippe principium, augmentum, statum seu vigorem atque declinationem. Verum ubi demonstratum est ex

Gal. in li. de
opt. sect. ad
Trafyb. cap.
37.

Methodicorum sententia eos affectus curationem indicare, scilicet astrictum laxandum, laxum adstringendum (quod nihil aliud est, quam adstrictum resolvere, atque laxum retinere) atque effectum mixtum utrumque indicare, at illud ex his, quod erit magis urgens. Quare nunc merito cognoscendum erit, an non etiam eæ communitates temporales curationem indicent. Methodicis visum fuit, ipsas indicare cum auxilia, tum victus rationem, & particulatim cibum ejusque qualitatem non minus. Qua ratione eadem esse tempora auxiliorum atque morbi voluerunt, quod sane dogma seu principium si recte intelligatur non abhorrens à mendendi Methodo videtur. Siquidem morborum tempora sint quædam differentia, vel varii differentesque status, qui in toto quidem morborum scilicet tempore, à principio ad finem usque, observantur. Quæ tempora ex quadam morbi causæ motione intelliguntur, scilicet motionis causæ initium, incrementum, vigor, atque declinatio. Ceterum hæc quidem morborum tempora à naturæ sive coctionis temporibus distinguuntur, atque ita aliquando, ut quandoque principium naturæ seu coctionis dictum, prima duo tempora morbi & quandoque tria, & quandoque quatuor comprehendat, scilicet principium morbi, augmentum, statum & nonnunquam etiam (uti dictum est,) declinationem, siquidem quandoque contingit, ut morbus ad augmentum, ad statum (& uti dictum est) nonnunquam ad declinationem perveniat, priusquam finitum sit naturæ seu coctionis principium, scilicet antequam in morbo aliquod signum coctionis illuxerit (totum enim hoc tempus morbi, in quo excrementa omnino cruda apparent, nullumque coctionis signum conspicitur, medici principium naturæ seu coctionis esse volunt) Quibus præmissis dicimus, Methodicos aestimavisse auxiliorum tempora esse, non naturæ, quæ in humorum coctione & cruditate constitit, ut morbis, scilicet initium, augmentum, statum atque decrementum. Itaque Methodicis ideo persuasum fuit dari hæc temporales vocatas communitates, à quibus curatio indicetur, licet non sit ab ipsis propria indicatio, cum docuerint ipsam à morbi essentia depromi: Veruntamen

men indicare varia auxilia, quatenus denotant varios morbi status, in quibus omnibus non eadem auxilia, at varia exerceri oportet. Quod in externis phlegmonibus maxime fit conspiciendum. An non (auctore Galeno) omnes etiam medici dogmatici in variis phlegmonum temporibus varia medicamenta adhibent? in principio ipsarum, sanguinis evacuationem, ventrisque per medicamenta purgatoria laxantive instituunt, quæ in statu profecto non usu veniunt; præterea derivatoriis, revulsoriisque medicamentis tunc temporis incumbunt, à quibus abstinere in aliis temporibus: quid de topicis medicamentis? in principio quidem repellentibus, in augmento mixtis ex repellentibus atque ex laxantibus seu digerentibus, & in statu (quo tempore totus humor ad partem inflammata fluxit) digerentibus, vel maturantibus, & adhuc magis in declinatione resolventibus. Quid an non hæc varia tempora varia auxilia indicare, intelligimus? quo mirum est, quamobrem Galenus contra Thessalum negaverit, à tempore morbi curationem indicari, & in hoc ipsum reprehenderit, qui ob id ulcus antiquum ad facilitandam curationem, innovandum esse, censuit; quippe labia dura, malique coloris & callosa excidendo, atque sanguinem educendo, cum tamen vel etiam Hippocrates idem affirmasse visus (auctore eodem Galeno) fuerit, cum scripserit: *Et ab inveteratis ulceribus confert id agere, ut sanguis crebro effluat, quantum videtur opportunum esse.* Nonne etiam Galenus aperissime dixit, principium morbi ad præsidia ferenda mirum in modum conducere? Quam rem etiam clarius expressit hisce verbis, dicens: *Simili modo in oculorum vitiis, pleuritide Et omni inflammatione, Et in aliis morbis singulis generalia tempora sensu extimata diversorum auxiliorum usum significant.* Unde merito Galenus, ut hoc dogma confirmaret, Hippocratis auctoritate utebatur, in aphorismis scribentis: *Incipientibus morbis, si quid movendum videtur, move: consistentibus vero præstat conquiescere,* quinetiam de purgantibus ait: *concocta purgare convenit Et movere, non cruda neque in principio, ni stimula verint.* Adhæc: *in morbis acutis raro Et in principiis utendum purgationibus.* Quæ Dogmatici medici ad unguem medendo observant;

In 2. ad
Glauc. in 13.
Meth. c. 2.
in 3. art.
med. cap. 2.

In lib. 4.
Meth. med.
cap. 4.

In lib. de ul-
cerib.

In lib. de to-
tius morb.
temp. lib. 2.
cap. 4.

In libro de
tot. morb.
temp. c. 2.
In 2. aphor.
9.
In 1. aphor.
27.

quippe si quid videatur movendum, in principio esse faciendum: & in statu à medicamentis quiescendum; quod tunc temporis medici consultius à medicamentis cum purgantibus tum evacuationibus abstineant, scilicet quoniam circa initia & fines morborum omnia imbecilliora sunt, ægrotantiumque natura haud multum morbis conflictatur, unde ægroti vim medicamentorum facile ferunt, & circa vigores omnia fiunt fortiora; atque tunc ægroti, plurimum à vi morborum conflictati difficilius medicamenta ferre possunt. Hoc inquam tempore non convenire medicamenta convenit, ne natura in pugna contra morbum (ut Galenus quoque expressit) atque ad concoctionem humorum maxime occupata, distrahatur: atque etiam, quia in statu vires fortes non sunt, plurimum quidem in pugna morbi resolutæ, in principio vero ægroti viribus non carent, ut & evacuationes sanguinis fiant, & humorum purgationes, sine noxa perferre valeant. Ceterum ubi in statu, Galenus à medicamentis (ne a concoctione natura ægrotantium distrahatur) abstinendum esse dixit, statum naturæ concoctionisve intellexit. Quod & in statu morbi est intelligendum, cum ægroti itidem à vehementia sive à pugna morbi tunc maxime agitentur, debilitenturque ita, ut commode medicamenta perferre amplius nequeant. Quod dogma cujusvis sectæ medici insecuti sunt, ita, ut in morborum, naturæque statibus ab evacuantibus, atque purgantibus præsiidiis omnino abstineant. Quæ in principio facile admittunt. Complures vero sunt, qui in acutis morbis transacta die quarta mittere sanguinem non audent, neque minus aliquod expurgatorii exhibere. Ex iis mirum non videtur, si Methodici tempora morborum quadantenus indicare voluerint; nimirum (quod & ipsi senserunt) in principio & in augmento evacuationes opportunas esse moliendas, & in statu ab ipsis fore abstinendum, iisque solummodo utendum: quæ nihil ægrotos debilitare atque exagitare valent. In multis morbis, hoc dogma usui medicinæ quadrare videtur, at omnium maxime in phlegmonibus, externis tumoribus inflammationibusque, quoniam in principiis repellentium adstringentiumque usus (exceptis locis quæ ut scribimus pro-

proxima sunt, quando affectu existente post aures, aut sub axillis, aut in inguine omnino à repellentibus sit abstinendum) convenit. In augmentis vero mixtorum ex repellentibus & laxantibus usus conducet, sed urgentiori tamen esse incumbendum, & in statu nudis laxantibus, digerentibusve. Quare non ab re à Methodicis fuit pronunciatum, tempora morborum curationem quadantenus indicare. Eodem itidem modo voluerunt hæc eadem morborum tempora non parum ad indicandam victus rationem facere, qui perpetuo in principio subtractionem in morbo adstricto faciebant, ob idque à multis Methodicorum diatritum fuit institutum, quod fuit jejunium sive à cibo abstinencia per tres integros dies, quod quandoque ab ipsis & bis, & ter instituebatur, ubi sane corpus multis humoribus abundaret, ita ut, si morbus adstrictus (quod maxime in chronicis observabant) instituto diatrito non diminuebatur, iterum per alios tres dies jubebant aliqui Methodicorum ægrotos à cibo abstinere, & aliquando tertia vice idem repetebant. Quam dietam ita exquisitam Ægyptii Methodici hac ætate etiam in acutis morbis ad unguem servare videntur, cum in febribus continuis, & internis phlegmonibus, ægrotis præter syrupos aqua dilutos nullum cibum usque post septimam diem concedant, aliquibus exceptis, qui exhibebant jusculum ex aqua triticea, si furfures fuerint lotæ, cum aqua rosacea & saccharo candido, vel hujus loco lac concedebant è seminibus melonum, aliarumque herbarum facultate frigidarum cum aqua expressum, vel alium ex iis familiaribus cibis, qui vel nihil vel parum nutriunt, quos omnes si quis accurate scire desiderat, legat nostros libros de medicina Ægyptiorum secunda editione evulgandos. At ad Methodicos redeo, qui in morbis acutis tenuissima dieta utuntur, quam augent etiam in morbi statu, quod tunc temporis morbus adstrictus membra valde tumentia augeat, atque hoc ordine morbo declinante (quod minor adstrictio expugnanda superfit) melius nutriunt. In quo instituto ab Hippocrate non discessisse visi sunt, cum ipse quoque idem hisce verbis nobis præscripserit: *Ubi igitur morbus peracutus est, statim & extremos habet labores, & extreme tenuissimo*

In r. aph. 7.
& 8.

victu est utendum, ubi vero non, sed pleniorē victum contingit adhibere, tantum cibi indulgendum est, quantum morbus extremis est mollior: paulo post: Quando morbus in suo vigore constiterit, tunc victu tenuissimo utendum est.

C A P. XIII.

In quibus Methodici cum aliis medicinae sectis convenerint.

In lib. de opt.
sect. ad Tra-
syb. c. 7.

NON erit inutile, priusquam ulterius in secta Methodica illustranda procedamus, ut perspecta habeamus dogmata, quibus Methodici cum aliis medicorum sectis convenerunt, & quod primum est, in quo (Galeno auctore) convenerant, fuit, evidentia præcepta utilia esse, analogismum, observationem, historiam, transitum ad similia, modum applicandorum remedium, & ex aliis alia deprehendi, atque iisdem præsentibus eadem esse facienda, adjectione ac subtractione sanitatem conservari, morbos depelli, & ad morbos tollendos nocentium usum esse fugiendum, & quod ad materiae medicamentorum notitiam attinet, experientiam valere atque utilem esse, & quæ nutriunt, & non nutriunt, purgantia, mortiferaque omnia medicamenta experientia comperta fuisse. In quibus sane placitis ab omni secta admissis, illud animadverti debet, non æque medicos Rationales, empiricos atque Methodicos se habuisse, at diversimode ab hisce sectis fuisse accepta, atque in iis primo, scilicet, quod evidentia utilia sint, analogismus, observatio, historia, & transitus ad similia, hæc enim diverso modo ad usum medicinae receperunt. Dogmatici seu rationales, empirici atque Methodici; non minus & in eo præcepto, quod iisdem præsentibus malis eadem remedia conveniant. Quando Dogmatici iisdem etiam existentibus malis, in variis tamen corporis partibus factis, non eadem remedia adhibeant. In aliis vero singulis æque omnes convenisse visi sunt, in eoque maxime dogmate, quod adjectionibus, & subtractionibus sanitatem servari, ac morbos fugari præcipitur, quando istud æque omnes medici

re-

receperint. Unde apud omnes receptum est, medicinam esse adjectionem & detractionem, adjectionem quidem deficientium, & subtractionem redundantium. Quo morbi in humorum exuperantia, sive plenitudine, atque defectu seu inopia consistunt. Quod placitum facile Methodici acceperunt, quum per adstrictum, tumens, plenum, & plenitudinem intelligant, & per fluidum, laxum, deficiens, atque defectum: siquidem, & uti Dogmatici dixerunt, cohibitis vacuationibus (quem affectum adstrictum vocant) humorum plenitudo fiat, atque iisdem immoderatus humoribus effluentibus, defectus, evacuatio, atque inanitio succedat. Quibus eorum sententia constabit, copiam seu plenitudinem tollere evacuationem, & defectum appositionem. Ad medicamentorum vero notitiæ experientiam esse utilem, neque Methodici, neque Dogmatici unquam negarunt. Cum ii omnes receperint medicamentorum facultates ab antiquioribus medicis inventas, atque cognitatas: Dogmatici itidem complures medicamentorum facultates, omniumque maxime, quæ à tota substantia proficiscuntur (quas occultas Medici appellant) experientia tantummodo cognitatas esse atque cognosci posse, itidem compertum habuerunt. Galenus Methodo ab experientia deprompta, docuit quomodo possimus facultates simplicium medicamentorum qualitativas vocatas, cognoscere. Atque illas (uti dictum est) quæ ex tota medicamentorum substantia prodeunt, nobis sola experientia, minimeque ratione innotescere multis in locis affirmavit. Unde mirum non est, si ne dum ipsi medici, at quinimio etiam Dogmatici intellexerint, ac cognoverint, ex medicamentis, quæ nutriunt, quæ non nutriunt, purgantia, atque mortifera sive venenosa innotuisse sola experientia, quod hæc omnia facultate ex tota (ut ajunt) ipsorum substantia (quam vim occultam medici vocant) sympathia aut antipathia adversus nos agant; atque hæc sunt, quæ circa communitates primas Methodicorum à nobis fuerant scribenda, nunc eas quoque consideremus, quæ itidem in medicina cum chyrurgica, tum prophylatica ab iisdem fuere observatæ.

Gal. in libro
11. meth.
med. c. 12.

Galen. 2.
Meth. med.
c. 6.

Gal. in 10.
simpl. c. de
canceris flu-
viatilibus 6.
simpl. cap.
d. Aliff.

In 1. de
comp. med.
secundum
gratia. c. 11.

C A P. XIV.

De communitatibus, quas Methodici in medicina chyrurgica observarunt atque in prophylatica.

Cum universa Methodica medendi secta in tres partes fuerit divisa, quippe primum in eam, quæ olim medicamentis operabatur, & in illam, quæ manu (quam chyrurgicem medici nominant) exercebatur, atque demum in prophylacticam dictam, idest præservatoriam. De prima satis superque scripserimus, restat modo, ut de his quoque duabus agamus; scilicet de chyrurgica & prophylactica, & ut à chyrurgica exordiamur, dicimus Methodicis à rei natura primum hanc communitatem satis fuisse, quippe alienum, sui ablationem indicare, unde quodcumque, quod alienum sit, indicare sui ablationem constat, ut exempli gratia ulcus æquale cicatrice claudendum, cavum carne replendum & sic de aliis. Duplex vero ii alienum constituerunt, quod inquam indicat sui ablationem, unum extrinsecum dictum, atque alterum intrinsecum vocatum. Alienum vero extrinsecum esse dicunt, quod extrinsecus corporibus infligitur, ut est spiculum, telum, & reliqua similia, quæ omnia perfectam sui ablationem indicant. Alienum vero in corpore intrinsecum vocatum triplex quoque Methodici fecerunt, scilicet, alienum loco, alienum magnitudine, atque alienum defectu. Quod loco alienum dicitur, primam indicationem habet, quia indicat sui restitutionem, scilicet, in naturalem locum, uti fractio, & laxatio, & intestinum, quod in scrotum descendit, quæ restitutionem, sive (ut ait Gal.) reponenda se hac in suo loco docent. Alienum vero magnitudine vocant, ut abscessus omnes sunt, scroti tumores, acrochordones, id est pensiles verrucæ, phymata, condylomata, quorum quædam indicant solum divisionem, ut abscessus, quædam omnimodam superfluum præcisionem, ut verrucæ, phymata, & condylomata. Demum alienum defectu vocarunt, quando partes, vel affectus ex defectu repletionem desiderant, uti sunt primum mutila & curtata omnia, ac vel etiam fistulæ, ulce-

ulcera profunda hypophora Græcis dicta, sinus, ulceraque alia. Hæc enim ex defectu repletionem indicant. Quas communitates ex natura rei curationem indicare, voluerunt. Neque est quod aliquis dicat, propterea has nihil artificii habere, atque ob id plebeis itidem notas esse, scilicet quia membrum laxatum & ii sentiunt in artus reduci, verrucam tollendam, atque ulcus cicatrice claudendum. Dogmatici quoque morbos indicare sui ablationem dicunt, æque ac Methodici dixerunt, omne alienum sui ablationem indicare; quod si artis etiam ignaris notum videatur, non tamen ipsis sunt nota præsidia medica, quibus alienum tollitur. Etenim ulcus à rei natura cicatrice claudendum indicat, quæ cicatrix non inducitur ulceri cavo minimeque deterfo, ideo, quæ ulceri cicatrice claudendo sunt impedimento, primum indicabunt sui ipsorum ablationem, quibus sublatis ulcus ad cicatricem venit. Quare quæ aliena sunt loco, indicant vel restitutionem, vel repositionem, veluti ossa fracta & luxata. Quæ magnitudine sunt aliena, vel perfectam præcisionem, ut verrucæ, phymata condylomataque, vel unam tantum incisionem, ut abscessus, qui facta incisione expurgantur, & diminuuntur. Quæ vero defectu itidem sunt aliena repletionem restituuntur, uti sunt ulcera, fistulæ, hypophora sinusque, atque hæc de communitatibus chyrurgicis ex Methodicorum mente dicta sint. Contra quos, quæ fuerint à Dogmaticis scripta, non erit inutile, ut nos & audiamus, & sedulo consideremus, & si quis hac in re rectus iudex fieri cupiat, sciat oportebit Galenum Thessali alioquin visum fuisse apertissimum hostem, ut propterea plerumque non contra rem sed contra hunc hominem disputare videatur, at unde tantam adversus illum inimicitiam contraxerit, ignoro, ni forte dicatur ex invidia illud evenisse, quod Thessalus in suo monumento Jatronicen, id est medicorum victorem se inscripserit, atque eam in arte medica gloriam posteris relinquere ita studuerit, quam famam & nomen Galenus gloriæ cupidus se solo posteritati tradi in optatis habuerat.

Gal. in 5.
simpl. cap. 1.

C A P. XV.

De aliquibus, quæ Methodicis objiciuntur in communitatibus chyrurgicis.

Gal. in 3.
Meth. med.
1.

Gal. in 4.
Meth. med.
cap. 4.

Complura sunt, quæ Methodicis de chyrurgicis communitatibus objiciuntur, & præcipua hæc fuerunt, primum, quod eorum Methodus in curandis ulceribus, tumoribus, fracturis, luxationibus, & curandis itidem vesicæ calculis, nihil habeat artificii, etenim etiam plebei non ignorant, quod alienum, & præter naturam est, sui ablationem indicare, scilicet, ut superiori capite dictum est, membrum luxatum & fractum esse restituendum, ulcus cicatrice claudendum, verrucas tollendas, secundo ulcus quoque cavum carne replendum esse æque plebei ac Methodici sciunt, ac forte etiam sarcotico medicamento illud agendum. Tercio, in curandis diuturnis ulceribus, quod à tempore indicatio neutiquam desumi queat, & quod ulcus non sit semper incidendum, ac novandum, & quod Thessalus in horum ulcerum curatione meminerit, labia dura & mali coloris esse excidenda, cum longe plura sint impedimento quominus ulcus glutinetur, ac non minus reprehenditur, qui ea nominarit ulcera diuturna & non cacoetes, & quod confusam diuturni ulceris curationem tradiderit, ampliusque non esse verum, quod ulcus innovatum, ut cruentum curari debeat, quando ulcus cruentum sit cavum & propterea sarcoticis prius opus habeat, & ut crustam glutinantibus. Non minus etiam damnatur, quod ad sananda illa ulcera cataplasma ex sinapi circumponendum laudaverit, & præcipue cum prius sinapismo, & postea purgatione corporis utendum, dixerit, quando medicamenta localia maximeque calida non nisi prius corpore purgato adhiberi debant. Accedit etiam, quod Thessalus voluit ulceris malignitatem curationem indicare, non minusque & diuturnitatem, cum tamen indicare potius videatur dispositionem partis.

Præ-

Præterea, quod Methodici (qui & ipsi dixerunt ulcus planum cicatrice claudendum esse, cavum carne implendum, cruentumque conglutinandum) medicamenta epulotica, sarcotica & colletica antiquis cognita receperint, neque in illis componendis idcirco esse laborandum putarunt. Amplius quia curandis ulceribus Methodici non sumunt indicationem à parte affecta, neque à substantia, neque à figura, neque à situ; quæ omnia necessario esse considerata pro recta ulcerum curatione molienda Dogmatici voluerunt. Damnantur itidem Methodici in nervorum vulneratorum curatione, & præsertim ad illorum inflammationem tollendam. Atque hæc sunt, quæ ipsis in medicina chyrurgica objiciuntur. Quæ si accuratius considerentur, haud illi ita, ut aliquibus Dogmaticis visum est, erunt damnandi, & de illo quod primo illis obiicitur, eorum scilicet Methodum nihil habere artificii, alias dictum est; idem hoc propemodum significare videtur, quod Dogmaticorum, in curandis febribus, indicandi ratio habet, quando & ipsi dicant, ipsas, ut causas indicare sui ablationem: exempli gratia membrum laxum erit tendendum, tensum laxandum, induratum emolliendum, & emollitum indurandum, atque sic de multis aliis faciendum quæ, ut ait Galenus, ex natura rei ne dum medici, at plebei etiam æque noverunt, & quod inter hos facit differentiam est, quoniam non æque omnes sciunt, qualibus præfidiis hæc tollantur, quæ tantum medicis nota sunt, ita & Methodici dicent, omne quod est alienum, sui ablationem indicare, quibusque etiam medicamentis tollatur, seipsos scire, & in hoc à plebeis, qui hæc ignorant, differre: At si dicatur, etiam plebeos non ignorare, ulcus, exempli gratia cavum carne esse replendum, atque fortasse non minus quoque medicamentis id faciendum esse sarcoticis vocatis, id est generantibus carnem, quæ ab antiquis fuere composita, & posteritati tradita, ac proinde æque ac plebei Methodici non distinguant, qualibus sarcoticis illud sit faciendum, cum non æque omnia sarcotica ab antiquis composita, & inventa, omnibus ulceribus cavis convenient, quandoque enim tus ulceris cavitatem replet, quandoque iris, vel ervi farina, quandoque aristolochia; unde

In 5. Meth.
cap. 10.

In 5. simpl.
cap. 1.

in hoc ipsi maxime errasse visi sunt, qui communibus compositis sarcoticis ab antiquis inventis perinde atque plebei cava ulcera in omnibus sufficienter curari posse voluerint, cum tamen hæc non æque in omnibus carnem generent, ut propterea necessario distinguenda sint sarcotica, & cognoscenda, quæ particularibus ulceribus conveniant, & quæ non. Ad quæ Methodici facile respondebunt, sarcoticorum quadam communi distinctione proposita, quippe, quod quædam efficacius, & quædam debilius agant, ad gignendam carnem, proinde ubi debiliter agentia non valeant carnem generare, ad efficaciorum confugiendum esse. Quam medicamentorum sarcoticorum differentiam ex ulcerum natura magis quam ex natura partis esse capiendam Methodici duxerunt; unde in ulcere humidiori, validiori sarcotico, & in minus humido, debiliore, opus esse affirmabunt. De indicatione à tempore alias à nobis actum est, ac non minus demonstratum etiam ex Dogmaticorum sententia, morborum varia tempora, varia præsidia indicare: verum quod in antiquo ulcere ad cicatricem non veniente utile sit, uti Thessalus sentiit, labia scarificari, & ulcus renovari, etiam opiliones, ut recte Galenus ait, cognoverunt; neque immerito, cum pravo eo sanguine evacuato, ac sublatis callosis labiis, & mali coloris in ulcere corrigatur prava (si cum Dogmaticis loquamur) intemperies, vel adstrictus morbus, quippe tumor tollatur, ulcerisque meatus adstricti aperiantur, & idcirco calor illiusce partis eventillatur, transpiratque. Quam rem ita sentiisse quoque visus fuit Hippocrates, quum dixerit; (quod Gal. non negavit) *Et ab inveteratis ulceribus confert, id agere, ut sanguis crebro effluat.* Neque, ut opinor, recte à Galeno ad hoc fuit responsum. Quam curationem cum Avicenna, tum alii recentiorum maxime commendarunt. Ait Avicenna; *quando corrumpitur, quod est in circuitu ulceris, Et viridescit, Et nigrescit, cura id scalpellatione, Et sanguinis extractione, nec non cucurbitulis.* Quare non ita dammandus fuerat Thessalus, qui dixit antiqua ulcera esse novanda, ac idcirco labia dura, callosa, maleque colorata exscindenda. Quod hæc præcipue sint impedimento, ne ulcus coalescat. Dixit itaque antiquum ulcus, ut recens cruentumque curandum, quan-

In lib. de ulceribus.
In lib. 4.
Meth. cap. 4.
Guid. de
Cauliero in
tract. 4. doct.
1. cap. 1.

quando multa recentia ulcera etiam cava sint, in quibus primo cavitas carne replenda est, & postea conglutinatio enæmis medicamentis procuranda; unde Thessalus quoque supposuit, recentia cava ulcera prius carne esse replenda, quam, ut cruenta conglutinentur. Omnia, quæ Thessalo Galenus objecit, prosequi nolimus, quod ex iis quisque intelligere forte queat potius contra hominem quam contra rem Galenum disputasse. Quid mirum? si ulcera cacoetia diuturna appellarit, cum cacoetia ulcera perpetuo diuturna reddat, quæ tardissime ad cicatricem veniunt. Neque etiam confusam curationem illorum ulcerum (etsi singula particularia ad eam curationem facientia prosequi noluerit) egisse visus est, cum præcipua, & quæ certam curationem faciunt, tantummodo fuerit prosequutus. Neque etiam ita reprehendendus fuisse videtur, qui cum diuturnitatem tum malignitatem in diuturnis ulceribus curationem indicare affirmaverit: De primo nuper egimus, demonstrantes etiam Dogmaticorum medicorum dogmatibus tempus in morbis curationem indicare; quod & curationi ulcerum diuturnorum maxime quadrare videtur, nam quemadmodum in horum ulcerum principio & augmento usum habuerunt medicamenta, quæ quovismodo vel fluxionem ulcus facientem prohibebant, vel humorum acutam qualitatem ulcerantem corrigere valebant, vel quæ partis temperiem vitiatam, humores corrumpentem emendare, atque tollere potuerunt; nunc eadem ulcera in statu & vigore constituta, vel quatenus a suo vigore etiam declinantia, discussoriis atque evacuatoriis præsiidiis egere Thessalus docuit, unde ille labiorum facta excisione sanguinis in ipsis ulceribus evacuationem commendavit, atque non minus medicamenta metasyncritica vocata, & præcipue quæ emplastro ex sinapi confecto agebantur, quippe, ut partis (secundum Dogmaticos) cacoethia, quæ in vitiosa temperie consistit, qua humores vitiantur, tollatur, ejusque partis imbecillitas reparetur, seu, uti Methodicis videbatur, ut meatuum partis adstrictum, à quo, & cacoehymia, & debilitas procedit, removeatur. Quæ tamen præsidia Gal. aperte (ut Thessalo officeret) reprehendit; & particulatim illa, quæ ex sinapi fiunt; quoniam hæc, quod vehe-

menter sint calida & sicca, incidendo, & erodendo, potius ulcus augere apta nata sint, atque non minus quod augeant fluxionem humorum ulcus fovendum, quoniam attractoria quoque vi polleant: & demum quoniam primum Thessalus topica hæc præsidia adhibenda, tentandaque esse voluerit, post hæc (ut ulcus in melius mutetur, & sanari videatur) purgationem catharticis, sive eductoriis medicamentis esse moliendam. Quæ quidem si ita fiant, profecto medendi ordo pervertitur, quando in ulceribus sanandis, primum locum (omnibus medicis consentientibus) medicamenta purgatoria habeant, ad purgandos humores ex toto corpore foventes ipsum ulcus, & postea ea, quæ ulceratæ parti adhibentur. Verum, etsi hæc vera videantur, tamen non video Thessalum ita ut fit à Galeno, reprehendi debere: Etenim ipse non adhibuit sinapismum supra ipsum ulcus, sed circa id ipsum, ac prope unde ulcus augere posse, intelligatur. Præterea totius corporis curam habuisse non semper, sed in eo tantummodo, si sinapismus non profuisset. Nam si forte hoc medicamento ulcus melius habuisse ipsi fuerit observatum, non est credendum alia remedia fuisse aggressurum. Hæc vero medicamina ex sinapi ad hæc ulcera esse utilia, eo quidem fortasse nobis persuadebitur, quod ulcera cacoëthia foveantur à prava partis affectæ intemperie humores affluentes, corrumpente; quæ nihil aliud est, quam partis cachexia, cum hæc autem sinapismo corrigatur (mutatur. n. illiusque partis intemperies à medicamento istius digerente, rubefacienteque facultate) cur reprehendimus Thessalum, qui tale præsidium proposuerit? Neque dicendum est, morbi cacoëthiam non consistere in vitiata partis intemperie, at in humoribus pravis ab intemperie genitis. Quoniam intemperies, quæ cachexia illius partis est, præcipua causa ad ulcus faciendum, existit; sublata enim cachexia, humores non corrumpuntur, atque ita incorrupti ulcus non facerent cachoëtes. Si vero sinapismus augeat humoris fluxionem, quod non negarent Methodici, tamen pravam partis intemperiem, qua humores corrumpuntur, & ulcus fovet, corrigit, quod longe utilius est ad sanandum ulcus cacoëthias. Verum quia hæc ulcera diuturna, quæ cacoëthia sunt, à partis cachexia

po-

potissimum conservantur, quippe humores affluentes corrumpente, aptosque ea qualitate ex corruptione adepta ad exulcerandum ipsos faciente. Neque etiam nobis Theffalus reprehensione dignus visus est, in eo quod primo dixerit utendum sinapismo, & postea purgandum eductoriis pharmacis: Quando non in omnibus ulceribus sinapismo atque purgatione uti oportere senserit. Etenim in iis, quæ ab evacuato sanguine per labiorum excisionem, melius se habent, ac sanitati restituntur, neque sinapismo neque purgatione opus esse ulla intellexit, ubi vero à sanguinis vacuatione ulcera in melius non mutantur, sinapismum esse adjungendum, atque demum si neque sinapismo sanentur, etiam purgatione larga esse opus, quæ fiat elleboro, vel aliis similibus medicamentis valenter purgatoriis. Hujus vero curationis talis forte ratio erit, quod hæc ulcera aliquando solummodo foveantur ab imbecillitate partis ob vitiatam temperiem, quæ cachexia est humores corrumpens; & aliquando & ab ea causa, & ab humoribus corruptis ex toto corpore fluentibus ad partem ulceratam; ad ulcera, quæ primo modo fiant, sat erit sinapismus, tollens ipsam partis cachexiam; quæ vero utramque causam habebunt, præter sinapismum etiam purgatio erit necessaria. At dicunt, ordinem perverti, quando prius purgatio locum habeat, & mox localia medicamenta. Hoc esset verum, si omnia ulcera diuturna cacoëthia ab utraque causa fierent, scilicet à partis vitiata intemperie, quæ cachexia est, humores corrumpente, atque à corruptis humoribus ex toto corpore, vel ex aliqua parte ad ulceratam partem confluentibus; at quia plærumque hæc ulcera fiunt ab affectu solummodo partis, qui ipsam reddit cachecticam, debilemque, atque humores, qui ulcus faciunt, corrumpit absque ullo humorum ex corpore affluxu. Atque in talibus ulceribus curandis merito Methodici à medicamentis purgatoriis abstinuerunt, tantummodo affectui partis, ut ipsum tollant, incumbentes, cum nulla purgatione sit opus, neque utile sit redundantes humores medicamentis catharticis commoveri; commoti enim possunt, & ad ulceratam partem decurrere, ulcus augere, & ad aliasquoque corporis partes commoti, possunt varios affectus,

&

& quandoque gravissimos concitare: addo etiam educteriorum medicamentorum usum, vires debilitare, & præsertim naturales, stomachum vero privatim labefactare, appetentiam tollere, ac vitare, nec non humores corrumpere, & viscerum probam intemperiem vitare. Neque injuria Methodici plerumque ab usu purgantium ob hæc prædictas causas abhorruerunt, & non nisi magna necessitate coacti illorum usum admiserunt. Quid? non ne etiam Dogmatici usum purgantium timuerunt? cum omnibus eductoriis medicamentis vim quandam inesse deleteriam, qua naturæ humanæ adversantur, cognoverint. Quare neque Thessalus in ulceribus cacoëthis à partis affectu, nullo humorum affluxu concurrente, sinapismum sufficere putavit. Ubi vero hæc à sinapismo melius non se habeant (quod indicium sit, adjunctum quoque affectui partis esse humorum ex corpore affluxum) etiam purgatione esse utendum. Neque est, quod aliquis contra Thessalum dicat, consultius esse ulcus præter partis cachexiam etiam humorum affluxum causam habere prius medicum cognoscere oportuisse, atque ita primo purgationem fore præmittendam, & post ipsam sinapismum instituere oportere. Verum ita respondere possent, non facile esse, ut medicus cognoscat, partis affectui ulcus facienti humorum ex toto corpore, aut ex aliqua parte affluxum conjunctum esse, quod ars cognoscitiva conjecturis sæpe fallacibus exerceatur. Quamobrem Methodici utilius dixerunt, sinapismum adhibendum & ipsius utilitatem esse prius experiendam, quam ad medicamentorum purgantium (quæ perpetuo prædictis causis multum timuerunt) usum deventum esset. Namque certius æstimarunt, posse intelligi, an humorum fluxio ulcus cacoëtes foveat, ex adhibitis medicamentis ad affectam partem metasyntheticis vi tollendi vitia tam intemperiem (quem ipsi adstrictum morbum faciunt) præditis. Si enim ulcus non foveatur affluxu humorum, profecto necessario ab usu prædictorum medicamentorum melius se habebit, quod nisi in melius mutetur, signum erit, fluxionem humorum impedimento etiam esse, ne ulcus coalescat, atque tunc deprehendi, medicamentis quoque eductoriis, ad purgandos, & revellendos humores à parte exul-

ce-

cerata, opus esse. Objicitur præterea Theffalo à Galeno, quod ulceris quoque malignitatem curationem indicare, dixerit. In qua re non video Theffalios solummodo esse reprehendendos, sed plures etiam Dogmaticorum, qui malignitatem in morbis curationem indicare voluerunt: quid enim? An non Dogmatici in peste pestiferisque febribus, atque in vulneribus venenatis sumpta indicatione privatim à malignitate, alexipharmacis agunt? Cujusmodi est terra sigillata, terra samia, bolus armenus, lapidesque alii, & terræ bezoarticæ. Non ne etiam in vulneribus & morsibus venenatis theriaca, mithridatio aliisque alexiteriis Chyrurgi uti solent? Præsentis vero occasionis non est, ut de hac re, scilicet an morborum malignitas curationem indicet, hic longius agatur, idcirco ad aliud, quod Galenus Theffaliis medicis in nervorum curatione objecit, transeamus; & dicamus non constare nobis, qualem Theffalus curationem particularem ad nervos vulneratos instituerit. Quod fortasse neque Galeno fuisse notum ea conjectura, facile dubitatur, quia Theffali verba de ea curatione non recitaverit, quemadmodum fecit ubi de diuturnorum ulcerum curatione egit. Errores vero quos in curatione nervorum vulneratorum se animadvertisse dixit, non à Theffalo, sed à quibusdam ex Theffali sectatoribus, qui an recte Methodicam medicinam calluerint, haud plane constat, prodierunt. Sed hæc omittamus, & ad ea, quæ Theffaliis in curatione nervorum vulneratorum objiciuntur, veniamus. Primo ii redarguuntur, quod in punctis nervis iisdem medicamentis usi fuerint, quibus uti consueverant in maximis vulneribus, quippe enæmis; idest conglutinantibus; quæ curationis est summe periculosa, quando potius vulnus sit augendum, ut per ipsum humores effluant, quam claudendum, ne exinde dolores, inflammationes & convulsiones pertimeantur, ad phlegmonesque in iisdem concitados nervis cum præcavendos tum sanandos utendum sit juxta communitatem illorum præcipuam medicamentis laxantibus, scilicet quod inflammatio quælibet sit morbus adstrictus. Ad primum dicimus, Methodicos voluisse omnia quidem vulnera enæmis curari, attamen servatis (ut ajunt) servandis, quando neque constet illos ulcus cavum iti-

In lib 4.
Meth. cap.
4.

dem statim coglutoriiis coalescendum statuisse, sed postquam cavitas carne fuerit repleta, neque sordidum, priusquam fuerit probe deterfum: proinde in nervorum itidem punctiōibus non statim ad vulnus conglutinandum ipsos festinasse, neque minus etiam in omnibus vulneribus, moribus atque ictibus venenosis, idem esse faciendum; siquidem virus primum per vulnus extrahendum fore ducebant, iis, quæ laxant, quod virus in partem vulneratam susceptum, morbum adstrictum faciat. Unde locum etiam non habebit, quod ab auctore libri de sectis ad eos, qui introducuntur Galeno tributi, (quem Galeni non fuisse auderemus affirmare) Thessaliis quibusdam objicitur; scilicet eos non posse (exempli gratia) recte mederi moribus à cane rabido inflictis, cum primis diebus nullo signo à moribus, qui à cane non rabido fiunt, interstinguant? quare illos iisdem enæmis morsus curasse, quibus & illos à cane non rabido factos sanabant, scilicet statim vulnus conglutinantes; unde ex hac prava curatione, clauso intus veneno, minimeque per vulnus expurgato, quosdam periisse. Nunquam credere potuimus viros alioquin doctissimos (quod ex quibusdam ipsorum fragmentis conjicitur) scilicet Methodicos celebriores tam stupidos fuisse, qui vulnera venenata à communi curatione non exceperint, aliaque via ea curare non voluerint. Eodem itidem modo, & in punctis nervis, eos statim ad conglutinationem venisse non constat litterarum monumentis, vel à Themisone, vel à Thessalo, vel ab aliis, qui in secta Methodica claruerunt, posteritati traditis, licet scripserit Gal. medicum Thessalium quendam primo enæmis medicamentis in nervo vulnerato adhibitis, & postea oborta inflammatione appposito emplastro ex tritico, (quod olim antiqui parabant ex farina triticea oleo atque aqua, & idcirco triapharmacum appellarunt) putredine concitata, interemisse. Hic fortasse medicus Methodicus non recte Methodicæ sectæ hypotheses tenebat, quod eo argumento conjicitur, quoniam ille ad inflammationem in puncto nervo obortam, usus fuerit ex farina triticea emplastro putrefactorio. Quis quæso Methodicorum fuit, qui unquam docuerit in inflammatione, quæ est morbus adstrictus, perpetuo suppurantia convenire, cum

In 6. Meth.
med. cap 2.

eum primum illorum dogma fuisse demonstraverimus, in adstricto affectu laxantia medicamenta convenire, & non suppurantia. Thessalus iis certe usus non fuisset, sed solis laxantibus, cujusmodi usum quoque fuisse Galenum in nervorum puncturis ad prohibendam inflammationem constat; cujusmodi est oleum temperate calidum, antiquum, Sabinumque primum locum habuisse statuit, quo usum fuisse scribit, cum in nervis punctis, tum circum puncturam ipsorum. An non ipsum est medicamentum secundum Methodicos laxans, quinimo ipsum laxare Galenus in multis locis docuit. Etenim de nervis vulneratis cum dolore ait: Bis ac ter in die, & in nocte solitum fuisse adhibere fomentum ex oleo calido, quid an non etiam ab eodem oleum è seminibus lini expressum commendatur? quod itidem nemo negabit esse unum ex usualibus laxatoriis, quæ fuere apud Methodicos in usu ad morbos adstrictos: Quare ii non videntur ita graviter reprehendendi, qui nervos vulneratos, maximeque punctos curant laxantibus, & anodinis ratione doloris & inflammationis, quæ in ipsis magno cum timore fieri solent. ad quas inflammationes compescendas, vel prohibendas etiam in vulnerato capite cum ossis fractura, sublato osse duræ membranæ affundendum sanguinem columbi atque rosaceum temperate calidum, voluit, compluresque oleo solummodo rosaceo affuso calido nullum periculum incurrisse & sanantos fuisse Galenus itidem scripsit. Igitur neque in nervorum, nervosarumque partium vulneratarum curatione Thessali methodus tanta reprehensione digna videtur. Veluti Methodici putarunt, magna quoque ventris vulnera enæmis præfidiis esse conglutinanda, servatis tamen servandis, scilicet in primis aliarum internarum partium prius habita accurata consideratione. Neque enim ita stupidos fuisse medicos Methodicos, qui spacio quatuor centum fere annorum super omnes alias sectas (uti superius à nobis demonstratum est) in medicina claruerunt, censendum est, ut ventris magnum vulnus statim nulla partium internarum habita consideratione claudendum enæmis voluerint, sed post accuratam internarum partium curationem credendum est voluisse hanc indicationem locum habere, ita ut quæ prima in mente illorum

In 6. Meth.
med. cap. 7.
In 1. de
comp. med.
secundum
loc. cap. 8.

In lib. 10.
simpl. cap.
de sanguine
columbino
in 7. de
comp. med.
secundum
loc. de plaga
capitis à percussore.

In 5. Meth.
med. cap. 15.

fuerit indicatio, postremum locum in executione habuerit. Eodem itidem modo Galenus Methodum Methodicorum damnavit, ex eo quod in sputo sanguinis ex ulcere pulmonis mittant sanguinem, quod nihil aliud sit, quam in morbo laxo uti medicamento laxante, sanguinis enim vacuatio (auctore ipso Galeno) medicamentum calasticum, id est laxans est. Ad quod, non inconvenire aliquando dicimus ex accidenti morbum laxum præsidio laxante tolli, perinde ac Dogmatici etiam dicunt, fluxum sæpius tolli. At consultius quoque Methodici responderent, non omne sanguinis sputum laxum morbum dici, sed illud solummodo, quod fit, ubi sanguis immoderatus ita effluit, ut in corpore magnam noxam inducat. At esto etiam quod ob eam causam immoderatus sanguis effluat, ita ut sit morbus laxus, non inconveniet revulsionis & diversionis gratia ad sistendum illum fluxum modicum sanguinis, ut posterius clare demonstrabitur, vena secta, vel alio modo educi, Quomodo sæpius Dogmatici hæmorrhagias, menses immoderatus profluentes, vel hæmorrhoidas sistere consueverunt. Atque hæc sunt, in quibus Medicina Methodica à Dogmaticis damnatur.

C A P. XVI.

Methodicis objicitur, quod non exercent medicinam ad homines particulares, sed ad hominem communem, & genericum.

In 9. Meth.
med. cap. 7.

STupidissimos Methodicos vocat Galenus, eosque extremæ dementiæ dixit, communem esse omnium hominum curationem putantes, quando non homo communis & genericus sit curandus, at particulares homines, natura, ætate, sexu, consuetudine atque studio inter se distincti: Si itaque inter se homines hisce de causis sunt differentes, etiam quemque illorum differentem curationem, quæ ad ipsum curandum aliquid veluti proprii habeat, habere est opus. Unde Thessalus, quod instituerit Methodum medendi, qua non particulares homines

cu-

curantur; sed communis & generalis homo maxime damnandus videtur. Verum (ut verum aperte fateamur) non ita fuisse ab omnibus judicatam hanc sectam ea ratione intelligitur, quia ceteris omnibus sectis medicinæ (dico Empiricæ & Dogmaticæ seu rationali) tot annis, uti alias dictum est, ita prævaluit, ut non rusticos & plebeos, sed viros doctos, philosophos, nobiles, magnates, principes, atque Imperatores sibi ipsi maxime addictos habuerit. Neque medici eam sectam in villis, in oppidis, & in aliis locis vilibus exercuerunt, in medendique arte ipsi tantum claruerunt, at quinimo in maximis celeberrimisque civitatibus, cujusmodi fuit olim magna Roma, in eoque præsertim tempore, quo ipsa imperatoribus maximis floruit, creditaque merito est, omnium civitatum regina, & metropolis. Cur itaque istius sectæ, illis temporibus admodum celebris ejus sectatores fuerunt ita stupidi, & dementes judicandi? certe Galenus contra Thessalios magis contumeliis, quam argumentis agere multis videbitur, qui accurate omnia, quæ Galenus adversus hunc unum Thessalum, cujus fuit hostis acerrimus, scripsit, animadverterint. At rem aggredior, ut ostendam curationem illam generalem & communem quam homini communi tantum, & non particulari convenire Dogmatici statuunt, haud videri ita inutilem, & perniciosam, licet ipsis primo objiciatur, uti dictum est, non homines particulares eo medendi modo curari, sed hominem genericum & communem, quæ opinio vel unico hoc argumento à veritate abhorreere, videtur, quod singulis particularibus non una curatio propter ipsorum differentem naturam, ætatem, sexum, consuetudinem atque studium, convenire possit. Etenim quis medicorum est quem lateat, in calidiori corpore exempli gratia minus laborandum ad tollendam febrem, quam in frigidiori? idque propter majorem, & minorem à naturali statu recessum, atque ita etiam in ficciori corpore ulcerato validiora siccantia convenire, & humidiori, minus efficacia. Ex quo cognitum est, agrestioribus, atque robustioribus corporibus valentiora medicamina convenire, & mitiora imbecillioribus. Huc accedit etiam, quod alia medicamenta

Gal. in 3.
Meth. med.
cap. 7.
In 2. ad
Glauc. cap. 3.
In 6. Meth.
med. cap. 3.
In 6. de
comp. loc.
med. c. ult.
In 2. de
comp. secundum natur.
cap. 11. & in
3. cap. 3.

pueris, alia juvenibus, alia adultis, atque alia senibus convenire quotidiana experientia cognovit, pueri quidem neque vacationes insignes, neque purgationes ferunt, ut Juvenes & adulti faciunt. Quare istis rationibus Methodicorum generica curatio à Dogmaticis est explosa. Quæ fortasse, ut defendatur haud multis quoque rationibus indigna a quoquam estimabitur: Siquidem omnium testimonio & confessione constet, corpora omnium particularium hominum, ex iisdem conflata esse principiis, scilicet ab iisdem elementis, humoribus, atque partibus, à quibus unica ab iis natura fluxit, quam eandem singulis inesse cognoscimus: neque enim individua specie differunt, sed quibusdam accidentibus, quorum varietate in singulis curandis, medicamenta non natura, sed potius efficaciori vi, & minus efficaci distincta conveniunt; unde hæc ipsa ad singulares homines curandos varia inter se erunt (ut aiunt) secundum magis & minus, id est secundum majorem & minorem vim, qua donata sunt, atque hac solummodo differentia curatio generica, à particularium hominum curatione interstinguet, quoniam ad particulares homines, natura, ætate, sexu, studio, consuetudine distinctos, persanandos, ea quidem cognita esse debent medicamenta, quæ efficaciter agunt, atque illa non minus quæ blande: Medicos siquidem omnes haud latet, pueros, eunuchos mulieresque molles, non ferre prævalida evacuantia, atque purgantia; & viros adultos, robustos, agrestes prævalidis juvari: quod in curandis quoque affectibus maxime animadvertitur. Nam pueri febre, vel phlegmone vexati, neque sanguinis vacationem, neque purgantia valida æque, ut viri iisdem malis laborantibus, ferrent, neque ulcera in iisdem æque siccantibus medicamentis tollentur, in his efficaciora siccantia, atque in illis debiliora, requiruntur. Itaque ex iis facile intelligimus, non ita damnandam esse genericam Methodicorum curationem, qua ne dum homini generico, at quinetiam particularibus hominibus differentibus temperamento, ætate, sexu, studio, consuetudine & quibuslibet aliis differentiis distinctis, mederi posse, adnotatis in medicamentis quibusdam pauculis differentiis, quæ penes ipsorum majorem & minorem agendi vim,

vim, animadvertuntur. Quo non mirum est, si medicamenta, convenientia homini communi, etiam particularibus hominibus probe convenire ea cautione videantur. Quæ res facile nobis innotescet, præmissis quibusdam, & primo, quod solæ animalium species & non particularia individua proprios ac distinctos habuerint cum cibos, tum medicamenta; atque ita, ut in ipsis distinctissima observentur. Unde Gal. merito facultates medicaminum experientia cognoscendas ad hominum usum docens; dixit: *In primis quidem ac maxime sumendum est judicandæ facultatis experimentum ab ea re ad quam dicitur, siquidem non protinus si hominem refrigeret cicuta, & sturnum refrigerabit: aut si sturnum nutriat, nutriet & hominem, eadem ratione, neque si hominem purget veratrum continuo purgabit & coturnices.* Quod tamen in individuis non servatur. Etenim veratrum omnibus coturnicibus est cibus, singulæque coturnices eo cibo nutriuntur, veluti eo cibo omnes homines purgantur, idem quoque esse de medicamentis à multis traditum est neque immerito, cum, ut quædam ex innumeris perstringam, experientia cognitum sit dictamnum exempli gratia non uni cervo at singulis cervis vulneratis remedio esse, & veneno singulis cervis infectis caneros fluviatiles cinaramque adversari, & adversus morsus venenatos mustellæ cuilibet rutam dovoratam esse auxilio, & ciconiæ origanum, urso formicas; cunilam testudini, apro hederam, oleastrum elephanti, corvo laurum, lactucamque sylvestrem draconi. Non enim uni tantum bruto, sed cunctis & singulis hæc medicamenta prodesse, cognitum est, longus quidem & nimius labor naturæ fuisset: si singulis ejusdem speciei brutis, singula monstrasset medicamenta, compertum enim est, quod uni ejusdem speciei animali ad medendum convenit, singulis omnibus suæ speciei convenire. Ad purgandum quoque eodem modo natura in singulis animalium speciebus se habuisse constat, ut quædam medicamenta purgantia illas ipsa docuerit, quæ omnibus brutis ejusdem speciei ad corpus excrementis exonerandum, conducant; non ne feles commansis graminis radicibus vomitione purgantur? an non canes lauro? accipitresque voratis suis ipsorum pennis? palumbes vero, graculas, merulas,

las, lauri itidem folio annum fastidium purgare, & columbas, turtures gallinasque helxine, anatesque, anseres, atque ceteras aquaticas aves syderiti herba, & grues palustri junco, Plinius testatum reliquit? Quid itaque non ne verum est? naturam diversis animalium speciebus quædam monstrasse præsidia, quibus ad morbos particularia animalia uti queant? certe quidem, namque (uti dictum est) eodem modo se habent animalium species ad medicamenta, quo se habent ad nutrimenta. An non hordeum, avena, zea, fagopyrum, fœnum cibus est omnibus equis, mulisque; veluti triticum omnibus hominibus? non enim equorum mulorumque aliqui licet temperamento, ætate sexuque quodammodo differant, hunc cibum respuunt, vel ipsum aliqui illorum non ferunt. Panis etiam è tritico paratus ita singulis hominibus est opportunus cibus, ut nullus ipsum respuat, neque ullus ipsius usu ledatur; non enim Socrati convenit, & Platoni (quod à Socrate ipse temperamento distinguatur) nequaquam: neque solis pueris, at singulis cum pueris, tum juvenibus, tum aliis alterius ætatis hominibus cibus est opportunus, non secus & viris & mulieribus, & rusticis, & urbanis conducit, plebeis, philosophis atque aliis studio differentibus. Quare eodem modo de medicamentis erit sentiendum, quippe quod uni homini conducit, ceteris aliis omnibus conducere; neque varia corporum temperamenta, sexus, ætates, studia, medicamenti essentiam sive naturam unquam evariant, sed quantitatem solummodo, & ipsorum medicaminum agendi efficaciam, cum ex iis quidam homines minus efficacia ferant, & quidam etiam valde efficacia exoptent, ipsisque juventur. At rem hanc exemplis quibusdam illustremus, & confirmemus, quid, an non cognitum est, unico medicamento innumeros fere homines ab eodem affectu, persanatos fuisse? non ne Æsculapius Romam pestilentia infectam solo Theriacæ usu sanavit? quid non ne omnibus hominibus, calidi, frigidi, humidi sicci que temperamenti, cujusvis ætatis, sexus studii que peste infectis Theriaca fuit utilis? Quid etiam, non ne Galenus expressum reliquit, in quadam pestilentia, omnes homines cujusvis temperamenti, ætatis, sexus, usu boli

ar-

armenii (quem fuisse terram finopicam Dioscoridis putamus) per os devorati fuisse juvatos? Quid etiam de lapide bezoartico dicemus? an non omnibus utiliter datur, ad venenum devoratum, & ad febres pestilentes? certe quidem. Si vero de medicamentis quoque venenosis loquamur, non ne cicuta, opium, cantharis, buprestis, salamandra, taxus & alia similia omnes homines cujuslibet temperamenti, ætatis, sexus, studii, graviter lædunt? Neque est, ut quis dicat, quoddam venenum devoratum non eosdem particulares homines æque lædere, quinimo quibusdam devoratum nihil læsisse; quod etsi quandoque contingat, non ideo fit, quia in hominibus temperamento, ætate, sexu aliquo pacto invicem distinctis diverse agat, ita, ut quosdam lædat, & interimat, & quosdam non, at aliam in causam varia à veneno devorato operatio erit referenda, quæ erit in quibusdam venenum gravem noxam non inducere, aut quod ejus quantitas nimis exilis fuerit adeo, ut priusquam cœperit agere, fuerit ab expultrice natura, vel per alvum, vel per sudorem, vel per urinam, vel per vomitum excreta; aut quia venenum antidotum invenit in stomacho, cujus vi impeditum agere non potest, quando cibus pinguis ac unctuosus in stomacho existens, vim veneni hebetet, ac retardet, quoad una cum excrementis excernatur. Quare illa varia veneni in variis hominibus operatio, non à differentia naturæ, vel ætatis, vel sexus, vel alterius conditionis provenit, sed à causis prædictis. Eodem modo si loquamur de alexipharmacis, & alexiteriis, idem verum esse comprehendemus, quando & hæc omnibus particularibus hominibus vel veneno infectis, vel à fera venenata demorsis, medicamenta sint, neque varie agant ratione varii temperamenti, ætatis, sexus, studiique, sed quinimo singulis remedio sint. Scribit Galenus de Theriaca, eam esse optimam, quæ omnes homines à viperis demorsos sanat; quinimo dixit, neminem ex demorsis à viperis, qui theriacam devoraverit, interiisse. Si itaque omnes demorsi à viperis Theriaca sanantur, quomodo verum erit rationalium medicorum dogma, quod medicamenta in corporibus temperamento, vel ætate, vel sexu, vel studio, diversis ac variis, non eadem, sed varia quoque esse debeant? Accedit,

K quod

quod si non eadem medicamenta, particularibus hominibus natura, vel sexu, vel ætate, vel studio, differentibus convenirent, ergo in variis hominibus à viperis exempli gratia demorsis varia medicamenta alexiteria convenirent, neque unicum omnibus conduceret alexiterium, quod tamen omnes falsum intellexerunt, quoniam sola Theriaca (Galeno auctore) sanat omnes à viperis demorsos: adde quod si hoc esset, non tantum ratione variorum hominum demorsorum, at quinimo etiam ratione singularum viperarum mordentium, natura, ætate sexuque diversarum, alexiteria varia esse debuissent, quod si fieret, medicamenta ferme innumera esse deberent alexiteria, cum tamen pauca sint, quæ omnibus à quibusvis serpentibus vipereis demorsis efficaciter medentur. Quid etiam an non Galenus affirmavit? omnibus hominibus à cane rabido demorsis antidotum ex cinere cancrorum fluviatilium ustorum ita conducere, ut hæc antidotus multis diebus per os assumpta quoslibet demorsos à cane rabido ab hydrophobia sive à rabie ita præservaverit, ut ne unus quidem ex iis, qui antidotum devorarunt, rabie fuerit tentatus. Item de alyssis ad rabiem scripsit. Ceterum si de purgatoriis etiam sermo habeatur, quid an non omnes purgant? Veratrum devoratum omnes quidem homines cujusvis conditionis purgabit, idem scammonium, colocynthis, elaterium & si quibusdam non conveniat veratrum, vel scammonium vel aliud ex medicamentis eductoriis, hoc non fit, quod propter differentem vel naturam, vel ætatem, vel sexum, vel studium diversum, non purget, at quod vel nimis purgat & agit, vel minus quam sit opus. Quapropter cum singulis hominibus, licet differant, natura, vel ætate, vel sexu, vel studio, eadem medicamenta convenire hæcenus demonstraverimus, quis quæso non intelliget, Galenum contra Thessalum conviciis potius, quam rationibus egisse? neque enim stupidi & extremæ dementiæ erunt dicendi, qui constituta generica curatione (quibusdam & pauculis exceptionibus animadversis) particularibus hominibus mederi posse, existimarint: quod Methodici fecerunt, qui hypothesi generica constituta (quod omnes morbi vel ad adstrictum vel ad laxum reducantur) in omnibus corporibus,

cu-

cujusvis naturæ, ætatis, sexus, temperamenti, studiique, morbo adstricto vexatis, laxantibus medicamentis esse utendum, & in laxo, adstringentibus voluerunt. atque hæc pauca nobis de hac re sufficiant.

CAP. XVII.

De parte prophylacticæ, quam Methodici cognoverunt.

Demum addimus communitates partis medicinæ prophylacticæ, id est præservatoriæ: De quibus auctor libri medici Cap. 3. vocati ita habet: *Jam vero præter quatuor chyrurgorum communitates est & species, quam προφυλακτικὴν id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa, ut communitas, in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quæ virus inspuunt, tum venenosis volatilibus, & terrestribus aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens. Ex his apparet Methodicos habuisse sive exercuisse partem hanc medicinæ præservatoriam solummodo in deleteriis medicamentis, sive venenis, quæ devorata interimunt, & in morsibus, & ictibus bestiarum venenosarum. In hisque communitas est, quod hæc scilicet venena, & morsus, ictusque venenati sint exitialia, idcircoque ab ipsis indicari medicamenta cum alexipharmaca tum alexiteria, quæ nostri antidota, & Theriacalia vocant. Quorum quidem medicamentorum usu homines cum à venenis præservantur, tum à morsibus, ictibusque venosarum ferarum. Unum adnotamus, quippe illam præservatoriam communitatem Methodicos solummodo in venenis, morsibusque, & ictibus venenatis cognovisse, neutiquamque in alia parte medicinæ, quæ etiam ab aliis affectibus in quos homines, & ob pravam victus rationem, atque ob alias causas delabuntur præservare docet: Idque fortasse, ut putamus, ita erat, quia olim medici forte non omnium malorum præservationi dabant operam, sed solummodo (uti dictum est) venenorum, quæ per os assumuntur, aut venenosorum animalium morfu vel ictu corporibus communicantur, prophylacticæ; ob eamque fortasse causam, quod*

hæc exitialia atque mortifera sint, & ab ipsis clam possint homines extinguere: ex quo hujusmodi præservatio singulis hominibus cujuslibet conditionis utilis fuit æstimata, maximeque omnium, Pontificibus, Imperatoribus, Regibus, Principibus, Magnatibus, atque divitibus utilissima ab omnibus ipsa fuit existimata. Idcircoque olim apud antiquos hæc præservatio in magna existimatione est habita, atque ob id accurate exculta, ne veneno Reges, Principes, alique perpetua formidine tenerentur, atque sæpius interimerentur; cui & illam, quæ pertinet ad morsus, & ictus bestiarum venenosarum; (quod eodem modo ab ipsis veneno itidem homines infecti periculum repentinæ mortis subeant) Methodici forsitan adjunxerunt, in ipsisque cum venenis, tum morsibus ictibusque animalium venenosorum præcipuam medicinæ partem prophylacticam consistere ii existimarunt, aliorum affectuum, (quia omnes mortiferi non sunt) non admodum formidatorum ab hominibus, præservacionem methodo curativa complexi. Unum scitu dignum est, quamobrem hanc communitatem prophylacticam ad adstrictum & laxum non retulerint. Namque videbatur hæc commode ad adstrictum morbum posse reduci; etenim venenum devoratum quod inflammat, putredinem concitat, dolores & alia similia inducit, adstrictum affectum facit, quod profluvium sanguinis vel excrementorum inducit, idem affectum laxum efficit, veluti virus ab ictibus, & morsibus serpentum, ac aliorum animalium venenosorum in partem vulneratam susceptum, & postea in totum corpus diffusum, morbum profecto adstrictum concitat. Hæmorrhous vero serpens excipitur, qui morfu primo etsi adstrictum morbum faciat, quippe corpori virus per partem demorsam affundens, tamen hoc virus proprietate quadam meatus corporis immodice laxando immoderate sanguinis profluvio demorsos homines interimit. Plerique vero morbum adstrictum facere videntur, unde mirum non est, si Dioscorides, Nicander, & alii omnes primo ad venena devorata laxantia medicamenta (uti olea dulcia sunt, adipēs, decocta meliloti, semen lini, fænugræci, althææ atque similibus) maximis laudibus commendaverint: & ad morsus venenatos ictusque, sca-

ri-

rificationes, circinationes, inustiones, putrefacientia, & ulcus dilatantia, sordidumque facientia; quinetiam ad partem demorsam cucurbitulas, sanguinisque quinetiam per venam sectam evacuationem, atque purgationem quæ fit medicamentis laxatoriis, in familiari usu omnes habuerint: quæ omnia laxantium præsidiorum genere comprehendantur. Non retulerunt tamen (uti dictum est) venenum, morsus, ictusque venenatos ad adstrictum vel laxum, ea forsitan de causa, quod hoc pertineret ad methodum curativam, nequaquam vero ad prophylacticem. Hæc solis alexipharmacis, atque alexiteriis medicamentis (quæ cum venenis, tum serpentibus, aliisque feris venenatis à tota (ut medici ajunt) substantia maxime adversantur) perficitur. Quorum usus non tenebatur servare, neque laxi, neque adstricti rationem. Si vero iis medicamentis, quæ non occulta vi à tota ipsorum substantia proficiscente, sed manifestis qualitatibus, agunt, ad venenatos quidem uti voluerimus, curatio à laxo & adstricto recte poterit indicari; quando virus, aut in vulnus à virulentis vel bestiis, vel telis profectum, susceptumque, aut per os devoratum adstricti affectus rationem quadantenus habeat. cum intra corpus sit, vel in partem à bestia, aut à telo venenato sauciatam, susceptum, morbum adstrictum faciat; ac proinde laxandum indicet. Unde est, quod in vulnere venenato vulnus non sit continuo cicatrice claudendum, sed per plures dies apertum servari debeat, ac vel etiam quandoque ampliandum, cum adstricti affectus rationem habeat. etenim intra corpus virus delitescens, vel inflammationem concitat, vel putredinem accendit, vel dolores sævos, vel syncopem, vel alium affectum similem creat, ex quo sane constat, dignum reprehensione fuisse illum medicum Methodicum, qui vulnus, à morfu canis rabidi inflitum statim clausit, cicatriceque ipsum obduxit, unde hydrophobia sive rabies, qua homo interiit, fuit subsequuta. Cum ex Methodicorum dogmatis vulnus cicatrice claudi haud debuerit, sed potius augeri, & diu apertum servari (ut virus adstrictum educeretur) ipsum oportuisset. Non secus etiam de epoto veneno observandum, dicimus scilicet, ipsum habere morbi adstricti rationem, quare laxandum esse.

K 3

Quod

Gal. in libro de sect. ad eos quod introd.

Quod dogma Dioscorides Anazarbeus scribens de venenatorum curatione in communi, dixit: quam primum in ipsis venenum fore per vomitum educendum, laxantibus medicamentis copiosius epotis, atque postea per ventrem clysteribus itidem laxantibus injectis. Methodici itidem, quod etiam à Dogmaticis medendo observatur, quandoque sanguinem vel secta vena, vel alio modo evacuant, eductoriisque medicamentis purgationem moliuntur, sudorificis, atque diureticis itidem evacuant. quæ præsidia calefactorum, id est laxantium genere, omnia quidem comprehenduntur, atque hæc nobis sufficiant, de communitatibus medicinæ partis prophylacticæ Methodicis cognitis. Fortasse posterius de hac parte prophylacticæ ex Methodicorum mente accuratius scribemus, ut de omnium affectuum præservatione Methodica via diligens ratio à nobis habeatur.

FINIS LIBRI PRIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

In quibus Methodici à Dogmaticis dissentiant.

Methodici in multis à Dogmaticis dissenserunt, & primo quod ii omnes morbos ad adstrictum vel ad laxum reduxerint, quoniam ipsi voluerunt, in meatuum homini corporis symmetria, sanitatem, & in ametria, morbum consistere: Dogmatici vero tametsi & ipsi non negarint, morbum dari in meatuum vitio, etiam morbos simplices dari, quos in intemperie constituunt, voluerint, scilicet, calidos, frigidos, atque siccos; & hos aliquando in nuda qualitate constitutas, & aliquando in qualitate cum materia. Præterea & in organicis partibus morbos complures fieri didicerunt, quos ipsi aut in naturali mutata conformatione constituunt, aut in vitiato partium organicarum numero, aut in magnitudine vitiata, aut in mala compositione, aut denique in soluta earum partium unitate, qui morbus communis est & similaribus & organicis partibus. Et quod pertinet etiam ad meatuum morbos, Dogmatici quoque ab ipsis differunt, etenim (uti auctor est Galenus) Methodici morbos præsertim in meatuum occultorum, insensibiliumque vitio constituisse visi sunt, cujusmodi sunt meatus cutis, quos Græci poros appellant; Dogma-

In libro de
diff. morb.
cap. 5.

gmatici vero non tantum insensibilium atque occultorum, at quinimo omnium aliorum, qui sensibus manifesti sunt, quales venarum, arteriarum, intestinorum, aliorumque partium similia. Non recte tamen intelligimus, quomodo verum esse potuerit Methodicos considerasse tantummodo vitium meatuum cutis, non autem aliarum partium; cum Methodici febres putridas, phlegmones internos, tumores, obstructions, morbos adstrictos fecerint; de qua re alias accuratius tractabitur, nunc reliqua prosequimur, in quibus Methodici à Dogmaticis dissentiant. Itaque (uti dictum est) non concesserunt morbos à solis primis qualitatibus immoderatus auctis fieri, quod elementa haud ipsis qualitatibus primis, sed secundis mutuo alterentur, generentur, corrumpanturque, quippe vel rarefaciendo, vel densando. Non enim aqua in aerem mutatur ignis caliditate, tanquam immediata causa in ipsam agente, sed ipsam extenuando rarefaciendoque, rarefacta enim aqua fit aer, atque ex aere densato a frigidityte rursus fit aqua; præterea negant etiam humores in corporibus exuperantes per se solos morbos facere posse, etenim ni ipsi humores ab alia causa moveantur, profecto morbos concitare non putarunt. Alias (vidimus) Galenum scripsisse quosdam multos annos (licet humoribus multis abundaverint) sanos vixisse, quoniam eo toto tempore, meatuum corporis statum commoderatum habuerunt. Tertio ad indicandum curationem, non esse tempus conterendum, putarunt, in variis corporum naturis, temperamentisque animadvertendis, non minusque inutilem esse existimarunt, cognitionem variarum ætatum, sexuum, consuetudinum, studiorum, coeli, regionum, annique temporum, atque etiam variarum partium affectarum, in omnibus vero phlegmonibus nudis laxantibus utendum esse, nullis adstringentibus ad robur viscerum admittis, voluerunt.

CAPUT II.

Primas qualitates morbos non facere, ac proinde ab ipsis veram curationem ex Methodicorum dogmatibus, non indicari.

Methodici neque simplices qualitates, neque humores morborum causas præcipuas, ita ut ab ipsis curatio indicari queat, esse voluerunt. Primas quidem qualitates quippe caliditatem, frigiditatem, humiditatem, atque siccitatem, per seipsas morbos non facere eo argumento forte opinati fuerunt, quod hæc non immediate, sed mediis secundis qualitatibus morbos facere observentur. Non negarent medici (quod Galenus demonstravit) corpus totum, atque partem etiam corporis morbo calido affici, ex caliditate utique posse, cum certo certius illud verum esse apud omnes constet; eodem itidem modo a frigiditate, humiditate, siccitateque partes corporis morbis frigidis, humidis atque siccis affici. Quod vero pertinet ad morbum calidum, compertissimum est, à calore solis, vel ignis, vel ab alia causa calida febrem corporibus induci, partesque reddi usque adeo calidas, ut ipsarum partium actiones lædantur, verum caliditatem immediate morbum calidum facere ii dubitasse visi sunt, quod mediante quidem rarefactione à caliditate spiritus, atque humores accendantur; veluti aqua ignis caliditate rarefacta ferverescit, ita corpus refrigeratur, à frigore poros densante, caloremque à corpore calido compellente, quia enim à frigiditate spiritus, & sanguis intus compellitur, ideo pars frigescit, quæ à caliditate rarefaciente, evocanteque sanguinem & spiritus itidem recalescit. Idem de humiditate atque siccitate deque morbis humidis & siccis dicendum videtur: Namque humiditas quoque rarefaciendo in sicco corpore humidam qualitatem inducit, quod quisque intelliget, si terram in hyeme aquilonia à gelu siccitam, pluvia superveniente humefieri animadverterit, eodemque etiam modo terram humefactam superveniente siccitate ipsam densante

In libro de
diff. morbo.

Gal. in 3. de
temp. cap. 4.

ficcum reddi, observamus. Quare ea ratione caliditas rarefaciendo spiritus, & humores, morbum calidum inducit, frigiditas cogendo calorem nativum intus, ipsumque à parte vivente repellendo, ita refrigerat quandoque ut pars suffocato calore in gangrenam provehatur. Siccum quoque morbum patitur, corpus, uti in atrophia fit, siccatione meatibus ita densatis, ut sanguis nequeat deferri ad nutritionem faciendam, atque demum humiditas humidum quoque morbum facit. Humiditatem enim immodicam laxare rarefacereque ex eo quisque cognoscet, qui terram omnium elementorum densissimum elementum affusa aqua liquefcere animadvertit. Itaque qualitates elementorum primæ non propriam inducendo, sed vel rarefaciendo corpora alterare, si forte voluerunt, illos quidem philosophos secuti, qui raritatem & densitatem rerum principia esse putarunt. Atque hinc generatio & corruptio videtur hisce duobus principiis foveri, ac perfici, cum eodem modo se habeat generatio, atque corruptio in mixtis, quo in elementis: in elementis vero alteratio nulla alia est, quam rarefactio & densatio: Etenim terram omnium elementorum densissimum in aquam mutari, rarefactione, superius dictum est, aqua itidem in aerem mutata rarior redditur, & omnium maxime aer, ubi in ignem fuerit itidem mutatus. Non enim elementorum generationem & corruptionem primis solummodo fieri qualitatibus, observamus, quippe calorem à frigore, & frigus à calore pati, & humidum à sicco, atque siccum ab humido: potius qualitates primæ activæ a passivis pati videntur, caliditatem enim a frigiditate non corrumpi, & mutari in frigiditatem, forte eo argumento deprehendimus, quod in materia combustibili accensus ignis, æque ab aqua cum frigida tum calida extinguatur, si enim caliditas à frigiditate extingueretur, recte nobis persuaderetur, hasce duas primas activas qualitates mutuo agere & pati, sed cum (uti dictum est) exempli gratia, carbonem igniti affusa aqua cum frigida tum ferventi æque extinguantur, necessario innotescit nobis, caliditatem vel ab humiditate tanquam à contrario pati, vel ab aquæ densiori substantia ignem suffocante, sive extinguente raram ipsius substantiam.

tiam. Quare elementa cum non à primis, sed à secundis qualitatibus mutuo agere & pati videantur, particulatimque à rarefactione & densatione, ergo etiam caliditas, frigiditas, humiditas & siccitas mediantibus secundis qualitatibus scilicet rarefactione & densatione morbos simplices facient. Pars quidem corporis ab ignis caliditate (uti nuper dictum est) rarefacta incalescit, quo ad ipsam fertur copiosus spiritus & sanguis, qui itidem à calore reresacti, sunt in causa, ut adhuc copia major substantiæ calidæ attrahatur, unde partem morbo calido affici est necessarium, & ita ab intensa frigiditate extrema pars corporis intense refrigeratur, ita, ut frigido morbo laboret, quoniam intensa frigiditas in partibus debilibus densando meatus, repellit intus spiritus atque sanguinem, seu melius innatum calorem, qui per poros cutis eventatur, atque idcirco pars cum exanguis a frigiditate repellente reddatur, merito frigescit. In corporibus robustioribus, partes refrigeratæ ab intenso frigore postea recalescunt. In debilioribus vero, calor densatis meatibus suffocatione extinguitur, unde tum insignis partis corruptio subsequi solet, à qua gangrenæ fiunt. Hoc exemplum scilicet aquæ insigniter frigidæ large alicui parti affusæ, demonstrat nobis, à frigiditate stipata, clausaque summa facie corporis, fieri repercussum & refractum ejus caloris, qui à profundo ascendit: qui quidem propter diffusus inopiam intro acervatus, simul itidem propter frigidi circumstantis violentiam in altum recedit, & ex succis illic existentibus enutritur, deincepsque intro ipso collecto auctoque ad summa corporis violentius ruente fieri ejusdem caloris repercussum constat. Quare in robustis partes refrigeratæ postea denuo recalescunt, & in debilibus nunquam recalescunt. Unde Galenus merito dixit: *Nam aquæ frigidæ occursum aut vincit nativum calorem, aut colligit: vincit quidem cum debilis fuerit, colligit autem cum fortis, ipsum continens ac diffusiari prohibens.* Aliis etiam multis rationibus Methodicis fuit persuasum primas qualitates non facere morbos per se ipsas, sed mediantibus quidem secundis, quam rem vel etiam Hippocrates in libro de veteri medicina, accurate disputavit, de qua quidem longius ex Methodicis

Hipp. in 5.
aphor. 21. &
25. & Gal.
in comp.

Gal. in 5. de
temp. cap. 5.

In 5. aphor.
Hipp.
comm. 21.

Gal. in lib.
de diff.
morb. cap.

dicis amplius non agam. At esto quod isti morbi in intemperie simplices dentur, ut recte à Dogmaticis fuit demonstratum: tamen Methodicis, qui studuerunt brevem methodum medendi constituere, quæ nobis vera omnium morborum curandi indicatio monstraretur, non recte fieri, visum fuit, siquidem tot variæ, innumeræque indicationes, (quas Dogmatici à morbis in intemperie (quos sexdecim numero constituerunt) & in conformatione, & in magnitudine atque in soluta unitate & non minus à partium læsarum naturis variis variisque temperamentis, habitibus, ætatibus, consuetudinibus, studiis, atque cœli constitutionibus, regionibus, annorumque temporibus, desumendas voluerunt) artem medendi nimis longam, prolixam ac etiam confusam reddere viderentur. Unde methodi brevissimæ medendi constituendæ principium à Methodicis coeptum est. Et ut ad primos morbos, qui in primis quatuor qualitatibus à dogmaticis constituti fuerunt, redeam, dico, ex Methodicis nondum compertum fuisse, curationem per se ab ipsis primis qualitatibus, ut Dogmaticis fuit persuasum, indicari. At de primo loquamur: Constat sanè apud Dogmaticos hujusmodi affectus simplices à contrariis suas indicationes habere, quod (ut aiunt) contrariis contraria curentur. Itaque ajunt morbum calidum medicamentum refrigerans indicare, contra calfactorium, frigidum, & humidum siccans, atque humectans siccum, unde in curandis febribus dicunt, ipsam febrem medicamentum refrigerans indicare. An non hoc verum est? profecto in nullis febribus (exceptis ardentissimis & synochis illis, in quibus ægrotis largus algidæ aquæ potus conceditur, atque heceticis tabidis) medendo Dogmatici huic satisfaciunt curationi. Quis etenim illorum unquam ad illas febres persanandas medicamentum refrigerans commendavit? Galenus nullis aliis præfidiis, quam calasticis febres (prædictis exceptis) sanare visus est, atque iisdem fere quibus Methodici utendum esse præceperunt; Ephemeris enim omnibus balnea ex dulci aqua calida parata utilissima esse Galenus statuit, non minusque inunctiones ex calido oleo, quid? an non hæc medicamenta sunt laxantia? Quid de tertianis

nis biliosis? nonne eadem medicamenta ipsis opportunissima esse scripsit? nonne etiam evacuationes per alvum, per urinam per vomitum, per sudorem itidem utilissimas esse statuit? ad quas movendas decoctum ex apio, petroselino, pulegio atque ex aliis diureticis commendavit, an hæc sunt medicamenta refrigerantia, quæ à febre tanquam à calido morbo indicantur? Quid de quotidianis & de quartanis febribus dicemus? In his multo minus eam indicationem à febre petitam locum habere, cum in ipsis itidem medicamenta extenuantia, concoquentia, detergentia, aperientia, evacuantiaque calasticorum genere comprehensa, usum habeant: neque est, ut Dogmatici dicant, in hisce febribus eam indicationem febrilem, quæ prima est in mente, postremum locum habere in executione, scilicet illam (licet primo tempore locum non habeat) tamen postea exequi, quippe sublatis causis, à quibus eæ foveantur febres, quippe vacuatis scilicet crassis & viscidis humoribus, atque sublatis itidem obstructionibus, postea commodum tempus habere. Quid dices? sublatis illarum febrium causis, esse refrigerandum? quamobrem hoc faciendum? si sublatis causis continuo febres tollantur, cur nulla existente febre refrigerandum? à quo refrigerans præsidium tunc indicabitur? si nullus morbus calidus, cum sublata sit febris, hominem teneat. Quis quæso aliquis ita stupidus fuit qui ausus sit usum refrigerantium in prædictis febribus laudare? Idem & in continuis febribus (ardentissimis, & æstuosissimis synochis, atque tabidis exceptis) observatur, scilicet ut nullus refrigerantium usus exerceatur. Etenim Dogmatici etiam frigidorum in iis medicamentorum usum damnant, & merito sane, cum frigida medicamentorum qualitas interius suscepta humorum coctionem impediat, ipsos crassiores & crudiores reddat, atque obstructa foveat. Et exterius quoque frigida partibus febre vexatis, ad-mota, meatus cutis densando, intusque febrilem calorem cogendo compellendoque (cum febrilis caloris resolutionem impedian) tum ipsum magis augeant febremque exinde prolixiorem efficiant, hinc recte practici medici astantibus jubere solent febricitantes stragulis bene coopertos decumbere, ab æ-

1. Acutor.
cap. 16.

In 5. aphor.
21. & 25.

reque frigido, à flabellis, à potuque frigido omnino abstinere, quo Aurelianus non injuria in thorace admodum calore vexato prohibuit, ne rosaceum frigidum vel alia frigida adhibeantur, quod hæc meatus densando incendium calori augeant. Quare dicere febrem, quatenus febris id est calidus morbus est, indicare medicamentum refrigerans, quippiam logicum videtur. Addimus non perpetuo frigida medicamenta refrigerare, at plerumque (uti ex Hippocrate & Galeno nuper demonstratum est) calefacere, unde Hippocrates scripsit: *dolores frigidos, tumores, convulsionesque frigidam aquam large affusam sanare*: Itaque si vera est indicatio morbi calidi, cur Dogmatici in curandis (exceptis uti superius, dictum est, ardentissimis, synochis æstuosis, atque tabidis de quibus posterius accurate agemus) nusquam medicamenta actu frigida meminerunt? si dixerint, ptissanam hordeaceam, decoctum oxalidis, funci, endiviæ, portulacæ & similium, quæ facultatis frigidæ sunt, apud omnes medicos esse ad febres curandas familiarissima, item syru-
pos refrigerantes, succos, atque aquas refrigeratorias: Methodicorum sectatores responderent, hæc decocta facultate frigida prædita, scilicet syrupos, succos, atque aquas, ægrotantibus non actu frigidas sed calidas exhiberi. Non enim ab aliquo Dogmatico hæc actu frigida febre vexatis exhibentur. Quid igitur? nonne medicamentum ad febrem tollendam non actu, sed potestate frigidum ab ipsis exhibetur? certe quidem. Quod tamen non sic ex Dogmaticorum placitis convenire creditur, siquidem contrariis (ut omnes ajunt) contraria curari debeant. Profecto morbus actu calidus, medicamentum indicabit, quod non potestate sed actu frigidum sit, etenim medicamentum quod potestate est frigidum, per se non opponitur morbo actu calido, veluti morbus itidem actu frigidus medicamentum actu calidum indicabit. Neque est, quod Dogmatici dicant, medicamentum, quod potestate est frigidum, non agere ad corrigendum calorem, quoad fuerit in corpore actuat-
tum. Actuatumque adversus febrem agere, ejusque caliditati per se opponi, atque ita constare, morbum actu calidum, cu-
jusmodi febris est, tolli à medicamento, quod actu est frigidum.

dum. Etenim (exempli gratia) decoctum aliquod refrigeratorium, actu calidum epotum, priusquam in corpore actuatum sit, adversus febrem non aget, solummodo posteaquam à calore nostro actuatum sit, id est ipsius facultas refrigerans fuerit actu talis reddita: atque ita verum quidem esse Dogmaticorum placitum dicent, scilicet febrem, quatenus est morbus calidus, medicamentum frigidum indicare. Quæ responsio non videtur plane huic dubio satisfacere, cum nullum medicamentum potestate refrigeratorium (excipio narcotica mortifera, uti est cicuta, mandragora & similia, quæ ob id homines, qui ipsa devorarunt, interimunt, quia à calore, qui est debilis, nequeunt actu calida in corpore servari, ideoque refrigescunt, & actu frigida redduntur) epotum, & actuatum, in corpore refrigescat, neque actu frigidum fiat: perpetuo namque in corpore à calore nostro excalefactum (exceptis mortiferis refrigeratoriis) calidum servatur, quinimo etiam, quæ actu frigida per os assumuntur, à calore corporis calfiunt, & quoad vel resolvantur vel excernantur calida actu servantur. Aqua (exempli gratia) quæ omnium consensu facultate frigida est, epota, à calore ventris incalefacta, diu adscititium calorem nacta, manet calida, à nativo calore ita incalefacta præsentiaque ejusdem calidi adjuta, nunquam in corpore refrigescit, sed perpetuo actu calida manet, ex quibus cuique nostrum liquido constabit, medicamentum actu calidum in corpore assumptum (licet sit ex potestate refrigeratoriis) nunquam ibi refrigescere: si vero non refrigescat, quomodo actuatum actu, (ut ajunt) frigidum erit? Quæ cum vera sint, quomodo decocta refrigeratoria actu calida epota, febre vexatos (quod est apud omnes medicos compertissimum) juvabunt? Methodici dicent nulla alia ratione id facere posse, quod (licet frigida sint) à calore innato, ac etiam à febrili incalefacta, reddantur temperate calida, atque ita ut vere facultate laxantia dici queant, quæ ob id febrem, quæ morbus est adstrictus, tollunt. Eodem profecto modo, quo aquæ dulcis balneum temperate calidum febres itidem solvit, resolvitur enim illa qualitas febrilis medicinali vi laxatoria, digerenteve. Redeo ad id, à quo diverte-

ram,

ram, & colligo calidum, atque frigidum morbum Methodicos non concessisse ad medendum, quia hi morbi simplices non habent indicationes ad curationem instituendam necessarias; quod nos de calido morbo simplici, (febris exemplo) hactenus demonstravimus: scilicet etiam à Dogmaticis non servari illam indicationem, quæ à calido morbo desumitur. quæ est quod febris (exempli gratia) quatenus calidus est morbus, indicet medicamentum refrigerans: nam ostendimus febrem, quod actu calidus morbus sit, propterea medicamentum actu frigidum indicare debere; quo medicamento actu frigido nulli Dogmaticorum unquam usi sunt, quoniam actu frigida etiam aliquando calefaciant; sed omnes in usu habuerunt, decocta ex frigidis facultate (ut ajunt) medicamentis parata, actu calida febricitantibus exhibere, succosque itidem atque aquas stillatitias ex frigidis herbis paratas, itidem igne incalefactas propinare. Quid est hoc? an non est ad tollendas febres medicamentum actu calidum exhibere, quomodo igitur febris, ut morbus calidus indicat refrigerans? cur, si hoc verum est, non exhibent medicamenta (quod quandoque faciunt in ardentibus synochis, tabidisque febribus) actu frigida? quoniam hæc non conveniunt, cum calefaciant calorem intro cogendo atque pellendo; ut in altero capite demonstrabimus. Neque verum est, quod aliqui respondent, scilicet Dogmaticos ad febrem tollendam exhibere medicamenta potestate frigida, eaque propinare ægrotis actu calida, ut citius ipsorum refrigeratoria facultas à calore in corpore actuetur, actuataque febrilem calorem corrigat, & extinguat. Nos vero demonstravimus, nunquam hæc medicamenta ita actuari in corpore, ut actualem nanciscantur frigiditatem, qua morbo actu calido per se adversari valeant; perpetuo siquidem hæc (exceptis mortiferis) in corpore adscititium calorem habent & conservant, hæc enim prius igne incalefacta, actu calida assumuntur intra corpus, & postea à calore cum nativo tum febrili rursus incalefiunt, quoad concoquantur; quare intra corpus assumpta antequam concoquantur à natura & mutantur in nutrimentum, perpetuo actualem caliditatem habent, ita, ut actu calida (licet modice quidem, cum sua-

suapte natura nequeant à calore nostro intense calida fieri veluti quæ natura calida sunt, intensius intra corpus à calore nostro incalefiunt) merito dicantur. Mutata etiam, postquam concreta sunt, in nutrimentum, calida itidem calidæ substantiæ accessione esse Galenus aliquando aperte demonstravit. Quare verissimum erit nunquam in corpore hæc medicamenta actu frigida fieri: exceptis mortiferis medicamentis frigidis, quæ, cum tota substantia naturæ adversentur, calorem ita debilitant, ut ab ipso debiliter incalefacta postea in corpore refrigescant, qua refrigeratione in parte principe facta, statim calor nativus extinguatur. Medicamenta vero, quæ deleteria non sunt, à naturaque nostra concoquuntur, intra corpus calida assumpta nunquam refrigescunt, quare non dum actu frigida fiunt, & ut talia nunquam actu calido morbo erunt contraria. Et si denuo petunt, quomodo ipsa cum actu frigida non sint, refrigerent? Compertum cognitumque est ptissanam, portulacam, fenchum, lactucam, endiviam, lenticulam palustrem, nympheam, violam, & alia similia per os assumpta etiam calida intra corpus refrigerare; quomodo itaque refrigerant, cum nunquam actua-lem frigiditatem nanciscantur in corpore? Refrigerant sane, quoniam ab ipsorum frigida essentia concoquenda in nutrimentumque commutanda calor nativus repatitur, ac proinde sanguis minus calidus ea coctione gignatur. Quæ enim calida sunt, propter similitudinem quam cum calore nativo habent, facilius & minus cum labore alterantur vel in nutrimentum vertuntur, & quod in horum absolvenda coctione calor minus patiatur, idcirco sanguis calidior generatur. In febricitantibus vero hujusmodi medicamenta refrigerant, & ob hanc causam, atque etiam, uti superius dictum est, quod hæc calida epota naturam laxantium medicamentorum, quæ temperate calida & humida est, assequantur, etenim ab adscititio calore ignis, cum hæc prius incalefacta propinentur, & postea à calore quoque interno incalefiant, reddantur temperate calida & humida, quæ laxantium medicamentorum facultas est. Itaque hæc merito feбри tanquam morbo adstricto, in quo laxantibus utendum est, mederi dicentur. Quare merito Methodici

In lib. 3. de
tempera-
mentis.

voluerunt, morborum calidorum & frigidorum cognitionem ad instituendam curationem esse inutilem. Neque est etiam, quod dicant, ut ejus utilitatem Dogmatici persuadeant, aquam frigidam erysipelati mederi, & aquam marinam sulphureamque ipsum calidum morbum augere. Quæ cum vera sint, videtur verum dogma esse, scilicet calidorum morborum frigida oportere esse remedia: ad quod respondetur, non aquam actu frigidam, sed tepidam quidem erysipelati convenire, nisi repellere humorem in principio fuerit consilium, aqua vero marina non convenit, & quod adstringat, & quod, ut calida & sicca, morbum astrictum foveat; ita quoque & sulphurea, & similes aliæ. & hæc de simplici affectu calido. Idem de frigido dicimus fore sentiendum, quippe non habere, quatenus frigidus est morbus certam indicationem: Neque est quod calidum medicamentum à morbo frigido indicatum, corpori refrigerato recte medeatur, quoniam non quatenus calidum, sed quatenus etiam meatus laxat, convenit. Ita quoque de passivis qualitatibus observatur: siccitas namque ab humiditate quatenus laxat, & humiditas à siccitate quatenus densat, corrigitur. Siccitas quippe est adstricti affectus species, quæ quandoque fit ab humido evacuato seu resoluto. quod à validis exercitiis, sole ferventi, ingenti inedia, atque ab immoderata aliqua evacuatione evenire solet, vel denique à medicamentis siccantibus, aut refrigerantibus. A sicco vero affectu Methodici merito laxans medicamentum indicari ajunt, quod, ut recte quoque Dogmatici cognoverunt, sit temperate calidum; quando adstrictum affectum siccum maxime valeat emendare, atque corrigere; etenim si ab humiditate evacuata illa siccitas fuerit oborta, aut à medicamento siccante, medicamenti humiditate tollitur; si à frigidityte siccitas fiat, à laxantis medicaminis caliditate itidem emendatur. Eodem quoque modo se habet laxus affectus humidus, qui densante sive adstringente medicamento itidem corrigitur. Namque adstringens medicamentum cum frigidum & siccum sit, utraque qualitate humiditatem tollit, scilicet frigidityte repellendo ac veluti comprimendo, & siccitate cogendo & indurando; qua ratione hyeme ab intensa aeris frigidityte,

ex-

extimæ cutis partes, terræ item superficies hùmida, ficcari solet. Atque ita nobis ex Methodicis esto persuasum, qualitates primas, primosque affectus simplices parum facere ad curationem instituendam, atque ipsorum cognitionem scitu haud esse necessariam. Quæ opinio etiam alio argumento confirmatur, scilicet quia medici tollunt cum morbos calidos tum frigidos medicamentis laxantibus, an non ab itinere vel à sole incalefactos balneis modice calidis, atque inunctione olei tepidi juvamus? iisdemque etiam refrigeratos sanamus? Nonne igne uistas aliquas corporis partes affuso copioso oleo tepido sanamus? an non corpora cum incalefacta, tum refrigerata tepidis balneis, fomentis, atque inunctionibus juvari aperte experientia docuit? Quare cum uterque morbus cum calidus tum frigidus laxantibus medicamentis tollatur, ergo necessario uterque aliquando adstrictus erit affectus, atque ita de qualitatibus primis simplices morbos in intemperie constituentibus, rem hanc Methodicos sentiisse, credendum est.

CAP. III.

Quamobrem Methodi in aliquibus morbis adstrictis aliquando frigidis medicamentis utantur.

Cum dixerimus morbos calidos, cujusmodi sunt febres, esse adstrictos, ac proinde medicamenta indicare laxantia, quorum natura est temperate calida, atque humida, Idcircoque decocta medicamentorum facultate frigidorum, succos, aquas stillatitias febricitantibus non actu frigidas, sed calidas propinari, quoniam hæc cum humida sint, & in corpore adscititiam caliditatem quoque nanciscantur, fiunt naturæ laxantium medicamentorum, quæ per se febribus, in quantum morbi sunt adstricti, medentur. Cum inquam constet hæc vera esse, ac proinde non esse verum, quod à Dogmaticis traditum est, scilicet febres, quatenus morbi sunt calidi, refrigerantia indicare: quoniam si hoc esset, medici ad curandas febres medicamentis actu frigidis uterentur, at cum ipsi non utantur actu frigidis in multis febribus, scilicet in diariis, in putridis, & in hecticis,

sed actu calidis, licet potestate frigida sint, eos febribus æque ac Methodici laxantibus mederi, quippe actu calidis atque humidis liquido apparet. Hinc omnes cum in diariis, tum in hecticis seu potius scheticis, id est, quæ in principio sunt, tum in biliosis quoque putridis, non admodum æstuosis, commendarunt balnea aquæ dulcis temperate calida, inunctiones tepidorum oleorum, fomenta, epithemataque. Verum cum omnes medici in omnibus febribus jam dictis exhibeant medicamenta laxantia, id est actu calida, cur in vehementer calidis, colliquativis (cujusmodi sunt ardentes, & synochæ vehementer æstuosæ, atque hecticæ tabidæ) medicamenta actu frigida exhibent? uti est aqua simplex frigida, ac complures refrigeratoriæ potiones actu frigidæ, & similia; hæc enim actu frigida, omnes cum Dogmaticæ, tum Methodicæ sectæ medici, ad prædictas febres maxime æstuosas sanandas perpetuo in usu habuerint. Verum quamobrem Dogmatici frigidis actu medicamentis ad morbos calidos utendum consueverint, mirum non est, cum ab ipsis sancitum fuerit, morbos contrariis tolli, quippe frigidos calidis, calidos frigidis, ficos humidis atque humidos ficcis. At Methodicos hæc medicamenta actu frigida itidem laudasse, mirum est, cum febres omnes morbos adstrictos in iisdem febribus fecerint, ac proinde laxantibus contrariis, quæ actu calida sunt, merito tollendas quoque statuerint. Cur itaque actu frigidorum in iisdem, usum admiserunt, & inter multa tantopere in causone, & in synocho maxime æstuosis algidæ aquæ potum commendarunt? Cur in tabidis, potiones actu frigidas, atque balnea itidem frigida summis laudibus omnes medici extulerunt? Etsi de hac eadem re nos itidem postea acturi simus, scilicet cum de febrium continentium curatione sermonem habuerimus, nihilominus, ut omnis ab iis, quæ statuimus, tollatur ambiguitas, pauca de iisdem in præsentia fore præmittenda duximus; atque ut ad rem veniamus, eamque dubitationem tollamus, quæ est, quamobrem Methodici etiam in continuis febribus atque in tabidis usum actu frigidorum probaverint, cum febres omnes morbos adstrictos esse voluerint, & omnia actu frigida, per ipsos dicantur medicamenta adstrin-

gen-

gentia: pro qua re exacte cognoscenda illud primo ex Methodicis erit supponendum, dari quidem morbos præter adstrictos & fluidos, etiam mixtos ex fluido & ex adstricto. Secundo aliud quoque in morbo mixto ex fluido & ex adstricto curando, itidem supponi oportebit; scilicet urgentiori esse incumbendum. Quid itaque, an non febres continentes vehementer æstuosæ omnes, ac vel etiam tabidæ, sunt morbi misti ex adstricto & fluido? Primum esse morbos adstrictos non est dubitandum, quod de continentibus putridis, quæ ab obstructis meatibus foventer, vel etiam ex Dogmaticorum placitis intelligitur. Hæcticas quoque primo habere igneam caliditatem in solidis partibus adstrictam, quam Dogmatici etiam, ut tollant, balneorum tepidorum, inunctionum atque aliorum ipsum flammeum calorem digerentium medicamentorum (quæ itidem laxantia sunt) usum complectuntur. Porro continentes febres, atque hæcticæ in primo (ut ajunt) gradu constitutæ, morbi adstricti sunt. Ceterum ubi in his flammeo calore in principio haud digesto, colliquatio in corporibus evidentior apparuerit, ita, ut humiditates partium & solidarum profluant absumanturque, alter morbus, qui fluxus laxusve dicitur, primum subsequitur. Eodem itidem modo, continentes febres, quæ admodum æstuosæ sunt, laxum morbum contrahunt, quoniam ingens caliditas febrilis interna, eundem affectum parit, quem externa in partibus extimis; hæc vero aperit meatus cutaneos, laxatque, ut exinde calor innatus copiosius effluat, exhalet, atque resolvatur: illa vero, quippe interna caliditas immoderata, oscula venenarum, arteriarumque immoderatus laxans, facit morbum itidem laxum, fluxumve dictum, à quo cito naturalis calor immoderatus effluens, & exhalans resolvitur, dissipaturque; unde ni cito laxus hic morbus tollatur, inevitabile exitium subsequitur. Quare cum in iis febribus vehementer æstuosis sit sane primo morbus adstrictus, & secundo laxus, primum affectum subsequutus, atque hic magis quidem (quod ab ipso cito calore innato evacuato fluxoque, mors imminet) urgeat, idcirco, cum Methodici semper in misto affectu, urgentiori fore incumbendum docuerint in talibus febribus valde æstuosis,

Gal. in 3.
de temp.
cap. 5.

in quibus periculum est caloris nativi resolutionis, medicamentorum actu frigidorum usum secuti sunt. Hinc in continentibus febribus vehementer æstuosis, ob eam profecto causam algidæ aquæ largum potum omnes quidem medici exhibere consueverunt: quod laxo morbo valide adversetur, calorisque nativi fluxum cohibeat: Etenim aqua frigida sua frigiditate densando meatus internos insigni caliditate diffusos, ampliatisque, cogit, caloremque ad suum fontem valide compellit, unde partes juxta ventriculum & proximæ, calore ab ipsis ad cor compulso, primum refrigerantur, densanturque statimque sitis exinde & calor cessat. Calor vero nativus ab immodico calore rarefactis meatibus per totum corpus diffusus, ab aquæ frigiditate intro ad cordis quippe regionem, tanquam ad fontem caloris repulsus, unitus, atque ab humiditatibus istic existentibus enutritus, ac postea auctus roboratusque ad universas partes corporis rursus erumpens, aquam epotam atque humores putridos incalefacit, digerit, atque resolvit. Plerumque largissimos sudores frigidæ aquæ potus, per antiperistasis (uti dictum est) concitat, nonnunquam vomitus biliosi fiunt, & aliquando per alvum copiosi humores profluunt. Quare ex his liquido apparet Methodicos medicamentis adstringentibus vocatis, non morbo quidem astricto, sed fluxo, scilicet meatibus internis præ æstuoso calore febrili immoderatus laxatis atque diffusis, per quos nativus copiosius effluens, cito dissipatur, mederi; ut proinde nedum reprehensione at potius magna laude digni visi sint. Hoc quidem præsidio adstrictorio in hisce febribus vehementer æstuosis, habentibus conjunctum morbum laxum, (qui urgentior cum sit, quod eo innatus calor cito resolvatur, merito actu frigidum medicamentum, quod densat meatus, cogit calorem intus, ipsumque ad fontem caloris reprimit, expostulat) utendum ii voluerint, quippe aquam frigidam large epotam concedentes. Mirabile dictu est, quomodo tale præsidium expugnet hasce febres, quæ affectum duplicem habent, scilicet, adstrictum atque laxum; dico vehementer æstuosas, in quibus solummodo conveniunt medicamenta actu frigida, non (ut Dogmatici putarunt) quia morbus actu calidus iis actu frigidis me-

medicamentis tollatur: sed, ut calorem nativum propter insignem caliditatem immoderatus, fufis meatibus, collabentem colligant, uniant, atque ita augeant, ut eo febres denique tollantur, quas non refrigeratione, sed calefactione quidem tolli, liquido constabit, quod eæ febres dissolvantur aut sudore copioso, aut vomitu bilioso, aut dejectione biliosa, vel copiosa urina, quæ evacuationes à potu aquæ frigidæ erumpunt, atque ita hæc febres finiunt, quare neque in hisce febribus actu frigida medicamenta indicantur, cum hæ non frigiditate, sed caliditate potius (uti demonstratum est) tollantur. Superius ostendimus actu frigida actu calidum morbum non tollere, at quinimo ipsum aliquando augere, cum densando meatus prohibeant ipsius resolutionem, sed tollit morbum calidum caliditas, ob validam refrigerationem in robusto corpore subsequuta, scilicet facta revocatione caloris; quomodo Hippocrates docuit dolores, tumores, convulsiones affusa large frigida aqua in robusto corpore, resolvi. Quare Methodici recte calidis morbis laxantibus, quæ sunt calida medicamenta, medentur. Et, si in hisce febribus summe æstuosus ipsi quoque exhibeant aquam frigidam, non propterea utuntur medicamento adstricto in morbo adstricto per se, at quatenus alteri morbo laxo ei conjuncto ob æstuosissimum calorem meatus internos immoderatus diffundentem, & solventem innatum calidum, convenit: namque primo occurrunt patentibus meatibus actu frigidis medicamentis meatus densantibus, & postea calefactione, aqua scilicet hausta incalefacta, intusque naturam laxantem (quæ febre tanquam morbo adstricto medetur) adepta, febrem resolvit. Mirum remedium, quo Methodici medentur morbo mixto ex adstricto atque laxo, laxo tanquam urgentiori frigiditate insigni aqua occurrit, febre vero tanquam affectui adstricto (quod minus urgeat) postea eadem aqua incalefacta intus ab aucto calore, tanquam medicamentum laxans, scilicet calidum, atque fumi-dum febrilem caliditatem digerens, auxilio quoque est, perinde atque balneum tepidum ad easdem febres ab omnibus medicis commendatum, interius agit. In hecticis quoque tabidis, quæ itidem fluxum laxumve morbum habent conjunctum, quippe

In 5. aphor.
21. & 25.

quippe febrilem calorem postea subsequutum, balnea actu frigida commendantur, non quia febris tanquam morbo adstricto medeantur, sed, ut collabentem calorem innatum, qui perpetuo per poros cutis nimium diffusos immoderatus effluit, colligatur, uniatur atque roboretur. Quare hi non medentur morbis adstrictis, licet utendum voluerint medicamentis actu frigidis, adstringentibus vocatis, at profecto laxis. Ceterum quomodo medicamenta actu frigida in praedictis febribus conveniant, & in quibus etiam non, posterius (cum de illorum febrium curatione scribetur) accurate considerabimus, atque etiam in ultimo libro in quo de morbis mixtis ex adstricto atque ex laxo acturi sumus.

C A P U T IV.

Humores exuperantes in corporibus secundum Methodicos non esse causas morborum, quae indicant curationem.

ITaque qualitates primas non esse praecipuas morborum causas ex Methodicis ostendimus, atque idcirco, esse ad indicandam curationem inutiles. Nunc vero videamus etiam, quibus rationibus illis fuerit persuasum, quatuor humores itidem non esse causas morborum, neque ab ipsis itidem humoribus curationem indicari. Non indicare quidem humores, quatenus humores sunt, curationem ipsi voluerunt, at si indicabunt, sane quatenus faciunt morbum adstrictum vel laxum indicabunt. Humores non esse morborum causas, nihilque ad curationis indicationem facere, illis eo praesertim argumento fuit persuasum, quod apparente copiosa fluxione vel per alvum, vel per sudorem, vel per vomitum, vel denique per urinam, complures morbi (quorum Dogmatici putant humores esse causas) non tollantur. Neque etiam si principio morbi exhibeatur purgans valentissimum, haud semper cedat purgationi morbus. Hydrops etiam non sanatur à copiosa aquei humoris educatione, at aliis quidem, ut tollatur, opus est medicamentis, non

non purgantibus. Neque eos latet, humorem quandoque in parte quapiam facientem plenitudinem, morbum concitare, qui tamen mirum est quamobrem a diarrhœa copiosa, aut ab urina copiosa, vel a sudore, vel à copioso vomitu, vel ab alvi dejectione, valido medicamento etiam procurata, non semper tollatur, cum communes evacuationes insignes consumere aliquando particulares plenitudines medicis non sit ignotum: Unde praxim facientes sæpius particularem affectum communi, eaque insigni vacuatione facta curare solent, eaque fortasse ratione, quod communes evacuationes humores ab affecta parte divertant, ita ut non amplius confluant, affectumque foveant, vel augeant. At non recte respondisse ad hoc argumentum visi sunt, qui dixerunt, communem evacuationem insignem necessario quemcunque morbum à communi totius corporis plenitudine factum, tollere; non autem necessario affectum, quem particularis humoris plenitudo facit, sanare. Quod si verum sit, cur Dogmatici arthriticum, coxendicumque morbum, convulsionem, paralyfim, tremorem, febrem diuturnam, atque alios complures affectus singulares, quos plenitudo particularis creat, communi, insignique (quam medici medicamentis cum vacuatoriis, tum purgatoriis moluntur) vacuatione, tollere student? Hi sane affectus particulares, cum morbi adstricti sint, à copiosis evacuationibus, quæ præsidia laxantia sunt, tolli aliquando solent, si plenitudo fuerit ad vasa, cui dubium, apparente copiosa vacuatione eam tolli oportere, non minusque etiam, si ad virtutem sit, quando evacuato humore, cujus præsentia vires maxime languidæ redduntur, virium sublevatio necessario succedat. Itaque Juliani, vel Asclepiadis argumentum, quod humorum plenitudo non sit causa morborum, eo, quia insigni facta vel à natura vel ab arte evacuatione, uti dictum est, morbi non tollantur, in suo robore manere videtur. Cum communi insigni vacuatione non solum plenitudinem communem, sed vel etiam particularem minui debere, ratio persuadeat, hanc quidem juvaret, non ab ipsa parte (licet non nulli voluerint, quædam purgantia particulatim humores à particularibus affectis partibus, attrahere, e-

Gal. in apologia contra Julianum.

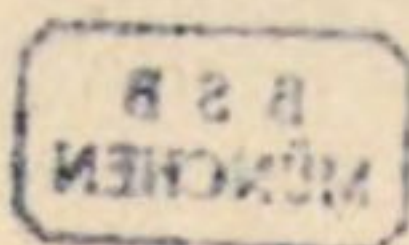
N

du-

ducereque, atque ita tolli particularem plenitudinem insigni quidem evacuatione posse) humorem educendo, vacuandoque; at divertendo, vel revellendo communis vacuatio prohibebit, firmata humoris fluxione, quo minus affectus augeatur, illa vero ipsum humorem facientem plenitudinem minuendo. Cur itaque si plenitudo humoris morborum est causa, copiosa apparente evacuatione morbi non diminuuntur? Compertissimum quidem est, sæpius copiosam alvi dejectionem, vel urinam, vel sudorem, ac vel etiam hæmorrhagiam, febre vel alio morbo vexatis nedum profuisse, at quinimo plurimum læsisse, aut ab ipsa ægrotos in pejus ita mutatos fuisse, ut tandem eo morbo interierint. Hincque haud tuto in principio morborum exerceri usum medicamentorum valide purgantium, intelligitur; quoniam, ut dictum est, hisce purgationibus morbi plerumque non cedant. Ceterum si dicatur etsi morbi ab humoribus fiant (qui si possent statim educi, prefecto imminuerentur, tollerenturque) tamen, quod sint craffi scilicet & admodum visceri, quo pertinaciter adstricti alicui parti adhæreant, propterea educi non possunt; quod dogma in omni morborum principio accuratius servatur, quo tempore nullæ evacuationes, licet insignes sint, utiles æstimantur, qua ratione etiam purgantia medicamenta ab eruditis medicis ex Hippocratis sententia omnino in morborum principio prohibentur, nimirum, *quod concocta medicari, & non cruda oporteat, nisi humores turgant.* Principio vero morborum humores omnes crudi sunt, turgentes tamen (quod non firmi, neque parti cuiquam adhærentes, at segregati per corpus moveantur) licere tunc medicamento educi: Unde merito Hippocrates dixit: *in acutis morbis raro & per initia medicamento purgante uti oportet, & hoc ipsum cum præmeditatione:* Quod in libro de humoribus ita quoque expressit, dicens: *Alias facta coctione humores aut intro, aut foras urgere, aut aliam in partem in quam oportet.* Si hæc vera sunt, qui fieri potest, ut in complurimum morborum principio excretiones appareant? siquidem morbus crudus est, & humores nondum concocti, nondum segregati, idcircoque ad purgandum inepti sint. In statu vero ac declinatione, quoniam

In 1. aphor.
22.

In 1. aphor.
24.

niam tunc humores probam concoctionem sunt affecuti, facile & tuto ipsos educi excernique posse, affirmant, ac idcirco apparere bonas humorum excretiones (quas criticas medici vocant) purgationesque; & medicamentis etiam eosdem educi posse Dogmaticorum plures putarunt. Quo tempore, solummodo purgantia exhibere ægrotis possunt. At cur quæso hunc ægrotis corporibus etiam laborem injungere debebimus? si jam naturæ victoria super morbum innotuit, atque morbum jam natura superavit? Ex quibus illud unum notatu dignum obiter animadvertitur, scilicet purgandos tantummodo fore humores medicamentis attractoriis in salutaribus morbis, atque nunquam in exitialibus. In his humores perpetuo crudi sunt, quod nondum natura ipsis prævaluerit, eosque concoxerit. In salutaribus vero solummodo (quod ipsis natura prævaleat, ipsosque concoquat) purgationes usum haebunt. De his Methodici haud immerito dubitasse visi sunt, quod non tantum in morborum vigore declinationeque, sed quinetiam in principiis, atque augmentis exitialium morborum copiosæ evacuationes non raro appareant, à quibus morbi complures ne dum minuuntur, at sæpius quidem augentur, ab ipsisque ægroti in deterius abeunt. De quibus Hippocrates in epidemiis ait: *Alvi turbatae erant, biliosæ, paucis, meris, tenuibus mordacibusque, & postea: Quæ infestabant hæc erant: lienteria, dysenteria, tenesmi, alvi fluxiones biliosæ, tenues, mordaces, multæ, crudæ, & de sudoribus: Sudores multi, his tantum aberat, ut recrearent, ut etiam contra læderent.* De Critone ait: *Dejectiones crebræ biliosæ, periit postmodum quam ægrotare cœperat.* Quæso si humores sunt causæ morborum, cur in morbo bilioso acuto diarrhœa copiosa, biliosa, sudoresque copiosi exeuntes etiam in morbi principio, ægrotos perpetuo non juvabunt? præsertimque quod iidem humores, quos morbi alicujus biliosi causas faciunt, copiosius excernantur. An non necessario aut humor febrem (exempli causa) ardentem faciens, ex toto educetur? aut saltem à loco putredinis avelletur, diverteturque, quo morbi causam minui sit necessarium? Cur in ardentissimis inquam febribus, in quibus exuperant humores biliosi, acres, usti, & retorridi, dam-

In 1. epid. 1.

In lib. 4.
aph. 22.

Aphor. 25.

nantur in principio excretiones biliosæ? & in febre melancholica nigræ, si ab ipsis succis febres foveantur? si dicatur nigras dejectiones quandoque in morbi vigore vel declinatione non improbari, tamen hoc raro fit. De qua excretionem Hipp. ait: *Morbis quibuslibet incipientibus si bilis atra vel supra vel infra exierit, lethale est, & postea: Quibus ex morbis acutis aut ex longis, aut ex vulneribus aut quovis alio modo extenuatis bilis atra, aut qualis sanguis niger descenderit, postridie moriuntur.* Quæ igitur ratio est, quæ nobis persuadeat, fluentibus per alvum, vel per alium locum humoribus & copiosis quidem, morbos, quos ipsi foveant, nedum minui, sed plerumque ita augeri, ut ægrotos interimant. Etenim sublata causa tollitur morbus, si itaque humores sunt causæ morborum, cur ipsis vacuatis sive per corpus excretis morbi non tolluntur? Nos sæpius vidimus complures ardentibus febribus vexatos à principio usque ad exitum habuisse largas excretiones biliosas. Marina Theupola juvenis nunquam satis ob ejus præclaras animi dotes laudata, Mattheo Mauroceno juveni clarissimo nupta (de qua in libris de præfag. vita & morte ægrotantium meminimus) ex abortu in ardentem febrem incidit, cum sævissimis symptomatibus; sudavit enim large & sæpe, vomuit multa virulenta, & per alvum itidem crebras habuit excretiones biliosas, quibus æstimabatur aliquantulum sublevata, tamen nunquam à febre immunis evasit, habuitque per duos menses diarrhœam biliosam, & aliquando sudores copiosos, quibus tamen crebris evacuationibus nunquam febris sublata fuit, sed tandem ipsa extincta eo morbo est. Guadagnina de Guadagninis mihi olim uxor nunquam satis laudata, ex ardente itidem febre septendecim diebus, diarrhœa biliosa, copiosa & crebra meo magno cum dolore & damno mortem obiit. Atque hisce rationibus Methodicis fuit persuasum, humores non esse causas morborum. Addunt, ut hanc ipsorum opinionem magis confirment, comperitum esse (quod à Galeno etiam expressum fuit) complures homines, licet corpora ipsorum humoribus valde abundaverint, quoad in ipsis corporibus transpiratio fuerit servata incolumis, magnum numerum annorum sanos vixisse, quod non aliam ob cau-

causam evenit, quam quod humorum copia, si meatus corporis suam naturalem conformationem servaverint, morbos non faciat. Compertissimumque est, humores quoad quieti in corpore maneant, nunquam morbos facere: qui si aliquam ob causam ad motum cieantur, statim morbos invehere, quatenus ad partes commoti, vel adstrictum morbum vel laxum faciant; adstrictum, ubi ad viscus internum delati, ipsum vel obstruant, putredinemque initio concitent, febremque vel phlegmonem; Laxum, quatenus ad oscula meatuum corporis fluxi, immoderatus evacuantur. Quod vero humorem abundantia in corporibus quiescente manens, minimeque commota, & turgens, morbos, non faciat, exemplo epilepticorum, per consensum ab inferna aliqua parte, qui eo malo corripuntur, facile innotescit. Constat quidem humorem vel vaporem maleficum, quoad quietus in parte à qua sublevatur, maneat, nunquam epilepsiam inducere; qui statim quavis de causa commotus, ascendens ad cerebrum, illud symptoma continuo concitat. At non solum maleficus humor, si ad cerebrum ascenderit, epilepsiam, at quinetiam apoplexiam, acutissimamque phrenitidem. Quam affectus generationem Gal. non potuit non vehementer admirari, scilicet quamobrem sit, quod humor venenosus in corpore tandiu latuerit, absque quod gravem noxam induxerit, & repente exitialem phrenitidem concitaverit. Quales phrenitides Ægyptiis in quibusdam anni temporibus, & constitutionibus solent esse admodum familiares, quæ repente eos invadunt, paucissimisque horis apoplecticorum modo homines interimunt. Quem morbum (de quo nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus) Ægyptii Dem el muja appellant. At mirum est, quamobrem copiosi sudores & vomitus itidem copiosi (si humores biliosi tenuissimi virulentique morbum illum concitarunt) non multos juverint. Namque de phrenitico, qui tertia die obiit, Hippocrates ita habet; *Phreniticus primo, quo decubuit die, virulenta vomuit, & multa & tenuia: febris horrida, copiosus sudor assiduus, toto corpore*, ex quibus sane mirum non est, si Methodici persuasi humores non esse causas morborum, eosque per se curationem non indicare voluerint: nisi quatenus

In 3. epid.
sect. 3. com.
75.

morbum vel adstrictum vel laxum faciant, veruntamen cum non omnino purgantia medicamenta (licet à frequenti ipforum usu cavendum senserint) ipsi sustulerint, & quandoque ipforum usum atque prævalidorum etiam complexi sint, merito humores morborum eos esse materiam voluisse, credendum est; neque omnino denegasse morbos ab humoribus fieri, sed tamen non ita esse causas morborum intellexerunt, ut ab ipsis primo curatio indicetur, at ipsos quidem indicare sane, non quatenus humores sint, at quatenus affectus adstrictos vel fluxos laxosve factos denotant, ac proinde humores negarunt esse morborum causas, prout adstrictum & laxum (quos morbos fecerunt) non ab humoribus, sed ad adstrictis vel diffusis meatibus corporis fiant. Quandoque tamen non negare ipsos potuisse ab humoribus adstrictos morbos atque laxos utique fieri: Adstrictos, ubi commoti in corpore a quavis causa humores ad quampiam partem corporis fluxi, eam inflammant, vel alium affectum ex adstrictis concitarint: laxos vero, si itidem vel ad uteri oscula, vel ad hæmorrhoidas, vel ad vesicam, vel ad ventrem, aut ad cutis poros immoderatus profluxerint. Ceterum (ut dictum est) cum ipsi non quatenus humores, sed quatenus adstrictum vel laxum morbum faciunt, curationem indicare videantur, eatenus morborum causas haud dicendos, putarunt.

C A P U T V.

*Dogmaticos medicos in multis morbis curandis
non differre à Methodicis.*

NON constat, Dogmaticos medicos in morborum curatione molienda à Methodicis multum fuisse differentes, quandoquidem Dogmatici (qui post methodicos in medicina magis claruerunt, quique Galeni doctrinam præcipue infectati fuerunt) iisdem præsidiorum materiis in medicina facienda, quæ fuerunt Methodicis familiaria, usi sunt, atque nunc etiam utuntur, si de chyrurgicis præsidiis loquamur, quale nam eorum, quæ apud Methodicos fuerunt in usu, medicum præsidium

dium Dogmaticos, rationalesve medicos latuit; Nonne sanguinis vacuationem, & quæ secta vena, & quæ scarrificatione fit, omnes quidem in morbis curandis complexi sunt, familiarumque habuerunt? Nonne etiam æque, ac Methodici scarrificatione utebantur, usi sunt, atque utuntur? Nonne cucurbitularum usum non minus quam Methodici, Dogmatici æque semper plurimi fecerunt? Eodem modo & clysteres, frictiones, ligaturæ, inunctiones, fomenta, atque hujusce generis similia præsidia minime eos latuerunt omniaque ad pharmaceuticam pertinentia non minus atque Methodici in usu habuerunt, hoc uno excepto, quod nonnulli Methodicorum minus quam Dogmatici purgantium medicamentorum usu fuerint delectati, quinimo ab ipsis quo magis possit (quod à purgantium hominis natura abhorreat, atque ab ipsis lædatur) fore abstinendum putarunt. De quibus Aurelianus ita habet: *Sed vitandam probamus frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fella educere promittuntur, sive ventristua; sive urinalia: Etenim sitis extenditur, & solidioris cibi fastidium duplicatur, & corporis fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fit.* Non tamen usum plane purgantium sustulerunt, at illis non nisi magna urgente necessitate utendum præceperunt, à quorum sententia Hippocrates atque alii qui ejus doctrinam secuti sunt, non plane differentes fuisse visi sunt, cum raro, & in febribus, & in phlegmonis, & in aliis morbis similibus caute (quod corpora lædant) à medicis purgantibus utendum statuerint; neque immerito, etenim purgantia propter vim molestant, qua ventriculum ejusque os maxime lædunt, medici inter venena adnumerarunt. Quare Methodici à frequenti usu medicamentorum purgantium non fecus ac Dogmatici abstinendum voluerunt. Veruntamen in hoc quidem à Dogmaticis dissentientes fuerunt, quod noluerint purgantia dari, quæ particularem ab occulta quidem facultate ex totius substantiæ similitudine ut Dogmatici ajunt, profecta, humorem educant, at quodcunque purgans valida vi purgatoria præditum omnes superfluentes humores (quæ quorundam quoque dogmaticorum fuit opinio) posse purgare, illis

In lib. 3.
chronicor.
cap. 5. de
ictu.

Gal. in lib.
de iis quos
purg. oportet.
& in 2.
de vict. rat.
in acut. com.
15.
In 6. epid.

illis fuit persuasum. Unde utrumque helleborum, & alia, quæ & per alvum & per vomitum purgant, & quæ per os, & per nares itidem purgant, Græcis apoplegmatisata atque errhina dicta, ad purgandum in usu habuerunt. Quid etiam, nonne veteres Dogmatici medici Methodicorum præfidiis perpetuo ad medendum usi sunt? & quod magis est, Methodicorum modo. Quæ præfidia juniores etiam ad hanc usque ætatem in frequenti usu habere solent. An non si de morbis adstrictis loquamur (quorum genere comprehenduntur febres, ephemeræ, putridæ, inflammationes, phlegmones præsertimque angina dictæ, pleuritides, peripneumoniæ, & qui in hepate, renibusque concitantur, dolores, cardiagliæ & similes alii) cogimur fateri hosce affectus Methodicorum præfidiis laxatoriis Dogmaticos etiam tollere? nonne in iis omnibus cum Hippoc. tum Gal. tum alii omnes commendarunt fomentorum laxantium usum? qualia parantur, ex decocto chamomeli, meliloti, altheæ, seminum lini, fænugreci, & similibus. Certe quidem, non minusque inunctiones ex oleis, adipibusque laxatoriis; cujusmodi sunt, quæ ex oleo chamomelino, amygdalino, irino, lilino, è seminibus lini, è seminibus fænugreci, è radiceque cucumeris sylvestris parantur. Quid de balneis aquæ dulcis calidis laxantibus? nonne Galenus omnes ephemeræ febres balneis tollendas præcepit? non minus, & putridas continuas, atque intermittentes, potissimumque tertianas vocatas. Quis est medicorum, qui nesciat in anginosi, pleuritici, peripneumonici affectibus, per exterius laxatorias inunctiones, fomenta, atque balnea convenire? & non minus omnes quoque ad eosdem affectus per os propinant, vel decocta laxantia, vel olea, vel hydrelæa: præsertimque in pleuritide, peripneumonia, cardiaglia, atque in acutis doloribus. Quod de Chyurgicis præfidiis dicemus? an non singulis, quæ Methodicis fuisse in usu ad medendum (ut etiam dictum est) Dogmatici quoque usi sunt, atque utuntur? Cujusmodi est venæ sectio, scarificatio, cucurbitulæ, sectiones, frictiones, ligaturæ, clysteres, balani, inustiones, pessarii, & similia. Quare in hisce præfidiis, neque in modo quo iis utuntur, Methodici à Dogma-

gma-

gmaticis non videntur plurimum differre. Eodem item modo convenisse visi sunt in usu præsidiorum, quibus uti solent, ad hæmorrhagias sistendas, ad mensium, hæmorrhoidumque profluvium, ad diarrhœas, dysenterias, lenterias atque ad sudores immoderatus profluentes, etenim ambabus sectis familiaria fuerunt vehementer siccantia, atque adstringentia medicamenta, de quibus nos posterius accuratius sermonem habebimus. Demum, ex Dogmaticis Erasistratus diatritum (quod pertinet ad victus rationem in ægrotis) non minus quam Methodici laudavit; omnes vero in omnibus morbis adstrictis, tenuem ac parcissimum victum laudarunt, & vini abstinentiam: Quibus quidem cuique constabit, Methodicos à Dogmaticis in curatione complurium affectuum haud plurimum differentes fuisse: Quinimo, ut in progressu istius operis comprehendetur, parum aut nihil in quamplurimis morbis curandis, licet in methodo curativa differant, à Methodicis discreparunt.

CAPUT VI.

De dogmatibus, quae à Methodicis in medendo non admittebantur, & primum, quod non sit necessaria cognitio, ad indicandam curationem læsarum partium, naturae, causarum, cœli, anni temporis, ætatis, studii atque similium.

Methodici in multis à Dogmaticis dissenserunt, cum Dogmatici plura ad morborum curationem instituendam necessario observanda voluerint, scilicet, corporis naturam, ætatem, sexum, consuetudinem, vitæ studium, partes læsas, morborum causas, internas quippe qualitates, atque humores morbos facientes, anni tempus, regionem, cœlum particulare, morborumque causas effectrices, scilicet frigora, æstus, ebrietates, cruditates, satietates, famem, sitim, exercitium, otium, & similes alias causas. Methodici contra horum cognitionem atque observationem pro indicanda curatione scitu minime necessariam inutilemque esse mordicus tenuerunt. At-

O

que

que non minus prædictorum eam singulorum observationem, medicis magnam potius confusionem in medendo parere, medicosque ad deliberandam curationem valde hæsitantes reddi, ipsis creditum est; Quæ dogmata in medendo minime à medicis observanda, idcircoque superflua esse, eo quidem præcipuo argumento ii existimarunt: quod essentia morborum per se indicans curationem una eademque sit in omnibus corporibus, natura, ætate, sexu consuetudine, studio aliisque differentibus. Etenim febris (exempli gratia) & in naturis corporum temperatis, & in intemperatis essentia cum sit ex omnium Dogmaticorum placitis morbus calidus & siccus, necessario in illis omnibus temperamento, sexu, ætate aliisque differentibus esset refrigerandum atque humectandum, in aliquibus tamen plus, & in aliquibus minus. Eodem itidem modo Methodici non injuria dicunt, in febre, quæ morbus adstrictus est, in omnibus cum natura, tum sexu, tum ætate, tum consuetudine, tum aliis differentibus, perpetuo esse laxandum. præsidiaque laxantia ad instituendam curationem, vel ex ipsorum etiam dogmaticorum placitis usu venire, siquidem medicamenta omnia quibus hi febres curari docent, sunt laxantia, scilicet vacuationes, purgationes, balnea, inunctiones, frictiones, & similia, quæ Dogmaticis fuerunt perpetuo ad sanandas febres familiaria. Neque est, quod objiciatur, hosce medicos sua methodo non particulares homines, sed hominem genericum & communem (de qua re alias accurate egimus) curare. Quæ curandi methodus à ratione vel hac unica ratione abhorre creditur, quoniam particularibus hominibus, propter ipsorum naturæ, ætatis, sexus, consuetudinis, studii atque similibus differentiam, unica curatio minime convenire potest. Namque quis quæso est, cui ignotum sit, in corpore calidioris temperamenti febre vexato minus esse refrigerandum, quam in eo quod frigidioris sit naturæ, ob majoremque à naturali temperamento recessum, non secus quam in sicciori corpore ulcerato efficaciora siccantia, & in humidiori debiliora convenire, omnes norunt. Unde cognitum est, agrestioribus, atque robustioribus corporibus valentiora medicamenta convenire, atque mitiora imbecillioribus.

Quæ

Gal. 3.
meth. med.
cap. 7. 2. ad
Glauc. cap. 3.
in 6. meth.
med. c. 8.
In 6. comp.
loc. cap. ult.

Quæ non solum Methodici, sed vel etiam medicæ artis ignari fatebuntur vera esse: Etenim si de purgationibus sermo habeatur, in debilibus, quales (exempli causa) sunt pueri, atque senes, pharmaca debiliora convenient. Robustis vero, scilicet agrestioribus, & ætatis consistentis, validiora. Quod Methodici hac ipsa de causa fieri fortasse dicerent, quia hæc corpora scilicet robustiora ad adstrictum affectum inclinant, vel aliquid affectus adstricti habent, puerorum vero quippe imbecilliorum corpora aliquid in se laxi itidem continent, unde hæc ipsa (quod suapte natura habeant propter habitum laxum, unde evacuentur) mitiori vacuatione atque illa efficaciori erunt laxanda. Non secus etiam de aliis corporum differentiis, penes temperamentum varium, ætatem, sexum, consuetudinem atque studium consideratis, præsidiorum differentia conspicua elucebit, scilicet quod propter has differentias medicamenta æque omnibus particularibus hominibus haud conveniunt. Nihil enim, ut Methodicis visum est, interest, ad danda cuique medicamenta, quod unus homo sit calidior, alter frigidior, unus ficcior, alterque humidior, cum hæ differentiæ non mutant medicamentorum essentiam, sed vel quantitatem, vel facultatis agendi in medicamentis efficaciam, quasi dixeris secundum magis & minus ea medicamenta variari debere: Quod scilicet in mollioribus (exempli gratia) corporibus minus præsidii vel vacuantis, vel purgantis, vel quod minus efficax sit, conveniat, & in robustioribus, aut quod validum sit, aut plus validi habeat. Ex quibus Methodicis fuit persuasum illam corporum varietatem sive differentiam penes varias corporum particularium naturas, ætates, sexus, consuetudines, vitæ studia consideratam, nihil sane aliud varietatis ad indicandam curationem argumentari, quam illud quod penes magis (ut ajunt) & minus attenditur, ita ut medica præsidia singulis particularibus hominibus morbo quopiam conflictatis adstricto, aut laxo, essentia eadem convenient, etiam si, ea ipsorum natura sexu, ætate & aliis similibus differens sit; hæceque differentias non mutare medicamentorum essentiam, sed illorum efficaciam, ita ut quædam illarum differentiarum medicamenta laxantia in

In 2. comp.
secundum
gratia cap.
21. & 3. cap.
3.

adstricto morbo, adstringentia in laxo, efficaciora, & quædam minus efficacia expostulent, atque, ut rem exemplis recte comprehendamus, quis quæso est (ut alias dictum est) quem lateat, si febris exempli gratia in corpore eucrato sive temperato accendatur, ex naturæ ratione, minora refrigerantia convenire, atque in frigidiori natura seu temperamento, majora seu efficaciora: quod febris notet majorem caloris recessum, veluti eadem ratione in corpore distemperate calido minus refrigerantia propter minorem recessum à naturali temperamento requiruntur. Quid enim in medicamentis ex vario corporum temperamento, varietatis fit? id profecto solum, quod penes solum modum majorem atque minorem vim agendi, observatur; eodem modo si ulcus fiat in corpore sicciore, medicamentum magis siccatorium, veluti in humidiori minus siccatorium conveniens erit. Idem à differentia ab ætate & sexu observatur, quando pueri, senes & mulieres medicamentis blandioribus sint tractandæ, efficacioribus vero viri ætatis consistentis; & eodem modo a consuetudine, atque à vitæ studio: ita ut liquido constet, hæc differentias, non indicare pro curatione instituenda essentiam seu naturam præsidiorum, at solummodo mitiorem aut efficaciorum medicamentorum vim. Quod nobis suadet, medicamenta ex istis differentiis, quæ à corporum temperamento, sexu, ætate, consuetudine atque studio considerantur, non mutari specie atque essentia. Quamobrem recte dixisse visi sunt Methodici, eas differentias in ægrotis corporibus esse ad indicandam curationem superfluas, atque parvæ utilitatis, cum non mutant essentiam medicamentorum. Namque (ut ajunt) perpetuo in morbo adstricto, cum à solis affectibus per se curatio indicetur, usum habebunt medicamenta laxantia, & in laxo adstringentia. vel sint calidi vel frigidi vel sicci vel humidi temperamenti, vel cujusvis ætatis, sexus, & studii. In febre enim vel phlegmone, qui affectus ex Methodicis sunt adstricti, perpetuo in omnibus cum pueris tum senibus tum ætatis consistentis, tum in mulieribus, tum in viris in omnique vitæ studio, cœlo, regione, anni temporibus, utendum erit laxantibus præsidiis, quæ

quæ sunt evacuationes, purgationesque, quæ fiunt sanguinis missione, vel laxatoriis pharmacis, vel sudorificis, vel vomitoriis, vel insensibiliter evacuantibus, vel per urinam, vel alio modo. At si aliquis petierit, cur in pueris affectu adstricto laborantibus, & in decrepitis senibus febre putrida, vel phlegmone itidem vexatis, qui sunt morbi adstricti, sanguinis vacuationem medici non moliantur, vel purgationem, vel aliud efficax laxatorium, illis responderent Methodici, in illis propter habitum maxime laxum, validiori laxanti non esse opus, quod nimirum vires ea magna laxatoria auxilia in ipsis non ferant. Dogmatici itidem vocant hos debiles, vel virtutis debilis, propter quam debilitatem, haud aptos esse, ut insigniter evacuentur dicunt. Si aliquis vero dubitaverit an senes habeant laxum habitum, quoniam ceteris aliis ætatibus senum corpora sint sicciora, & insignis siccitas non laxi, sed adstricti sit indicium, responderetur, senum corpora consumptione humidi substantifici, laxa dici oportere, non secus quam tabem laxum morbum dicimus, quia in ipso affectu humiditatum in corpore existentium colliquatio consumptione facta est. Unde merito senes non ferunt laxantia medicamenta; quare licet morbo adstricto senes vexentur, non magna tamen laxantia admittunt, sed solummodo debilia, & minora. Unde in pleuritide, morbo adstricto, licet perpetuo sit laxandum in omnibus cujusvis ætatis corporibus, tamen Methodici in pueris atque in senibus eo affectu vexatis, aut non mittebant sanguinem, aut parum quidem: quoniam (uti dictum nuper est) corpora cum puerorum tum senum laxo quadantenus affectu laborant, idcircoque in ipsis vires magnas vacuationes non ferunt, quamobrem Methodici viribus non permittentibus in iisdem corporibus adstricto etiam affectu magno laborantibus, à sanguinis vacuatione, & à purgatione, tanquam à magnis laxatoriis præsidiiis abstinebant. Quam rem neque Dogmatici negabunt, cum & ipsi sciant puerorum corpora, quod meatus cuti nimis laxos habeant, ob id facile resolvantur. Quo cognitum ab omnibus est, illorum corpora quia propter eam laxitatem habent sponte unde evacuentur, magnas ob id evacuationes non ferre. Qua de causa in ju-

In 3. Chro-
nicor. cap. 4.

venibus, virisque ætatis consistentis, quoniam ipsorum corpora sunt robustiora, viresque robustas habent, largiori sanguinis evacuatione medici uti solent. Itaque hujusmodi corpora scilicet senum, & puerorum virium languore magna præsidia laxatoria non ferre deprehenditur. Aurelianus dixit: medicamenta ex affectus, & virium corporis magnitudine indicari. Quare ex illorum sententia à medicis plurimum laborandum non est, ad morbos curandos, ut ipsi corporum affectorum naturam, ætatem, sexum, consuetudinem, atque vitæ studium, cognoscant, cum hisce differentiis non mutetur medicamentorum essentia, sed potius major ipsorum & minor agendi vis.

C A P U T VII.

Quod partes affectae non indicent in morbis curationem.

Idem Methodici faciendum in cognitione partium affectarum, anni temporum, regionum, constitutionum coeli, particularis, causarumque morborum. Nimirum & hæc quod non faciant ad indicandam speciem, & essentiam medicamentorum, at ad ipsorum potius vim agendi efficaciorum, atque debiliorem cognoscendam, non esse animadvertenda voluerunt, idcircoque in illorum cognitionem, quod non mutant hæc (uti dictum est) curationis speciem essentiamque, medicos incumbere debere. Itaque negarunt (ut à partibus læsis exordiamur) diversarum partium varias differentesque naturas, figuras, situs ususque, curationem indicare, proinde ab his non esse petendam morborum curationem: Etenim corporis partes cujuscumque sint naturæ, figuræ, situs, atque usus, si morbo adstricto vexentur, laxantia exposcunt; contra, quæ laxum morbum patiuntur, adstringentia. Itaque in omni parte (exempli gratia) inflammata, quod morbo adstricto laboret, laxantium medicamentorum usus conveniet. Quam rem Gal. in lib. simplicium confirmasse visus est, cum ad omnes inflammationes lac-

ca-

calidum (quod laxatorium est medicamentum) adhibitum commendaverit. Unde ipsius usus ad omnes inflammationes in unaquaque parte corporis concitatas, omnibus medicis fuit valde familiare. Commendavit quoque Gal. ad oculos inflammatos fomenta ex decocto meliloti, fænugreci, & altheæ, quibus veteres medici ad omnes inflammatas partes familiariter usi ferunt; quæ hac etiam ætate non minus usu recepta sunt, quis quæso è medicis medicinam facientibus ille est, quem lateat prædictorum fomentorum usus ad pleuritim, ad peripneumoniam, atque ad hypochondria inflammata? præsertimque ad lienis, hepatis uterique phlegmonem tollendum? Galenus expresse in libris de composit. med. secundum locos commendavit fomenta eadem ex laxatoriis medicamentis parata ad oculos, ad auresque inflammatas; non minusque ad crurum, brachiorum, genuum, pedum, atque manuum phlegmones in lib. de sectis ad eos, qui introducuntur, laudaverit eadem fomenta laxantia. Neque perfecto injuria, quando, si humor vel in oculos vel in aures vel in quamlibet aliam partem corporis defluxus phlegmonem fecerit, institutum, & scopus præcipuus omnium quidem medicorum esse debeat, ut humor in parte susceptus, imbibitus vel (ut ajunt Methodici) adstrictus, phlegmonem fovens digeratur, & resolvatur ad quam resolutionem laxantia medicamenta maxime faciunt. Neque illis obiiciatur in principio quorundam phlegmonum usum habere (omnium sectarum medicis ita sentientibus) adstringentia: veluti in aliis temporibus, sed maxime in statu & in declinatione digerentia, Methodicis laxantia vocata, adhibentur. Itaque si in principio quarundam partium inflammatarum, qui affectus sunt adstricti, adstringentia medicamenta conveniant, quomodo verum erit, in omni morbo adstricto quamlibet partem obsidente, usum habere medicamenta laxantia? & præsertim cum nedum Dogmatici, sed quinimo etiam Methodici illud medendo observent, scilicet, ut in principio phlegmonis, qui est morbus adstrictus, quasdam corporis particulas obsidentis medicamenta adstringentia (de qua re posterius nos accuratius) debeant adhiberi, ergo non erit credendum,

In lib. 10.
simpl. cap.
de lacte.

In 4. de
comp. med.
loc.

In 3. lib. c.
1. & in 4. de
comp. med.
cap. 2.

in

In lib. 3.
Chronicor.
cap. 4.

in morbo adstricto quamcunque partem tenente, perpetuo laxantia vocata medicamenta esse adhibenda. At Methodici non concedent, plegmonem, de quo præsertim dubitatio est, à principio, augmento, statu atque declinatione adstrictum morbum vocari debere, at solummodo toto humore faciente phlegmonem, ad partem inflammata fluxu, & in ipsa imbibito, vel adstricto, quem affectum adstrictum ipsi vocarunt, in principio vero phlegmonis in quo nondum morbus adstrictus factus est, ad prohibendum ne fiat, Methodici (auctore libri de optima secta ad Trasibulum docente) adstringentibus partem firmabant ac roborabant, ut ab influxu humoris seipsam defendat, de quo argumento paulo post accurate agemus. Itaque verissimum erit ex Methodicis in morbo adstricto quamcunque partem corporis occupante, laxantibus, atque in laxo, adstringentibus opus esse medicamentis, & proinde partem affectam per se non indicare curationem. Amplius Aurelianus probat medicamenta non indicari à partis affectæ specie, argumento à partium sensu deprompto, scilicet, quod partium corporis quædam sensibiles sive multi sensus sunt, ut oculi, os ventriculi, aliæque partes, & quædam minus sensibiles seu hebetis sensus, ut pedis calcaneum atque solea extremæ partis pedis. Omnes quidem medici, inter alia, fatentur hæc partes non eadem medicamenta perferre & proinde diversa specie medicamenta indicare: quippe hebetis sensus quæ sunt, validiora, efficacioraque expostulare; & acuti sensus mitiora, atque leviora: quod tamen experientia falsum esse Methodici dixerunt, namque pedis calcaneum & omnes partes suapte natura hebetis sensus (exempli gratia) fluxione vel inflammatione vexatæ, redduntur valde sensiles & dolorosæ, eodem modo omnes fortasse articulorum partes, quæ suapte natura hebetis sunt sensus, fluxione, aut phlegmone vexatæ se habere videntur, maxime sensibiles ac dolorosæ evadentes, mitiora & leviora exposcunt medicamenta, quæ suapte natura propter hebetem sensum validiora potius exposcerent. Contra, quædam, quæ maximi sensus sunt, ex fluxione, aut ex insigni inflammatione quandoque ita obstupescunt, ut paucissimi sensus evadant, quæ ob id non mitiora, quæ

quæ suapte natura propter multum sensum expostulabant, sed validiora quidem stupidi sensus à morbo redditæ indicabunt, ex quibus Aurelianus colligit, partes affectas non habere particularem indicationem, qua mutant, seu evariant medicamentorum essentiam. Quare ex his verum esse intelligunt, in adstricto morbo, in quacumque corporis parte fiat, perpetuo esse laxandum, laxantiaque indicari medicamenta; & in laxo adstringendum, adstringentiaque convenire medicamenta; inutilem idcircoque esse indicationem, quæ à partis cum natura, tum figura, tum situ, desumitur; etenim hæc partium varietas non mutat pro instituenda curatione medicamentorum speciem seu naturam, sed quædam alia quæ potius faciunt, non ad indicandam essentiam, sed ad majorem & minorem in medicamenti agendi vim, vel ad commodiorem agendi modum. Quæ res maxime confirmabitur, si ulcerum curatio quomodo fiat, animadverterimus. Profecto Methodicorum sententia confirmabitur, quod pars affecta non indicet curationem, neque habeat propriam indicationem. Apud omnes constat, partes ulceratas quascumque siccantibus sanari medicamentis, etsi ulcus in crure existens ab ulcere, quod pulmones vexat quadatenus differre videatur, veruntamen essentia seu natura ulceris, tum in crure, tum in pulmonibus facti cum una eademque sit, eadem quoque medicamenta necessaria esse oportebit, scilicet siccantia; neque est, quod ad partes externas exulceratas omnia quidem medicamenta adhiberi queant, & ad internarum partium ulcera non quidem omnia admittantur, sed quædam solummodo quæ etiam non nisi artificiose indita illis medentur. Etenim compertum est, ad ulceratos pulmones, saccharum rosaceum, bolum armenium, terram lemniam, lapidem hæmatitem, acaciæ succum, atque alia hujusmodi ex succo plantaginis, centinodii seu polygoni sumpta maxime convenire. Alexander Trallianus complura cum pulmonum tum asperæ arteriæ ulcera solo hæmatite lapide tenuissime trito ex succo polygoni epoto omnino coaluisse, atque probe sanata fuisse scriptum reliquit. Quæ singula medicamenta partium externarum ulceribus quoque prompte mederi, experientia cognitum est:

P

neque

neque profecto id injuria, cum ipsorum natura omnibus ulceribus adprime conveniat, propter vim insigniter ficcantem. Verum hæc longe promptius, atque facilius externis partibus ulceratis auxilio sunt, eo quia in externis ulceribus medicamenta viribus integris, nihilque refractis valenter agant. Ad internarum vero partium ulcera, & ad ea præsertim, ad quæ non nisi longo viarum tractu (uti sunt pulmones) medicamentum pervenit (quoniam priusquam ad ulceratas partes perveniant medicamenta, plurimum à calore patiantur, ipsorumque vires refranguntur, ideoque imbecillius agunt) non nisi longo tempore ulcera illa sanare possunt. Quamobrem non ita evidenter videntur interna ulcera juvare. Itaque neque partes ulceratæ habent propriam indicationem, sed quæ non nisi majorem minoremque, seu efficaciorum, atque mitiorem vim agendi in medicamentis denotet, nihilque evarians essentiam medicamentorum. Neque est, quod dicant, pulmones & partes corporis humidiores mitiora, & sicciore durioresque efficaciora exposcere, tamen hæc partes ulceratæ, licet invicem vel temperamento humido siccoque, aut mollitie duritieque differant, non propterea indicabunt aliquid faciens ad essentiam medicamentorum. Siquidem essentiam ipsorum, quæ ficcans est, ab illarum partium varietate indicatur magis vel minus ficcans. Etenim cum ulceris essentia in humiditate consistat, facultas ob id in medicamentis indicatur ficcatoria; diversæ vero partes non indicant diversam essentiam medicamentorum facultatis, at minorem, vel majorem vim in ficcando. Neque variæ partes varias diversasque medicamentorum facultates indicabunt, at eandem facultatem, aut efficaciorum aut mitiorem, uti diximus in ficcando, hinc est, quod Gal. inquit: *Medicamentum ex cadmia, non curare ulcus in aure, maxime vero in crure positum*: Neque profecto injuria id fit, quoniam ex cadmia medicamentum, quod minus efficax ficcans sit, quam possit ulcus in aure, cujus substantia admodum sicca atque dura est, quæ proinde medicamentum efficaciter ficcans indicaret: potest vero idem ulcus in crure positum sanare, quia ulceris substantia humidior molliorque est, ac idcirco indicatione à natura partis indicatur sic-

In lib. 5.
meth. med.
cap. 10.

ficcans quidem medicamentum, at quod mitius siccet. Quare partes ulceratæ variæ non mutant essentiam medicamentorum, at certe potius, (uti dictum alias est) efficaciam in agendo. Possent quidem & Methodici eam differentiam in curandis diversarum partium ulceribus observare, nimirum, ut in ulceratis partibus siccioribus durioribus, & in agrestium corporum ulceribus medicamenta magis siccantia adhibeant, atque in humidioribus, mollioribus partibus corporis, & in mollioribus corporibus ulceratis, minus siccantia. At absque hac etiam differentia partium observatione animadversa, possunt promptius Methodici variarum diversarumque partium ulceribus mederi, indicatione desumpta ab affectus, scilicet ulcereris magnitudine, quandoquidem ubi ulcus in quacumque parte positum, fuerit maxime humidum, profecto medicamentis siccantioribus erit opus, atque ubi parum per se humidum sit, mitioribus minusve siccantibus. Quod præceptum Galenus itidem in durandis oris ulceribus expressum fecisse visus est, cum dixerit: *in ulceribus, quæ multum humida sunt, validioribus siccantibus utendum, atque in parum humidis moderate siccantibus.* Situs quoque partium exulceratarum non mutat curationem, at modum solummodo curandi, proinde neque medicamenta facultate diversa. Nam etsi cogantur medici in ulceribus uteri, vesicæ, renum, ventris, intestinorum uti medicamentis actu humidis, quæ medicis instrumentis injiciuntur, non tamen potestate sunt humida sed sicca. Neque etiam Methodici ignorabant, ad ulcera (exempli gratia) stomachi pectoris & pulmonum convenientius dari medicamenta, cum iis, quæ eduntur atque bibuntur, quæ singula medicamenta potestate siccantia sunt, ex quo liquodo constat, varios partium ulceratarum situs non habere particularem indicationem, sed potius diversum modum curationis indicare; quando eadem medicamenta siccantia, actu sicca in externarum partium ulcera indantur, in internarum vero actu etiam humida, & non nisi aliquo instrumento injiciantur. Ad ventris vero vulnera sananda magnum difficileque omnibus medicis fieri negotium, neminem latet, neque ea sanari posse, ni prius impedimenta tollantur,

quibus variis præfidiis sublati, medicamentis enæmis Græcis dictis, sarcoticis atque epuloticis ea ulcera sanari, non est medicorum, qui nesciat. Idem de figura partium est dicendum, quando neque varia partium læsarum figura mutet essentiam seu speciem medicamentorum, at solummodo curationis modum, vel medicamentorum vim secundum magis & minus. Ex his itaque patet, partes corporis læsas non indicare per se curationem, sed vel medicamentorum vim intensiorem aut mitiorem, vel varios modos, quibus eadem medicamenta comparari apponique solent, non mutata ipsorum facultate indicata ab essentia seu à natura morbi: quæ si laxa sit, perpetuo adstringentibus; & quæ adstricta, laxantibus præfidiis erit opus, atque ita Methodicis fuit persuasum, nedum corporis naturam, ætatem, sexum, consuetudinem vitæ studium, & similia, indicare per se curationem, at quinimo etiam neque varias corporis partes læsas propriam habere indicationem. Sed quid de nervis dicemus? An non propria medicamenta, quibus ulcerati sanantur, expostulant? Certe quidem videtur, verum si rem hanc accuratius medici animadvertant, intelligent etiam nervos ulceratos non indicare medicamenta specie ab iis, quæ aliis partibus ulceratis medentur, distincta, sed potius quædam alia, quæ ut in diversis aliis partibus dictum est, vel plus vel minus ficcant, de qua re posterius accurate erit agendum. C. Celsus Methodicis & ipse (quod causarum, ex quibus fiunt morbi, cognitio aliquando pro curatione instituenda sit necessaria) obijciens, hæc contra ipsos scribit: *Ergo etiam ingeniosissimus sæculi nostri medicus, quem nuper vidimus, Cassius febricitanti cuidam, & magna siti affecto, cum post ebrietatem eum premi cœpisse, cognosceret, aquam frigidam ingessit, qua ille epota cum vini vim miscendo fregisset, protinus febrem somno & sudore discussit, quod auxilium opportune providit, non ex eo quod aut adstrictum corpus erat, aut fluebat sed ex causa quæ ante præcesserat.* Hoc eventu in febre ex ebrietate, quod ex potu nimirum aquæ febris fuit discussa, putavit causas quoque in morbis curandis cum Dogmaticis indicare. At pace tanti viri dixerim ipsummet fuisse confessum febrem diariam illam ex ebrietate sudore fuisse discus-

scussam : quid an non aqua epota sudorem quo sublata est febris, promovit? certe quidem, eo quidem modo quo aquam frigidam large epotam in ardentissimis summeque æstuosis febribus & sudorem movere, atque eas febres solvere & diximus, & posterius dicemus. Atque hæc sunt, quibus Methodicis fuit persuasum, ad instituendam in ægrotis curationem, corporis naturæ, ætatis, sexus, consuetudinis, studii, partiumque læsarum observationem scitu non esse necessariam. Non minusque neque causarum procatarticarum, varii cœli, anni, temporis, regionum & similium, quoniam perpetuo in morbo adstricto sit laxandum, in omnibus inquam cum corporibus cujusque naturæ sint, ætatis, sexus, consuetudinis, vitæ, studii, tum partibus affectis cujusque naturæ, figuræ, atque situs itidem sint, atque in morbo laxo in iisdem omnibus corporibus tum partibus læsis perpetuo esse adstringendum.

CAPUT VIII.

Cur adstringentia medicamenta in phlegmonem, quæ morbi sunt adstricti, principio convenient.

Methodicorum dogma satis famosum fuit, in phlegmonum principiis adstringentibus esse utendum, scilicet ad fluxionem, incrementumque phlegmones prohibendum, a quo placito Dogmatici abhorruerunt; etenim Gal. scripsit, apostolica in principiis inflammationum, quod vim habeant adstringendo repellendi, utilia esse: siquidem hæc adstrictione robur partibus inflammatis indunt, unde minus prompte fluxionem admittunt, & eorum humorum, qui in iis jam contenti sunt, tenuissimum extrorsum exprimunt; ex quo loco non levi conjectura deprehenditur, librum de optima secta ad Trasymbulum, Galeno tributum, Galeni quidem non fuisse, cum de hoc ipso dogmate contra Methodicos in eo libro mordicus multa scribat, sed præsertim, quia ipsi idem, quod ipse expresserat, in multis dixerunt utilia in phlegmonum principiis esse adstringentia, quia partem affectam robore firmant, &

Lib. 11.
Meth. med.
cap. 15.

prohibent incrementum phlegmones. Certe ea argumenta, quibus contra Methodicos in ejusdem libri capite 49. ad finem usque auctor illius libri usus est, cum ex toto Galenicam doctrinam oppugnent, aperte demonstrant, eorum librum à Galeno non fuisse scriptum. Itaque cum in principiis phlegmonum, medicamenta laxantia (quod tunc temporis, humores fluentes, nondum affectum adstrictum fecerint) non conveniant, quæ postea in aliis temporibus maxime usu veniunt, præsertimque in statu atque in declinatione, ergo recte usus adstringentium medicamentorum opportunus erit; & hæc est vera etiam Dogmaticorum medendi methodus, quam in curandis phlegmonis omnes observant; siquidem & ipsi in horum affectuum principio adstringentibus medicamentis humorem repellunt, affectamque partem robore firmant. Galenus usum adstringentium esse maxime utilem tradidit ad oculos, ad aures, tonsillas, columellam, antiadem, guttur, sedem, atque ad complures alias partes inflammatas. Quare in hoc videntur convenire cum Dogmaticis Methodici. Veruntamen sæpius dubitavimus, an hoc dogma fuerit à Methodicis constitutum, eo quod hi quamcumque inflammationem, phlegmonemque morbum adstrictum esse fecerint, quod ex Aureliano de omnibus phlegmonis in libris acutorum scribente apertissime constat. Constat quidem ipsum nunquam in curanda aliqua inflammatione ex propria sententia scribentem, adstringentium usum commendasse, quinimo ea medicamenta ex aliorum sententia cum in principio phrenitidis & aliarum phlegmonum, laudata, perpetuo damnavit, quod ut ait, pressuram sive adstrictum morbum augeant, præterea cum Methodici omnes fateantur eos affectus esse ex toto adstrictos, debuerunt, non nisi laxantia medicamenta admittere. At cum in principio istorum affectuum humor nondum in parte affecta ex toto adstrictus sit, haud injuria adstringentium usum admittere potuerunt. Ceterum quæ nobis de hoc dubitationem fecerunt, duo sunt. Quorum unum est, quod constet medicos omnes etiam Dogmaticos in phlegmonis internis etiam initio usos fuisse medicamentis laxatoriis, an non Hippocrates in 4. de vict. rat.

rat. in acutis in pleuritide statim exordiendum ab usu medicamentorum laxantium esse tradidit; eumque usum Galenus in commento confirmavit? certe quidem. Accedit etiam, quod alterum erat considerandum, in parotidibus, bubonibus atque in aliis axillarum phlegmonis, neque in principio medicos uti adstringentibus, neque etiam in principio phlegmonum malignarum, in quacunque corporis parte oborientium, admitti ullo pacto usum adstrictiorum, ad repellendum humorem. Cum itaque hæc vera sint quid de usu adstringentium in phlegmonum principiis dicemus? Methodicos adstringentium repellentiumve usum complexos fuisse in principio earum phlegmonum quæ fiunt in partibus externis, atque ignobilibus. Contra interdici ipsorum medicamentorum usum in phlegmonis cum internis, tum etiam in iis quæ occupant partes externas, sed quæ proximæ sunt visceribus nobilibus. Demum in omnibus quoque phlegmonis malignis usus adstringentium (quod nullo pacto humor malignus sit à cute repellendus) reprobatur. Quæ dogmata non injuria, ut alias quoque visum est, cum Methodici tum Dogmatici medendo observarunt. Dogmatici, quoniam ad prohibendum inflammationis augmentum incrementumve coguntur repellere à parte affecta humorem, ne morbus quidem plurimum augeatur, Methodici vero quia eodem fere modo, quod inflammationem, non quæ fit, sed quæ facta est morbum adstrictum vocent, principium inflammationis non esse affectum adstrictum aestimarint, quod si verum est, affectibus inflammatoriis in principio medicamenta adstringentia erunt accommodata. Quibus medicamentis adstrictoriis Aurelianus usus est in principio arthriticorum dolorum, ut ex lib. quinto Chronicor. cap. 2. constat. At non levis hinc difficultas à Dogmatis excitari poterit, ut verum esse nequeat, quod Methodici unquam vel etiam in phlegmonum externarum principiis usus adstringentium commendarint, cum aestimandum sit, eos minime latuisse, in malignis pestilentibusque phlegmonis, tumoribusque nunquam adstringentia, quia humorem intus pellunt, usum habere potuisse: neque etiam si non malignæ sint, ubi tamen in inguinibus, in axillis, & in
ade-

adenibus & in retro aures positis partibus oriantur, etenim in prædictis partibus inflammatis, humorem intus repelli, maxime periculosum est. Proinde neque in harum partium inflammatarum principio ex Methodicis adstringentia, quod repellant, unquam ad medendum usum habuisse, putandum erit. Quod ea fortasse de causa ab iis factum fuit, cum perpetuo in omni inflammata parte, vel interna, vel internæ proxima (quod morbo adstricto laboret) utendum laxantibus, ii statuerint. Quæ difficultas ex superius dictis resoluta esse videtur, nimirum quod usus adstringentium in phlegmonum principiis solummodo conveniant, ubi phlegmonæ fuerint in partibus extimis ignobilibus atque expertes cujusvis malignitatis. A quibus sane argumentum satis validum colligitur contra Methodicos, partem quippe affectam per se curationem (quod superius ex illorum sententia damnatum est) indicare: Nonne verum est, in adenibus, inguinibus, axillis inflammatis nunquam repellentium usum utilem esse? & quandoque in partibus remotis ignobilibusque adstringentia admitti? scilicet in principio inflammationis, ad repellendum humorem intus ne augeatur inflammatio, ex quo verum videbitur partes affectas medicamentorum essentiam mutare: nonne partes remotæ inflammatae, in principio adstringentia exposcunt, & inguina, axillæ, adenæque aurium laxantia? An non hoc est, partes diversas mutare curationem? Quid itaque ad propositam difficultatem dicemus? Illud solummodo, ut Methodicorum partem tueamur, de tumoribus, phlegmonis, & aliis excretionibus, quæ malignæ non sunt, esse intelligendum: scilicet quod illorum affectuum principio adstringentia conveniant: nequaquam vero in malignis seu pestilentibus, quos affectus Methodicos non intellexisse, cum ipsos, ut superiori libro ostendimus, inter venenatos affectus comprehenderint, quos Methodici non reduxerunt ad adstrictum & ad laxum, at ad alias communitates. Verum esto, quod malignus morbus etiam ad laxum & ad adstrictum referatur, nihilominus etsi tumores phlegmonesque maligni nunquam admittant usum repellentium, ne vel etiam in ipsorum initio, tamen non ob id sequitur partes affectas habere pro-

propriam indicationem, neque enim pars affecta indicat medicamenta laxantia, at pars non affecta sed affectæ proxima indicare videtur ne adstringentia adhibeantur, ne viscus subiacens parti extimæ inflammata lædatur, scilicet ab affecta parte ad ipsum humore protruso. Itaque & si hæc vera sunt, quod partes visceribus paroximæ laxantia indicent medicamenta, etiam per phlegmonum initia, & remotæ à visceribus per id temporis adstringentia, tamen partes ipsæ affectæ, ut dictum est, non idcirco indicabunt varia medicamenta. Varia enim medicamenta indicat morbus malignus & non malignus, atque partes non phlegmone affectæ, sed internæ ipsis proximæ. Unde viscera nobilia illis proxima prohibent usum adstringentium.

CAPUT IX.

An in omnibus adstrictis morbis nuda laxantia conveniant, vel adstringentibus commista esse debeant.

Methodici itidem in omnibus morbis adstrictis voluerunt, esse utendum nudis laxantibus: Exceptis phlegmonum principiis, in quibus quomodo adstringentia usum habeant, nuperrime visum est. Quod placitum Dogmatici mordicus damnaverunt, ipsumque ad medendum maxime perniciosum esse statuerunt; quippe quod viscera interna à nudis laxantibus & debilitentur, & exinde non minus phlegmone augeatur veluti adstringentibus roboratur. Quamobrem Galenus Attalum medicum Romanum summopere redarguit, qui ad hepar inflammatum nudis laxantibus utebatur, neque aliquod medicamentum facultatis adstringentis laxantibus miscere voluerit. Ceterum unde sit, quod hepar cujus substantia carnea est, atque mollis, temperamentumque itidem ejus est calidum, & humidum, medicamentis adstringentibus, quæ frigidi, sicci que temperamenti, atque terrenæ substantiæ existunt, ejusdem visceris substantiæ plane contrariis, roborari queat, non esse omnibus conspicuum, putamus. Siquidem, ut & Gal. multis in locis expressit: illud quod secundum naturam est, à simili-

In lib. 13.
meth. cap.
15.

Id 3. aphor.
18.
In 3. Meth.
med. cap. 3.
In 8. meth.
c. 9.

Q

bus

In 2. aphor.
34.

In 3. Meth.
med. c. 3. &
8. & in 8.
meth. c. 9.

In 1. de
alim. facult.
cap. 1.
In 2. de
alim. facult.
cap. 12. & in
lib. 3. cap.
42.

bus roboratur, atque à contrariis patitur, debilitaturque. Quis quæso, hepatis substantiæ parenchymati vocatæ, carneæ atque molli, calidi humidique temperamenti, adstringentia medicamenta, quæ substantiæ terrenæ, crassæ, frigidaæ atque siccaæ, temperamentique frigidi & sicci sunt, similia esse affirmabit? Quinimo hæc hepati cum substantia tum temperamento contraria erunt judicanda. Quo pacto igitur hæc poterunt hepatis substantiam per se roborare, si roboratio consensu omnium à similibus fit? Augent difficultatem ea, quæ Galen. in libro de optima secta ad Trasymb. contra Methodicos scripsit, scilicet adstringentia medicamenta viscera minime roborare. Qui locus facit, ut librum hunc Galeni quidem non fuisse, merito crediderimus, atque etiam quod in aliis libris non spuris oppositum ab ipso traditum, demonstratumque sit; utpote membra adstringentibus roborari, reddique firmiora; promptius sic roborata ab humorum defluxu tueri. In stomacho, diaphragmate, utero, in ceterisque partibus, quæ sicca duraque substantia constant, non dubium est, quin à modice adstringentibus roboventur, veluti non parum dubitatur de iis partibus, quæ humidam, mollem, laxamve substantiam habent, cujusmodi est jecoris, lienis, cerebri, medullæ spinalis caro, seu substantia humida atque mollis, in his quidem (quod à similibus fiat facultatis substantiæque roboratio) laxantia medicamenta substantia, ac temperamento similia, videantur posse vim atque robur augere. Nisi una cum Diocle (ut Galenus est auctor) dixerimus, similia non à similibus, sed à contrariis conservari, & à similibus lædi, ita, ut in morbosam constitutionem labantur, quod fortasse corpora calidiora lædantur à calidis, atque frigidiora à frigidis: & hæc à calidis, illaque à frigidis juventur, ac roboventur. Verum hoc distincte intelligi oportet, quando, ut Gal. docuit, illud temperamentum, quod secundum naturam se habet, à similibus juvetur, roboraturque, & quod præter naturam est, à contrariis: unde corpora temperata similibus & intemperata contrariis conservari sæpe Gal. demonstravit: Temperatum secundum naturam esse, & distemperatum præter naturam, omnibus liquido constat. Qua-

Quamobrem si in homine hepar est temperatum, quomodo medicamentis adstringentibus (quæ sunt substantiæ, naturæque distemperatæ, atque ut nuper visum est, ipsius visceris substantiæ molli, atque laxæ planè contraria) juvabitur, atque ab ipsis robur accipiet? Addunt, non videri hepati inflammato laxantia adstringentibus simul permista, sive melius adstringentia laxantibus mista conducere, convenireque posse: eaque præsertim ratione, quod adstringentia impediant humoris foventis inflammationem, digestionem, resolutionem, sive evacuationem, quæ fit per poros cutis, siquidem etiam leviter adstringentia cutis meatus claudere Galenus in libro quinto simplicium satis doctè demonstravit. Quod si verum est, quo pacto per eisdem meatus cutis inflammatio hepatis digestionem, sive evacuationem resolvatur? Docet Gal. meatus infarcitos, & obstructos, medicamenta detergentia & ab infarctu liberantia, nisi sint cujusvis adstrictionis expertia, non posse detergere atque ab infarctu obstructos meatus liberare, quod vel etiam (ut Galenus expressit) à levissima adstrictione meatus cutis claudantur, qua clausione, cum medicamenti facultas deterforia intro nequeat penetrare, pervenireque, haud detergere eisdem meatus ab infarctu potest. Cui dubium? clausis cutis meatibus impediri humoris phlegmonem foventis resolutionem, utpote, quæ fiat per meatuum cutaneorum insensibilem evacuationem. Accedit etiam hepatis regionem ipsiusque carneam substantiam, adstrictis in ea parte meatibus per quos etiam ejusdem visceribus calor nativus transpirare solet, juvari ac roborari posse, non esse credendum. Itaque cum præcipuus scopus in jecore inflammato, esse debeat, ut adstrictus in ea parte humor digeratur, evacueturque, quis medicorum erit, qui usum moderate laxantium, quæ leviter digerentia sunt, damnare audeat? præsertimque cum hepati & substantia, & temperamento similia sint. Ceterum aliquis forsitan ex Methodicis concedet, in ea parte hepatis, atque in qualibet alia carnea, & molli inflammata, laxantia ad digerendam inflammationem, debere non esse expertia alicujus adstrictionis, quia hepatis caro parenchyma dicta, quæ mollis est atque humida, aliquid laxita-

In lib. 5.
simpl. cap.
12.

In 5. simpl.

tis habere videtur, mitioraque idcirco laxantia expostulet. Quamobrem cuique constabit fortasse laxantia aliquid adstrictæ facultatis mixtum habere, ne nuda laxatione visceris substantia laxa lædatur, oportere. Addimus etiam venarum complurium atque arteriarum, quibus illud viscus est refertissimum, substantiam membranofam, ac duram medicamenta laxantia seu digerentia non admodum humida, sed paululum sicca indicare, expostulareque, qualia forsitan Galen. ad lienis duritiem emolliendam laudavit. At quod illa etiam adstringentia esse debeant, Methodici non admiserunt, quoniam in partibus extimis scilicet cutis, adstrictio omnes claudat meatus, atque exinde impedimento sit, quominus materia seu humor inflammationem faciens per cutis poros digeratur, & resolvatur.

C A P. X.

De morborum generibus secundum Methodicos, & quales ad adstrictum & quales ad laxum reducantur, & in quibus morbis locum habeat adstrictum & laxum.

Duo fuisse morborum simplicium genera, scilicet, adstrictum, laxum, atque unum compositorum ex laxo & ex adstricto, satis à nobis superius ex Methodicis demonstratum est; quando ii omnes affectus corpora nostra affligentes ad tria illa genera reduxerint. Ab iis vero excipiuntur omnes affectus, qui ad chyrurgiam pertinent, atque ii etiam, qui à venenis, atque à morsibus venenatis fiunt. In his enim aliis Communitatibus ad curationem instituendam Methodici usi fuerunt. Itaque morbi sunt vel adstricti, vel laxi, vel mixti: per adstrictos autem ii intellexerunt illos, quorum causa immediata, quæ morbum facit, adstricta sit, atque hæc erit vel communis, utpote quando omnes meatus corporis, vel ii majori ex parte, densantur, clauduntur, sive adstringuntur. Cujusmodi ex febribus synochæ sunt à meatum cutis constipatione excitatæ, quas Galenus ab usu balneorum aluminosorum, & aquæ calchantidis obor-

obortas sæpius observavit. Aut erit causa adstricta particularis, utpote in venis quibusdam aut in liene exempli gratia inflammato adstrictionis vitium est. Adstrictum quoque morbum Methodici appellant, ubi ipsius causa immediata ipsum fovens (vel hæc sit phlogosis sive flammeus calor vel humor putrefactus, vel etiam non putrefactus, qui tamen sit in aliqua parte corporis, imbibitus, adstrictusque, quo pars affecta restricta sive pressa, sive conclusa, sive quovismodo impedita, aut eo humore infarcta, quæ pressura in quovis phlegmone observatur) sit quovismodo in qualibet parte corporis imbibita, sive conclusa, sive quovismodo infarcta, pressa, vel restricta. Aurelianus phlegmonem pressuram vocare solet, quasi morbum dicat pressum, sive adstrictum. Genere vero adstrictorum morborum comprehenduntur, phlogoses, sive inflammationes, phlegmones, febres, tumores, abscessus, dolores, convulsiones, & ex particularibus morbis, paralyse, apoplexiæ, insanix, vertigines, epilepsiæ, surditates, aurium tinnitus, cæcitates oculorum, ophthalmiæ, rigores, tremores, palpitationes, torpores, stupores, comæ, appetitus canini, inappetentiæ, quæ non à virium resolutione fiunt, siccitates, cruditates, inflationes, hydropes, icteritiæ, suppressiones alvi, urinæ, mensium, hæmorrhoidarum, suppressæ evacuationes, quæ per aures, per nares & per os fieri solent, cordis morsus, palpitationes, tremores, dispnœæ, orthopnœæ, arthritides, podagræ, ischiadicæ affectiones, uteri strangulatus, atque alii omnes affectus, quorum causæ sunt in aliqua parte veluti adstrictæ, aut imbibitæ, aut quovismodo pressæ, seu conclusæ. Per laxos vero morbos contra intelligunt eos, quorum causa immediata faciens morbum, sit ampliatio meatuum, diffusio, laxatio; seu eos laxos fluidosve morbos esse voluerunt, qui corporis meatibus immoderatus laxatis, seu diffusis, seu ampliatis, excitantur. Cuiusmodi est syncope, quæ morbus laxus est sive vires resolvantur apertis cutis meatibus, scilicet immoderatus cum calore nativo, tum humido utili exeunte, sive alio modo. Qua ratione immoderati sudores exeuntes, hæmorrhagia immoderata è naribus, quippe sanguine immoderatus profluente, vel ex ore,

tussi aut vomitu, vel excretionē, aut per ventrem, unde hepatica fluxio vulgo vocata dysenterica erit ex morbis laxis, non minus & menstruorum in mulieribus atque in viris hæmorrhoidarum profluvium, & per urinam itidem immodica sanguinis excretio. Si vero de excrementorum excretionibus loquamur, ad laxos morbos referentur, diabetes, gonorrhœa, vomitus immodicus, lienteria atque diarrhœa. Mixti vero affectus sunt, qui ex adstricto atque ex laxo componuntur, proinde compositos quoque appellarunt, in his enim affectibus mixta affectio fit ex adstricto & ex laxo; ad quod morborum genus reducuntur omnes qui uno eodemque tempore utroque affectu laborant, scilicet, adstricto & laxo; cuiusmodi est febris cum hæmorrhagia, aut cum diarrhœa, vel dysenteria. Nam febris adstrictus morbus est, & diarrhœa, vel dysenteria laxus. eodem modo, febris cum syncope, & syncope stomachica aut febris cum profluvio vel sanguinis, vel excrementorum. Non minusque febres synochæ, ardentes, maxime æstuosæ. Cum ingens æstuatio caloris venarum, atque arteriarum oscula nimis aperiat, seu laxet, sitque causa immediata, ut effluvium caloris augeatur, & dissipetur.

C A P U T. XI.

De morbis adstrictis, atque an omnes adstricti morbi sint.

Dictum à nobis est morbos adstrictos esse illos, quorum causa immediata est pressa, densata, clausa, vel adstricta; aut meatuum densatio, adstrictiove. Quamdoquidem si hæc cognitio sit exemplis intelligenda, facile phlegmonem, quam esse adstrictum morbum nulli contendunt, habere humorem ipsam immediate facientem, atque foventem, in parte imbibitum, pressum, ac veluti adstrictum seu in parte restrictum intelligemus, in qua necessario meatuum adstrictio seu densatio seu pressio observatur, unde in omni morbo adstricto adesse meatuum clausionem, seu densationem, seu obstructionem, Methodici voluerunt, atque hanc esse præcipuam morborum causam per
se

se curationem indicantem, illis placitum est. Quo morborum genere, phlegmones, tumoresque omnes, abscessus, atque alios particulares affectus, quos proximo capite sigillatim expressos fecimus, comprehendi, nulli dubitarunt: cum in illis omnibus meatuum vitium in adstrictione adesse, apertissime, constet. De febribus vero secus res apud multos se habere visa est, nimirum quod non omnibus morbi adstricti esse videantur. Quod & Galenus contendisse visus est, qui adstrictos morbos febres illas solummodo esse fassus est, quæ à meatuum cutis densatione oriuntur, ceteras vero alias adstrictos affectus esse dubitavit. Neque id profecto injuria, cum plures à nulla meatuum obstructione fiant, cujusmodi videntur plures ephemeræ dictæ, quæ (exempli gratia) ab immodico vel solis, vel ignis calore, & quæ ab exercitiis, à vigiliis, à laboribus & à similibus causis fiunt: in iis enim nullam subesse meatuum adstrictionem apertissime constat. Eodem quoque modo hecticas adstrictas esse plane videtur negandum. Quis quæso in his meatuum clausiōnem adstrictionemve aliquam qua adstricti morbi dicuntur, subesse affirmabit? Si itaque hæ febres nulla meatuum adstrictione foventer, quomodo à nobis æstimari poterit, morbos esse adstrictos, ut Methodici affirmarunt. Idem quoque & de synochis, ardentibusque maxime æstuosis, atque de hecticis dicendum erit, in his quidem fluida laxave affectio apertissime (quod continue in ipsis humidum nativum, humiditatesque aliæ præ igneo calore absumantur) observatur, nullaque eas febres obstructione, seu adstrictione meatuum foveri neminem nostrum latet. Atque in illis fluida potius, quam adstricta affectio subesse videtur, quodque illo argumento deprehenditur, quia scilicet illas usu aquæ frigidæ (exhibent enim omnes medici hisce febribus vexatis aquam frigidam) medici tollant. Quid itaque dicendum? Galen. concedit, ephemeræ, synochasque, quæ à pororum cutis constipatione fiunt, adstrictos utique morbos dici posse; at si de aliis etiam febribus, quæ ab aliis causis excitantur, judicium faciendum sit, profecto hæc omnes quoque ex medicaminum, quibus medici etiam Dogmatici illis medentur, facultate laxatoria, fortasse fatebuntur omnes, esse mor-

Galen. in 1.
ad Glauc.
cap. 3.

morbos adstrictos: Etenim cum Galeno (si de ephemeris loquamur) omnes alii medici Dogmatici balneum aquæ dulcis temperate calidum, & oleum dulce tepidum ad omnes partes corporis illitum, quæ vere laxantia sunt, in illis febribus maxime commendarunt. Quæ inquam cum laxantia medicamenta sint, & febrium illarum naturæ contraria plane esse debeant (si verum est, quod Dogmatici docuerunt, scilicet contraria contrariis tolli) necessario colligemus eas febres, cum laxatoriis tollantur medicamentis, necessario esse morbos adstrictos. Qua ratione etiam synochas, ardentes & scheticas, cum iisdem laxatoriis balneis aliisque similibus præfidiis sanentur, ejusdem generis esse, haud erit dubitandum. Porro si accuratius considerabitur, ex natura laxatoria eorum medicamentorum, quorum usum ad persanandas omnes febres (exceptis synochis, ardentibus maxime æstuosis, atque hæcticis confirmatis) omnes medici sequuntur, facile cognoscetur omnes illas febres esse morbos adstrictos. Addimus in hisce omnibus febribus sanandis omnes medicos cavere omnino ab usu adstringentium, cum illorum usus febrilem caliditatem, omnium consensu augeat. At quamobrem fit, quod in maxime æstuosis synochis, atque in ardentibus medici omnes frigidam aquam, quæ à Methodicis adstrictiorum medicaminum genere comprehenditur, in potu exhibeant, paucis in præsentia cognoscendum est, quod nulla alia ratione fieri cognoscitur, quam quia synochæ, ardentesque maxime æstuosæ (ut superius quoque demonstratum est) sunt morbi mixti ex adstricto & ex laxo; ex adstricto inquam quoniam non absque meatuum clausione fiunt; nulla quidem, ex Dogmaticis, putrida febris absque interventu alicujus obstructionis fieri potest, ex laxo etiam, quia propter calorem maxime æstuosum intus oscula venarum, arteriarumque immoderatus laxentur, atque exinde nativus calor copiosius profluat, atque adeo resolvatur, ut ni cito cohibeatur, arteriæque adstringantur, planè, ut pereat, sit necesse, itaque cum æstuosæ febres, habeant morbum mixtum ex adstricto atque ex fluido, & fluidum magis urgeat, ideo merito actu frigida, quæ nullis aliis in febribus conceduntur, illis febribus

ve-

vexatis exhibentur. Non minus etiam hecticæ tabidæ, cum in ipsis magis urgeat fluidus laxusve affectus, actu frigida desiderant. Quare omnes febres (his exceptis) erunt morbi adstricti dicendæ. Neque est, quod dicatur, ephemeræ multas atque hecticas incipientes absque ulla meatuum clausione vel pressura cum fiant, non esse morbos adstrictos æstimandos: siquidem, concedunt omnes calorem febrilem esse accensum in corde & ab eo diffundi per universum corpus, quasi dicamus esse adstrictum, imbibitum, ac clausum in corde: unde licet in externis meatibus cutis nulla subsit adstrictio, sive densatio, sive pressio, saltem aderit in illa parte, in qua primo calor accensus est, quod eo argumento, ita esse cognoscimus, quoniam laxantibus medicamentis caliditas febrilis exhalet & digeratur, atque adstringentibus augeatur. Namque esto, quod quis ex caliditate solis, vel ignis immodica in ephemeram incidat febrem, an hæc aliqua meatuum clausione fovebitur? certe quidem, quando (ut recte Gal. docuit) cutis a cujusvis molestæ qualitatis contactu adstringatur, quæmadmodum (ut ille ait) a contactu aquæ dulcis, quæ sit temperate calida (quod maxime jucundo eo contactu cutis oblectetur) rarefiat, laxeturve; ita à vehementer calidæ aquæ molestissimo contactu adstringitur, quis ignorat vehementis caliditatis, vel à sole vel ab igne qualitatem cuti fore maxime molestam, cujus contactu ipsa necessario corrugata adstringitur. Ex ira vero, quod copiosius spiritus inflammati ad cor ferantur, ideo ipsorum copia arteriis immodice oppletis, atque veluti obstructis calor intro clausus auctusque febrem inducit, tum etiam quod partes corporis à vehementi igneoque fervore siccescentes, ipsarum meatus densari sit necesse. Idem fortasse videtur dicendum de iis, quæ à vigilia immoderata, à jejuniis atque ex amore maxime siccantibus, excitantur, quippe præ siccitate densatis meatibus introcludatur calor, atque ita augeatur, ut in igneum mutetur, atque exinde febris fiat. Quid de iis, quæ ex tristitia, moerore atque ex timore excitantur? an non meatibus adstrictis calor natus in igneum, & febrilem mutatur? Quis dubitat, tristitiam, moerorem atque timorem meatus claudere? Quare ex

In 6. Meth.
med. cap. 7.

R

his

his liquido cuique constabit, febres omnes morbos adstrictos merito Methodicos appellasse. Quod maxime confirmare videtur illud, quod nuper etiam meminimus, scilicet, quia omnes laxatoriis præfidiis tolluntur, quo in ephemeris atque in scheticis incipientibus intro clausus febrilis calor opera balneorum laxantium atque inunctionum, & frictionum, & aliorum similium exhalat, digeritur, & plane resolvitur. Atque hæc de adstrictis morbis, nunc ad laxos declinamus.

C A P U T XII.

De morbis laxis, & an omnes excretiones quovismodo appareant, laxum morbum faciant, & quomodo excretiones, quæ sunt morbi laxi, interstinctæ ab aliis dignoscantur.

Diximus laxos morbos à Methodicis fuisse vocatos, eos omnes, qui meatibus immoderatus diffusis, concitantur, foveanturque. Neque profecto hosce affectus immerito morbos appellarunt, cum ab ipsis, actiones omnes in corporibus læderentur, immoderatus per laxitatem meatuum nativo calido profluente, exhalanteque. Hujusmodi vero excretionum, quas (ut dictum est) morbos laxos vocarunt, quædam sensibus conspicuæ sunt, quædam sensibus ignotæ. Hæ apparent in iis, qui aut ab immoderato gaudio, aut à re simili exoluti in syncopem labuntur. Atque illæ, quæ sensibiles vacuationes dictæ sunt, in sudoribus immoderatis, in alvi profluviiis, in vomitibus, & in profluvio urinæ, in gonorrhœa, & in hæmorrhagia sanguinis vel ex naribus, vel ex ore, vel ex vesica, vel ex alvo, vel ex utero, vel denique ab hæmorrhoidalibus venis consistunt. Ceterum, ut exacte horum morborum rationem assequi possimus, duo à nobis accurate sunt in præsentia cognoscenda, quorum unum erit, an omnes excretiones quovismodo à qualibet parte corporis profluentes sint laxi morbi, & ni omnes sint, quales laxum morbum faciant; atque alterum, quibusnam signis distinguemus excretiones, quæ sunt morbi laxi, ab

ab iis, quæ non sunt morbi: Si Methodici voluissent omnes excretiones quovis modo factas laxum morbum facere, (ut Gal. & alii de ipsis æstimavisse, visi sunt) profecto magnum mendacium affirmassent, cum excretio in pauca quantitate profluens, atque etiam largius, modo secundum naturam profluat, ut in recte valentibus mulieribus si menstruæ purgationes, aut in morbis critice appareant, morbi laxi esse nequeunt, siquidem hæ evacuationes morbum non faciunt. Quare excretiones sanguinis, vel excrementorum laxum morbum facientes sunt cæ omnes, quæ (quod morbi est proprium) corpora adprime lædunt. Unde quæ in pauca fiunt copia, & in morbis critice apparent, inque recte valentibus naturales, quia nullam offensam pariunt, ideo non morbosæ dici debent, & proinde neque laxum morbum facient. Itaque per laxos morbos Methodici intellexerunt, evacuationes immoderatas, præternaturales graviter corpora lædentes, vel affectus, qui has immediate subsequuntur, easque præsertim, quæ aut per poros cutis fiunt, aut è naribus, aut ex ore, aut ex ventre, aut ex utero, aut ex renibus, aut ex vesica, aut denique à venis hæmorrhoidalibus preter naturam immoderatus erumpunt. Quæ cum laxos morbos faciant, nunc quibus indiciis à reliquis aliis evacuationibus interstinguantur (quod sane ad instituendam curationem scitu est necessarium) intelligi oportet. De qua re satis accurate in Cap. 9. superiori libro cum egerimus, hic pauca adnotabimus. Et primo, quod morbi laxi necessario immoderatas evacuationes, vel sanguinis, vel excrementorum subsequuntur, & hæ sunt aut sensibiles, id est, sensibus conspicuæ, aut insensibiles, quæ minime sensibus patent, sed per insensibiles intelligunt eas, quæ per cutis meatus fiunt. In harum vero cognitione solummodo laborandum videtur, quando, quæ sensibus manifestæ sunt evacuationes, vel sanguinis sint, vel excrementorum, nulla perscrutatione egere videantur. Cuilibet enim notum est, omnem sanguinis hæmorrhagiam immoderatus apparentem, corpusque graviter lædentem, vel ex naribus, vel ex ore, vel ex ventre, vel ex utero, vel ex renibus, vel ex vesica, vel ab hæmorrhoidibus emanantem esse morbum laxum, & similiter,

Lib. cap. 9.

vel sudorem, vel vomitum, vel alvi dejectionem, vel urinam, vel semen, vel similem aliam evacuationem, quæ ejusdem sit conditionis, idem significare. Verum evacuationes, quæ insensibiliter fiunt, longe difficilius, & laboriosius cognoscuntur. Tamen cognosci perfecto etiam posse superius à nobis demonstratum est, primo ex causis antecedentibus, cujusmodi sunt, gaudium immoderatum, vigiliæ, dolores assidui vehementesque, ex his namque solent corpora insensibiliter exolvi, cognoscemus hanc evacuationem per poros cutis factam, à cute ipsa, quæ in principio, in quo fit calidi innati effluvium, mollis & veluti humida apparet, quod & à tenuibus quidem humiditatibus, quæ quadantenus exudant, aut sint fumi humidi, consumptionem carnosarum partium subter cutem positarum subsequentes, cutis emollescit, posteaque perseverante effluvio humidi nativi, & proinde consumptione partium ex carnosis partibus ad cutem ipsam etiam communicata, eadem cutis indurefcit, cujusmodi observatur in febribus colliquativis vocatis, præterea (ut dictum est) apparere solent fumi quidam vaporosi à cute exhalantes. Addamus pulsus humiles, raros, ac valde molles apparentes. Demum si habitus quoque rarus, & laxus fuerit, idem judicium, de laxo affectu, certius confirmabitur, atque hisce signis non erit impossibile, ut laxi morbi, qui fiunt, propter meatuum cutis diffusionem, & rarefactionem, comprehendantur.

CAPUT XIII.

De morbis mixtis ex adstricto & laxo, & an dentur, & si dantur, quales sint.

Dubitarunt ex Dogmaticis nonnulli, an morbi mixti ex adstricto atque ex laxo, darentur, quæ res haud illis dubia videbitur, modo varios affectus varias corporis partes eodem tempore affligentes observassent: siquidem neminem latet, posse corpus idem juxta diversas partes affectas, contrariis affectibus eodem quidem tempore vexari: quis ignorat feбри putridæ, quæ est

est morbus adstrictus aliquando lienteriam, aliquando diarrhoeam, & aliquando dysenteriam, vel sanguinis profluvium ex naribus, aut ex ventre, aut ex utero, aut ex hæmorrhoidibus exiens, conjungi? & aliquando syncopem, aut sudorem immodicum, vel colliquationem, quæ morbi laxi sunt, simul accedere? Sed dubium est, an in eadem parte affecta complicatum vitium ex adstricto atque ex laxo detur, quod eodem tempore ejusdem corporis partem teneat, atque affligat? Hoc non concessisse Methodicos (sed illud solummo quod prius meminimus, utpote quod ratione variarum partium affectarum fit) ex Galeno conjicitur, qui in lib. de comp. med. secundum genera disputans adversus Methodicos, dixit, dari medicamenta composita, quæ in eadem parte, diversis contrariisque facultatibus, scilicet laxantibus, & roborantibus, uno eodemque tempore agerent: si itaque non concedebant dari medicamenta (ut auctor est Gal.) quæ simul, eodem tempore exempli gratia, laxarent, atque roborarent, neque affectus mixtos ex laxo & adstricto dari illos voluisse rationi est consentaneum. Credendum tamen duxerim, in hoc differre Methodicorum sententiam à Dogmaticorum opinione, quoniam ii licet concesserint dari morbum ex adstricto & ex laxo mixtum in eadem etiam parte corporis constitutum, tamen non habentem æqualem mixturam, qua æque mixtum medicamentum ex laxo & ex adstricto ad curationem indicetur: nam hoc est, quod negarunt Methodici, scilicet non dari morbum tantum affectus laxi habentem, quantum adstricti habet: quod idem est, ac si dixerint, non dari affectum æque adstricti & laxi habentem, vel æqualem mixturam, naturamque ex laxo atque ex adstricto, quæ opinio neque plane à ratione abhorreere videtur, cum corpora symmetra habentia æqualem mixturam in contrariis temperamentis aut non dentur, aut rarissima quidem ostendantur. Unde affectus quoque æque mixti ex adstricto, & ex laxo, aut plane non reperiantur, aut rarissime observentur; proinde neque concessere dari medicamenta æquæ laxæ, & adstrictæ facultatis habentia, quæ ab eo mixto affectu indicentur. Illis itaque visum est, dari quidem morbum eandem partem vexan-

tem affectu adstricto simul, & laxo; sed qui non æqualem habeat laxi, & adstricti mixturam, at quinimo ita inclinet, vel ad adstrictum, vel laxum, ut propterea prævalens in mixtura morbus vel adstrictus vel laxus sit, qui curationem indicet, unde non abs re in sua methodo statuerunt, in affectu mixto, ab urgentiori curationem indicari oportere, & ob id voluerunt, ubi affectus mixtus ad adstrictum vergit, laxandum esse, atque adstringendum, cum affectus ad laxum tendat. Idem ferè Dogmatici observare consueverunt, in morbis in temperamenti constitutis, nam si pars corporis frigidior, calefaciens medi mentum indicat, & calidior facta, refrigerans indicabit, & sic de aliis qualitatibus à symmetro recedentibus. Quare dari quidem mixtum morbum ex adstricto, & ex laxo ii voluerunt, & in variis partibus corporis, & in eadem non minus parte positum, sed qui non symmetrus, seu æquæ medius inter adstrictum atque laxum sit, ut propterea neque medicamentum æque mixtæ facultatis usum habuisse in methodo Methodica constet, sed in mixtura alterum prævalere, & prævalentem magis urgentem appellarunt, à quo per se curatio indicatur.

FINIS LIBRI SECUNDI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER TERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

*De medicamentis laxantibus, adstrictos morbos
tollentibus.*

Um nos ex Methodicis duo solummodo mor-
borum genera esse statuerimus, scilicet ad-
strictum atque laxum, duo quoque idcirco
præsidiorum genera fuerunt merito constitu-
ta, quippe laxantia, seu adstrictum tollentia,
atque adstringentia, quæ laxum affectum quo-
que adimunt. Præsidium vero laxatorium ap-
pellarunt Methodici, quod tumentiam in corpore factam quo-
vis modo tollit, hoc autem duobus profecto modis fit, uno
modo meatus corporis adstrictos laxando, aperiendove, atque
altero, quod intus est, vel humoris, vel vaporis, vel qualita-
tis alicujus, stricturam faciens, diminuendo. Ad illud agen-
dum, omnia præsidia seu medicamenta erunt accommodata,
quæ temperate sunt calida, atque essentiæ quidem tenuioris,
cujusmodi sunt balnea ex aqua dulci, lavacraque temperate ca-
lida, aër calidus & humidus, suffitus atque fomenta calida. Ad
id vero, quod intus est (Methodici stricturam vocant) tollen-
dum, ea accommodata sunt, quæ quovis modo corpus eva-
cuant,

cuant, purgantque. Cujusmodi sunt, sanguinem quovis modo evacuatia, sudorem, urinam, sputumque moventia, non minus, & quæ ver vomitum, & per alvum, per os atque per nares evacuant, his adduntur, per insensibilem evacuationem (quæ per poros cutis fit) laxantia, digerentia. Hinc laxatoriorum medicaminum genere comprehenduntur, phlebotomia, id est sanguinis evacuatio, per venam aut arteriam sectam, crurum scarrificatio, cucurbitulæ cum scarrificatione affixæ, & citra scarrificationem etiam, sudorifica, diuretica, dejectoria, vomitoria, bechica, apophlegmatismata, & Errina dicta, quippe quæ per os, per pulmones, & per nares evacuant. De sanguinis vacuatione, quæ fit per venæ sectionem, quod ipsa sit καλασικόν, id est laxatorium præsidium Galenus multis in locis expressit (Methodici venæ sectionem nedum laxatorium simpliciter, sed magnum quidem laxatorium esse voluerunt) Scarrificationem vero, cucurbitulas cum scarrificatione & citra scarrificationem (quas Aurelianus cuphas appellat) & alia prædicta præsidia corpus laxare, eo quidem intelligitur argumento, quod hæc omnia evacuent, quandoquidem omnis evacuatio ex Methodicis corpus laxet. His adjunxerunt Methodici alia præsidia ad laxandum accommodata, scilicet aëris caliditatem (quo coelum calidum, constitutio anni calida, tempus æstivum, corpus laxare apta sunt) cibi abstinentiam (unde diatritum, scilicet tempus trium dierum, in quo ægroti ab omni cibo abstinebant, fuit à Methodicis quibusdam inventum) famem itidem corpus laxat: eodem quoque modo corporis exercitiorum omnia genera, animique laxationes quovis modo factæ, corpus digerere atque laxare aptæ, sunt præsidia laxantia in communi, quorum quælibet utilia sunt ad morbos adstrictos tollendos, Quæ omnia Methodicis fuisse familiaria Celsus est auctor, qui de his ita scripsit: *Atque id quoque videndum est, quod quidam solum præcipiunt: an adstrictum corpus sit, an profluat, quorum alterum strangulat quod continet: alterum digerit, nam si adstrictum est, ducenda alvus est, movenda urina, eliciendus omni modo sudor. In hoc genere morbosum sanguinem etiam mississe, concussisse vehementibus gestationibus; corpus in lumine habuisse,*

im-

In 4. de vict.
rat. in acut.
com. 19.

In lib. 3.
cap. 6.

imperasse famem, sitim, vigiliam prodest, utile est etiam ducere in balneum, prius dimittere in solium: tum ungere, iterum ad solium redire, multaque aqua fovere inguina, interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere: uti cibo varius & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo, maximeque oleribus, qualia sunt, lapatum, urtica, malva, vel jure etiam concharum, muscolumve, aut locustarum, neque danda caro nisi elixa est. At portio debet esse magis liberalis, & ante cibum, & post hunc, & cum hoc ultra quam sitis coget, poteritque à balneo etiam pingujus aut dulcius dari vinum, poterit semel aut bis interponi Græcum salsum. hætenus Celsus de præfidiis laxantibus apud medicos Methodicos usitatis.

CAPUT II.

An genere laxantium medicamentorum Methodici comprehenderint medicamenta incidentia, detergentia, diaphoretica atque cathartica.

U Num non videtur tacendum, de quo Dogmatici maxime dubitasse visi sunt, an scilicet Methodici laxatoriorum genere comprehendendi quoque voluerint illa medicamenta, quæ humores crassos incidunt, comminuunt, extenuantque coptica Græcis dicta; & viscidos detergunt, meatusque ab infarctu liberant, quæ ecphratica, & eccathartica Galen. vocat. Atque non minus etiam diaphoreticas, id est discussorias, & catharticas sive purgatorias facultates habentia. De incidentibus extenuantibusque medicamentis, an laxatoriorum genere comprehendendi debeant, res fortasse maxime dubia videbitur, ex Galeno scilicet, qui in libris methodi med. scribit, ultro Methodicos diffugere à disquirendis facultatibus vim tenuandi, incidentique habentibus. Verumtamen oppositum fuisse à Methodicis fortasse observatum, maxime erit dubitandum, ex Cœlio præsertim Aureliano inter Methodicos non spernendæ auctoritatis medico: Constat enim ipsum ad icteritiam, commen-

In lib. 5.
cap. 5.

In lib.
Chron. c. de
ictero.

& incidentibus, etiam capparidis radices, acetum in quo anchusa fuerit per aliquod tempus infusa, scillam itidem torridam & subassatam ex melle, & ad calculos in vesica comminuendos eodem modo medicamenta valde acria, quippe quæ attenuant, & incidunt valenter; cuiusmodi, sunt radix lapati, capparidis, struthii, polii herbæ itemque panacis. Quod apertissime colligitur ex lib. 2. Acutorum cap. 3. in quo de anginae curatione agens, docet sputum crassum in gutture, esse attenuandum: inter quæ medicamenta laudat, moderate acria: quo loco etiam dixit dari laxantia mitiorum materiarum, at efficacia longe manifestius apparet usum attenuantium medicamentorum Methodicis fuisse cognitum in lib. 5. Chron. c. 8. ex eodem Aureliano. Quid de detergentibus, atque ab infarctu liberantibus? an non in icteritia ex obstructione à crassis, lentisque humoribus facta exhibebat succum absinthii, intybi sylvestris, asparagi, fœniculi atque scillæ, quorum facultas est deterforia, hæc enim attenuant, incidunt, ac valenter detergent. Eodem quoque modo de diaphoreticis ex eodem auctore illos medicos sentisse, conjicitur, cum ipse in lib. 3. Acutorum dixerit: Cuminum, & origanum, quod sint acerrimæ facultatis fluentia, aliquando aperire. Ceterum videamus etiam an hæc esse laxatoria possit ratione intelligi (supposito Aureliano id quoque voluisse) si primo de iis medicamentis loquamur, quæ incidunt, & attenuant, quis quæso erit, qui id negare contendat? siquidem verum sit humoribus crassis incisis atque extenuatis, & lentis deterfis corpora laxa fluidave reddi, viasque aperiri. Hippocrates in aphorismis dicebat, corpora cum quis purgare voluerit, fluida in primis fieri oportere: & Galenus in commento (licet hoc Methodici de corporibus, ut expressit Hippoc. & non de humoribus faciendum putarint) ait: corpora fluida reddi humoribus crassis incisis & attenuatis, viscidisque deterfis. Quo res satis in aperto esse apparet, ut, quæ humores crassos attenuant, & incidunt medicamenta, non minusque etiam & quæ viscidos detergent, laxent, & idcirco, laxatoriorum genere comprehendantur? Addimus his etiam Metasyncritica, quæ sunt vehementer calida, scilicet rubefacientia,

Au-

Aure. in 5.
Chro. cap. 4.

Cap. 21.

Aureliano recorporativa appellata, quibus uti consueverunt, ad adstrictos cutis meatus in morbo adstricto aliis laxatoriis non juvantibus. Nam in articulari phlegmone, sublata inflammatione adhibent affectæ cuti talia medicamenta quæ attrahendo humorem, quo meatus densabantur, ad cutem, ipsumque digerendo, restituunt partem pristino habitui, ac temperamento, quo illiusce partis pori aperiuntur, atque pristinum statum naturalem accipiunt. Itaque prædicta omnia medicamenta cum humores attenuando, incidendo, ac detergendo, non minusque etiam digerendo, quadantenus absumant, atque evacuent, merito laxare corpora apta esse haud erit dubitandum. At quid de medicamentis purgatoriis, catharticis vocatis? An non & ipsa quoque purgando humores laxare dicuntur? certe quidem, licet ipsorum usum frequentem ex Methodicis aliqui maxime damnarint, tum quia putarunt humores non esse morborum causas, nisi quatenus adstrictum vel fluidum affectum faciunt, tum etiam, quod usus ipsorum corporibus esset multis de causis incommodus. Quam rem Aurel. ita expressit: *sed vitandam probamus frequentem & variam medicaminum potationem, quæ fellea deducere promittuntur, sive ventrisflua, sive urinalia. Etenim sitis extenditur, & solidioris cibi fastidium duplicatur, & corporis fortitudo minuitur, atque cibi accepti corrumpuntur, & omnis corporis materia.* Quod neque Galenus etiam ex Dogmaticis contendit, cum multis in locis medicamenta purgantia, quæ naturam hominibus molestissimam habeant, & idcirco inter deleteria comprehensa, stomachum graviter lædere, ipsiusque os præsertim, coctionem ciborum turbare, cibos corrumpere, vires dejicere, atque humores optimos corrumpere nobis scriptum reliquit. Cujus quidem opinionis Hippocrates quoque fuisse visus est, qui raro purgantibus utebatur, præsertimque in acutis morbis: Quo mirum non est, si ipse in iis ægrotis, quos in epidemiis recensuit, paucissimis, vel nullis purgantibus fuerit usus, in quibus maxime suspecta similia medicamenta habuisse, constat; de qua re in libro de purgantibus, ita habet: *Quicumque igitur à fortibus febribus corripuntur, his medicamenta purgatoria dari non oportet, donec remiserit febris; sin mi-*

Lib. 5.
Chron. c. de
icteritia.

In 6. epid.
In lib. de iis,
quos purg.
oportet.

Tex. 44.

nus, saltem non intra quatuordecim dies, carnes enim ipsorum & ventres, quum calidi sint, medicamenta assumunt & nihil purgantur, & febris major fit, & color evertitur, & morbi regii speciem præ se ferunt, commota enim bile & non purgata non sorbere vult æger, neque bibere, sed omnia abominatur & plerunque perit. Adde hæc concoctionibus maxime adversari. Quam rem ipsum confirmasse constat etiam in lib. 4. de vict. rat. in acutis, ita scribentem. Sed medicamenta purgantia in febribus non admovebis, nempe si ventrem moveris, urina non maturabitur, febrisque citra tum sudorem, tum judicationem in longum protrahetur tempus. Accedit etiam quod humores in corpore quiescentes purgantium occasione commoveantur, & ad viscera confluentes, morbos graves concitent, quos profecto à purgantibus non commoti non fecissent. Hinc non pauci à purgatorio medicamento commoti, in exitiales morbos, à quibus postea interempti sunt, inciderunt. Quibus nobis plane constabit, vel etiam Dogmaticos frequentem purgantium medicamentorum usum haud ita facile commendasse. Non tamen credendum erit hæc etiam ipsa, idcirco non laxatoria, cum humores purgando maxime laxent, unde à multis merito laxatoria dicta sunt, nimirum, quod vi insigniter laxatoria hæc valeant. Hæc vero propterea vel etiam Methodici & laxatoria esse voluerunt, & quandoque in morbis adstrictis abigendis usum habere non spernendum, quibus in morbis iisdem sanatu difficilimis Methodicos etiam olim constat fuisse usos. Sed quid de vulgo (quod leniendo præsertim alvum subducant) lenientibus vocatis, dicemus? Nonne aperte alvum subducendo laxant? ita quidem apparet, quorum etiam usus non temere in morbis tollendis erit immoderatus sequendus, cum & horum non pauca hominis naturæ adversentur, proinde frequens ipsorum usus non sine multa molestia erit, minus vero molesta hæc erunt, quam cathartica esse dixerimus. De hac eademque re posterius, ubi ex professo de purgatoriis medicamentis sermonem instituerimus, rursum accuratius agemus. Horum tamen complura si Methodici cognovissent, frequentius ad laxandum, securiusque usi fuissent, cujusmodi est, manna legitima scilicet mastichina dicta, cassia cathartica, tamarindus,

rindus, mirobalanus purgatorius, & simile aliud. Itaque ex iis aliquis amplius non dubitabit, medicamenta incidientia, attenuantia, detergentia, diaphoretica, metasyncritica, atque purgantia corpora laxare, proindeque laxatoriorum genere comprehendendi oportere.

CAPUT III.

De praesidiis particularibus laxatoriis & primo de iis, quae in victus ratione observari debent.

Cum de praesidiis laxatoriis in communi scripserimus, reliquum est, ut de iisdem in particulari agamus. Itaque si ab aere exordiamur, dicemus, aerem cum substantia lucida, tum caliditate cutim ipsam laxare. Itaque aer lucidus serenusque laxat, omniumque maxime qui calidus est, hunc enim dissipando, dispergendoque laxare docuit etiam Galenus in libro de causis morborum. ex quo merito de inflammatione vexatis Aurelianus locutus, ait: *De hinc ob obscuratationis proprietatem strictura laborantes, in lucido atque tepido & amplo mediocriter locamus*: At dices Hippocratem scripsisse contrarium, cum in 4. de victus rat. in acutis de febribus gravibus atque implacidis ita dixerit: *Decumbere autem in conclavi obscuro debent & lecto maxime molli*. Galen. in comm. ait non tanquam maturatorium, sed potius tanquam implaciditatis inquietationisque correctorium, nimirum quod in obscuro facilius queiti maneat aegroti anxii. Aurelianus quoque cum in iis, tum maxime in phreneticis damnat aerem nimis lucidum: Inediam quoque laxare, cum humores absumendo tumentiam tollat, omnes fatentur, veluti à copia cibi partes tument; unde plerique medicorum per morborum initia famem, sitimque desiderant. Methodicorumque aliqui propterea in sanandis morbis diatritum, id est tridui inediam, in qua per tridum omnino à cibis abstinere aegrotos cogebant, invenerunt: ex cibis vero atque ex potibus laudabant, qui temperate calidus atque humidus sit. Hinc fortasse Hippocrates in aphorismis victum humidum omnibus febricitantibus

Cap. 3.
I Acutor.
c. 9.

Tex. 48.

laudando Methodicis favere visus est, qui perinde ac Dogmatici in calidis morbis, maximeque in febribus cibum actu calidum & humidum exhibere consuecunt. Quod non (ut aliquibus est visum) scilicet, quia humidus cibus febris quatenus morbus siccus existit, adversetur, intelligendum esse videtur: Quandoquidem si eo modo febribus omnibus humidum cibum Hippocrates convenire voluisset, frigidum quidem etiam cibum non omisisset, utpote qui frigidityte occurrit febrium caliditati, in qua præcipua febris essentia (quod Dogmatici omnes febrem esse voluerint igneum calorem, scilicet vehementer calidum & siccum) consistit. Itaque dixisset, victum frigidum atque humidum, febricitantibus esse utilem. At dixit humidum, quoniam febres sunt morbi adstricti, quibus opponitur cibus laxatorius, qui est temperate calidus atque humidus, quo omnes Medici in febribus familiarius uti solent. Simplex etiam, quam varius ad laxandum aptior, quia minus replet, atque etiam ille, qui attenuans est; somnus etiam, qui naturalis est, ut & Antyllus ait, remittit quæ tensa sunt, emollitque indurata, fundit coherencia. Quare unum ex laxatoriis auxiliis esse solet, non raro etiam ubi corpora humiditatibus abundant, sudorem copiosum promovet; quandoque vero contrarium facit, isque omnis, qui naturalis non est, præsertimque si in principiis morborum, & accessionum prolixius fiat, hic enim adstrictum affectum auget, præsertimque (ut dictum est) si in febrium acutarum, atque inflammationum principiis, & in augmentis exerceatur. Vigilia quoque humores digerendo laxat, tumentiam tollit, quandoque vero ex accidenti adstrictum auget, eaque maxime quæ immoderatis in capitis affectibus calidis perseverat; à vigiliis quidem immoderatis solent sæpius homines in ameniam, & aliquando in phrenitim provehi, in quibus affectibus semper erit inutilis, veluti in frigidis humidisque cerebri affectibus semper est utilis, utpote, quæ humores digerendo tumentiam minuit; ex animi quoque perturbationibus gaudium, seu letitia corporum meatus laxat, hilarisque idcirco moderate redditus animus, plurimum utilitatis adfert ad morbos sanandos, tum quia calor innatus moderate calefacit, digerit tenues humores,

res, concoquit crudos scilicet aucto calore: Immoderatum vero gaudium (quod meatus corporis immoderatus laxet, exindeque immoderatus cum humidum substantificum digerat, tum calidum itidem innatum exhalet) repente interimit. In quem modum Polycritam nobilem feminam, Philippidem comædiarum poetam, Diagoram aliosque multos obiisse Aristoteles, Galenus, Plinius atque alii posteris tradiderunt. Contra vero timor, ira, mœstitia, & similes animi passiones, adstringunt, adstrictumque affectum faciunt. Motus itidem in corpore factus quemadmodum laxat, ita quies immodica tumentiam parit; veluti eodem modo cum excrementorum retentiones morbos adstrictos faciant; ita evacuationes contrariorum affectuum sunt causa. At de variis motibus primum, & postea de evacuationibus, tanquam de præfidiis maxime laxatoriis accuratius nunc est agendum.

CAPUT IV.

De præfidiis laxatoriis, quæ ex variis exercitiorum generibus depromuntur.

Exercitationes omnes, cum ex evacuatoriis præfidiis sint (etenim humores fundunt, digerunt, & absumunt) corpora laxare aptæ sunt, ideoque de ipsis merito nunc agimus. Hæ (ut omnes fatentur) motus in corporibus vehementes sunt, quoad respiratio, ut Antyllus auctor est, frequentior reddatur, & ad corporis cum ruborem tum ad sudorem incipientem continuandi, quorum profecto omnium illud est commune, quippe, ut ex ipsis in corpore calor augeatur, auctusque meatus evacuet, vehementique spiritus impetu excrementa expellantur proindeque meatus laxant, tumentia tollunt, atque morbum adstrictum emendant; quemadmodum etiam organica membra ad ipsorum obeundas actiones siccatione roborant atque firmant. Sed ne quis idcirco ambigat, an vere corpus laxent, laxare sane certum est, cum obstructorum membrorum, & cutis meatuum humorem quidem obstruentem digerant, atque evacuent. Quam
la-

laxationem sic Methodici intellexisse visi sunt. Exercitationes vero multis differentiis interstinguuntur, hisceque particulatim ex ipsarum motus varietate: quædam namque magnæ, vehementes, seu violentæ dicuntur, quædam parvæ, quædam celeres, & quædam tardæ: atque ex his, compositæ quædam sunt, magnæ & celeres, ut cursus, pugna umbratilis, ludus parvæ pilæ. Quædam magnæ & lentæ, ut fodere, per loca montuosa ambulare. Quædam contra sunt parvæ, & celeres, ut equitare, vehi in lecticis & similes aliæ. Quædam parvæ & lentæ sunt, ut deambulatio, lentaque cum in lectica tum in curru vectatio, tarda que equitatio. Harum vero omnium quædam totum corpus respiciunt, ut ambulatio, cursus, ludus pilæ, & similes aliæ. Quædam particulares dicuntur, quoniam non totum corpus, sed partes quasdam exercent, uti vociferatio, lectio, cantus. Hisce differentiis præmissis, præstabit nunc exercitationum utilitates nos perspectas habere: plurimum hæc conferunt utilitatis primo ad sanitatem conservandam, unde omnia exercitationum genera ad artem Gymnasticen facere apud omnes plane constat; quinimo Gymnasticen esse quandam artem omnes fere definiunt, qua omnium exercitationum facultates hominibus gratia sanitatis innotescunt. Hanc triplicem, scilicet cubisticam, sphaeristicam, atque Orchesticam Gymnastæ fecerunt. Omnes itaque exercitationes pro tuenda valetudine utiles sunt, harum vero quædam in quibusdam morbis particularibus, maximeque chronicis usum apud antiquos olim habuerunt, in calidis vero & acutis, vel nullum vel paucissimum usum, præsertimque in febribus: licet ex antiquis aliqui ad febres quoque persanandas exercitationes commendarint, quos tamen Hippocrates maxime reprehendit, cum in epidemiis hæc de ipsis scripserit: *Herodicus febrientes interficiebat, cursibus, luctationibus, motibus calidis.* Neque desunt aliqui hac nostra ætate, qui persuasi febrem validis exercitiis tolli posse, & ipsi febre vexati similibus exercitiis usi seipsos interemerunt. Quasdam vero declinantibus febribus esse utiles neminem medicorum latet, cuiusmodi sunt frictiones quædam. Maxime vero omnium exercitationes moderatæ usum in ægrorum convalescentiis habere viden-

6. epid. sect.
3. tex. 32.

videntur, atque in compluribus non minus morbis diuturnis. His præmissis, nunc particulares exercitationes, quibus Gymnastæ, cum ad sanitatis tutelam, tum ad morbos persanandos olim familiarius utebantur, subjungamus; de quibus à nobis pro laxantium præsidiorum cognitione in presentia est agendum: hujusmodi sunt, ambulatio, cursus, saltus, venatio, lucta, pugna umbratilis, jaculatio, pilæ ludus, pugilatus, pancrætium, cestus, halteris, discus, spiritus cohibitio, vociferatio, lectio, cantus, risus, atque fletus.

CAPUT V.

De deambulatione, cursu, saltu, venatione, ludo pilæ, pugna umbratili, lucta, gestatione, unctione frictioneque præsidiis laxatoriiis.

Deambulatio inter omnes exercitationes, & ad tuendam valetudinem, & ad complures affectus persanandos, est utilissima; de qua merito primo loco à nobis fuit agendum. Hæc vero cum multiplicis differentiæ sit, & plurimi faciat ad ipsius facultates cognoscendas ipsius cognitio, ideo accurate hanc rem pertractaturi, primum hæc omnes differentias adnotabimus; deinceps propriam cujuslibet differentiæ utilitatem; atque demum qualem hujusmodi exercitatio terminum habere debeat, dicemus. Itaque deambulationes variæ sunt, ex motu, ex loco, atque ex tempore. Ex motu quædam sunt celeres, quædam tardæ, quædam vehementes, quædam lenes seu remissæ, quædam breves, quædam longæ, quædam rectæ, quædam curvæ, quædam æquales & quædam inæquales. Ex loco etiam variæ sunt, quando ipsarum quædam fiunt sub dio, in sole, quædam in umbra, & quædam sub tecto, & in locis subterraneis, quædam in locis planis fiunt, quædam in inæqualibus, scilicet montes vel scalas ascendendo. Quædam etiam ex tempore mutuo distinguuntur, quarum quædam propterea dicuntur æstivæ, hybernæ, vernæ, autumnales, quædam matutinæ, quædam vespertinæ, quædam ante cibum, quædamque post cibum,

Oribas. in
6. collect. c.
21. ex An-
tyllo.

bum, cum meridianum, tum vespertinum. Distinguunt alii deambulationem, in eam, quæ auxilii causa fit, & in eam, quæ ad corporis præservationem itidem usum habet; ac vel etiam in apotherapeutica appellatam, quæ vel post graviores exercitationes, vel post purgationes quas medicamenta fecerint, vel post vomitiones locum habet. Hanc ajunt animum remittere, spiritum commutare & in ordinem adducere, distenta solvere, thoracem expurgare, & similia facere. At his dimissis, de ea tantum, quæ præsidii causa adhibetur, agamus, cum ipsa solummodo ad morborum curationem locum habet. *Hæc vero (auctore Antyllo) & multa & contenta esse debet, tum crura impariter movenda, calcibusque incidendum: tum pectoribus pedum cum poplitum contentione ambulandum: ac initio quidem quiete, deinceps vero vehementius: & rursus vicissim remittendum. Verum quæ recurandi causa initur, pauca & placide administrata, & quietæ, animi corporis effusioni conjuncta esse debet. ex quo fit, ut quietæ deambulationes imbecillioribus accommodatæ sint, eadem quoque conveniunt, qui à cibo deambulationibus utuntur, itemque iis, qui nuper è somno sunt experrecti; & qui ante majores exercitationes ad eas ineundas se deambulando præparant. Hæc ex Antyllo de differentiis deambulationum. Nunc ipsarum vim atque facultatem indagemus. Itaque omnis deambulatio, qua exercitatio est, vim habet humiditates corporis absumendi, siccandive, atque exinde tumentia tollendi, meatusque idcirco ab humore adstrictos, ac pressos laxandi aperiendique. Debilius id præstant, lenes, placidæ, quietæve, non veloces, longæ, rectæ, in umbra, vel sub tecto, quæ fiunt per loca plana, æqualiaque, quæque in hyeme & autumno fiunt; & quæ post cœnam. Efficacius vehementes, veloces, breves, curvæ, sub dio, adhuc magis in sole, matutinæ ante cibum, quæ in vere & in æstate per loca inæqualia, montuosa ascendendo, descendendoque moliuntur, & quæ cum crurum intentione aut calcibus incumbendo fiunt. Non minusque etiam, quæ in loco clauso ventis non perflato ineuntur. Hinc ad adstrictum tollendum hæ sunt efficaciores, illæ vero imbecilliores; commendantur vero ad capitis frigidos humidosque affectus, atque etiam*

ad

ad eosdem in thorace atque in pulmonibus obortos, utilissimæ itidem sunt stomacho humescenti, dolenti, & in quo cibus coacescit, atque corrumpitur. Seneca moderatam deambulationem destillationi apprime utilem esse cognovit. Aurelianus ad insaniam & ad asthma commendavit. Ad capitis dolorem, non minus velocem ad colicos affectus, ad polysarchiam longam, & rectam ad epilepticos, & vehementem ad frigidos omnes affectus, & ad tumorem. Celsus ad spirandi difficultatem, ad sacrum ignem atque ad elephantiasim. Themison Methodicus atrophia laborantes xii stadiorum spacium gressu conficere iussit; at in quam atrophia? non in ea, quæ tabidos concomitatur, sed quæ vel venarum vel arteriarum adstrictis ductibus fit, vel ex alicujus visceris interni tumore. His addimus deambulationem ad omnes affectus, qui humiditatis copia fovetur utilem esse; cum sua vi digerente vel ficcante (Hippocrate auctore) humores absumat, exindeque & tumentia tollat, atque non minus morbos adstrictos vocatos. Hinc ad podagricas inflammationes, si fiat per loca montuosa inæqualia, & per multa spacia, ita utilis esse est deprehensa, ut sola obortam podagram non raro omnino eadem die resolverit, quod mihi non semel contigit. Terminus vero cujusque deambulationis erit, quo ad corpus intumescat, & rubrum seu floridum fiat, motusque prompti, æquales & concinni edantur; modo fiat deambulationis tuendæ valetudinis causa, quando ad quosdam affectus tollendos in deambulationibus alia mensurâ sit opus, atque ita, ut quandoque Hippocrates ad eam faciendam stadiorum numerum à denario scilicet ad centenarium expresse præscripserit; illius vero deambulationis, quæ tuendæ valetudinis causa fit, terminus erit ex Galeno (ut nuper dictum est) quando corpus plenum atque rubrum redditur, æqualiterque atque numerose movetur plerumque, ut Celsus notavit, sudor atque anhelitus difficultas, seu crebra anhelatio exercitationis perfectæ nobis indicio esse solet, quamquam neque perpetuo in sudorem quiescere debeat deambulatio, neque in anhelitus mutationem, cum ea, quæ per acclivem locum fit, atque brevis est utrumque excitare citissime apta sit, etsi nondum corpus perfecte laxatum

Epist. 78.

1. Chron.

c. 1.

4. Chron.

c. 7.

4. Chron.

c. 4.

In li. de internis. affectibus.

In 2. de san. tuen. cap. 12.

In lib. 1. cap. 2.

est. Itaque opportunam esse deambulationem conjiciemus, ubi (uti dictum est) corpus intumescat, rubescat, prompteque & æqualiter moveatur: nimiam vero esse, ubi color deterior evaserit, membraque ingravescant, & lassitudinem sentiant, flavescereque incipiant. Atque hæc de deambulatione. Cum cursus sit (Antyllo auctore) deambulatio vehemens & concitata, ideoque inter vehementes exercitationes adnumeretur, merito de ipso post deambulationem agimus: Galenus tamen cursum inter celeres exercitationes, quæ citra violentiam obeuntur recensuit. Hujus quidem exercitationis differentias hisce verbis Oribasius ex Antyllo complexus est: Est ergo cursus quidam, qui recta ad anteriora fit, alius in posteriora, quem recursum vocant, alius in orbem, quem circumcursum nominant: omnis vero cursus, ut Galenus est auctor, corpus extenuat, humoresque atque carnem minuit, proindeque merito partes corporis humiditatibus tumentes emendat, ac idcirco in multis morbis adstrictis olim apud antiquos usum habuisse constat. Aurelianus ad immodicam pinguedinem tollendam cursum maxime commendavit; non minusque etiam colicum patientes cursu juvari: Hippocrates valde humidis corporibus utilem esse statuit. Ad splenem ita esse utilem à multis est traditum, ut solis cursibus & deambulationibus quosdam spleneticos sanatos fuisse constet. Aetius ad hydropicos ipsum esse opportunissimum statuit. Aurelianus ad capitis dolorem tollendum, vestiti ut currant, magnopere laudavit. Antyllus vero (si Oribasio credimus) in renum morbis & feminis profluvio, ait ipse, ut asservatum quoddam auxilium, nos cursum adhibuimus; at ne quis dicat, non recte feminis profluvio, quod morbus profluens sit, cursum convenire. At resolutio est, quod gonorrhœa id est profluvium feminis, etsi sit morbus laxis tamen fovetur à causa adstricta, quæ urgentior est, idcirco laxatoriis præsiidiis tollitur; unde moderatum in quo etiam non utile semen, sed excrementitia humiditas ab universo corpore ad genitalia delabens excernitur, non laxi, sed potius adstricti morbi, cum universum corpus humiditatibus tumeat, qualitatem videtur habere, idcirco ad ipsum tollendum,

In 2. de sanitate tuen. cap. 10. Libro. 6. collect. cap. 21.

In 2. de sanitate tuen. cap. 10.

In lib. 4. Chron. cap. 4. In 1. de dicta.

Theod. Prisc. in 2. ad Timot. cap. 25. Orib. lib. 6. collect. cap. 22.

In lib. de
prensa. vita
& morte.

dum, cursus absumendo humiditatem ut præsidium laxatorium, maxime conveniet. Hujusmodi profluvio olim uxorem Boetii Senatoris Romani laborasse constat, quod Galenus medicamenti laxatorii ademptum fuisse scripsit. At de hoc affectu accuratius in ultimo libro agemus, in quo scilicet de morbis mixtis ex adstricto & laxo sermo fiet. Ex Antyllo etiam cursus prodest ischiaticis, in quibus in cursus initio vix moveri possunt, sed ubi in cursu sunt, ita properant, ut morbi prope modum obliti videantur; in iis vero, quorum viscera torquentur, & qui fungos esitarunt, & qui à scorpionibus icti sunt, nos cursus profuisse observavimus. Qui vero tecto corpore currunt, plurimum sudant, quo singulis morbis, qui ab humiditate fiunt, efficaciter, remedio sunt. Facultate cursibus saltus videtur similis, cum sit vehemens exercitatio atque velox, modo diu sine ulla intermissione continuetur, qua calor internus maxime augescit, unde plurimum excrementorum absumit, quo fit, ut ad capitis dolorem, paralysem, stuporem atque ad alios complures affectus à multis fuerit commendatus. His exercitationibus venatio non dissimilis esse videtur, quinimo hujusmodi est, quæ multas in se exercitationes continet, scilicet cursus, ambulationes, saltus & similes alias. Cum hæc triplex sit, quippe volatilium, aquatilium, atque terrestrium, de ea, qua terrestria homines venatione insectantur, loquimur, tanquam ad sanitatis cum tutelam, tum ad morbos abigendos, accommodatiori; hæc vero vel pedestris vel equestris dicitur, hæc illa minus valens est, pedestris itaque in montibus, quæ fit longe efficacior, quam quæ in planis; utraque vehemens & celer, inæqualis exercitatio est, qua plurimum incalefiunt corpora, humoresque efficaciter funduntur, liquantur, & in sudorem provehuntur copiosius, unde in corporibus omnia tumentia atque adstricta facile tolluntur; quo à multis morbis venatores seipso præcavent, ab iisque omnibus, qui à crudis humiditatibus foveantur. Rhasis scribit in quadam pestilentia solos venatores incolumes servatos fuisse. Arthriticis morbis vexati venatione maxime juvantur, præsertimque antequam hi affectus antiquitatem contraxerint. Ad morbos quoque capitis à frigidis

In 3. com.
tract. 13.
cap. 2.

gidis humoribus obortas non parum utilis est. Venationi similis est exercitatio pilæ, omniumque maxime parvæ, quando in hac etiam homines cogantur ambulare, currere, saltare ac variis motibus moveri. Varias vero habet differentias, ex varia pilarum magnitudine. Antyllus namque distinguit in parvam, atque in magnam, & parvam omnium esse parvissimam, qua manibus ludunt, alteram paulo majorem, cum qua cubitos cubitis miscentes ludunt, atque tertiam adhuc majorem esse. Et magnam iterum esse mediocriter, & plus justo magnam, & quasdam illarum plenas esse, atque aliquas inanes, quas folliculos idcirco appellant. Hujusmodi exercitationes magnæ & celeres cum sint, ideo facultate à venationibus parum differunt, eademque idcirco præstabunt. His non dissimilis erit, pugna umbratilis, lucta atque similes aliæ exercitationes, vehementes atque celeres de quibus, qui plura desiderant, legant ex antiquis præter alios Antyllum, & ex recentioribus Hieronymum Mercurialem atque alios, qui de singulis ex antiquorum sententia accuratissime scripserunt. At posteaquam nos de exercitationibus iis, quæ cum vehementia celeritatem habent, egimus, jam de aliis, quæ neque vehementes, neque celeres sunt, quæque tum habuerunt, ad plures morbos longos atque ad convalescentes, nos itidem agere, opportunum esse duximus. Inter quas eæ usitatiores apud antiquos fuerunt, scilicet equitationes, variæque gestationes, & vectiones, quibus antiquorum non pauci, ad quosdam morbos finiendos usi fuerunt. Hæ vero cum variis modis fiant, scilicet aut in equis, aut in curru, aut in lectica, aut in sella, aut in lectis pensilibus, aut in cunis, aut in navibus, variis quoque differentiis distinguuntur, ac quadantenus etiam idcirco facultate, atque usu differunt. In hoc tamen omnes simul videntur convenire, quoniam singulæ, quæ exercitationes sunt parvæ, atque tardæ, inter debiles adnumerantur, ideoque non recte valentibus at solummodo valetudinariis senibusque conveniunt. Hæ solent moderatam caloris auctiorem facere, sensimque humorum reliquias, quibus morbi foventur, benigne calfaciendo, concoquendo, extenuando atque digerendo, resolvere. At in his gestationibus, quemadmodum &

& in omnibus aliis, modus desideratur, quandoquidem, qui vel febre longa vexantur, vel alio quovis morbo longo, debent prima die gestari quoad prope incaluerint, quod fiet, si vectio seu gestatio per horam processerit, ita ut auctore Antyllo hoc tempore quinque stadia, qui vehitur, perfecerit; & postea aliis diebus singulis addunt stadia quinque; & hic ordo servari per plures debebit dies, præsertimque, quoad ad triginta stadia (quod spacium fere quatuor miliaribus Italicis perficitur) perventum sit. Ad quem terminum cum pervenerint, debent prosequi vectionem gestationemve, quoad sanitati restituantur. Porro harum gestationum & vectionum auctorem primum fuisse Asclepiadem medicum Prusiensem Plinius posteriorum memoriæ tradidit, ipsumque hæc blandas exercitationes invenisse ait, ut ægrotantium voluptatibus obsequens, apud homines magnam quidem gloriam, atque auctoritatem nancisceretur. Neque abs re factum est, cum hæc blandæ exercitationes, ut etiam dictum est, possint in ægrotis corporibus calorem augere, ipsorumque torpescences excitare, humoremque crudum concoquere, atque ipsius multitudinem comminere. Hinc gestationes, vectionesque lentas plurimum conducere febribus diuturnis, melancholicis, arthriticis, asthmaticis, hæmoptoicis, stomachicis, atrophia, atque coli doloribus vexatis, spleneticis, obstructis, obesis, ex antiquis Theodorus Priscianus, Areteus, Asclepiades, Aurelianus, Celsus & alii cognoverunt. Ceterum si de particularibus aliquid dicamus, equitationes ad plura non spernendas quotidiana nos experientia docuit, at eas intelligimus, quæ tarde & absque succussatione fiunt, quin hæc, licet in quibusdam affectibus particularibus sint utiles, tamen majori ex parte damnanda (quod internis visceribus maxime officiant) jure merito videntur. Gestationem vero in vehiculo factam (ait Antyllus) vim habere quandam amoliendi, commovendique morbos stabiles & permanentes: hanc ad bilem faucibus infixam discutiendam, atque ad spiritus densitatem extenuandam sibi plurimum profuisse Seneca nobis scriptum reliquit; & Aurelianus ad capitis dolorem privatim, ad paralyfin, vertiginem, epilepsiam, & ad gravem

In li. 26.
cap. 3

In epist. 56.

In 1. Chron. 1. vem ophtalmiam, ad surditatem etiam homines per longam
viam gestari oportere voluit. In curru etiam gestationem esse
exercitationem efficaciorē statuit, unde ipsam ad carnis mul-
In 4. Chron. titudinem diminuendam maxime commendavit. Commotio
vero illa, quæ in gestatis in lectica fit, apta est, humores ex-
pulsioni aptos reddere. Demum si de navigatione loquamur in
mari tranquillo, ex hac ipsa commotione calor augetur, con-
coctioque promptius fit, unde omnes fere dum navigant, fa-
melici evadunt. In procelloso magna fit in corporibus com-
motio, ita, ut homines complures ex ea in crebras, copiosas-
que vomitiones ferantur, quibus corpora maxime purgantur,
atque exinde à multis etiam sanatu difficillimis morbis liberen-
tur. Quod nobis in Ægyptum navigantibus contigit, qui cum
multa bile abundaremus, perpetuum incendium sentiebamus,
sitique immodica exardebamus perpetuo, linguaque cum reli-
quis oris partibus non minus aspera fuerat quam in iis, qui fe-
bribus ardentibus vexantur; quamobrem stomachus maxime lan-
guebat, corpusque nihil nutriebatur, perpetuo color fere icte-
ricus. Quibus malis, posteaquam navigando in mari procel-
loso maxime turbati, incredibilem bilis amaræ & flavæ & vi-
tellinæ copiam vomitibus crebris rejecimus, omnino liberati
sumus. De qua procellosa maris tempestate, nos in præfatione
ad libros de medicina Ægyptiorum accurate scripsimus. Atque
ex motu corporis hæc laxare apta nata sunt.

CAPUT IV.

De frictionibus laxatoriis, atque de venereis.

Ex laxatoriis frictionibus sunt, molles, & multæ, omnium-
que maxime, quæ cum oleis laxatoriis moliuntur, illæ aut
volis manuum aut mollibus linteis fiunt. Olea vero cum quibus
adhibentur, sunt omnia, quæ vim laxandi habent, cujusmodi
est, hydrelæum, & oleum commune dulce, amygdalinum cum
dulce tum amarum, tum quod ex seminibus lini, fænugreci,
ex radicibusque althææ, cucumeris sylvestris, & ex similibus
paratur, tum etiam ex floribus chamomeli, melilotique. Hæ
omnes

omnes utiles sunt ad cutem adstrictam, unde in omnibus febribus, quæ ab ea causa oriuntur, usum habuerunt. Juvant omnes putridas febres (Oribasio auctore) ea excepta, quæ ab interna fovetur inflammatione, hanc enim frictiones minime juvant, ad frigus & ad horrorem antiqui in usu habuerunt ex calidis oleis frictiones ad omnes dorsi partes factas, qui usus in periodicis maxime convenit, præsertimque in chronicis, scilicet diu durantibus: quæ difficilimo negotio resolvuntur, cujusmodi sunt, tertianum chronicum, quotidianæ, & quartanæ; hæc ita antiqui curabant, quippe per duas horas antequam invadat accessio fricabant universum corpus, uti Galeno placuit, vel hypochondria atque omnes dorsi partes, ut aliis visum fuit, linteo calido molli, & mox illinebant partes omnes fricatas oleo calido, ex iis, quæ facultatem habent discussoriam, cujusmodi est, oleum chamomelinum, rutaceum, anethinum, de sinapi, de euphorbio, de pipere, & hujusmodi alia, datoque etiam per os calido medicamento discussorio, cujusmodi ex compositis est Theriaca, Mitridatum, & ex simplicibus, chamædrys, chamomelum, agaricus, eupatorium, & similia, ægrotosque exinde stragulis probe contactos sudare procurant. At de hoc præsidio medico longe accuratius (Deo favente) scribemus posterius. At ad venerea venimus, quæ quod corpora laxent, Galenus (licet Epicurus dixerit venerearum rerum nullum usum esse salubrem) exinde colligit, quoniam calorem venus auget, digeritque universum corpus, atque, quod magis concubitus est, proprium, plurimum feminis evacuando, contenta, maxime laxat: unde merito Galenus dixit, quosdam, nisi venere utantur, assidue vexari capitis gravitate, cibos fastidire, febribusque reddi obnoxios, & vitiari ciborum concoctionem. Quosdamque etiam novisse ait, qui cum antea à coitu abstinentes melancholici evaserint, liberos ad concubitum redeunt, & ab eo, & ab aliis effectibus, quos patiebantur, evasisse. Aliquosque ab eo abstinentes, cum antea venere familiaris usi fuissent, torpidos, pigros, segnesque evasisse, & melancholicos. Oribasius ex Rufo ait: Ex rebus venereis hæc commoda sunt, quod supervacuum est inaniunt, corpus agile reddunt,

In lib. 6. consult. cap. 20.

dunt, ad incrementum promovent, & magis virile efficiunt. Animo vero id præstatur à venere, ut impeditam rationis vim explicet, iramque vehementem sedet. Ideo fit, ut venus melancholicis, si quid aliud, accommodatissimum sit remedium. Eadem integros sensus reddit eorum, quicunque alio insaniam genere laborant. Summe facit etiam ad morbos, qui ex pituita nascuntur, alii ab inedia ad cibum facile sumendum redierunt, alii à continuis pollutionibus, quæ in somnis fiebant, sunt liberati.

C A P U T. VII.

De venarum & arteriarum sectione pro molienda sanguinis evacuatione, de crurum scarrificatione, de cucurbitulis, atque de hirudinibus.

In 4. vict.
rat. com. 19.

Sanguinis evacuationem, quocumque modo fiat, aut ex natura, aut ex arte, corpus laxare, neminem medicorum (uno excepto Erasistrato, atque ipsius sectatoribus missionem sanguinis damnantibus) latere deprehendimus. Venarum vero atque arteriarum sectionem esse unum ex magnis laxatoriis Galenus multis in locis affirmavit. Apud Ægyptios, Arabes, atque aliorum complurium orientis locorum medicos, arteriarum non minus quam venarum sectionem pro facienda missione sanguinis in usu esse familiarissimo, nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus. Methodici sanguinis evacuationem indicari à morbo adstricto magno, atque à virium robore voverunt. A morbo inquam adstricto tanquam laxatorium præsidium, & à morbo magno, quod sit omnium laxatoriorum medicamentorum maximum præsidium, atque à virium robore, quoniam viribus non permittentibus non mittunt sanguinem. Mirum certe est, quamobrem Galenus in 4. lib. meth. med. scripserit Methodicos pro indicanda sanguinis evacuatione morbi magnitudinem non considerasse: cum C. Aurelianus Methodicus, sæpe expressum fecerit, sanguinis evacuationem indicari à morbo magno & viribus, à quo dogmate haud visus est

est adhorrere divinus Hippocrates, cum in 4. de vict. ratione In tex. 9.
 ita scripserit: *In morbis acutis sanguinem detrahes, si vehemens
 morbus videatur, florueritque ægrotanti ætas, & virium robur ad-
 fuerit*, duo scopi sunt præcipui, scilicet morbus vehemens ma-
 gnusve, atque virium robur; quibus quidem observatis perpe-
 tuo erit sanguis mittendus, atque hi scopi sunt necessarii, quo-
 niam nisi morbus magnus sit, & adfuerit virium robur, non
 necessario sanguinem vacuari oportebit. Ætas vero florescens
 est aptissima ad mittendum sanguinem, tamen in acutis morbis
 existente morbo magno, permittentibus viribus, vel etiam in
 aliis ætatibus erit mittendus sanguis. Methodici vero ætatem
 ad mittendum sanguinem scitu non esse necessariam putarunt,
 quoniam (ut nuper dictum est) etiam in aliis ætatibus mittitur
 sanguis. At dicet aliquis: omiſſa indicatione ab ætate, quo-
 modo cognoscemus, in pueris atque in senibus an conveniat san-
 guinis missio? Senes non aptos sanguinis vacuationi esse cogno-
 scimus ex virium languore (cognitio ex iis singulis quibus no-
 bis innotescit, præsertimque ex pulsibus non vehementibus,
 raris, tardisque) In pueris vero, si virium robur adsit, morbo
 acuto vehementi vexatis, sanguinem esse mittendum (præser-
 timque si habitus non laxus sed densus fuerit) omnes Arabes & In lib. 2.
cap.
 Latini voluerunt. De qua re Celsus merito habet: *interest enim
 non quæ ætas sit, neque quid in corpore intus geratur, sed quæ vires
 sint. Ergo si juvenis imbecillis est, aut si mulier quæ gravida non
 est, parum valet, male sanguis mittitur: emoritur enim vis, quæ
 his supererat & hoc modo erepta est. At firmus puer, & robu-
 stus senex & gravida mulier valens tuto curatur. Utrum ve-
 ro in pueris missio sanguinis conveniat, & quomodo fieri in ip-
 sis debeat, in libris de medic. Ægypt. à nobis satis accurate di- In lib. 2. cap.
5.
 sputatum olim fuit. Itaque etiam in puero densi ac firmi habi-
 tus, si aliquando ipse acuto magno morbo corripiatur sangui-
 nem secta vena mittere à ratione non abhorret, neque est, quod
 puerorum (ut ait Galenus, atque veritas suadet) substantia sit
 valde humida & calida, unde facile exhalet, evaporetque;
 quoniam pueri (firmi habitus præsertim) omnes magno virium
 robore pollent, atque etiam, quod hi plurimo alimento alan-
 tur,*

tur, cruditatibusque idcirco abundant, quibus concoctis plurimum sanguinis gignatur, atque hinc est, quod pueri morbis vexati aliquando per multos dies à cibo abstinentes vivunt, atque morbos graves superant; ex quo etiam apparet, quomobrem (quia magnis viribus valent) maximis morbis fortius aliarum ætatum hominibus resistent; atque etiam non minus, eos facile, ac fortiter magnis morbis deprehensos perferre largas sanguinis eruptiones (quas recte quoque valentes, & creberrimas, & copiosissimas complures habere innoxie solent, aliquando solas, aliquandoque etiam una cum sudoribus copiosis, & alvi fluxionibus) à quibus sane evacuationibus, tantum abest, ipsos exolvi, & debilitari, ut robustiores magis adversus morbum evadant. Unde merito aliquando ipsi pueri venæ sectionem ferre poterunt (ob idque scribunt, Avenzoarem trimo ejus filio ab acuto morbo, ut liberaret, venam secuisse) quod præsidii genus in morbo solummodo qui acutus, atque vehemens sit, locum habebit, longe tutius Ægyptii, Arabes atque alii aliarum nationum medici in pueris ex acuto morbo oppressis, scarrificatis cruribus mittere sanguinem consuecunt. Verum enim vero non in omni adstricto morbo Methodici secta vena sanguinem mittebant, at in eo solummodo, qui magnus vehemensque sit, ut propterea magno laxatorio præsidio egeat: neque etiam semper in robustis senibus eadem ratione sanguinem mittebant, si morbo non magno laborabant, nimirum quia minori laxatorio quam sit sanguinis vacuatio, sperent morbum ipsum non magnum superari posse: atque hæc obiter de sanguinis vacuatione per venam sectam, tanquam de magno præsidio laxatorio, huic succedit sanguinis evacuatio, quæ molitur scarrificatis cruribus, hanc crurum scarrificationem (quam etiam malleolorum scarrificationem, quoniam crus scarrificantes à cruris parte, quam malleolum vocant incipiant, veteres medici appellarunt) proxime accedere ad venæ sectionem, venæque sectionis merito vicarium esse præsidium laxatorium nos olim in nostris libris de medic. Ægyptiorum evulgatis satis superque demonstravimus: præsertimque quoniam malleolorum hæc scarrificatio æque eandem sanguinis copiam educat, ac ve-

næ

næ sectio, eamque faciat non confertim & violentia, ut cucurbitulæ cum scarrificatione appositæ faciunt, sed sensim ac sensim : unde merito Galenus de hac ipsa in aphorismorum commentariis locutus, ita habet: *Evacuatio omnium humorum, quæ quidem exquisitissima est, fit per venæ sectionem, proxima autem huic illa est, quæ fit, per malleolorum scarrificationem.* Hinc est, quod omnibus à morbis adstrictis præsertimque à febribus putridis, & ab inflammationibus cum externis, tum internis vexatis, hæc sanguinis evacuatio utilis est, omniumque maxime in corporibus aliquid laxi habentibus, in quibus haud tuto venæ sectio adhiberi potest, cujusmodi sunt pueri, mulieres, eunuchi atque senes, in quibus merito singulis, Ægyptios, Arabes, atque aliarum nationum medicos hanc ipsam familiariter exercere, in libris de medicina Ægyptiorum tradidimus; Galenus unum de hac ipsa notavit, scilicet malleolorum scarrificationem longe utilius exerceri in iis corporibus, qui sanguine tenuiori abundant, cujusmodi sunt corpora puerorum, mulierum, & similibus. Dici satis non potest, quantopere utilis sit, in pueris febribus putridis, malignis, pestilentibusque atque internis phlegmonis vexatis, quod nimirum per malleolorum scarrificationem quantum sanguinis desideratur jucunde evacuetur, maximeque à partibus supernis hæc evacuatio revellat, & quod à partibus remotis scilicet à cruribus fiat, vires haud multum resolvat. Nos sæpissime vidimus in multis, qui febre acuta, maligna vel pestilenti conflictabantur, oborto delirio, vel surditate, vel vigilibus redditis ægrotis, vel insigniter capite dolentibus, statim ex malleolorum scarrificatione sanguine multo evacuato, omnia hæc symptomata fuisse sedata, utilissima est in variolis atque in morbillis, nec non etiam in malignis exanthematibus. Plures decepti fuerunt, putantes hanc sanguinis evacuationem esse eandem cum ea, quæ fit scarrificatis cruribus cum adhibitis cucurbitulis, hocque facile judicarunt decepti verbis Avicennæ, quæ hæc sunt: *Et ventosæ quidem, quæ cruribus superponuntur, sunt minutioni propinquæ, & mundificant sanguinem, provocant menstrua, & postea: Et ei quidem, quæ ex mulieribus alba existit, ac laxa, sanguinem habens subtilem ven-*

In 2. aphor.
17.

In lib. 1. cap.
4. cap. 21.

tosæ in cruribus positæ sunt meliores, quam phlebotomia, quæ fit in saphena. Interpres Avicennæ pessime hæc loca fuit interpretatus, qui cum non cognoverit malleolorum scarrificationem, multo minusque modum quo fieri debeat, putans sanguinem non caliditatæ aquæ calidæ seu ejus calido balneo quo ad crura scarrificantes utuntur, educi, sed cucurbitularum vi attractoria, non scarrificationem sed ventosas perperam vertit. Erravit sane qui crediderit, evacuationem sanguinis cucurbitulis cruribus cum scarrificatione affixis eandem esse, vel proximum ei quæ fit per venæ sectionem: cum ab adhibitis cucurbitulis, cruribus, neque copia sanguinis dematur ei, quæ per venam sectam evacuat, similis, neque sensim ac sensim, ut in venæ sectione fit, educitur, sed vi attractoria, confertim ac non sine violentia, per scarrificationem autem crurum eo modo quo Antiqui nobis præscripserunt, educitur æque fere, atque venæ sectione fit, ea, vel proxima sanguinis copia, sensim ac sensim, jucundeque nulla profecto violentia facta. Quare differunt hæc evacuationes, scilicet, quæ crurum vel malleolorum scarrificatione fiunt, ab iis, quæ affixis cucurbitulis moliuntur. Quo apparet deceptos fuisse, & decipi etiam hac ætate multos, qui æstimarint, crurum scarrificationem, esse præsidium laxatorium evacuatoriumve, quod adhibitis cucurbitulis cum scarrificatione cruribus fit. Hic error ab Avicennæ interprete processit, qui cum (ut diximus) malleolorum scarrificationem veteribus Græcis medicis quippe Galeno, Apollonio, Antyllo atque aliis familiarem non cognovisset, legit; ventosas cruribus appositas minutioni esse proximas; & postea: ventosas in cruribus positas in corporibus mulierum, quæ alba & laxa sunt, idcircoque habentia sanguinem subtilem, esse meliores ipsa venæ sectione ex saphena. Hæc Avicenna verbatim ex Galeno accepit, ita in libro de curat. per sanguinis missionem, dicente: *Porro ex mulieribus quæ albidiores sunt, sanguinem tenuem acervare solent, quocirca adhibitis malleolorum scarrificationibus maxime vacuantur, atque quæ nigriores sunt secta vena curato.* De qua evacuatione in 2. lib. aphorism. ita inquit: *Evacuationem equaliter omnium humorum, quæ quidem exquisitissima est, fieri per venæ* se-

Cap. 11.

Com. 17.

sectionem, & huic esse primam, quæ per malleolorum scarrificationem, & non dixit: & per cucurbitulas (ut Avicennæ interpres vertit) cruribus adhibitas. De hac vero scarrificatione malleolorum nos accuratissime ex veterum medicorum sententia in libris de medicina Ægypt. scripsimus, ideoque qui plura de hoc præsidio scire desiderat, legat librum tertium. Tertium locum habent inter prædicta præsidia laxantia, cucurbitulæ (quas perperam vicarium esse venæ sectionis complures existimarunt.) Hæ quidem evacuando laxant, neque inutilem aliquando in corporibus sanguine subtiliori abundantibus præstant sanguinis vacuationem, potissimumque si præmissa universali sanguinis vacuatione per venam sectam, postea dorsi partibus vel cruribus adhibeantur: qua methodo adhibendas esse cucurbitulas voluisse Hippocratem, Galenus est auctor, scilicet ut nunquam admoveantur, nisi evacuatum sit totum corpus prius. Ait enim: *Incipientes aut vigentes capitis gravitates, dolores à plenitudine per cucurbitulam in occipiti positam vel solam vel cum scarrificationibus juvat, verum totum corpus antea vacuatum esse oportet.* Hinc plures fortasse cucurbitulas inter topica medicamenta, quod eæ usum quoque habeant, corpore evacuato non injuria comprehenderunt. Usum etiam habent cucurbitulæ flammeæ tantummodo admotæ, sine scarrificatione, nam hæ digerendo humorem, vel flatu, laxant. Huc accedit usus hircudinum, quas vacuandi sanguinis gratia sæpe medici venis admovent, quandoque in pueris, ut sanguinem evacuent, plerumque hæmorrhoidibus ad totum corpus evacuandum, qui usus usque adeo apud quosdam medicos in curandis morbis invaluit, ut sæpius omissa sectione venæ non sine magno errore ad mittendum sanguinem ab hæmorrhoidibus festinant, quæ evacuatio aliquando in iis non est improbanda, qui habent eas venas magnas, innatasque, quique alias soliti sunt habere largas sanguinis evacuationes per hujusmodi venas. Sed in aliis præstabit, præmissa universali sanguinis vacuatione per venæ sectionem id facere.

In lib. de curat. per sang. miss. cap. 19
In lib. de hircud. revuls.

CAPUT VIII.

De medicamentis laxatoriis, quae humores è corporibus educendo purgandoque variis modis id praestant.

QUOD medicamenta quovis modo purgatoria corpus adstrictum atque tumens laxent, neminem nostrum cum ex iis, quæ hæcenus à nobis dicta sunt, tum ex iis, quæ nunc dicentur, latere putamus: cum scilicet medicamenta Græcis Cathartica, Latinis eductoria, Methodicisque ventriflua, atque promitoria dicta, vel sint vere, aut non vere eductoria, humores, atque excrementa corpus tumens, ac adstrictum reddentia, purgando excrementorumque multitudinem minuendo, laxent: eductoria vero per se dicta sunt, quæ & Dogmaticorum sententia attrahendo etiam ex partibus longinquis humores educunt, atque purgant, cuiusmodi est uterque helleborus, scammonium, colocynthis, coccognidium, agaricus & similia. Et quæ non sunt per se purgantia, dicuntur, quæ non attrahendo, sed vel abluendo, vel detergendo, vel molliendo & laxando, vel expultricem movendo, vel denique comprimendo, humores per alvum, aut per vomitum educunt. Abluentia medicamenta sunt, quæ stomachum, ventremque abluendo, laxant, ut aqua simplex largius epota, cuiusmodi est Ægyptia ex Nilo flumine, ex qua epota advenæ in ea regione solent omnes fere in diarrhoeam, cum primum illa uti incæperint, incidere: serum itidem lactis clarefactum, aquæ itidem Thermæles, in agro Patavino Beatæ Virginis dictæ, atque in agro Lucensi Villensis appellatæ. Detergendo vero ventrem laxant, aqua salsa, cuiusmodi est marina, Tectutianaque vulgo dicta, omnia etiam medicamenta, amara, acria & nitrofa detergendo purgant, ut aloë, absinthium, manna vulgaris, piper, gingiber, ceteraque omnia vehementer acria: hujus generis sunt, cæpe, allia, porra & similia; brassica etiam, & beta detergendo alvum movent, lubricando seu laxando

xando præstant hoc idem vinum dulcissimum, mulsa, pinguedines omnes, olea dulcia, juraque vel carnum vel piscium pingua, non minus quam lac ipsum caprillum, asininum, equinum. Comprimendo vero tamarindi substantia epota, cum etiam Mirobalanus, pyra malaque cydonia præsertimque ab assumpto cibo. Certe mirum est, apud Aurelianum magnæ olim inter Methodicos auctoritatis medicum, nusquam ipsum meminisse aliquod ex iis lenitoriis pharmacis laxatoriis, cum ea vere alvum subducendo laxent, tumentiaque atque adstricta tollere queant. Multo minus mirari licet, cur & ipse in totis libris, in quibus scripsit de morbis cum acutis tum chronicis, non meminerit, mannam, Cassiam Ægyptiam, tamarindum, serum lactis, syrupum de rosis solventem, itemque è manna, & ex dulcibus granatis paratum, de quibus à nobis in libris de medicina Ægyptiorum scriptum est, & alia similia, quæ ipsis ignota fuisse credendum est. At fortasse hæc eadem etsi novissent Methodici, non habuissent in usu frequenti ad curandos morbos, tum quia ipsa humores potius movere, quam educere apta nata sint, unde timendum ex ipsorum usu sit, sæpius quiescentes humores commotos minimeque præ ipsorum vi non efficaci eductos, posse ad varias partes corporis fluentes, varios morbos concitare, eosque etiam non raro perniciosos. Plures sane fuerunt, qui cum recte valerent, purgationis gratia à devorato pharmaco lenitorio, commotis humoribus pravis abundantibus, in morbos inciderunt, compluresque ipsorum interierunt. Præterea dicunt, etiam à leniter eductoriis stomachum vexari, cibi appetitum vitari, sitim incendi, viresque collabi. Veruntamen nos prædictorum purgantium usum nedum damnamus, at quinimo utilissimum esse scimus, modo ea exhibeantur in ea virtutis vi, ut solummodo ea excrementa quæ in stomacho atque ventre sunt, purgent, nulloque modo eos humores, qui in venis existunt, commovere atque educere apta sint, quando ad hujusmodi humores educendos, opus sit medicamentis non debiliter, sed valide purgatoriis, hinc Methodicis ad morbos summe pervicaces sanatuque difficilimos hellebori albi, & nigri usus fuit familiaris. Hincque non recte

etiam faciunt ii, qui prædicta lenitoria, purgantia vel in majori, quam deceat, quantitate (qua à venis, primarum viarum excrementis eductis, humores quoque commovere ad educationem possunt) exhibent; vel pharmacorum attrahentium permissione reddita (lenitoriis vocatis) efficaciora. Itaque si lenitoria pharmaca exhibeantur quantitate moderata, qua solummodo excrementa in primis viis contenta educant, haud fore ægrotis ad tollendos morbos inutilia, existimamus. Quod vero hæc omnia stomachum vexent, appetentiam vitient, sitim accendant, vires dejiciant, atque alias ægrotis incommoditates concitent, ipsis usum clysteriorum Methodici idcirco prætulerunt, eosque merito in familiari usu habuerunt; quandoquidem clysteres possunt, & laxando, & detergendo, flatusque digerendo, ac vel etiam purgando (si ex medicamentis laxatoriis, vel ex deterforiis vel ex attractoriis parentur) ægrotis auxilio esse. Atque hæc hi nullo incommodo præstant: neque enim stomachum subvertunt, neque ciborum appetitum tollunt, neque sitim accendunt, neque ab ipsorum usu vires patiuntur. Cathartorum vero lenientium vocatorum, quæ nuper meminimus, usum in morbis sanandis, velint, nolint, Methodici admittere debent, cum & hæc laxent, & sæpe longe utilior sit laxatio, & ipsius majus quod sequitur commodum, quam incommodum, quo ventriculus afficitur. Ceterum de novo ad purgantia medicamenta redeamus, de quibus illud in primis firmemus, quippe omnino purgantium usum esse ab omnibus medicis vel etiam Methodicis admittendum, cum medici evacuationis sponte à natura recte operante factæ, atque purgationis sint imitatores: hæc excrementa & humores respiciat, illa sanguinem. Hinc purgationem definiunt medici Dogmatici, quod sit eorum humorum qui sola qualitate infestant, evacuatio. Galenus scribit Hippocratem consuevisse absolute evacuationem appellare, ubi æque omnes humores simul evacuantur, atque purgationem in qua humores qui prava qualitate infecti sunt, educuntur, unde etiam Gal. expressit: ubi æque omnes humores simul abundant, sanguinis vacatione opus esse, atque ubi unus, vel aliqui, purgatione. Itaque si omnes con-

Gal. in 2.
aph. 27.
In 1. lib. de
humor. tex.
12.

In 7. aph. 2.

concedunt, medicos, naturam sanguinem excernentem vacuantemque, ejusdem sanguinis missione vel vena secta, vel scarrificatis malleolis, vel adhibitis cucurbitulis, vel quovis alio modo imitari debere, cur eandem excrementa, aut per vomitum, aut per alvum, aut per aliam partem corporis excernentem, pharmacis laxatoriis haud imitandam Methodici dicent? Quæ si imitanda erit, profecto usum purgantium concedere ii debebunt. Hoc viso, cum ipsa pharmaca excrementa moveant, atque educant, hoc alterum cognoscendum erit, quomodo, & qua vi, ea educant. In qua re non parum veteres philosophi discordes fuerunt; Erasistratus ejusque sectatores putarunt medicamenta evacuare æqualiter omne genus humoris, potissimumque valide purgantia, scilicet quæ & humores excrementios tenuiores, & crassiores educunt: debilia vero solummodo humores tenuiores, neutiquamque crassiores educere, à qua opinione fortasse Aristoteles non dissensisse visus fuit, qui & ipse omnes humores excrementitos pharmaca purgare voluit. Alii determinatos humores à medicamentis trahi voluerunt, ut Asclepiades, Hippocrates, Galenus atque alii medici Dogmatici. Asclepiades tamen in hoc ab aliis discrepavit, qui licet voluerit, cholagoga bilem attrahere, phlegmagoga pituitam, hydragoga aquam, & melonagoga melancholiam, quod etiam Dogmaticis placuit, tamen voluit, medicamenta non tales humores determinatos (quos trahant in corpore) invenire, sed ex alteratione medicamenti assumpti eos generari, & postea educi: Hippoc. vero supponit eosdem in corpore educendos genitos, talesque medicamentis, quales sunt, educi. Plerique Dogmaticorum putarunt hosce humores à medicamentis proprietate totius substantiæ (Galeno auctore) trahi. Namque Hippocrates in libris de natura humana, ita habet: *In*

quem modum stirpes & semina posteaquam in terram jacta fuerint, attrahit unumquodque, quicquid in terra reperit, quod ei naturali affinitate congruit (at vero terræ inest acidum, dulce, amarum, salsum & omnimodum) primum itaque illius plurimum attrahit, quod natura sibi proximum est, subinde autem alia, sic & medicamenta in corpore faciunt. Aristoteles vero visus est, non simili-

In 1. de nat. hum. com. 39.

In 1. pro-
blem. 43

tudine quidem, sed potius inimicitia, eam humorum educationem fieri. De his ita scripsit: *Ubi enim ventrem adierunt, resolutaque sunt, statim ad venas per easdem feruntur sentitas, quibus permeat cibus, mox cum non concoqui potuerint, sed victrice perstiterunt potentia, relabuntur, & quæ sibi obsistunt secum detrahunt, quæ res purgatio vocitatur.* Profecto ex his constare duobus nobis videntur, unum, quod medicamenta naturæ nostræ inimica sint, quippe quæ nihil à calore nativo incalefacta concoquantur, & proinde per eosdem meatus exeant, seu melius à venarum expultrice propulsentur ad ventrem, quæ aut per stomachum, aut per ventrem ab ipsorum molesta qualitate expultrice commota, postea rejiciantur. Alterum, quod ad ventrem à venis relabentia, secum humores, quos offendunt ad ventrem itidem detrahant. Qui profecto humores vel ut Galeno placuit, familiaritate substantiæ, medicamenta secuti, vel una ab expultrice iidem medicamentorum vi commoti, cum ipsis medicamentis ad ventrem vel ad stomachum primum propellantur, & deinceps a stomacho ad ventrem propulsa educantur. Hujus opinionis fortasse Methodici fuisse visi sunt, eo præsertim argumento persuasi, quod hæc maxime corpora vexarent, ac læderent, quo perpetuo ab ipsis cavendum esse voverunt, atque non nisi ex insigni morborum pervicacia coacti atque in morbis sanatu difficillimis ad purgantium medicamentorum usum aliquando confugiebant, ad eorumque præsertim usum, quæ, quod hominibus maxime molesta (ut merito idcirco deleteria atque venenosa ab omnibus fuerint dicta) sint, prævalide purgant. Elleborus quidem uterque illis præter alia fuit maxime ad purgandum familiaris, qui fortasse vi deleteria efficaci intra ventrem assumptus, instar veneni magnas turbationes movendo efficaciter, omnes humores excrementitios purgat eo modo, quo sæpius vidimus complures à pravorum fungorum esu cum per vomitum tum per ventrem fuisse maxime purgatos. Itaque Methodici non omnium quidem purgantium usum, sed prævalidorum tantum in morbis sanatu difficillimis aliquando amplexi fuerunt, quod hæc omnes humores, cum tenues tum crassos efficaciter educendo magnam quidem laxationem in

in corporibus facerent, quando debilia non crassos viscidosque, sed solummodo tenuiores educere queant. Atque hæc opinio eadem prorsus fuisse videtur, quam Erasistratus olim magni nominis medicus fuit insecutus, vel ab ipso eandem methodicos mutuatos fuisse, haud immerito æstimari potest. Ceterum priusquam huic capiti finem imponamus, unum paucis adhuc superest dicendum, scilicet, quo tempore in morbis medicamenta purgatoria conveniant, an quocumque morbi tempore, ut quibusdam visum est, id faciendum? an in principio humoribus non turgentibus, an solummodo morbo concocto. Plerisque eruditioribus Dogmaticis visum est, numquam in principio nisi humores turgeant, posse (quod præ cruditate medicamentis humores non cedant) commode purgari, iisdem vero turgentibus quocumque tempore adhibenda esse pharmaca, tentandamque esse ipsorum educationem, quoniam humores turgentibus sint in motu, facileque huc illucque vi medicamenti purgatorii pellantur, attrahanturque. Non turgentibus vero, nunquam in principio, sed perpetuo humoribus concoctis, quod tempus morbi medicis significant urinæ ceteraque alia excrementa coctionem habentia. Methodicis autem non nisi post humorum factam concoctionem (cum demum in morbis purgantia exhibeant, posteaquam aliis laxatoriis præfidiis multis pertentatis morbos non cedere viderint) exhibere consueverunt. Atque hæc de tempore pharmaca utendi in morbis, atque de vere purgantibus medicamentis. De lenitoriis vero pharmacis aliter res se habebit, siquidem illa instar clysteriorum alvum leniendo subducentia, quocumque morbi tempore exhiberi ægrotis poterunt.

Hipp. in 1. aph. 22. & 4. de vict. rat. in acut. 43.

Hipp. 2. aph. 29. in 2. de vict. rat. in acut. tex. 11.

CAPUT IX.

De medicamentis simplicibus, quæ corpora laxare apta sunt.

Simplicium medicamentorum, quæ per ventrem purgant, sane quædam lenientia dicuntur, quædam purgantia, quæ duplicis quoque esse differentiae constat, quandoquidem horum

quædam laxant cum quadam roboratione, atque hæc à nostris benedicta appellata fuerunt: & quædam laxantia solummodo sunt. Itaque de singulis acturi à lenientibus vulgo vocatis & à benedictis exordientes, dicimus ex iis, ad usum, medicinæ nostris principaliora cognita esse cassiam Ægyptiam vulgo catharticam dictam, mannam mastichinam, calabrem, tamarindum, rosarum infusionem, aloe, Myrobalanum, serum lactis, succus granatorum dulcium Ægyptiorum, rhabarbarum, mechoacam, agaricum, turpetum, polypodium, sennam, epithymum, iridem. Vehementer vero laxantia sunt; Scamonium five diagridium, elleborus albus, niger, colocynthis, coccognidion, timeleæ folia, mezereon Arabibus dicta, hermodactylus, succus cucumeris sylvestris, quem elaterium Græci appellant, brassica marina vulgo soldanella, piper montanum, scilicet grana daphnoidis five laureolæ, latyris & cataputia appellata, euphorbium, centaurum minus, squamma æris, & similia. At de singulorum tantummodo facultate nunc paucis agemus, quando nostrum hoc in loco non fuerit institutum, pertinentia ad istorum medicamentorum cognitionem pertractare; qui hoc etiam scire desiderant, plures cum ex antiquis, tum ex recentioribus commentarios habere poterunt, apud quos prædictorum omnium medicamentorum laxantium rationem assequuntur. De cassia vero Ægyptia, de manna, de tamarindo itemque de quibusdam aliis, nos cum in libris de medicina Ægyptiorum, tum in libro de plantis Ægypti, satis accurate scripsimus. Cassiæ vero pulpam quod ad primas facultates pertinet, calidam atque humidam secundo excessu esse medici statuunt, emollientemque ex secundis, lenitoriam laxatoriamque atque digerentem facultatem habere; atque ex tertiis laxando flavam bilem atque pituitam clementer purgare. Quam facultatem laxatoriam non esse ex toto emollitoriam, at quinetiam non modicum eductoriæ facultatis simpliciter emollitoriæ mixtum habere, multis non injuria est visum; quam rem ita esse, homines ab ejus esu abhorreere, nobis argumento erit, facultatem vero eductoriam non multam quidem ei inesse mixtam, ea ratione intelligimus, quod facile à calore in multis

tis ita conquatur ut in nutrimentum abeant. Unde si copiosius exhibeatur, potest quidem etiam in venis humores commovere & turbare, neque tamen potest eos educere, unde ipsius usus non erit in omnibus corporibus tutus, si (ut dictum est) copiosius exhibeatur, vel alicui eductorio pharmaco mixta, semunciam vero ipsius ac vel etiam unciam integram, & ad decem usque & duodecim drachmas in adultis, atque in robustis corporibus eam exhibere tuto poterimus, at ex Methodicis ad unciam concedi poterit, utpote quæ clysteriorum emollientium vicem gerat, ventremque satis emolliat. Manna optima, quæ vere manna est, id est mel roscidum, ex substantiæ figura mastichina vocata, habet facultatem temperate calidam atque humidam, lenitoriam, quæ leniendo, nihil eductoriæ catharticæque facultatis in se continet. Quo mirum non est, si homines libentissime eam ipsam in cibo etiam assumant, gustu nihilo fere differentem ab optimo saccharo, hoc excepto, quod sit ipso dulcior, substantiæque tenuioris, & quæ facilius, quam saccharum digeritur, hanc Ægyptii habent optimam, apud ipsosque ipsius usus est admodum familiaris, præsertim in morbis acutis, pectoris & pulmonum, atque in febribus biliosis: ipsi vero exhibent ejus unciam vel geminas cum libris duabus aquæ Nili fluminis claresactæ, vel ex jure pulli usque ad tres uncias vel quatuor. Ab hac ipsa veluti diversa est manna calabris vocata, utpote quæ in diversa provincia, diverso quoque modo proveniat, ita facultate à priori maxime differt, calida enim est supra primum usque ad secundum excessum, ut ab ipsius manifesta acrimonia, qua faucibus molesta est, intelligitur: atque humida eodem itidem ordine est, detergit, emolliat, laxat, digerit, ventremque subducit, cum leniendo, tum etiam propria vi laxatoria cujus etiam particeps videtur. Unde gustui minime grata est. Hanc mannâ antiquorum propterea non esse merito viri doctissimi existimarunt, quinimo potius succum quendam veluti bituminosum, quem ornus in quadam Calabriae parte certo anni tempore una cum nutrimento trahit, quique in ramis gummi modo resudat, ac non minus in foliis, exsudat, quæ illa in ramis, ut gustui suavior est, ita

ita facultate purgantoria inferior, efficacius enim purgat, quæ ex truncis, minus quæ ex ramulis, omniumque minime, quæ in foliis colligitur. Medici Patavini eam ad quatuor & etiam ad quinque uncias familiarius exhibent ex decocto aliquo vel jure pulli, vel ex aqua aliqua stillatitia dissolutam. Tamarindorum fructuum pulpa frigida & sicca secundo, ac (ut aliis etiam visum est) tertio excessu, visa est, extenuat, incidit, laxat, aperit, per ventremque bilem flavam educit, sitim tollit, fervorem sanguinis compescit, ejus infusum datur ad laxandum, eique inest facultas leniter laxatoria: datur ex aqua vel ex jure pulli vel ex decocto aliquo, dosisque est ab unica ad quatuor usque. Pulpa parum alvum subducit, daturque à drachmis duabus usque ad quatuor. Eodem modo rosa licet refrigeret, & sic ut adstringat ac roboret, tamen clementer purgat bilem & pituitam, quod ejus succus præstat ex fero lactis epotus, atque etiam ejus infusum, ex quo paratur syrupus vulgo solutivus vocatus, quem ex jure vel ex aqua stillatitia exhibent ad uncias quatuor. Aloë est itidem calida secundo, sicca tertio excessu, interius detergit, aperitque oscula venarum ex ejus facultate anastomatica, medicamentum escoproticum, id est, stercoraceum est, succum lavant, succo aliquo refrigerante ad commodendam vim anastomaticam, qua incendit, oscula venarum aperit, unde hæmorrhoidas movere ipsius usum assiduum, longa experientia cognitum est, datur ab obolis duobus ad obulos octo. Iridis succus laxatorius non minus quoque est, calidus ficcus secundo excessu, extenuat, detergit, concoquit, digerit, laxat, purgatque per ventrem crassam pituitam, atque bilem, non minusque etiam, ut Arabibus visum est, aqueum, ferosumve humorem, unde ad ascitum hydro-pem succus epotus, à drachmis quatuor, ad unciam usque & semis ab omnibus commendatur. Sennæ folia & foliculi in usu itidem sunt ad purgandum, at differre plures folia à foliculis voluerunt, quod foliculi calidi sint ordine secundo, sicci primo, contra folia calida primo, atque sicca secundo, detergunt, ab infarctu liberant, aperiunt, digerunt, clementerque purgant ustam bilem atque pituitam, pulvis foliorum ex
jure

jure vel ex vino drachmæ pondere epotus alvum lubricam reddit, idemque facit infusum, dosis est ut foliorum semuncia in decocto proportionato ferventi, vel in sero lactis, vel in vino per noctem maceretur. Rhabarbarum Dogmatici vocant medicamentum benedictum, quod unum ex iis sit catharticiis, quæ laxando roborant, calidum & siccum ordine secundo faciunt, detergit, aperit, digerit, viscera roborat, meatus ab infarctu liberat, purgat clementer bilem atque pituitam, vel ejus pulvis exhibeatur, vel ejus infusum: dosis est a dragma usque ad geminam. Mechoacam radix proximis annis ex occidentalibus Indiis ad nos perlata, calida primo, sicca secundo, detergit, aperit, digerit, laxatque purgando clementer cum pituitam, tum serosum humorem, datur à drachma usque ad quatuor. Turbit calefacit, siccat tertio excessu, inflammat fauces, mordicat, ulcerat, atque pituitam crassam atque melancholiam purgando laxat, quod efficacius, commodiusque præstabit si una cum modico gingiberis, & saccharo, ipsius geminæ drachmæ exhibeantur. Polypodium vero calidum secundo, & siccum tertio faciunt, extenuat, detergitque valenter, digerit, purgatque pituitam crassam & melancholiam, datur ipsius decoctum in vino, jure carnis vel in decocto florum & fructuum cordialium, & datur à drachmis duabus usque ad quatuor. Epithymum itidem calidum & siccum (Galeno auctore) est; detergit, aperit, purgatque ejus infusum vel decoctum ustos humores, ad infusum parandum major quantitas erit quatuor drachmarum. Myrobalani frigidi & sicci primo excessu existunt, ipsorum substantia adstringit, meatus claudit, ipsius vero decoctum, vel infusum vi laxatoria præditum est, qua flavi (vulgo citrini vocati) purgant flavam bilem, nigri nigram, chebuli vocati, emblici atque belerici pituitam: decoctum paratur ex drachmis quinque. At jam descendimus ad majora seu efficaciora laxantia. Hujusmodi est scammonium, quod calefacit & siccat supra tertium excessum, inflammat, mordicat, incidit, detergit, aperit, discutit, purgandoque flavam bilem laxat, datur à granis tribus usque ad duodecim. Elleborus vero niger tertio quoque ordine calefacit, siccat, extenuat, detergit valenterque exedit,

educitque flavam bilem atque uisam, datur à scriptulo ad duos. Colocinthis ejusdem facultatis primæ videtur, proinde extenuat, ac detergit valenter, aperit, discutit, pituitam aliosque crassos humores efficacissime ducit, datur itidem à scriptulo usque ad geminum. Coccognidium, scilicet fructus Thymeleæ quarto excessu calefacit, siccat idcircoque urit, inflammat, ulcerat, bilemque & pituitam subducendo valide laxat, neque exhibebitur plus quam ponderis quindecim granorum. Ejusdem plantæ folia eadem vi pollent laxatoria, qua valenter educunt etiam serosum humorem, unde ad ascitum hydropem apud multos usum habuerunt. Hermodactilus, qui est radix cholchici Græcorum, in locis calidioribus, atque in vere ex terra effossa, eo præsertim tempore, quo hæc planta folia, caules, fructusque tulit, & non nisi in locis montuosis, solique plane expositis; hujusmodi radix (optima quæ in Ægypto habetur, vulgari officinarum duplo minor est) calida est & sicca secundo excessu, digerit, detergit, purgatque pituitam crassam & lentam, pulvis aromatibus correctus datur a drachma, usque ad duas; & in potione, usque sex drachmas, decoquunt, & robustis decoctum propinant. Succus cucumeris sylvestris Græci elatereon vocant, est ex iis, quæ calida sicca sunt secundi ordinis, quæque valenter incidit, extenuat, discutit, purgatque a granis duobus usque ad quinque pituitam, atque aqueum humorem. Brassica marina ejusdem est temperamenti atque laxatoriæ facultatis. Fructus daphnoidis vocant piper montanum calidos siccosque faciunt excessu tertio, inflammant, mordicant, ulcerant, liquant, lentamque pituitam educunt, si exhibeantur grana duodecim & usque ad quindecim. Ejusdem fere facultatis esse visa est lathyrus (catapucia vulgo vocata) cum & ipsa eodem modo calefaciat, siccet, inflammet, ulceret, aperiat, seminaque à semiscriptulo ad scriptulum epota purgant valenter, bilem, pituitam atque serosas humiditates. Euphorbium longe calidius est, atque ita, ut multum inflammet, ulceret, aperiat, fundet, liquet, pituitamque crassam, lentam, & aqueum humorem valentissime purget, daturque a semiscriptulo ad scriptulum. Centaurium minus calidum siccum secundo excessu esse
sta-

statuunt, siccum tertio, ideoque valenter detergit deobstruit, discutit, biliosaque crassa pituitosa, serosaque excrementa valenter subducit, pulvis datur à drachma ad duas, & infusum, decoctumque paratur ex uncia una, & in robustis aliquando ex duabus unciis, atque hæc sunt pharmaca per ventrem purgantia, laxantiaque.

CAPUT. X.

De medicamentis vomitoriis.

Methodici vomitum in morbis promovere familiarius quam alvum medicamentis consueverunt, namque hac evacuatione corpora adstricta atque tumentia maxime laxabant, itaque de vomitum cientibus, eoque modo laxantibus medicamentis fore, ut in præsentia agamus, utile duximus. Exordiemur vero à clementissimis, & tutissimis, quæ sunt in primis aqua dulcis tepida, hoc quidem vomitorio constat Æsopum usum fuisse, ut ab ipsius heri conservis, devorati ficus rejicerentur, alii addunt modicum aceti, alii syrupum acetosum, replent enim stomachum aqua tepida, & postea eam revomentes purgantur, Ægyptii bis in mense tuendæ sanitatis gratia in balneo vomunt ter quater, tantum aquæ in qua radix glizzirizæ ebullierit, & modicum seminum fœniculorum assumentes, quantum stomachus continere potest, postea aqua tota rejecta maxime vomitione purgantur. Nonnulli hydrelæo, alii decocto corticis radicum raphani, alii agarici decocto, alii mulsa dilutiori vomitionem movent. At hisce vomitoriis omissis ad medicamenta violenter vomitum cientia descendam, quæ cum sint duplicis differentiæ, scilicet, quod quædam solummodo per vomitum purgant, & quædam cum vomitu, tum alvi dejectione simul, hæc sunt, stibium præparatum, asari radix, glans unguentaria, gratiola, genistæ flores & semina, elleborus albus, cnicus, staphidis agria. Elleborus albus inter medicamenta vomitoria perpetuo apud omnes gentes præcipuum locum obtinuit, fuitque in usu elleborismus id est purgatio per elleborum album admodum familiaris apud antiquos, ad morbos sanatu

difficillimos tollendos, cujus quidem usu complures ab affectibus fere prorsus insanabilibus sanabantur, atque ita cito, & probe, ut eæ sanationes miracula viderentur: unde olim antiquorum illorum medicorum laus insigniter augebatur. Nunc vero non sine ægrotantium damno, atque magno artis medicæ dedecore, ipsius usus apud omnes fere medicos obsolevit, qui nunc neque audent, neque sciunt, quomodo veratrum album exhibendum sit, obsolevit inquam apud omnes fere cujusvis nationis medicos, non tamen apud eos sacerdotes qui ubique fere locorum hac ætate profitentur mederi malis fere omnibus sanatu rebellibus (quæ omnia dicunt à maleficiis ortum habere, idcircoque, sacris verbis sacrisque inunctionibus, atque aliis medicamentis ab ipsis excogitatis sanari). Isti vero fingunt olea sancta, quæ per os etiam exhibent, vel aquam aliquam itidem sanctam stilletitiam, vel parvissima quædam catapocia, quæ omnia fere, ut nos certificati sumus, radices veratri albi recipiunt. Hæc mirifice etiam ad dæmonio actos isti merito laudant, atque præsertim ad malos (ajunt) spiritus a corporibus profugandos: neque ipsi mentiuntur, quando hæc medicamenta non raro in corporibus multis, quæ per os assumpserunt, spiritus vel etiam optimos resolverint, vel suffocarint, subsecuta exinde illorum morte. Negandum tamen non est, quosdam illis medicamentis probe sanari, atque neque absque multa illorum sacerdotum laude. Itaque si elleborus albus recte exhibeatur, atque primum corporibus paratis, scilicet laxatis stomachi partibus cum internis tum externis, internis quidem laxatoriis vel ex juribus vel ex decoctis, vel ex oleis, vel ex hydrelæis: & externis ex fomentis, inunctionibus, laxatoriisque, de quibus nos posterius loquemur, atque hoc est, ut nos existimavimus, quod Hippocrates divinus in aphorismis dixit: *corpora cum quis purgare voluerit, primum fluida facere oportet*. Quo non recte Gal. in commentario dixisse visus est, corpora fluida fieri, humoribus quidem purgandis præparatis, quod non inquit Hippocrates, qui dixit, non humores, at corpora quidem reddi fluida, ut facilius atque sine noxa medicamento vim laxatoriam perferre possint, etenim periculum est, ne venæ, arteriæque nisi prius

prius fuerint emollitæ, ab ea medicamento vehementi agitatione, qua assiduæ partes violenter moventur, agitantur, & vexantur, rumpantur, atque etiam ne homines suffocentur, nisi partes stomachi laxatæ facile educationi humorum copiosæ cedant. Merito itaque elleborus dandus solummodo est corporibus præparatis. Oribasius ex Herodoto de elleboro ita habet: *Elleborus decoctus dari apud nos minimo periculo solet, ejus apparandi hæc est ratio. Ellebori libram semis aquæ heminis triduo maceratam lento igni decoquimus usque dum tertia pars aquæ consumpta sit, deinde elleborum, tum mellis heminas duas decocto addimus, itemque decoquimus donec non inquinet, ex hoc damus iis, qui non admodum purgandi sunt, cochlearia duo: robustis vero mystri magnitudinem. Purgatio quæ per hujusmodi fit, neque strangulationis neque ullum aliud damnum quod nimia purgatio solet inducere, unquam nobis attulit.* Nonnulli ex recentioribus parant elleborum accipientes ʒ. i. s. vini dulcis, aromatici lib. i. Turis ʒis, Hiperici ʒi. sacchari ʒij., bulliant ad consumptionem medietatis. Cujus decocti dant uncias tres. Aliqui religiosi ebulliunt elleborum in oleo, & oleum (vocantes ipsum benedictum) egrotis exhibent, quidam civis Bassanensis Patavium uxorem phreneticam conduxit, sibi persuasus ipsam ex magnis continuisque deliramentis observatis, dæmonibus vexari, sacerdotem in hac re magni nominis accersivit, cujus jussu mulieri propinato oleo sancto, ex vomituque concitato dictu incredibile est humorum variorum potissimumque biliosorum quantum eductum fuerit, scilicet ad plures libras: à qua purgatione postridie mulier expiravit. Non negandum tamen posse hujusmodi ellebori ex oleo præparationem, corpora facilius, & minus moleste (quod oleum vim ellebori acrem, & catharticam & obtundat & simul una stomachi partes emolliat & laxet) ferre. Itaque albus elleborus præter vim purgatoriam, qua ver vomitum purgat violenter omnes humores, calefacit etiam siccatque fere ad tertium excessum, incidit, extenuat, crassosque humores detergit, liquat, & mordicat. Asari radix, quæ ejusdem est temperamenti cum elleboro, purgat ellebori quoque modo per vomitum (Dioscoride auctore) bilem atque pituitam: datur ejus pulvis ex vino a drachma ad

In lib. 8.
coll. 1.
In p. 3.

duas; & ejus decoctum paratur ex geminis drachmis ad quatuor usque ascendendo. Decoctum vero ex drachma paratum cum apio purgat per urinam. Cnicus vero scilicet seminis pulpa expressa, ad semunciam devorata, per vomitum pituitam atque aqueum humorem purgat. Et pulpa glandis unguentariæ ejusdem cum cnico naturæ ad drachmas duas ex mulsa epota, pituitam crassam & lentam per vomitum itidem expellit, staphydisagria vera, calida sicca tertio excessu est, extenuans, detergens, mordicansque, ad drachmam ex mulsa assumpta crassa crassam itidem pituitam educit, stibium præparatum, cujus laxatoriam facultatem recentioribus solummodo notam esse prorsusque veteribus ignotam, complures voluerunt, pondere quatuor granorum, sed felicius vinum aromaticum in quo stibium per diem manserit maceratum, probe percolatum, atque epotum vinum purgat per vomitum violenter omnes humores. Nonnullis præter vomitum etiam ventrem movere solet. Genistæ flores, atque semina vim purgatoriam habent, si ad drachmam exhibeantur, vel si decoctum ex semuncia aut ex uncia seminum vel florum paratum exhibeatur, purgabit cum per vomitum tum per ventrem pituitam crassam. Gratiola demum quam aliqui esse centaurium minus antiquorum existimarunt, si ad drachmam ex vino exhibeatur, purgat violenter per vomitum, & per alvum bilem, atque pituitam.

CAPUT XI.

*De Errhinis, apophlegmatismis atque bechicis
laxatoriis.*

Medicamenta Græcis Errhina, nostris nasalia, & caputpurgia, laxantium præsidiorum genere Methodici quoque comprehenderunt, quinimo ea in familiari usu habuerunt. Neque injuria, ut putamus, cum hisce medicamentis caput purgetur, ejusque tumentia diminuatur. Horum vero, ut de catharticis etiam dictum est, quædam per se educendo aut attrahendo ex capite humorem ipsum purgant, quædam non per se, sed vel laxando vel detergendo, vel expultricem movendo.
illa

Illa sunt vere cathartica, de quibus in superiori capite egimus, cujusmodi est elleborus, scamonium, agaricus, & simile aliud ex vere laxatoriis. Hæc sunt exempli gratia, succus vel decoctum malvarum, Mercurialis, altheæ, hordei, lac, aqua dulcis tepida, & serum lactis, detergendo vero idem præstant, be-tæ succus, vel decoctum iridis, cyclaminis, anagallidis, folio-rum hederæ, amaraci, cucumeris sylvestris, melanthii semi-num, hyssopique Arabum, atque salviæ, detergendo vero & expultricem movendo elleborus albus per nares purgat, ptar-mica, origanum, marum, sinapi, pyretrum, thymus, piper, & alia similia, trita & in nares indita sternutamenta, movendo purgant idcircoque ptarmica dicta sunt, & quæ liquida, errhi-na. Ex his quandoque composita parantur, ut si exempli causa pararetur decoctum errhinum; vel caputpurgium liqui-dum, accipientes radicis pyretri zi. pulegii, origani, dictamni ana m. i. agarici Th. zii. amaraci p. i. hisque omnibus in aquæ libra ebullitis, quoad pars tertia absumatur, additisque syrupi rosati laxativi & mellis ros. laxativi ana. ziiij. errhinum parabi-tur, ex simplicibus vero mitioribus in usu familiari sunt succus malvarum, amaraci, hederæ, cyclaminis, iridis, cucumeris sylvestris, bryoniæ & similia. Atque hæc pauca de Errhi-nis, cum simplicibus, tum compositis nobis sufficiant, de qui-bus plura dicenda haud putavimus, cum pene inumeri sint ex dogmaticis, qui de ipsis medicamentis accuratissime scripserunt, apud quos studiosi caputpurgia omnia, quibus ad morbos tol-lendos erit opus, discere poterunt. Idem idcirco de apophle-gmatismis, vulgo masticatoriis appellatis, atque de bechicis faciendum duximus, satis quidem nobis erit, horum præsidio-rum communia attigisse & permonstrasse, quando particularia omnia, quorum usus est ad medendum, apud omnes, qui de praxi scripserunt, possint cognosci. Itaque medicamenta quæ Græci apophlegmatismata vocarunt, omnia fere fuerunt, ad caput pituitosis excrementis purgandum, unde vel gargarismata ex medicamentis vehementer calidis & acribus parantur, scili-cet decoctum quod in ore gargarizant. Cujusmodi esset, quod pararetur in aqua vel vino, ex sinapi, pyretro, pipere, & si-mili-

Lib. 3. de
meth. med.
cap. 76.

milibus, hoc summe efficax erit ad pituitam purgandam. At solent hæc scilicet vehementer acria, ut pyretrum, piper, sinapi, tenuissime trita ceræ mastichique permiscere, & ita massam parare, cujus modicum in ore continentes, dentibusque tractantes plurimum salivæ educunt. Hocque vehementer calidorum & acrium proprium esse videtur, ut nimirum com-mansa salivam multam attrahant in os. Unde de laserpitio, quod fuerat succus calidissimus & acerrimus, merito Dioscoridem scripsisse, putamus: *Cyrenaicum si quis degustaverit, humorem toto corpore ciet.* longe melius Serapio legisse visus est, qui dixit, *laserpitium degustatum*, scilicet cyrenaicum (quod omnium sit præstantissimum) *salivam multam attrahere.* Accedunt quoque bechica Græcis dicta, id est, illa quæ per tussim excrementa educendo, seu purgando itidem laxant, hæc vero omnia sunt, quæ emolliunt, incidunt, extenuant, atque detergunt. Galenus dixit hæc calida esse oportere, moderateque sicca. Vehementer vero calida, vehementerque sicca inepta sunt, ut pectoris, pulmonumque partes purgare queant. Quare omnia dulcia erunt bechicis medicamentis accommodata, ut saccharum, mel, sapa, melicratum ex fructibus jujaba, sebesten, ficus, filiqua dulcis: ex medicamentis radix iridis, helerici, glizzirhizæ, & tussilago, violæ adjunctum, hyssopus Arabica, marrubium, & similia, habentur complura bechia composita, cujusmodi est ecclegma Græcis & loch Arabibus dictum, ut diacodion vocatum simplex Galeni, loch de psyllio, de pino, fanum vocatum & expertum, de pulmone vulpis, de papavere, de prassio Pauli, de scilla, de carthamo, atque complura alia recentioribus medicis maxime cognita.

C A P U T XII.

*De medicamentis per vesicam, atque per uterum
evacuantibus.*

Vretica medicamenta, Græcis dicta, & latinis urinalia, per renes atque per vesicam evacuando corpora laxare, neminem medicorum latet. Horum præcipua (auctore Galeno) sunt

sunt vehementer calida & sicca, ut cassia aromatica, cinnamomum, meum, iris, & similia; quædam vero etiam frigida sunt, tenuioris essentia, ut semina melonum, cucurbitæ, cucumeris, malvarum, & similia. Quæ ex seminibus seu fructibus urinam movent, sunt semina ammeos, fœniculi, apii, petroselini, dauci cretici, fileris montani, erysimi, solatri vesicarii, baccæ juniperi, semina melonum, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, & similia. Ex foliis & floribus evacuant per urinam cymæ calaminthæ, mentastri, pulegii, origani, croci, fenecionis, sabinæ, abrotani & similia. Hæc enim dantur à drachma ad geminas drachmas tenuissime trita ex vino albo tenui, aut ex iisdem in mortario contusis: lac ex aqua fabacea, vel ex aqua ononidis, quæ ceteris præfertur ad movendam urinam, vel ex alia aqua diuretica exprimitur, & ad uncias quatuor exhibetur. Ex radicibus efficax est, cassia aromatica, gingiber, cyperus, rusci radix, fœniculi, asparagi, rubiæ tinctorum, liquiritiæ, acori, asari, mei, phu urtiisque, spicæ celticæ, & schænanthi, hæc singula tenuissime trita ad drachmas geminas, epota ex aqua stillatitia diuretica, vel ex vino albo, movent efficacius urinam; vel ex iisdem ipsis paratum in vino albo decoctum. Apud plures decoctum quinque radicum in usu est, scilicet petroselini, rusci, asparagi, apii, & fœniculi, alii addunt modicum sabinæ foliorum, ex qua decocti vis diuretica longe efficacior fit. Nonnulli accipiunt radicem cyperi rotundi un. zij. zinziberis zij. in libra vini albi tenuis ebulliunt, quoad tertia pars absumatur, & reliquum calidum propinant, ex simplicibus vero diureticis aliqui pro secreto exhibent per os seminum erisimi tritorum ex eodem vino zij. semper felici cum successu: quidam non injuria ad idem comendant aquam stillatitiam ex radicibus ononidis, raphani, & eryngii marini, pastinacæ itidem marinæ, acori itidem radicum, rubiæ tinctorum, alkekengi fructuum, sabinæ foliorum, scolopendriæque. Ex iisdem etiam medicamentis parant, cum olea, tum fomenta, tum emplastra, pubi & perineo calida adhibenda. Itaque ex oleis commendatur, rutaceum, anethinum, chamomelinum, amygdalinum, liliaceum,

Z

iri-

irinum, de scorpionibus de keiri: ipso calido inungunt pubem, & perineum, ex fomentis autem ea commendantur, quæ ex althea, fænugreco, perdicio, chamomelo, amaraco, artemisia, origano, calamintha, sisimbrio, thymo, hyssopo, parantur. Contusas hæc herbas vel minutim incisas frigunt in sartagine cum oleo vel butyro calido, & adhibent, pubi atque perineo. Ad id vero cataplasma maxime efficax est, quod recipit raphani contusi, parietariæ, creffionis an m. i. frigunt cum adipe suillo in sartagine, atque adhibent calidum pubi & perineo, parantur quoque fomenta ex illorum decocto in vino albo tenui, & iniectiones non minus. Hæc de urinalibus nobis dixisse sufficiet. Jam tempus suadet, ut ad ea, quæ uterum purgant, declinemus: sane ea existunt, quæ & sanguinem seu menses educunt, & per uterum excrementa quoque expurgant, sanguinem seu menses movent, quæ etiam urinam movere diximus, at menses moventia urinalibus longe calidiora, efficacioraque esse debebunt, cum sanguis ad uterum nulla ipsius visceris propria attractione attrahatur; aqueus vero humor à renibus attrahitur, ex quo urinale evacuatorium longe fortius eo quod menses movere debet, esse oportebit. Hinc movendi menses provincia usque adeo est difficilis, ut à medicamentis quidem per os devoratis nequiquam sanguis aliquando profluat, ni etiam aliis ejusdem facultatis in uterum inditis, sanguinis educio adjuvetur. Quamobrem res longe melius agetur si vel iniectionibus vel fomentis, vel decoctis in ipsum uterum injectis, vel pessis laxatoriis inditis ea purgatio procurabitur. Per os datur summa cum utilitate decoctum pulegii, calaminthæ, & adianti recentissimi, cum saccharo. Quod si parabitur in vino albo tenui, præstabit magis. Aliqui pro secreto habent conservam boraginis ex vino albo tenui dissolutam per os assumptam, aliqui propinant decoctum fabinæ, cum pulegio, & calamintha. Non pauci suffitus parant, ex medicamentis aromaticis, s. ex cinnamomo, cassia aromatica, caryophyllis, croco, nuce miristica, calamo vulgari aromatico, acoro, & similibus quidam lotiones pedum magis commendant, paratas ex pulegii, calaminthæ, fabinæ, origani, mentastri & similium deco-

decocto. Quidam magis pessus, ex hydromele cum scammonio, vel elleboro, vel colocynthide, vel agarico, vel elaterio, vel cyclamine, vel ex fructibus contusis cucumeris sylvestris & ex similibus paratos inditosque in uterum commendant.

CAPUT. XIII.

De præsidiis, quæ sudorem movendo, laxant.

INter medicamenta laxatoria, sudorifica appellata, primas partes habere videntur, quod copiam humorem in toto corporis habitu redundantium evacuent, atque idcirco in corporis partibus omnem tumentiam tollant, atque laxent. Hæc vero duplicis differentiae sunt, quippe quod quædam sint interna, & quædam externa, nimirum quæ & per os interius assumuntur & quæ per exterius usum habent. De internis sudorificis antiqui nobis pauca scripta reliquerunt, quandoquidem omnes externa sudorifica in usu habuerunt. Interna sunt calida & sicca supra tertium excessum, tenuioris essentiae. Qua facultate interius assumpta humores calefaciunt, extenuant, fundunt & liquant, atque aliquo externo calore coadiuvante, humorem ad cutem vehunt, & per sudorem evacuant: huiusmodi facultatis esse calamintham, chamomelum, nepetam, origanum, pulegium, aristolochiam, cyclamen, juniperum, lignum indum, guajacum, sassafra, chinam, falsam parillam, smilacem asperam, harundinem & similia, medici experientia cognoverunt. Quorum sane decoctum ipsi ad movendum sudorem habent in usu familiari ad complures affectus sanandos. Verum non omnia quæ sudorem movent, sunt vehementer calida, quando & mediocriter calida sufficiant ad eam faciendam evacuationem, ut radix chinæ, smilacis asperæ, falsæ parillæ, harundinisque & similium. Namque aqua vel etiam simplex frigida, in corpore vehementius incallescens, sudorem movet, quod medici in iis, qui febre synocha, aut ardenti cum magno caloris æstu vexantur, ab epota aqua multa vel etiam algida in æstate aliquando observant, scilicet, quod & Galenus quoque fatetur, eos in largum sudorem quandoque ab ea epota aqua

In 3. de
sympt. caus.
cap. 2.

erumpere. Non raro etiam ptisana hordeacea sudorem movere solet. Ceterum etsi hæc vera sint, non negandum tamen erit, sudorifica omnia, & calida & vehementer calida esse debere, eadem sane causa sudoris effectrix, cum interna tum externa vehemens caliditas est, à calore enim omnis sudor movetur, vel à natura moveatur vel ab arte. A natura (licet Galenus dicat sudorem fieri aut humoris copia, aut tenuitate, aut corporis raritate) perpetuo sudores à calore vel naturali vel præternaturali concitantur; hinc in febribus solent à calore erumpere copiosi sudores, & copiosiores, quo calor febrilis sit vehementior atque efficacior, ut in quartanis febribus fit, quarum calor cum sit magis quam in aliis febribus efficax, in ipsarum statu & declinatione (quo tempore humores crassi sunt maxime extenuati) copiosissimos sudores fundit. Eodem quoque modo complures dormientes, quod ex somno corpora interius plurimum calefiunt, sudant, cujus quidem causa est calor naturalis auctus. Excipiuntur à sudoribus, madores & desudationes vocatæ, quæ fiunt absque ullo calore, cute nimis laxata, ut in moribundis fit, carnis (ut Galenus docet) retentricæ extinctæ, ac sublata, unde in ipsis non sudores, sed madores apparent. Adde, ex sudorificis externis, certo deprehendi à calore sudores fieri, cum omnibus notum sit, homines vel in calido hypocausto, vel in tina, quam olim latini & baptisterium, & labrum appellarunt, vel igne indito, aut in eo suffitibus calidis, aut vaporibus calidis excitatis homines sudare. Quare caliditas insignis cum interna tum externa sudorem movere apta est, vel cum siccitate, vel cum caliditate conjuncta existat, unde sudorifica omnia erunt vehementer calida: neque est, ut aliquis dicat, aquam vel etiam frigidam, decoctum chinæ, harundinis, & aliorum medicamentorum, quæ non sunt facultate vel calida, vel non vehementer calida sudorem ciere: hæc namque non quatenus frigida, sed quatenus calida proprie sudorifica dicentur. Etenim ex Galeno etiam aqua simplex, quæ frigida est, incallescendo calefacit. Itaque ex iis decocta parata cum actu calida exhibeantur, intusque etiam calefiant, adjuvante calore externo, mirum non est, si sudorifica evadant. An vero hæc sint sicca vel humida? profecto

In 1. lib.
simpl.

fecto sudorifica interna actu quæ humida sunt, facilius sudorem movent, quam sicca, si vero actu humida, facultate etiam sicca sint, longe facilius itidem sudorem movebunt, externa sudorifica vehementer calida sunt, quæ vel sunt sicca (quibus ii utuntur qui pro inveterata lue gallica sudorem movere volunt) vel humida, scilicet quæ in mitioribus malis tollendis usum habent, etiam in corporibus calidis siccis, habitusque gracilis, quibus cum sicca nocua sint, humida idcirco maxime utilia erunt. Hujusmodique naturæ sunt medicamenta sudorifica. Quorum usus erit, vel in hypocausto vel in clibano, vel in tina seu in labro ligneo, seu in dolio oblongo. In quo vel ignitis carbonibus positis, vel ferreis laminis, vel lapidibus molaribus vel pyritis ignitis, aspersisque decocto herbarum vi discussoria præditarum aer ad sudorem movendum incalefit: aut decocto itidem facultatis humectatoriæ, refrigeratoriæque, ut in corporibus gracilibus & siccis, atque in affectibus calidis atque siccis, cujusmodi est impetigo, elephantiasis & similes alii affectus, unde in iis, suffitibus ex decocto malvarum, violarum, altheæ & similium, paratis, loca in quibus sudandum est, calefieri debent, atque hæc caliditas externa sudorificum est, sine quo sudor non promovebitur, sunt aliqui qui in lecto calido stragulis cooperti, ab epoto sudorifico facile sudant, sudorifica vero sunt ex simplicibus medicamentis, calamintha, chamomelum, pulegium, cyclamen, aristolochia, chamedrys, dictamnus, origanum, lignum indum, guajacum, origanum, sassafra, juniperus, laurus, smilax aspera, china, harundo, & similia: parant in aqua decoctum, quod ad decem uncias calidum propinant, hominesque stragulis contegunt vel præunctis dorso & omnibus partibus corporis ex oleo actu, facultateque calido cum levi frictione. Quo præsidio febres periodicæ sanatu difficillimæ abiguntur, scilicet ab interno sudorifico ante accessionem per duas horas calido exhibito, & præfricato præunctoque corpore, ut dictum est, sudore copiosius provocato, ex compositis sudorificis complura sunt in usu, cum interna, tum externa, ex internis, sunt in usu decocta ex calamintha, chamomelo & cyclamine parata: ut si (exempli gratia)

tale decoctum pararetur ; quod recipit, cymarum, calaminthæ montanæ, chamomeli an. p ij. radicis cyclaminis ziiij. vel florum cyclaminis itidem. p ij. bulliant in libra aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & decoctum percolatum calidum exhibeatur, & stragulis calidis in lectulo cooperiantur, post mediumque horæ calidum hypocaustum, vel tinam, seu dolium calidum ingrediantur, vel accipe calaminthæ p ij. radicis harundinis siccæ minutim incisæ ziiij. bulliant in libra aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & percolatum hoc decoctum iis calidum nos propinamus. Variæ etiam potiones sudorificæ medicis hujus ætatis sunt notissimæ, quæ parantur ex ligno indo, vel guajaco, vel ex falsa parilla, vel ex china radice, quæ potiones ad luem gallicam expugnandam maxime commendantur ; quarum erit omnium efficacissima nimirum, quæ accipit ligni indi raspati, zis. corticis ligni zij. falsæ parillæ minutim incisæ ziiij. aquæ communis lib. iij. calaminthæ montanæ p. iij. macerentur spacio horarum XXIV. & lento igne ebulliant ad consumptionem medietatis, & colentur: dosisque erit ad ℥viiij. Mitius sudorificum erit, quod paratur ex radicis chinæ minutim incisæ, radicis harundinis & ligni indi an. ziiij. in libris duabus aquæ decoquitur quoad tertia pars, vel medietas absumatur. Nonnulli hujusmodi sudorificum calidum epotum plurimum commendant, quod recipit decocti milii ℥v. vini albi aromatici zij. calidum propinant, parant vero decoctum milii, decoquentes milium à corticibus mundatis zij, in libra aquæ, quoad ipsum milium aperiatur, & percolatum decoctum exhibent. Apud Gal. fuit ad sudorem movendum olim antidotus Athanasia appellata, quæ parabatur accipiendo croci, spicæ nardi, an. zij. cinamomi, cassiæ lignæ, myrrhæ, junci odorati, an zij. omnibus tritis, melleque exceptis electuarium parabatur, cujus quidem medici olim exhibebant ad fabæ magnitudinem, & hominem calidis stragulis cooperiebant, ut sudaret, verum facilius succedet si duplicata dosi exhibeatur, & superbibatur decocti calidi calaminthæ ℥vi. hæc de internis sufficiant. Raro antiqui internis sudorificis utebantur, quod solis externis sudores large & commode moveri

Gal. in 8.
comp. med.
loc. cap. 7.

veri possent. Inter externa hoc Gal. commendasse visus est ad finiendas febres cum sudore: quod recipit olei cinnamomi, chamomeli, an. zij. fol. lauri, p. ii, nitri ziiij. aceti zij. bulliant quoad acetum absumatur, atque hoc calido cum levi frictione inungitur dorsum, & omnes partes corporis. Quidam suffitus parant, conspersis vel lapidibus ignitis, vel ferreis laminibus itidem ignitisve carbonibus accensis pulveribus, qui ex aromatibus parantur, iisque in tina doliari sudorem movent. Alii ad luem gallicam sudore expugnandam, hoc suffitu utuntur, quem parant accipientes cinnabaris mineralis zij. thuris masculi zj. galliæ mulcatæ zj. omnibus contritis, carbonibusque vel lapidibus ignitis conspersis triduo suffiuntur. Indiæ Gomoræ gentes luem gallicam sudore finiunt, suffitu ex folio Magney, vulgo herbariorum aloës feminae, minutim inciso atque in vase vitreato clauso decocto parato, per osque angustum ejus fumo suscepto, in sudorem ii largissimum quo sanantur funduntur, sudare vero homines aut in lectulo calidis stragulis contextos observamus, vel in hypocausto undique conclusos, vel capite excluso, vel in doliari vaporario, quod tinam, labrum & baptisterium antiqui appellarunt. In hoc ipso dolio qui sudant, aut calore ignis utuntur, quem ignitis carbonibus intropositis faciunt, aut suffitu calido ex multa aqua calida, in dolium projecta, eo tamen artificio, ne sudaturos tangat, vel ex lebetes aquam ebullientem continente, quidam alii tinam stragulis coopertam calefaciunt, aspergentes decocto ex herbis opportunis parato lapides ignitos aut ferreas laminas candentes. Quidam alii sudare ægrotos student in capsâ lignea, hominis longitudinis undique stragulis clausa, in qua decumbit ægrotus undique (capite excepto, quod extra capsulam manet) stragulis clausus. Quod vaporarium multi in capsæ extremo juxta pedes eorum, qui ut sudant, decumbunt, igne reposito calefaciunt. Nonnulli etiam in clibano extracto igne undique clausi sudant, cujus sudationis meminit Aetius, ad virus rubetæ discutendum: sudare in multis morbis adstrictis est utile, nimirum ad febres putridas, periodicasque, ad tumores externos digerendos, ad convulsos, non ab exiccatis nervosis partibus, ad hy-

hydropicos, ad articulares dolores, ad luem veneream atque ad alios affectus, de quibus posterius, cum de ipsorum curatione sermonem instituerimus, accuratius itidem agemus.

C A P U T XIV.

De balneis laxatoriis ad morbos adstrictos tollendos.

Quantopere balneorum laxantium usus ad quamplures adstrictos morbos tollendos utilis sit, non est, ut multis nobis persuadeatur, cum istuc omnibus medicis praxim facientibus sit manifestissimum. Per balneum intelligimus corpora in aquam demergi dulcem calidam, quæ erit temperate calida, Galenus distinxit, facultates aquæ ex vario temperamento, namque frigidam refrigerare ait, tepidam modice itidem refrigerare & humectare, temperate calidam moderate calefacere, humectare, & justo calidiorem ipsam multum calefacere, & non humectare. Balnea vero laxatoria moderata, calida sunt, quo temperamento corpora calefaciunt, humectant, aperiunt, attenuant, digerunt, urinam, alvum, sudoremque movent, dolores mitigant atque alia hujusmodi opera faciunt. Unde mirum non est, si ad complures adstrictos morbos sint utilissima, atque apud antiquos fuerint in frequentissimo usu præsertimque ad febres tollendas, qui usus veteribus medicis notissimus in multis Italiæ locis nunc fere omnino obsolevit. Cleophantes Antiquissimus medicus non in omnibus balneo utebatur, At Asclepiades longe in balneorum usu fuit Cleophante audacior. Hoc unum verum erit, quod balnea dulcia temperate calida in multis morbis atque in multis symptomatibus utilissima sunt. Ad febres quidem diarias omnes, ad putridas biliosas, cum intermittentes tum continuas, atque ad alias putridas, ubi aliquod non subsit viscus inflammatum, vel aliqua pars debilis atque (ut ajunt Dogmatici) non nisi etiam evacuato prius corpore apparentibusque in urinis signis concoctionis: atque ad hæcticas non minus. Ad omnes itidem lassitudines cum tensivas, tum inflammatorias, tum ulcerosas, quod digerendo balnea tensionem laxent, atque inflammationem

nem non minus tollunt, & biliosum, acutumque humorem ulcerosam lassitudinem foventem digerunt, humiditateque acrimoniam humoris hebetant, conferunt itidem dulcia balnea præmissa corporis totius evacuatione, (ex Dogmaticorum sententia) ad dolorem capitis, ad hemicraniam, ad phrenitimque; sed utiliora sunt tepida, quod digerant, atque humectent, qua ratione ipsis maxime juvatos vidimus plures melancholicos, maniacos, atque furiosos. In quibus morbis solent medici præter balneum, in quod (capite excepto) totum corpus immergunt, etiam stillicidium supra futuram capitis coronalem dictam ejusdem tepidæ aquæ commendare; quod præsidium plurimum illis conferre, non est mirum, cum capitis partem læsam, scilicet cerebrum respiciat, atque maxime ipsam laxando, digerendoque in ipso humorem contentum, vel vaporem juvet. Ad convulsiones à ficcatione ortas, utilissimum est prædictum balneum, quod plurimum humectet, ad oculorum item dolores, (Hippocrate etiam auctore) atque ad tabem quoque. Ad anginam privatim post principium exterius ab Archigene commendabatur, multosque Aetius ex ipsis balneis plurimum juvatos se vidisse scripsit. Ad icterum vero balnea prædicta ab omnibus medicis maxime commendantur, & ad calculos in renibus, ad suppressos menses atque ad similes alios affectus. Hactenus de laxatorio balneo, quod aqua dulci temperate calida paratur. Parantur vero quandoque ex hydrelæo, ex oleo, atque ex lacte. Ex arte factis compositisque balneis, quædam ex aqua, in qua medicamenta emollientia decocta sint, commendari solent, emollientia autem medicamenta sunt althea, malva, chamomelum, fænugræcum, linum, cucumer silvestris, melilotus, & similia; quædam parantur ex decocto digerentium medicamentorum, cujusmodi est, iridis radix, cyclaminis, acori, phu, fœniculi, apii, asari, & similia, & ex herbis, origanum, calamintha, mentastrum, stæchas, pulegium, dictamnium, thymus, anethum, ruta, thymbra, salvia & similes aliæ. Semina etiam huic negotio accommodata, hæc erunt, scilicet apii, petroselini, fœniculi, anisi, felleris montani, dauci, ammeos, cardamomi & similia. Ad

hæc balnea pertinent quoque, fomenta cum emollientia, tum digerentia, epithemata, iniectiones, & similia præsidia; inunctiones itidem ex oleis temperate calidis, vel discussoriis, laudantur, post balnea arte facta, restant naturalia, id est, quæ ex natura fiunt, quæque medici & mineralia, & thermalia vocant, hujusmodi erunt bituminosa atque sulphurea, quæ vim habent emollientem, & digerentem; unde innumeris fere morbis adstrictis utilia sunt. At cum de his complures viri dignissimi eruditissime scripserint, nihil aliud scribam: ad eos sane viros doctissimos, scilicet ad Falopium, ad Baccium atque ad alios lubens medicinæ studiosos remittens.

C A P U T. XV.

De præsidiis Metasyncriticis.

Lib. 10.
collat. me-
dici. cap. 41.

Medicamenta Græcis Metasyncritica vocata, ab Aureliano re corporativa vocata, apud plærosque antiquorum in usu fuerunt, ad omnes (ut Oribasius est auctor) diutissime inveteratos morbos, cum cetera auxilia nihil profecerint, hæc quidem medicamenta emplastra fuerunt, ex valde calidis acribusque medicamentis parata, cujusmodi fuit sinapismus, vel quod ex euphorbio, vel ex thapsia vel ex alio simili medicamento parabatur. Horum usum Dogmatici quemadmodum in morbis frigidis atque humidis satis commendarunt, ita in calidis atque siccis plurimum damnarunt. Methodici vero cum in calidis siccisque tum in frigidis humidisque morbis adstrictis indiscriminatim his medicamentis utebantur, quod hæc plurimum ad omnem antiquatam meatuum stricturam tollendam valerent, unde Thessalus etiam in cute antiquo ulcere vexata sinapismum (Galeno auctore) commendavit, ea fortasse de causa, quoniam & cutis, & caro fere indurata, livoreque ac duritie acta, insignem in meatibus stricturam patiatur, qua caloris transpiratione prohibita, ejus sanitas vitiatur. Dogmatici hunc morbum vitiatam intemperiem, qua pars cachexia laborat, vitiatoque habitu, dicunt. Quam intemperiem, & cachexiam cum metasyncritica, id est medicamenta vehementer calida & acria,

acria, non solum ruborem inducentia, at quin etiam exulcerationem, absumant, scilicet optimum sanguinem attrahendo vitiatumque digerendo & vacuando, pristinum cum temperamentum tum habitum illis partibus restituunt. Dogmatici (uti dictum etiam est) in morbis iisdem, sed à frigida humidaque causa, minime autem à calida atque sicca obortis, Metasyncriticorum medicamentorum usum complexi fuerunt. Ceterum (ait Oribasius) qui affectus dignoscere non possunt, ad ejusmodi medicamenta, veluti (ut ajunt) ad sacram anchoram confugiunt, & sæpe id quod opus est, efficiunt, quia plerisque homines ejusmodi affectiones, ob malam & vitiatam victus rationem infectant. Non cognoscunt sæpe hos affectus, quoniam apparet apertissime sæpius in quapiam parte corporis loca ex aliqua causa insignem meatuum stricturam patientia, non juvari neque medicamentis quibuslibet calidis, neque frigidis, neque siccis, neque humidis, vel tumorem adimentibus vel ulcus consolidantibus. Cum vero metasyncritica vehementi caliditate aperiendo, ac optimum sanguinem apertis meatibus, quo pars læsa nutriatur, attrahendo, vitiatumque digerendo atque evacuando, partem ad optimum meatuum statum restituunt, mirum non est, si prava illa intemperies, quæ malum habitum partis fovet, restituatur, unde Methodici iis in antiquis affectibus, scilicet in dolore capitis antiquo, in convulsis, in tumentibus, in resolutis, in membris atrophia & macie laborantibus & in aliis similibus affectibus uti solebant, hæc medicamenta (ut dictum est) ex medicamentis acribus rube-
facientibus, atque vesicam etiam concitantibus parantur. Antiqui, cum opus fuerat vehementi metasyncritico, parabant ipsum, accipientes (exempli gratia) caricum pridie in calida aqua maceratarum, & expressarum zij. sinapis optimi pulverisati ziiij. contusis in mortario caricibus, & misto sinapi massam parabant. Alii ex euphorbio, thapsia, piretro, clematide urente cum fermento eadem parare medicamenta solent, vel cum caricibus contusis hæc permiscentes parabant, itaque si vehemens metasyncriticum desideraretur, hoc profecto esset, quod recipit caricum in tepida aqua per diem maceratarum

(expressa ab ipsis aqua) exempli gratia ʒj. euphorbii pul. Thapsiæ radicis, vel succi an. ʒiiij. sinapi itidem pulv. pyretri, an. ʒ. v. Contusis caricibus ceterisque tenuissime tritis, & exceptis simul massa paratur ad usum. Adhibent hæc medicamenta cuti, & detinent aliqui quoad ipsa inflammetur, & rube fiat, vel quoad pustulæ excitentur. Fugiant omnes à cantharidibus, quoniam etiam exterius adhibitæ solent in vesica inflammationem, ventris tormina atque sanguinis profluvium inducere, etenim illarum deleteria à calore actuata facultas etiam ab extimis partibus ad vesicam, cui ex tota substantia adversatur, fertur, eamque graviter lædit. Detracto medicamento ad leniendum partis dolorem, utebantur antiqui vel rosaceo, vel amygdalino oleo, vel succo foliorum malvarum. Hac ætate inungunt chyrurgi partem butyro recenti, folium brassicæ superponentes & hæc de metasyncriticis.

C A P U T. XVI.

De praesidiis adstrictoriis in communi.

POSTEAQUAM de laxatoriis praesidiis & in communi & in particulari egimus, restat, ut de adstrictoriis quoque loquamur, siquidem & hæc scitu nobis sunt necessaria ad laxos morbos tollendos. De his vero scribentes, ab aëris qualitate primum exordimur, qui aër erit frigidus, & obscurus, meatus enim à frigido aere densantur, conniventque, non minusque etiam ab obscuro, crasso, hoc quidem spiritus & humores in corporibus incrassantur, conservanturque veluti à caliditate & celeritate aëris & digeruntur, & evacuantur. Cibus debet esse multus, multique nutrimenti, frigidus, ficcus, substantiæ etiam non tenuis sed crassæ, facultatisque adstrictoriæ ficcantis: unde panem tostum in cibo Methodici, carnemque assam dabant; utrum vero simplex, vel compositus cibus variusve conveniat, haud plane deliberatum fuisse constat, cum aliquibus visum sit, cibum varium replere magis & tumentia atque adstricta fovere, quod eo appetentia plus excitata homines plus nutrimenti assumant, alii simplicem convenientiorem esse volue-

luerunt, cujus opinionis Celsus fuisse est visus. Potus itidem debet esse multum nutriens, cujusmodi est vinum nigrum, crassæ substantiæ, atque austerum. Quies vero & otium ad laxos affectus est accommodatissimum, veluti motus in corporibus, humores digerendo, & vapores resolvendo, tumencia tollunt, ex animi quoque passionibus, timor, mærorque adstrictum foveat, & ira, etsi per se non adstringat, tamen fundendo, & movendo humores, plærumque morbum adstrictum facere solet, quippe partibus corporis humorum fluxione tumentibus, atque in adstrictum venientibus, si de somno loquamur, frequens & multus, non consuetus & naturalis adstrictum fovet; cutem adstrictam balnea frigida, vel adstringentia faciunt, & augent, quo Galenus merito quosdam qui nataverant in aquis adstringentibus, cujusmodi est marina, aluminosa, & Calchantodis, in febrem synocham incurrisse scribit. Non semel & nos quoque multos, post natationem in marina aqua, febre correptos vidimus, eosque præsertim, quorum corpora fuliginibus multis abundabant, hi quidem facillimi esse solent, ut ex quacunque causa adstrictoria, meatibus cutis conniventibus, in febrem delabantur. Cujusmodi olim fuisse Andreæ Auriam Junio-rem Joan. Andreæ Aurie Principis filium in pueritia, meminimus, quem synocha non putrida à natatione in mari, vexatum non semel præ manibus curandum Januæ habuimus, atque hæc sunt præsidia adstrictoria in victus ratione observata. Quæ Celsus perbelle ita expressit: *Contra vero si corpus profluet, sudor coercendus: quies adhibenda erit, tenebris, somnoque quandocunque volet, utendum, non nisi levi gestatione corpus agitandum, & pro genere mali subveniendum. Nam si venter fluit, aut si stomachus non continet, ubi febris decrevit, liberaliter oportet aquam tepidam potui dare, & vomere cogere, nisi aut fauces aut præcordia, aut latus dolet, aut vetus morbus est, si vero sudor exercet, duranda cutis est, vel nitro, vel sale, quæ cum oleo miscentur. At si levius id vitium est, oleo corpus inungendum est, si vehementius, rosa vel melino, vel myrteo, cui vinum austerum sit adjectum. Quisquis autem fluore æger est, cum venit in balneum, prius unguendus, deinde in solium demittendus est, si in cute*

In lib. 3.
cap. 6.

vitium est, frigida quoque quam calida aqua melius utetur, ubi ad cibum ventum est, dari debet is valens, frigidus, siccus, simplex, qui quam minime corrumpi possit; panis tostus, caro assa, vinum asperum, vel subausterum, si venter profluit, calidum, si sudores nocent, vomitusque sunt, frigidum. Ceterum his præmissis, ratio expostulat, ut ad singularia medicamenta quorum perpetuo fuit usus ad astringendum, descendamus.

C A P U T XVII.

De medicamentis adstrictoriis in particulari.

Medicamenta adstrictoria cum ex triplici materia depro-
mantur, scilicet ex stirpibus, ex animalibus, atque ex fossilibus. Ex stirpibus adstringunt, rosa, absinthium, myrti folia & fructus, acaciæ Ægyptiacæ flores, folia atque fructus, nec non ex ipsis succus expressus, qui præcipue in usu semper fuit ad affectus laxatorios, ex plantis vero plantago commen-
datur, verbascum, polygonum sanguinellave dicta tantopere ab Alex. Tralliano ad sputum sanguinis concelebrata, equise-
tum hippuris & cauda equina dictum, oleæ cum folia tum fru-
ctus immaturi, cistus, atque hypocistus, licium, lentiscus, myrtus, Oxianthæ Theophrasti fructus, cum etiam à Matthio-
lo creditæ fructus mirifice adstringunt, pruni sylvestris fru-
ctus, pyra sylvestria, mala cydonia, mala granata acerba, ip-
forum fructuum cortex, putamen & nuclei, balauſtia omnia cum orientalia tum Italica, ligustri folia & fructus, phyllitis, rumex cruentus, sanguis draconis officinarum, laurus thinus, folia scilicet atque fructus, alaterni folia, mespili cum aroniæ tum setoniæ fructus atque semina, cornua immatura, cenanthe, id est, vitis sylvestris, uvarum semina racemique. Ex anima-
libus pauca sunt ad usum medicinæ adstringentia cognita, ut coagulum, ungues, & pili præsertim leporini. Ex fossilibus vero, plura sunt: ex aquis enim omnes falsæ, calchantodes, aluminosæ, ferreæ valenter adstringunt, ex succis vero con-
cretis, calchantum, alumen, chalcitis, gipsum, ex terris, sa-
mia, selinusia, lemnia, cretica, rubrica sinopica, quam nos
alias

alias demonstravimus esse bolum armenum Galeni, rubrica fabrilis, creta & similes aliæ. Totque sunt medicamenta adstrictoria quæ morbis laxis seu profluis remedio esse possunt. Nunc de medicamentis, quæ mixtam vim cum laxantem tum adstringentem habent, agimus.

CAPUT XVIII.

*De medicamentis facultatem mixtam ex adstricto
atque ex laxo habentibus.*

NON possum non vehementer admirari Galenum in libris de medicamentorum compositione secundum genera, The-
In lib. 1.
cap. 4.
 salum Methodicum maxime reprehendentem, ut qui negaverit dari medicamentum mixtum, ex contrariis potentiis, potissimumque ex facultate adstrictoria atque laxatoria, cum necessario Methodicos omnes illud ex ipsorum methodi placitis voluisse, eo argumento intelligatur, quod dogma illorum fuerit præcipuum, ut dentur morbi adstricti, laxi, atque mixti ex adstricto & laxo, si concedebant dari morbos mixtos ex adstricto & ex laxo, atque hosce morbos per se omnes curationem indicare, verum quoque erit dari medicamenta mixtarum facultatum ex adstricta atque laxa facultate: profecto si morbus adstrictus indicat laxandum, & laxus adstringendum, cur mixtum ex laxo & adstricto affectus medicamenti mixtam facultatem ex laxo & adstricto, haud indicabit? Hujusmodi vero medicamenta ex simplicibus erunt, exempli gratia, chamomelum, quod præter laxatoriam vim etiam modicum adstrictionis habeat, Melilotus, rosa, absinthium, aloë, cychoreum, fenecio, hyeraceum, chondrilla, pentaphyllum, hederæ, carpobalsamum, xilobalsamum, opobalsamum, cinnamomum, cassia aromatica, spica cum Indica tum Celtica, phu cum magnum tum parvum; ex medicamentis etiam purgatoriis, Rhabarbarum, rhaponticum, tamarindi, pruni, myrobalani, & alia similia, ex quibus, atque ex aliis simpliciter laxatoriis, & adstrictoriis, poterunt parari composita medicamenta, ma-
 xi-

xime ad affectum mixtum ex laxo & adstricto accommodata. Verum enim vero cum Galenus vir summæ in medicina auctoritatis apertissime loco superius citato & alibi damnaverit Thesfalios medicos, qui negarint dari medicamenta composita vel à natura vel ab arte habentia contrarias facultates, iisque omnibus simul in parte agentia, ita ut simul exempli gratia in parte inflammata digerant, atque partem roborent, non dubitabimus Methodicos illius fuisse sententiæ, quod in una eademque parte cum dari morbum mixtum ex adstricto & laxo noluerint, ita negasse dari medicamenta agentia simul in eadem parte laxatoriis adstrictoriisque facultatibus, siquidem in omni phlegmone, vel tumore morbis adstrictis, utendum putarint nudis laxatoriis. Quod vero alio modo detur morbus mixtus ex laxo & adstricto, hoc fuisse demonstravimus unum ex ipsorum præcipuis dogmatis. At de hac re alias accuratius Deo favente agemus.

FINIS LIBRI TERTII.

PROS.

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER QUARTUS.

CAPUT PRIMUM.

Agitur ex Methodicis de medicinæ parte prophylactica, & primo in quibus eam observarint.

Um hætenus de Methodicorum dogmatis ad medendi methodum constituendam abunde scripserimus, præstabit, ut nos, priusquam ad particulares affectus cum adstrictos tum laxos curandos accedamus, de ea medicinæ parte, quam prophylacticam Græci, & nostri præservativam appellant, aliquid etiam agamus. De qua auctor libri medici vocati ait: *Jam vero præter* Cap. 34
quatuor chyrurgorum communitates est & species, quam προφυλακτικὴν, id est præservatricem appellant. Apponitur autem & ipsa, ut communitas in deleteriis & toxicis, bestiisque omnibus, quæ virus inspuunt, tum venenosis volatilibus, & terrestribus aquatilibusque. Nam commune omnium genus, ut sint exitialia, non tamen ad adstrictum & fluens referuntur, sed aliud est præter hæc genus, quare & curatoria ipsorum communitas alia præter illam habetur, dicta prophylactice. Ex quibus colligitur Methodicos usos quoque fuisse præservatione, non tamen in omnibus iis, in quibus Dogmatici, siquidem constat solummodo eos præservatri-

cem fecisse non in tuenda valetudine ab iis affectibus, in quos corpora ob pravam victus rationem delabuntur, sed ut eadem tuerentur a veneno, vel quod ex medicamentis deleteriis provenit, aut quod à feris bestiisque venenatis morfu vel ictu communicatur. Ipsorum vero communitas est, ut etiam alias dictum est, quod venena, morsus & ictus venenati sint exitialia, & propterea ipsa indicare medicamenta cum alexipharmaca, tum alexiteria, quorum usu corpora præservanda esse voluerunt. Quod vero hæc ipsi voluerint, vel eo solo argumento facile cognoscitur, quoniam Methodici cum in aliis multis, tum maxime in medicamentorum facultatibus atque usu cum aliis medicorum sectis plane convenerunt. Ceterum illam communitem præservatoriam, nimirum quod venena, & morsus ictusque ferarum venenosarum sint exitialia, & proinde indicare ea medicamenta, quæ ab exitio præservant, qualia sunt (consentientibus omnibus medicorum sectis) quæ Græcis alexipharmaca & alexiteria & nostris antidota appellantur, eo libentius observandam hanc duxerunt, ut ab insidiis venenorum homines defenderent, omniumque maxime Imperatores, Reges atque Principes, quibus non raro ex ea causa miserandos casus evenire observarent. Accedit etiam Methodicos ob id fortasse solummodo venenorum, bestiarumque venenosarum morsuum & ictuum præservationem æstimavisse, minime vero eam, quæ alios affectus & à prava victus ratione & à quibuslibet aliis causis proficiscentes complectitur, quoniam ab hisce affectibus corpora tueri, ac præservari posse haud ita certe, & tuto intelligerent, atque etiam quod visum illis non fuerit hanc præservationem omnino esse necessariam, uti est illa, quæ prævisionem à venenis atque à venenatis morfibz vel ictibus respicit, si hæc negligeretur, certum mortis periculum frequentius compluribus hominibus impendere videbant.

CAPUT II.

An possit constitui methodus tuendae sanitatis ex Methodicorum dogmatis.

DIximus non constare apud medicos methodicos olim fuisse in usu sanitatis præservationem, ab illis præsertim malis, quæ ex mala victus ratione, atque ab extrinsecus incidentibus causis excitari solent, quanquam & Romanos & alias gentes huic studio incubuisse maxime constet, ex usu cum frictionum, tum exercitationum, tum balneorum, quibus complures gentes assidue pro tuenda valetudine operam dabant. An vero Methodici hanc medicinæ partem prophylacticen, quæ corpora tuetur ab iis affectibus, qui (ut dictum est) cum à pravo victu tum ab aliis extrinsecus occurrentibus causis ortum habent, haud plane constat, quemadmodum eam, de iis affectibus, quos cum venena vel per os assumpta, vel quomodolibet corporibus adhibita, tum bestię venenosæ morſu vel ictu inducunt, eos plurimi fecisse atque in usu habuisse, superius ostendimus. Utrum vero ex Methodicorum placitis queat methodus constitui, qua corpora ab omnibus malis præserventur, haud esse impossibile, duximus. Namque, ut ex Dogmaticis Galenus docuit, sanitas in corporibus aut incolumis servatur, aut vitio laborat, hæc medicamentis pristino statui restitui debet, & illa penitus conservari; conservabitur sane ex iis causis, quas ob id Galenus conservatrices vocat, quatenus eæ affectus adstrictos atque laxos respiciunt, scilicet aut fovēt, aut adimunt. Corpus sane illud sanum esse dicemus, in quo naturalis sive moderata symmetria meatuum servatur, addimus cum externorum tum internorum, quando ipsorum vitium seu vitiata symmetria morbum faciat. Hæc vero symmetria erit, aut omnibus numeris absoluta, aut aliquantum à perfectissima deficiens, itaque quis non deprehendet utramque posse conservari & tueri, remotis iis singulis, quæ valent aut meatus magis vel laxare vel constringere; quod maxime fiet in ea, quæ perfecta est; at non minus etiam in ea, quæ ad quoddam vitium incli-

nat, etsi quod sanitas quoque sit, nullus morbus exinde promoveatur. Namque exempli causa, si corporis meatus quipiam ad adstrictum inclinaverint, poterunt adhibentes usum leviter laxantium, illud vitium ita corrigere, ut ii ad perfectiorem vel minus vitiosam symmetriam facile reducantur. Atque eodem itidem modo si aliqui laxiores patentioresque evaserint, usu contrariorum scilicet adstringentium, ad salubriorem statum reducentur; sanitas vero, quæ in meatuum perfecta & absoluta symmetria fundatur, & consistit, similibus omnino, ut Dogmatici quoque voluerint, erit conservanda. Exempli gratia sit puer boni corporis habitus, omnino meatus cum externos tum internos habens liberos, atque mediocriter laxos seu amplos, idcirco perfecta gaudens sanitate, similibus erit conservandus, quippe iis, quæ laxare apta nata sunt, veluti à contrariis erit arcendus, atque defendendus, siquidem aer temperate calidus maxime conservare aptus erit ipsius sanitatem, contra frigidus, qui aptus est meatus angustiores reddere, ejus sanitati detrimento erit, sic etiam ex cibis atque ex potibus, qui temperate calidi sunt & humidi, substantiæ tenuis, minime crassæ vel lentæ, vim habebunt internorum meatuum symmetriam conservandi. Contra illam vitiabunt ex cibis atque ex potibus, qui frigidi sunt, substantiæ crassæ vel viscidæ, qua possunt meatus infarciri atque obstrui. Quamobrem non dubium erit, corporum sanitatem posse etiam ex Methodicorum placitis methodo constituta, conservari atque tueri, at quomodo hoc ipsum præstandum sit, posterius dicemus. Nunc de prophylactice, quam ipsi cum ut à venenis, tum à bestiis ferisque venenosis homines præcaverent, exercuerunt, agendum est.

C A P U T III.

An homines præservari possint à venenis, atque à morsibus ictibusque ferarum venenosarum.

FOrtasse Reges, Principes, atque alii cujusvis conditionis homines neque à venenis poterunt præservari, tanta hac æta-
te

te hominum pravitas est, ut nulla via hominem ad quodcunque malum perpetrandum lateat, ac, ut Dioscorides ait, qui clam venena exhibere volunt, ita insidias temperare, ut peritissimum quemque decipiant. Theophrastus scribit Thrasyam Mantensem in venenorum studio peritissimum, tale venenum comperisse, ut facile, & absque ullo dolore inferre obitum posset; si etiam venenorum cum copiam tum varietatem spectemus, hoc profecto negotium præservationis futurum maxime difficile indicabimus, cum ubique locorum, & gentium venena reperiri queant, atque etiam aliqua usque adeo plerisque occulta, ita multis familiaria sint, ut ipsorum complura homines assidue & pedibus contingant & oculi videant. Neque est, ut Reges pincernis, atque iis, qui prægustant dapes fidere queant, cum ab ipsis multis in modis decipiantur; primum non est tutum prandentibus & cœnantibus Regibus, ut vinum dapesque tunc, ab iis prægustentur, consultius quidem fecissent, si antequam vel prandium facerent, vel cœnarent, ad minus per duas vel tres horas vina & dapes ab illis prægustatas sedulo observassent. Quo profecto tempore venena omnia actuata in corporibus esse solent, hoc errore quoque plæbei omnes fere, maximeque mulierculæ duci solent, quæ si fungos forte esitaturæ sint, tunc modicum panis imbuti in jure fungorum canibus vel felibus mandendum projiciunt, quem si non comederint, timent ne fungi venenati sint, at cum paulum temporis expectarint, canemque vel felem ab eo devorato illæsum viderint, fungos & ipsæ absque ullo timore comedunt, unde non expectato exitu in tempore opportuno, quo venenum solet in corporibus actuari sæpius multi magnum ex fungorum esu vitæ discrimen subierunt. At neque etiam pincernis & dapum prægustatoribus, si in tempore quoque vinum & dapes prægustaverint, reges fidere oportebit, siquidem aut antidoto quâpiam assumpta, aut aliquo alio cibo quovis modo alexipharmaco vorato, tuto vinum venenatum, atque dapes venenatas prægustare poterunt, nihilo enim ipsi vi antidoti assumpti à veneno lædentur, aut enim vi antidoti vis veneni irrita reddetur, & præsertim quia & parum degustarint, & illud quoque partis superioris, in

In libro 6. de
re medica
In 9. de hist.
plant. cap.
18.

qua minus veneni est, cum majori ex parte resideat, aut ii prius stomacho cibis ad id opportunis repleto (cujusmodi sunt jura pingua, lac, pinguedinesque omnes) venenum assumptum per plures horas sine ulla læsione ferre possunt, ita ut Regum Principumque, quos veneno interimere vino vel dapibus venenatis consilium est, prægustatores finito prandio vel cœna, domum reversi una cum voratis cibis etiam venenum assumptum evomant. Hoc circumforanei sedulo facere solent, ipsorumque non paucos sæpius absque ullo incommodo fecisse scimus, ut ignaris hominibus persuaderent, se adversus omnia venena secretum habere. Quod ut persuadeant, priusquam domo egrediantur, juribus pinguibus, cuiusmodi sunt, quæ à decoctis vervecis intestinis, vel ex capite fiunt, vel lacte, vel malvarum decocto una cum copioso butyro facta, stomachum replent, mox in aspectum hominum prodeunt, atque paulo post, præmissis admirandis laudibus sui medicamenti alexipharmaci vendendi, modicum cuiusvis veneni per os coram auditoribus, spectatoribusque assumunt, ac post ipsum, suum medicamentum quoque per os assumunt, à quo cum nullam per id temporis læsionem sentiant, maxime propterea ab omnibus admirantur, atque exinde persuadentur, circumforaneos habere contra omnia venena alexipharmacum præstantissimum, atque ita ex ipsis emuncta pecunia, domum revertuntur, digitisque intra os positis cum cibis venenum vomitione rejiciunt. Quibus omnibus venenorum præcautio admodum difficilis videtur, haud parumque incerta. Quemadmodum etiam non minus difficile aestimatur, homines à reptilium, ceterarumque bestiarum venenosarum veneno tueri posse, cum ubique locorum & bestiae venenatae sint, quæ vel morfu vel ictu venenum communicant corporibus. Veruntamen, etsi hæc præservatio hæc proposita habeat difficultates, ea, quæ faciunt ad præservationem cum venenorum, tum bestiarum venenosarum in medium afferemus.

CAPUT. IV.

De iis, quæ faciunt ad præservationem à venenis.

PLura quidem faciunt ad homines à venenis præservandos, quorum quædam ad ipsos pertinere videntur, quædam in supellecilibus considerantur, & alia in quibusdam medicamentis præsens venenum prodentibus, & maxima vi alexipharmaca venenis adversantibus. Debent profecto Pontifices, Imperatores, Reges, atque Principes, qui solent maxime à venenis timere (ut vitam securam, tranquillamque ducere queant) esse optimi Christiani, justi, perliberales, nullis officere, omnibus auxilio esse, & tales esse ut ab omnibus amentur, colantur, venerenturque, qui ita sunt, proculdubio utrumque in latus ociose dormire possunt, absque ullo venenorum timore, namque qui ipsis serviunt assidue pro ipsorum salute vigilant. Debent insuper viros, qui ipsis serviant, habere nobiles, fideles, nullis vitiis addictos, justos, & religiosos, his enim Reges & Principes maxime fidere possunt. Contra temere faciunt, qui vitam servis tutandam ignobilibus, non religiosis, atque vitiosis committunt: namque ni ab ipsis frequentius insidiæ instruantur, mirabile erit. Debent non minus Principes medicos habere apud ipsos medicinam facturos, qui in rerum naturalium studio, præsertimque in venenorum cognitione sint exercitissimi, ut & ipsos à venenis præcavere, & veneno infectos opportunis medicamentis sanare sciant. Atque hæc curare primum Principes ii debebunt, qui à venenis præservari cupiunt. Secundo loco ad idem assequendum in supellecilibus, cura ne forte aliquomodo subsit venenum, sedulo habenda erit, omniumque maxime in culina: hæc aut sub dio custodienda est, aut in loco undique clauso, & contecto. In ipsa omnia vasa plane clausa, contectaque servari oportebit, præsertimque vinaria, olearia, aquaria, & coquinaria; quando sæpe ex laquearibus animalcula cadant, quæ vinum, vel oleum, vel aquam, vel denique ferculum in olla, veneno afficere solent, hujusmodi sunt araneorum quidam, phalangia, scorpiones, erucæ nigrae

In lib. 10.
simpl.

græ & similia. Nicolaus Florentinus narrat olim Florentiæ Cænobii quorundam Monachorum fere omnimodam dissolutionem ab simili causa se vidisse, scilicet compluribus monachis ferculo ex araneo nigro, qui in ollam ebullientem ex laquearibus deciderat, interemptis: scimus nos non paucos, qui brassicam decoctam cum erucis viridibus quas vulgus langos vocat, comederant, graviter fuisse ex veneno læsos, serpentes vini quoque, ut Aristoteles est auctor, incontinentes sunt, unde viperarum ait quosdam vino cum fictilibus ad sepes disposito venari, quod ebriæ capiantur. Quamobrem serpentes vini odore, in dolia & in alia vasa vinaria facile descendunt, vinoque suffocantur, ex quo vinum venenosam qualitatem suscipere, est necessarium, qua illos, qui eo ad potum usi sunt, graviter lædit, licet quibusdam morbis sanatu difficillimis remedio sit. Galenus scribit hujusmodi vinum leprosos sanare experientia in multis deprehensum fuisse, unde usus carniū viperarum ad eosdem affectus incepit. Ab hinc non plures annos Ferrariæ, dolium vino plenum in cella vinaria civis cujuscumque, cum sine operculo apertum diu fuisset, compluribus serpentibus ex iis, quos vulgus angues & anzas appellat, repletum est, serpentesque à vino suffocati, in eo putrefacti sunt. Quo vino cognitum est, innumeros à chronicis febribus difficilissimisque vexatos, qui eo usi fuerant, sanatos fuisse: primus ex iis ægrotis, cum vinum aliquibi non invenisset, quod ipsi placeret, rogavit civem illum divitem, qui solitus esset varia vinorum genera habere, ut vinum aliquod ei mitteret, quod ejus gustui gratum fore putaret, ille ex eo (ignarus plane quod in eo essent serpentes mortui) quod ceteris melius judicasset, misit ægroto, quod cum vere gustui omnium acceptissimum visum fuerit, eoque usus fuisset ægrotus paucissimis diebus prorsus à morbo convaluit, alii itidem complures hujusce optimi vini fama suasi, cum ex eo paucos dies bibissent, itidem sanati sunt, & post hos alii itidem eodem modo fere innumeri. Quare vini dominus exinde commotus, & vehementer quidem illius vini cum gustum optimum, tum facultatem, qua omnes ægroti sanabantur, admiratus, hujusce rei causam ut sciret, vinum è dolio totum eduxit, quo educto

educto serpentes complures semiputridi inventi rem manifestam plane fecerunt. Addimus nos etiam, quædam animalia, licet venenata non sint, cujusmodi sunt mures, lacertæ, canes, & alia hujusmodi, quorum caro vel in vino, vel in oleo, vel in aqua usque adeo aliquando putrescit, ut liquorem pessima qualitate afficiant. Hinc deprehensum est, aquas aliquando puteorum vel fluminum à rebus putridis, aut à veneno quopiam venenata qualitate infici. Hasce calamitates non raro sentiunt urbes atque oppida ab inimico exercitu obsessa. Non omittam aquam putri aliqua re infectam, posse inter alia mala iis, qui ea in potu utuntur, febrem putridam concitare. Quo morbo Principem quendam ab ea causa longo tempore laborasse ab Avenzoare cognitum fuit, qui in aqua, quæ in vase quodam ad principis usum conservabatur, frustum carnis omnino putridæ dedita opera positum invenit, unde mutata aqua princeps convaleuit. Addo etiam lubens, in quibusdam locis, scilicet opacis, & humidis, usque adeo nasci copiosius, & promptius cicutam, ut si petroselini vulgaris semina terræ committantur, majori ex parte cicuta nascatur, quæ recenter nata, ita vulgari petroselino est similis, ut vel etiam eruditos decipiat, Quo caveant coqui in condiendis cibis, ne hanc pro foliis petroselini accipiant. Bis me ancilla eo cicutæ veneno affecit, quæ ad quosdam pisces coquendos folia cicutæ loco foliorum petroselini acceperat, & piscis jus condiverat. Demum, qui timent à venenis, debent cavere à jusculis & à ferculis colorationibus redditis, tum conditis odoribus, & saporibus dulcibus, quando facile in iis venena occultentur: a succis suspectis, scilicet à succo lactucæ (auctore Galeno in 3. de temp. c. 4.) a succo porri. Plinius Melam virum equestris ordinis à devoratis tribus drachmis succi porrorum sine dolore expirasse, posteritati tradidit. Caveant homines à carnibus putridis, ab anguillis & piscibus suspectis de veneno. Caveant maxime à fungis: his Claudium imperatorem ab Agrippina fuisse venenatum in historiis constat; à locis pessimi aeris, ab aquis vitiosis, atque etiam ne dormiant sub umbra nucis juglandis, neque sub taxo, aut sub pino, aut sub buxo arbore. Aer quidem juxta hæc arbores instar veneni ledit.

CAPUT V.

De medicamentis, quæ præsens venenum prodere creduntur, atque de aliis quovis modo à venenis præservantibus.

Quidam putant cornu, quod linguam serpentis vocant (quod perperam aliqui putarunt esse ceraſtis serpentis) præſente veneno ſudare, & lapidem praſium, vulgo plasma dictum colorem & ſplendorem, ſi venenum præſens ſit, amittere. Quod & lapillum rubetæ ſeu ranæ terreſtris aureo anulo ita inſertum, ut digitum aliquo modo tangat, ſi præſens adfuerit venenum, eam digiti cutem, quam tangit, inſtar carbonis accenſi inurere dicitur. De adamante ſcribunt ipſum geſtatum ſiniſtro brachio inter humerum atque cubitum adnexum, omnium proſecto venenorum vim irritam reddere. Rhafis in lib. 2. contentis ſcribit ex Sarach, qui timent venenum collo geſtent aut ſmaragdum aut praſium. Plinius tradidit, ſtellam marinam illitam ſanguine vulpino limini ſuperiori aut clavo æreo januæ affixam, venena prohibere. Albertus Magnus lapidem Ætitem vocatum (vulgo etiam aquilinum) tantam vim contra venena habere ſcripſit, ut ſuppoſito cibi venenati non poſſint deglutiri, eoque ſublato deglutiantur. Alii ajunt accenſam candelam poſitam ſuper pedem dextrum vulturis inſtar candelabrum, præſente veneno extingui, & vas ex electro foſſili factum, ſi contineat venenum, ſtridere, atque vas itidem ex aurichalco, quo Principes ad potum utuntur, ſi venenum habeat, in varios mutari colores. Piſittacum avem, deprehenſum eſt præſente veneno præter conſuetum exclamare atque vociferare. His addunt alii imagines & characteres præcavescentes à venenis. Sane imaginem ſerpentarii cum ſuis ſtellis in quopiam lapide precioſo inſculptam adverſus cuncta venena utiliſſime geſtari Albertus Magnus poſteris tradidit. Petrus Apopenſis ait idem facere hominem genibus flexis ſerpente cinctum, cujus caput dextra teneat, caudam ſiniſtra in lapide hæmatite ſcul-

sculptum aureo annulo gestatum. Hæc facientia ad præserva-
 tionem à venenis proposuimus, & longe plura his similia pro-
 posuissimus, si certo fore illis fidendum credidissimus; fate-
 mur nos prædictorum certam cognitionem minime affecutos,
 sed tamen ipsa in præsentia non omittenda duximus, quod à
 viris alioquin celeberrimis fuerint posterorum memoriæ tradi-
 ta. At de illis modo agamus, quæ certe omnes medici sciunt
 maxime à venenis præservare posse, ex innumeris fere ad hanc
 rem à multis cognitis, & litterarum monumentis traditis, præ-
 cipua seligam, eaque solummodo adnotabo; & primo simpli-
 cia. Hæc vero sunt, nuces juglandes stomacho jejuno devo-
 ratæ, anchusa, lysimachia, ruta, qua fortasse ad præcaven-
 dum à venenis nihil utilius. De hac Athenæus in 3. Deypn.
 scribit, olim, quod Archelaus Ponti Rex consueverit suos po-
 pulos veneno interimere, eos ob id à quibusdam perdoctos con-
 suevisse quotidie, antequam domo egrederentur, rutam edere,
 atque ita seipsum defendisse à tyranni crudelitate. Betonica item
 trita & ex vino ad geminas drachmas epota maxime præservat.
 Nonnulli hanc ipsam vel etiam solummodo gestatam idem præ-
 stare affirmarunt. Non minoris ad id efficaciam foeniculus esse de-
 prehensus est, cum ipsius radix, tum folia, tum semina, post ipsum
 calamintha, atque serpillum magnis laudibus evehuntur. Al-
 lium summopere adversus omnia venena celebratur. Quod par-
 ticulatim Galenus in epidemiis confirmavit. Efficacissimum
 quidem allium est adversus omnia venena exitialia medicamen-
 tum, præsertimque contra frigida, atque putrefacientia. Dio-
 scorides cedromala, id est citria, præsertimque semina, vim
 contra venena præstantissimam habere, atque Arabes etiam
 omnium maxime tradiderunt; citriorum vero succus acidus par-
 ticularius magis ad putrefacientia, & cortices ad frigida, commen-
 dantur itidem ab omnibus semina napi ex vino, radix raphani,
 smilacis asperæ folia, atque fructus; terram lemniam Galenus
 inquit experientia didicisse, ad cantharides, & lepus marinum
 ita præstare, ut proprietate quadam terra hæc devorata per vo-
 mitum omne venenum expellat. Bolus item Armenus est ad
 præservandum à venenis utilissimus, non minus quam sint lapi-
 des

Serapio A-
ben Mesuz.

In 6. epid.
sect. 6.
comm. 5.

des bezoartici, omnes qui in cervis Indicis generantur. Avelanas jejuno stomacho devoratas & pistachia ex vino decocta præservare etiam à venenis deprehensum est. Taraxicum item artemisiam, dictamnium creticum, abrotanum, erysimi semina, eryngii radicem, nardum celticam, marrubium, laserpitium, peucedani radicem, & succum, aristolochiam longam, rutæ sylvestris semen, castoreum, polium, baccas juniperi & innumera alia, quæ brevitati studens omitto, à veneno præservare compertum est. Hæc enim ex vino quotidie ad drachmam & semis devorata possunt homines proculdubio à venenis præservare. Atque hæc ex simplicibus alexipharmacis nobis sufficiant. Nunc ad quædam etiam composita descendimus, quæ efficaciori vi prædita ad præcavendum à venenis multi cognoverunt. Inter quæ primo loco nobis occurrit medicamentum ex ficibus ficcis, nucibus juglandibus, foliis rutæ, atque ex sale paratum, hoc quidem omnes cum Græci, tum Arabes, tum Latini ex veteribus maximis laudibus ad præcavendum à venenis profecuti fuerunt. Dioscorides in præfatione libri sexti de re medica, & in 2. libro yporiston, quod ex nucibus, ficibus, & rutæ foliis paratur, plurimum commendavit. Galenus in lib. 2. de aliment. facultatibus & ficibus ficcis, & nucibus tantum paratum laudat, cui in libro de succorum bonit. & vitio, folia rutæ addidit. Paulus vero ex Galeno parat ipsum, ex foliis rutæ ficcæ drachmis (exempli gratia) viginti, nucibus duabus, salis & ficus ficcæ singulorum drachma media. Omnibus in mortario contusis fit massa, quam nucis juglandis magnitudinis ex vino adhibent. Aëtius tamen ex Theodoro hanc antidotum sic parari scripsit: nimirum quod accipit nucum juglandium unciam, ficum pinguium sextantem, sesami seminum itidem unciam, atque ex aliis additur foliorum rutæ triens. Ex Arabibus Avicenna ita hanc parari antidotum scribit, scilicet, quæ recipit, rutæ ficcæ drachmas XX. nucum juglandium drachmas duas, salis & ficum ficcatarum singul. drachmas quinque, hoc quidem Rhasis ita parandum censuit: Accipi nucum mundatarum unciam, salis, foliorum rutæ singulorum drachmam & semis, ficum albarum quantum sat sit ad

In lib. 13.
c. 46.

In lib. 4.
fen. 6. c. 1.

In lib. 8. ad
Almens.
cap. 1.

ad commixtionem. Quod medicamentum æque laudatum est ab Avenzoare, Averrhoë, & omnibus aliis medicis Arabibus, hoc vero quomodocunque paratum, semper erit maxime proficuum. De quo medicamento Plinius ita scripsit: *In Sanctuariis Mithridatis maximi regis devicti Cn. Pompejus invenit in peculiari commentario ipsius manu compositionem antidoti, duabus nucibus siccis, item ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano, & qui hoc jejunus sumat, nullum venenum nociturum illa die: de quo etiam Macer.*

In lib. 23.
hist. natur.
cap. 8.

Hoc Mithridates Rex Ponti sæpe probavit,

Qui rutæ foliis viginti cum sale pauco

Et magnis nucibus binis caricisque duabus

Jejunus vesci consurgens mane solebat.

His addidit Dioscorides magnum Mithridatium, ad differentiam minoris, quo nomine appellat prædictum, quæ ex ficibus, nucibus atque ruta paratur. Antidotum è scinco, Theriacamque magnam, longe plura sunt recentioribus inventa, quæ cum sint omnibus nota, lubens prætereo. Atque hæc de medicamentis ad præservandos homines à venenis.

CAPUT VI.

De iis, quæ præservant à reptilibus, serpentibus, atque ab aliis omnibus bestiis venenatis.

Methodum cognosci, qua possint homines ab omnibus bestiis, ferisque venenatis præcaveri, omnibus utilissimum est, illisque maxime, qui in locis remotis navigant, exterisque regiones perlustrant, quique sub dio noctu dormire coguntur, non minusque & versari in locis venenosis feris scatentibus. Ab iis itaque præcavebunt, si & studio utantur, ne primum loca, quæ bestiis venenosis abundant, habitent, atque etiam medicamenta, quæ quovis modo ab ipsarum bestiarum veneno defendunt, si probe cognita habuerint. Ex quibus quædam per os assumpta id præstant, & quædam igne accensa suffitu,

odoreque fugant omnes feras venenatas: & aliqua substrata idem faciunt; nonnulla etiam solummodo gestata. Et aliqua quoque tuebuntur corpora ab iisdem feris, si ex ipsis medicamentis inunctiones parabuntur, atque ipsis corpora illinentur. Nunc vero ea medicamenta proponamus, quæ per os assumpta singularem vim ad præcavendum præ se ferunt, atque à simplicibus exordiamur. Inter hæc præclare id præstant spinæ albæ semina ad geminam drachmam trita & ex vino pota: Anchusæ item atque pastinacæ radix eodem modo assumpta, jus polii ad uncias quinque, nec non scordeum ex vino itidem exhibitum, utrumque dictamnium, cum creticum, tum album in officinis vocatum. Gentianæ itidem radix trita ad geminam drachmam ex vino pota, triphyllum asfaltites, tragoriganum, atque origanum, de quo Macer:

*Nidor combusti serpentes effugat omnes,
Et quodvis animal infundens ore venenum,
Hoc ideo miscere cibus messoribus est mos,
Ut si forte sopor fessos depresserit illos
Vermibus à nocuis tutò requiescere possint.*

Iridis radix trita atque pota idem præstabit, & acorus, nardus celtica, cinnamomum, cassia aromatica, opobalsamum, phuradix, itidemque helenii, bedellium, baccæ juniperi, & platanifructus virides, succus foliorum fraxini, decoctum foliorum paliuri, viticis semina, coagula plura, præsertimque cervinum, atque leporinum, succus porrorum ex melle epotus, lapides bezoartici vocati ex vino ad sex grana epoti, terra lemnia, in officinis sigillata dicta (Galeno auctore) præservat à venenis, terraque item Melita, quam vulgus terram sancti Pauli appellat. Hæc de simplicibus medicamentis alexiteriis, nobis sufficiant, nunc ad composita descendimus. Primum locum perpetuo obtinuit Theriaca magna, Mithridatium, atque alterum Mithridatium, quod Plinio auctore devicto Mithridate fuit repertum in ejus Sanctuariis, & Galenus hanc antidotum retulit in Apollonium Murem. Hanc ipsam fieri superius quoque diximus ex duabus nucibus ficcis, & totidem ficis, & rutæ foliis viginti, addito grano salis: hanc merito

ceteris omnibus omnes præferunt contra venena, & contra ferarum venenosarum virus, est & antidotus Hippocratis, quæ ut Actuarius est auctor, Athenas à peste liberavit. Antidotus Esdræ tantopere ad venenatorum ictus concelebrata, datur in vino fabæ magnitudine, & etiam ad venena nucis ponticæ magnitudine. Utraque antidotus descripta est, apud Actuarium, est & Theriaca diateffaron dicta, quæ paratur ex aristolochiæ, gentianæ, baccerum lauri, & myrrhæ æquis portionibus. Paratur pulvis, qui ad drachmam & semis in vino datur. Non minoris efficaciam erit etiam antidotus Asclepiadis, quæ componitur ex terræ lemnæ, & baccarum lauri æquis portionibus, tritisque ex melle paratur, bibitur nucis ponticæ magnitudine ex aquæ mulsæ cyathis duabus, huic addimus antidotum medici Betarnem Siciliæ, quæ in medicinis expertis Galeno tributis legitur, ipsiusque vim adversus venena complures experientia comprobarunt, hæc vero recipit foliorum laureolæ, luti figillati, phu, menth. apii, cinnamomi an. 3. i, rutæ, xilobalsami, carpobalsami an. 3. ij. tritis ex melle paratur electuarium, cujus drachmæ duæ dantur fortibus, & sesqui dragma debilibus. Antidotus item ex sanguinibus Gal. non erit omitenda. Non omitam etiam antidotum præstantissimam ab Antiocho Syriæ Rege in Æsculapii templo olim adversus ferarum venenum dicatum. Parabatur nempe triphylli asphaltites, opoponacis, serpilli an. 3. v. anisorum sem. fœniculi, vinci atque apii an. 3. x farinæ orobi unc. i, hæc trita in pastillos efformantur, qui sint adpondus scriptulorum quinque, qua quantitate Antiochus ex vini unciis quatuor & semis uti solebat. Ex recentioribus etiam, est antidotus Moibani, oleum de scorpionibus compositum multorum, & præsertim Andreae Matthioli & aliorum, quæ brevitati studentes libenter omitimus. Nonnulli quibusdam solummodo gestatis ita fidunt, ut credant præservari à morfu, & ictu ferarum venenosarum seipsos posse, ex quibus hæc præcipua ab iis æstimata fuerunt, scilicet dentes canini, quibus gestatis vis à Plinio & ab aliis tribuitur præcavendi homines à reptilibus serpentibus atque ab aliis feris venenosis. Coagulum cervinum manibus contrectatum homines per diem

fe-

In lib. 5.
cap. de anti-
dotis.
Ibidem.
In lib. 5.
cap. 6.

securos reddit, à bestiarum venenosarum injuriis. Officula quoque in cervorum corde inventa (quæ idcirco ossa de corde cervi officinæ vocant) gestata idem præstare multis est persuasum, hæcque Alexander Benedictus ad præservandum à bestiarum venenosarum morsibus & ictibus plurimum commendavit. & Plinius dauci radicem gestatam, atque dracunculi etiam non minus. Ex lapidibus quoque gagatem Constantinus in Geoponicis tradidit. Plinius cor vulturis atque jecur gestari utiliter scribit, longe his efficaciora sunt, quæ igne accensa & suffitu ex ipsis parato, odore reptilia, serpentes atque alias feras à nobis arcent. Cujusmodi ex Dioscoride est abrotanum accensum scilicet igne, viticisque itidem igne accensa folia, flores, atque etiam fructus idem efficacius præstant, item nasturtium, calamintha, cornu cervinum, serpillum, scordeum, peucedani radix, atque semina, polium, opoponax, galbana, assaætida, lapis gagates vocatus, melanthium, juniperi baccæ gentianæ radix, dictamnium creticum, atque album dictum; Alibi addidit Dioscorides ad suffitu fugandos serpentes, atque ceteras feras venenatas, bedellium, bitumen, castoreum, sagapenum, cardamomum atque cedri ramenta. Nicander his addidit cornu caprinum, libanotidem, sulphur, galbanum, atque urticam. Hæc quidem igne accensa, reptilia omnia, serpentes, & alias bestias venenosas, quam longissime fugant, ex compositis suffitibus efficax est, qui paratur ex radice lilii, cornu cervino ungueque capræ æquis portionibus. Pastilli etiam ad idem præstandum hi maxime à Nicandro commendantur, nimirum ipsis ex igne accensis suffitu parato. Qui componuntur ex assæ fætidae, melanthii, galbanæ, cornu cervini, hyssopi, sulphuris, radice peucedani, pyretri, unguium caprarum, æquis portionibus, ex quibus tritis ex aceto formantur pastilli; quibus in ignem coniectis suffitus fit maxime efficax. Florentinus in Geoponicis scripsit: nunquam fera venenata accessura, ubi adeps cervinus, aut radix centaurii majoris, aut lapis gagates, aut dictamnium creticum, aut aquilæ, vel milvi fimus cum styrace mixtus suffiatur. Galenus ait, pyretrum, sulphur, cornu cervinum, pinguedinem & pulmonem asini accensum ac-

suffi-

In 2. ypori-
ston. cap.
197.

suffitum efficaciter cuncta animalia venenosa fugare. Archigenes laudavit ungulas caprarum atque pilos igne accensos, est & Stratonis suffumigium, maxime ab omnibus confirmatum, quod recipit galbanæ, radicis cachryos, cornu cervi, melanthii an, partes æquales, quibus tritis ex aceto pastilli formantur, atque cum eo uti velis oleo madefacito, igneque accendito. Avicenna laudat hunc pastillum, qui recipit, styracis, cornu cervini, melanthii atque bituminis, quibus tritis & mixtis ignis aspergendus est. Plinius ex simplicibus addidit allium crematum, nepetam, cunilaginem, adipem canis rabidi, capillos mulierum, filicem, artemisiam, ebulum, cyclamen, juniperum, ramos malorum punicorum, cervinum cornu, coagulum, sanguinemque cervorum, caprarum cornu, ungulam, pilos, coagulum leporis, & Constantinus inquit: *Qui vero jam sunt, abigentur radicis lilii, aut cornu cervini aut ungularum caprinarum suffitu, omne autem reptile fugabis si laseris succum* (quem assam fætidam esse nos aliquando demonstravimus) & nigellam & galbanum, & cervi cornu & hyssopum, & sulphur & pyretrum, & peucedanum & ungulas caprarum miscueris, deinde triveris, & acetum acre affuderis, faciliisque inde pilulis parvis fumum & vaporem excitaveris. Q. Serenus de his ita habet:

*Vis & mirificos cautus perdiscere odores,
Accensis quibus arcetur teterrima serpens?
Aut styracem uras, aut atri vulturis alam,
Vel nepetam aut frondem rigidæ, stirpemque myricæ.*

Sed age dicamus etiam inunctiones, quibus corpora inuncta, à venenosorum animalium injuriis defenduntur. Ex Dioscoride constat medullam cervinam inunctam id efficacissime præstare, atque etiam non minus ipsum adipem cervinum, atque etiam elephantinum. Erucis quoque in oleo tritis inunctos non posse à serpentibus lædi, plures affirmarunt, idem faciet adeps leonis sanguisque si eo corpora illinantur, coagulum item leporinum manibus solummodo (Plinio auctore) tractatum. Cedri baccae ex Nicandro tritæ, ac conyza, peucedanum, & salvia in oleo decocta, succusque herbæ dracontiae. s. ari radicis. Constantinus in Geoponicis laudat raphani succum, idem facit bac-

Dd

carum

In lib. de
med. facile
parabil. ad
Solonem c.
59.

In 13. de
agricultura
ex Florenti
no. cap. 8.

In lib. 4.
fen. 6. tract.
3.

carum juniperi itidem succus, assa fætida in oleo dissoluta, succus baccarum lauri & succus vitis nigræ, compositas duas inunctiones ad id præstandum habuit Nicander. Prima fiebat pastillis in hunc modum paratis. Accipe duos ramulos abrotani, nasturtii pondus oboli, seminum dauci manipulum, quibus omnibus in mortario tritis cum oleo, vel adipe cervino fiunt pastilli, quibus uti debent ii, qui timent à serpentibus. Altera inunctio componitur ex duobus serpentibus, per quos fere omnes viperas intelligunt, Accipit autem duas viperas, medullam cervi drachmas triginta, unguenti rosati libras tres, cum unciis decem, olei olivarum crudi lib. tres, ceræ uncias undecim, quibus mixtis fiat unguentem ad ignem, sed serpentes seorsum ebulliant, quoad caro ab ossibus separatur, ossibusque exemptis, atque capitibus & caudis per quatuor digitos obtruncatis, ex carneque ipsorum aliis medicamentis mixta paratur unguentum, quo inuncti poterunt una cum serpentibus conversari. Avicenna ad idem laudavit cerebrum leporis ex aceto & oleo dissolutum; styracem itidem ex oleo dissolutum, oleum foliis pini, aut baccis juniperi alteratum, folia itidem viticis, abrotani, in oleo macerata, assa fætida, asphodeli radix trita ex oleo, ex compositis etiam commendavit, quod accepit florum pini p. i. radicis mandragoræ, p. ij. hyosciami albi sem. p. iij. tritis & ex oleo mixtis fit ung. atque etiam quod accipit baccarum juniperi, p. ij. styracis gummi p. i. cum oleo tritis. Complura quoque medicamenta substrata prohibent, ne reptilia, serpentes, ac alia animalia venenosa accedant. Unde mirabilis erit cautela à venenosis bestiis, quando sternitur in cubiculi circuitu, sisimbrium, santonicum, abrotanum, conyza, dictamnium, vitex, calamintha, echium, solanum, asphodelus, peucedanum, hypericum, polium, origanum, ruta sylvestris, serpillus, laurus, pulegium, melanthium, bitumenque. Ælianus scribit: in Atheniensium Thesmophoriis Atticæ mulieres agni folia cubilibus substernebant, ut fugarentur serpentes. Quidam dicunt, quod si quis in cervina pelle decumbat vel dormiat, nullus ad ipsum serpens accedet.

CAPUT VII.

De præservatione ab iis affectibus, qui ex prava victus ratione excitantur, acque de hujus artis prophylacticæ utilitate.

JAm tempus est, ut de tuenda valetudine agamus, quæ præservat à morbis prava victus ratione concitatis, quorum ratio pertinet ad illos medicos, quos vulgus physicos vocat, quod nimirum versentur isti in causarum naturalium cognitione, ad illorum differentiam, qui causas extrinsecus venientes considerant, à quibus quidem modus præservandi cuique satis patens est, ut profecto ab inustionibus, vulneribus, contusionibus, ossium luxationibus, fracturis & similibus; à quibus causis modus, quo homines seipsos tueantur, certissimus est, de qua quidem præservatione, quod per se omnibus pateat, hic non agimus. Itaque de tuenda sanitate agemus, quæ per causas effectrices agitur, quas vulgus medicorum non naturales, & Gal. sanitatis conservatrices consultius appellavit. Hæc sane ars sanitatis conservationem, seu incolumen sanitatem usque ad ultimum vitæ finem promittit, non tamen vitam longiorem, ut perperam multis fuerat persuasum: siquidem si hoc esset, æternitas vitæ hominibus polliceretur, quod sane non patitur rerum naturalium conditio; quoniam plane cognitum atque ab omnibus prehensum est, omnia quæ nascantur interitui esse obnoxia, atque hæc est miseranda hominis natura. Porro hæc profecto præservandi ars corpus humanum ab omnibus morbis, quos prava vivendi ratio excitat usque ad ultimum vitæ terminum tueatur, atque ita, ut absque morbis, vitam inculpatam homines ducant. Quo certe nihil jucundius, in vita humana nihilque fælicius esse existimatur, scilicet homines sanos vivere, veluti nihil miserius atque infælicius opposito dici, ii experiuntur, qui morbosam vitam ducere solent. A morbis igitur hæc methodus præservandi homines defendit, neque permittit, eos ab ægritudinibus ante naturalem vitæ terminum interire, sed ex naturali solummodo affectu, quo (refrigescentibus, atque ficce-

In lib. art.
medi. cap.
85.

In 2. de
Gen. & in-
ter.

scientibus corporibus) mors advenit. In ipsis enim humido nativo (quo calor alitur) consumpto, atque idcirco calore resoluto, vita plane cessat, atque terminatur. Nonnulli etiam reclamant adversus artem hanc, quod non omnes qui ea utuntur ad ultimum vitæ terminum perveniant, licet hanc religiosius in toto suæ vitæ cursu observarint, innumeri profecto sunt, qui ad ultimum senium non vivunt, sed vel in pueritia, vel in juventute, vel in ætate adulta suæ vitæ finem viderunt. Hinc variam esse mortalium vitæ periodum deprehensum est. Quam Aristoteles fieri ob variam elementorum permixtionem voluit: Astrologi vero in syderum infortunatorum malos aspectus varietatem periodi vitæ referunt. Ceterum tametsi non omnes, qui methodum tuendæ valetudinis servarunt, ad ultimum vitæ terminum pervenerint, scilicet interrupto ipsorum vitæ cursu, verumtamen certum cum sit, plerosque qui probam vivendi rationem servant, & diu vivere, & absque morborum molestia vivere, non video, præservandi ars quamobrem sit negligenda. Neque est, ut ei objiciant, quicquam certi ad hanc cognitionem facere non posse, quoniam viscerum internorum neque temperamentorum, neque ipsarum virium quantitas vere cognoscatur, & deprehendi queat. Unde Galenus merito, haud plane morborum exitus deprehendi quoque posse existimavit, atque propterea divinum Hippocratem hoc in hunc modum scripsisse: *Acutorum morborum non omnino certam esse prædictionem salutis & mortis.* Quid itaque dicemus? an non corpora recte valentia, quovis modo interna viscera temperata habentia, recto usu & observatione probæ victus rationis, plurimum juvabuntur? an non ex vitiosa victus ratione omnia lædentur? Itaque cum in confesso apud omnes habeatur, corpora cujuscunque temperamenti & ætatis sint, à victus ratione & juvari & lædi posse, quis dubitabit, usu, & observatione causaram effectricium, quas merito Galenus conservatrices vocavit, sanitatem in omnibus posse conservari, atque à morbis defendi? At rem ipsam hisce præmissis aggrediamur, & primum quid sit sanitatem tueri, & conservare, via Methodica dicamus, scilicet non declinantes à Methodicorum dogmatis, qui omnes (ut in superioribus libris de-

demonstratum est) sanitatem in probam meatuum symmetriam & constitutionem retulerunt: quoniam in eorundem meatuum symmetriam vitiata, morbum quoque constituerunt. Dictum alias est, eos itidem vitium & symmetriam in meatibus omnibus cum externis tum internis considerasse. Unde ex his facile erit, quid sit sanitatem tueri, & defendere, pronunciare, scilicet illa omnia, quæ probam meatuum naturalemque symmetriam conservare apta nata erunt, effectricium sanitatis causarum genere comprehendere. At duplicem corporibus inesse valetudinem etiam nos supponere oportebit, scilicet unam perfectam, atque alteram aliquatenus à perfectione declinantem; quod & Galenus quoque supponendum voluit: hæc quidem à causis aliquatenus contrariis conservabitur, atque illa plane à similibus: Ceterum cum hæc valetudinis conservatio; & perfecta & imperfecta causis iis, quas vulgares medici non naturales vocant, utique perficiatur, atque plane absolvatur de ipsis, priusquam ulterius progrediamur, agendum est, operaque à nobis danda erit, ut illas omnes cognoscamus.

CAPUT. VIII.

De causis, quibus hominum sanitas tuetur.

SEx numero causas esse (quas non pauci res non naturales appellant, quæ necessario corpus nostrum alterant, & nisi opportune adhibentur in morbos etiam corpora provehunt, & alii easdem conservatrices dixerunt) omnibus plane constare putamus, scilicet eas, quæ ex aere ambiente considerantur, & quæ ex motu & quiete cum totius corporis, tum partium singularum: ex somno & vigilia, & ex his, quæ intro assumuntur, potissimumque ex cibo atque ex potu; non minus & ex his, quæ excernuntur, & retinentur, atque demum ex passionibus animæ. Hæc vero velimus aut nolimus corpus necessario alterant. Aer quidem aut meatus laxando aut adstringendo, illud facit aer calidus, humidus, qui sit tenuis substantiæ, lucidæque, quique etiam sincerus sit, nulloque coinquinamento infectus, hoc vero qualitate frigidus siccus obscurus,

vel humidus, crassus, caliginosus putrescibilique aliqua qualitate vitiat. Motus vero & moderatus & multo plus immoderatus, plurimum humores digerendo, meatus laxat, contra immoderata quies, ex somno itidem & vigilia idem observatur, somnus enim multus aliquando laxat, utpote à quo (plurimo calore intus retracto) humores superflui digeruntur, & aliquando replet caput, partesque tumentes facit, moderatus & consuetus meatuum symmetriam juvat. Vigilarum vero proprium esse videtur, ut plurimum corpus ab ipsis resolvatur, quippe quod meatus exinde laxentur immoderatus: ex cibo & ex potu, multus replet, meatusque obstruit, & longe efficacius si etiam sit crassæ lentæque substantiæ; veluti paucus & attenuantis facultatis meatus laxos conservat, idem qui calidus, atque humidus: contra frigidus, atque siccus. Idem de vino, dicendum cum sit præsertimque merum, crassæ essentiae, multum, obstruit, tumentiamque facit, potissimumque à nive, aut glacie aut à gelida aqua refrigeratum; calidum vero, quantitate modicum meatus liberat, omniumque maxime essentiae tenuioris, atque ogligophorum seu aquosum, si vero citra ordinem nedum in prandio atque in cœna, sed inter utrumque copiosius vinum ingeratur, tumentia corpora adstrictave reddit; hi quidem qui ita bibunt, coctionem corrumpunt, ex qua cruditates multæ cum vino venas ingressæ, meatibus officiunt, si vero ea quæ excernuntur, & retinentur in considerationem quoque veniant, retinere excrementa in corpore diu, meatus obstruere aptum natum est; eaque excerni debito tempore, atque debito modo, meatus pervios conservat, veluti si excrementa immoderatus excernantur, immoderatus quoque meatus omnes laxabunt. Demum ex animæ passionibus, quædam ad adstrictum alterant, ut timor, tristitia, invidia, quædam ad laxum ut gaudium. Atque tot sunt causæ sanitatem conservantes, atque destruentes, conservantes inquam quæ opportune & proba mensura exercentur, destruentes quæ inopportune & prave corpus nostrum alterant.

CAPUT IX.

An causæ conservantes in corporibus meatuum symmetriam, symmetriam quoque partium similarium, atque organicarum conservent.

DOgmatici cum voluerint, sanitatem partium similarium esse calidi, frigidi, humidi & ficci symmetriam, atque organicarum sanitatem itidem in similarium compositione, numero, magnitudine figuraque consistere, fortasse aliqui dubitabunt, an causæ meatuum symmetriam, in qua sanitas consistit ex Methodicorum placitis conservantes, etiam qualitatum quatuor in partibus similaribus convenientiam symmetriamve, atque earundem similarium in organicis probam compositionem numerum, magnitudinem atque figuram itidem conservare aptæ sint, vel potius omnem eæ partium cum similarium tum instrumentalium symmetriam, in qua sanitas consistit, vitiare atque pervertere queant. Si loquamur de perfecta sanitate, quæ similibus conservatur, quæso an non causæ ad hanc valetudinem tuendam, quæ in meatuum symmetria perfectissima est reposita, ex qua corpora per omnes meatus probissime transpirare dicuntur, erunt opportunissimæ, quæ hanc symmetriam conservant? si ex aere incipiamus, profecto is erit temperate calidus atque humidus, substantiæ tenuis, atque puræ, hic enim aer simillimus est iis corporibus recte valentibus temperamento; laxa enim corpora sunt temperate calida & humida, cujusmodi sunt puerorum, in quorum valetudine tuenda vel etiam Dogmatici, usum medicamentorum ciborumque temperate calefacientium atque humectantium observandum voluerunt, unde lac ad cibum in ipsis, balneaque aquæ dulcis comprobarunt. Quid igitur hæc possunt similarium partium probam temperiem vitiare? nequaquam, cum intemperies hæc cum totius tum partium debeat esse temperata, quæ idcirco & ipsa usu temperate calidorum & humidorum conservabitur, si verum est, quod eucraturum seu temperatum corpus temperatis juvetur, sicuti distemperatum à similibus læditur, quid de optimo cibo, de potu,

potu, de somno, & de vigilia moderatis dicemus? an non hæc etiam similiarium partium probam intemperiem conservabunt? aut potius in iisdem similiaribus cum temperiem, tum in organicis compositionem, numerum, vel magnitudinem vel figuram vitiabunt? Non certe videtur, sicut etiam non faciet motus corporum temperatus, atque moderata quies, non minusque etiam excrementa temperate, & moderate si suo tempore excernantur probam partium intemperiem non lædent, neque morbum in partibus organicis ullo modo excitabunt, quemadmodum etiam hilaritas atque gaudium moderatum, meatuum quidem symmetriam conservat, absque alterius partis læsione. Sed age, etiam istuc in imperfecta sanitate videamus quid agat. An inquam causæ conservatrices huiusmodi imperfectam sanitatem, quæ posita est in symmetria non omnino perfecta, at vel ad laxum vel adstrictum quadantenus declinante conservantes similiarium partium bonam temperiem, & compositionem earundem probam, in organicis numerum, magnitudinem atque figuram itidem conservabunt? Itaque supponemus symmetriam meatuum ad adstrictum paululum declinare, ex qua perfecta caloris non fiat omnimoda transpiratio, & fuliginum tenuiorumque excrementorum evacuatio. Hæc sanitas cum non similibus sed contrariis conservetur, usui nobis ad hanc conservandam erunt conservatrices causæ moderate laxantes. Itaque ex aere optimus erit, qui temperamento moderate fit calidus atque humidus, substantiæ tenuis, lucidæque; an qui huiusce qualitatis atque substantiæ erit, similiarium partium temperiem vitiabit? Esto quod hoc corpus conservandum hepar calidum vel frigidum habeat; an temperate calidus, humidusque aer hoc temperamentum vitiare aptus erit? nequaquam; siquidem non calidam hepatis lædet intemperiem, quoniam hæc vel erit temperata, vel intemperata, si temperatum erit hepar, ab aere temperato, perinde ac simili nedum hoc lædetur, at quinimo plurimum juvabitur, si intemperate fuerit calidum, neque hoc ipsum lædet aer temperate calidus & humidus; quos inquam medicos atque philosophos unquam latuit, remissam caliditatem, intensam vehementemque hebetare, atque emenda-

dare? experientia quotidiana nos hoc docet, quod aquæ vehementer calidæ, si aquam temperatam permiscuerimus, eam ipsam minus calidam reddemus. Itaque hepar summe calidum à temperata aëris caliditate non lædetur, sed juvabitur atque non minus humiditate adjuvante calor hepatis intemperatus ad magis eucratum provehetur, si vero hepar fuerit frigidum, nullo modo à caliditate temperata lædi potest, quando omnia temperamento intemperata, cujuscumque frigida omnia sunt, à contrariis non lædantur sed juventur. Quare in meatuum symmetria quadantenus ad adstrictum declinante, sanitatem idcirco non perfectam sed à perfecta deficientem fovente, medicamenta, quæ sunt temperate calida atque humida, quippe laxantia, neque partium simularium temperiem lædent, neque ex iisdem simularibus in organicis sive instrumentariis vel compositionem, vel numerum, vel magnitudinem, vel denique figuram vitare apta erunt. Idem & in symmetria meatuum quadantenus ad laxum accedente, quæ itidem facit sanitatem quadantenus deficientem, dicendum putamus. Namque in corpore hac ipsa gaudente sanitate, ad ipsius quippe sanitatem conservandam usus conveniet eorum, quæ modice adstringunt, quæ profecto frigida & sicca sunt terrenæ quadantenus substantiæ, esto etiam quod hoc corpus, privatimque hepar calidioris sit temperamenti, quomodo hujusmodi intemperies hepatis (quæ cum non temperata sit, contrariis ad eucratum reducitur) non juvabitur? Nonne frigida caliditati contraria sunt? Neque est, quod aliquis dicat, in frigido corpore, & in viscere interno frigido rem aliter se habere: quando usus frigidorum corporis totius atque hepatis frigidatem augeat, & proinde ea corpora ex Dogmaticorum doctrina lædat. Nos dicemus, nunquam corpus sanum, sed habens quadantenus meatus nimis laxos, vel ut par esset, majores, amplioresque redditos, frigidi temperamenti judicari debere, cum hujusmodi corpora, potius ad adstrictum quam ad laxum suapte natura (etenim frigiditatis adstrictio propria est) inclinare debeant. Quod si rursus dicatur, id fieri ex nimia laxitate meatuum oportere, quoniam laxitas meatuum est in causa, ut plurimum innati cum calidi

Ee

tum

tum humidi resolvatur, exindeque necessario corpora refrigerare; hoc & nos fatemur, fieri in corpore non sano, sed laxo morbo laborante, at in sano nequaquam ita calor & humor exolvi potest, ut frigiditas in visceribus inducatur.

C A P U T X.

Quod ad præservandam sanitatem, cognitio symmetriæ naturalis meatuum sit necessaria, quantumque hæc laxitatis, vel adstrictionis habeat in variis cum ætatibus, tum temperamentis, tum habitibus, non esse negligendum.

PRIUSquam ad ipsam sanitatis præservationem ex Methodicorum placitis dicendam tractandamque descendamus, præstabit nos cognoscere, in omnibus ætatibus, temperamentis atque habitibus quantum in ea meatuum symmetria sit, aut laxi, aut adstricti, siquidem infantes plus aliis aliarum ætatum hominibus ad laxum inclinant, laxitatisque habent, & minus ipsis pueri, & post pueros juvenes, ac post ipsos viri adultæ ætatis, atque senes. Corpora itidem temperamenti calidi & humidi, atque habitus mollis laxiores meatus habebunt, & densiores frigida, gracilia, sicca, duraque. Neque est propterea, ut cum Dogmaticis dicamus singulas ætates singulares in curatione habere indicationes, quandoquidem cum Methodicis in omni præter naturam laxo corpore, cujusvis sit ætatis, temperamenti, atque habitus, adstringendum esse dicemus, magis in pueris, minus in juvenibus, minus in adultis, & senibus, quoniam hæc corpora, quasi laxo affectu laborantia, quæ plus laxi suapte natura habent, eo minus laxandum & plus adstringendum indicant. Unde mirum non est, si fere omnes Medici recenter natorum puerulorum cutem, quod nimis laxi habeat, roborare studeant; Galenus sale conspergi voluit, Arabes inungendum oleo aliquo adstringente, cujusmodi est, quod ex nucibus, & juglandibus fit, alii statim enixos repente in aquam frigidam mittunt, continuo ex ipsa extrahentes. Nonnulli

nulli etiam vino adstringente cutem lavant, quod non faciunt in pueris neque in aliis ætatibus, quod minus siquidem hæc corpora laxi habeant. Ita etiam minus est laxandum in corporibus calidis & humidis, habitus humidi, mollisque, contra plus in frigidis siccisque, habitus densi sive gracilis, & in obesis, quod plus adstricti itidem habeant, & minus laxi. Non tamen dicunt Methodici ex his colligi posse, ætates, habitus, temperamentaque habere proprias indicationes, quoniam neque ætas varia, neque varium temperamentum, neque habitus varius curationem mutabit, in omnibus enim laxo affectu vexatis, cujuscvis ætatis, temperamenti habitusque, perpetuo erit adstringendum, in quibusdam plus & in quibusdam minus, ita ut hæc varietas medicamenti naturam non evariet, sed potius quantitatem, seu efficaciam in agendo quandam, qua quædam plus adstringi, quædam minus debeant. Non est tamen hujusce varietatis ex ætate, temperamento, atque ex habitu cognitio inutilis, quando in conservanda sanitate cum perfecta, tum imperfecta declinanteve à perfecta, hujusce rei consideratio videatur necessaria, ut his medicamentis, seu causis conservatricibus, vel plane similibus, quæ in perfecta usu veniunt conservanda, vel contrariis in declinante, utramque opportune conservemus, siquidem (exempli gratia) in perfecta sanitate, in perfectissima scilicet meatuum symmetria constituta, quæ similibus conservatur, si pueri recenter nati, qui ceteris omnibus aliarum ætatum hominibus laxiorem habitum habent (si similia ex causis effectricibus præsidia ipsorum sanitatem conservant) opus habebunt medicamentis minus laxantibus, utpote quæ in temperamento modice sint & calida & humida; longe plus laxantia in juvenibus atque adultis desiderantur, quod hæc corpora minus laxitatis habeant. Neque obstabit, ne hoc ita judicari debeat, quod in pueris (quorum corpora suapte natura laxa sunt & mollia, unde copiosius difflantur atque evacuantur) adstrictus affectus majoris ab ipsorum natura laxa recessus sit nota, quia nimirum in ipsis affectus adstrictus non nisi maxima à causa fieri potest; veluti affectus laxus in adultis & senibus vehementi itidem ex causa (quod hæc corpora quip-

piam adstricti suapte natura habeant) concitatur, idcirco minoris à natura recessus sit nota; atque ob id etiam minori adstrictorio medicamento opus hi habebunt. Huic dubitationi facile satisfactum iri putamus, si dixerimus, in pueris affectum adstrictum vehementiori à causa quam in adultis concitari, & quidem hac ratione efficax magis laxatorium opportunius præstantiusque procul omni dubio esset adhibendum, & Medici hujusmodi adhibere admovevere debuissent, si hujus ætatis natura, habitusque permetteret, non permittit tamen pueritiæ natura atque habitus valde laxus usum medicamentorum valide laxantium, quod, ut recte à Galeno aliquando dictum est, puerorum corpora haberent ex se unde evacuentur, quo Medici omnes in ipsis adstricto morbo vexatis abstinere solent à magnis laxatoriis, cuiusmodi est, sanguinis evacuatio, sudorifica medicamenta, valideque purgantia. In ætate vero juvenili adultaque, licet ratione adstricti affectus, quod à minori causa hæc corpora adstricto morbo corripiantur, minora laxantia convenirent, tamen quoniam hæc corpora ferunt magna etiam laxatoria, Medici adhibent efficaciora, quam in pueritia debeant, & possint, modo hæc morbi magnitudo indicet, atque vires commode ferant. Itaque ex his colligamus variarum ætatum, naturarum, habituumque cognitionem pro tuenda valetudine haud fore Medicis inutilem.

C A P U T. XI.

An ex omnibus causis conservatricibus, duæ tantum scilicet ciborum potuumque & aliorum continentia, atque corporum labores pro tuenda valetudine sufficiant.

ET si causæ sanitatem conservantes sex numero esse omnes fateantur; visum tamen aliquibus fuit, ad duas solummodo posse sanitatis conservationem referri, scilicet ad vitæ continentiam, atque ad exercitium; quod nimirum ex victus, v
neris,

neris, somnique intemperantia, atque ex immoderata quiete, non minusque ex immoderatis laboribus, corporum sanitas vitietur, morbique fiant. Verum per victus incontinentiam, nos non tantum ciborum, potuumque, veneris & somni usum immoderatum intelligimus, at quinetiam ab ipsis immoderata quoque abstinencia, siquidem etiam ex jejuniis corporum sanitas vitatur, non minusque ab immoderata veneris abstinencia. Quare ciborum, potuum, veneris, somnique cum immoderatus usus, tum immoderata ab ipsis abstinencia, sanitatem pervertit. Non secus, quam à quiete immoderata, atque ab exercitiis immoderatis homines in morbos delabi soleant. Porro in hasce duplices causas omnem sanitatis conservationem referri posse haud injuria aliqui existimarunt. Ceterum ad victus continentiam possumus referre quoque excrementorum omnium excretiones moderatas, præsertimque fæcum, & excrementorum per alvum, atque lotii. Non minus & animæ quoque motuum continentiam. Unde ad continentiam quæ facit ad valetudinem tuendam, & ad incontinentiam referre possumus cibum, potum, somnum, venerem, animæ affectus, dejectionem, atque mictionem. An vero aër, qui una est ex causis, quæ necessario corpora alterant (velimus aut nolimus aëre alteramur) ad continentiam reduci queat? Nequaquam: Unde non duæ erunt causæ, sed tres, ad quas omnes aliæ conservatrices reduci poterunt, quippe aër, continentia, atque exercitium. Quod vero plerumque morbi fiant à ciborum, potuumque incontinentia, atque à laboribus, Hippocrates in epidemiis ita dixit: *sanitatis meditatio ciborum insatietas, laborum impigritia*. Alii vertunt, *Professio tuendæ sanitatis, non saturitas cibi, impigritas ad labores*, & alii legentes ἀκοείλην τροφῆς καὶ ἀσκήλην πονοῦ verterunt *continentiam & exercitationem*, quæ fortasse idem sonant, quod nimirum ciborum insatietatem, atque impigritatem, continentiam in victu quis appellare queat. Credendum tamen fore existimavimus, ne continentia omnes causas, quas hoc nomine comprehendimus, comprehendendas Hippocrates voluerit, at ciborum atque potuum solummodo continentiam, atque impigritatem ad labores, per quos exercitia intelligit. Neque sane immeri-

In 6. epid.
sect. 4.

to, quando sanitas licet aliis etiam à causis conservatur, veruntamen maxime omnium ejus conservationem pendere à ciborum potuumque temperantia, atque ab exercitiis constat. Verum nos continentia victus comprehendimus præter cibum & potum, somnum, venerem, mictionem, fæcumque dejectionem; atque proinde continentiam, atque incontinentiam, laborum moderationem, immoderationemque, ac aëris bonitatem, atque pravitatem tres genere causas conservatrices statuimus, à quibus sanitas & conservatur & vitatur. Quomodo autem hæ sanitatem conservant, haud cognitu perdifficile est. Ex aëre quomodo conservetur sanitas & perfecta & imperfecta, partim dictum est, & partim à nobis suo loco dicetur accuratius, namque perfectam sanitatem aërem conservare diximus qualitate calidum moderate atque humidum, & substantia pura, tenuique, non obscura sed mediocriter lucida: & imperfectam, quæ posita est in meatuum symmetria, aut ad adstrictum aliquantulum declinante aut ad laxum, vel calidiori humidoque aëre, lucido atque puro opus erit, scilicet ad symmetriam meatuum ad adstrictum paululum accedentem, conservandum: & frigido, non ita humido, neque ita lucido ad laxum itidem symmetria flectente. At de hac aëris alteratione alias, ut dictum est, sermonem habebimus; ex continentia vero atque incontinentia servari sanitatem non perfectam dicimus, perfectam vero sola continentia servat, quippe temperantia in cibo, potu, somno, venere, mictione atque in dejectione, his quidem singulis si homo cum moderatione utatur, symmetria perfecta meatuum omnium ullo modo vitari poterit. Imperfectam vero cum horum continentia, tum incontinentia apta est conservare. Etenim imperfectam ob symmetriam (exempli gratia) ad adstrictum aliquo modo declinantem, ciborum parsimonia, & ipsorum tenuis substantia, attenuansque facultas, potusque parcior, substantiæ & facultatis attenuantis, somnus solito parcior, & minus parca dejectio, atque mictio copiosior (quod hæc omnia tumentia, obstructaque levent, meatusque modice laxent) probe conservare possunt: contra si ad laxum symmetria deflexerit, cibus paulo copiosior, frigidus, ficcus & cras-

fæ

ſæ ſubſtantiaë, potus uberior, vini meracioris, nigrioris craſſiorisq; ſubſtantiaë, ſomnus itidem copioſior, imminutio ſæcum, atque urinæ mixtio non copioſa ſanitatē conſervabunt. Eodem modo de tertia cauſa erit dicendum, namque exercitationis temperantia ad perfectam valetudinem tuendam, maxime requiritur, atque ad imperfectam ad adſtriſtum accedentem, copioſiores labores uſu veniunt; & ad laxum inclinantem (quando quies atque ocium adſtriſtum foveant) parciores, moderatioresq;. At nunc ex iis ſingulis conſervatricibus cauſis parcius magis de ſanitatis conſervatione ſermonem inſtituamus, ut præſens de hac re ſuſceptum negotium claudamus.

CAPUT XII.

Quomodo ex ſingulis cauſis conſervatricibus ſanitas in corporibus cuſtodiatur, & primo quomodo ex aëre.

EX aëre hoc negotium primo exequentes, dicimus aërem ipſum aut temperamenti calidi, aut frigidi, aut humidi, aut ficci, aut in his qualitatibus temperati exiſtere, aut cum ventis, aut abſque ventis, aut ſubſtantiaë puræ ſynceræve, aut impuræ, cujuſmodi eſt caliginofus, aut ex halitu alicujus ſtagni, vel paludis, aut e profundo ſpecu, aut ex cloacis, aut ex cadaveribus inhumatis putridis proficiſcente coinquinatus, aut nebulofus. Itaque aëris differentiis ſic conſtitutis dicimus primo, aërem qualitate temperatum, purum, ſerenum omnibus corporibus ad tuendam ſanitatē perfectam, cujuſvis ætatis, naturæ, habitusq; eſſe utiliſſimum. Ad imperfectam vero, quæ in ſymmetria ad adſtriſtum paululum ex quavis cauſa inclinante, aër temperate calidus humidusq; erit opportunus, Frigidus vero & ſiccus ſi meatuum ſymmetria ad laxum inclinaverit, erit itidem expectendus, atque etiam obſcurus, craſſiuſculus, veluti ad adſtriſtum ſymmetria inclinante, optimus erit purus, lucidus, nullo craſſiore vapore infectus, caliginofus vero, nebulofus, atque craſſus ſanitate ad laxum inclinante erit itidem opportunus. Qui vero intenſe frigidus eſt, non ad conſervandam valetudinem

nem ad laxum inclinantem, sed potius ad morbos laxos tollendos conveniet. Veluti itidem valde calidus pro morbis adstrictis tollendis magis, quam ad sanitatis in meatuum symmetria ad adstrictum, uti dictum est, inclinante, constitutæ conservationem, convenire dicitur. Pestilenti vero halitu vel ex stagnis, vel ex paludibus, vel ex specubus, vel ex aliis locis foetidis & putridis vitiatus, omnibus noxius; pluviosus vero, ventosus cum borealis, tum austrinus ad morbos quidem adstrictos excitandos est peropportunos: austrinus, qui calidus non temperateque humidus sit, caput replet, unde Hippoc. dicebat: *Austrini flatus caput gravantes sensusque hebetantes; contra boreales venti summe frigidi & sicci meatus claudentes, ac veluti compri- mentes, catarrhos concitant, phlegmonesque & alios affectus, qui à fluxione humorum concitantur.* Itaque diximus aërem in qualitatibus temperatum, in substantia purum, sincerum, lucidumque esse aptissimum ad tuendam valetudinem perfectam, quod symmetriæ meatuum exactissimæ, atque sanitati perfectæ sit maxime temperamento atque substantia similis; frigidum vero & siccum substantiæve crassæ, ad imperfectam sanitatem quæ in symmetria meatuum ad laxum quadantenus declinante consistit, quod temperamento atque substantia sit contrarius, esse utilem dictum est, contraque calidum & humidum, lucidum tenuemque defectuosæ sanitati convenire deprehensum est, quæ ad adstrictum accedit. Ceterum non silentio prætereundum putamus, ut quamobrem sit, intelligamus quod cum Græci tum Arabes voluerint ad infantes statim enixos, ad ipsorum sanitatem conservandam usum adstringentium, corroborantiumque meatus esse perquam utilem; Galenum alias meminimus voluisse illorum corpora sale conspergenda, ad cutis meatus laxiores quadantenus, ut fortius externis aëris injuriis resistent, roborandos; Arabes inunctionem ex oleis adstringentibus magis laudarunt, alii cutem vino adstringente lavare, alique statim natos infantes in frigidam aquam tantillum immergere in consuetudine posuerunt; quæ omnia ad cutem densandam facere instituerunt; quæ consuetudo haud plane constat, an rationi conveniat, quando omnes fateantur sanitatem perfectam
non

non contrariis, at planè similibus conservari. At adstringentia meatus, aut quovis modo cutem densantia, quæ vel frigida sunt intemperate vel adstringentia, ut sal, oleum de nucibus, aqua frigida, quomodo infantium puerorum sanitati perfectæ erunt similia? cum ipsa in exquisitissima meatuum omnium symmetria consistat, in corporeque molli, laxoque, calido atque humido. Unde merito omnes ad illorum tuendam valetudinem collaudarunt balneum aquæ dulcis, quod hac ætate in familiari usu apud omnes obstetrices existit, atque victum qualitate temperatum, scilicet calidum atque humidum, cuiusmodi est lac, quod illis per plures menses solummodo sit nutrimentum. Verum enim vero veritas ita videtur cognoscenda, quod scilicet pueri sani gaudeant temperate calidis atque humidis, scilicet laxatoriis, quoniam hæc similia omnino sunt ipsorum sanitati perfectæ, quæ in exquisita meatuum symmetria posita est. Fortasse ipsorum sanitatem quadantenus ratione ætatis maxime humidæ & calidæ, habitusque maxime mollis & laxi non perfectam, sed quadantenus ad laxum declinantem, esse complures æstimates, usum adstringentium instituerunt; vel hoc erit, quod nos diximus alias, scilicet ætatum, temperamentorum atque habituum varietatem haud parum facere ad rectum usum eorum, quæ sanitatem conservare apta nata sunt; siquidem in iis corporibus, quæ quippiam vel ex ætate, vel ex temperamento, vel ex habitu, affectus laxi habent, minus, etsi adstricto etiam affectu vexentur, esse laxandum, & in iis, quæ aliquid adstricti habent, ut sunt ætatis adultæ, temperamenti frigidi atque sicci, habitusque gracilis, sicci atque duri, magis esse laxandum. Pueri vero statim nati cum plurimum laxi habeant, mirum haud est, si Galenus atque alii Medici gravissimi senserint, statim natos adstrictorio medicamento aliquo, ut ipsorum cutis laxior ficcaretur, induraretur, atque ad temperamentum eucratum proveheretur, esse tractandos, atque postea esse utendum balneis laxatoriis, quod temperamento similia sint ipsorum sanitati perfectæ. Pueri quidem statim in lucem editi defectuosa quasi sanitate gaudentes usu adstringentium ea ipsa ex nimia scilicet laxitate ad temperatam seu eucratam contracta, pro sani-

tate conservanda similia desiderant; atque hæc de tuenda sanitate ex aëre. Nunc ad ea, quæ intro assumuntur declinemus.

C A P U T XIII.

Quomodo sanitas conservari possit, usu eorum, quæ intro assumuntur, usuque somni, veneris, atque animæ passionum.

SUPPOSITA duplici sanitate, scilicet, perfecta, atque imperfecta, nunc ad ipsius conservationem ex iis, quæ intro assumuntur, descendimus. Quod negotium haud erit cognitu difficile, si in primis, quæ intro assumuntur in corporibus, cibum, atque potum esse etiam supposuerimus, hæcque illud profecto præstare, ut Dogmatici etiam dicunt, aut succi bonitate, aut quantitate, aut qualitate posse, non minusque & ordine, temporeque, quo assumuntur. Quod itaque ad perfectam corporum sanitatem custodiendam spectat, illud primum statuemus, quod ad cibum itidem attinet, quemcumque optimi succi levem, atque substantiæ tenuis esse deprehensum est, maxime sanitatis hujus conservationi favere, optimumque idcirco futurum singulis corporibus, cujusvis ætatis, temperamenti, atque habitus sint, omnes Medici æque affirmant, si commoda quantitate, qualitate, & optimo ordine, opportunoque tempore exhibeatur. Itaque in primis cibi debent esse leves, tenues, atque optimi succi: facile quidem, qui hujusmodi sunt, à calore in nutrimentum vertuntur, optimumque generant sanguinem. Quorum sane usus optimam meatuum symmetriam nullo modo vitare vel evertere potest, præsertim si qualitate, quantitate, ordine temporeque opportune respondent. Qualitate inquam, cibus temperate calidus atque humidus esse oportebit, etenim hujusce temperamenti qui est, simillimus itidem corporibus quæ gaudent exquisita valetudine, ac vel etiam substantia molli, & levi. Cujusmodi exempli gratia sunt lac, ova gallinarum recentia, ex carnibus hædinæ, vitulinæ, gallinarum juvenum, caponum, turturum, perdicum, turdorum, phasianorum & simi-

similium ; diximus , modo qualitate convenienti exhibeatur , quia uti dictum est , prædicti cibi & similes alii substantia molli humidaque temperate , atque temperamento calido & humido itidem temperato præditi similes sint. Hi quidem probe nutriunt , facileque à natura concoquuntur , neque possunt , nisi illorum quantitas excefferit , meatus vel externos vel internos aliquo modo vitiare. Recte adjunximus , modo quantitatem non excefferint convenientem , quando etiam si cibus optimus sit , copiosior quam deceat capiatur , copiosiori sanguine , quem generat , poterit aliquo pacto in meatibus vitium inducere , ut nimirum multitudine sanguinis meatus angustiores reddantur. De horum vero ciborum quantitate non æque ab omnibus deliberatum est , siquidem alii sobrium cibum plane esse efficacissimam causam , qua valetudo maxime conservatur , voluerunt ; siquidem ciborum copia præterquam quod plurimum faciat nutrimentum , & excrementorum copiam suggerat , qua morbi complures gigni possunt , etiam in corpore tumentiam , adstrictumve affectum copiosus cibus concitat. Hinc Hippocratem in epidemiis dixisse constat : *præcipuum sanitatis studium esse cibis non satiari.* Neque tamen recte facere illos putamus , qui nimis sobrio , parcoque victu vivunt ; laudatur autem illa ciborum quantitas , qua corpora neque nimis repleantur , neque nimis resolvantur ; hoc quidem morbos laxos facit , illud adstrictum ; sunt qui pluries in die cibum capiunt , & qui bis vel semel tantum , hoc quidem non laudandum videtur , præsertimque in corporibus ad laxum inclinantibus , illi vero , qui ex consuetudine pluries capiunt , si bene concoquant , non improbandi : etenim corpora robusta , plurimum innati calidi habentia , multo cibo gaudent , quæ vero inter robusta , & debilia media sunt , bis in die cibum capere possunt , tantumque per vices capere , quod probe concoquant , & servato tempore concoctionis ipsum cibum assument , atque non citra ordinem , nimirum prius eos cibos , ubi ipsorum varietas aderit , ingerere debebunt , qui facilius coquuntur , teuniorisque substantiæ sunt , & mollioris , & postea duriores concoctuque difficiliore esse assumendos. Hujusmodi itaque cibi apti sunt perfectam valetudinem tueri :

In 6. epid.
sect. 4.

idem de potibus dicendum, si vinum sit, illud sit mediocriter generosum, & quandoque pauciferum præstabit magis quantitate moderata, eaque proportionem ciborum quantitati congrua. Zythum etiam ex hordeo, vel ex tritico paratum eodem modo, quo vinum laudavimus, in moderata quidem copia conveniet. Caveantque intra coenam & prandium, jejunoque maxime stomacho à copioso potu vini, vel zythi, & similium potuum, quia coctionem ciborum maxime turbat, cruditatesque hic usus multas suppetit; porro diximus hujusmodi cum cibis tum potibus sanitatem perfectam custodiri. Nunc quomodo imperfecta iisdem conservanda sit, dicamus. Ad eam quæ ad adstrictum vergit (etsi cibi optimi succi, leves, & tenues omnes conservent) particulatim temperamenti calidi atque humidi, substantiæque tenuioris desiderantur, cujusmodi sunt, ova gallinarum forbilia, recentissimaque; ex piscibus saxatiles, ex carnibus hædinæ, vitulinæ, gallinarum juvenum, atque etiam gallorum juvenum, maxime vero, columbarum, turturum & similium; ex ferculis vero, folia boraginis, buglossæ, melissæ, asparagorum, fœniculi, malvarumque ex jure cocta, vel in aqua, & oleo amygdalino vel olearum dulcissimo esitata. Juvat hæc corpora usus ciborum maxime parcus, & quandoque levis inedia, cibique temperamenti etiam calidi atque humidi esse debebunt. Contra, crassiores cibi, copiosiores, frigidiores vorati, apti sunt ad sanitatem (quæ ad laxum versa quadantenus videtur) conservandam. De potu itidem, si vinum sit, corporibus ad laxum inclinantibus, substantiæ quadantenus crassioris esse oportebit; cujusmodi sunt nigra, & quæ aliquid austeri saporis habent, modo etiam ipsorum usus moderatus vel paulo plenior sit. Contra ad adstrictum deflexis apta erunt tenuioris essentiae; alba vel non colorata, cujusvis austeritatis expertia, vel modicæ austeritatis; dulcia vero ad id utilia erunt, modo in pauca quantitate ebibantur, sintque alba, & tenuioris substantiæ. Hæc de iis, quæ intra assumuntur, nunc de somno, de venere deque animi affectibus loquamur. Quod ad somnum pertinet, ad venerem atque ad animi affectus sanitatem conservantes, eamque particulatim, quæ perfecta est, illud

in primis statuendum est, somnum quidem naturalem, qui est symptoma, fieri corporibus ab omni motu plane cessantibus actionum animalium, in qua profecto quiete in corporibus facultas naturalis efficacius agit, ad cibum attrahendum, retinendum, concoquendum, atque ad excrementa, quæ in coctione ciborum potuumque generantur, etiam excernenda, quo factum est, ut somnus, qui noctu a coena fit (in quo dormientes primo in dextrum latus, & postea in sinistrum decumbunt) quietus absque somniis turbulentis, suavis, moderatus, utpote qui durat, quoad in stomacho concoctio probe absolvatur, humores concoquendo, atque digerendo sanitatem maxime conservare fit aptus; at nedum hæc hic somnus præstat, sed morbos etiam atque symptomata jam oborta sanat: unde merito ab Hippocrate somnum in acutis morbis bonum esse, nobis traditum est, si febrem, vel dolorem, vel delirium sedat. De quo ait etiam: *ubi somnus delirium sedat, bonum*, nimirum humores noxios concoquendo, atque digerendo. Qui vero in die fit, noxius est, caput enim vaporibus, humiditateque replet, atque adstrictam passionem vel facit, vel auget; unde dicebat Hippocrates: *interdium vigilare, noctu vero dormire oportet*. hic itaque somnus nedum non conservat sanitatem, at quinimo ipsam vitiat, atque evertit. Nocturnus vero bonus est, & una ex præcipuis causis sanitatis conservatricibus fit, sed tamen, ut dictum est, non omnis, sed moderatus solummodo: immodicus enim à concoctione genitis excrementis impedimento est ne excernantur, atque à calore ab intro foras non evocato (qui post somnum evocatur) ne tenuiora etiam digerantur, & per poros cutis exhalent, quæ evacuatio non fit, in dormientibus, quod habeant dormientes exteriora frigidiora: unde dicebat Hippoc. *Vigilantem circa exteriora manifeste esse calidiorem, contra dormientem intus calidiorem, extra frigidiorum*; igitur somnus prolixior, & immodicus caput replet humiditate, caloremque nativum obruit, quiescentibus enim sensibus (qui suo motu siccant humiditatem) augetur humiditas, atque ita, ut calorem ipsum (propter nimiam quietem per somnum longum, atque propter humiditatem nimiam suffocantem) extinguat.

In 2. aphor.

In 6. epid.
sec. 4.

Porro colligimus ex iis, somnum nocturnum moderatum maxime sanitatem conservare, idemque & vigiliam, quæ in die fit, secundum consuetudinem præstare. Quæ noctu autem fit, immoderataque sanitatem vitiat: namque hæc in stomacho & in visceribus cruditates gignit, spiritusque immoderatus resolvit, à qua cum venæ crudo sanguine seu succo repleantur, meatus quidem obstruuntur. Venere quoque temperata, sana corpora gaudent, quod nimirum temperata sint, calida humidaque, unde femine abundant: immoderata vero venus corpora ad laxum mutat. Hilaritas quoque moderata maxime sanitatem diu incolumem servat, veluti immoderata hilaritas, atque lætitia ita ad laxum ducit, ut ab ea immodica, repentinaque quosdam maxime læsos fuisse, & non raro interiisse constet. Itaque hæc omnia ad eam sanitatem, quæ perfecta est, tuendam aptissima sunt. Nunc quæ defectuosam etiam servant dicamus; atque primo ad adstrictum quadantenus mutatam si de somno loquamur, is debet esse itidem optimus, nocturnus scilicet suavis jucundusque, sed longe brevior, utpote qui solummodo, quoad stomachi concoctio peracta sit, duret, unde diurna vigilia huic negotio erit utilis, atque forte, quæ longior, unde in his somnus debet esse parcior, vigilia uberior, unde mirum non est, si hi, ut sanitatem conservent, mane maturius surgant, & diu vigilent. Ubi vero ad laxum corpora inclinant, homines mane tardius expergisci debebunt, atque tardius itidem è lectulo resurgant oportet. Namque somnus longior replet, adstrictumque facit. Quare istis somnus longus, & vigilia brevis conveniet. Quibus conveniet etiam à venere abstinencia, quando venus laxet corpus, quæ tamen conveniet moderata corporibus iis, quæ ad adstrictum versa sunt. De animi quoque affectibus, qui laxiore constant habitu, caveant ab immoderato gaudio, atque ab immoderata animi hilaritate, quoniam hæc laxum affectum augent, qui vero adstrictiore habitu præditi sunt, hilaritate & gaudio moderato maxime juvantur, contra, timor, mœstitia, studium, ira & similes aliæ passiones faciunt, quod homines, si diu in his perseveraverint, in affectum adstrictum facile incidant.

CAPUT XIV.

De sanitate conservanda ex retentione atque excretionem excrementorum.

IN corporibus temperatis perfecta valetudine gaudentibus usus evacuationis excrementorum debet esse quoque moderatus, ut ipsorum quantitas respondeat ciborum atque potuum assumptorum quantitati, præsertimque si de alvi dejectionibus atque de urina loquamur, ad servandam in his sanitatem homines procurent solitam excrementorum evacuationem solito tempore, atque esse concocta excrementa oportebit, quæ si cruda sint, cruditatis causa removenda: si cibus, vel potus fuerit nimius, ita ut, natura non recte ob id concoquat, diminuendus erit, & si fuerit id ex alia causa, ei (uti dictum est) erit prospiciendum. In hisque, ut summatim dicam procurandum erit, ne assumpta in corpus nimis contineantur, scilicet excrementa, quæ ab ipsorum generantur coctione, namque si immoderata horum fuerit retentio, plethora & cachochymia fiet & corpus ad affectum adstrictum delabi necesse erit; quæ omnino, ut posterius dicemus, erit tollenda; sed cavendum etiam erit, ne excrementorum evacuationes ita augeantur, ut ad laxum itidem corpus deducant; atque hæc de perfecta sanitate, nunc ad imperfectam venimus, & primo ad illam quæ ad adstrictum declinat. Ex hac itaque meatuum imperfecta symmetria, timendum omnino erit, si plurimum augeatur, ut ad complures morbos adstrictos homines provehantur. Hanc vero symmetriam conservabunt ea omnia præsidia, quæ omnes solitas evacuationes propter aliquam causam diminutas, in pristinum restituent, scilicet, si fæcum purgatio diminuta aut suppressa fuerit (quidam enim suapte natura per plures dies nihil egerunt, seu per ventrem excernunt,) erit medicis præsidii restituenda. Alii parum mingunt, & raro, alii, quibus vomendi consuetudo fuerat, ubi cessarunt à vomendo, male se habuerunt; & in non paucis, qui ex consuetudine plurimum sudabant, sudores ipsi cef-

cessantes sanitatem vitare solent, non minusque menses soliti si defecerint in mulieribus, atque in viris solitæ hæmorrhoides cessaverint, corpora in morbos delabi solent. Demum qui per nares soliti sunt multam pituitam excernere, si hæc purgatio itidem cessaverit in multos morbos adstrictos incident, in eoque præsertim, qui capitis partes vexare solent, cujusmodi est, apoplexia, paralisis, vertigo, surditas, tinnitus aurium, & similes alii affectus. Igitur si fæces tarde & in pauca quantitate expellantur, laxanda erit alvus medicamentis tum intro inditis, tum exterius adhibitis. Intro inditis aut per os; aut per alvum. Varia sunt, quæ (præter medicamenta purgatoria) alvum laxant, atque emolliunt, fæcesque educunt; ex cibis complures sunt illud commode facientes, ut passum, vinum dulce, oleum dulce, cujusmodi est amygdalinum, sesaminum, est & butyrum recentissimum ad laxandum ventrem sane maxime utile; sunt passullæ quoque & per se solæ copiosius devoratae, & in vino dulci decoctæ cum multo saccharo, utiles: in usu etiam sunt ad laxandum per noctem sub dio coelesti rori expositæ cum saccharo multo. Pruna quoque Damascena quæ dulcia sunt, neutriquamque austera, vel acida, in vino dulci decocta additoque saccharo: prunorum pulpa cocta editur, atque jus ipsum bibitur, antequam aliud cibi genus assumatur; jus quoque ex aqua paratum mercualis, vel betæ, vel brassicæ, cum oleo dulci atque sale copiosius, scilicet ad libram epotum alvum commode laxat. Antiquis usitatum fuit quam familiarius jus brassicæ, ex aqua ita paratum: accipiebant sexdecim fasciculos parvos cymarum brassicæ, & singulos scilicet unum post alium in aqua fervente in lebetem supra ignem posito separatim imponentes, fervere paululum permittebant, mox extrahebant. Etenim primum injiciebant unum fasciculum, quem, cum efferbuerit tribus vel quatuor ebullitionibus, extrahebant, atque alterum imponebant, quem itidem mox, cum paululum ebullierit, extrahebant, & mox tertium, deinceps quartum, atque sic alios singulos quoad ad sextumdecimum devenerint, hujusmodi jus expressum seu (ut vocant) brassicæ infusionem cum oleo & sale dabant, ad semilibram, & etiam ad libram, quod profecto jus, ut etiam apud

nostros deprehensum est, maxime est laxatorium. Ex medicamentis apud nostros multa sunt. (etsi à Methodicis ipsorum usus, uti alias diximus, non fuerit laudatus) est quidem aloe lota & preparata ex succo rosarum, vel ex infusione, vel ex succis cichoraceorum scilicet herbarum refrigerantium. Matronæ Genuenses nobiles (etenim apud complures usus est, ut ex semetipsis multa medicamenta parent, sibiipsisque, & ipsarum familiæ comparent) aloen parant ex cremore ptisanæ hordeaceæ, ejusque vim anastomoticam seu igneam humiditate illa corrigunt, hujusce medicamenti usum possunt homines cum minori noxa exercere, statim ante coenam vel ante prandium ejus drachmam, vel semidrachmam assumentes, aliqui statim ante prandium vel ante coenam floris cassiæ Abissinæ (scilicet illius, quæ corticem rubrum habet, hanc Ægyptii nigræ maxime præferunt Abissinamque à calore illiusce gentis appellant) duas vel tres drachmas, aut duas drachmas cum una pulpæ tamarindorum; sunt qui semidrachmam rhabarbari ex passulis ad movendam alvum, & etiam drachmam assument ante prandium per quatuor horas. Non desunt, qui jus foliorum fennæ vel ex jure pulli, vel ex sero lactis, vel ex vino dulci paratum commendant. Aliis alvus probe obediens reddita est usu fennæ itidem pulverizatæ, à semidrachma ad drachmam usque, statim cum vel ad prandium vel ad coenam eunt, ex vino assumserint; sunt & passulæ, & pruna decocta itidem fennæ macerata vel decocta. Hæc pauca ex laxantibus ventrem nobis sufficient. Balani parantur ex melle, sale & aliquando addita hiera picra, vel cum alio medicamento laxatorio, sed familiares sunt ex melle & sale parati. In pueris nostræ nutrices utuntur iis, quos ex larido porcino parant. Addimus nos ex saccharo parati & in pueris, & in aliis omnibus valde utiles. Clysteres etiam emollientes, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, betæ, & similium, cum oleo dulci, & sale; vel ex hydromele, oleo, atque sale. Exterius etiam umbilicum & omnem ventrem butyro recenti inungunt, aut oleo amygdalino dulci recentissimo in pueris ut ventrem laxent. Nonnulli umbilicum itidem ea causa inungunt oleo ex

floribus cyclaminis parato, alii ex unguento arthanitæ in officinis vocato: idem præstabit infessio in balneum aquæ dulcis ex foliis, vel ex radicibus althææ, malvarum, mercurialis, & ex seminibus foenugræci, lini, fœniculorumque paratum. Cum vero urina in ipsis pauca, & tardius quam fuerit consueta reddatur, etiam ad conservandam meatuum symmetriam ad adstrictum declinantem, seu melius ad prohibendum ne prorsus ad adstrictum corpus perveniat, studiose ipsius missionem liberam facilemque reddere debebimus. Quod usu partim ciborum & potuum, partim medicamentorum diureticorum erit agendum. Ex cibis conveniunt suo tempore asparagi ex aqua decocti cum oleo, aceto & cinnamomo conditi, item recentes malvarum cauliculi, atque etiam cucurbitarum cymæ eodem modo decoctæ, & radices, pastinacæ, petroselini decoctæ & acetariorum modo devoratae, nec minus cepa, allium & porrum decoctum devoratumque movet urinam. Qui ex herbis crudis delectantur acetariis paratis ad adjuvandam urinam iis utentur, quæ parabuntur, ex pulegio, sio, cardamine, nasturtio, eruca, petroselino vulgari, atque apio palustri; ex radicibus vero raphani vulgaris, rapunculique radix cruda esitata efficaciter urinam movet; rapum itidem, & nappus decoctus cum seminibus fœniculorum idem præstant. Ex medicamentis vero, decoctum radicis fœniculi, apii, petroselini, smirni, sisymbrii, cardaminis minoris, nasturtii, radicis ononidis, eryngiique marini, erythrodani, acori, cyperi, gingiberis, & similium ex aqua paratum ad uncias sex exhibitum, est valde efficax. Quidam exhibent semina trita nasturtii, vel thlaspios, ad geminas drachmas ex vino albo. Efficacissima vero sunt semina erysimi primi, cujus plantam exhibuit Matthiolus in suis commentariis ad Dioscoridis libros, lac vero etiam non minus commendatur ab omnibus Medicis, expressum ex seminibus melonum, cucumeris, ex aqua stillatitia ononidis; sed jam lac propono, quo Aegyptii familiarius ad urinam suppressam uti solent. Accipiunt exempli gratia feminum melonum, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ an. unc. ʒ. feminum, malvarum, erysimi, nasturtii, petroselini, apii, an.

3. ij. contundunt omnia in mortario, & ex aqua ononidis vel ex decocto glyzyrrhizæ recentis, succum exprimunt, quem unica ebullitione fervere juxta ignem positum sinunt, mox addito modico sacchari candidi ad uncias quatuor calidum exhibent. Qui plura desiderant, legant tertium librum atque undecimum, in quibus longe plura, quam hic fecerimus, diuretica medicamenta proposuimus. Qui vero consueverunt habere copiosas per nares excrementorum purgationes, præstabit easdem conservare, & si fuerint diminutæ, utilissimum erit easdem denuo errhinis medicamentis vocatis procurare, ne ea re-tenta excrementa adstrictos morbos faciant. Quæ medicamenta id præstare valeant, in præcedenti libro satis superque diximus; familiaria tamen ad id erunt succus amaraci, vel betæ, vel malvarum, vel althææ in nares attractus, & postea succus radicum iridis recentium, atque cyclaminis in nare itidem attractus, sed de his satis superius dictum est. Eodem itidem modo, qui vomitibus uti soliti fuerunt (amplius solito modo non fiant) eodemque modo plura excrementa educere, ad sublevandum & stomachum & alias partes corporis, oportebit medicamentis vomitoriis, quæ nos superiori libro proposuimus, eosdem vomitus revocare: hoc sane plurimum faciet ad sanitatem conservandam. Ægyptii, atque Arabes bis in mense sanitatis tuendæ gratia in balneum eunt, in quo aqua ex liquiritia cum modico feminum foeniculi decocta stomacho repleto, ter quaterque vomunt, & posteaquam per vomitum plurimum vomuerunt, in calidarium secedunt, ibique multum etiam sudant, mox lavantur aqua tepida, atque ita seipsos à morbis hac via diu præservare solent. Qui vero per sanitatis quoque tempus sudare soliti sunt, si is sudor cessaverit, denuo ipsum procurare debebunt, aliter ipsos in morbos labi est necessarium. Quibus vero præfidiis sudores moveantur, alias à nobis scriptum est & scribemus etiam de iis accuratius in libro undecimo in quo ex professo de evacuationibus suppressis restituendis sermonem habebimus; elici vero sudorem docuimus sicco calore laconici ex carbonibus accensis, vel lapillis ignitis intro inditis, aut fomento calorifico, aut aqua calida vel in utre vel in vesica, vel in

vasculo aut ligneo, aut æneo, aut testaceo posita, aut simili alio modo incalcrafti. Qui vel hæmorrhagiam copiosam habere solent, ut puerorum complures consuefcunt, debent non permittere ut ea evacuatio fupprimatur, quæ fi aliquando ceffaverit, vel fomentis exterius laxatoriis calidis vel intra nares quibusdam inditis, illam denuo promovere debebunt; nonnulli fcalpello venas intra nares pofitas, ut denuo hæmorrhagia reftituatur, fcarrificant. De qua venarum fcarrificatione nos in libris de medicina Ægyptiorum fcripfimus. Alii graminis fpicas intus imponentes, venas aperiunt, fanguinemque educunt, ad quam movendam vacationem fpicæ graminis, quod gramen mannæ vocant, & graminis crucis funt aptiffimæ. Eodem modo omnis confueta evacuatio fanguinis vel ab hæmorrhoidibus vel ex utero in mulieribus, fi aliquando ceffaverit, erit revocanda, iis præfertim medicamentis, quæ in præcedenti libro meminimus. His præmiſſis, aliud ad fanitatem ad adftrictum declinantem confervandam adjungimus, quippe ex hujusmodi meatuum adftrictione, licet multa hæc adftrictio non fit, corpora tamen in plethoram, atque in Cacochymiam quandam incidere, quæ ni corrigatur, & tollatur homines in morbos adftrictos prolabi eft neceffarium. Itaque fi ex illa fymmetria meatuum ad adftrictum quadantenus verfa, atque diu neglecta, in corporibus aut plethora, aut cacochymia contigerit, opera danda erit, ut utraque tollatur, quod ni fiat, procul dubio ita fanitas vitiabitur, ut in morbofam conftitutionem corpora provehi fit neceffe. Plethora vero privatim tollitur evacuatione. Etenim dicebat Hippocrates: *Quicunque morbi ex repletionem funt, curat evacuatio.* Ad moliendam vero evacuationem complura præfidia funt neceffaria, primum fanguinis evacuatio: quæ fit aut vena, aut arteria fecta, aut malleolorum fcarrificatione (quam alias ex Galeno oftendimus vicarium efſe auxilium venæ fectio- nis) aut cucurbitulis cum fcarrificatione appofitis, aut menſtruorum, aut hæmorrhoidarum provocatione. Menſtrua vero atque menſes fuppreſſi quibus medicamentis reftituantur, revocenturque & fuperius dictum eft, & in libro xi. rurfum accuratius dicetur. Hæmorrhoidasque provocabimus & appofitis hiru-

In 2. aphor.
22.

Ex 2. aph.
17.

hirudinibus (sanguifugis vulgo vocatis) aut medicamentis anasthomoticis id est aperientibus, vel rarefacientibus seu laxantibus quovis modo, à nobis alias memoriæ traditis. Secundo corpus Plethoricum inedia, seu abstinencia à cibo & potu evacuat, Quod complures non ignorantes, cum eos ciborum satietas, & inappetentia, cum gravitate corporis, tenuerit, continuo seipsos relevant, tenuissimo victu per aliquot dies instituto atque ab ipsis sedulo observato. Hac ipsa ad prohibendos morbos, qui à repletionem fiunt, nihil esse præstantius, deprehensum est. Unde merito Plinius dixit; *Utilissimam esse in cibus temperantiam*: & Hippocrates, *sanitatis studium esse præcipuum non satiari cibus*, tradidit: Quo complures sanitatis conservationi maxime studentes, nunquam ex prandio, vel ex cœna cibus saturati resurgunt. Balneum quoque naturale, scilicet aut sulphureum, aut bituminosum, & arte factum ex dulci aqua calida, humorem digerendo plethoram adimit. Sudoremque movere in hisce corporibus etiam est utilissimum. De quibus singulis, in alio libro, præfidiis seorsum & accurate scripsimus. Exercitium vero esse aptissimum ad plethoram tollendam, alias demonstravimus: & quibus modis fieri etiam debeat, quæque ejus differentiæ sint, atque quas homines repleti ab exercitiis utilitates capiant satis diligenter indicavimus. Somnus itidem ab inedia, à balneo, ab exercitio, atque à sudore maxime corpus evacuat, atque laxat: siquidem ab illis cum humores in extimis partibus absumentur, in somno à calore intra revocato humores in interioribus quoque corporis partibus existentes absumentur: atque hæc sunt plethoram in corporibus minuentia, atque adimentia. Nunc, quæ cacochymiam, quæ est particularium humorum, excrementorumque plenitudo, minuunt, etiam dicamus. Hæc vero sunt quovis modo corpora purgantia, scilicet, primo, per os devorata, cathartica vel ea lenitoria (ut ajunt) vel eductoria seu attractoria sint, aut per vomitum purgantia, cujusmodi est albus elleborus, stibium præparatum & similia; aut per ventrem, ut est scamonium, colocynthis, & similia. Clysteribus etiam hæc purgatoria & similia in ventrem purgationis gratia induntur, quæ etiam men-

In lib. 18.
hist. nat.
cap. 5.
In 6. epid.
sect. 4.

strua, hæmorrhoidas, atque urinam movent, cacochymiaæ tollendæ remedio sunt; at cum de his omnibus in altero libro sufficienter scripserimus, idcirco nihil aliud in presentia merito attigimus; atque hæc est sanitatis, in meatuum quadantenus ad adstrictum symmetria declinante consistentis, conservatio. Nunc quomodo in corporibus ad laxum declinantibus, eadem sanitas conservetur, dicendum est; porro hæc corpora symmetriam meatuum habent nimis ad laxum accedentem, quod nimirum aut meatus cutis nimis laxos habeant, aut aliquem alium meatum ex externis vel internis quavis de causa ampliorem laxioremque redditum. Itaque hæc sanitas vitiata usu adstrictoriorum medicamentorum restituitur. Unde diximus plures olim in pueris statim enatis consuevisse ipsorum cutem densare, aut sale vel pulvere rosarum, vel myrtillorum ipsorum cutem aspergentes, vel oleo vel unguento adstringente ipsam inungentes aut alio per simili auxilio utentes. Qui vero laxiorem ventrem habent, ex quo plurimum dejiciant, vel meatus urinarii laxiores itidem redditi sint, unde urina immoderate profluat, vel etiam vasa seminalia itidem habeant, quo semen quoque profluat copiosius cum venere & citra venerem, adstrictoriis medicamentis opus habebunt. Qui facilius crebriusque vomitant, non minus quam ii, quibus aut per nares, aut per os, aut per ventrem, aut per urinam, vel per uterum vel ab hæmorrhoidibus sanguis aut immoderatus, aut crebrius emanat, eodem modo præfidiis adstrictoriis tractandi sunt. Demum & quibus frequentius sudores quoque copiosi erumpunt, idem faciendum. Ex his omnibus causis corpora quovis modo ad laxum tendentia, si ipsorum sanitas conservanda sit, opus habebunt præfidiis adstringentibus, cibo potuque scilicet pleniore utendum erit, quiete seu otio somnoque largiori, pauca venere, & medicamentis quovis modo aut obstruentibus aut claudentibus, aut densantibus meatus, à Methodicis adstrictoriis vocatis. Atque hæc de corporum sanitate cum perfecta, tum imperfecta quippe ad adstrictum vel ad laxum declinante, ex iis, quæ in corpus & retinentur, & excernuntur, conservanda, dicta sint.

CAPUT XV.

*De sanitate conservanda ex corporis motu,
scilicet ab exercitiis.*

CORPORA, quæ sanitate exquisita gaudent, ad eam conservandam moderatis exercitiis uti opus habent, sic & moderata quiete; namque exercitia superfluentia excrementa in ambitu corporis digerunt: hæc sane maxime utilia sunt ad poros cutis expurgandos, atque laxandos. Diximus autem in exercitiis faciendis tria esse ad unguem servanda, scilicet, ut nunquam homines cruditatibus abundantes exerceantur, quoniam cruditates in venas rapiantur meatusque obstruant, atque exinde ad adstrictos morbos transitus fiat, ob idque etiam non convenire exercitium nisi prius instomacho & in hepate peracta sit concoctio. Itaque exercitatio adeunda non est nisi post excrementorum per ventrem & per urinam factam evacuationem. Quo intelligitur, quamobrem Hippocrates dixerit: *labores cibos præcedant*: id est, exercitationem ante prandium vel ante coenam per paucas horas fieri oportere, quod tunc temporis perfecta sit concoctio, nullæque cruditates sint, quæ à calore exercitiis exercitato auctoque in venas atque in habitum corporis trahi possint. Tertio exercitii quoque quantitas seu mensura intelligi oportebit, scilicet quoad corpus intumescat, & color illi floridus appareat, motusque prompte, æqualiter, concinneque edatur, atque sudor cum calido vapore mixtus appareat, exercitationem leniter factam, non violentam, tandiu esse continuandam: illicoque cessandum ab exercitatione, si contractior corporis moles videatur, si floridus color evanescat, atque non minus, si motus corporis promptitudo, æquabilitas, atque concinitas mutari cœperit; at cum hæc etiam alias meminimus, nihil aliud à nobis est dicendum; idemque de exercitiorum differentiis: cum satis superque & de iis sigulis, in superiori libro scripserimus, inter genera exercitationum præcipue comprehendentes, ambulationem, cursum, saltum, pilæ ludum, frictiones, gestationes, equitationes, vectiones, atque

que alias exercitationis species ad usum medicinæ facientes. Ceterum his præmissis, jam de præservatione illius sanitatis, quæ & ad adstrictum, & ad laxum declinat, agere incipimus, Ad illam enim omnes exercitationes, quæ quadantenus humores superfluentes digerendo atque ficcando, meatus laxiores reddunt; convenient; cujusmodi (exempli gratia) sunt frictiones multæ molles, ad omnes partes corporis, maximeque eæ, quæ ex oleis laxatoriis fieri solent, actu calidis, cujusmodi est chamomelinum, irinum, liliorum alborum, amygdalinum cum dulce tum amarum, atque etiam commune, quod adstrictionis sit expers; ambulationes lentæ, sed longo itinere factæ plurimum resolvunt, etiamsi per loca plana fiant, longe plus digerunt, & laxant, quæ per loca inæqualia fiunt, montosæque præsertim; cursus adhuc magis: ex mitioribus vero sunt, gestationes, equitationes, vectiones & similes aliæ, de quibus cum alias sufficienter egerimus, non est ut in præsentia iterum eadem repetamus. Quæ vero ex corporibus ad laxum declinant, quiete potius quam motu illis est opus, vel si exercitium conveniat, quam paucissimum esse debet, quo merito in pueris lactantibus æstimatum ab omnibus est, pro exercitio (quod ipsorum corpora maxime ad laxum accedant) satis esse levem moderatumque motum, qui fit in ipsorum cunabulis. Quare qui ad laxum naturam, habitumque habent inclinantem, ab exercitiis se cavere debebunt, quietisque quam motus usus illis erit magis proficiuus; & hæc de sanitate conservanda. Ceterum cum quidam affectus sint, qui cum morbi (quod non graviter lædant actiones neque animales, neque vitales neque naturales) dici non debeant, in habentibusque sanitatem imperfectam observentur, merito nos quoque duximus fore, ut de præservandis à morbis etiam corporibus quæ prædictis vexantur, sermonem haberemus. Quod eo etiam libentius faciemus, quod alii quoque Dogmatici Medici viri eruditissimi fecisse visi sint.

CAPUT XVI.

De sanitate in iis corporibus conservanda, quæ lassitudinibus laborant, & primo de methodo qua lassitudines sanari queant.

Solent nonnunquam corpora etiam sana, quibusdam affectibus levioribus molestari, qui ne ipsi in morbos mutantur, utile erit, ut pro illorum quoque corporum conservatione, quibusdam adhibitis præsiidiis, eos affectus tollamus; ex iis vero frequenter occurrunt lassitudines, cruditates stomachi, horrores, rigores, refrigerationes, calores, sitire, atque corporum cum gracilitates, tum obesitates; quæ omnia corrigi in sanitatis tuendæ gratiam debebunt. Ceterum cum hi omnes affectus, corpora ad adstrictum vergere, seu ab adstricto vitari denotent, eos si medicis præsiidiis abigere voluerimus, nihil aliud esse videbitur, quam iterum agere de meatuum symmetria ad adstrictum declinante, conservanda. Primum autem à lassitudinibus principium faciemus: de quibus primum dicemus, quid sint, quotuplicesque & à quibus causis juxta Methodicos fiant, atque exinde esse affectus adstrictos demonstrabimus. Lassitudinem vero esse dicimus caliditatem immodicam in musculis atque articulis ab immoderata exercitatione factam, eamque à febre differre, quod febris sit non musculorum & articulorum solummodo, sed totius corporis, si Galeno credendum, immoderata caliditas. Neque in dubium à quopiam revocandum putamus, ipsam profecto lassitudinem immodicam caliditatem in musculis articulisque esse, at si dixerimus esse caliditatem immoderatam cum dolore, seu cum tristi sensu, perfecte ipsius essentiam definivisse videbimur. Triplex autem est in lassitudinibus sensus, utique putantibus, qui iis laborant, vel conquassatum sibi videri aliquid, verberatumque vel tendi sibi undequaque corporis molem, vel tanquam à multis quoties moventur, ulceribus corpora affici: quo triplicem omnes fecerunt lassitudinem, scilicet unam à sensu seu à dolore ulcerativo, ulcerativam appellatam, alteram à tensione tensivam, atque ter-

In libro de
caus. morb.
cap. 2.

Gal. lib. 2. de
sympt. caus.
cap. 4.

tiam phlegmonodem, id est inflammatoriam. In ulcerativa densa & horrida (auctore Galeno) cutis apparet, & dolent veluti qui ulcera multa habent, aliis cute, aliis etiam carne subterposita; in tensiva vero cum calore immodico tensionisque sensu molesto in musculis ac vel etiam in nervis, recte musculorum fibræ tendi perinde ac in convulsis videntur; redditque huiusmodi lassitudo homines valde pigros atque ad motum ægros. Denique inflammativa dicta est, quoniam ab ea ipsa homines lassati partes veluti contusas atque inflammatas sentiant; hæc inflammationi similis videtur, & propterea ex contactu dolent, atque partes læsæ calidiores apparent: hæc à duplici causa excitari solent, plerumque à causa procatarctica scilicet, aut ab exercitiis immoderatis, aut ex itinere, vel à simili alia causa. Nonnunquam absque causa procatarctica, fluunt scilicet ab humorum multitudine. Has vero lassitudines spontanenas Medici appellarunt, neque veras esse lassitudines non paucis visum est, cum hæc facillime in putridas febres mutantur, omniumque maxime, quæ inflammatoriæ dicuntur, namque hæc paucissimis vel etiam horis in febres vehementes mutantur, quibus ni cito sanguinis copiosa evacuatione occurratur, lassati magnum in vitæ discrimen labuntur. Itaque ex iis lassitudo ulcerativa dicta ex cacochymia humorum tenuiorum acrium fit, aliquando salforum, & nonnunquam acidorum: tensiva vero ex plenitudine, atque inflammatoria ex utraque causa una coëuntibus originem habet. Lassitudinem vero à causa procatarctica vel ab exercitiis vel ab itineribus, Galenus dicebat esse symptoma sanorum corporum. Methodicos hunc affectum adstrictum iudicavisse credendum est; siquidem & Dogmatici dixerunt in ulcerativa cutem densam esse; Galenus apertissime hoc visus est confirmasse in 2. libro simplicium, cum hæc ibi scripta reliquerit: *Quippe duplex in lassitudinibus affectio nascitur, sicut alibi ostendimus. Nam similes quidem animantis partes resiccantur, humectantur vero vacua spaciola non utili & naturali humore (nam sic foret plethora sive repletio) sed tenui & acri mordacique, proinde remediis indigent duplicibus, tum iis quæ siccitatem corporis corrigunt, tum iis, quæ humorem aerem evacuant. Ceteras vero esse*

Gal. 2. in
aphor. com.
5.

Gal. in 3. de
tuen. sanit.
cap. 6.

Cap. 25.

esse quoque adstrictos affectus, quippe tensivam, inflammativamque vocatam, quis contendet, cum & in ipsis vacua spaciola sive meatus humore repleantur, meatusque in adstrictum manifesto illabantur. Quod ex medicamentorum facultate digerente evacuanteque humorem in musculorum articulorumque meatibus spaciolisve adstrictum facientem, facile confirmatur, hæc enim medicamenta ideo lassitudines tollunt, quoniam digerendo vacuandoque humorem adstrictum facientem, laxant. Quid an non omnia medicamenta, quæ lassatis conveniunt, laxatoria sunt? Certe quidem, cum præcipua sint frictiones ex oleo dulci tepido, atque lavacra aquæ dulcis moderate calidæ, quæ nullo hæsitante quidem lassitudines tollere deprehensum est; sed age ad eas tollendas, tanquam sanorum symptomata, quæ si negligantur, trahunt in febres & in graviores morbos, veniamus; Dogmatici præmissa distinctione lassitudinum in eas, quæ à gymnasiis vel itineribus fiunt, atque in spontanenas, illas solummodo levioribus laxatoriis exterius adhibitis adimunt, & spontanenas quæ in corporibus, in quibus humores redundant, excitantur etiam majoribus efficacioribusve laxatoriis utentes; ita ut præter frictiones ex oleis dulcibus laxatoriis, atque præter balnea aquæ dulcis moderate calida (quæ lassitudines à causa procatarctica factas sufficienter posse sanare putant) etiam sanguinis evacuationem, atque purgationem adjunxerint. Unde in tollendis lassitudinibus non spontanenis (ita ipsarum causis indicantibus) frictionibus ex oleo, atque balneis dulcibus temperatis solummodo utendum docent; & spontanenas lassitudines in corporibus (uti dictum est) humoribus scatentibus obortas ita indicante ipsorum plethora vel cacochymia tanquam causis, ut depellant, aliquando sanguinis vacuatione vel per venam sectam vel per malleorum scarrificationem, aliquando purgatione & aliquando utroque præsidio utuntur. Quæ medendi varietas videtur apertissime indicari à variis morborum causis, ex quo contra Methodicos causas morborum curationem indicare: Methodici itaque quomodo absque cognitione causarum, lassitudinibus mederi poterunt? Hi enim quascunque curantes lassitudines, primum à levioribus laxatoriis externis exordiuntur

(quod lassitudines omnes adstrictas passiones fecerint) curationem, scilicet mollibus frictionibus atque balneis temperatis, primum tentantes lassitudines digerere, quæ ni huic curationi cesserint, urgente magnitudine adstricti morbi, ad efficaciora laxantia descendunt, scilicet ad sanguinis missionem, raro tamen, vel nunquam ad purgantia vel per vomitum vel per ventrem, cathartica vocata. At dicent Dogmatici non plane convenire singulis lassatis hujusmodi Methodicorum curationem, quandoquidem in iis lassitudinibus, quæ excitantur in corporibus intus multis humoribus scatentibus, si non tollantur vel non diminuuntur ex usu frictionum, inunctionum & balneorum dulcium, tuto non posse vel ad sanguinis vacuationem, vel ad humorum purgationem Medicos descendere: etenim cruda excrementa à sanguinis facta evacuatione intra venas raperentur, & malum augerent, vel in periculosius mutarent. Crudis vero humoribus in corpore redundantibus non esse purgandum, humoresque purgatione non posse educi, stat in placitis fere omnium Medicorum. Quid itaque dicemus? lassitudines si fiant in iis, qui abundant humoribus crudis, scilicet cruditatibus, necessario illud fieri, vel fusis iis humoribus crudis redundantibus atque ad musculos, articulos, nervosque attractis; vel nullo modo iisdem crudis humoribus ad partes laxatas attractis, & neque etiam alteratis, sed humoribus ad lassatas præ motu seu exercitio vel ab itinere longo atque immoderato partes, partium proximarum à calore attractis atque fusis. Utroque modo lassitudines factæ, solis frictionibus, inunctionibus, vel balneis temperatis humores attractos atque fusos digerentibus, sanabuntur; aut si humor attractus vel ex cruditatibus existat, vel ex partibus vicinis proximisque, non crudus cum sit tenuis (scilicet à calore immodico maxime extenuatus ac fusus) necessario his præfidiis laxantibus digeretur. Atque idcirco non erit opus sanguinis evacuatione vel purgatione ad tollendas eas lassitudines. Neque est, quod nobis objiciant, non semper in omnibus lassitudinibus, lenes frictiones, inunctiones, balneaque convenire, at quinimo in iis, ubi humores acres altius in corpore redundarint, quiete, somno, cibique per diem abstinence

boup)

esse

esse agendum, ab omnique motu abstinendum esse, & postea pinguiter unctos modiceque fricatos, modico cibo atque potu esse nutriendos, quibus lassitudinibus non cessantibus, ad efficaciora præsidia veniendum, scilicet ad evacuationem sanguinis vel purgationem, quæ præsidia convenire ajunt, si corpora cruditatibus repleta non fuerint. Certe neque in iis prædictis lassitudinibus videtur abstinendum à levibus frictionibus ex oleo dulci factis, neque à balneis temperatis, præsertimque in ulcerativis, quæ fiunt ab humoribus tenuibus acribus mordacibusque, quod laxatoriis iis medicamentis humores foventes lassitudinem digerantur, ipsorumque humiditate humorum acrimonia atque mordacitas corrigatur hebeteturque, similisque hæc videtur fuisse curatio, quam Hippocrates in pleuritide instituit, de qua ita habet: *Lateris dolorem sive is per exordia fuerit, sive postea obortus sit, tentare calidis fomentis dissolvere, non abs re existit.* Quam veritatem & Galenus in hujus loci commentario adhuc clarius expressit, ita enim inquit. *Primo autem auxilio si dolor is vel sanari vel mitigari fomentis calidis, tentandum præcipit Hippocrates. Nempe fomenta calida cutim ipsam ad perspirationes rariorem efficere, phlegmonesque sanguinem tum tenuare, tum per halitum digerere consueverunt. Quæ si facta fuerint, non solum sanguinis aliquid evacuabitur, verum quoque & affectæ quæ minus distenduntur partes, mitius exinde & mansuetius dolebunt.* Proinde ex his liquido apparet, Hippocratem omnium Medicorum facile principem, medicinæque præcipuum auctorem, ab usu laxantium in principio pleuritidis non timuisse. Igitur neque Methodici timere debebunt, in lassitudinibus etiam spontanenis tollendis, laxantium digerentiumve medicamentorum usum; quibus præsidiis ni diminuuntur lassitudines (quod mirum partes, quæ ex calore à prædictorum medicamentorum usu aucto plus humoris trahant, quam evaporet, scilicet cum quæ calefaciunt, suapte natura, ut quod vicinis continetur partibus digerunt, sic & quod redundat ex propinquis trahunt) ad aliquam evacuationem accedunt, quod præceptum quoque est Galeni, qui in loco citato ita habet: *Cum igitur fomenta calida dolorem non solverint, corpus totum insigni aliqua vacuatione*

In 2. de vi&.
rat. in acut.
tex. 1.

prævacuabis. Quare non improbanda videbitur lassitudinum curatio hujusmodi, quæ in lassitudinibus, quæ adstricti sunt affectus, primo usum minorum leviorumque laxantium præsidiorum exercet, scilicet mollium frictionum, inunctionum, atque balneorum dulcium temperate calidorum, & postea, levioribus laxatoriis propositis minime conferentibus, majorum, efficaciorumque (cujusmodi sunt evacuationes per sanguinis missionem, atque purgationes vel catharticiis medicamentis, vel clysteribus subductoriis factæ) ad usum descendunt. Observatio itaque causarum procatarcticarum, atque plethoræ, vel cacochymiae ad sanandas lassitudines non videtur necessaria, cum non evariet curationem, sed solummodo laxantium efficaciam; quando in non spontanenis leviorum usus sufficiat, & in spontanenis efficaciorum. Quæ etiam curatio eo modo constituta, non videtur omnibus lassitudinibus convenire, siquidem in iis, quæ ex immoderato vel exercitio, vel itinere fiunt, quandoque etiam majorum laxantium usus ad medendum veniat, scilicet evacuationum, atque purgationum; quod eæ lassitudines non raro fiant in corporibus cacochymis vel repletis, in quibus cum mitioribus medicamentis corpora saluti minime restituantur, statim ad vacationes vel ad purgationes descendendum est, quod hæc in gravissimos morbos mutari soleant, scilicet in febres ardentes, atque in viscerum phlegmones. Cujusmodi fuerunt, quæ (auctore Hippocrate in epidemiis) in Sileno adolescentulo, qui in mendacium foro decumbebat, atque in Pythione in thaso decumbente, observatæ fuerunt, à quibus in ardentes acutasque febres, & in phlegmones internorum viscerum, quibus brevi interierunt, mutatæ fuerunt; itaque cum etiam in non spontanenis lassitudinibus, levioribus remediis inutiliter tentatis, ad sanguinis evacuationem veniendum sit, quis quæso non fatebitur, eam curationem à Dogmaticis ex causarum indicatione institutam haud omnino convenire, cum eas ex laboribus atque itineribus factas solummodo externis levibusque laxatoriis curent, scilicet frictionibus ex oleo, atque balneis dulcibus temperate calidis; cum tamen in his quoque non raro, iis medicamentis ni cedant (neque omnes lassitudines his medi-

medicamentis cedunt) ad sanguinis vacuationem & ad aliquam purgationem venire sit utile. At his præmissis, sigillatim de lassitudinum curatione est agendum.

CAPUT XVII.

De particulari curatione ad lassitudines persanandas, atque de medicamentis singulis ad eam curationem accommodatis.

QUOD singulis lassitudinibus sanandis eadem laxatoria medicamenta convenient, non est, ut nunc idem ex Methodicis longiori oratione demonstrare debeam, cum ex Galeno aliisque omnibus constet medicamenta ad illud commode præstandum singula debere esse temperate calida & humida, ideoque digerentia atque laxatoria. Cujusmodi sunt frictiones ex oleo mollissimæ, tum balnea dulcia temperate, atque inunctiones ex oleis temperate calidis, laxatoriisque. Etenim hæc digerendo evacuant humorem similiarium partium spaciola repletam, atque infarciendam, humiditateque easdemmet partes similes ficcatas restitunt (ab iis profecto duabus causis, scilicet à repletis meatibus, atque ficcatis partibus similiaribus præ multo calore ex motu exercitationis, vel itineris immoderati concitato omnem lassitudinem fieri, Dogmaticorum auctoritate constat) Itaque proba victus ratione instituta, nimirum, ut primo aër, quo lassitudine vexati utuntur, sit calidus, & humidus, si fieri potest, non obscurus, at mediocriter lucidus: cibus sit paucus, calidus quoque temperate atque humidus, succique optimi, cuiusmodi sunt ova gallinarum recentissima sorbilia, optimæ carnes, & similia; potus sit vinum pauciferum, cibus vero atque potus sit modicus sed (uti dictum jam est) optimus: somnus itidem sit temperatus, vel aliquanto longior, quoniam humores superfluentes digerit, corpusque recreat, quiete quoque agendum erit, quando ex motu lassitudines fiant, reliquaque his proportionem respondebunt. Quod pertinet ad medicamenta, conferunt frictiones ex oleo dulci temperate calido, scilicet mollissimæ, quæ
ad-

In 3. simpl.
c. 10.

In 2. simpl.
cap. 5. 10.
18. & 25.

admovebuntur volis manuum inunctis ex oleo aut comuni dulcissimo, quod, ut Galenus notat, sit expers cujusvis adstrictionis, aut ex aliquo ex iis, quæ dicemus, leviter totum corpus fricantibus bisque in die poterunt fricari corpora lassæ, quippe ante prandium atque ante cœnam per duas horas, & postea inungere partes lassatas copiosiori oleo temperate calido, aut; uti dictum est, ex communi dulci, omni adstrictione prorsus destituto, aut chamomelino, cui Galenus primum locum tribuere videtur. Namque ut Gal. ait: *chamomelum est lassitudini, ut si quod aliud conferat, opportunissimum; dolores mitigat, tensa remittit, & laxat, dura mediocriter mollit, constipataque rarefacit*; aut amygdalino dulci, aut annethino, aut quod est vel ex radicibus, althææ, vel cucumeris sylvestris paratum: Galenus pluribus in locis laudavit oleum, ipsumque lassitudinibus remedio esse affirmavit, ita, ut ipsas tollat, non minus quam frictiones ex oleo ad idem commendaverit. Igitur admovebuntur frictiones, & postea partes lassatæ perunguntur oleo temperate calido, & postea fricata inunctaque corpora per duas horas stragulis in lecto temperate calido cooperta manebunt; si vero fricata corpora balneum aquæ dulcis temperate calidum ingrediantur, in ipsoque per duas horas maneant, adprime juvabuntur. Dulcia enim lavacra aquæ temperate calida, perbelle humorem lassitudines foventem digerendo, scilicet meatibus spaciolisve vacuis cutis rarefactis, laxatisque, iis lassitudinibus remedio sunt. Itaque poterunt solæ frictiones molles lassitudines tollere, aut additis inunctionibus ex oleis temperate calidis, aut tandem addito quoque balneo, in quo morentur ad minus per horam, maneque & vesperi ante cibum; per tres horas hæc præsidia erunt admovenda. Ni vero lassitudines cesserint iis medicamentis, de efficaciore medicamento erit cogitandum, ut quandoque etiam mittatur sanguis aut per venam sectam, aut scarrificatis malleolis, aut adhibitis cucurbitulis cum scarrificatione, cutis partibus lassitudinem sentientibus: præstabit vero priusquam sanguis evacuetur, ut vel clysteribus vel alio laxatorio medicamento ex lenientibus vulgo vocatis alvus subducatur, atque laxetur.

CAP.

CAPUT XVIII.

De pseudolassitudine siccatoria vocata, scilicet de siccitate, squallore, gracilitateque corporum tollenda.

Pseudolassitudinem seu non veram appellant, quæ licet quādamtenus lassitudini similis sit, tamen nihil veræ lassitudinis habet, neque enim partes caliditate immoderata vexantur, neque dolorem aliquem sentiunt, vel ulcerosum, vel tensivum, vel inflammatorium, sed solummodo siccitas seu ariditas atque gracilitas in corporibus apparet. Hæc vero fit, cum muscoli supra modum siccantur, ita ut vestibus exutis corpus squalens, contractumque appareat, atque ad motum pigrum. Aliqui dicunt huiusmodi siccitatem seu siccatoriam vocatam lassitudinem fieri, ubi ab immoderatis laboribus, immoderatisve exercitationibus superfluitates corporum præsertimque in partibus subcutaneis immoderatus digeruntur, evacuanturque; siquidem ab ipsis distenta corpora laxari deprehenditur, atque nihil aliud fieri præter siccitatem. Ceterum non videtur verum; quod à nobis modo dictum est, in hac lassitudine scilicet corpora squalentia & contracta apparere, & in hanc affectionem venisse ab immoderatis exercitiis immoderatus digerentibus atque evacuantibus humiditates corporum; ita ut propter immoderatam evacuationem humiditatum partium carnosarum cutis eorumdem corporum siccetur, squalensque reddatur: quomodo sicca ac squalens cutis, quæ adstrictum affectum perpetuo denotat, immoderatam evacuationem, quæ morbus est profluens sive laxus, significabit? vel melius quomodo ab immoderata evacuatione, quæ morbum laxum facit, siccam ac squalentem cutem fieri audebimus affirmare? Hippocrates huic difficultati satisfacere videtur, cum ita dixerit: *omnis extenuatio laxat cutim, deinde distenditur.* & Galenus in commento, ait: *Ubi extenuatur propter consumptionem humiditatis partium carnosarum substantia carnosæ, cutem laxari, perinde ac utres evacuati & vesicæ laxantur, ubi vero nedum carnosæ substantiæ*

In 6. epid. 3.
tex. 29.

humiditas absumpta est, at quinimo etiam cutis substantia, tunc cutis quoque distenditur, eo profecto modo, quo utres & vesicæ etiam ipsarum evacuata consumptaque substantia, siccescunt, atque densantur; itaque si verum erit; corpora ficcatoria lassitudine affecta, sicca, squalida & contracta conspici, verum quoque erit prægressam fuisse immodicam evacuationem & in substantia carnosâ cuti subjecta & in cute ipsa, unde ficcata squalensque reddita sit, at neque hoc videtur rationi consentaneum quod in affectu laxo, cutis sit sicca & squalida, quando alias docuerimus potius eam mollem, humidamque esse oportere; & mirum est, quod antiqui hunc affectum laxum morbum fecisse visi sint, quod sane reipsa ita esse cognoscitur, quod subsequatur immoderatam humiditatis utilis evacuationem, ut in hecticis fit, nam & in ipsis tandem immoderatus consumptis usque ad cutem ipsam humiditatibus, cutis tenditur, siccescit, atque squalida fit, cujusmodi in fronte illorum observatur. Ceterum non inconvenit corpus aliquod intus laxo morbo vexari, cum ejus cutis densa adstrictaque sit, quod uti dictum est, in hecticis tabidis plane fit, qui cum interius patiantur morbum laxum, nimirum qui in continua utilium humiditatum consumptione atque evacuatione sint, qui etiam exutis vestibulis cutem habere deprehenduntur siccam, tensam & squalidam; hincque est, quod Medici Dogmatici ipsorum corpora, ut humefaciant & refrigerent, primum in balneum calidum & mox repente in frigidum injiciunt; in calidum inquam, quo cutis adstricta aperiatur & emollescat, ut humiditas per ipsius meatus & ad carnosam substantiam pervenire queat. Itaque merito nos dicimus hanc lassitudinem, quæ immoderatam nedum superfluitatem sed quinetiam utilium humiditatum evacuationem subsequitur, esse morbum mixtum ex adstricto atque ex laxo, & quia magis urget laxus affectus, ideo victu pleniore bonique succi opus erit, tum vino in potu, & quia meatus interni quippe in carnosâ substantia laxiores facti sunt, idcirco balnea & alia medicamenta debent esse quovis modo adstringentia, sed quia cutis adstricta, clausisque ejus meatibus, quæ adstringunt non possunt exterius ab obstructis meatibus cutis pervenire ad
car-

carnosam substantiam roborandam, ideo primum, utuntur balneis temperate calidis & inunctionibus, quibus laxiores reddantur cutis meatus, & postea modice ipsis rarefactis, protinus, ut recte Galenus animadvertit, in frigidam aquam exilient, est necesse: At Galenus consulit, ut aqua balnei sit calidior, quæ sensim contrahat & calefaciat & quadantenus cutem roboret, ne immoderatus ipsa ex calido balneo laxetur, & postea ut in frigidam exilient est opus ad cohibendam laxitatem in carnosis partibus. Aëtius hunc affectum omnino laxum fecit, idcirco omnino adstringi cutem in iis oportere, non tamen frigida aqua, sed calidiori adstringendum credidit. Galenus vero longe securius primo cutem moderate laxat, & mox frigida aqua per eos meatus ingressa carnosam substantiam immoderatus laxatam cohibet, quod cutis laxo affectu non laboret, sed ipsius cutis ficcitas & gracilitas adstrictus affectus sit; simili fere modo diximus in libris de medicina Ægyptiorum, mulieres graciles pingues fieri, nimirum usu balneorum dulcium tepidorum, scilicet quod attractum ab ipsorum modico calore alimentum ad carnosas partes quadantenus cohibeatur, & densetur, neque dissipetur, quod fit à balneis calidis omnino laxatoriis, plurimum digerentibus, quibus corpora & pingua & carnosae gracilescent. Sane iis patet, quomodo corporum ficcitas gracilitasque corrigatur, atque ea particulatim, quæ ob immodicam evacuationem humorum cum superfluentium, tum humiditatum quoque utilium ex immoderato labore contractam, haud probe medicamentis sublatam. Nunc super est, ut de obesitate etiam loquamur.

In 3. de sanit. tuenda cap. 7.

CAPUT XIX.

De corporum obesitate corrigenda.

IN his, qui immodice obesi sunt, minuendum nutrimentum est, augendaque corporis exhalatio. Unde cibus potusque paucus, & tenuioris pauciorisque sanguinis, vel etsi multus sit, tamen in paucum nutrimentum vertatur, vinum vero semper paucum & aquosum erit, deprehensum etenim est, vini

In li. 6. de
sanit. tuend.
cap. 8.

copiam haud minorem partem ad obesitatem faciendam habere : quare in primis cibus potusque minuendus est, laxitasque corporis augenda est; quo assiduæ alvi dejectiones maxime in his desiderantur urinalesque evacuationes, immoderatæque sanguinis, hæmorrhoides & menses assidue profluentes corpora emaciant, quæ ni sponte fiant arte hæc omnia procurentur; celeres exercitationes cujusmodi est cursus, atque copiosi sudores, evacuationes quoque per poros cutis insensibiles ex balneis naturalibus sulphureis, bituminosis, nitrosisque aut ex dulci aqua calida paratis, chamomeloque vel anetho, vel ruta, vel origano, vel pulegio, althæa, fœnugræco & similibus alteratis. Frictiones item molles laxatoriæ ex oleis laxatoriis calidis. Quibus quidem omnibus sedulo admotis, obesitatem diminui non est mirum, cum obesitas morbus sit adstrictus, illaque omnia præsidia sint maxime laxatoria. Galenus quomodo quendam obesum ad mediocritatem carnis reduxerit, hunc in modum scripsit : *Ipse namque præpinguem quendam parvo tempore ad mediocritatem carnis reduxi, celeri primum cursu uti cogens, dein sudorem linteo vel molli admodum vel admodum aspero detergens: ab his, unguentis evaporantibus, quæ hodie acopa medici juniores vocare solent, largissime perfricui: ac post ejusmodi frictionem ad balneum produxi: à quo non protinus cibum dedi, sed quiescere interim jussim, aut etiam consuetum aliquod munus obire, rursus ad balneum secundo egi: postea ciborum multitudinem, qui parum nutrent, apposui eo consilio, ut saturarent illi quidem, ceterum exiguum nutrimenti in totum corpus submitterent.* Addunt obesis conferre animi passionem, quando mærores, iræ, excandescentiæ, gaudia quoque in corpore augeant exhalationem, utilesque carnosarum partium humiditates absumant, sicuti etiam vigiliæ, nonnulli & carceres laudant, in quos si casu obesi inscii propter aliquod facinus conjiciantur & diu molestissimo animo maneant excarnes redduntur.

CAPUT XX.

Ad rigorem, horrorem frigiditatemque atque ad caliditatem in corporibus corrigendam.

BAlnea calida, cum naturalia, scilicet sulphurea, bituminosa, nitrosa, tum arte facta ex aqua dulci calida, alterata herbis calidis discussoriis, cujusmodi est chamomelum, anethum, ruta, fœnugræcum, melilotus, pulegium, origanum, calamintha, & similes aliæ; tum inunctiones etiam maxime juvant oleorum calidorum, nimirum laxantium, cujusmodi est chamomelinum, anethinum, rutaceum, laurinum, & quod paratur ex sinapi, & ex ebuli althææque radicibus, & cucumeris sylvestris, & cyclaminis, & bryoniæ & similium; omniaquoque utilia erunt unguenta acopa Græcis dicta. Nonnulli etiam ad rigores, horrores & ad frigiditates, præmissis frictionibus mollibus, illinunt dorsum aliquo oleo ex prædictis, præsertim in febribus periodicis, per duas horas ante accessionem, propinato simul medicamento aliquo laxatorio. Unde In 2. ypori-
ston. cap.
23. Dioscorides commendavit, dari per os, smyrnii, petroselini, hyposelini, vel apii semina trita, ad geminas drachmas ex vino calido; vel exhibebat modicum laserpitii, scilicet grani milii magnitudine, cum pipere, thureque tritis ex vino, vel myrrham fabæ magnitudine cum pipere, Galenus illinebat partes In. 1. de
mat. med. refrigeratas oleo, in quo euphorbium fuerit dissolutum. Contra vero ad calorem & æstum caloris emendandum balnea itidem laxatoria, non potestate tamen calida, sed ea quæ ex aqua dulci temperate seu tepide calida fiunt; & hinc est, quod nos alias demonstravimus morbum tum calidum tum frigidum, quod uterque adstrictus sit affectus, iisdem balneis (quod laxatoria sint) depelli; eodem itidem modo quod iisdem inunctionibus laxatoriis, uterque itidem morbus cum calidus tum frigidus tollatur. Unde deprehensum fuisse à Methodicis, morbos calidos frigidos, humidos, atque siccos non habere ad curationem instituendam propriam indicationem, cum hi singuli (quod sint adstricti) laxatoriis medicamentis tollantur.

FINIS LIBRI QUARTI.

li 3

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER QUINTUS.

CAPUT PRIMUM.

Um superioribus libris dogmata, quibus Methodica medendi secta fovebatur, nos & proposuerimus, & de ipsis accurate disputaverimus, librumque etiam præmiserimus de Methodicorum prophylactica medicina, reliquum erit, ut cæptum laborem prosequentes, de morbis Methodica medicina tollendis agamus; de quibus (cum alias demonstraverimus eos esse aut adstrictos, aut laxos, aut ex adstricto laxoque mixtos) acturi, primum de adstrictis scribemus, secundo de laxis, atque tertio de mixtis ex adstricto & ex laxo. Nostrum etenim institutum est, totam medendi artem ex illiusce Methodicæ sectæ placitis docere. Nunc vero de adstrictis morbis acturi, à febribus exordiri libuit, quod hæ frequentius Medicis occurrant, familiariusque in quovis anni tempore grassentur, atque homines cujusvis naturæ, ætatis & regionis corripiant, non minusque etiam quod ipsarum non paucæ maxime periculosæ sint. Neminem propterea absque febre mori posse haud paucis persuasum est. Itaque de febrium curatione ex Methodicorum placitis nunc primum agemus. Verum Methodici veluti cum Dogmaticis in multis
ad

ad febrium, aliorumque morborum durationem esse noluerunt, ita in eorundem affectuum notitia assequenda vel nihil vel parum ab ipsis differentes fuerunt, præsertimque in febrium cognitione; in hoc tamen cum illis minime convenerunt, quoniam (ut nuper etiam ex ipsorum sententia dictum est) febres pleraque ad adstrictos morbos referre non dubitarunt. Quod dogma scimus Dogmaticos haud parum damnasse. Ceterum qua ratione illud ipsis fuerit persuasum, nunc, quod alias dictum sit, libenter non repetimus, scilicet omnes febres esse adstrictos morbos dicendas. Quibus aliquando etiam laxis profluensve affectus conjungitur, cujusmodi sunt ardentissimæ, colliquentes, hecticæque tabidæ: in his enim præter adstrictum affectum, qui est calor igneus, aut in spiritibus (ut ajunt Dogmatici) aut in humoribus, aut in partibus solidis accensus, adstrictusque, intra corpus vero ob vehementissimum calorem laxis quoque affectus fit, quippe ab immoderato calore articularumque osculis intro laxatis ac diffusis nativo & humido & calore exhalante, de qua re posterius loquemur. Sed his præmissis nunc ad febres sermonem convertimus, & priusquam ad curationem tractandam declinemus, ea primum, quæ faciunt ad ipsarum notitiam, dicenda sunt, atque ea quoque, ubi opus fuerit, quæ faciunt itidem ad prognosim. Porro, quod pertinet ad cognitionem essentiae seu naturæ febrium, illud unum in primis, ut quid febris sit deprehendamus, supponi oportere, scilicet febrem Græcos πυρετόν dixisse, ἀπὸ τῆς πυρεπτο id est febricito. Alii πυρεξίαν, id est, igneam dispositionem, quam ex latinis non pauci calorem igneum, extraneum, atque præter naturalem nominarunt. Unde aliqui hunc affectum definiunt, nativi caloris ad igneum conversionem, & alii immoderatam caliditatem in toto corpore diffusam esse voluerunt. Addunt, quæ hominem & actionem lædat. Ceterum secundum Hippocratem, præclarosque alios Medicos, & secundum etiam omnium hominum (Galeno auctore) opinionem, febris caliditas est præter naturam in totum animal sparsa, aut saltem in plures partes, aut in nobiliores quidem accensa, quæ utiles actiones maxime lædit. Arabes dixerunt esse calorem extraneum

Hipp. in 6.
epid. sect. 5.
tex. 31,
Gal. in. 2.
de cau.
morb. cap.
20.
Et in 1. a-
phorif. com.
14. & 16.
Gal. in 3.
meth. med.
cap. 1.
In 6. epid.
sec. 1. com.
29
Avicen.
Averrh. 5.
AC- collig. cap. 3.

accensum in corde, atque mediantibus spiritu aut sanguine per arterias & venas in totum corpus procedentem, lædentemque actiones. Vel quod ipsa sit calor compositus ex calore nativo atque ab extraneo, à corde ad totum corpus missus, actiones passionisque lædens, nonnullis visum est. Ex his sat erit, nos deprehendisse febrem calorem esse naturalem auctum ad immodicum seu ad igneum mutatum, in corde aut primo aut ex aliis partibus incalctis accensum, perque totum corpus diffusum, hominem, actionesque diu lædentem. Febris vero complures habet differentias (loquimur de febribus quæ per se tales sunt, de symptomaticis autem posterius) siquidem ex calore febrili, quædam tactui acres & mordaces sunt, quarum aliquæ continuo tales tactui apparent, & in aliquibus non continuo, vel statim, sed postea mordacitas sentitur; quædam miti benignoque calore corpus afficiunt, talesque tactui sentiuntur: aliæ cum multo calore, aliæ cum paucis, illæ ardentes, colliquantisque, hæ synochæ dicuntur. Quædam humidæ & quædam siccæ, hæ ardentes hæcticæ marasmodes dictæ, illæ amphimerinæ & sudorificæ. Quædam etiam frigida nominantur, non quod frigida febris existat, at quod, etsi intus ægroti calore æstuent, exterius aut non calidi, aut parum sentiuntur, aut in quibus extremæ partes algent, & internæ uruntur. Calidæ dicuntur ubi corpora omnino cum extra, tum intus calore exæstuant, ut ardentes. Ex motu vero febres quædam celers, scilicet quæ cito resolvuntur, ut ephemeræ: quædam longæ, chronicæ dictæ, cujusmodi sunt amphimerinæ, & nonnullæ ex tertianis spuris, quartanæ, quintanæ, septimanæ, octanæ & nonanæ. Quædam servant ordinem, quædam inordinatæ sunt ut erraticæ; quædam continuæ, quædam intermittentes, quædam synceræ, quædam spuria, aliquæ simplices aliquæ compositæ, aliæ benignæ, & simplices, quæ signis securissimis quarto die (Hippocrate auctore) aut citius desinunt. Aliæ maleficæ, quæ omnium deterrimæ sunt, signis affligentes periculosis, quarto itidem die aut citius interimentes. Aliquæ ex loco læso nomen invenerunt, ut hepaticæ, splenicæ, peripneumonica dictæ, quas non simplici-

plices febres, sed phlegmonem symptomata veteres appellarunt. Demum ex materia, quæ primo accenditur, triplici quoque eæ distinguuntur genere; etenim ipsarum aliquæ, quæ in spiritibus accenduntur, ephemeræ atque diariæ dictæ, quædam, quod partes solidas occupent, hæcticæ & habituales dictæ fuerunt, & quæ in humoribus consistunt, putridæ; longe pluribus febres interstingui differentiis, haud ignoramus, at propositas perspectas habuisse, præsentī negotio sufficiet. Neque enim nostrum fuit institutum, de iis omnibus, quæ complures scripserunt, prolixius agere.

CAPUT II.

De febris generatione.

Febbris generationem duo perficiunt, scilicet materia, atque caloris effectrix causa, illam ex dogmaticis spiritus, humores, atque solidas partes corporis dicimus: hanc quidlibet calorem immoderatum faciens. Hippoc. in libris de morbis, ex humorum plenitudine, & à bile (quam febris nutrimentum vocat) vehementiorem febrem fieri scriptum reliquit; & in libro de locis in homine, expressit, *bilem & pituitam corpore conclusam, quæ quieverit & non refrigeratur, neque exeat, neque moveatur, neque aliud subeat* (quod fortasse idem est ac si dixerit & obstructionem non difflatam, seu non ventilatam) *febrem accendere*. Unde obstructionem atque prohibitam transpirationem febrium gignendarum causam fecisse videtur; quod sane de putridis & de aliquibus diariis, quæ fiunt meatibus corporis obstructis Dogmatici concesserunt. Quæ Hippocratis opinio Methodicis, qui omnes febres ad adstrictum retulerunt, non parum favere videtur. Ab humorum putredine febres omnes nasci, aliquibus ex antiquis fuerat persuasum. Quod si febrem, nativi caloris ad igneum conversionem, & quadantenus ejusdem caloris nativi passionem esse dixerimus, à veritate haud erit alienum. Cujus quidem sententiæ fuit olim omnis ab Athenæo Chorus, cum quibus (exceptis ephemeris) Galenus consen-

Tex. 17. 22.
23. & 25.

Intex. 33.

In 1. de diff.
feb. cap. 5.

In lib. de
caus. morb.
cap. 2.

In 2. de dif-
fer. feb. cap.
31.

tiit. Asclepiades vero (ille inquam, qui tantopere antiquo-
rum medicinam damnavit, ut ausus fuerit, illorum rationem
medendi, mortis meditationem appellare) febres à corpuscu-
lorum sive atomorum in corporibus statione, & vehementes ab
eorundem obtrusione fieri credidit. Post ipsum Galenus (quem
in multis vel etiam uni Hippocrati haud immerito nonnulli
prætulerunt) satis aperte caloris febrilis accensionis causas ex
peripateticorum dogmatis docuit. Cum dixerit: *ex motu cor-
poris, animique immoderato calorem accendi; aut ex putrefactione
humorum, aut à rei calidæ vicinia; vel à pororum cutis constipa-
tione; vel ab usu atque esu calidorum; aut denique ex multis ho-
rum simul concurrentibus.* Motu corporis, animique calorem
concitari philosophis, quos à concussa filice elici ignem non
latuit, est maxime evidens. Corpus ab immoderato exercitio,
aut à labore primum patitur quandam lassitudinem, quæ ni tol-
latur, in corpus extensa auctaque febrem incurrit; non secus
atque ab ira, mœrore & studio immoderato, quæ animi iti-
dem sunt motus, homines sæpius in febres labuntur. A putre-
dine igneum quoque calorem concitari, stercora atque semina
putrescentia nobis argumento sunt: cum res putrefactæ cale-
faciant. Non minusque etiam inflammationes, erysipelata, her-
petes, carbunculi, qui sunt putrescentium humorum effectus,
in partibus corporis igneum calorem concitent. A calidorum
vicinia corpora calefieri, quis ignorat? cum observetur ab omni-
bus in calore solis & in igne ustis plurimam caliditatem excita-
ri, & unam partem corporis ex inflammatione calefactam toto
denique corpori communicare calorem. A pororum vero con-
stipatione caloris effluvio intercepto, atque calidarum fuligi-
num impedita cohibitaque solita evacuatione, corpora incale-
fieri, neminem Medicorum latet. Quo Galenus merito com-
plures ex balneis aquæ marinæ atque aluminosæ (quoniam hæ
adstrictione meatus cutis densant constipantque) in febres inci-
disse, scriptum reliquit. Ab usu itidem calidorum, quod in
iis, qui balneis sulphureis frequentius, aut immoderatus usi
fuerunt, observatur calorem accendi febrilem, atque non mi-
nus ab esu calidorum, atque à calidis potibus veterum vinorum,

cui-

cuique plane notum est. Etenim vehementer acrium esus frequens aut immoderatus, vinique meri antiqui immoderatus itidem potus, usque adeo corpus totum aliquando calefaciunt, inflammantque, ut inde illos in febre prolabi, non sit mirum. Eodem modo medicamenta vehementer calida, cuiusmodi sunt euphorbium, calvina, sulphur, & similia, quæ merito medici inflammantium venenorum genere comprehenderunt, calorem profecto febrilem accendunt, nativumve calidum in igneum mutant. Porro, ut parcius magis ad quarundam febrium generationem descendamus, de diariis vocatis, quæ Græcis quoque ephemeræ nominantur, quod per diem nimirum finiantur, affirmamus, eas omnes à causis procatarticis immediatis, scilicet aut ab adstrictis, clausisve meatibus cutaneis, vel ex balneis facultate adstrictoriis, qualia sunt aquarum salsarum, aluminosarum, calchantodumque, vel ex ambiente frigido, vel ex balneis frigidis, vel à nive, vel à gelu, vel ab immodico solis ardore, vel ex ira, tristitia, timore ingenti, vel ex immoderatis exercitiis, aut laboribus, ex lassitudinibus non sublatis, à fame, siti, ebrietate, cruditateque. Itaque proprium ephemerarum esse (ut singulæ à causis procatarticis fiant) deprehensum est. Putridæ vocatæ omnes id proprii quoque habent, quoniam à corporis meatuum clausione quomodolibet facta, generationem nanciscantur: quod ob eam causam, scilicet ob meatuum adstrictionem humores conclusi, minimeque ventilati necessario putrescant, & febrem accendant. Galenus tamen affirmasse visus est, absque ulla meatuum clausione putridam febrem accendi posse, scilicet pestilentem cordis; quippe à putrescibili qualitate aëris coinquinatis putrescentibusque humoribus; hoc facit aër putrescibili qualitate infectus, per inspirationem attractus, humores calidum innatum, quo conservantur imputres, dissipando ac veluti extinguendo. Hecticæ non raro ephemerarum seu diariarum modo, ex ira, mœrore, tristitia, atque à studio incipere solent, at plærumque ab aliis affectibus, quippe à tertianis febribus, atque ab ardentibus, corporis partes & carnosas, & fibrosas & membranosas incenduntibus, colliquantibusque, quo colliquativæ hæ febres

Gal. in 1. de
diff. feb.
cap. 3.
Gal. in 2. de
diff. feb.
cap. 11.

etiam dictæ fuerunt. A pulmonis quoque, thoracisque affectibus inflammatoriis, suppuratione, ulcerationeque (quem affectum phtoin & phytism Græci vocant) hæcticas excitari deprehensum est. Non minus & à ventriculi, hepatis, intestinorum, renum, aliarumque nobilium partium inflammationibus, tumoribus, suppurationibus, ulceribusque tales febres accenduntur. A ficcatione etiam totius animalis, atque cordis hæcticæ fiunt; atque non minus etiam à longis lienteriiis, diarrhœis, atque dysenteriiis.

C A P U T. III.

De febrium Ephemerarum seu diariarum curatione.

In lib. 5. de
nat. anim.
cap. 19.

Avicen. li-
bro 4. fen.
1. tract. 1.
c. 5.

Gal. in 2. de
crisib. cap.
19.

Gal. in 9.
meth. cap.
4. & in 6. epid.
sect. 1. com.
22.

Græci ἐφημερον πυρεθόν, latini diariam atque ephemeram ab ephemero animali (quod per diem tantum unum vivere Aristoteles scribit) hanc febrem appellarunt, quod nimirum hæc quoque plerumque die una finiatur. Quandoque tamen tribus diebus (quam synocham non putridam vocant) producitur. At Arabum aliqui negant synceram ephemeram aliquando (ut aliquibus observatum est) sex integris diebus perdurasse. Hanc febrem ab aliis multa signa distinguunt, sed inter alia, quod omnis diaria ab aliqua procatarctica causarum recenti, manifesta, atque immediata fiat, cujusmodi est, ira, mœstitia, timor vehemens, gaudium, caliditas, frigiditas, exercitium, labor, inedia & aliæ similes. Putridæ quoque febres aliquando à procatarctica causa incipere possunt, scilicet & ab ira, & à labore, tristitia & ab hujusmodi aliis: sed non immediate quidem, verum mediantibus humoribus aut copia aut qualitate facile putrescibilibus; ex aliqua enim illarum causarum calor accenditur, in igneumque vertitur, quo postea putrefiunt humores, febrisque putrida fit; alterum signum est ex præcipuis, quod hæc febres careant pravis symptomatibus; ex calore vero, quod tactui non molestus sit at vaporosus & suavis. Et pulsus in hisce febribus servant æqualitatem secundum naturam, mollitiem ordinemque, & cum mutantur,

ma-

maiores, celeriores, atque frequentiores evadunt: sunt etiam vehementes, magni; ni molestus humor aëris, vel frigidus os stomachi lædat, tunc enim neque æqualitatem, neque magnitudinem pulsus servat, cum & prælangueat, & inæqualis appareat, veluti in iis, quæ à vehementi frigore, atque à vehementi cum solis ardore tum labore excitantur, pulsus duriores observantur. *Urinæ prima die aliquam concoctionem præ se ferunt, bonique coloris existunt.* Avicenna dixit, *si urina prima die concocta appareat, & pulsus fuerit bonus ephemeram febrem judicato.* Quibus signis merito Gal. prima die hanc febrem cognosci posse statuit. Nunc ad curationem descendimus. Quæ per se non videtur necessaria, scilicet quia morbus salutaris est, & sponte una die tollitur, neque ob id ullo egere auxilio videtur. Quo de harum febrium (licet in aliis ad curationem scripserint accuratissime) curatione complures ne verbum quidem. Verum cum mutari vel in heclicas (etenim heclicæ sive scheticæ incipientes ab ephemeris non differunt) vel in putridas possint, & ea via hominibus perniciem inducere, merito ad eas quoque tollendas medicamenta inventa sunt; cum vero calor febrilis, qui in spiritibus quippe in hepatis & cordis sanguine, & in animalibus spiritibus ceu in materia accensus, ac veluti intus adstrictus, sit relaxandus, & digerendus, ita ut totus exhalet, & resolvatur. Unde facile cognoscitur diariam esse adstrictam passionem, quæ idcirco pro curatione instituenda indicat usum præsidiorum laxantium. Quo mirum non est, si omnes Medici in hoc convenerint, ut balnea aquæ dulcis, & inunctiones laxantium oleorum omnibus diariis vexatis medeantur, Gal. dixit, *omnes balneo curari oportere.* Quod genus auxilii si recte tractetur nedum his, at longe pluribus aliis febribus maxime conducet. Recte fane exercentur in Ægypto, in Arabia, & in aliis orientis calidis regionibus, quod ibi ob aëris caliditatem & iis maxime corpora utantur, & habeant innumeras balneorum ædes magnifice constructas, ut nos scripsimus in libris de medicina Ægyptiorum, in quibus balneorum usus diligentissime exercetur. Hic usus antiquis nedum ad ephemeram, sed ad omnes alias febres fuit maxime cognitus. Ni vero balnea

Gal. in 2. de crisib. c. 13.

Gal. in 3. de prælag. ex

puls. c. 7.

Avicen. lib. 4. sen. 5. trac. 1. c. 5.

Gal. in 1. de diff. feb. c.

7. & in 2. de crisib. cap.

13.

Loco citato in lib. 8.

meth. med.

Gal. 11. ad

Glauc. cap. 3.

recte tractentur, omittenda erunt, nam plus damni quam commodi afferre possunt. Qui balneis utuntur, cum aëre calido solii, tum lavacro opus habent. Aqua lavacri calida digerit, & magis humectat, unde corpora febre diaria vexata ex ira, tristitia, lassitudine, vigiliis, cura, cogitatione, humore & ab aliis similibus causis, debent ex Galeno plus in balneo aquæ temperato calidæ morari, ut corporum ficcationem corrigant, quod & Methodici ad quamcunque ficcitatem tollendam faciunt, quippe arefactas partes corporis aqua calida humefacientes. Aurelianus ad ficcitatem ariditatemque linguæ aquam calidam exhibet; in iis vero diariis, quæ a cutis meatuum constipatione & ab externarum partium inflammatione fiunt, veluti à bubone in inguine (quod majori indigeant digestionem quippe adstrictis meatibus cutaneis, cohibitis vacuationibus, quod intus clausa maneant, quæ digeri fuerant solita) ac vel etiam ex bubonibus, quod adsit sanguinis copia, ex quo fluxio ad bubonem fovetur, ideo plus isti ex Galeno itidem in aëre calido solii morari debebunt, ad majorem digestionem, & postea ingredi balneum oportebit. Alterum præsidium, quod non minus balneis utile ad hæc febres æstimatur, est olei calidi dulcis inunctio, ipsa enim laxat, ac digerit: consulit vero Gal. præmitti singularum partium corporis frictionem mollem oportere, quoad corpus incalescat, & postea inungi, vel simul & inungi, & fricari oportere dixit: nempe ex oleo tepido & multo adstantes mollibus manibus perfricare oportere febricitantes, eosque maxime qui ex lassitudine primo, & secundo ex cutis constipatione, atque demum ex bubone tali febre conflictantur. In iis, qui lassitudinem passi sunt, adest quædam phlegmonosa affectio tum in musculis tum in articulis. Unde merito olei tepidi inunctione copiosa est opus, quæ potest partes tensas relaxare, caloremque humiditate hebetare, scilicet ejus acrimoniam, atque ficcatos cum musculos tum articulos humectare. Hæcque duo præsidiorum genera efficaciter quamcumque ephemeram febrem tollent, quippe balneum aquæ dulcis temperatum & oleum dulce temperate calidum, cujuscumodi erit commune maturum, ac recens, amygdalinum dulce, iri-

irinum, chamomelinum, lilinum, & aliud simile. At aliquis petet, quamobrem neque sanguinis vacuatio moliatur, neque purgans exhibeatur in ephemeris, cum hæc præsidia inter laxatoria primum locum obtineant? id non fit, quoniam hæc præsidia laxatoria magna sunt, ideoque febri ephemeræ, quæ morbus adstrictus magnus non est, non conveniunt; unde minora sufficiunt laxatoria. Victus vero in omnibus diariis optimi succi, facilis coctionis, qualitate calidus & humidus, quantitate modicus, maxime in iis, quæ ex cutis adstrictione & ex bubone fiunt, quod, ut dictum est, in his digestionem concludarum fuliginum sit opus, veluti in diariis, quæ fiunt, ex lassitudinibus, ira, tristitia, mœstitia, cogitatione, studio, amore, ac ex aliis similibus causis cibus non ita parcus requiritur, in quibus etiam vinum aquosum, modo caput non doleat, neque tempora pulsent, concedetur.

CAPUT. IV.

De febrium putridarum cognitione

QUod frequentius Medicis putridæ febres occurrant, ac magnum facebant negotium, quia curati difficiles, & periculosæ sunt, ideo de his accuratius nunc agemus. Febres putridas vocamus, cum quovis humore, & in qualibet parte corporis, putrescente corpus incalescit, ipsasque etiam ab iis distinguimus, quæ inflammationem sive phlegmonem subsequuntur (symptomata partium inflammatarum hæc febres Medici appellant) exempli gratia, phreneticas à cerebro, pleuriticæ à pleura, peripneumonias à pulmonibus, hepaticas ab hepate, splenicæque à splene inflammato vocarunt; atque ita de aliis dicendum. De quibus modo non agimus, at de illis solummodo quibus primario corpora incalescunt. Quæ hisce signis nobis innotescunt: quorum primum erit, quod nulla putridarum fiat ex causa procatactica immediate, nam ephemerarum proprium esse, ut ab iis causis fiant, diximus. Quare cum quis cæperit febricitare nulla antegressa causa ex-

Gal. in 2, de
diff. feb.
cap. 8.

ter-

terna, uti est solis ardor, refrigeratio, exercitium, labor, ira, & aliæ hujusmodi generis, profecto ea erit febris ex putridis. Quandoque vero & has quoque a procatarcticis fieri contingit, mediis tamen humoribus copia vel qualitate facile putrescibilibus. Unde non immediate putridæ ab hisce causis fiunt, sed ephemeræ tantummodo. Putridarum calor acris ac mordax est, tactui maxime molestus, præcipueque in augmento & in statu, in principio vero obscure mordacitas apparet. Variatque hæc caloris acrimonia & mordacitas intensione ac remissione in variis febribus, in biliosis acriori & mordaciori apparente, ac in pituitosis minus est mordacitatis, inæqualis quoque est putridæ calor. Quæ ex his cum rigore, nulla antegressa causa, fiunt: putridæ sunt, proprium non minus putridarum videtur, ut pulsuum in principio compressio, quam Græci $\theta\lambda\acute{\iota}\psi\omega$ vocant, fiat: quippe febre incipiente, pulsus parvus inæqualisque comprehenditur, ni fiat ob aliquem humorem os ventris vel mordicantem vel quovis modo afficientem. Signum proprium atque inseparabile putridarum esse Medici faciunt, si in augmento febris pulsuum submisionis sive contractionis (systolem dicunt) velocitas observetur, systole enim velocior redditur ob copiam fuliginum expurgandarum: contra dyastole, id est dilatatio tardior; quare systole velocior, dyastoleque tardior observata certum putridæ febris signum esse solet. Hinc collige quoque pulsus in hisce febribus esse inæqualis. Vulgatumque est apud omnes, pulsus & caloris inæqualitatem putridarum esse notam certam. Quibus etiam accedit, quod quies integra post declinationem non succedit, quo putridæ ab ephemeris, quæ integram synceramque quietem habent, differunt. Urinæ in hisce febribus, nunquam in principio magnum aut effatu dignum coctionis indicium præse ferunt; atque ita, ut in principio crudæ appareant, aut in ipsis (ni crudæ sint) debile coctionis rudimentum appareat. Hisceque indiciis putridæ febres quæ sunt, nobis innotescet. Harum vero quædam à principio ad finem usque perseverant, quas continuas Medici vocant, & quædam non perpetuo, sed cum aliqua intermissione ægros affligunt, quas idcirco inter-

mit-

mittentes appellant. Continuae vero dupliciter adhuc differunt, quando ipsarum quaedam a principio ad finem usque unam accessionem absque ulla remissione habere observentur, cujusmodi febris genus Græcis synochos, latinis continens dicitur, quo genere synochus atque causus sive ardens comprehenditur; illa etiam ex vario accensionis modo triplex est, quandoque calor accensus à principio ad finem usque augetur, atque hanc Græci epacmaesticam, id est, augescentem vocant, altera à principio decrescit usque ad finem derefcens & paracmaestica dicta, quæ statim summum vigorem habet: demum tertia homotonos dicitur, quod à principio ad finem usque eundem caloris sive accensionis tonum servet. Hæque omnes continentes dicuntur, quod unica in singulis à principio ad finem per multos dies durans fiat accessio. Quo genere, ut diximus, & synochæ omnes & ardentes comprehenduntur. Quaedam vero à principio quidem ad finem usque continuant, cum quibusdam tamen remissionibus. Quæ febris differentia Græce *συνεχής*, id est continua dicitur, à priori quippe synocho distincta, quoniam habet plures remissiones, & synochus unica tantum absolvatur accessione, absque ulla remissione, sub hac febre tres comprehenduntur, quippe synocha non putrida, putrida, atque ardens, caustos Græcis dicta; sub synechi nomine omnes continuæ, quæ nulla alia, quam humorum, à quibus fiunt varietate, differentia interstinguuntur, alias quidem Medici biliosas, quasdam pituitosas, atque alias atrabiliosas faciunt. Hæ omnes foveantur à putrido humore in venis parvis, ut Dogmatici dicunt, accenso, atque illæ in magnis venis prope cor & viscera. His adduntur intermittentes, quæ aut sunt tertianæ, quippe quæ alternis diebus moventur, propter bilem (ut dicunt) extravasas, aut in toto corporis habitu, ut Gal. docuit, aut in prima corporis regione circa præcordia, putrescentem: aut quotidianæ ex pituita, quæ quotidie accessionem habet: aut quartanæ ab humore melancholico, quæ de quarto in quarto moventur, vel quintanæ, septimanæ, octomanæ, atque nonanæ dictæ, quæ ab humore crassiore fiunt, aut demum erraticæ seu inordinatæ dictæ. Atque tot sunt febres putridæ. His vero

febres pestilentes addimus, quod aut synochæ sint, aut continuæ, & quandoque (ut aliis visum est) intermittentes, quod tamen ab eruditis Medicis receptum non est. Nunc iis præmissis, easdem particulatim febres ex suis signis, atque ex causis cognoscamus, à continuis inchoantes.

CAPUT V.

De continuarum febrium cognitione.

Σύνοχος & συνεχής differunt, licet è continuis febribus sint, quod σύνοχος, id est, continens; unam tantum à principio ad finem usque habeat accessionem, & συνεχής plures cum accessiones tum declinationes. Conveniunt tamen, quoniam in iis omnibus ægroti nunquam (nisi prorsus finito morbo) à febre immunes fiant. In continentibus humor putrescit in magnis vasis, scilicet venis; & in continuis, in parvis & remotis à visceribus, sed age de singulis particulatim agamus, atque in primis de synocho, & de causo, id est de ardente, ac de mum de continuis. Synochus itaque & causus non putredine, at humore, qui putrescit, differunt. Siquidem bilis flava putrescens ardentem sive causum, & sanguis synocham concitant. Hanc febrem sanguinis etiam vocant, quod, ut Galenus docet, à sanguine aut ebulliente aut putrescente fiat, ex ebulliente synocham non putridam nominant, quam merito plerique ephemeram plurium dierum faciunt, alii mediam inter putridam & non putridam, & semiputridam vocant; ex putrescente vero putridam, & febrem sanguinis nominant, à quo sanguine putrido licet sanguis non sit, nominari posse eo modo quo à bile putrida, quæ vere bilis non est, biliosa dicitur, nonnullis visum est. Quomodo dari febrem sanguinis Avicenna contra Galenum demonstravit ex Hippocrate, qui in 6. epidem. febres quasdam ἑξερν. ὄφης id est valde rubentes dixit, quas Gal. in commento à sanguine fieri statuit, etsi alibi fieri febrem sanguinis, quæ ita pura & simplex sit, ut aliqua bilis signa in ipsa non eluceant, negaverit. Non, quia (ut alii interpretantur) in sanguine quod pingue est & tenue, in bilem vertatur: at bilis veluti naturam

In 9. meth.
med. cap. 2.

In lib. 4.
tract. 2.
ten. 1. cap.
43.
In 2. de cri-
tib. cap. 12.

acquirat, ut acrimoniam & motum bilis habeat, cum tamen vere bilis non sit, sed sanguis putridus, à quo febris sanguinis sit cognominata: eo modo, quo ardens à putrida bile, quæ bilis quidem non est, est vocata. Unde synochum ad febrem sanguinis pertinere colligunt ex eo, quod sanguis vel solus vel una cum aliis humoribus ejusce febris sit materia. Hic calore accensus synocham non putridam facit, atque putrescens putridam, synocha vero duplex observatur, quippe exquisita, qui à sanguine fit putrescente, quæque in sanguineis facile ob id accenditur, atque altera non vera seu non exquisita, nempe quæ fit vel à bile vel à pituita vel à melancholia una cum sanguine putrescente. De hac posterius agemus, nunc de exquisita & vera loquamur. Cujus sane caloris triplex est modus, quædam enim ideo epacmastica dicta est, quia à principio ad finem usque perpetuo augetur, quod in hac ipsa sanguis copiosior sit, quam is, qui à calore febrili resolvitur, aut, uti aliis visum est, quia materia accensa est multa & accensioni inepta, calorque debilis, qui perinde, ut ignis in lignis viridibus primo debiliter accenditur, & mox sensim augetur, ita sanguinem multum ac crassum principio debiliter accendit, quæ accensio postea sanguine magis disposito, in dies magis atque magis crescit. Altera statim principio summum vigorem affecuta, paulatim & paulatim ad finem usque decrescit, quam paracmasticam Medici appellant. Paucus enim sanguis est, isque tenuior, atque calor fortis, qui ipsum vel etiam in principio valide accendit, ipsumque paulatim resolvit, non secus quam ignis in tenui combustibili, uti est gossipium, palea, fœnum, & aliud simile, statim accensus omnem substantiam depascens, cito ejus flamma accensa diminuitur, quoad extinguitur. Tertia est, quam homotonum vocant, ob id quod à principio ad finem usque eundem caloris tenorem servet, quoniam in ipsa febre tantus sit sanguis, qui calore dissipatur, quantus sit qui accenditur. Causa vero, qua synochæ concitantur, est meatuum cutis quos Græci πύργς appellant, densatio vel adstrictio vel à frigore, vel à rerum facultate adstringentium contactu, ejusmodi sunt balnea valde frigida, aluminosaque, vel vaso-

rum internorum obstructions à copia sanguinis, vel à crassitie vel à lentore factæ. Quibus caloris nativi impeditur transpiration, sanguinis ventilatio, atque fuliginum solita excretio cohibetur. Quo ex his nativo calore in igneum verso, primo fervet massa sanguinis & postea (auctore Galeno) putrescit. Unde febres hæ promptius in temperatis sanguineisque corporibus bene carnosus, boni habitus, multi sanguinis, accenduntur, atque in ætate juvenili & in cœli regione constitutioneque temperata, atque in verno tempore. Hæ febres hisce signis nobis innotescunt. Synocha enim non putrida ebullitione quidem, non putrescentia sanguinis facta, febris apparet continua, uniformis, caloremque præ se fert mitem, vaporosum; symptomata quam in putrida atque in causo mitiora habet; hæc quoque absque rigore invadit, ut omnes continuæ facere solent; pulsus sunt vehementes, maximi, æquales; ac urina non videtur multum mutata in colore & in crassitie à naturali statu. Addidit Gal in 6. epidem. ruborem in facie ac in aliis partibus observari: Unde Hippocrates febres *ἐξερυθρὰς*, id est valde rubentes vocat. Rhasis addidit, ruborem particulatim in facie & in oculis observari; respirationem difficilem, & cutem tactui veluti à dulci balneo excalefactam apparere; victum multi sanguinis antegressum, somnolentiamque & prægressam corporis gravitatem, urinamque & rubram & spissam mingi. Quidam recentiorum vocant hanc febrem inflativam, quippe quæ à sanguine ebulliente fit, adduntque his signis, urinas esse rufas, crassas, minime fætidas, membrorum gravitatem, venarum plenitudinem, ruborem faciei & oculorum, dolorem frontis & temporum, ad somnos esse propensos, & in somno videre veluti lampadas & rubra phantasmata, vel picturas rubri coloris oculis ipsorum observari. Putridam vero synocham ex Galeno parum à non putrida differre constat. Caliditas in hac etiam febre, licet copiosa tactui videatur, mitis tamen & ipsa est, ac magis vaporosa, minus molesta; quam quæ ex ceteris fit humoribus. Commune omnibus febribus à putrescente sanguine obortis est, ut Alexander quoque Trallianus expressit, quod continuo calor ad manum mitis apparet, nihilque rodentis habet:

In 9. meth.
med. cap. 3.

Gal in 9.
meth. cap. 4.

Gal. 2. de
diff. feb.

cap. 9.

Gal. 2. de
crisib. cap. 6.

Gal. 9. meth.
c. 3.

In 9. meth.
med. cap. 4.

In epidem.
Rhasis in lib.

divis. cap.

149.

In 2. de diff.
feb. cap. 9.

In lib. 12.
cap. 3.

bet: Veruntamen eo mordacior, ac magis molestus apparet, qui in non putrida est accensus. Pulsus itidem vehementes, maximi, at inæquales, ita ut systolle dyastole sit celerior, ægrique rubicundi, & pleni apparent; & urinæ rubræ crassæ, corporaque sanguinea, boni habitus, ac plethorica. Addunt, calorem non esse perpetuo à principio ad finem usque in omnibus uniformem, quando, uti dictum est, in quibusdam prorsus à principio ad finem usque sit uniformis, unde febris homotona dicta est, in aliis perpetuo augeatur, idcirco epacmaistica vocata: atque demum in aliis perpetuo decrescat, quo febris paracmaistica itidem dicta est. Urinæ videntur aliquantulum à statu naturali mutatae colore atque crassitie, pulsus inæqualiores esse, ita ut dyastole systole longe celerior sit, propter excretionem, quæ fit, putridarum fuliginum. Quidam ex recentioribus addunt, urinam rubram, crassam, lividam ac fætidam observari, faciem rubram, sitim magnam, linguam siccam & asperam, hancque terminari die septima & quandoque ad decimam octavam produci; atque hæc est sufficiens synocharum febrium cognitio. Nunc ad causum, quæ ex Galeno ardens est, declinemus. Causum, (ut aliquibus visum est) à caumate, id est ab incendio caloris dictum fuisse constat: quod ægrotis maximum cauma seu incendium inducat. Galenus per febrem ardentem, continuam intelligit à bile intra vasa putrescente factam; præsertimque ut ipse expressit, in venis ventris, jecinoris aut pulmonis. Duplex est, una quæ continens est, synochaque biliosa dici potest, quod unicam à principio ad finem usque accessionem habeat, altera verius synechis quam synochus, quia habet plures accessiones, & remissiones, quæ tamen nunquam ad vacuitatem pervenit; at de hac posterius. Materia in qua ardens febris accenditur, quod duplex sit, quippe bilis, atque falsa pituita, duplicem ideo febrem facit, unam ardentem exquisitam, quæ fit à bile flava syncera in latioribus venis putrescente; atque alteram notham & spuriam dictam, quæ fit itidem non à bile syncera, at falsæ pituitæ permixta. Ardens febris plerumque solet concitari à causis procatarepticis, scilicet à solis vehementi ardore, à liberaliori potu vini generosi, à

Arnaldus
Villa novanus.

In 4. de vict.
rat. in acut.
com. 14.
In 2. de diff.
feb. cap. 6.
In. 1. epid.
sect. com. 20.

In 1. epid.
sect. 7. com.
73.
Gal. in 4. de
viect. rat. in
ac. com. 13.

In 4. de vi&.
rat. in acut.
tex. 3.

In 4. aphor.
58.

Hippoc. in
4. de vic.
rat. in acut.
tex. 4.

In 4. de vi&.
rat. in acut.
com. 13. &
in 3. epid.
sec. 3. com.
34.

longa siti, à cibis vehementer calefacientibus, à plurimo labore, venere, vigiliis ceterisque aliis causis, à quibus venæ (ut ait Hippocrates) exhauriuntur, exsiccanturque, quæ trahentes acres fluxiones præbent occasionem hæc febres gignendi. Signa, quibus ardens exquisita cognoscitur, sunt: primum, ut sine rigore invadat, qui tamen in ipsa aliquando (Hippocrate auctore) critice supervenit, calor est exurens, quem ob id Hippoc. passim ignem vocavit, quod humor, ex quo fit, omnium sit calidissimus atque siccissimus. Qui calor nunquam ad vacuitatem vel infebricitationem venit. Lingua est arida, scabra, & valde nigra, ex immodico quippe calore & ex tota corporis affectione sicca; adest & animi fastidium, à biliosi humoris acrimonia undique laceffente; sitis vehemens est inextinguibilisque sive clamosa. Ventris itidem fastidium sive morsus ab humoribus acrimonia laceffentibus, unde si humores ad alvum confluant, dejectiones sunt liquidæ & pallidæ. Vigiliæ adfunt à calidis siccisque vaporibus, à quibus interdum aberratio quoque mentis fit, membranas cerebri (meninges vocant) laceffentibus. Horum vero signorum duo sunt pathognomonica, sive istius febris maxime propria, quippè (ut Galenus etiam affirmat) sitis inextinguibilis, atque caliditas urens: de quibus ita habet: *Videtur ergo Hippoc. febrem ardentem assiduitate cognoscere sitis, calorisque exurentis.* Ardens vero notha sive non exquisita, ab exquisita distinguitur, quia signa seu symptomata minus acuta & vehementia habet. Quæ ex Hippocrate sunt nuper dicta omnia, at minus acuta: & alvus soluta, sitis magna, lingua aspera, sicca, falsa, non ita nigra tamen, urinæ defectus, vigiliæ, atque alia. Continuae quoque febres ab iisdem causis concitantur, nempe ab aliquo humorum putrescentium in parvis venis, quippè vel à bile, vel à pituita, vel à melancholia; de quibus posterius agemus, priusquam de putridis intermittentibus sermonem absolvamus.

CAPUT VI.

De continuarum febrium prognostico.

Priusquam prædictarum febrium curationem aggrediamur, primum ipsarum prognosticum præmittemus, ut scilicet febres sanabiles (in quibus Medici usum remediorum exercere debent) cognoscamus, atque non minus medicamentis quæ non cedent, in quibus omnium meritò medicaminum usus interdicitur, ne cum dedecore & infamia medica ars exerceatur. Quare febres, quarum sanatio medicamentis sperari queat, nunc prodemus, & mox exitiales medicamentis non cedentes. Itaque febres à quibus nobiles corporis partes, aut non læduntur, aut leviter quidem, & quas pauca eaque non vehementia subsequuta sunt symptomata, atque omnino carent malignitate, omnes securæ sunt, & ipsis mederi debebimus. De quibus meritò Hippoc. ait: *Bona vero sunt, facile morbum ferre, bene spirare, dolore vindicatum esse, sputum facile extussire, corpus æqualiter calidum videri ac molle, siti non detineri, urinas & dejectiones, somnos, sudores, singula intelligere bona, uti dictum est, succedere;* postea: *Simplicissimæ enim febres & signis firmatæ securissimis quarto die aut citius desinunt.* Contra vero ubi multa eaque vehementia una habent symptomata, cum gravi nobilium partium læsione, cujusmodi sunt dolores acuti capitis, auriumque, pectoris, pleuræ, diaphragmatis, oris ventriculi, cordis, hepatis, renum, vesicæ, uteri atque similium partium, vigiliæ itidem, deliria, eaque sæva, & ferina, cordis angores, syncope, mala respiratio, & una exeuntia excrementa prava, & similia; quibus si symptomata accedant, quæ solent malignitatis esse propria, prorsus desperandum de salute erit. Hæc vero sunt omnia signa minime ex ratione morbi prodeuntia. Ut quando in maximo caloris interni incendio extima cutis parum calet, extrema algent, si rigeant non critice, si non sitiant, & cibum abhorreant, si anxii sint, si morbum non sentiant, si excrementa colore & aliis morbi naturæ haud respondeant (quo in hisce febribus urinæ sanorum perfimiles maxime de-

In 2. progn.
tex. 56.

In 2. prognostico-
rum.

In lib. 4.
aph. 49.

In 1. pror.
tex. 8.
In 3. epi-
dem.
In 4. aphor.
66. Gal. in 1.
prorrh.
com. 34.
In 2. aphor.
In 3. epid.
sect. 3. tex. 3.
Hipp. in 2.
aphor.

In 3. epi-
dem. Hipp.
in aph. 6.
In 4. aphor.
46.
In 6. epid.
sect. 3. com.
74.

detestantur, non minusque & pulsus) aut prava sint, veluti urinae nigrae, albæ, tenuissimæ ac aquosæ in delirantibus, crassæ, turbidæ non residentes, neque clarescentes, cum sedimentis crassis, nigris, item quæ cum dolore & acrimonia minguntur. Ventris colliquationes fætales, quas Hippoc. lethales dixit, quippè dejectiones aquosas candidas, croceas, spumantes, glutinosas nigras, lividas, æruginosas, atque nigras, aut paucas cum torminibus, biliosas; adduntur stillæ sanguinis nigrae, sudores frigidi, leves in fronte tantum & claviculis. Vomitus virulenti, malus decubitus, convulsiones, tremores, palpitationes cordis, angores, delirare ægros, & cum delirio floccos carpere, festucasque colligere, atque alia hujusmodi, quæ malignum morbum denotant, facere. Quibus si etiam spectentur, quæ virium languorem produnt, à medicamentis erit omnino abstinendum, de his Hippoc. in aphorismis: *Si non videat vel non audiat, jam debili existente corpore, quicquid horum evenierit, mors proxima est.* Unde auctor prorrheticorum dixit: *prælanguentium desipientias esse pessimas, uti Trasimonti.* Quo merito desipientias blandas, obscuras, tremulas, valde phreneticas vocavit: Idem ignorantiam, oblivionem, & aphoniam ex languore virium denotare Hippoc. statuit; & non minus convulsiones singultusque subsequi esse exitiosum; & aphonias cum expulsiōe esse perniciosas Gal. in Sileno & Philini uxore affirmavit; & tremores etiam à phrenitide apparentes; corpusque apoplecticorum modo resolutum. Surditatem in acutis horroresque cum delirio, de quibus Hippoc. inquit: *Horrebant & sub mortem delirabant; somnus neque dolorem neque delirium sedans, at quinimo utrumque augecens.* Comam sive veternosum somnum ab vehementi febre, vel phrenitide exitialem esse Gal. in epidemiis expressit; morbum item ægros non sentire. Extrema algere si interna urantur: his signis animalem facultatem prælanguere quisque intelliget. Eodem modo & facultatis vitalis languor dignoscetur, si respiratio (auctore Galeno) sit rara & parva & frequens: de hac in Pythione ait: *brevissimum ante mortem fuisse; magnum vero & rarum spiritum parvum fieri & frequentem, exitiale esse in illo, qui in Dealcis horto de-*

decumbebat, observatum est; longe exitialius est frigidum ægrotos expirare, de quo Gal. ita habet. *Maxima signa mortifera per cutem calidus vapor exiens post frigidum spiritum prius expiratione egressum.* Quo in febribus exitialibus tria Medici observant, quippe febrem urentem, frigidam expirationem cum raritate, atque vaporem calidum ex cute exire; obscura respiratio itidem est exitialissima, quippè quæ maxime parva & frequens sit, phænomenam & sublimem (quod in ea narium pinnae, scapulae, & thorax palam moveantur) appellant. De qua auctor Coacorum præfagiorum dixit: *peffimus autem & mortis propinquus, spiritus extendens, urgens, & obscurus, stertorosa vero gutturis ebullitio, quam κέχρωμεν, Græci dicunt, & nostri rancidum, qui spiritus rancidus, exitium in foribus proximum nunciat; inæqualis & luctuosa vocata respiratio non minus mala est, de qua Hippoc ait: in acutis passionibus quæ cum febre sunt luctuosa suspiria, malum.* Pulsus quoque languidissimus, tardissimus, ac rarissimus, pessimi sunt, post hos minimus, mollissimus, durissimus, frequentissimusque. Quo pulsus parvi, angusti, humiles, tardi, languidi vitalem vim maxime prælanguentem denotant. Deficientes autem, vermiculantes, & formicantes in foribus exitium esse ostendunt; intermittentes spacio duorum pulsuum in omnibus exitiosi sunt, omniumque maxime ex Galeno in juvenibus, in pueris vero & senibus non ita sunt timendi. Proximo anno in Jacobo Antonio Cortuso patritio Patavino medici viridarii præside, octuagenario pleuritico, & febre ardente vexato, pulsus fuerunt cum intermit- tentes, tum deficientes; qui tamen cito convaluit. Syncope itidem, & animi deliquium, cordis angores, tremores, atque palpitationes febres exitialis naturæ notant. Idem de naturali vi dicitur, quippe prælanguidam esse, si ægroti maxime à cibis omnibus abhorreant. *Hermocrates, ut ait Hippoc. quicquam gustare non valebat.* Non sitire itidem in febribus æstuo- sis, exitiosum est, & præsertim cum antea sitierint. Auctor prorrheticorum ait: *sitis, quæ non ex ratione in acutis morbis solvitur, mala est; de qua Hippocrates ait: Huc accessit ad cumulum aliud signum exitiosum, quod cum antea æstuassent, am-*

In 6. epid.
sect. 4.
com. 30.

In lib. 2.
sect. 2. tex.
39.
Galen. in 3.
epid. sect. 3.
com. 24.

In 6. aphor.
54.
Gal. in sy-
nops. de
puls. cap. 7.

Gal. in 2. æ
præfag. ex
pulsib. 6. 47

Gal. in 2.
aphor. com.
6.

In 2. prorrh.
tex. 22.

In 1. epid.
sect. 2. tex.
75.

In 3. epid.
sect. 3.
comm. 44.

In 2. apho-
rism. com.
23.
In 3. prog.

In 3. prorrh.
tex. 54.
Gal. in 1.
prorrh. 1.
Hipp. in 4.
aph. 56.
Gal. in 3. de
sympt. caus.
c. 2. & in 4.
aphor. 41.
In 1. pror-
rhet. com. 1.

Gal. in 4.
aphor. 37.
242.

In 1. epid.
sect.

In 2. pror-
rhet. comm.
24.

plius non sitirent. Hoc fieri, aut quod facultas stomachi appetitrix extinguatur, aut quod delirantes non intelligant illud, quod patiuntur; aut ob utrumque Gal. fieri aliquando expref-
sit; sitis etiam vehemens perseverans cum lingua exusta nigra in febribus est pessima, de qua Hippoc. in Philefio: *lingua inaruit, sitibundus erat*; atrophiam quoque facultatis hujus prælanguentis esse indicium Gal. sentiit. Unde facies Hippocratica dicta, si intra biduum, aut triduum ita fiat, pessima est, in qua ait Hippoc. *nasus acutus est, cavi oculi, tempora adstricta & collapsa, aures frigidae, contractaeque, fibrae earum versae, item cutis circa frontem intenta ac arida, colorque totius viridis aut niger si appareat.* Ex excretionibus quoque stillas sanguinis è naribus in febribus continuis prælanguere expultricem denotare Gal. in prorrheticis statuit; quales in Sileno, Uxore Dromeadaï & in aliis observatae fuerunt. Sudores itidem supervenientes febre non deficiente mali sunt. Copiosi, assiduique in acuto morbo pessimi sunt, quod propter virium imbecillitatem ægros ad syn-
copem deducant. De his Hippoc. in Erasimo: *Habebat hic febrem perpetuo cum sudore, & de phrenetico. Febris horrida copiosus sudor assiduus toto corpore.* Pauci etiam in die decretorio exeuntes summam excernentis facultatis impotentiam (ut Gal. est auctor) denotant. Non minus perniciosi, qui cæperunt quidem, sed protinus cessaverunt. Pauci quoque (quos Græci *ἐφιδρωσείς*, nostri madores, sive desudationes appellant) ple-
rumque circa frontem, cervicem, collum aut circa pectus vel circa manus & pedes exeuntes, haud procul abesse exitium in-
dicant. Frigidi itidem exitiosi sunt, Quos Hippoc. in acutis morbis exitium prænunciare & in mitioribus longitudinem di-
xit. Cujusmodi fuerunt observati ab Hippocrate in Philisco, Uxore Dromeadaï, Pithione & in aliis; idem denotant si non ex toto corpore exeant, at ex quibusdam tantum partibus, de quibus Hippocrates inquit: *Sudabant quidem sed non ex toto corpore; postea: Paululum in fronte & claviculis exsudabant, sed nemo per totum corpus;* hos retentricem prælanguere indicare Gal. voluit. Nihil juvantes quoque non boni sunt, at maxime exitiales, à quibus ægroti in deterius abeunt. Unde auctor pror-
rhet.

rhet; ait: *Flammans cum sudore facies, mala; non sudare etiam in febribus, quarum proprii sudores videntur, quandoque malum censetur, & præsertim si morbus absque sudoribus judicetur in die decretorio. Unde Hippoc. de Hermocrate dixit: Decimoquarto à febre liber non sudavit, & postea: Vigesimo die judicatus à febre liber, non sudavit, qui postea obiit.* Urinæ item copiosæ tenues non juvantes malæ, de quibus Hippoc. ait: *Urinæ multæ, tenues nihilque decretorii quicquam vel boni.* Nigræ semper pravæ, sed auctore Hippocrate in viris longe pessimæ, quæ si habeant nigrum sedimentum, nullos servari posse Gal. in Sileni, Philiscique historia declaravit. Aquosæ tenues pessimæ, omniumque maxime in pueris delirantibus, ita ut neminem his conspectis convaluisse Gal. observaverit. Crassæ, turbidæ, non clarescentes, non residentes eodem modo perniciosæ sunt, quales in Uxore Dromeadaï moribunda, & in eo, qui calefscens cœnavit, atque in Hermocrate fuere conspectæ. Nigræ item in aquosas summe tenues mutatæ, quales mulier apud frigidam aquam minxerat, maxime perniciosas esse Galenus judicavit. Pingues non minus atque oleosæ, quod colliquationis sint indicium, pravæ æstimantur. Quæ si post nigras mingantur, pessimæ erunt, quales in Cizici muliere excretæ sunt. Paucae itidem urinæ cum dolore mordaces pravæ sunt, de quibus Hippoc. in Sileno: *Die octavo urinas paucas reddebat cum dolore mordaces.* Hasce in Guadagnina dilectissima uxore mea, ardenti febre ac mortali vexata, vidimus: & in aliis multis qui obierunt. Interceptas vero, sive omnino quæ restiterunt, non minoris malignitatis esse Galenus sentiit. Eodem modo dejectiones pravæ sunt, aquosæ paucae glutinosæ, candidæ, nigræ, versicolores, subcroceæ, spumantes, meræ sive synceræ biliosæ, pingues & maxime fætidæ. Auctor prorrheticorum ait: pravæ esse in sinceras desidentes, albas in phreniticis, biliosas crebras, dysentericas cum morfu & dolore; de quibus Hippoc. inquit: *Alvi turbatæ erant, biliosis, paucis, meris, tenuibus, mordacibusque, & frequenter desidebant.* Auctor prorrheticorum damnat impense rubras, viridesque æruginosas pessimæ esse, quod caloris magno incendio fiant, livi-

In 3. epid.
sect. 3. tex.
41. & 61.

In 4. aphor.
72.

In 1. de crisi-
fib. cap. 52.
Hipp. 4. aph.
70. & in 1.
epid. sec. 1.
tex. 26.

In hist. mu-
lieris apud
frig. aquam
decumben-
tis.

Gal. in 4. de
sani. tuen-
cap. 3.

In 3. epid.
sect. 2. com-
4.

Hippoc. 23
prog. in 1.
prorrh. tex.
51.

In 1. epid.
sect. 3. tex.
25.

In 3. pror-
rhet. tex. 35.

Gal. in 2.
progn. & in
4. aphor.

In 3. epid.
sect. 3. tex.

57.
Gal. in 1. de
crisib. cap.

18.
Gal. in 1. de
const. artis
medicæ.
cap. 58.

In 2. progn.
In 1. epidem.
2. tex. 54.

Hippo. in 2.
prog. tex. 39.

In 1. epid.
sect. 2. tex.

38.
Hippo. in 1.
epid. sect. 2.

sect. 35.

dasque non minus, quod nativi caloris refrigerationem notent. Nigras etiam Gal. ita damnavit ut plurimas in statu pestilenti se observasse dixerit: Hippoc. versicolores dixit esse exitiales; liquidas colliquativas maxime fætentis pestilentium febrium proprias esse deprehensum est, omninoque pravas & lethales Hippoc. in multis experientia didicit. Inscis ægrotis excretæ omnes malæ sunt, pessimæ vero quæ etiam suapte natura pravae sunt. Nihil item expuere si adsit phlegmone in partibus spirituosis, summe crudum morbum denotat; & in suppuratis; & phthificis sputum suppressum est lethale: in suppuratis biliosa excretio ex Hippocrate pessima; sputa itidem candida, nigra, livida, versicoloraque. Vomitus cum multi tum pauci non juvantes, lividi, nigri, virulenti, porracei, versicolores, graviterque fætentis. Et ex iis, quæ ad cutim transmittuntur, exanthematha parva, quæ non satis sunt excernendis morbis, quæque statim recurrunt, evanescuntque, de quibus Hippoc. in epidemiis: *tumores parvi non suppurantes & abscessus aut minores quam prodesse queant, aut quidem majores quam ferre queant*; in his colores liventes atque nigri maxime damnantur. Atque hisce signis judicabis febres exitiales, in quibus ab usu medicamentorum erit abstinendum.

C A P U T. VII.

De continentium febrium curatione.

FEBRIBUS continentibus quippe synochis, & ardentibus, unus conducit curandi scopus, scilicet, ut adstrictus affectus tollatur, quippe meatuum vel internorum, vel extimorum adstrictio, sive clausio, sine qua causa fieri hæc putridas febres non posse ex Dogmaticis etiam alias demonstravimus, atque ut calor accensus itidem tollatur, qui ex Methodicis medicamentis actu temperate calidis & humidis digeritur, atque resolvitur. Igitur cum hæc febris vel synocha, vel ardens vocata, sit passio adstricta meatuum præcipue cutis clausorum, vel à frigiditate, vel à rebus adstringentibus, vel à siccitate, aut venarum meatuum, itidem à sanguinis copia, aut crassitie
aut

aut lentore obstructorum, laxatoriis, ut tollatur præfidiis est opus. De quibus Celsus ita habet: *Nam si adstrictum est, ducenda alvus est: movenda urina, eliciendus omni modo sudor; in hoc genere morborum sanguinem etiam misisse, concussisse vehementibus gestationibus corpus, in lumine habuisse, imperasse famem, sitim, vigiliam prodest. Utile est etiam ducere in balneum: prius dimittere in solium, tum ungere, iterum ad solium redire: multaque aqua fovere inguina, interdum etiam oleum in solio cum aqua calida miscere, uti cibo varius, & serius, tenui, simplici, molli, calido, exiguo.* Itaque cum in curandis febribus iis laxatoriis præfidiis sit opus, eaque ut ex Celso audivimus plura sint, quippe sanguinis vacuatio, purgatio, vomitio, urinæ evacuatio, sudoris provocatio, balnea, inunctiones, victusque ratio itidem laxatoria à nobis præscribenda; videndum erit, qualia ex iis ad synochum tollendam conveniant; in primis cum hæc febris morbus adstrictus & magnus sit, merito laxatoria etiam magna vocata, cujusmodi est, missio sanguinis, purgatio, erunt pro curatione opportuna, de quibus omnibus, agemus post institutam victus rationem itidem laxatoriam. In qua primo aer sit purus, lucidus, temperate calidus, non valde calidus, ne febrilem calorem augeat, non frigidus ne prohibeat calidarum per poros cutis fuliginum exhalationem. Neque est (quod multi faciunt) ut locus in quo habitant ægroti assidue aqua frigida aspersa, aut substratis vitium capreolis, aut rubi summitatibus, aut lentisci ramis, aut aliis virentibus herbis, ad frigus alteretur, namque frigidus aer adstrictum affectum auget, cum vel etiam, ut Galenus docet, denset cogatque cutim, atque putridorum humorum effluxum transpirare prohibeat; unde iis febribus vexatos probe linteis coopertos probeque ne extrinsecus ab aeris frigidity lædantur, munitos decumbere oportet; omnemque refrigerationem, vel etiam quæ flabellis fit, effugere debent, utiliusque erit, si calorem magis quam frigus patientur; & qui hæc observant citius sanantur, contra, qui frigidity aeris oblectantur, eaque liberalius utuntur, diutius ægrotant, nimirum quod tarde & non ita prompte calor febrilis exhalet & digeratur. A calore enim excretiones humorum,

In lib. 3. c. 6.

In 10. met.
med. cap. 8.In 6. epid.
sect. 5.
tex. 27.

In libro de
diff. Feb.

ac exhalationes febrilis caloris fieri, & à frigore prohiberi omnes Medici noverunt. Unde Hippocrates dixit: *Refrigeratio, quæ in ventre sunt, durat.* Ceterum si aër plus juxto calidior, ac maxime æstuosus fuerit cujusmodi aliquando per dies caniculares sentitur, aliquantulum nimia ejus caliditas erit corrigenda; quando immoderate æstuosus augere humorum quoque corruptionem, queat. Quo pestilentem febrem à sola caliditate aëris immodica excitari posse Galen. quandoque affirmavit. Hinc Gariopontus Medicus antiquus in lib. 6. de febrib. cap. 2. de cubiculo ait: *Nam lucidus nimis & calidus relaxat corpus, frigidus & obscurus constringit, mediocriter ex his temperatus mulcet, oblectat & temperat.* Fugiant febre vexati animi passionēs: cibo utantur tenuissimo, simplici, si febris celerrimo motu moveatur, mediocri, in quibus febris proluxior sive longior futura, conjicitur. In illis cibis erit potestate moderate refrigerans, dabitur tamen actu calidus, ni caliditas febrilis fuerit maxime æstuosa, in qua temperatus, aut aliquantulum refrigeratus erit propinandus, qui etiam potestate actuque sit humidus; complures Ægyptiorum vexati febribus nedum Methodicorum diatrīto utuntur (quam victus tenuitatem haud omnes Methodici servarunt) sed quinimo longe pluribus diebus nihil aliud cibi assumunt, quam syrupos quosdam ex aqua cum saccharo. At in assuetis pleniori cibo hæc victus ratio, utilis non est: quare usque ad morbi declinationem sufficiet tenuissimus cibus bis in die datus, qualis erit ex iis, qui in usu sunt, apud Italos Medicos, panis tritus in jure parvi pulli macro, sine sale, oxalidis foliis, aut funco, aut acido citri vel limonis alterato, paratus cum lacte seminum melonum modicoque sacchari candidi, atque aquæ rosacæ; aut ptisanæ hordeacæ liquidus cremor addito lacte seminum melonum, saccharo candido, atque aquæ rosacæ, modico, aut modicum panis in aqua frigida loti addito modico acidi citri aut limonis, si vehemens adsit caloris æstus; aut ferculum etiam paratum ex cucurbita, vel ex herbis frigidis quippe lactuca, intybo, portulaca, malva cum modico viridum foliorum fœniculi actu tamen moderate calidum dabitur. Non omittam cibos in hisce febribus apud, Arabes, Ægy.

Ægyptios atque alias Orientis nationes frequentatos; quorum unus est, triticearum furfurum cremor, quem ut parent, accipiunt furfurum partes crassiores, quaterve aqua pura abluunt, aquam abjicientes novissimamque affundentes, quam cum furfurum expressio quo ad crasseſcat decoquunt, quod jusculum modico sacchari candidi atque aquæ rosaceæ addito calidum exhibent; hoc enim nutrit, refrigerat, infarctus tollit, lenitque; alter cibus est, quem ex fermento parant, ejus accipientes exempli gratia nucis quantitatem, aqua macerant, dissolvuntque & addito saccharo decoquunt, & ubi efferbuerit aqua rosacea addita calidum exhibent. Alium ex lacte amygdalarum dulcium parant, ejus lactis libram ex jure pulli extracti, capientes, quem cum modico panis percoctum cum lacte feminum melonum, calidum propinant. Alii amygdalas dulces optimas capiunt, detractoque cortice contusasque per cribrum transmittunt, ac veluti in crassiorem farinam redigunt (quam Gasavi laux vocant) ex aqua leviter decoquunt, & additis saccharo & aqua rosacea exhibent. Alii Jusculum Mastahalep vocatum parant (exempli gratia) ex feminum melonis, cucurbitæ, cucumeris an. unc. ij. liquiritiæ unc. j. sem. fœniculorum, portulacæ, endiviæ, malvæ, oxalidis an. unc. ij. contundunt omnia, lac ex aqua exprimunt, modice ebulliunt, & addito saccharo offerunt, hoc quidem nutrit, & tenuiorem bilem per urinam purgat. Hicque erit opportunus cibus ad hæc febres continentes quæ celeri motu moventur, sive, quæ ultra diem septimum non protrahuntur. In iis vero, quas longiori tempore finitum iri conjunctura assequimur, & in iis, qui pluri alimento sunt assueti, poterit addi ovi recentissimi luteum ex jure pulli conquassatum, aut modicum carnis pulli contusi, vel carniū assatarum juris expressi. Potus itidem erit vel aqua cocta simplex vel ex hordeo, addito acidi citri, vel limonis modico atque saccharo vel cum julep acetoso, aut julep è tamarindis paratum. Antiqui dabant oxycratum, quod est potus (exempli gratia) paratus ex libra aquæ, & ex geminis unciis aceti albi, addito saccharo; atque hæc est victus ratio in hisce febribus servanda. Qua instituta, videndum erit an alvus laxa sit, quod

Gal. 10.
meth. c. 9.

quod ni sit, oportebit laxantem clysterem adhibere, aut corpore multis redundante excrementis, dabunt secunda die (si tamen morbus acutissimus non sit) syrupum rosatum laxativum ad unc. iiij. ex largiori serolactis caprilli, aut pulpam cassiæ fistulæ Abissinæ dictæ, quippe rubri corticis, ad unc. js, cum saccharo candido, vel in bolis aut in potione ex jure aliquo stillatio factam; aut dabitur infusum ex semuncia pulpæ tamarindorum cum mannæ electæ unc. iiij. aut ex compositis elect. lenitivum ad unc. j. s, vel in bolis vel in potione; vel si febris celeritas cogat, premittetis clysterem emollitorium qui parabitur ex libra decocti seu juris malvarum, althææ, violarum, bliti, furfurum, aut ex hydromele, & ex oleo dulci vel amygdalino vel violaceo ad uncias quatuor cum sacchari rubri uncia & semis, alii addunt salis drachmam; & hoc erit unum ex præfidiis laxatoriis quo primum opus est ad harum febrium curationem. Alterum vero omnium sine dubio ad hæc febres laxatorium præcipuum ac maximum est, evacuatio sanguinis, per venam sectam. Non tamen, ut Dogmatici voluerunt usque ad animi deliquium Methodicis educendum videtur, quod omnis animi defectio sit periculosa, & virtus prælangueat, nisi corpus fuerit valde robustum; in robustis utilitas est, quod primum in contrarium statum agitur corpus celerrime ex animi defectu refrigeratum, & in hujusmodi corporibus, ut Gal. scribit, necessario supervenit alvi dejectio, nonnunquam etiam bilis vomitio, & toto corpore madores sudoresve excipiuntur. Hoc vero fit calore nativo intus ad cor ipsum retracto, qui si robustus sit, intro unitus augetur & postea erumpit ad omnes partes corporis, atque eas quoque ideo vacationes molitur, quod scilicet sublata plenitudine, qua natura gravabatur, & exinde robustior facta natura contra residuum insurgit, atque illud quod expulsionem est aptum, per varia loca expellit, igitur evacuatione sanguinis ad animi deliquium facta per se naturæ robur diminuitur, & prælanguet natura, ex accidenti tamen (quod tantum in robustis locum habet) calor intus retractus, ac unitus aliquod roboris exinde nactus mox extra erumpens, utiles evacuationes præstare solet. Hoc tamen in robustissimis, &

Gal. in 9.
meth. med.
& 5. cap. 4.
& in 1. ad
Glauc. c. 13.

In 9. meth.
c. 4.

Gal. in 3. de
temper. cap.
ultimo.

& rarò etiam tentandum. In debilibus vero nunquam, etenim natura debilis ab immodico sanguine evacuato plurimum patitur, & praelanguidior exinde facta, quicquam boni adversus morbum agere non potest. Quare ubi virtus permiserit tuto statim secanda erit vena dextri cubiti interna in corporeque si fuerit plenitudo ac vires etiam permittant sanguinis libra educetur, atque ex altero brachio die altera etiam sanguinis convenientem quantitatem evacuabimus. Qua repetita evacuatione sanguinis hac ætate plures nationes in his febribus utiliter utuntur; plus enim laxat plurium venarum quam unius sectio seu apertio. In synocha cum putrida tum non putrida omnes conveniunt, quod statim sanguis mitti debeat. De Caulone vero seu ardente febre non pauci dubitarunt, an sanguinis evacuatio conveniat, quod non sanguis sed bilis flava abundet, ideo ad animi defectum sanguinem vacuari nullo modo permittunt. Quod tamen genus præsidii Galenus & in maximis inflammationibus, & in adurentibus febribus ac vehementissimis doloribus semper maximi fecit. Nam (ut ait) *Et in ardentibus febribus si usque ad animi defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, Et febris extinguitur, Et plurimis etiam alvus citatur, Et sudores emanant, Et quidam eorum ex his sanitati sunt restituti, alii adjuti plurimum, vehementiam ægritudinis absciderunt.* Ceterum uti dictum est (licet in robustis corporibus, aliquando ex sententia evenerit) Methodicis, ac aliis etiam rationalium Medicorum non paucis consultius visum est, ad animi defectionem, ut voluit Galenus, non esse faciendam sanguinis educationem, sed ejus quantitatem, ex morbi magnitudine & viribus metiri debere. Hippoc. dixit: *In acutis morbis sanguinem detrahes, si vehemens morbus videatur, florueritque ætas ægrotantis Et virium adfuerit robur.* Methodici concedunt mittendi sanguinis scopos esse magnitudinem morbi, quod sanguinis missionem fecerint, unum ex maximis laxatoriis, ut Gal. quoque in hoc loco expressit, atque virium robur, neque florentem ætatem scopum necessarium esse admittunt, cum à morbi essentia hoc præsidium in omnibus indicetur, à viribus vero permittitur; quare & ipsi magnitudi-

In 1. aphor.

In 4. de vi&.
rat. acut.
tex. 19.

N n

nem

In 2. aphor.
coma. 17.

nem morbi, id est, uti dicunt, strictionis magnitudinem perpetuo sanguinis missionem indicare, licet etiam nulla affuerit sanguinis plenitudo, & hoc est verissimum & utilissimum in omnibus hisce febribus & phlegmonibus internis (quos affectus Hippocratem tantummodo hoc loco intellexisse si complures animadvertissent) jam diu cessasset ea inutilis controversia demittendi sanguinis scopis, vel à magnitudine morbi vel à plenitudine (quæ etiam inter celebres Medicos nunc inutiliter agitur) indicandis; ex Methodicis vero convenit in febre etiam ardente sanguinis evacuatio, quia hæc febris morbus & adstrictus & magnus est, idcirco merito sanguinis evacuatio tanquam laxatorium magnum indicatur; Ægyptii, Arabes atque aliæ nationes in pueris, & corporibus albidioribus tenui sanguine abundantibus scarrificatione crurum sanguinem utilissime demunt. Quod genus evacuationis, veluti hac ætate Italici Medicis omnino est ignotum, ita antiquis omnibus fuit notissimum, & maxime familiare, de quo præsidio, qui plura scire desiderant, legant nostros libros de medicina Ægyptiorum proximis annis evulgatos. Alii cucurbitulis cum scarrificatione familiariter ad vacuandum sanguinem utuntur, quam evacuationem nos non leviter damnandam putamus, omniumque maxime cum Hippoc. & Galeno in plethoricis corporibus. Unde præmittendam esse universalem, priusquam moliatur sanguinis evacuatio adhibitis cucurbitulis, per venam sectam, aut per scarrificationem crurum antiquorum modo factam, judicavimus (quando hoc præsidium evacuatorium Gal. vicarium fecerit sectionis venæ, minimeque cucurbitulas) & hæc de sanguinis vacuatione. De qua cum actum sit, restat, ut medicamenta modo proponamus, & primum illa quæ interiorius assumuntur, & postea illa, quæ exteriorius adhibentur. Quæ interiorius assumuntur, si à simplicibus exordiri voluerimus, ex Dogmaticis fuerunt aqua simplex, psyllium, fantalum rubrum, parietaria, fructus berberis, uva immatura, fructus mali citri, aurantii, limonis, herbæ omnes cichoraceæ, uti oxalis, intybus, fucus, endivia, semina refrigerantia; quæ qualitate frigida, uti Dogmaticis videtur, his febribus adversantur. Quod pertinet

tinet ad aquæ usum, complures familiares sunt, scilicet, aqua simplex, & cruda & cocta, cum saccharo & acido citri vel limonis vel aqua hordei, aqua panis dicta, aqua anguriæ Batechel muja Ægyptiis dictæ, aqua lactis sive serum atque carnis & stillatitiæ omnes ex refrigerantibus herbis paratæ: sed age de aqua simplici plurimi ab antiquis ad harum febrium curationem æstimata loquamur, sane ad hæc febres extinguendas præsidia omnium efficacissima antiquitas novit, scilicet sanguinis evacuationem, copiosam; & nonnunquam ad animi deliquium factam: atque aquæ fontanæ frigidæ largum potum, de illo nuper egimus, de hoc modo agendum est: de quo præsidio hæc intelligenda sunt: primum qualis hæc aqua, & cujus facultatis sit, & quomodo hisce febribus medeatur, quibus præsertim danda sit; demum quid ex Methodicis de ejus usu sit dicendum. Per aquam ad hæc febres utilem intelligimus fontanam & fluviale ætu frigidam, Cujus facultas per se est refrigerans, ex accidenti tamen calefacit, neque intrenue, ut Hippocrates, Gal. & alii noverunt, nimirum percussio calore, intus densatis meatibus cutis si large cuti affundatur. Optima tribus sensibus dignoscitur, quippe gustu, quod scilicet ita simplex sit, ut nullam qualitatem gustui inferat apiaque sive insipida appareat, visuque lucida, clara, atque odoratu, quod cujusvis odoris est expers. Dioscorides dixit, optimam esse dulcem, nullius qualitatis participem, & quæ ne minimo quidem tempore in hypochondriis moratur, & quæ facili via fertur, & citra molestiam, nec inflationes creat, & minime computrescit. Hujusmodi est Nili fluminis aqua, qua clarescens utuntur Ægyptii, quæ etsi largius bibatur nihil fluctuat, sed citissimo tempore aut per ventrem, aut per urinam, aut per sudorem exit; de hac nos in libris de medicina Ægyptiorum scripsimus. Optima itaque hæc est, cujusmodi etiam est optimorum fontium. Quæ epota cito viscera permeat, ad urinam fertur, vel si æstas sit ad cutem, unde sudores excitantur. Quæ caloris incendium contemperat, ita ut jecoris caliditatem maxime corrigat. Unde mirum non sit illiusce assiduo usu complura corpora calida & sicca biliosa, macra, optimum habitum contraxisse, cujusmo-

Gal. in 9.
meth. med.
cap. 5.

Gal. in 1.
simpl.
In 5. aph. 21.
& 25.
In 1. simpl.
In 3. de
temp. c. 4. &
ultimo.
Gal. in 1.
simpl. cap. 5.
In 5. de
medica cap.
9.

In 9. meth.
c. 16.

Galen. in 1.
de vict. rat.
in acut.
com. 43.

In lib. de Ve-
teri medici-
nat. 33.

di Ægyptiorum corpora esse videntur, quæ cum ex cœlo summe calido & sicco, biliosa, macra & squalida esse debuerint, aquæ Nili fluminis assiduo usu ad bonum habitum permutantur; (proptereaque populus Ægypti credidit eam aquam sanguinem in corporibus generare) ut pingues atque carnosus evadant. Unde merito Rationales Medici hisce febribus vehementer calidis convenire voluerunt, quod ipsarum calorem frigiditate extinguat, atque putridum non minus humorem vel per vomitum vel per ventrem vel per vesicam vel per cutim expellat. Ab aqua itaque potu refrigeratione solidarum partium animalis natura roborata, prætenuatos jam humores aggreditur, putridosque (ut dictum est) vel per vomitum vel per ventrem vel alio modo expellit. Galen. complures ab ardentissimis febribus hoc remedio sanatos vidit, & quendam juvenem meminit in fervoribus sub canicula ex ira febricitantem, qui cum prima accessione duas heminas aquæ bibisset, statim vomuit flavissimam bilem, & paulo post eandem per ventrem dejecit. Hanc vero dandam ad saturitatem cum Græci tum Arabes voluerunt, in his potissimum febribus, quæ maximæ, vehementissimæque sunt, in robustis corporibus assuetisque potus aquæ, nulla existente in visceribus vel obstructione, vel phlegmone, aut imbecillitate, apparentibusque coctionis signis. Methodicos & ipsos ejusdem frigida aquæ potum, nedum ad hæc febres quando sunt vehementes, sed ad omnes alias etiam ubi calor æstuosissimus ægrotos vexat, dandam minime contendisse, putamus. At quomodo istuc? cum omnem febrem morbum adstrictum fecerint, & aquam frigidam medicamentum adstrictum, quomodo igitur adstrictis affectibus auxilio esse poterit? Eos non latuit febris naturæ igneæ adversissimam esse aquam sua frigiditate. Unde Petronas Medicus frigidam ad ægrotantis arbitrium dabat. Appollonius vero atque Dexippus. Hippocratis auditores neutiquam aquam propinabant, quod in affectu adstricto; frigidum densando meatus, ac refrigerando augeat stricturam & coctionem impediendo curationem (cum nihil sit aliud curatio ex Hippocrate quam concoctio) retardet. Unde merito Galenus quoque, qui tantopere frigida aquæ usum ad

ad hasce febres commendavit, non negavit frigidam aquam densare meatus, caloris febrilis resolutionem retardare, crudosque humores refrigeratione fervare, seu ipsorum augere cruditatem. Hinc Methodici sæpius ad calorem sitimque corrigendam non frigidam sed calidam aquam dabant, ex quo negabant in omnibus febribus frigidam exhibendam, quod cum sit crassarum partium, diu in hypochondriis maneat, meatuum obstructionem augeat, atque humores recrudescere faciat, quod nihil quidem est aliud, quam morbum causamque augere. Quo pacto itaque utilis esse poterit? Eo sane modo, quo Hippocrates scribit frigidam large affusam, caloris revocationem faciendo atque eo modo calfaciendo, distensionibus, doloribus articulorum, podagricis aliisque morbis mederi. *Sed nec latet* (ait Galenus) *qua ratione illud accidat, siquidem stipata clausaque corporis summa facie, percussus, refractusque fit calor ejus, qui à profundo ascendit, qui quidem simul propter diffusus inopiam est acervatus, simul propter frigidi circumstantis violentiam in altum recedit, simul ex succis illic habitis nutritur, quippe, ubi collectus nutritusque calor ad summa corporis violentius ruit, fit quidem calor percussus.* Unde (ut ait Hippocrates) calor intus auctus & roboratus erumpens ad partes extimas, humores valenter digerit ac resolvit. Non dissimili argumento credendum aquam frigidam large epotam, primo stomachum refrigerare & partes proximas, meatus densare, calorem repellere in altum, qui unitus, & copia auctus humoribusque istis habitis enutritus, & roboratus, humores putrescentes concoquit, valentius digerit, ac erumpens ad habitum corporis, simul cum aqua attenuata, fundit, ad cutem eisdemque humores vehit, unde sudores fiunt, vel ad ventrem natura humores propellit, vel vomitu rejicit, ut in quodam juvene, à Galeno, observatum fuit, qui ab epota aqua cum per vomitum, tum per alvum flavissimam bilem rejecit. Galenus alia ratione (uti etiam dictum est) credidit, aquam frigidam large epotam hasce febres sanare, quippe refrigeratione solidarum partium animalis naturam roboratam, prætenuatos humores aggredi, utilesque ad nutrimentum ad se attrahere, & putridos inutiles excernere.

Loco citato
in l. de vi&
rat.

In 5. aphorif.
21. & 25.

In 3. de temp.
cap. 5.

In 10. meth.
medendi
cap. 5.

Neque immerito refrigeratione roboratur, cum à stomacho refrigerato frigiditate communicata aliis partibus, natura, quæ calore immodico veluti ægrotabat, eodem calore sublato sublevatur. Quod si ita esset, profecto aqua frigida non tantum synochis & ardentibus vehementibus, ac omnibus quidem aliis mederetur, quod in omnibus epota refrigeret, & communicata frigiditate per partem post partem solidis partibus, natura roboretur, quæ roborata valentius concoquendo digerendoque humores, febres tolleret. At ne vel etiam Gal. consulit, in iis, quæ non vehementes æstuosæ sunt, frigidam esse dandam, cum in aliis omnibus, quæ maxime ardentes ac æstuosæ non sunt, epota frigida aqua maxime lædat, obstructa, humorumque cruditatem augendo, quo merito in iis ab omnibus damnatur. Verum Methodicis alia fortasse ratione fieri fuit persuasum, quippe internis meatibus ex immodico calore febrili nimium diffusis atque laxatis (quod per hosce meatus plurimum nativi caloris exhalet, effluat, ac dissipetur naturamque brevi extinctum iri intelligatur) ab aquæ frigiditate densatis natura nimio caloris effluvio, prælanguens colligitur, reparatur, atque suo robori restituitur, ex quo robore aucta, humores noxios concoquit, extenuat & inutiles excernit, & febrilem calorem digerit resolvitque. Atque hæc ratio est, qua frigidam aquam febribus mederi ii voluerunt, ab ea profecto non dissimilis, qua ex Hippocrate eandem large affusam partibus dolentibus, inflammatis, & convulsis mederi diximus, scilicet revocatione caloris: quod alia conjectura etiam, confirmamus, quippe quod hæc, faciat large epota perinde, ac large extimis partibus affusa, atque in robustis & non debilibus esse affundendam; quia in debilibus corporibus calorem non auget, sed extinguunt, de qua re Gal. in 5. aphorif. 21. ita habet. *Nam aquæ frigida occurfus aut vincit nativum calorem, aut colligit: vincit quidem, cum debilis fuerit: colligit autem cum fortis, ipsum continens ac diffuari prohibens*: Idem præceptum itidem est, de frigida in hisce febribus danda, quod nimirum robustis & non debilibus exhibeatur, quod itidem in illis per antiparistasim calor colligatur, atque in his quippe debilibus vincatur ac ex-

tin-

tinguatur. Unde colligitur hoc genus præfidii non in omnibus quidem febribus utile esse, sed in iis solummodo, quæ habent calorem vehementissimum æstuosissimumque, atque in locis calidissimis, & in æstate summe calida, quia talibus febribus (quæ, quod habeant essentia caloris, qua fiunt intra corpus ab obstructis meatibus veluti clausam & adstrictam, merito adstricti morbi sunt) etiam laxus & profluens affectus copulatur, qui fit, ubi febrilis calor usque adeo auctus est, ut meatus internos arteriarum scilicet venarumque nimis diffusos & amplos reddat. Per quos effluvio caloris nimium exhalante, natura profluente affectu extinguitur: quare merito cum mixtus sit affectus ex adstricto & laxo, laxoque urgentiori occurrentes aquam frigidam febricitantibus exhibendam Methodici voluerunt. In Ægypto & in aliis orientis locis hoc genus remedi in frequenti est usu. Quibus in locis perpetuo, in calidissimis & maxime æstuosis hisce febribus ad aquæ frigidæ potum largiorem, magna cum utilitate, confugiunt. Galenus expressit solummodo in febribus exhibendam, quæ præter modum calidæ atque æstuosæ sunt. Itaque in vehementer æstuosis in summo æstatis calore, in corporibus assuetis, & robustis quippe juvenibus, nullam partem debilem habentibus, nullo phlegmone in visceribus existente, nulla item obstructione insigni aqua frigida large propinanda erit. Contra in non prætermo- dum calidis, in frigidoque aëre non dabimus, neque in debilibus, neque aliquam partium internarum inbecillitatem habentibus, neque in obstructis, vel in morbo omnino crudo. In his quidem magna incommoda (Galeno auctore) inducit; ita ut aliis ita gula læsa sit, ut vix deglutire potuerint, aliis ventriculus ut vix postea concoqueret, aliis os ventriculi maxime læditur, aliis jecur, aut colon, aut pulmo, aut septum transversum, aut renes, aut visica: alii ex ipsa epota in difficultatem spirandi inciderunt, alii in convulsionem & tremorem, atque alii aliis affectibus ob aquæ potum tentantur. Hinc Methodici actu non frigidam exhibendam in febribus, quæ non sunt admodum æstuosæ voluerunt. Quod & Hippoc. quandoque docuit. Itaque cum hæ febres

In 1. ad
Glauc. cap.
13.

In libro de
locis in ho-
mine tex. 39.
non

Ia lib. 6.
tex. 29.

non sunt admodum æstuosæ, ex quo non habeant laxum affectum conjunctum ab actu frigidis cavendum erit; qui si calida abhorreant saltem non actu frigida potui erunt danda. Itaque his ægrotis dabitur vel aqua simplex cocta, aut hordeacea tepida cum julep de pulpa tamarindorum, vel ex acido citri parato; vel in potu dabitur aqua stillatitia ex oxalide vel, boragine, vel endivia, vel taraxico cum saccharo, vel julep aliquo ex prædictis. Hippocrates vero varias potiones ad febres in libris de morbis recensuit, quas apud ipsum quisque legere poterit. Recentiorum Dogmaticorum aliqui potum ad easdem parant, ex sacchari libra, succi granatorum acidorum unc. viij. aceti albi unc. iiij. atque aquæ communis lib. iij. omnia miscentes simul. Alii accipiunt aquæ coctæ lib. vij. sacch. lib. ij. aceti albi unc. vj. dissoluto saccharo potum parant, exhibent singulo mane ad semilibram calidum. Alii alium potum ægrotis haud injucundum parant, itidem accipientes sacchari rosati, buglossati, boraginati an. unc. i. s. dissolvunt in aquæ oxalidis, buglossi atque endiviæ an. libra media, percollatæ aquæ addentes syr. de pomis, de citri acido, de oxisaccharo an. unc. ij. hujus exhibent ad unc. iiij. atque hæ sunt potiones ad febres Dogmaticis familiares, quarum usus est, singulo mane ad semilibram à qua ægri pannis conteguntur, ut sudent; de qua etiam sæpius in die ipsis concedunt, sed, in pauca quantitate ad sitim molestissimam restinguendam; qui illas valde frigidas potant, nedum à siti & à calore liberantur, at quinimo paulo post, plus sitiunt, atque magis æstuant calore. In iis vero quæ præter modum calidæ & æstuosæ sunt, dantur etiam à Methodicis actu frigidæ potiones, ea ratione qua aquam dari illis diximus. In febribus his non vehementer æstuosis decocta, atque aquæ stillatitiæ rerum facultate frigidarum actu calidæ propinantur, cujusmodi sunt, quæ ex endivia cichoreo, funco, oxalide, portulaca, malva, & similibus parantur: dantur inquam ad uncias quatuor cum sacch. vel cum syrropo violato vel acetoso, vel de acido citri in aurora actu calidæ. Nonnulli pro secreto habent, exhibere singulo mane helxinæ Dioscoridis, id est parietariæ decoctum, ad unc. iiij. ex sacch. vel suc-

cum ad unc. ij. ex sacch. Ægyptii exhibent magna cum utilitate lac calidum, expressum ē seminibus melonis, anguriæ, cucumeris, cucurbitæ, endiviæ, oxalidis, malvæ, althææ, portulacæ, cum seminibus etiam fœniculi, ex aqua stillatitia & sacch. candido; conterunt in mortario, & ex jure pulli exprimunt & cum modico sacch. candidi exhibent ad uncias quatuor in aurora calidum. Aliqui Ægyptiorum in vehementissimis æstuosissimisque febribus exhibent mane mucaginis psyllii ex aqua rosacea actu calida ad unc. iij. quæ si etiam malignitatem sapiunt, semina quoque psyllii optima recentia ter quaterque ex aqua lota, cum rosacea aqua exhibent, ad drachmas duas, tanta cum utilitate, ut aliquando sudorem moveant, & plerumque bilem porraceam æruginosamque virulentam per alvum non sine admiratione, educant; sed de hoc medicamento accurate scripsimus, in libris de medicina Ægyptiorum secundæ editionis. Itaque propositis alterantibus medicamentis intro assumendis, restat, ut de laxatoriis purgantibus agamus. Hæc cum duplicis sint differentiæ, quædam vere laxantia ventrem, & quædam vere purgantia, de laxantibus nunc agimus, quæ usum habent, si alvus adstricta fuerit; hæc sunt aut clysteres lenitorii, quos superius meminimus, qui alternis diebus si alvus fuerit adstricta injicietur, quod si alvus fuerit fluida, cum ab his tum ab aliis omnibus laxatoriis abstinendum erit. Post Clysteres sunt ea, quæ per os assumuntur, ut est pulpa cassiæ abissinæ dictæ ad unc. i. s. pulpa tamarindorum, manna mastichina ex aqua stillatitia dissoluta ad unc. iij. & alia quæ alias meminimus. Ex antiquis Hippocrates dabat lac asininum coctum ad libras tres vel quatuor. Cujus usus antiquis fuit valde familiaris. Dioscorides dixit, asininum, bubulum & equinum ad ventrem movendam esse idoneum, at serum lactis (ait) esse longe potentius ad purgationes, quod lactis loco Galenus quoque exhibebat, & meritò cum lac febricitantibus dare malum sit, in quibus multis de causis videtur suspectum, etsi coctum minus videatur. Ægyptii & Arabes parant syrupum ex granatis dulcibus & ex saccharo laxativum (qui dici satis non potest, quam sit jucundus & utilis) ad hæc febres. Nonnulli

In 4. de Viâ.
rat. acut. tex.
109.
In 7. epid.
Hipp.
In 2. de
meth. me-
den. cap. 62.

in alvo adstrictis clysteriorum loco exhibent bolum statim ante cibum, ex pulpa cassiæ fistulæ trium drachmarum pondere, aut dant bolum ex floris cassiæ recenter extractæ & optimæ pulpæ tamarindorum an. unc. ij. atque saccharo; syrupus etiam violatus solutivus ex stillatitia aqua aut ex sacch. ad unc. ij. Atque hæc de laxatoriis lenientibus. De purgatoriis Methodici non admodum solliciti in febribus fuerunt; raro purgantia vel nunquam exhibebant, quod hæc stomachum subvertant, appetitum destruant, coctionem turbent, neque commode purgent, neque (uti illis visum est) humorem particulatim facientem obstructionem intus adstrictum, at illum qui in partibus corporis patentioribus existit, cujus purgatio non tollit febrem, à quorum sententia Hippocrates etiam haud disensisse visus est, cum in febribus vel nunquam vel non nisi post decimanquartam diem exhibendum purgans medicamentum voluerit. Paucissimis quidem medicamentis Hippocratem in medendis ægrotis fuisse contentum cuique patebit, qui ægrotos descriptos ab ipso in libris epidemiis attentius observaverit: etenim coctione magis quam purgatione febribus medebatur; & in hoc parum ab ipso discreparunt Methodici, cum & ipsi coctione ac digestionem, apertioneque meatuum, sive rarefactione fuerint contenti. Quam curationem ad unguem Hippocrates expressisse visus est, cum dixerit: *Corpus quieti permittere, ungere & æqualiter contegere oportet, mulsamque aquosam bibendam & ptissanæ cremorem vesperi sorbendum dabis, ventrem ab initio clystere duces, sed medicamenta purgantia non admovebis, nempe si ventrem moveris urina non maturabitur, febrisque citratum sudorem, tum indicationem in longum protrahes tempus.* Et merito sane purgantium non licet tunc exerceri usum, quod humores tunc crudi sint, neque educi commode queant, & purgantia coctionem impediant, quæ est præcipuum quoddam quo febres resolvuntur. Itaque purgantium loco Methodici clysteribus laxatoriis utebantur omnino ab eductoriis abstinentes; posset tamen si occasio fuerit alvi adstrictæ, usus laxatoriorum emollientium (ut superius dictum est) utilitatem præbere, ex iisque ea admitti debebunt, quæ gustui haud sunt plane injucunda; atque

In 4. de vict.
rat. in acut.
tex. 44.

que hæc sunt medicamenta quæ interius assumpta synochis atque ardentibus medentur. Nunc de externis, quorum usus non minus utilis, quam sit internorum, intelligitur. Methodici huic curationi primas dabant partes, namque post aliquot dies præmissa sanguinis vacuatione, ventris laxatione ad balnea, ad epithemata, ad inunctiones, fomenta & ad similia accedebant. E balneis, dulcia tepida, id est, moderate calida in frequenti habuerunt usu, & merito, cum meatus laxent, rarefaciant, aperiantque, & putridos humores digerant atque evacuent: qua via scilicet digesta materia calida, ab humiditate caloris incendio hebetato, corpus refrigerant. Quare corpora immergunt in aqua dulci temperate calida post primos dies, quippe post morbi principium, unde cum Dogmaticis conveniunt, qui & ipsi incepta coctione, scilicet ubi coctionis signa videri cœperint, balnea instituunt. Conducit etiam in aëre solii calido aliquantisper ægrotos morari, quoad fiat aliqua humorem digestio. Utebantur etiam non minori cum commodo inunctionibus calidis ad universum corpus ex oleis laxantibus rarefacientibus, digerentibusque, quale est chamomelinum (sed eo propter acutum & insuavem odorem non ita facile utebantur) amygdalinum, irinum, hydræleum, commune dulcissimum, & quod ex floribus cyclaminis paratur. Particularibus quoque balneis iisdem & ad caput, & ad pectus, & ad hypochondria, ad renes, atque ad alias partes corporis utebantur. Ad caput, ad frontem, atque ad tempora spongas ex aqua calida expressas apponebant. Hippocrates in aphorismis inquit; *Multa aqua calida capiti super infusa febrem solvit.* At & ex aquis quoque, vel ex succis convenient, quæ ex herbis facultate frigidis parantur; attamen non frigida hæc sed actu calida erunt adhibenda. Hinc videtur maxime damnandus usus oxyrrhodinorum vocatorum medicamentorum, epithematum, atque aliorum actu frigidorum quæ fronti, temporibus, aut pectori admoveri solent; & præsertim etiam si in hisce febribus caput doleat, neque etiam in principio hæc medicamenta actu frigida his conferre possunt, cum meatus actuali frigiditate densent, exindeque vapores, humoresque ad caput ascendentes intra continean-

Gal. in 11.
meth. med.
cap. 9.
Alex. Trall.
l. 12. cap. 3.

In l. 7. aph.
42.

tur, copiaque & qualitate molesta (quod non habeant exhalationem per poros cutis) augeantur. Quibus quidem rationibus medicamentorum actu frigidorum partibus extimis admoventorum usum idcirco Methodici minime laudarunt. Hæc enim medicamenta oxyrrhodina, vel epythemata actu frigida vel ad caput, vel ad thoracem, vel ad hypochondria, vel ad alias corporis partes apposita, affectum adstrictum vi scilicet meatus densante repellenteque (prohibitaque nimirum exhalatione per poros cutis) conduplicare Aurelianus posteritati tradidit. Quod præceptum non minus etiam alii Medici Dogmatici eruditius servare studuerunt. Quare cum cataplasmata, tum oxyrrhodina, tum epithemata calida adhibenda erunt, ut poris cutis ex temperata caliditate rarefactis, humores digerantur, & calor præter naturalis exhalet. Itaque parant epithemata (exempli gratia) accipiendo, aquæ stillatitiæ boraginis, hordeaceæ, endiviæ vel alterius similis, non calidæ facultatis, herbæ an. unc. iij. fantalorum omnium tenuissime pulverisatorum an. scrup. i. Croci gr. v. Aceti albi, vel vini aromatici unc. i. Adhibent ex linea petia imbuta ad thoracem, ad hepar vel ad aliam partem temperate calida: foveant Jecur tepido unguento fantalino, vel rosato, cum modico aceti vel croci; item oleo violato lacti mixto modice calido utuntur ad Thoracem, hepar, renesque. Methodici unum habuerunt in frequenti usu, quippe ad hypochondria fomenta laxantia, aut ex decocto, althææ, malvarum, chamomeli, feminis lini, scœnugræci & aliorum similium aut ex hydræleo calido: aut ex oleis laxantibus digerentibusque parata. Quod genus remedii Gal. reprehendit, sed an recte fecerit, in primo libro consideravimus. Hoc tamen Hippocr. non damnavit, qui in lib. de vict. in acut. ita scripserit: *Super præcordium vero lini semen linteum illitum imposito; observando vero ne horrescat æger dum apponitur: sit autem summe tepidum aqua & oleo coctum*; quid an non hoc est laxatorium fomentum? Quare medicamenta exterius adhibenda laxantia esse oportet, quippe, ut meatus aperiant, & putridos calidosque humores digerant. Unde non ab re à recentioribus cognitum est, vivos columbos, pullos gallinaceos, ac catellos medio dissectos statim

raso

raso capiti, pectori, hypochondriis, plantisque pedum appo-
 fitos, plurimum febricitantibus auxiliari; quod tepido calore
 rarefaciente calorem igneum foras attrahant, atque ipsum di-
 gerant. Hactenus egimus de curatione synocharum sive con-
 tinentium febrium, quæ à sanguinis atque bilis putredine ex-
 citantur. Nunc superesset de iisdem agendum, quæ aut à pi-
 tuitoso aut melencholico humore una cum sanguine putrescen-
 te fiunt. Quæ cum materia ex qua fiunt, atque curatione à
 continuis differre non videantur, merito harum curationem
 una cum continuarum curatione tractabimus, de qua nunc re-
 stat, ut loquamur.

CAPUT. VIII.

De febrium continuarum curatione.

Continentes ex pituita aut ex melancholia in magnis vasis
 putrescente fieri, ratio expostulat, atque hæc à conti-
 nuis pituitosis melancholicisque parum vel nihil differre. Quæ
 cum fiunt quandoque ex bile, quandoque ex pituita, & quan-
 doque ex melancholia, ideo triplicis ex materia differentiæ
 sunt; putrescunt vero hi humores in venis remotis à corde quo
 à continentibus prædictis differunt, quoniam hæc à materia in
 magnis vasis prope cor putrescente oboriuntur, hinc unam tan-
 tum habent accessionem, & illæ plures. Ceterum continuæ
 febres Medicis innotescunt, primo quod hæc & ipsæ perinde ac
 continentales, nisi ex toto sublatae, ad infebricitationem non
 perveniunt, habent vero plures accessiones, atque remissiones;
 notæque aderunt putredinis, præsertimque à calore febrili, à
 pulsu, & ab excrementis, siquidem in iis febribus, & caloris
 febrilis, & pulsus ea apparet inæqualitas, quam alias putrida-
 rum febrium propriam esse, diximus; excrementa cruda itidem
 apparere deprehenditur. Notæ biliosæ febris, quam ardentem
 quoque vocant, exquisitæ, sunt eadem, quæ in tertianis
 apparent, hoc excepto quod absque rigore fiant, nulla quidem
 ipsarum, donec ex toto resolvatur, ad infebricitationem venit,
 plures tamen & accessiones & remissiones habet. Calor pluri-
 mus mordax, intensusque, alternis diebus movetur, lingua

ficca squalida aliquando nigra, sitis ingens, pulsus magni, veloces, frequentesque sunt, urinæ subruffæ, ut plurimum in corporibus calidis atque ficcis accenduntur, ac ut summam dicamus, prope signis omnibus ad causum sive ad continentem biliosa accedit. Pituitosa, vel ex eo innotescit, quod non alternis diebus accessum at potius singulis habeat, calorque est similis ei, qui fumoso igni comparatur, quippe humidus est, & vaporosus, ob idque non intensus, neque multum acris percipitur; nam ut Gal. expressit. caliditas quidem est cum aliquali acredine; quæ non statim admota manu sed postea innotescit. Non multum sitiunt, neque sitis est intensa; lingua & universum corpus humidum, ac laxum, apparet excrementa pituitosa sunt, & urinæ in principio tenues & mox crassæ, sed quandoque etiam à principio crassæ, pituitosæ, albæ, cum sedimentis crassis observantur. Pulsus minores, molles, non raro sopor accedit, animique deliquium (pituita cruda os stomachi opprimente) quandoque aciditas in stomacho, si pituita acida sit; capitis & totius corporis gravitas. Hæ febres excitantur familiariter in pueris, infantibus, senibus, ociosam vitam ducentibus, crapulis, ebrietatibusque incumbens, longioresque biliosis existunt, & non minoris periculi. In Melancholica vero calor est efficax & multus, ita; ut plurimum digerendo naturam exolvat, pulsus magnus, celer frequens inæqualisque; urinæ principio albæ, tenues aquosæ, in augmento coloratiores atque in statu quandoque nigrae & crassæ observantur. Plerumque lienis dolor, vel tumor concomitatur, color corporis nigricans aut livens. Quare continua febris cum biliosa, tum pituitosa, tum melancholica ita cognoscitur. Raro pituitosæ & melancholicæ fiunt, quæ perpetuo summum periculum minantur, frequentius biliosa vulgatur, non tamen exquisita, quod hæc raro observetur, at plerumque spuria & notha vocata, quæ mixtione fit bilis cum pituita & quandoque cum atra bile, cognoscitur signis mixtam ex iis humoribus affectionem notantibus. Fit iisdem succis vel humoribus obstruentibus venas arteriasve non magnas cordi vicinas, at minores & longinquas: vel ex cutis meatuum densatione ex quo mor-

In 1. ad
Glauc. 7.

Galen. in 2.
epid. sect. 1.
com. 7.

morbum esse adstrictum facile intelligitur, à quo profecto laxantia præsidia ad curationem, indicari videntur, in biliosa quidem quo magis exquisita erit, eo levioribus laxantibus erit opus, efficacioribus vero, in spuria, & in pituitosa: omniumque efficacissima illa esse oportebit, in febre melancholica. In biliosa exquisita, eadem erunt opportuna remedia, quæ ad causum nuperrime meminimus, in notha vero ac spuria efficaciora (ut dictum est) laxantia esse debebunt, quod humor crassior, sit & lentus. Itaque in primis quod ad victus rationem pertinet, aer erit clarus, non frigidus, cibus paulo plenior si febris futura prolixior, si brevis ex celeri motu conjiciatur, sat erit, parcus, qualem ad synochum & ad causum præscripsimus; pro potu aqua hordei cum pauxillo cinnamomi, & quandoque concedatur vinum oligophoron, corporibusque præsertim debilioribus flatibus ac stomachi fluctuationibus vexatis, modo capitis dolor non adsit, neque futuri delirii signum, neque (si Galeno credimus) ubi phlegmone substituerit in visceribus, neque si febris insignem habuerit malignitatem. In corpore vel ex temperamento, vel ex victu prægresso, excrementis multis redundante medicamentum per ventrem laxatorium, ex lenitoriis vocatis prima die exhibeto, vel in potione, vel in bolis, cujusmodi erit, quod accipit floris cassiæ 3. x. spec. hyeræ. s. Gal. 3. i. vel accipe elect. len. 3. xij. cum hyeræ drachma. aut syr. ros. solutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decoct. flor. & fruct. cord. facta potione, vel mannam cum melle rosaceo solutivo. At longe libentius Methodici laxatoriorum purgantium loco, clysteres instituunt, & laxatorios & irritatorios; quibus alvus subducatur. Ab his vero medicamentis laxata alvo (vel per vomitum, -si eo humor inclinaverit, leni vomitorio adhibito) secabitur vena in altero die dextri cubiti, modo aliquis dolor vel tumor regionem splenis non occupaverit, jecoraria, vel communis vocata, & sanguinis ea quantitas evacuabitur quam vires, & corporis plenitudo permiserit, unum etenim ex maximis laxatoriis quibus affectus adstricti cum febre maxime juvantur, venæ sectio est; si corpus sit robustum, sanguineque multo abundans, ex sinistro brachio erit repetenda evacuatio in altera die, vel crura in iis

more

In 4. de vi&
rat. in acut.
tex. 44.

more antiquorum scarificabuntur, atque copiosius ad libram fere (modo vires permiserint) sanguis educetur. Discant, qui hanc ignorant, modum quo fieri debeat, in nostris libris de medicina Ægyptiorum; hoc genus laxatorii præsidii, evacuat quantumvis copiose, & una à visceribus & à capite revellit, unde apud multas nationes ad sanguinem in mulieribus; (præsertim si menstrua purgatione defecerint) in pueris, eunuchis, atque omnibus corporibus albidioribus, ut expressit Galenus, & tenuioris sanguinis; hoc genus præsidii est in usu familiarissimo; contra in corporibus durioribus; crassioris sanguinis, crurum scarificatione longe præstabit venæ sectio. His præmissis auxiliis in principio morbi, concoctioni humorum erit incumbendum, Quare auctore Hippocrate *corpus quieti permittere, ungere, & æqualiter contegere oportet.* Interim non damnanda, quæ hujus ætatis Medici Dogmatici ad concoctionem adjuvandam affectant, quippe decocta, ex iis simplicibus parata, quæ vim habent tollendi obstructions, nempe quadantenus extenuando humores, detergendo, atque meatus aperiendo. Itaque singulo mane in aurora dabitur calidam hanc potionem. Accipe oxymellis simplicis, vel syr. acetosi simplicis unc. i. de boragine, vel de cichoreo, vel de agrimonio unc. s. decocti borag. funci, agrimonii, radicis petroselini, oxalidis, endiviæ unc. iij. Misce. Vel in jure pulli sine sale ex prædictis herbis decoctum paratum cum modico saccharo exhibebis. Ad hypochondria vero, fomenta laxantia, & inunctiones adhiberi maxime erit utile, quod iis partibus, in quibus focus putredinis existit, laxatis rarefactisque ex decocto meliloti chamomeli, althææ, foenugræci, vel lini, vel (ut ait Hippoc.) ex seminibus lini decoctis in oleo & aqua contusis atque appositis, quod si, ut Dogmatici consulunt, pura laxantia videbuntur, suspecta, aliquidque roboris addere voluerimus præsertimque hypochondrio dextro addemus modicum rosarum, vel absinthii, vel spicæ indicæ vel celticæ, vel iridis radicis, tuto ad utrumque præcordium calidum hujusmodi generis fomentum poterit adhiberi. Poterunt itidem lanam mollem ex oleis calidis dulcibus, scilicet communi; vel chamomelino, vel amygdalino, vel iri-

no,

no, vel lilino, vel ex floribus cyclaminis parato, imbutam adhibere. Clysteribus mollibus, si alvus fuerit adstricta opus erit, saltem alternis diebus. In accessionibus utiliter thoraci adhibebuntur tepida epythemata ex aquis vel ex decoctis digerentibus laxantibusque, cujusmodi erit, ex malvæ, althææ, endiviæ, boraginis, eupatorii, aqua & ad penetrationem modicum aceti addendum erit. Quibus præmissis, singulis diebus frictiones molles, leves linteis calidis ad omnes partes corporis adhibebuntur, deorsum versus incipiendo à cruribus, mox ad coxendices, tertio ad dorsum, atque, demum ad brachia, & mox ex calido oleo amygdalino recenti omnes partes cutis fovendæ erunt; vel fricabuntur universæ cutis partes (uti dictum est) manibus inunctis oleo amygdalino, vel chamomelino, vel irino vel lilino, aut præmissis frictionibus, inungentur partes prædictæ corporis volis manuum inunctis ex calida inunctione; quæ paratur ex olei amygdalini, decocti chamomelini an. unc. ij. nitri ʒ. i. s. bulliant, quoad aqua vel decoctum absumatur. Si humores inclinarint ad cutim (apparentibus coctionis signis) sudorifica mane propinabis calida, præmissa cum frictione prædicta calida; & ægrotum stragulis calidis cooperies. Pro sudorificis poteris propinare nostræ aquæ alexipharmacæ unc. ij. vel quod accipit, foliorum calaminthæ, florum chamomeli an. p. ij. radicis chinæ ʒ. i. s. bulliant in lib. tribus aquæ quo ad medietas absumatur, & mane calidum detur: quo medicamento uti poterunt, quo ad morbus resolvatur, si vero ad urinam inclinaverit humor (quod ex copiosiori urina conjicitur acriorique) diureticis erit opus, at mixtis iis, quæ calida & frigida facultate prædita sunt. Cujusmodi erunt, quæ parantur exempli causa ex semin. melonum cucurbitæ an unc. iij. liquiritiæ dulcis unc. i. seminum fœniculorum, apii. an. ʒ. iij. omnibus confusis, lac ex jure pulli parvi radice petroselini alterato, expressum, cum modico sacchari candidi calidum exhibetur; vel jus calidum pulli parvi sine sale radice petroselini, vel apii, vel asparagorum alteratum propinabitur. At si morbus perseveraverit & ad ventrem humores inclinarint laxatorio medicamento per ventrem opus erit, quale erit (quod tamen non dabitur

nisi post diem decimam quartam, & crudo existente morbo) quod accipit rhabarbari electi 3. i. s. agarici troch. scrup. iiij. spicæ, cinnamomi an. scrup. s. in decocto florum & fruct. cordialium infusis per noctem, expressioni additur mannæ electæ unc. ij. vel sy. rosati solutivi unc. iiij. aut aliud simile, cum decocto flor. & fruct. cordia. misceto & calidum propinato; aut accipe floris cassiæ recenter extractæ unc. i. electuarii de succo rosarum, diapheniconis an. 3. ij. Misce fiant boli. aut rhabarbari pul. 3. i. s. agarici th. scrup. iiij. cum electuarii len. 3. i. fiant boli. Balnea apparentibus signis coctionis calida ex potabili aqua parata erunt accomodatissima, si semel in die febricitantes iis commode utantur. Atque hisce præfidiis febris continua biliosa spuria tollitur; iisdem sane & pituitosa & melancolica, sed longe efficacioribus, quæ nos accurate dicemus, ubi de febris quotidianæ, & quartanæ agemus curatione, hæc eadem & semitertianæ quam hemitriteum vocant, erunt utilia, de qua fortasse post intermittentium sermonem aliquid particulatim dicemus.

CAPUT. IX.

De pestilentis febris cognitione atque curatione.

In 3. de præ-
sagi. expul-
sib. cap. 4.

In 1. de vi&.
rat. in acut.
com. 9.
In 1. epid.
sect. 1.
comm. 1.
In 3. epid.
sect. 3. com.
20. & 58.

DE pestilenti febre, à peste distincta (dari enim pestilentem à peste distinctam voluit Galenus) acturi, exinde pestilentem seu pestiferam vocatam dicemus quod ita cum peste malignitate conveniat, ut perinde ac pestis plerosque interimat, ac epidemice non minus plerumque grassetur; licet quandoque non integram regionem, non provinciam, at civitatem, oppidum, vel locum quendam invadat. Galen. divisit morbos in populariter grassantes, omnibus communes, quos Græci epidemicos vocant; & in eos, qui sparsim in uno eodemque loco non omnes, sed aliquos invadunt, sporadicos Græcis dictos, atque in proprios quorundam locorum, quos itidem endemios vocant; Romæ propria videtur febris semitertiana; Cayri Ægypti morbus Dem el muja dictus, Alexandriae febres pestilentes Augusto mense, totius Ægypti herniæ car-
no-

nosæ, elephantiaſes cum Arabum tum Græcorum. Definiunt Medici peſtilentem febrem eſſe eam, quæ à putredine fit invadente regionem cordis, ab aliisſque putridis ipſam diſtingui ajunt, quod in his neque humores cordis, neque ſpiritus, neque ſubſtantia, putreſcat, ſed tantummodo illiuſce viſceris humores à putridis halitibus poni incalefacto eſſe, neutiquamque ipſos (uti in peſtilente fit) computreſcere. Hincque peſtilentem ab aliis febribus differre per intenſiorem ac excellentiorem putredinem. Auctor diffinitionum medicarum peſtilentem vocavit, quæ cum multa caliditate ſitim inextinguibilem invehit, bilis omnis generis vomitus habet; fætidaſque alvi excretiones, ac virulentas, ut paludium graveolentiæ ſunt, urinaſque multas habet tetri odoris, pulſus parvos, obſcuroſque inducit. Hac definitione non veram, at ardentem peſtilentem expreſſiſſe viſus eſt; & Galen. in lib. de Theriaca ad piſonem, ipſam venenum inſpiratum vocat, veram & epidemicam intelligens. Quidam ex recentioribus, hanc febrem ſordidæ ac profundæ putrefactionis eſſe voluerunt, quo ab aliis putridis diſtinguatur; eo quod eæ non ſint profundæ, ſed ſuperficialis putredinis. Quod perinde eſt, ac ſi dicant cum Galeno, haſce febres ſimpliciter putridas dici, & peſtilentem excellentioris eſſe putredinis. Hæc duplex eſt, vera & non vera, hanc rectius malignam, ſeu maleficam, ſeu mali moris Medici multi appellant, Quæ erit vel ſynocha, vel cauſus, vel ſemitertiana, vel lipiria, vel epiala, de quarum curatione hætenus egimus. Exquiſita & vera id proprii habet, ut ab aëre infecto originem trahat; & nunquam ab interna cauſa proveniat; Quod ex Hippocrate colligi videtur. Neque immerito cum aër vitiatus ad cor primo attractus ipſum coinquinet, & vitiet, ipſiuſque aut contenta inſigni putredine aut ſubſtantiam inficiat. Unde peſtilentis febris præcipuam ac maximam cauſam eſſe aëris putridi inſpirationem cognitum eſt. Nonnulli ex Galeno exiſtimarunt aërem non ſimplici qualitate, at tota quidem ſubſtantia infectum peſtiferam febrem facere. Quod tamen Gal. negare videtur, cum ab immodica etiam aëris caliditate, ipſo auctore tanta excitari queat putredo, qua ſtatus peſtilens fiat, cujuſmodi fuit quæ olim Athenienſes inva-

Gal. in 6.
epid. ſect. 1.
com. 29.

Hieronymus
Fraccaſtorius
in 2. de morb.
contag. cap.
3.

D. Aut. Al-
tim. in libro
de peſtilente
febri. c. 6.
In lib. de fla-
tibus & Gal.
in 1. epid.
ſect. 1. com.
Gal. in 1. de
præſag. ex-
pulſib. &
in 1. de diff.
feb. cap. 4.
In 2. de nat.
humana
comm. 4.
Gal. in 1. de
diff. feb. cap.
4.

fit, de qua Thucydides historicus ita habet: *Sed in tuguriis suffocantibus æstatis tempore habitantium corpora corruptione laborabant.* Neque etiam negandum aliquam febrem pestilentem à causa quidem interna, quippe insigni ab humorum corruptione fieri, & etiam epidemicam, cum habeat causam communem scilicet, vel aërem infectum, vel vitiosum victum antegressum, qualem ex cara annona homines comedere coguntur. Itaque hujus febris causa erit, ita insignis & excellens putredo ut & cordis contenta, & substantiam putredine afficiat, licet nonnulli recentiorum illud acriter contenderint neque concedere voluerint in pestilentibus febribus cordis substantiam vel contenta putrescere, sed tantummodo humores pati profundam & fordidam putrefactionem, cujus opinionis auctor fuit Doctissimus Hieronymus Fracastorius. Accedit ad febrem pestilentem faciendam humorum magna aptitudo ad putrescendum, aut ex cœlo aut ex victu, qua humores insigniter putrescunt. Quam causam esse pestis, pestilentisque febris, & non cordis & contentorum putrefactionem, conjicitur; cordis vero & substantiam & contenta, à vaporibus putridis infici, non tamen necessario putrefieri, eo argumento intelligitur, quoniam cor nobilissimum membrum tantam putredinem vivens non sustineret, sed continuo homo extingueretur. Hincque est, quod Galen. in ea pestilentia, in qua inflammationes (ut Hippocrates est auctor) erysipelataque in summe putridos & horrendos abscessus mutabantur qui omnes interimebant) à flava bile in maligniori ea tempestate genita, habente aptitudinem ad vehementer putrescendum, causam habuisse voluit, cum alias eadem bilis, non tamen ita summe putris reddita, sacros ignes fecerit, qui tamen lethales nunquam fuerunt. Ex quo humores valde putrescibiles non parum ad pestiferarum febrium generationem faciunt, qui non tantum ab aëre vel putrido vel putridis vaporibus infecto, sed etiam multo facilius à cibis & potibus plurimum humidis, vel corruptis vel semiputridis, illam ad putrescendum aptitudinem nanciscuntur. Unde cucumeres, quod succum præmulta humiditate facile putrescibilem in corporibus gignant, ad cibos frequentatos malignos pestilentes-

Hier. Fracastorius contra Montanum in l. 2. de morb. contag. cap. 3.

In 3. epidem. 3. comm. 9.

In 2. de aliment. facul. cap. 6.

tesque febres facere, & à cibis semiputridis vel corruptis aliquando pestilentiam subsecutam, est Galenus auctor. Viri eruditi negant causam hujusce febris esse occultam, at ipsam in humorum insigni putredine consistere. Addunt unam quoque ex externis causis, calidam atque humidam aëris constitutionem permultos menses perseverantem. Calor vero extraneus humorum putredinis est auctor. Etenim putredinis materia humiditas est, & faciens putredinem calor extraneus sive præternaturalis. Quo animadversum est, ventos austrinos orientales occidentalesque (quod aërem plurima humiditate repleant, & calefaciant) si diu perflaverint, febres pestilentes inducere; addimus idem facere omnia, quibus aëris ne dum temperamentum sed tota substantia coinquinata putrescit, & veluti in venenum exitiale mutatur, qui aër infectus per inspirationem attractus pestiferum morbum creat. Cujusmodi sunt vapores à paludibus, stagnis, speluncisque corrupti in aërem delati. In Alexandria Ægypti quotannis mense Julio Augustoque a lacus cujusdam proximi, aqua (quo tempore paucissima est nondum Nilo flumine inundante) putrescente, putridisque ex vaporibus exinde à ventis in illiusce aërem delatis, innumeri febribus pestilentibus pereunt. Quod mali in civitate augetur, ab aqua in subterraneis locis (tota enim ea civitas columnis fundata est, & in fundamentis est pervia) qua utuntur ad victum ob prædictam causam, scilicet quod paucissima sit, & ab æstuoso æstatis calore putrescat, atque ab ipsa etiam putridi vapores quod in aërem ferantur. Colligimus itaque veram ac exquisitam febrem pestilentem fieri ab aëre vel putrido, vel putridos vapores ac venenatos ad cor invehente, spiritus humores atque substantiam cordis inficiente. Ex quo ephemeram pestilentem, quæ spiritibus infectis, putridam, quæ humoribus, atque hecticam, ubi ipsamet cordis substantia infecta est dari Medici voluerunt, alii ephemeram pestilentem dari negant. Neque pestilentes febres quartum genus febrium esse, ut quibusdam visum est, eruditi concedunt, quod hæ omnes genere putridarum comprehendantur, hasque differre à putridis voluit Galenus excellentiori tantummodo putredinis gradu. Dari etiam

In l. de cib. boni & vitio. succi c. 1. Gal. in 1. de temp. cap. 9. & in 3. epidem. sect. 3. comm. 22. Arist. in 4. meteorum,

Gal. in princ. libri de Theriaca ad Pisonem. Gal. in 1. de diff. feb. c. 4.

In 6. epid. sect. 1. comm. 29.

pestilentes non veras, & non exquisitas, quæ non ab aëre excitantur, at ab interna causa, vel sit obstructio, vel meatuum constipatio, vel humores facile putrescibiles, ex cibis, potuque vitiato geniti, aut venenum epotum multis visum est. In his non primario regio cordis inficitur, at aliunde ei communicato vitio, quippe à foco accensæ putredinis quandoque synochæ ardentes, atque continuæ aucto gradu putredinis in pestilentes mutantur: quod sæpius culpa Medicorum male in principiis ipsas curantium, multis evenisse sæpe vidimus. At tempus nunc expostulat, ut signa prodamus, quibus pestilentes febres cognoscuntur, loquimur nunc de veris, quando malignarum inproprieque dictarum pestilentium signa superius proposuerimus. Galenus Dogmaticorum omnium post unum Hippocratem facile princeps, ait: in hisce febribus calorem exterius mitem esse, minimeque mordacem percipi in toto corpore (ipso thorace excepto in quo acrimonia observatur) quod signum clarius in 6. epidem. expressit, ex Thucydide dicens: *Exterius quidem tangenti corpus neque valde calidum erat; & postea Peste affectos neque calidos & perurentes apparuisse.* Frequentiusque parva tubercula in dorso & in aliis partibus efflorescunt, hac nostra ætate maculæ ad cutem erumpunt pulicum morsibus perfimiles quas punctículas vel petechias vulgus appellat. Urinas item esse aut turbatas, aut aquosas, aut colore sedimentisque sanorum urinis per similes, in quibus aut nullum sublimamentum est, aut sublividum araneorum telis in modum lanæ congestum. Alvus colliquata excernit, biliosa, flava, vel ruffa, spumosa, liquida pinguis, maximeque fætentia, & plerumque perinde atque ovi luteum in jure conquassatum colore apparent. In quadam pestilentia Gal. in hisce dejectionibus observavit, primo flava profluxisse, mox ruffa colliquamenta, atque demum nigra veluti fex sanguinis. In his quoque febribus expiratio fætet, ac in ore aliquid coloris pestilentis, scilicet erysipelatis, aut herpetis, apparet, oculi flammei, atque calidi sunt, cibum abhorrent, siti ingenti affliguntur, frigidaque expetunt. Paulus Ægineta addidit, bilis vomitus, præcordiorum intentiones, labores, largos sudores, extrema fri-

In 3. de præ-
sag. expul-
sib. cap. 4.

See. 1. com.
29.

In lib. 2.
cap. 36.

frigida, alvi profluvia biliosa, tenuia, flatulenta, urinas aquo-
 fas, tenues, biliosas, nigras, in quibus mala subsidentia, &
 suspensa pessima cernuntur, stillas sanguinis narium, in pectore
 ardorem, linguam retorridam, siticulosam; vigilias, deliria,
 convulsiones violentas, itemque alia multa prava. Avicenna
 vero scribit hanc febrem exterius esse quietam, intus turbantem,
 plerumque necantem, in qua interius vexatur caliditas, & in-
 flammatio fortis, respirationem esse magnam, brevem & ple-
 rumque fœtidam, vehementer eos sitire, cum præarida lingua,
 aliquando adesse nauseam, cibos abhorrere, & oris ventriculi
 dolorem sentire, splenem magnum esse, ægrotos esse vehe-
 menter anxios, & inquietos, aliquando adesse tussim aridam,
 virium casum, syncopem, delirium, hypochondriorum ten-
 siones, vigilias, corporis relaxationem, & quandoque bothor
 sub albidam & rubram observari, pulsusque frequentes, par-
 vos, & in nocte majores; quandoque ægroti inflantur hydro-
 picorum modo, ventres fluxus, cholera & aliorum humorum
 dejectio lenis apparet, fœtida, in qua aliquid colliquationis cer-
 nitur: Urinæ sunt aquosæ, & nigræ, sudant fœtido sudore,
 incidunt in syncopem & in extremorum refrigerationem; con-
 vulsiones fiunt, & lethargici evadunt. Nonnunquam ægro-
 tantes non sentiunt morbum, neque calore exæstuant, & ca-
 lor ipsorum tepidus sentitur, neque in pulsibus & in urinis ap-
 paret multa alteratio, & mutatio à statu naturali: unde & Me-
 dici complures an febricitent ægroti, dubitant. In multis ex-
 piratio est fœtida, & hæc signa observantur, putredine vel etiam
 cordis substantiam inficiente. Rhasis ait: *Febrem exterius esse*
lentam & tepidam, intus clausam, expirationem, & alia excre-
menta fœtere, adesse magnam angustiam, sitim vehementem, spi-
ritumque densum. Quæ signa in hisce febribus vel etiam recen-
 tiores Medici ad unguem observarunt, quippe in ipsis exterius
 calorem tepidum observari, intusque percipi caloris incen-
 dium, ita, ut ægroti ne vel etiam tenuissima linteamina ferre
 queant, qui licet exterius parum calidi videantur, plurimum
 tamen intus anxii & inquieti observantur: ex quo recte Ara-
 bes hæc febres dixerunt, exterius esse quietas, atque interius
 tur-

In l. 4. fen. 1.
tract. 4. c. 2.

In l. divisio-
num c. 180.
& in l. 10. ad
Almans. cap.
16.

Gal. in 3. de
præfag. ex
pulsibus c. 4.

turbantes. Symptomata vero omnia majora & sæviora, quam pro febris magnitudinis ratione, apparent; dolores capitis scilicet, vigiliæ, deliria, lingua ficca, & aliquando nigra, cum siti intensâ, & sæpe, nullus ciborum potusque desiderium adest, fluxus per ventrem colliquativus, apparet, in quo liquida, lenia, aut nigra, aut syncere biliosa cum vehementi fætoe exeunt, plerumque fætida est expiratio; oris aphtæ, id est, ulcera sordida & aliquando nigra in ore fiunt, pulsusque prælanguidi apparent, qui quandoque sine ratione cadunt, & hoc unum est ex signis valde propriis harum febrium, quæ talia apparent, licet ægroti ante cibis probis fuerint enutriti; hæcque signa particulatim observantur, ubi putredine cordis contenta coinquinata sunt. Cum vero ejusdem visceris substantia itidem idem vitium contraxerit, ægroti morbum non sentiunt, ita, ut se febricitare, ignorent; (quod æqualis calor febrilis sit, uniformisque & nullas habeat accessiones, & hecticorum modo febris fiat) pulsus quoque, & urinæ parum vel nihilo à statu naturali mutatæ dignoscuntur. Ratio horum signorum est, quod ab intensâ illa putredine infectis spiritibus, humoribus, aut substantia cordis, omnes facultates debilitentur, potissimumque vitales, unde pulsus sine causa concidunt, languidi & summe labefactati sentiuntur; respiratio frequens debilisque fit, atque fere continuo ad syncopem inclinant. Cerebro vero communicata læsione, animalis facultas vitatur, & merito fane, cum spiritibus cordis vitiatis, ad cerebrumque delatis, homines minime recte discurrant, memoria non valeant, non recte imaginentur, ac non minus motrix facultas labascit. Hinc fiunt corruptæ imaginationes, & ægri redduntur veluti insensati, atque ita obliviosi, ut quandoque priorum nominum complures in peste (quod Thucydides tradidit) fuerint obliti; hinc etiam externis sensibus læsis ægroti non sentiunt seipso maligno morbo laborare, atque ita ut potius putent non ægrotare, sed recte valere: ad motum segnes ac veluti semimortui apparent, quod spiritus ex corde delati ad cerebrum, obscuri crassi, ac putridi sint. Hac eadem de causa naturalis quoque facultas prælanguet, ejusque actiones idcirco ad-

admodum læfæ apparent, præfertimque in coëtrice, in excretriceque, unde excrementa cruda, fætidaque caloris defectu redduntur, & præfertim dejectiones quæ fætidiffimæ & colliquatæ excernuntur: quæ dejectiones febrium pestilentium sunt propriæ, maculæ item, tubercula, sudoresque non boni sed mali quo quomodo apparent. Quidam dicunt, putredine contenta cordis vitianti, hæc particulatim observari, scilicet ægros magis cognoscere seu sentire se febricitare; pulsusque minus debiles, quam in hectica pestilente videri; operationes vero sensuum, atque intellectus intus extraque ita lædi, ut phrenetici videantur, calorem itidem circa hypochondria percipi, magnam fieri respirationem, & expirationem, instar ignis calidam; urinas mingi turbatas, valde crassas; maculas multas in dorso erumpere, virtutem non ita statim concidere. Ubi vero etiam cordis substantiam putredo occupaverit, fieri hecticam pestilentem, quam ægri non sentiunt, neque se febrire cognoscunt, recteque se valere putant, omnesque extrinsecas exinde operationes secundum naturam videri, ita ut & pulsus & urinæ sanorum similes videantur: apparent tamen quandoque tenues, lividæ atque fætidæ. Quædam alia in his quoque observantur; quidam enim collum erigere nequeunt, oculi turbidi apparent, torvus aspectus, vultus Hippocraticus, & absque pudore decumbunt, licet mulieres alioquin honestissimæ sint, coram omnibus culcitram, linteaque levantes pudenda detegunt; nigræ extuberrant in cute maculæ, & post mortem, insignis macula nigra circa dorsum, veluti si quis ex alto ceciderit cernitur. Hæcque signa sunt, quibus febres pestilentes dignoscuntur. Ubi vero proxime dicta signa illuxerint, prorsus desperandum, & ob id à medicamentis erit abstinendum; in ea vero, quæ putrida pestilens est (licet majori ex parte intereant) si virtus consistat, ægroti ad oblata bene se habent, recte respirent, atque alia recte respondeant, supposita spe salutis curationem aggredi oportebit. In qua cum morbus sit itidem adstrictus, merito (ut Dogmatici etiam sentiunt) studendum esse corporis apertioni, atque ficcationi humiditatum superfluentium. Quod hæc omnia laxantia sint, quare nulla alia opinio erit, habenda

Gal. in 3. de
prælag. ex-
pulsib. c. 4.
Gal. in histo-
ria Hero-
phili.

In 1. de diff.
feb. cap. 4.

quam de corpore laxando ut humores summe putridi intus suscepti exhalent, digerantur, atque evacuentur. Gal. dixit corpora siccanda, atque meatus aperiendos, perinde ac dicat, corpus esse laxandum, cum tollere excrementa nihil sit aliud, quam corpus laxare. Dogmatici putant summam curationis esse siccationem, & Methodici meatuum adstrictorum laxationem, quod per ipsos laxatos putridus humor exhalet, at utrumque facere est utilius, quod, nihil profecto erit quam corpus putridis humoribus veluti tumens, laxare. Itaque in victus ratione, de qua primum agimus, cibus sit, qualem in febribus continentibus expressum fecimus, hoc addito propter insignem putridinem, quod facultate sit siccus licet actu humidus & calidus exhibeatur; unde juscula alterabuntur, oxalide, acido citri, vel limonis aut vino granatorum dulci aut fructibus berberis maturis, & similibus, at quum in continentibus præstabit, ut cibus plenior aliquantulum sit, propter virium languorem, & oportebit ejus modicum, sed sæpe exhiberi; idem de potu dicendum, scilicet convenire actu calidum, & humidum sed potestate siccum, quare aquæ stillatitiæ ex oxalide, ex rosis vel ex succo granatorum subacidorum actu calidæ epotæ ipsos juvant. Non minusque cum succo citri, vel limonis, infusum itidem berberorum maturorum cum saccharo, utiliter propinabitur, aut syrupus ex acido citri, aut julep acetosus vel de tamarindis. Vinum non perpetuo negandum, oligophorum quando tenue odoratum vires recreet, urinamque moveat. Nullis vero dandum, si humores omnino crudi sint, cum febre incendente, si vigiliæ adsint, vel vehemens capitis dolor, deliriumve signum aut si una subsit aliqua interni visceris phlegmone, vel in hepate, vel in renibus, vel in pulmonibus, vel in ventriculo, vel in intestinis, quia omnibus inflammationibus est inimicum. In aëre degat claro, mediocriter lucido, odoribus alterato, æstate poterimus suffire locum, ex aceto & aqua rosacea, in qua santalum rubrum, rosa, xiloaloe, camphora & modicum caryophyllorum efferbuerit, & hyeme poterimus in vino albo aromatico, aceto & in aqua rosacea & in aqua de floribus citri, ebullire, caryophylla, santalum flavum, xiloaloe.

Galen. in 1.
ad Glauc.
cap. 14.

loaloem, juniperum, cinnamomum, & modicum assæ fætidæ; vel horum loco, poterimus parare pastyllos cyphoides vocatos, ac carbonibus accensis ipsos superponere, vel massam ad idem parabimus, quæ recipit, benzuini, myrrhæ unguulatæ, styracis, camphoræ, ladani, assæ fætidæ, opobalsami, an. ʒ. i. xilobalsami; rosarum, caryophyllorum, xiloaloes, cinnamomi, an. scrup. i. s. ex opobalsamo occidentali misce & ad ignem fiant trohisci, ex quibus super accensos carbones aspersis fiat suffumigium. Ægroti animi passiones fugiant, hilaresque sint, ut vapores venenosi prompte exhalare queant. Hac instituta victus ratione, si alvus fuerit adstricta ipsa laxabitur, & præsertim in corpore cacochymo, aliquo pharmaco lenitorio, quod excrementa, quæ sunt (ut ajunt) in primis viis, educat, cujusmodi erit, quod in potione parabitur ex syrupi rosati solutivi unc. iiij. electuarij. lenit. unc. i. cum aqua oxalidis stillatitia in qua semuncia pulpæ tamarindorum fuerit per noctem macerata, & flores simul boraginis, violarum buglosique aut in bolis dabitur quod recipit floris cassiæ Abissinæ noviter extractæ ʒ. x. pulpæ tamarindorum ʒ. ij, sem. citri pulverizatorum ʒ. i: Ab aliis purgantibus medicamentis abstinendum, quod in principio humores crudos agitent, & plerumque moveant, ipsos ad nobiles partes qui tunc temporis medicamentis non cedunt, stomachumque & naturalem ejus facultatem labefactant, atque vires prosternunt, ideo ab his est omnino cavendum. Quæ si aliquando aliquibus profuerint, id evenit, quia turgentes fuerunt humores atque hoc etiam non nisi in robustissimis corporibus, sic usus clysteriorum emollientium si alvus adstricta fuerit, longe laxatoriis medicamentis erit utilior. Itaque laxata alvo lenitorio pharmaco, ad vacationem sanguinis declinandum; primo secta vena interna dextri cubiti in ea copia mittatur, quam vires permittent; & in altera die, si corpus sanguine abundaverit, & vires permiserint, ex altero brachio evacuatio sanguinis erit repetenda, in pueris & in viris mulieribusque albidioribus sanguis mittendus itidem erit copiosius cruribus scarificatis, ex qua scarificatione facta, sanguinis evacuatio in pestilentibus febribus est utilissima, quia cum ipsa quan-

Enl. 7. c. 20.

tum sanguinis volumus, evacuamus, sine violentia, & sine vi-
rium (quod à longinquis partibus educatur) magna jactura &
quod maxime in hisce febribus videtur desiderandum, quoniam
ex ea evacuatione à supernis partibus ad infernas fiat revulsio:
Unde mirum non est; si nos sæpius in hisce ægrotis vigiliam,
vel dolorem capitis vel delirium vel surditatem, vel aliud sym-
ptoma simile continuo sublatum viderimus præsertimque si
copiosa fuerit evacuatio. De hac Oribasius ita scripsit: *Et sa-
ne dum pestilentia vehemens Asiam deprehendisset, multosque per-
didisset, meque etiam morbus attigisset, secunda morbi die remis-
sione febris facta crus scarificavi duasque fere sanguinis libras de-
traxi, hacque de causa periculum vitavi.* In pueris & infanti-
bus in quibus una cum pestilenti febre vel exanthemata,
vel variolæ apparuerint, perpetuo summam utilitatem ab hac
evacuatione subsecutam vidimus. Quo Ægyptii, Arabesque
nullum utilius præsidium in hisce febribus esse longa experien-
tia, cognoverunt. Quandoque vero in prædictis corporibus
non inutiliter sanguis educetur adhibitis cum scarificatione cu-
curbitulis cruribus, lumbis atque scapulis cum profunda scari-
ficatione, ut sanguis etiam crassus commode educatur: non, ut
pessime aliqui faciunt, qui vix epidermide scarificata sanguinem
tenuiorem educunt, intus commoto crassiori, minimeque edu-
cto. Quomodo eruditi Medici cucurbitulas, ad vacuanda cor-
pora merito damnarunt; & Galenus dixit, in plethoricis cor-
poribus esse noxias; sed profundioribus scarificationibus pote-
runt cucurbitulæ loco scarificationis crurum, quandoque substi-
tui. Corpore laxato, aut per clysteres aut per medicamenta tum
maxime per evacuationem sanguinis, medicamenta cum inter-
na tum externa iisdem vexatis febribus laxatoria erunt adhiben-
da; ex internis, ea sunt (sive simplicia sive composita sint)
quæ Græci alexipharmaca, Latini antidota, dixerunt, quorum
omnium usus ad sanandas hasce pestilentes febres est necessarius:
Hæc vero duplicis sunt differentiæ, quippe quæ vel manifestis
qualitatibus conveniunt, vel tota quidem substantia alterando,
aut venenum ipsum vacuando; hæc autem calida sunt & tenuior-
is essentiæ, qua penetrant, & digerunt venenum, illa pro-
prie-

prietate quadam (ut ajunt) totius substantiæ, ad se virus trahendo juvant. Recentiores addunt ficcantia, quippe quæ vehementer ficcando putredinem ac virus ipsum consumunt, cujusmodi esse quidam voluerunt terram Lemniam; bolum Armenium, Samiam terram, Melitam, Tocajensem, corallium, margaritam smaragdum, unicornu, lapidem bezaarticum, & similia. Dogmatici manifestis qualitatibus alterando veneno ex præcellenti putredine facto occurrere (ajunt) frigida & sicca medicamenta tenuioris essentiae; cujusmodi est acidum citri, limonis, tamarindorum pulpa, oxalis, rosa, berberis fructus, granatorumque acidorum succus, taraxici, fencique, & radicis heptaphylli, sive tormentillæ, bistortæ & similia. Totius vero substantiæ proprietate valent lapis bezaar, unicornu, ac vel etiam (ut nos putamus) bolus Armenus, terra Lemnia, theriacaque ex compositis; licet etiam his adjuncta sit ficcandi facultas prævalida, qua non minus juvant, quam proprietate substantiæ cor ac naturam roborant, ficcante vero facultate putridum humorem resolvunt. Quæ vero non alterando, sed evacuando febribus pestilentibus resistunt, sunt vel quæ intus assumpta virus digerunt, & evacuant, uti est radix myrrhidis, gentianæ, angelicæ, petasites, carlinæ, zedoariæ, phu, cyperi Babilonici, pentaphylli, succisæ: scorzonera, & scordium, dictamnium, triphyllum bituminosum, galega, betonica, carduus sanctus, calendula atque scabiosa. Quæ omnia sunt calida, sicca, discussoria, cujusmodi quoque est ex succis laserpitium, opobalsamum, oleumque è calchanto. Quare per os dandum aliquod ex prædictis, præsertimque eorum, quæ cum proprietate totius substantiæ, ficcante ac vel etiam vacuante facultate laxant, ut est terra Lemnia, bolus Armenus, terra Tocajensis, margarita, smaragdus, saphyrus, os de corde cervi, lapis bezaar, sed inter omnia, si possit haberi laudatur, cornu monocerotis, unicornu dictum, vel ut diximus quæ una roborando evacuant virus, uti sunt, aquæ stillatitiæ, aut succi ex oxalide, melissâ, scorzonera, taraxico, scordio, galega, scabiosa, trifolio bituminoso, carduo sancto, pentaphyllo, petasite, succisâ, atque melissâ. Quorum vel succi exhiben-

tur calidi mane ante cibum per horas quatuor cum saccharo aut modico Theriacæ vel Mithridatii, ad uncias duas & aliquando ad quatuor; ut (exempli gratia) accipe aquæ scorzonæræ, cardui benedicti, scordii, tormentillæ an. unc. i. Theriacæ antiquæ 3. i. Misce, & calidum exhibeatur, postea pannis contegantur, ut sudent, aut succi foliorem galegæ, vel radicis petasites, vel chamedrios, vel scorzonæræ vel angelicæ, vel calaminthæ vel alterius prædictarum plantarum, unc. i. s. dabitur cum olei de calchanto, semi obolo: aut exhibebitis radicem ad drachmam & etiam ad duas radicis dictamni albi, aut angelicæ, aut petasites, aut myrrhidis, aut zedoariæ, aut gentianæ, aut seminum citri, ex vino albo tenui aromatico calido supradicto modo, aut unicornu vel lapidis bezaartici, gr. iiij. vel smaragdi ex serapione, vel hyacinthi grana octo, ex aquæ stillatitiæ scordii vel calaminthæ, vel scorzonæræ vel alterius supradictorum, unc. iiij. vel ex vino vel exhibebitis terræ Lemniæ aut boli Armeni, aut terræ Samniæ, aut Tocajensis 3. i. ex vino si febris permiserit aut ex aliqua supradictarum aquarum. At ut composita etiam medicamenta attingamus utilissima est nostra aqua alexipharmaca dicta, si calida ad unciam vel ad sesqui unciam vel ad duas exhibeatur. Cujus quidem in fine hujus capituli descriptionem publicabimus. Aut dabitis Theriacæ antiquæ, vel Mithridatii, aut antidoti è sanguinibus Galeni, vel Apollonii Muris, vel diaiscordii, vel Moibani antidoti drachmam ex vino vel ex aliqua supra dictarum aquarum & ab epotis sudor procurabitur: aut ad sudorem movendum dabitur decoctum, quod accipit fol. calaminthæ, scordii, oxalidis, melissæ, boraginis, florum violarum, buglossi, boraginis an. p. i. radicis chinæ minutim incisæ, angelicæ, tormentillæ, cinnamomi s. citri an. scrup. i. Macerentur per diem in aquæ melissæ oxalidis an. lib. i. bulliant ad consumptionem medietatis, & percolatum decoctum ad semi libram calidum propinato. Hæc & alia omnia alexipharmaca medicamenta (vel simplicia vel composita sint) calida exhibeto ab actu frigidis plane abstinendum erit, qui densent meatus & intus calorem, putredinemque claudant, atque hinc error illorum com-
pre-

prehenditur, qui in pestilentibus febribus aquam frigidam copiosius exhibent, qua nihil magis noxium est, ea etenim solummodo conceditur, ubi pestilens ardens fuerit, in eaque intensissimus atque æstuosissimus calor extiterit, ex quo intus nimium laxatis meatibus naturalis calor plurimum resolvatur, viresque dissolvantur. Quo in casu ut prohibeatur caloris resolutio denfando internos meatus frigidam aquam aliquando exhibere, vel stillatitiam; vel fontanam cogimur, aut succum granatorum acidorum, vel infusum pulpæ tamarindorum, vel berberis fructuum, vel aquam rosaceam ad unc. vj. in qua febre æstuosa usus terræ Lemniæ, boli Armenii, margaritarum, & aliorum similium adstringentium medicamentorum utilis erit. Unum restat de medicamentis internis dicendum, quippe semper modicum in potu, in cibis, & quovis alio modo, vel terræ Lemniæ vel boli Armenii, vel terræ Tocajensis, vel terræ Melitæ esse exhibendum: mane vero medicamenta, ad finiendam persudorem febrem esse exhibenda, quæ longe efficacius agent, si cum externis medicamentis vim sudorificam adauxerimus. Unum non omittendum de usu in hisce febribus, boli Armenii, terræ Lemniæ, Samiæ, & succi granatorum acidorum, fructuum berberis, tamarindorum atque aliorum similium adstrictoriæ facultatis non expertium. Quippe ipsorum usum vel non sint (uti quibusdam fuit persuasum) adstringentia, vel modice adstringant, nullo pacto esse incommodum, tametsi habeant aliquid (ut dictum est) adstrictionis, quoniam tantum abest, ut & Galenus etiam docuit quod ea modica adstrictione vasorum adstrictionem sive obstructionem augere queant, ut magis exinde propter amplitudinem meatuum interni meatus roborati, facilius à facultate detergente, deobstruantur. Quam rationem longa experientia ubique locorum facta comprobavit, quod ab illorum medicamentorum usu ne dum unquam aliqui læsi sint, at quinimo omnes plurimum fuerint juvati, ex quo illorum usus familiaris apud omnes mundi nationes, in hisce febribus, maxime invaluit. At tempus est, ut ad externa quoque accedamus medicamenta, in quibus cognoscendis, illud unum animadvertitur, scilicet Dogmaticorum medicamenta, eadem

Montanus
Veronensis
in tract. de
feb. pest.

pro-

perfecto esse, cum iis, quæ Methodicis fuere cognita. Etenim inter externa (quæ sunt frictiones, inunctiones calidæ laxantes spiracula meatuum cutis, & quæ cordis, jecorisque regioni adhiberi solent, epithemata, fomenta, balnea cucurbitulasque cutem calefacientia, laxantia, detergentia, atque aperientia) primas partes habent, quod corpus difflari faciant fuliginesque putridæ commode exhalent, & expurgentur, vel quæ etiam sudorem moveant. Hinc Ruffus & Avicenna in hisce febribus calorem ab intro exterius trahendum voluerunt. Præsertim ubi hypochondriorum tensio aliqua fuerit, calor exterius tepidus, non multus, extrema frigida sint, frequens respiratio, imaginationesque offendentes, quæ incipientis inflammationis (ut quibusdam placuit) sint indicia, vel (quod magis credendum) hæc fiant ab insigni putredine perinde ac veneno calorem extinguente, aut suffocante, id unum aliqui notant, scilicet morbum intus adstrictum, esse ex quo merito calorem exterius trahere Medici debent, quippe medicamentis calfactoriis, quam attrahunt ad cutim, humores fuliginesque digerunt, meatus aperiunt, atque corpus transpirabile reddunt. Ad quam rem in primis occurrit inunctio Ruffi, Quam alias parari diximus (exempli gratia) ex decocti vel aquæ chamomeli unc. iiij. olei amygdal. amararum, unc. ij. nitri optimi ʒ. ij. bulliant, quoad aqua vel decoctum absumatur, qua inunctione præmissis frictionibus levibus universum corpus illinitur, & antidoto aliquo devorato, in ægrotis pannis coopertis sudor procuratur; hæc erit utilissima in omnibus febribus pestilentibus, & maxime si in ipsis exanthemata apparuerint, vel puncticulæ vulgo dictæ, vel variolæ si bis vel semel in die ante cibum per horas tres fiat hæc inunctio calida. Dictum est alias in pueris variolis laborantibus nihil utilius esse, quam corpus totum calida hac illiniri inunctione. Ad hunc usum probantur quoque cucurbitulæ ad trahendam materiam præ insigni putredine veluti venenatam ad cutim, sed cum modica scarificatione utiliores erunt, quod nedum attrahant ac cutim sed quinetiam evacuent, ideoque laxent. Commendantur inunctiones quædam alexipharmacæ, si regio cordis, pulsus, manuum carpis, atque tempora ipsis

ca-

calidis illinantur bis vel ter in die; cujusmodi sunt, quæ ex oleo de scorpionibus cum Matthioli, tum serenissimorum Magni Ducis Florentiæ, & Ducis Ferrariæ (auctore Brasavola) tum oleum etiam Caravitæ Cardani. Vulgaris est, at non parum utilis cordis regionem ter aut quater in die illini ex inunctione, quæ recipit olei rosati, aut unguenti rosati, aut fantalinii unc. i. specierum cord. temp. unc. i. Theriacæ antiquæ scrup. i. s. croci gr. v. cum ceræ & aceti modico fiat unguentum. Nunquam probare potui in hisce febribus usum vesicantium vulgo dictorum medicamentorum, quod calorem febrilem augeant, vigilias dolore, quem concitant, inducant, & deliria, concoctionem impedian; non minusque & motui humorum critico, impedimento sint, cum incertus sit locus ad quem, siue per quem crisis est futura; demum nihil utilitatis ex ipsorum usu sperandum videtur, cum difficillimum sit negotium, vesicantium occasione, ut humores ad loca, ad quæ natura nunquam vel rarissime expellit, attrahantur. Addo crudis existentibus humoribus ipsos quidem medicamentis neutiquam moveri & educi posse, potissimumque à parte aliqua inflammata. Balnea aquæ dulcis, mediocriter calida essent opportuna, & multo utilia si ægroti iis facile uti possent, qui cum præ imbecillitate in lectulo decumbant, & impotentes ad ipsa sint, merito à Medicis particularia instituentur scilicet ad thoracem, ad hepar, ad hypochondriaque; hæc poterunt parari ex aquis melissæ rosatæ, borag. oxalidis, scorzonæræ, endiviæ, funci, taraxici, calendulæ, cum speciebus cordialibus, rosis, fantalis, xyloaloe, camphora, & croco cujusmodi erit, quod paratur ex aquarum boraginis, mellissæ, rosarum, taraxaci an. unc. iij. Vini albi aromatici unc. i. s. specierum cord. temp. fantalorum omnium, xiloaloes, rosarum an. scrup. i. croci gr. v. tenuiss. tritis mistisque fit epithema. At cum superius commendaverimus tanquam medicamentum alexipharmacum, quod & proprietate totius substantiæ cor roboret, humorem summe putridum digerat & per cutim ipsum exhalare faciat, vel per sudorem evacuet, restat, ut & ipsius descriptionem expressam faciamus. Quæ hæc erit.

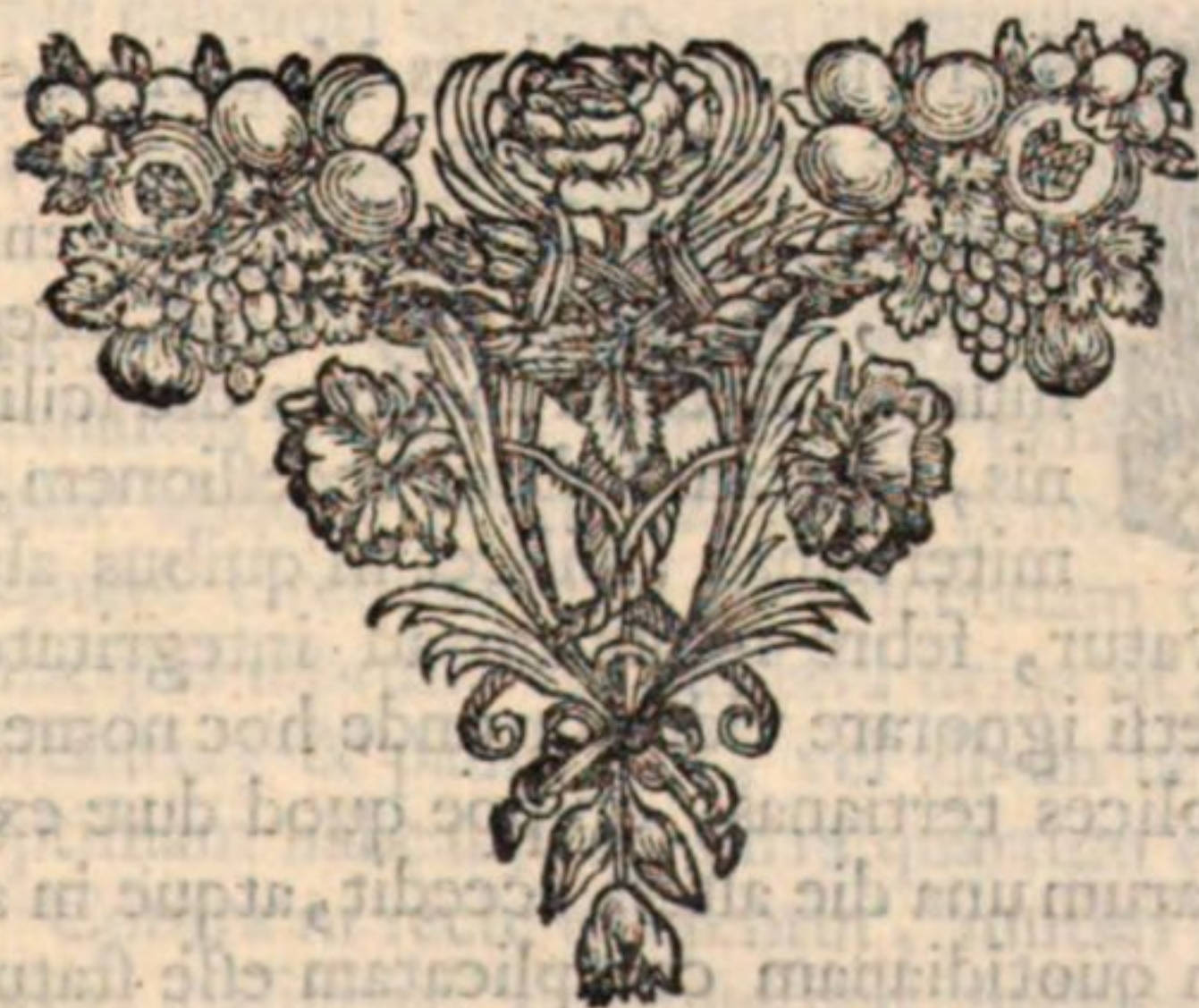
Rr. M. an. & pulpæ.

Rx. pulpæ tamarindorum recentium unc. vj.

Succi acetosæ.	— Fumariæ.
— Granatorum acidorum.	— Cichorii odorati.
— Lemoniorum.	— Scorzonæræ.
— Citrium malorum.	Radicum pentaphylli.
— Foliorum funci.	— Caryophyllatæ.
— Endiviæ.	— Aristolochiæ longæ.
— Scorzonæræ.	— Eryngii.
— Cichorii.	— Myrrhidis.
— Taraxaci.	— Scorzonæræ.
— Borag.	— Angelicæ.
— Rutæ caprariæ.	— Phu majoris.
— Rosarum.	— Zedoariæ.
— Spinæ albæ.	— Gentianæ.
— Echii ana ℥v.	— Petasites.
Foliorum fraxini.	— Tormentillæ.
— Trifolii bituminosi.	— Morsus diaboli.
— Agrimonii.	— Bistortæ.
— Betonicæ.	— Vincetoxici.
— Melissæ.	— Chinæ.
— Cardiacæ.	Ligni Indi.
— Cardui sancti.	Santalorum omnium.
— Chamedrios.	Xilobalsami.
— Scordii.	Cinnamomi.
— Calaminthæ montanæ.	Caryophyllorum.
— Pulegii.	Corticum citri.
— Scabiosæ ana ℥iv.	Seminum citri ana ℥iij.
Aceti albi acerrimi lib. ii.	Terræ sigillatæ.
Vini aromatici unc. xiiij.	Samie.
Florum borag.	Tocajensis.
— Buglossi.	Boli armeni ana ℥iv.
— Violarum.	
— Rosarum.	
— Rorismarini.	
— Mali citri ana M. ij.	

Terrantur, & in phiala vitrea clausa maneant succis permista, & foli per quinque dies exponantur, & mox bulliant in balneo Mariæ; Dosis est ab uncia una ad geminas, datur calida & aliquando cum scrup. Theriacæ Antiquæ. Unum restat, intelligendum quippe ubi fluor alvi colliquativus adsit, quid agendum. Hoc ipsum quidem, scilicet ubi ita immoderate alvus profluat, ut vires exolvantur, corpusque lædat, esse cohibendum clysteribus atque aliis adstrictoriis, tunc enim morbus hic est mixtus ex adstricto atque ex laxo, & cum laxis urgentior sit ideo ei adstrictoriis occurrendum erit, si vero fluor sit moderatus, neque corpus lædat in usu laxatoriorum ad febrem pestilentem (quæ est morbus adstrictus) expugnandam, persistendum erit. Sed jam expeditis continuis febribus tempus est, ut ad intermittentes declinemus.

FINIS LIBRI QUINTI.

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER SEXTUS.

CAPUT PRIMUM.

*De febrium intermittantium cognitione, & cura-
tione, & primum de medicamentis ad ter-
tianas.*

Galen. in 1.
epid. sect. 1.
com. 29.

In 4. aph.
Hippo. com.
43.

Intermittentes febres Medici vocant, quæ à vigore integritatem habent, ad illarum differentiam, quæ licet à vigore remissionem habeant, nunquam tamen ad integritatem veniunt. Etenim in altera die scilicet remissionis, alteram habent accessionem, has Gal. semitertianas (scilicet in quibus alternis diebus accessio renovatur, febre nunquam ad integritatem veniente) vocare solet, etsi ignorare videatur unde hoc nomen invenerint. Nonnulli duplices tertianas, quippe quod duæ ex tertianis simul sint, quarum una die altera accedit, atque in altera, altera. Alii tertianam quotidianam complicatam esse statuunt. Quod genus febris hemitriteum Græci vocarunt. Ab his excipiuntur semitertianæ, quæ fiunt ex humorum putredine in pulmonibus, vel ex ulcere vel denique ex vomica interna; hæ enim febres tanquam symptomata eos affectus concomitantur. Nos vero

vero de iis febribus agimus, quæ fiunt ex putredine in partibus naturalibus. At ad tertianas redeamus, quæ aut exquisitæ sunt, aut non exquisitæ, quas Medici spurias & nothas vocant, utpote, quæ à mitione bilis cum pituita vel melancholia causam habeant; & rursus simplices, & complicatæ aliquando fiunt: Nunc de exquisitis, simplicibusque agamus. Quarum signa sunt, ut ipsarum accessio alternis diebus ægrotos sive de tertio in tertium (ut ajunt) invadat; & non excedat spacium horarum duodecim, ita ut ante horam duodecimam ægroti omnino febre liberentur, paucioribusque paroxysmis hæc febris finitur. Invadit autem cum rigore magno, ac veluti à re quapiam carnem pungente, quem Medici punctorium rigorem vocant, à quo plurimis calor isque multum acris sentitur, qui ut plurimum per sudorem, vel per vomitum biliosum, vel utroque modo terminatur, pulsus in principio sunt tardi, parvi, rari, ac debiles, in vigore magni, veloces, frequentes absque inæqualitate (febrili excepta in qua systolis dyastoli celerior observatur, propter fuliginum evacuationem) Urinæ subrustæ sunt, & tenues. Plærumque hæc febres fiunt in æstate, in regione cœloque calidiori & sicco, in corporibus calidis & siccis bile flava abundantibus. Generantur à bile in parte corporis extra venas (ut Dogmatici ajunt) suscepta infarcta adstrictaque putrescente. Quæ si recte tractentur periculo carent, brevissimeque sunt atque mites. Gal. tertianam exquisitam cito judicari, & non esse lethalem tradidit; ruffioreque existente urina, neque suspensione aliqua, neque nebula in primo circuitui apparente, ad septem circuitus fore producendam docuit; atque ipsam, si principio subrusta vel subflava urina sit, mediocrique spectetur substantia, & paulo post, vel albam nebulam vel suspensionem optimam habeat, non ultra quartum circuitum productum iri. Contra si recte tractentur, mutari sæpius in continuas, ardentes, malignas, colliquativas, hæcticas tabidasque & plerumque redduntur insanabiles. Quales Galenus observavit ex calidorum balneorem usu, ex quo ad tabidas mutatas fuisse affirmavit. His præmissis in febre hac, quæ itidem morbus adstrictus est, laxantibus opus est præsidiis, cujusmodi est alvum la-

Gal. 1. ad
Glauc. c. de
signis tertiana-
narum.

Gal. in 4.
aphor. 43.

Gal. in 4.
aphor. 49.

Gal. in 4.
aph. 49. &
in 1. de diff.
feb. 3.

Galen. in 1.
ad Glauc.
cap. 8.

In 1. epid.
sect. 3. com.
8.

In 2. de cri-
fib. cap. 3.

xatorio medicamento vel clysteribus laxans, sanguinem vacuare, urinam, sudoremque movere, inunctiones, balneaque instituire; victum tenuem, actu humidum, calidumque & exiguum præscribere, pro potu aqua hordeacea est opportuna cum saccharo aut cum julep, aut cum succo limonum, & saccharo vel aqua stillatitia ex cichoreo, vel endivia, vel funco, vel ex aliis similibus: à vino omnino abstinendum; cibus bis in die quietis semel in die accessionis longius ab invasione & vigore: cremor ptisanæ cum lacte sem. melonum erit opportunus. Masthaleb Ægyptiorum, illis maxime usui erit: qui recipit seminum melonum unc. iij. cucurbitæ anguriæ liquiritiæ rasæ an. unc. i. anisorum unc. ij. omnibus contusis cum aqua rosacea lac extrahitur, & cum saccharo calidum datur; aut qui recipit, seminum melonum unc. iij. papaver. alborum potulacæ, endiviæ, lactucæ, malvarum, an. unc. i. anisorum vel fœniculorum unc. ij. contusis supradicto modo lac expressum cum saccharo calidum datur; vel fursurum triticeorum itidem expressum decoctum cum aqua rosacea & saccharo candido; vel jusculum, quod ex fermento ab Ægyptiis parari superius docuimus; vel panem tritum in jure pulli coctum, aut ferculum ex blito, malva, endivia, portulaca vel ex aliis similibus herbis. Quandoque ipsis conceduntur carnes pulli gallinacei junioris, vel ut ait Gal. testes gallorum parvorum, vel alæ tantum, aut phasianorum aut gallinarum parvarum: aliquando ova forbilia, & nonnunquam pisces saxatiles; apparentibus signis coctionis vinum etiam conceditur tenue oligophorum, id est, aquosum: Quiescant ægroti ab animi passionibus, & in aëre lucido, in caliditate temperato mancant. Hac victus ratione instituta, ad laxantia præsidia descendimus; cum in hac febre adstrictus humor, calorque febrilis sit digerendus & exhalandus, primum itaque alvus laxabitur medicamento leniter laxatorio. Cujusmodi erit si exhibeatur mannæ electæ in sero lactis dissolutæ ad uncias quatuor, & postea ægroti superbibant, feri lactis caprilli ex succo limonis claresfacti libras duas; vel laxabitur venter cassia cathartica Abissina vocata, vel cum saccharo devorata ad unciam & semis, vel ex stillatitia aliqua

qua aqua vel ex sero supradicto dissoluta; vel exhibeatur syrupus rosatus laxativus ad unc. iiij. ex supradicto sero in quo fermentia pulpæ tamarindorum fuerit per noctem infusa; vel cassia dabitur, cum pulpa tamarindorum. Post alteram diem, ubi ex hac febre natura plurimum gravetur, & multa copia bilis in venis cum sanguine contineatur, secta vena jecoraria dextri cubiti sanguis mittatur copia moderata, vel in pueris & mulieribus scarificatis cruribus, aut cucurbitulis cum scarificatione spatulis adhibitis, at longe præstabit sanguinem vacuari aut vena secta, aut cruribus scarificatis; cucurbitulæ enim in plethoricis corporibus ex Galeno damnantur, qui eas tuto non adhiberi docuit, ni prius totum corpus fuerit evacuatum. A sanguinis vacuatione singulo mane, quoad signa coctionis appareant, dabitur syrupus violatus simplex, cum acetoso simplici; vel rosatus simplex cum acetoso, vel de acido citri, vel de oxalide, vel de endivia, vel de funco cum aquis stillatitiis, vel decocto malvarum, violarum, boraginis, funçi, oxalidis, agrimonii, & radicis petroselini; hic exempli gratia parabitur in hunc modum. ℞. syrupi ex acido citri unc. i. de boragine unc. ʒ. aquæ stillatitiæ borag. acetosæ, agrimonii an. unc. i. vel decocti, acetosæ, borag. funçi, unc. iiij. Misce pro syr. actu calido exhibendo. Verum pro aliqua alia molienda vacuatione, humoris inclinatio erit attendenda, nam si humor ad stomachum inclinarit, quod ex nausea & vomitu intelligitur, aut aqua tepida cum modico syrupi acetosi vomitus irritabitur, vel hydræleo, aut decocto malvarum, sem. lini, fœnugræci, hordei; vel aqua tepida, in qua radix dulcis glyzyrrhyzæ, & pauxillum sem. fœniculorum ebullierit, copiosius hausta, aut movebitur vomitus aqua tepida cum syrupo acetoso aut jure pulli macro cum syrupo itidem acetoso; si vero ad urinam humor inclinaverit, quod ex urina copiosiori, aut acriori intelligitur, diureticis erit opus. Galenus dabat decoctum, apii, anethi, fœniculi; at si illud mixtum erit cum lacte seminum melonum, cucumeris, endiviæ, malvæ, erit longe utilius, sed opportunum erit decoctum quod ita paratur: Accipe semin. melonum cucumeris an. unc. ij. sem. malvæ, althææ, endiviæ, portulacæ, ligni dulcis sive liquiritiæ opti-

Gal. in 5.
simpl.

optimæ rasæ & tritæ, sem. fœniculorum, an. 3. ij. contundantur, & ex aqua hordeacea lac extrahatur, quod calidum dabitur ab unciis tribus ad sex cum saccharo. Si cui vero ad sudorem corpus itidem fuerit promptum, sudorificis utemur, proinde dabimus cremorem ptisanæ hordeaceæ in qua ebullierit pugillus calaminthæ, vel decoctum dabitur, quod accipit hordei mundi unc. i. calaminthæ montanæ p. ij. radicis chinæ, arundinis ficcæ minutim incisæ an. 3. i s. macerata per noctem bulliant in libris tribus aquæ ad consumpt. medietatis; & decoctum datur mane calidum & stragulis calidis ægroti probe conteguntur ut sudent, non omissis externis cum frictionibus tum inunctionibus calidis, quas paulo post dicemus. Si ad ventrem humor delabatur, iisdem utemur medicamentis leviter subductoriis, quæ superius meminimus. Quare purgatio iisdem medicamentis laxatoriis erit repetenda: ab elective attractoriis vero omnino abstinendum erit; optimum medicamentum erit, quod recipit syrupi rosati solutivi unc. iij. mannæ electæ unc. i. feri lactis caprilli; q. s. fiat potio, & post ægrotus superbibat feri lactis prædicti libras duas; Gal. dabat absinthium, cujus usus propter ingratum saporem apud nos obsolevit. Atque hæc de internis medicamentis; Nunc externa attingamus, quæ sunt balnea ex aqua dulci, epithemata inunctionesque ex dulci oleo calido; Balnea ex dulci aqua temperate calida utilissima sunt, cum rarefaciant poros cutis, atque bilem digerendo evacuent, meatusque clausos aperiant. Quorum usus cum in multis Italiæ locis obsoleverit, in orientis locis, maximeque in Ægypto, in Arabia & in Syria hac ætate illa sunt in frequenti usu, ideo complures eorum loco epithemata, quæ particularia veluti balnea sunt, omnes affectant, scilicet ex aqua hordeacea, fluviatili, vel stillatitia endiviæ, funci, malvæ, oxalidis, boraginis & similium, temperate calida, & spongiis vel linteis imbutis ad thoracem & ad hypochondria appositis; quandoque ad penetrationem modicum additur croci, vel aceti, & quandoque fantalum rubrum rosæque tenuissime tritæ adduntur. Nonnulli ad jecoris regionem succum calidum endiviæ, vel cichorei, vel funci, vel malvarum cum modico aceti epithematis

mo-

modo adhibent, ex oleo etiam dulci calido, vel communi vel chamomelino, vel amygdalino dulci, lenibus præmissis frictionibus, totum corpus summa cum utilitate illinunt, quod ipsum laxet meatus, & per eos humorem digerat. Ægyptii cum balnea tum inunctiones & in his & in aliis putridis febribus frequentant. Pro speciali medicamento exhibent singulo mane calidam potionem, quæ accipit succi granatorum acidorum, dulcium an. unc. ij. aquæ endiviæ unc. iiij. vel aquam stillatitiam ex acido limonum cum saccharo ad unc. iiij. calidam vel mastahaleb potio, quæ paratur ex seminibus frigidis majoribus liquiritia, anisorumque seminibus contusis atque ex ipsis expresso lacte quod cum saccharo calidum datur.

CAPUT II.

De Curatione febris tertianæ nothæ sive non exquisitæ.

Febrem tertianam notham, spuriam & non exquisitam vocant, quæ fit ex bilis mixtione cum pituita extra venas putrescente. Duplex est, quædam simplex & quædam composita ex duabus vel tribus simplicibus, aut ex quotidiana continua, & ex tertiana intermittente; in hac quidem quotidie accessiones fiunt, una quotidianæ respondens, atque tertianæ altera; hanc hemitriteum vocant, & semitertianam. Simplicis quoque quædam ad quotidianam accedit, quippe ubi major pituitæ quam bilis portio putrescit, & quædam ad tertianam, ubi contra bilis pituitæ copia prævaluerit. Hemitriteus vero sive semitertiana, à tertiana duplici distinguitur, eo quia tertiana duplex sævis, malignisque symptomatibus caret, & in semitertiana sæva ac maligna apparent, unde Gal. merito hanc inter morbos acutos & periculosos recensuit. Cognoscitur tertiana notha primum à rigore, quo invadit, obtusiore, quam in exquisitis tertianis, non punctorio, scilicet bilis acrimonia ab humido pituitæ obtusa, longiorque est sive prolixior. Aliquando absque rigore, horrore, frigore, sed cum calore tantum invadit, quippe ubi pituita satis concocta nulla molesta qualitate extravenata sensibiles partes afficit, & quod habeant

Gal. in 4.
aph. 43.In 1. epid.
sect. 3.
com. 21.Galen in 1.
ad Glauc.

Sf

pau-

paucam pituitam bili mixtam, cujus calore hebescit pituitæ frigiditas, usque adeo, ut nullam molestiam inducendo, statim accendatur, atque putrefiat; subsequitur calor neque multus, neque admodum acutus, qui diuturnius prolixiusque ægros tenet, quo accessio longior fit, ut nedum intra spacium horarum duodecim (quod de exquisitis dictum est) febris solvatur, sed ad horas usque triginta & quandoque plures accessio producat. Hinc tertium signum ab accessionum numero depro-mitur, etenim hæ febres non septem circuitibus terminantur, sed longe pluribus, ut quandoque sex mensibus quasdam perdurasse, à multis fuerit observatum. Hinc etiam tarde signa coctionis apparent. Cetera alia signa exquisitarum tertianarum observantur, sed aliquantulum à pituitæ præsentia mutata, ita ut fitis minus intensa sit, minus acuti capitis dolores & calor febrilis minus acris quoque observetur. Addunt alii his corporis gravitatem, dolorem vertebrarum, ventriculi inflationem, oris ventriculi fastidium, orisque amarorum, & similia. Fiunt hæ febres obstructis musculis aut totius corporis (ut quibusdam visum est) præsertim circa thoracem & dorsum, aut obstructionibus factis in cavitatibus partium hypochondriis contentarum, cujusmodi est stomachus, hepar, lien, pancreas, omentum, diaphragma & similes aliæ partes. Neque est, quod quidam objiciant ex putredine in obstructis viscerum cavitatibus contenta febres non intermittentes, at continuas fieri, ut in suppuratis & in hydropicis apparet, quia scilicet putridus humor in cavitatibus viscerum continetur, ideoque febres continuas fieri, quæ tamen fiunt, quod humor putridus accensusque in his cavitatibus thoracis vel abdominis contentus, multus sit, quam ut una die digeri possit, sed ubi paucus fuerit, ita ut per diem unum digeri à calore febrili queat, fiet febris non continua sed intermittens. Quare his cavitatibus vel musculis obstructis & ob id in ipsis putrescente humore misto ex bile & pituita & quandoque cum modico melancholiæ tertiana notha fit. Quæ ni cito tollatur, minatur lienis obstructionem, tumorem, cachexiam; vel in continuam mutatur summe periculosam. Hæc vero febris & ipsa cum sit morbus adstrictus, pro instituenda curatione, laxan-

tium

Viſt. Trin-
cavel.

tium præsidiorum (quæ quot, qualiaque sint superius diximus) usus erit plane conveniens. Hujusmodi facultatis erit etiam victus ratio, quæ primo sic instituetur, ut cibus quantitate sit modicus; qualitate, qui humectet, extenuet, detergat, ut est ptisana hordeacea, vel jusculum è fursuribus, vel panis in jure pulli parvi fœniculi foliis, vel petroselini, vel apii alterato. Gal. dabat ptisanam cum pipere, aut hisso, aut origano coctam; ovorum lutea forbilia, carnes pullorum gallinaceorum parvorum, vel avicularum montanarum vel perdicum, aut fercula ex foliis fœniculi, boraginis, cerefolii, petroselini parata in eodem jure. Antiqui in simplici tertiana alternis diebus tantummodo cibum dabant, quem tenuem victum complures commode non ferunt; proinde rectius, bis in die quietis modicus tamen dabitur, & semel in die accessionis; à vino vero abstinendum erit, quoad præcesserint totius corporis evacuationes, & aliquod coctionis signum illuxerit, aër sit ad caliditatem declinans, & clarus, ut tumentia laxet. Quod primum ex laxantibus occurrit, est, ut adstricta alvus laxatorio pharmaco aut clystere laxetur, statim in principio complura excrementa in stomacho, & in primis (ut ajunt) viis contenta facile pharmaco laxatorio subducuntur vel etiam crudo existente morbo, quod hæc excrementa sanitatis tempore genita, & nondum putrefacta (quæ ob id Dogmatici cruda dicere non debebunt) medicamentis cedant. Quare cassiæ florem ad ʒ. x. cum drachma specierum hyeræ simplicis Galeni, vel cum ʒ. ij. electuarii diaphæniconis in bolis cum saccharo vel in potione dabitur; aut syrupi rosati solutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decoct. flor. & fruct. cum fenna potio parabitur; vel mannæ electæ unc. ij. s. mellis rosati solutivi unc. ij. cum decocto supradicto, vel aliqua ex stillatitiis aquis fiet potio; aut dabuntur pilularum de hyera. s. scrup. iiij. & superbibent syrupi rosati solutivi ad unc. iiij. ex aqua aliqua stillatitia convenienti dissoluti. Clysteres molles alvo adstricta alternis saltem diebus injicientur parati ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, betæ, fursurum triticeorum, vel ex hydromele ad lib. i. cum olei dulcis unc. iiij. mellis rosati simpl. unc. iiij. & falis ʒij. alvo laxata, & præmissa hac alvi evacuatione,

ne, sanguis secta vena jecoraria dextri, vel sinistri brachii si in lienis regione dolor, vel tumor adfuerit, quantum vires permiserint, evacuabitur; quod si corpus etiam plethoricum fuerit, in altera die ex altero brachio eadem sanguinis evacuatio ad maiorem corporis laxationem faciendam repetetur; in mulieribus vero pueris & corporibus delicatioribus mittatur sanguis ex cruribus scarificatis, præsertimque in mulieribus, si suppressi fuerint menses. In corpore autem nigriore sanguine crasso abundante præstabit vena secta sanguinem mittere: & si in mulieribus suppressi fuerint menses, secta pedis dextri saphe-na, copiosius sanguis, viribus constantibus, mittatur. Sunt qui salvatella (vulgo dicta) vena in sinistra manu secta, repetant sanguinis evacuationem. Evacuatione vero laxato corpore, coctioni incumbendum erit medicamentis tum internis, tum externis: ex internis convenit oxymel simplex, mel rosaceum simplex, syr. acetosus simplex de boragine, de agrimonia, de absinthio, cum decocto ex foliis betonicæ, agrimonix, chamædrios, boraginis, buglossi, rad. apii, petroselini & aliorum similium parato; hæc enim humorem crassum extenuant, detergunt, & ab infarctu liberant; eodem tempore exterius os ventriculi fovendum calido oleo dulci, aut amygdalino, aut chamomelino aut simili alio, & lien itidem ex fomento calido fovebitur, vel ex oleo chamomelino, amygdalino dulci, aut communi dulci, aut de capparibus, aut de floribus cyclaminis, aut similibus, quæ habent vim rarefaciendi, laxandi, emolliendi, digerendi atque meatus aperiendi. Utile erit fomentum calidum ex decocto, foliorum & radicum althææ, sem. lini, fœnugræci, meliloti, florum chamomeli & similium paratum ex spongia, vel ex vesica sinistro hypochondrio adhibitum. Horum omnium prædictorum usus erit, quoad signa coctionis apparuerint (scilicet, ubi urinæ crassiores, melioris coloris cum æquali contento levi albo apparuerint) atque etiam postea, quod digerant humorem febrem foventem. Verum urinis magis concoctis conspectis, utile erit, humorem putridum purgari per vomitum, si ad stomachum humor inclinarit, quod ex nausea & ex vomitu facile intelligitur. Gal. à cibo vomitum

tum laudavit, multosque solo vomitu sanatos vidit. Ceterum etiam ante cibum provocabitur vel ex hydromelle cum syrupo acetoso, aut cum oximellite, vel oxycrato, id est, aqua calida cum modico aceti copiosius epota, & paulo post aqua rejecta, digitis aut penna in ore indita, concitato vomitu. Ubi vero humor in stomacho pituitosus, crassus, & lentus fuerit, dabitur ex jure pulli oxymel (exempli gratia) ℞. juris pulli, in quo liquiritia dulcis, & modicum feminum fœniculorum ebullierint lib. iiij. oxymellitis unc. iij. Misce & calidum propinato; vel exhibeatur aceti scyllini unc. i s. vel solum, vel cum libra juris pulli parvi gallinacei. Sed ab his vomitoriis ex Scylla consultius abstinendum in debilioribus erit, quod ipsis plurimum stomachus, atque ab eo coctio lædatur. Si vero non ad vomitum, neque ad urinam, sed ad ventrem humor relabatur, catharticis pharmacis opus erit. Qualia in potione erunt si exhibeantur mellis ros. sol. unc. iij. mannæ electæ unc. ij. cum decocto flor. & fruct. cord. cum senna, aut mellis ros. sol. unc. iij. syr. ros. solutivi unc. ij. vel syr. de polypodio unc. iiij. cum prædicto decocto vel in bolis dabitur cassiæ vel electuarii len. unc. i. diapheniconis unc. iij. vel pilularum de tribus cum rhabarbaro scrup. iiij. Agarici th. optimi ʒ. i. cum succo rosarum misce, & fiat bolus: sed consultius erit, ut cum Methodicis à catharticis abstineamus, & horum loco clysteres & simplices laxatorios, & purgatorios instituere ne stomachus lædatur atque ab eo concoctio. His vero si febris tollatur, ad ea medicamenta, quæ humorem extravenatum, accessionem facientem febremque foventem, vel per insensibilem evacuationem, vel per sudorem digerunt, veniendum erit. Quorum medicamentorum usus, veluti apud antiquos olim maxime fuit familiaris (quod efficaciter hæc & alias febres resolvat) ita nunc fere ex toto obsolevit. Dabant quidem antiqui medicamentum vel simplex vel compositum, facultatis humorem extenuantis, detergentis, atque digerentis per duas horas ante futuram accessionem, ut humorem à venis extra excretum, accessionem facientem, priusquam febris reaccenderetur, digerere & resolverent, atque ita febrem plane finirent. Ut vero hoc efficaciter

In 7. simpl.
cap. de cala-
mintha.
In 3. l. simpl.
cap. 10.

In 3. de mat.
medica c. de
Saxiphragia.

Diosc. At.

facere possent, præter medicamentum discussorium, sudorificumque, quod per os dabant, etiam eodem tempore præmissis lenibus frictionibus, inungebant, alii totum corpus, alii omnes dorsi partes, alii præcordia ex aliquo oleorum laxantium, & digerentium, ut humor extravenatus efficacius cum medicamento intro forasque agente resolvatur. Itaque primum interna medicamenta humorem extravenatum digerentia proponam, & mox externa. Ex internis vero simplicibus, Diosc. triphylli asphaltites semen tenuissime tritum ex vino albo calido, vel ex decocto chamedris, ad drachmam, & geminam quoque per duas horas ante futuram accessionem exhibendum voluit; pentaphyllum idem præstare, non minus atque semen hyperici, constat; succum hyperici aliqui calidum ex vino albo epotum aromatico efficacissimum esse cognoverunt, smyrnii item semen; calaminthamque Gal. commendavit, quod discussoria sit, & sudorem moveat; chamomelum quoque eodem modo febrem digerere discutereque, aptum natum esse affirmavit: Quo ab Ægyptiis sapientissimis olim chamomelum Soli quondam fuisse consecratum, constat, omniumque febrium unicum remedium itidem fuisse, compertum est. Saxiphragiæ item radice succum ex vino albo calidum epotum modo omnibus febribus remedio esse, Diosc. testatum reliquit. Chamedrios foliorum decoctum, vel pulverem efficaciter hæc febres resolvere experientia eodem modo compertum est, tantæque efficacitæ ad hæc, atque ad alias tardas febres finiendas chamedrim esse plures cognoverunt, ut apud nonnullos & pro singulari secreto habeatur, & febrifuga exinde fuerit chamedris appellata. Polygoni succum calidum epotum illo modo febres sanare Aggregator Lugdunensis tradidit, & Constantinus Africanus, violarum pulverem ad semunciam ex aqua stillatitia epotam hisce febribus efficaciter remedio esse scriptum reliquit. Verbasci radix & ejus succus idem efficaciter præstat per aliquot dies epotus, non minus quam hipposelini itidem semen ad drachmas duas ex vino albo assumptum. Radix aristolochiæ eodem modo ex vino. Ruta ex vino itidem epota est ex efficacissimis medicamentis etiam ad quotidianas & ad quartanas febres discutien-

tiendas. Agaricus eodem modo cum vino aromatico assumptus, efficaciter idem valet; ipsum namque ante accessionem epotum rigores resolvere Diosc. affirmavit. Piper non minus tritum ex vino potum ad scrup. ij. vel ad drachmam idem facit. Rha- ponticum antiqui omnes eodem modo assumptum plurimum laudarunt, cujus defectu, cum parvo errore substituitur optimum rhabarbarum; ex gummis, silphium fabæ magnitudine cera involutum devoratur, & postea vinum calidum album superbibitur ad uncias quatuor, quod medicamentum nedum ad hæc febres, sed ad alias his longe difficiliore tollendas merito maxime commendatur, quia unum est ex efficacissimis discutientiis; hoc vero nihil est aliud, quam assa fætida optima officinarum. Myrrha quoque ad idem fabæ magnitudine cum piperis obolo ex vino utiliter datur, à nonnullis & opoponax gummi eodem modo laudatur, longe plura simplicia medicamenta ab antiquis & à recentioribus ad idem probantur. Atque hæc (ceteris præstantiora quod sint, ipsisque certo Medici fidere queant) nobis ad tertianas nothas resolvendas sufficient. Nunc composita supersunt, ex quibus Gal. diatrion piperum commendavit, diacalaminthion, silphiumque & castoreum mista. Diosc. myrrham cum pipere ex vino, & silphium cum pipere & thure ex vino: hydropoton sudorificum, compositio est: ℞. cimeos, myrrhæ, anisforum, croci, hyosciami albi, opii an. 3. ij. chamedrios, apii, petroselini, sem. mandragoræ, thuris an. 3. i. tritis ex melle parantur pastili, qui dantur fabæ magnitudine ex vino ante accessionem per duas horas. Nicol. Alexandrinus Rubeam febrilem vocatam ad idem commendavit, eodem modo epotam, quæ accipit, myrrhæ, thuris, anisforum, acori, iridis, ameos, baccarum lauri, croci orientalis, sem. petroselini, apii, mandragoræ an. 3. i. ex melle fit elect. quod datur ante accessionem fabæ magnitudine ex vino albo calido. Est & Panacea Antonii Musæ (auctore Galeno) ad diurnas febres, atque ad omnes, quæ circuitu infestant finiendas. Const. Africanus compositum, rubricam dictum, & rosatum eodem modo fabæ magnitudine ante accessionem exhibendum proposuit, hæc etiam accipit, rosarum rubearum 3. iiij. sem. melonum, radicis liquiritiæ, tragacanthi, succi liquiritiæ an. 3. ij.

In 3. de mat.
medica.

Gal. in alte-
ro de Dyna-
midiis.

In lib. 7. de
comp. med.
loc. cap. 5.

Arnoldus
Villanova-
nus in l. 4. de
morb. c. 19.
Aggreg.
Lugdunen-
sis.

In 2. ypori-
ston. cap. 21.

3. ij. femina citrioli 3. i. croci scrup. i s. tritis ex melle pastilli fiunt: Et illa itidem paratur ex opii 3. iiij. croci, anisorum, cardamomi, styracis, hyosciami albi, baccarum lauri an. 3. i. tritis itidem ex melle elect. paretur, datur vero fabæ magnitudine (ut superius diximus) ante accessionem. Nonnulli ex recentioribus, rubeam trochiscatam dant ex vino fabæ itidem magnitudine, quæ fit, ex abrotani montani, salviæ partibus æqualibus & tritis ex vino pastilli parantur. Alii expertissimum habent medicamentum ad febrem sudore finiendam, quod accipit milii decorticati unc. ij. bulliat quoad grana aperiantur & colati hujus decocti calidi dabant unc. v. cum vini albi aromatici unc. ij. ante accessionem per duas horas; Quod efficaciter sudorem movebat. Quod vero nos longa experientia utilissimum esse cognovimus est, decoctum, quod paratur ex foliorum calaminthæ montanæ, p. ij. ligi. Indi raspati, radicis harundinis, chinæ minutim incisæ, an. scrup. iiij. iridis radicis albæ siccæ tenuissimæ tritæ 3. i. omnia macerata per diem in lib. i i. aquæ communis, ebulliant ad consumptionem medietatis, & colatum, datur ad unc. iiij. cum vini albi aromatici unc. ii. addimus theriacam antiquam, atque Mythridatium fabæ magnitudine ex vino albo aromatico calido epotum, quæ est singulare remedium, non ad hæc tantum, at ad omnes intermittentes, si declinante morbo exhibeantur, quo epoto medicamento cooperiuntur ægroti stragulis calidis & per exterius frictionibus & medicamentis externis calidis sudorifica medicamenti adjuvetur operatio; longe enim efficacius internum medicamentum humorem digerit, si externo etiam medicamento, vel discussorio, vel sudorifico coadjuvetur. Quare & externa digerentia & resolventia (quorum quædam tanti momenti sunt, ut febrem, absque interni medicamenti auxilio, resolvant) nunc sunt addenda, in quibus dicendis à simplicibus exordiendum; præmissa partis fricandæ & inungendæ notitia, quæ à partis cognitione, in qua est putredinis focus intelligitur, de qua parte admodum à Medicis (ut nuper diximus) controversum est, Dioscorides quandoque extrema inungenda voluit, & aliquando (ubi sudor movendus sit) universum corpus; Gal. itidem, ubi

ubi sudor movendus, totum corpus inungendum præcepit, nonnunquam vero tantum hypochondria, unde ait: ad febres oleum chamomelinum hypochondriis esse gratissimum, quod maxime extollunt Methodici, cum senserint laxanda esse hypochondria. Quod & Galenus voluisse visus est, cum in febre tertiana focus ad partes quæ in hypochondriis sunt, adhibendos præceperit. Quod itidem Oribasius, Aetius, Stephanus Atheniensis, & alii non pauci observarunt. Alii dorsi partes, quippe scapulas, spinamque illini oportere, voluerunt. Hæc vero (de parte inungenda) discrepantia exinde venit, quia varii varias partes esse putarunt, in quibus humor putrescat, ac febris focus consistat. Quidam Galenum secuti dixerunt musculos esse locum putredinis, quod ipsorum substantia, rara & mollis aptissima sit, ut humorem tum obstruat, ibique humor putrescat, & facile digeratur. Unde dixerunt in febribus intermittentibus humorem à venis expulsum, in solidiores circumstantes partes, quæ in habitum universi corporis digestæ sunt, recipi, ibique putrescere, unde isti merito totum corpus fricandum, inungendumque voluerunt, quod ajunt cognosci à lassitudine totius corporis, dolore, gravitate, rigore, vel frigore totum corpus quatiente. Alii tantummodo in musculis dorsi, nempe scapularum, spinæ ac lumborum locum putridis esse ex eo comprehenderunt, quod ibi rigor, dolor & lassitudo primum innotescat. Accedit etiam, ut hæc veritas firmetur, Hippocratem, quia partes dorsi posteriores, frigidiores sunt anterioribus, ob id rigores horrores & lassitudines in iis, quam in anterioribus, primum incipere & manifestius observari, dixisse; ex quo etiam fit, ut humores in posterioribus partibus putrescentes (quod hæc, ut dictum est, sint frigidiores) debilius digerantur, & resolvantur, quam qui anteriores musculos calidiores obstruunt; in quibus propter calorem copiosiore, efficacioraque citius digeruntur. Unde merito partes eæ posteriores dorsi perfricandæ sunt, inungendæque, ut calor augeatur, & facilius humores ibi putrescentes digerantur: hinc apud veterum Medicorum complures usus invaluit, perfricandi solummodo & inungendi partes dorsi. Alii vero voluerunt partes

In eodem l.
cap. 25.
In l. 7. simpl. c.
de calaminta
& in l. de fa-
cil. parabil.
cap. 4.
In l. 3. simpl.
cap. 10.

In l. ad
Glauc.

In l. 5. aphor.
69. & in 2.
epid. 3. tex.
24. & in 6.
epid. 1. tex.
17.

in quibus est putredo, & putredinis focus, cavitates esse partium hypochondriis contentarum, quippe aut stomachi; aut mesenterii, aut pancreatis, aut lienis, aut jecoris, aut aliarum proximarum partium; hinc foci, & inunctiones præcordiis adhibendas plerique voluerunt. Hæc vero partes hypochondriorum habere focum putredinis, in ipsisque esse obstructions, quod ex tumore, tensione, doloreque partis facile cognoscitur; veluti locum putredinis esse circa diaphragma, vel cor, vel pulmones, vel thoracem, à respiratione difficili, tussi, & gravitate circa illas partes observata, comprehenditur. Quibus perspectis consulimus universum corpus esse perfricandum & inungendum, scilicet partes omnes dorso, stomachum, lienem, & hypochondria eoque magis, si in ipsis gravitas, tensio, vel tumor, vel dolor observetur. Aliqui extremas partes frontem & tempora illinenda, non quod ibi sit humor putridus, sed ut humor à loco affecto divertatur, voluerunt. Sed ad simplicia medicamenta, quibus uti debebunt Medici, cognoscenda, redeamus. Diosc. costum commendavit, & spumam nitri; piperque tritum, semen viticis tritum ex oleo calido toti corpori cum perfricatione illitum. Aetius ex Nichepso Medico chamomeli florem ex calido oleo illitum à capite ad pedes usque ad movendum sudorem extulit, quod inunctum ex eo corpus, stragulis calidis coopertum, copiosum sudorem fundat; at oleum ex floribus chamomeli paratum erit ad id aptissimum. Nitrum item atque ejus spumam, baccas lauri ex oleo, vel ipsarum oleum, & smyrnii semen, piretrumque ex oleo esse efficax ad finiendam cum sudore febrem Gal. expressit; oleum item ex calaminta, ex cyclamine, & cucumere sylvestri, ex bryoniæ radice, & alia similia olea, quæ vim habent laxandi digerendique, erunt accommodatissima. Ex compositis autem est, quod accipit oleum ex cinnamomo, chamomelinum (exempli gratia) ad unc. ij. nitri 3. ij. aceti albi unc. i. foliorum lauri minutim incisorum p. ij: bulliant simul quoad absumatur acetum, & calido totum corpus illinito, & æger cooperiatur stragulis; commendatur à Galeno unguentum Gleucinum & à Constantino Africano oleum in quo semen sinapis, piper, ruta, & radix cucumeris sylvestris ebullierit.

CAP.

In 3. de med.
facil. parab.
c. 34.

In 7. de com-
posit. gene-
ra.

CAPUT. III.

De febris quartanæ curatione.

Febbris quartana dicta est à quartanario circuitu, quo invadit, scilicet quod de quarto in quartum diem accedat: duplex est, exquisita una, quæ fit à melancholico humore extra venas putrescente, qui humor est fex sanguinis, quippe ejus pars crassa terrena frigida & sicca. Hanc febrem aliquando fieri ab atra bile Gal. dixit, quod (ut alibi docuit) melancholia putrescens fiat atra bilis; hæc plærumque fit in autumno, in cælo, frigido & sicco, in inæquali aëris constitutione vigente, in qua modo calor, modo frigus sentitur. Nam (Hippocrate auctore) ubi eadem die modo calor, modo frigus in aëre fit, morbos autumnales expectare oportet, eo quia calor in corporibus resolvat tenuiorem humorem, & frigus intus crassum cohibeat. In ætate declinante, ab annis triginta quinque, ad quadragesimum quintum plærisque hanc febrem fieri visum est. Quæ febris aliquando simplex, id est una, & aliquando duplex, aliquando triplex observatur, & quandoque etiam aliis febribus, aut intermittentibus, aut continuis complicatur. Altera est non exquisita, notha & spuria dicta, scilicet quæ ab atra bile putrescente itidem extra venas fit; sed hæc atra bilis non est melancholica putrescens, sed ea, quæ à flava bile usta fit. Unde hæc febris non in frigidis, sed in calidioribus corporibus ex quo merito aliqui ipsum inter calidos morbos recensuerunt, quod cum calore ingenti & fiti fere inextinguibili appareat. Signa exquisitæ primum perspecta nos habere oportet, quæ partim ab iis, quæ præter naturam, & partim ab iis, quæ secundum naturam sunt, desumuntur. Hæc sunt ætas declinans, temperamentum melancholicum, tempus autumnus, regio frigida & sicca, inæqualisque aëris constitutio. Ex iis vero, quæ præter naturam sunt, primum signum ex rigore desumitur, Hic est non punctorius, sed ostocopedes, id est (ut ait Stephanus Atheniensis) quo ossa lassitudine afficiuntur, quippe ipsis gravatis ac veluti compressis ab hujusce succi gravitate. Galenus non esse valde acutum expressit, eisque hunc rigorem similem fecit, qui maxime fri-

Gal. in 2. de diff. feb. c. 5.

In 1. aph. com. 1. Hip. in 1. de nat. hominis in fine.

In 2. de crisi- lib. cap. 5.

In 2. de diff.
feb. cap. 5.

Arnold. Vil-
lanovanus in
l. 4. cap. 27.

Holl. in 2. de
morb. inter.

In lib. 2. de
feb. cap. 5.

Gal. in 1. de
crisib. cap. 5.

gescunt. Hippocrates dixit, in iis corpus ita frigesce-
re, ut ægre frigus depelli queat. Aliqui ex recentioribus hunc non
rigorem appellant, at magnum tremorem in principio accessio-
nis cum frigore, ut ossa frangi & à carne veluti discindi videan-
tur. Alii non rigorem sed frigus dixerunt, ipsumque multum
penetrare, quoad ossa ab ipso pertundi videantur. Hic vero
tractu temporis rigori similis evadit, quippe melancholico hu-
more à calore extenuato. Post rigorem calor subsequitur in
principio neque multus neque acris, quod tunc succus frigidus
sit, & ficcus, in vigore multus ac admodum efficax, propter
accensi humoris substantiam, terrenam crassam & densam, ut
aliis febrium caloribus hic in discutiendo merito plurimum præ-
feratur, unde mirum non est, si multos affectus, alioquin gra-
vissimos & sanatu difficilimos quartana febre sanari, à multis
proditum sit. Gal. hunc calorem non esse in principio multum
sed paulatim augeri, veluti ignis in rebus frigidis & siccis ac-
cenditur. In his pulsus in principio accessionis est rarus, tar-
dus ac veluti interceptus, sive etiam (uti Serapioni visum est)
intercissus, in statu celer, frequens, habens inæqualitatem,
quæ est omnium febrium propria, manifestiorem; ideo Gale-
nus ait communem omnium febrium inæqualitatem in una ap-
plicatione arteriæ in quartana esse evidentissimam, scilicet quod
pulsus dilatatio, dyastolis dicta, tardior, quam in febribus ter-
tianiis fiat. In declinatione vero, si febris adhuc vestigium per-
maneant, pulsus est tardior, eoque potissimum, qui est secun-
dum naturam. Urinæ in principio albæ, tenues, aquosæ sunt,
in augmento crassiores, & coloratiores, atque in statu crassæ
& quandoque nigrae, scilicet quibus critice aliquando quartanæ
finiuntur. Hæc febris inter alias ad perfectam pervenit, infe-
bricitationem, quæ non raro cum sudore fit, at non in princi-
pio, sed postea, humore crasso à calore extenuato, in multis
in statu & in declinatione erumpunt sudores copiosissimi, quia
humor à calore efficaci maxime extenuatur, atque digeritur.
At in nothis quartanis, quæ fiunt à calidis humoribus uistis, ac
putrefactis longe copiosiores sudores, quam in exquisitis, erum-
pere solent. In hoc affectu quandoque lien, & quandoque he-
par

par in tumorem attolluntur, quo hæc duo membra male affecta ad quartanarum generationem maxime concurrere merito Medici complures voluerunt. Alii his addunt corporis fuscum vel nigrum colorem, qui melancholicorum proprius videtur. Ex accessione vero quartana cognoscitur quod de quarto in quartum moveatur, at hæc (Paulo auctore) aliquando producit

In lib. 2.

ultra quartum diem. Hippocrates senex divinus, quartanos, quintanos, septimanos atque nonanos dari in his circuitus tradidit. Avicenna quintanos, septimanos. Gal. hos dari quidem non negavit ex aliorum sententia, at nullos horum circuituum vidisse sæpius affirmavit, nullos inquam certos, ordinem servantes, sed confusos, atque inordinatos, ab errore potius

In 1. epid.
sec. 3. tex. 2.
& in tex. 7.
In lib. de
symptomatis.
cap. 5.
In 1. de diff.
feb. cap. 5.

externo, quam à firma certaue causa procedentes. Ex recentioribus Franc. Valesius vir eruditus, hos dari circuitus contra Galenum, cum Avicenna statuit, quos omnes ad quartanarum genus refert, à melancholicoque humore paucos quidem, at substantia crassissimo, fieri credidit, qui quod tardissime præ crassitie discutitur, ideo hæc periodos ipsum producere. Quos sane circuitus sive accessiones distinctas ac certas dari, complures recentiorum, ac vel etiam nos cognovimus; colligimus hos aut dari specie distinctos (quod Hippoc. scriptum reliquit, & Galenus negavit) vel non specie distinctos, ut Arabes voluerunt, qui ad quartanarum genus hos retulerunt, ex quibus dicamus quartanam febrem exquisitam (de qua nunc agimus) moveri de quarto in quartum, alii vero circuitus, quippe quintani, septimani, octomani, & nonani spuria sive nothæ quartanæ erunt. at age de spuria quoque loquamur. Hanc (dictum est) febrem esse ab atrabile aliorum humorum conjunctione facta, extra venas putrescente. Atram bilem fieri aliquando à flava bile & à melancholico succo, Galenus docuit, à qua putrescente quartanam etiam febrem concitari expressum quoque reliquit. Arabes voluerunt crassam quoque pituitam usam ad atram accedere, ac idcirco quartanam febrem facere. Signa quartanæ nothæ, ab iis, quæ secundum naturam sunt, deprompta existunt, ætas vicens, regio calida & sicca, ætas sicca & admodum calida, corporaque siccis biliosis scatentia. & ab iis, quæ præter naturam sunt, primum

In lib. 5.
controver.
medic. c. 25.

Gal. in 1.
protrh. com.
4. & in 2. de
viñ. rat. in
acut. com.
30.

In 3. prognost. com.
32.

Hipp. in 6.
epid. sect. 3.
tex. 4.
Hipp. in 6.
epid. sect. 6.
tex. 7.

In 1. epid.
sect. 3. com.
4.

est rigor (quo hæc febris invadit) acutus similis tertianis, absque ullo sensu frigoris, neque ossium apparet dolorifica illa lassitudo, quæ exquisitæ quartanæ est propria. Calor acrior est, ac major in principio observatur, accessio brevior, quæ plerumque in sudorem terminatur: pulsus in principio accessionis, & in declinatione non ita tardus & rarus. Urinæ in principio coloratiores apparent, breviori tempore hæc febris finitur, fiunt ægrotantes maxime in hac febre veluti in exquisita, vel nihil vel parum. Quartana febris omnium est longissima facilissima & securissima. Hac ipsa laborantes magno morbo non capi, & complures morbos sanatu difficiles resolvi compertum est. Gal. ait: longam quartanam morbum comitalem discutere, sed lienosis esse valde incommodam, compluresque ipsorum exinde factos hydropicos mortuos se vidisse tradidit. Senibus, & præsertim debilibus lethalem esse, neminem Medicorum latet, quia humor melancholicus, atraque bilis omnium humorum sit pessimus, & ad coquendum tardissimus, ac difficillimus, qui propter temperamentum siccum & frigidum & substantiam crassam & densam, efficaci calore eget ut extenuetur, & coquatur; in senibus vero cum concoctrix facultas & expultrix langueat, ideo à quartana & ab aliis omnibus affectibus ab eodem succo obortis, senes maxime patiuntur, senes vero cum lienis tumore, ipsa brevi tempore ad exitium provehit. His præmissis ad curationem declinemus, quæ profecto efficacioribus laxantibus perficitur, quippe quod affectus adstrictus ab humore crasso & terreno foveatur, ideo fortioribus opus esse medicamentis etiam Dogmatici sentiunt, scilicet quæ incidant, extenuent ac concoquant. At Methodici vere laxantibus hunc humorem superari posse existimarunt, scilicet calidis & humidis, quod humectatione hic humor atque calore egeat, ut coquatur. Quod dogma complures etiam rationalium Medicorum secuti, ad hunc coquendum & depurandum humorem, primum humectantibus opus esse cognoverunt (quando ipsius substantia humectata facile extnuetur à calore digeraturque) Quod vero pertinet ad victus rationem, aer primum sit candidus, clarus, ægrotus hilaris sit, & abstineat ab iis animi passionibus, quæ cum

cum mærore, timore, ac tristitia sunt, quod hæ adstrictum affectum foveant, neque humorem, fuliginesque exhalare per cutis meatus permittant. Experientia tamen observatum est, in robustis corporibus timorem vehementem repentine obortum multos plurimum juvisse, & nonnullos omnino sanavisse. Nos quoque meminimus, cum hac febre aliquando vexaremur, repentino nobis oborto ex inimicis invadentibus nos timore, majori ex parte eam febrem fuisse imminutam; sed quomodo istuc? cum timores adstrictum affectum augeant, meatus claudendo & calorem intus repellendo, calor enim cum sanguine ad viscera recurrit, extimæque partes ob id exangues, & adstrictæ remanent. At quemadmodum alias fuit demonstratum, aquam frigidam large affusam revocatione, ut expressit Hippocrates, caloris plurimum calefacere, ita de timore vehementi dicendum, quippe ab ipso calorem intus pelli, quem unitum atque auctum, postea ad partes, in quibus humor putridus melancholicus est, erumpentem, ipsum efficaciter extenuare, concoquere, & digerere, quod non nisi in corporibus robustis fieri potest, etenim in debilibus calor, nedum augetur, at quinimo extinguatur. Cibus erit mediocris, optimi succi, facilis alterationis, bis in die quietis cibum capiant, & semel in die accessionis, aut ante accessionem per quatuor horas, aut in febris declinatione, carnes opportunæ in cibis erunt pullorum gallinaceorum parvorum, vel phasianorum, vel turdorum, vel perdicum, vel aliarum avium montanarum. Item carnes vitulinæ hædinæque, atque ova gallinarum recentia forbilia erunt utilia. Ab aqua in potu abstinendum, vinum erit album, tenue, medium inter oligophorum, & vinosum generosumve. Incipienda curatio est, à medicamentis lenitoriis, ut alvus laxetur, excrementisque exoneretur. In exquisita quartana dabimus cassiam cum diacatholicone, vel syrupum de polypodio laxativum ad unc. iiij. cum aliquo convenienti decocto, vel dabimus, diacatholiconis unc. ij. dissoluti ex decoct. florum & fruct. cord. in spuria vero & notha, quæ à calidioribus humoribus foveatur, exhibent in potione sy. ros. solutivi vel mannæ electæ unc. iiij. cum sero lactis caprilli, vel floris cassiæ noviter

In lib. de
curat. per
sang. missio.

ter extractæ 3. x. confect. hamec. 3. ij. fiant boli. Methodicis vero quibusdam visum est, ab his potius abstinendum, & quod stomachum avertant, & humores melancholici laxatorii educi nequeant. Accedit, quod cathartici eo humore sæpe commoto febris augeatur, ac non raro ex simplici duplex, atque ex duplici continua evadat. Sed tamen hæc incommoda sequerentur usum catharticorum, non autem lenientium vocatorum, quare & iis utendum atque clysteribus mollibus, quibus alvo laxata, sanguis in corporibus aptis vacuandus erit. Galenus ait, secta vena sinistri cubiti, aut interna, aut media, mittendum esse sanguinem, modo sit niger & crassus, qui si flavus & tenuis fuerit, ab ejus evacuatione abstinendum erit. Notæ sunt ad mittendum sanguinem, si corpus sanguine abundaverit, si gracile sit, venasque turgidas habeat, non ex flatu, sed ex sanguine; si suppressi fuerint menses, ex vena poplitis vel ex saphena pedis evacuabitur; eodem modo si hæmorrhoides interceptæ itidem fuerint, præstabit sanguisugis adhibitis sanguinem educere. Non expectandum febris augmentum, promittendo sanguine, ut alii faciunt, sed statim ipso principio (auctore Galeno) mittendus erit, non in die paroxysmi, & non in ipsius principio, at in præcedenti die illud est faciendum. Nonnulli postea salvatellam vocatam venam etiam aperiunt, repetuntque sanguinis evacuationem. Gal. tamen splenicæ illius venæ & parvarum istiusmodi venarum sectionem sæpe irridet: laxato quoque corpore ex sanguinis evacuatione, concoctoriis medicamentis prorsus incumbendum. Quidam illud præstare nituntur prius medicamentis humorem siccum, crassum, & frigidum humectantibus, temperateque calefactoriis, humectatione enim aptior redditur is succus, ut à calore coquatur, à temperato vero calore paulatim coquitur, cum valenter calidis humidum hauriatur, terrestriorque ac minus naturæ, medicamentisque cedens reddatur humor, posteaque humectato humore laudant incidentium, subtiliantiumve atque aperientium usum. Itaque primum ex syrupis commendatur qui recipit syrupi de pomis, de succo boraginis, de lupulis, an. unc. 5. cum decocti boraginis, buglossi, lupulorum, althææ, passullarum
enu-

enucleatarum unc. iij. à quibus per dies quinque vel plures assumptis, poterimus alium exhibere, qui recipit, vel oxymellis simpl. unc. β. syrupi de epythymo unc. β. cum decocto fumi terræ, melissæ, chamedrios, pulegii, epithymi, passullarum sine nucleis unc. iij. Videtur loco syruporum utilior usus jusculi pulli gallinacei parvi, in quo ebullierit borago, lupulus, funcus, asplenium, radix petroselini, liquiritia dulcis, pulegium, & passullæ enucleatæ, ad semilibram calidi epoti singulo mane in aurora. Corpore fluido reddito vel his vel aliis, purgationi incumbendum erit, vomitoriis, si ad stomachum humores inclinaverint, vel per alvum, per quem locum promptius hic humor (auctore Hippocrate) expurgatur. De vomitu complures à cœna faciendum voluerunt, quod humor mistus cibo facilius evacuetur, vel quod ex cibo humor humidior & fluxilior reddatur. Galen. vomitionem moliri oportere in die præcedente accessionem consulit. Ita enim habet de hoc: *Die eodem, quæ accessionem præcedit, vomitum à cœna commovi, postridie mane cremorem absinthii exhibui, tum duabus horis ante accessionem theriacam, idque tam feliciter, ut non amplius accessio redierit.* Non vacuatur tamen vomitu materia febris conjuncta, sed antecedens, nisi in stomacho sit sedes humoris putridi: vomitus vero solet esse magni adjumenti, quod, ut plurimum, copia succi melancholici in stomacho ad concitandam appetentiam contineatur. At si vomitu fuerit opus, ventrifluis utendum erit, quæ humorem melancholicum laxando educant. At consultius laxatoriis, catharticis prætermisissis, complures etiam Dogmaticorum coctione sola agendum esse putant; quod si purgandum sit, coctionem omnino esse expectandam, qua observata, ad id præstandum hoc utile erit apozema, quod accipit florum borag. buglossæ, violarum, fumi terræ an. p. ij. foliorum fenæ, epithymi, polipodii, an. ʒ. ij. radicis ellebori nigri ʒ. i. cinnamomi minutim incisi, Cariophyllorum, carpobalsami an. scrup. i. ligni dulcis derasi & contusi, passullarum sine nucleis an. unc. β. hæc in lib. i. aquæ ebulliant, quoad tertia pars absumatur, & colatum calidum ad unc. v. propinatur, in ipso dissoluta uncia mannæ calabræ, vel hæc omnia per noctem

In 4. aphorif.
9.

in vino albo calido infusa mancant, & percolatum infusum calidum exhibeatur cum prædicta manna ad 3. x. aut dabuntur boli parati ex confect. hamec 3. iiij. diacatholiconis 3. vj. vel ex syrapi ros. solutivi unc. iiij. electuarii len. 3. vj. confect. hamec 3. ij. cum decocto flor. & fruct. cord. facta potione, aut pilularum cochiarum cum elleboro nigro præparatarum scrup. iiij. mastichinarum scrup. iß fiant pilulæ 15. In quartana notha medicamenta debent esse ejusmodi facultatis, ut uisus humores contemperent, & evacuent. Unde decocta & infusa parabuntur, ex boragine, buglosso, funco, endivia, hordeo, passullis, melissa; ex purgantibus, conveniet senna, epithymus, fumus terræ, elleborus niger, quibus per noctem in fero lactis maceratis, expressum cum cassia, vel manna vel syr. rosato solutivo, vel cum fero lactis, calidum dabitur; cum autem hæc febris à corporis vacuatione, purgationeque antegressa concoctione seu præparatione, non fuerit sublata, consulimus, ut per aliquid temporis à purgantibus atque ab aliis omnibus medicamentis, quæ plurimum agitant, quartanarii abstineant, solumque coctioni humoris incumbant, ita ut mane jus galli juvenis assumentes alteratum althæa, boragine, buglosso, melissa, funco; fumaria, petroselini radice, agrimonio, passullis, glyzirrhiza, bibant calidum, foveant os ventriculi, lienem, & totum sinistrum hypochondrium aliquo ex oleis concoctionem juvantibus, digerentibusque, cujusmodi est, oleum chamomelinum, amygdalinum, utiles etiam erunt lenes ad totum corpus frictiones cum inunctione calida olei chamomelini aut amygdalini dulcis. Quibus addenda optima victus ratio, & in cibo & in potu, tum in aëre, tum in excrementis rejiciendis per omnes meatus corporis, sed præsertim per alvum, quam laxam esse perpetuo oportebit, quæ ni sponte fluens sit, clysteribus mollibus inditis, vel passullis in vino dulci vel in jure pulli decoctis cum saccharo sæpius assumptis, vel ex decocto mercurialis, althææ, betæ, blyti, malvarum ac similium herbarum laxantium parato, atque calido epoto, atque in hac simili curatione perseverandum erit, quoad symptomata & febris aliquatenus declinare cœperint, quo tempore ad usum illo-

rum

rum medicamentorum cum internorum tum externorum, quæ humorem digerunt totiusque corporis meatus laxant febremque omnino finiunt, declinandum itidem erit. Ex internis, quæ per duas horas ante accessionem calida exhibentur cum totius corporis leni frictione & calida inunctione posterius dicenda, Diosc. radices plantaginis ex vino potas, pro discussorio laudavit & heliotropium majus scorpiurum dictum. Alexander Trallianus credidit plurimum quartanarios juvare posse cimices lectulorum quatuor vel septem fabarum cavitatibus clausos devoratos. Non minus & Glyzirrizam ad 3. ij. tritam ex aquæ hæmina ante accessionem epotam, semen item hyperici ex vino, libanotidisque radicem ex dimidia vini hemina, item bituminis 3. i. castorei scrup. β. per duas horas ante accessionem. Galenus à vomitu post cœnam facto, crastino mane exhibito cremore absinthii, & ante accessionem theriaca ex vino, multos sanatos fuisse, scribit. Piper item tritum quotidie mane bibendum dabat, atque etiam elleborum album scilicet in casu difficilimo, sed ab hoc ne dixerim medicamento, sed lethali veneno abstinendum esse duxerim, cum ipsius usus hac ætate sit admodum suspectus; laserpitium sive succum Cyrenaicum (quem assam fætidam officinarum esse alias demonstravimus) ex vino ante accessionem plurimum contulit, dabitur vero fabæ magnitudine. Arabes serum quoque lactis extollunt, quod fortasse, ut Galen. docet, non sit expers facultatis calidæ; sed ipsius usus convenit quartanis à calidioribus succis obortis. Const. Africanus in exquisita & in longissima laudavit petroleum, Ysaac radicem Caryophyllatæ ad 3. i. ex aqua vitæ, gentianæ item radicis 3. i. ex vino. Archigenes bitumen Judaicum, trifolium bituminosum, hederæ folia, castoreum atque scorpiurum. Villanovanus pro secreto habuit exhibere tapsi barbati radicem ex vino per duas hora ante accessionem, & non minus etiam os de corde cervi ad drachmam, itidem ex vino alterato dictamno Cretico, salvia, chamedri atque chamepithi, & myrrham ex succo absinthii ad scrup. ij. castorei etiam, & bituminis, an. scrup. ij. ex vino. Hollerius ranarum viridium decoctum ante accessionem commendavit, quod tamen vi potius venefica, quam

In 2. yporist.
cap. 22.

In 1. ad
Glauc.

In 3. de alim
facult.

In 1. ad
Glauc.
In 1. de Ther.
ad Pifo. c. 28.

vi aliqua occulta (ut recte Jacotius in scoliis sentiit) illud præstare credidimus; ligni Indi decoctum dilutum, atque ejusdem ligni tenuissime triti ʒ. i. ex vino aromatico calido non parum multis profuisse deprehensum est. Nonnulli asarum decoctum ex melle, sed in morbo crudo geminabit febrem, veluti in declinante, quod albi ellebori modo purget per vomitum, eam omnino tollet: decoctum item cardui benedicti, ac vel etiam ellebori nigri, summe juvat. Dantur quoque stibii præparati, gr. iiij. vel vinum malvaticum in quo per diem infusum manserit. Nos vero addimus oleum de chalcantio album & clarum ad scrup. i. ex vini albi aromatici unc. iij. Galenus ex compositis diatrion pipereon, diaspoliticon, Theriacam magnam Andromachi apparentibus signis coctionis commendavit. Est & medicamentum Tralliani, quod accipit opoponacis, opii castorei, seminum alterci an. scrup. iiij. tritis ex melle fiunt pastilli, datur ad scrup. ij. ex vino aromatico ante accessionem; est & Aetii medicamentum, quo utebatur eodem modo: quod accipit piperis longi, myrrhæ, opii, castorei an. ʒ. i. tritis ex melle parantur pastilli, dosis est scrup. β. ante accessionem ex hydromelle; & Haly Abbas habuit hoc familiare medicamentum quod accipit piperis albi, nigri, longi, an. ʒ. xx. xilobalsami ʒ. x. Zinziberis, apii, cassiæ ligneæ, asari, raseni an. ʒ. i. ex melle parantur pastilli; datur ʒ. i. ex vino calido supradicto modo. Ysaac dabat Theriacæ antiquæ ʒ. i. ex vino alterato menta, & mentastro, aut Theriacæ ʒ. ij. cum aquæ chamedrios unc. iiij. per horam ante accessionem. Aliqui mithridatium, aureamque Alexandrinam ex vino eodem modo atque eadem dosi exhibendam laudarunt; est & Hollerii medicamentum, quod paratur ex cinnamomi ʒ. ij. piperis ʒ. i. croci, myrrhæ, styracis, sagapeni, ʒ. β. benzoini ʒ. iiij. rad. gentianæ ʒ. ij. tritis ex melle depurato fit electuarium, cujus dosis est ad scrup. ij. ex aqua stillatitia foeniculi & apii calida. Nonnulli exhibent Theriacæ antiquæ ʒ. iβ. succi mentæ depurati ʒ. i. vini albi odorati unc. iβ. & datur calidum. Atque hæc sunt interna medicamenta quæ exhiberi debent ante accessionem per duas horas, quibus externa quoque sunt addenda, nam devoratis iis medicamentis,

ex-

externis quoque est opus, ut ipsorum digerens & discussoria facultas augeatur; debent quidem corpora ægrotantium calido unguento vel oleo inungi, præmissis lenibus frictionibus, ut de eorundem medicamentorum usu ad tertianas nothas quoque diximus. Itaque easdem illas inunctiones quartanariis quoque conducere dicimus quas ad tertianas meminimus. Ex antiquis Const. Africanus ad sudorem movendum utebatur unguento marciato dicto, quandoque calido petroleo inunguendum corpus, privatimque dorsi & spinæ partes inunguendas voluit; balnea quoque sulphurea calida commendantur, si ante accessionem immergantur ægroti & maneant, quoad febris accesserit atque declinarit. Recentiores laudarunt scapulas, brachia, spinamque ante accessionem inungi oportere oleo calido, vel chamomelino, vel de cucumeri agresti, vel ex eo, quod paratur ex succi rutæ unc. ij. olei scorpionum unc. iiij. vini aromatici unc. iiij. ferveant, quoad succus absumatur, & calido inungantur partes prædictæ; aliud ad idem. R. cinnamomi, piperis an. scrup. ij. trita hæc inspergito spinæ præunctæ oleo chamomelino. Alii ægrotos jubent ante accessionem ingredi balneum ex aqua dulci, in qua serpillus, pulegium, salvia, rosmarinum, chamomelum, & similes aliæ herbæ digerentes ebullierint. Unguentum item Nestoris Anglici laudatur, quo per horam ante febrem apud ignem ungatur spina dorsi usque ad nucham, crura, splen, umbilicus, venter, renes, volæ manus & pedis sinistri, à qua inunctione, æger statim collocatur in lectulo & stragulis cooperitur, & ei datur aliquod ex antidotis prædictis discussoriis. Paratur vero illud unguentum ex succi abrotani, rutæ, arthemisiæ an. 3. i. olei communis 3. ij. oleo laurini unc. i. bulliant quoad succus absumatur. Aliud. R. succi chamedrios majoris, matricariæ, axungia porcinæ, olei communis an. unc. iß. bulliant ad succorum consumptionem, & postea adde thuris pul. mastiches an. 3. i. ceræ salis communis an. unc. iiij. fiat unguentum. Aliud Arnoldi Villanovani. Recipe castorei, Theriacæ antiquæ; an. scrup. iiij. myrrhæ, olei laurini, an. scrup. iiij. moschi, ambaris an. scrup. i. mellis despumati lib. ß. misce, fiat unguentum, quo illinantur tempora

pora, frontis pulsus, nares, stomachus, vola manus sinistrae, & planta pedis sinistri; additur cujusdam Galli Medici secretum. ℞. farinae triticeae cribratae, thuris masculi an. unc. ij. cum succo menthae, fiat emplastrum, quod exceptum linea petia calidum ante accessionem adhibeatur spinæ dorsi usque ad caudam, & quoad sponte decidat, teneatur. Quod singulare esse ad longam quartanam, compertum est. Ægyptii pro secreto habent, clysterem paratum ex decocti majoranae, lib. i. olei laurini unc. iij. simul mistis; quo sane & in aliis multis & in me ipso olim quartana vexato summa cum utilitate usus sum; & nonnullos tribus solummodo hisce clysteribus usos sanatos fuisse vidimus.

C A P U T IV.

De quotidiana febris curatione.

Quotidianam & amphimerinam Medici vocant, quæ à pituita extra venas putrescente fit, & continuam, eadem intra venas putrescente. Pituita vero multiplex est, una acida, ab acido sapore dicta, altera vitrea à vitreo colore atque crassitie itidem vocata, unde acida est crassior; hæc fit à forti frigidityte, ex quo omnium pituitarum est frigidissima, qua homines famelici redduntur: tertia est, falsa, quam Arabes à mixta bile pituitæ falsam reddi dixerunt, nos vero & à putredine & à calore plurimo humidum absumente fieri credimus. Demum omnium mitissima est dulcis, utpote quæ & à minori frigidityte fit, & ad nutritionem est utilis, quippe quæ majori à caloris alteratione in sanguinem mutatur, atque ab hac fit exquisita quotidiana, & ab aliis notha & spuria vocata. Signa quotidianæ sunt in primis, quod invadit absque rigore, sed potius cum extremarum partium refrigeratione, quandoque cum horrore; at spuria quidem, minimeque exquisita (scilicet quæ aut ab ipsa, putrefactione pituita acriori reddita, fit, vel à falsa, aut ab acida) calor ægre invalescit, ac diuturnior est, unde tardum habet augmentum, quia calor perinde atque ignis in lignis viridibus tarde accenditur, ita & calor febrilis in pituita

Gal. in 2. de
diff. feb. c. 2.

pituita qualitas caloris est, ut sit similis ei, qui fumoso igni comparatur, ita ut calor sit fumosus vaporis multo ac inæquali permixtus. Unde Hippoc. ait manui mitem esse, acrimoniam scilicet humiditate obtundente, & paulatim augescentem: Gal. dixit, calorem quidem esse cum quadam acrimonia, quæ non statim manu admota, sed postea innotescit. Paulus vero ait, hunc calorem neque ægros adurere, neque cogere ipsos, ut plurimum & crebro respirent, neque sitim intensam illis concitat; at quinimo ipsa levis est, pituita humiditate ventriculum humectante, & humoris caliditate ab humiditate multa obtusa. Unde Galenus merito dixit hos & linguam, & totum corpus valde humidum habere. Vomitu & per alvum excernuntur pituitosa & cruda, aquosaque. Urinæ in principio tenues, albæ, aut crassæ, turbidæ, si pituita per urinam excernatur, unde crassæ morbo plerumque concocto mingi solent: at in morbo quoque crudo non raro (ut Gal. docet) multitudine crudorum humorum in toto corpore abundantium, crassæ & turbidæ excerni solent. Pulsus sunt quartanarum multo minores quam sunt pulsus tertianarum. Accessio plerumque noctu & vesperi quam interdiu (quod eo tempore pituitosus humor familiarius moveatur) invadit. Unde Hippoc. per nocturnas, amphimerinas intelligit. Durat accessio plerumque ad horas decem & octo, & plures etiam, à qua non omnino à febre immunes ægroti remanent, cum quædam vestigia febris in ipsis relinquantur, unde quotidianam vere intermittentem non dari, multis est persuasum. Galenus non nisi paucas ad integritatem venire affirmavit. Paulus omnino negat aliquam venire ad integritatem. Quo rectius Avicenna inquit quotidianæ dimissionem non esse mundam. In sudorem non erumpunt primis accessionibus, sed postea humoris crassitie a calore extenuata, & qui fiunt in principio à pituitæ copia symptomatice apparent. Siquidem solummodo progressu temporis, deterisa pituita, sublatisque obstructionibus, sudores à natura excerni solent, corpus eorum (Paulo auctore) albicat: gravitatem capitis & totius corporis Arabes addunt, soporem in principio accessionis, frigoris inæqualitatem partium extremarum, animi deliquium, syncopem

In 6. epidem.
1. tex. 29.

In 1. ad
Glauc. c. 7.

Gal. 2. epi-
dem. 1. com.
7.

In 1. de urin.
cap. 5.
Gal. ad
Glauc. c. 7.

sto-

stomachicam, vitio quippe ventriculi refrigerati à crudis succis obortam. Raro enim hæc febres absque oris ventriculi læsione fieri, etiam Galen. expressit. Fiunt vero hæc febres familiarius in pueris, in infantibus, in senibus, vitamque ociosam agentibus, crapulis, ebrietatibus, usuique dulcium balneorum indulgentibus, in hyeme, in cælo constitutioneque frigida & humida. Hæc signa exquisitæ amphimerinæ sunt: notæ vero febris ex acida pituita obortæ, præter dicta hæc sunt: perpetuo cum calore rigent, nam hic humor (quod raro totus putrescat) epialam facit, urinæ tenues sunt albæque; in stomacho acidæ pituitæ sensus, dolor, & acidæ eructiones fiunt, horrere magis quam frigere febricitantes observantur: & in ea febre quæ à vitrea pituita fit, sensus in ea parte, cui adhærescit, intensæ frigiditatis sentitur; & quæ à falsa fit, habet urinas tenues, & rufas, in ore est falsedo, adest pruritus in corpore, sitis intensæ est, sudor in declinatione accessionis (quæ potius cum horrore, quam cum frigore invadit) apparet. Quotidiana longissima est, ac non sine periculo, eoque periculosior, si una cum syncope fiat. In hac febre illud quod præcipue indicat, est morbus adstrictus, in meatibus corporis obstructis, clausisque constitutus, qui pituitoso humore fovetur, unde merito non leviter laxandum erit. Ceterum si hic humor non valde multus sit, coctioni, & digestioni erit incumbendum, cum (ut & Galenus animadvertit) pituita dulcis non egeat purgatione, at concoctione, ut in sanguinem vertatur, at ubi ipsius multitudo redundarit, profecto minuenda erit, ut residuum natura valentius concoquere queat, ideo inter laxantia præsidia illud primo occurreret faciendum, quippe ut aut vomitu, aut clysteribus laxatoriis, vel cum irritantibus expultricem paratis pituita expurgetur, illaque potissimum subducatur, quæ nondum computruit, in primis quidem viis inhærescens; vomitu purgabit hydromel copiosius & calidum cum oxymellite epotum, aut aqua communis decocta cum feminibus foeniculorum, & liquiritia, aut hydromel dilutum cum corticibus raphani ebullitum, ad lib. iiij. cum unciis duabus vel tribus oxymellitis, vel syrupi acetosi, & hoc ante cœ-

nam

In s. l. simpl.

nam vel ante prandium fiet. Ni ad vomitum fuerit propensio, parentur clysteres ex decocto mercualis, malvarum althææ, chamomilæ, centauri minoris, sem. fœnugræci, lini, fœniculorum, fursurum, & similium, atque ex oleo dulci vel chamomelino, vel cum modico rutacei vel laurini, addito melle rosaceo simplici, atque sale, vel addatur, elect. de hyera unc. iiij. diapheniconis unc. ij. aut aliquod aliud simile medicamentum phlegmagogum. Hujusmodi clysteres facilius utiliusque pituitam per alvum purgabunt. Quibus alvo tum meatibus ad stomachum intestinaque pertingentibus laxatis, ad alterum ex laxatoriis præfidiis declinandum, quippe ad sanguinis evacuationem, quem audacter evacuabimus, si præsertim vehemens fuerit febris, urinæque coloratiores fuerint, atque omnium maxime corpore plethorico existente. Arabes in calida cœli constitutione dextri cubiti scindunt jecorariam, ac in frigida, sinistri, modicum educentes; tertio coquendus est humor, ejus crassities extenuanda, & detergendus, meatusque omnes ab infarctu, & clausu liberandi, quod ut assequamur, singulo mane dabitur pulvis chamedrios ex vino albo ad 3. ij. vel gentianæ radicis drachma, aut piper tritum ad semidrachmam ex aqua stillatitia betonice, vel foliorum betonice pulvis ad 3. ij. ex vino, vel ex aqua; agrimonii itidem aut eupatorii, aut origani, aut calaminthæ, aut thymi aut mentæ, aut absinthii, aut radicis acori, vel iridis optimæ siccæ ex vino dabitur ad 3. i. sed longe præstabit, ut ex aliquibus istorum in aqua paretur decoctum, & exhibeatur cum melle, vel saccharo, aut cum oxymellite, melle rosaceo, vel syrupo de menta, vel de corticibus citri, vel de duabus radicibus; ex omnibus vero præstabit, quod accipit oxymellis simpl. mellis ros. simpl. syrupi de menta an. unc. β. decocti (ex chamedrios betonice, apii, borag. func. an. p. i. radicis iridis siccæ, gentianæ an. scrup. iβ.) in libra aquæ parati unc. iiij. postea quam hisce concoctoriis per multos dies ægrotus fuerit usus, & urinæ crassiores appareant; poterimus adhuc magis laxare ventrem clystere phlegmagogo cum laxatoriis parato, à pharmacisque abstinendum, quando maxime illis suspecta esse debeant, propter stomachum, qui in

ſce febribus perpetuo in omnibus labefactatus eſt. Dogmatici vero clementer purgantia in his exhibent, è quibus optimum erit, quod accipit agarici th. 3. iſſ. zinzib. ſcrup. ſ. per noctem in vino albo aromatico infuſi, expreſſioni addendo diacartami vel diaphæniconis an. 3. iſſ. ſyrupi de abſinthio vel de menta unc. ſ. Avicenna dabat, quod accipit maſtiches, zinzib. turpeti an. 3. ſacchari albi 3. i. ex vino; vel pilularum aloephanginarum, de hyera ſimplici, aſſaïret an. ſcrup. ij. vel pilularum de hyera Gal. ſcrup. iiij. agarici th. 3. i. maſtiches, roſarum, cinnamomi, galangæ an. gr. vj. ſaccharique in vino albo diſſoluti, 3. i. quibus fit medicamentum pro duabus vicibus. Rhafis dabat turpeti optimi pul. 3. x. maſtiches, zinziberis an. 3. i. ſacchari omnium pondus; doſis à ſcrup. iiij. ad 3. ij. Alii ex recentioribus dant, agarici, turbith. an. ſcrup. i. ſpicæ, ſalis gemmæ an. gr. v. zinzib. ſcrup. ſ. infundunt in vino & expreſſo addunt mannæ calabræ unc. i. Alii exhibent diaturbit ad ſcrup. iiij. vel ad 3. ij. Nonnulli commendant claretum Arnoldi, trageamque, & alii ſyrupum, cujus ſemunciam utiliter exhibent ante acceſſionem per duas horas, quod parant accipiendo polypodii quercini 3. iiij. f. fœniculi 3. iſſ. turbit, eſulæ, agarici an 3. iiij. pruna damaſcena num. xxv. macerata in lib. aquæ ebulliunt, quoad tertia pars abſumatur, & cum ſaccharo fit ſyrupus; laxato bis vel pluries corpore laxatoriis medicamentis, ad alia laxantia declinandum, quæ humorem facientem paroxiſmum digerunt, & reſolvunt, quæ (ut de quartanis dictum eſt) dantur ante acceſſionem per duas horas, adjunctis frictionibus lenibus ad univerſum corpus, eo modo quo in quartanis faciendum diximus, ſcilicet cum calidis inunctionibus, quæ omnia ad quartanam à nobis præſcripta, quotidianæ etiam convenient. Itaque ex medicamentis internis primum commendatur, chamedrios folia trita ex vino albo ad 3. ij. epota ante acceſſionem per duas horas de quo medicamento merito Galen. dixit: *calidum eſſe & ſiccum, tenuis eſſentiæ, quo lien colliquat, urinam & menſes movet, craſſitudinemque humorum incidit.* Trallianus ait: *dato chamedrios decoctum iis, quos quotidiana febris, circuituſque affligit, urinas multas ducit*

In l. 8. ſimpl.

In l. 12. c. 7.

In l. 4. c. 38.

cit. & levat. Aetius chamedrios decoctum assidue epotum quotidianam solvere tradidit. Jus quoque galli veteris cum sale vel fassamento in ventrem ejus loco interaneorum reposito erit utilissimum. De quo Serenus ait: *Febribus aut longis galli nova jura vetusti subveniunt.* Dioscorides commendavit vinum melitites, de quo ait: *Melitites datur in longis febribus, quæ stomachum infirmarunt, namque alvum emollit, urinam cit, stomachum expurgat.* Datur non minori cum utilitate, agarici th. 3. ij. ex vino, vel piper tritum, gentianæ radix, aristolochia ad 3. i. ex melicrato, iris itidem ex vino ad 3. ij. & castoreum ad scrup. ij. ex decocto calaminthæ; assa item fætida ad scrup. iß. Aliqui sinapi triti 3. ij. ex hydromelite dabant; ex compositis Trallianus dabat fabæ magnitudine perunctis ex oleo & pipere medicamentum, quod accipit, styracis, gummi, iridis, myrrhæ an. 3. iiij. opoponacis, piperis, assæ fætidae, opii, an. 3. i. ex melle fiant pastilli: Apud Aetium atque alios complura composita leguntur ad quotidianam resolvendam. Utilissime datur Theriacæ, Mithridatii, an. scrup. ij. ex vino; item confectio diatrion pipereon, vel diacalamintham aut Auream Alexandrinam ex vino albo ad 3. i. Alii dant ante accessionem unc. iiij. medicamenti, quod paratur ex zinzib. origani, ameos, an. 3. iiij. coriandri præparati 3. iiij. rosarum, calaminthæ an. 3. iiij. passullarum unc. i. coquantur in lib. v. aquæ ad consumpt. medietatis, & expressum datur cum saccharo calidum. Medicamentum, quo non frustra usi sæpe fuimus, quod datur ad 3. i. ex vino albo calido ante accessionem, accipit rad. gentianæ, agarici, rhabarbari, aristolochiæ rotundæ, zedoariæ an. 3. i. caryophyllorum, piperis, croci an. scrup. ij. tritis ex melle fiunt pastilli: Item vinum, quod paratur ex origani, pulegii, chamedrios an. p. ij. cinnamomi, iridis radice tritæ, calami od. galangæ an. 3. i. caryophyllorum, zinzib. piperis an. scrup. i. Vini albi tenuis aromatici, bulliant, quoad tertia pars absumatur, dosis erit semuncia ante accessionem, additis supradictis calidis frictionibus & inunctionibus, sudorificorum item usus ante accessionem ex radice chinæ, calamintha, guajaco, smilace aspera, milio & aliis similibus, erit utilissimus, si per

In lib. 5. de
mat. med.

aliquot dies exerceatur. Ex externis, oleum chamomelinum, ex calamintha, costinum, rutaceum, ex castoreo, sinapi, cum modico piperis triti; & omnia medicamenta, quæ ad quartanas fuere à nobis præscripta, erunt utilia. Non est omittendus in toto febris tempore usus eorum, quæ os ventriculi calefaciunt, cujuscumodi sunt, olea, vel unguenta parata ex oleo nardino, chamomelino, de menta, amygdalino, de nuce myristica, & ex aliis facultate similibus, atque ex medicamentis aromaticis, cujuscumodi sunt, cinnamomum, menta, caryophylla, nux myristica, piper, carpobalsamum, lignum aloës, & similia. Item fomenta ex iisdem in vino aromatico parata, atque particulatim ex foliis althææ, mentæ, chamomelo, fœnugræco, betonica, & similibus. Ad hypochondria item, si tensa fuerint, inunctiones digerentes & laxantes convenient, & præsertim ad finistrum hypochondrium, atque ad ventrem; ex oleo chamomelino, anethino, irino, amygdalino, de cappariis & similibus paratæ, item fomenta ex chamomelo, pulegio, althææ foliis, caulibusque, & ex radice cyclaminis, iridis, bryoniæ, & ex feminibus malvarum, althææ, lini. fœnugræci, fœniculorum, ligustici & similibus in aqua parata, vel cum vini albi modico. His omnibus addenda est victus ratio accommodata in omnibus sex rebus non naturalibus, aer primum deligendus est clarus, calidus, qui non sit valde humidus, bene ægroti dormiant, vigilias devitent, quod augeant & cruditates, & pituitam; caveant ab animi passionibus, & præsertim à tristitia, mœrore, timore, quod hæc affectum adstrictum augeant: singulis diebus semel, vel bis cibum capiant, per horas quatuor ante futuram accessionem, quantitate exiguum, ne stomachus gravetur, qualitate calidum, optimi succi & multi alimenti, quod in hisce febribus longis, vires manutenendæ sint: ova forbilia recentia sunt optima, carnes pullorum gallinaceorum juvenum, hædi, vituli lactentis, avium montanarum, scilicet, perdicum, phasianorum, turdorum, turturum & similibus; à vino tantummodo abstinebunt, quoad signa coctionis illuxerint, eritque album oligophorum, odoratum, vel vini loco aqua cum coriandris, vel cinnamomo de-

decocta, aut aqua pulli, vel jus stillatitium ex gallinaceo pullo parvo paratum.

CAPUT V.

De hecticarum febrium curatione.

HECTICA febris (ut superius dictum est) tertium genus febrium existit, in cordis substantia constitutum. Quæ febris fit, ubi calor febrilis cordis substantiam invaserit, atque cœperit consumere humorem in venis & in arteriis futurum nutrimentum, primique hæc hecticarum febrium est ordinis, scheticaque Galeno dicta est. Hectica vero febris confirmata dicitur, ubi calor nedum corporis solidas partes occupaverit, at
In 2. meth. med. cap. 1.
 aliquid quoque utilium humiditatum consumpserit. Itaque tres hecticæ species observantur, quarum prima schetica dicitur, ea quippe, in qua calor solida occupavit, & humiditatem in venis, & in arteriis absumere cœpit; altera est, ubi eo humiditatis consumptio venerit, ut ros ille, qui veluti commeatus quidam & futurum alimentum spaciis inanibus corporis concipitur, absumitur. Tertia ubi consumptio & tabes eo aucta fit, ut carniū pinguem substantiam fervidus calor consumat, fibrarumque & aliarum solidarum partium humiditatem; atque hæc vera est tabes, & marasmus postea dicitur ubi tota humiditas sit consumpta; summaque corporis scilicet ariditas appareat, quæ est insanabilis. Fit quidem hectica febris plærumque ex ardentibus & colliquativis febribus. Quæ colliquatio aliquando paulatim fit, ut in vera hectica, marasmo, & quandoque repente, uti in morbis acutis, exitialibusque, in quibus Medici triduo observant (ut Hippocrates est auctor) faciem
In 1. prog.
 excarnem vulgo hoppocraticam appellatam. Aliquando colliquatio fit per apparentes evacuationes, scilicet per urinam, vel per dejectiones; illas febres Galenus vocavit oleagineas, quod in ipsis urinæ oleagineæ & pingues excernantur, quandoque per alvum rufa, crassiuscula, pinguis, viscosa, fæti-
In 6. epid. sect. 1. com. 28.
 daque excernuntur. Quam excretionem cacoëthiam notare, & pestilentis febris signum esse inseparabile, superius à nobis de-

demonstratum est. Quandoque hæc colliquatio non apparet evidens, utpote quæ fit per insensibilem meatuum cutis transpirationem, uti in hæctica & marasmo. Aliquando ab ephemeris incipiunt, & aliquando etiam (quod tamen raro contingit) per se ac sponte à tristitia, aut à mœrore; aut à labore, aut à vigiliis, aut ab amore, aut inedia, aut ex similibus causis. Quædam sunt simplices, quædam complicatæ cum phlegmone, vel cum erysipelate alicujus membri præcipui, scilicet vel ventriculi, vel hepatis, vel renum, vel uteri, vel jejuni, & coli, intestinorum, aut cum ulcere alicujus prædictorum membrorum, maximeque pulmonis, quem affectum Græci phthoem & phthysim vocarunt, aut cum tumore, aut denique cum aliqua putridarum febrium. Nos de simplicibus nunc agimus. Quarum signa sunt hæc, quippe pulsus primo durus siccatione arteriarum, debilis ex vitalis facultatis debilitate, frequens ob intemperiem cordis calidam & siccam, quandoque velocior, & frequentior, urgente quidem necessitate, uti à cibo, quo tempore hæcticus calor non aliter effervesceat quam calx viva, si aquam vel simile quoddam superfundas; unde Medici in hæcticis mutant horas prandii & cœnæ, & observant, an pulsus velocior frequentiorque reddatur, quod si fiat, hæcticæ confirmatæ certum esse signum intelligunt, observant itidem calorem febrilem tunc auctum, perinde ac febris accessio fiat. Qui calor toto alio tempore æqualis apparet, sine ullo dolore, sine ulla inæqualitate, atque ita, ut ægri se febricitare non sentiant, modo hæctica aliis affectibus non sit complicata, præsertimque feбри putridæ (quod si sit, calor inæqualis sentitur, & ægri aperte intelligunt se febre detineri) oculi item in hæcticis excavantur, nasus acuitur, tempora collabuntur, cutis squalescit, à cibo (uti dictum est) augescit calor, & pulsus, pedes quandoque intumescunt, calor manifestior (etsi in ipsis major revera non sit) apparet in volis manuum, & in plantis pedum, videtur inquam manifestior, quod volæ manuum, & plantæ pedum aliis partibus corporis temperatiores sint, ideo ad omnem mutationis sive alterationis sensum sentiendum aptiores redduntur. Primi ordinis hæctica febris (schetica; potius quam hæctica

ctica dicta) sanatu facillima est, veluti cognitu est difficilis, secunda cum difficultate sanatur, atque tertia est insanabilis. Indicant curationem in hac febre calor adstrictus in substantia cordis vel in partibus solidis, qui ob id balneis rarefacientibus, digerentibus, ac inunctionibus ejusdem facultatis laxandum esse indicat, scilicet ut calor is exhalet, & digeratur, postea vero in secunda tertiaque hecticæ febris specie duplex est affectus, scilicet mixtus ex adstricto atque ex laxo, adstrictus calor est in substantia solidarum partium susceptus, laxus vero est nimia consumptio sive resolutio humidi, ab inurente calore facta, qui affectus (uti dictum est) colliquatio dicitur, in quo substantia humida corporis liquatur, profluit & evacuatur, unde Medici vel etiam Dogmatici huic affectui tanquam urgentiori occurrere (altero non neglecto) coguntur. Pro victus ratione instituenda, in primis aër sit temperate calidus ambiens scilicet (quando frigidus, licet inspiratione ad cor refrigerandum attractus videatur utilis, attamen ad cor non nisi temperatus pervenit, cum in via à calore frigiditas ipsius corrigatur) quod si ipse vehementer frigidus, qualis hyemalis esse solet, ad cor hecticorum perveniret, non esset utilis; siquidem caloris febrilis in cordis substantiam suscepti ac adstricti (densatis ejusdem substantiæ cordis, incalefactæ à frigiditate ipsius aëris, meatibus) adstrictus affectus & augetur, & prohibetur, quo minus idem calor febrilis occupans substantiam cordis, digeretur & resolveretur. Eadem profecto ratione, qua Gal. damnavit ambientem vehementer frigidum, quod meatus cutis constipet, & vaporum exhalationem prohibeat. Unde non nisi toto corpore bene coopertos hecticos uti illo aëre Medici concedunt. Cibi sint humidi succique temperati & in hectica confirmata non facultate calidi, & faciles concoctu, uti est lac humanum, caprillum, asininum, cremor ptisanæ hordeaceæ, alica, cremor seminum frigidorum, scilicet, melonis, cucumeris, cucurbitæ, anguriæ, malvarum, althææ, portulacæ, endiviæ, & similium; testes gallinacei, perdices, aviculæ montanæ, caroque cancrorum fluvitatilem ad ipsos in cibo commendantur à Dioscoride. Recentiores adjunxerunt testudinum

Gal. in ro-
meth. c. 8.

carnem, ex qua (cum difficilis coctionis sit, & crassæ substantiæ) elixata in aqua contusum parant; sed utilius est, si jus ex carne decocta, cum ptisanæ cremore exhibeatur; ex piscibus, saxatiles; ranæ, lucius, scarus; trocta & similes ad usum recipi debent, panis item in aqua hordei coctus cum succo granatorum dulcium convenit. Potus sit vinum album, aut clarum oligophorum: vel aqua hordei, vel jus pulli gallinacei parvi, portulaca, funco & hordeo alteratum; somnus & vigilia sit mediocris, fugiant omnes animi passiones, hilaresque sint, & bene de salute sperent. Victus vero præscripta ratione; ad hæcticarum febrium curationem descendimus, & cum triplicem esse hanc febrem dixerimus, quippe primam esse diariis sive ephemeris simillimam, quam scheticam rectius dici quam hæticam statuimus (in hac calor febrilis substantiam cordis invasit, nondum tamen humiditatem ipsius consumpsit) alteram, in qua calor febrilis humiditatum quippiam consumpsit; atque tertiam, in qua omnes humiditates exhaustæ sunt, & ariditas exinde corporis apparet, quam tabem & marasimum idcirco Medici nominarunt. Hæc veluti est omnino incurabilis (licet in hæticam vulgo senectutis, quam senium Philippus vocabat, possit mutari) quippe sublato calore febrili balneis aquæ dulcis, lacte asinino, inunctionibusque tepidis, remanet ariditas, in qua ægroti vitam longius producant, dico per dies & menses. De hujus quidem curatione, nihil est proponendum, solo enim prognostico debent Medici esse contenti, ne medica ars infametur. De schetica vero dicta, aliter dicendum; hæc profecto sola curam certam admittit quandoquidem ipsa si cognoscatur, facillime ephemerarum remediis tollatur, sunt itaque ephemerarum præsidii scheticæ febres tollendæ. De his vero nunc agimus, quæ medii sunt ordinis, in quibus calor in cordis substantia adstrictus digerendus est, & humiditatum consumptio, quæ affectus est profluens, prohibenda, iis, quæ caloris efficaciam obtundunt, & quæ densando cogunt humiditates non dissolvi. Consumpta vero humiditas erit restituenda, humectantibus cum medicamentis, tum omnium maxime cibis. In primis ex medicamentis internis ea eligenda erunt, quæ cum medicamenta tum ali-

alimenta sunt: cuiusmodi est lac humanum, caprinum, vel asininum, hoc minus cum nutriat, plus refrigerat, ac refrigerando densat meatus, prohibetque caloris effluvium, humiditateque caloris ignei efficaciam hebetat; caprinum efficacius nutrit, & calorem hebetat, humanumque magis nutrit, & promptius consumptam humiditatem restaurat, caloremque item compescit, atque hebetat; lac sugitur utilius ex feminarum papillis: caprillum, & asininum itidem, ni ægroti abhorreant, ita exugere eos oporteret, quod si abhorreant, poterunt primum semel in die, mane quippe ante cibum spacio quatuor horarum, cum saccharo statim emulctum actu calidum ad quatuor uncias bibere & mox usque ad sex itidem uncias ascendere. Qui è papillis sugunt, dosim servare nequeunt. Aliqui perinde ac pueri lactantes sæpius in die lac exuentes sibi sanitatem procurant; præter lac sunt alia humectantia, & caloris vim colliquantem hebetantia, uti est ptisanæ hordeaceæ cremor, alica, cremor seminum melonis, cucumeris, cucurbitæ, anguriæ, malvarum, althææ, sesami, portulacæ, endiviæ & similia ex jure pulli hordeo mundo alterato; panis sæpius aqua hordeacea lotus iis utiliter datur. Item jus ex carne cancrorum fluviatilium, testudinumque nemorosarum, & cochlearum, ex hordeacea aqua paratum. Hæc fuere quoque antiquis nota, & summo opere commendata, non minus quam à recentioribus quoque factum sit; neque immerito, cum hæc plurimum & ut medicamenta & ut nutrimenta humectent, pinguique humiditate calorem, quo minus liquetur, hebetent, ac quadam etiam refrigeratione quadantenus densando ipsum itidem calorem diminuant, prohibeantque non minus humidi substantifici effluvium. Alvus si fuerit adstricta laxanda erit, cum lacte asinino cocto ad libras quatuor cum saccharo exhibito, aut cum lenibus clysteribus, unde clysteres admovebuntur ex lacte caprillo vel bubulo, vel asinino cum saccharo & oleo violato, vel ex butyro recenti, cum decocto malvarum, althææ dissoluto, & cum oleo violato parati; vel ex cremore itidem ptisanæ hordeaceæ cum prædicto oleo & saccharo parabitur. De externis medicamentis, balnea conveniunt ex aqua dulci, aut ex aqua alte-

In 5. apho-
rism.

rata althæa, malva, violis vel aliis similibus. In Ægypto ex lacte afinino & camelino, vel equino balnea tepida instituunt pro magnatibus; epithemata itidem atque inunctiones commendantur. Ex balneis tepida conveniunt, atque frigida, illa humectant solidas partes, fuligines fumidaque excrementa digerunt, corpusque recte transpirabile reddunt, & remissa caliditate, etiam calorem intensum hebetant; hæc refrigerant, cutim densant, virtutem, calorem (revocatione caloris ut docet Hippoc.) augendo, roborant; sed non in excarnibus corporibus, & valde prælanguidis tutum erit admodum frigidis uti balneis, quando nedum (uti Gal. quoque sentit) hæc calorem augebunt, sed quinimo prælanguidum extinguunt; in robustis vero erunt utilissima; sed quod valde frigida crassarum sint partium & ob id partes penitus invadere nequeunt, ob id præmittunt balneum tepidum in tina, in quam aqua tepida plenam quatuor homines, lintei, quo hæctici obvoluti sunt, capitibus manibus apprehensis, è lectulo exceptos ægrotos, immergunt toto corpore (capite excepto) eosque detinebunt, quoad carnes extumescunt, quos tunc ex tina aquæ tepidæ eductos, in alteram aquæ frigidæ repente operarii reponent, in qua ægroti ad virtutis tolerantiam manebunt, vel per quadrantem horæ, vel per medietatem, modo (uti dictum est) vires ferant; exemptique ægroti, in lectulo calido sunt reponendi, totiusque corporis partes leniter spongia molli, vel molli linteo deterfæ, oleo violaceo tepido, vel communi dulci, vel nenupharino inungentur, à quibus præmissis per horam postea prandium ægroti assument; robusti bis in die, scilicet mane & vespere, ante cibum hisce balneis utentur, semel vero debiles. Nonnulli non vehementer frigida balnea, sed levissimæ frigiditatis utiliora & magis tuta esse volunt, ideoque primum ægrotos in balneum temperate calidum ducunt, & mox in leviter frigidum, ita ut tepidum potius sit, sive leviuscule frigidum. Ægyptii & Arabes uti solent balneis ex aqua fluminis Nili, ex lacte camelino, vel equino, vel afinino vel caprino; epithemata item thoraci, hepati, ventriculo, renibus ex lacte oleoque violato, rosatoque tepido, aut ex succo lactucæ, funci, endiviæ, por-

portulacæ, polygoni, lenticulæ palustris, nenupharis & similia, cum modico lactis, & croci ad penetrationem. Ad easdem partes & ad omnes quidem cutaneas, bis, terque in die affectant usum inunctionum tepidarum ex oleo violato, nenupharino, communi, atque ex feminibus frigidis paratum.

CAPUT VI.

De symptomatibus februm, quæ in ipsis curationem expetunt, & primum de eorum curatione, quæ adstrictorum morborum genere comprehenduntur; atque primum de medicamentis ad dolorem capitis stomachi atque ventris.

EX affectibus, qui solent una cum febribus complicari, quidam sunt actiones læsæ, quidam excrementorum evacuatorumque excessus, atque alii, qualitates corporis mutatæ. Hi sunt, veluti colores mutati, frigiditates, caliditates, scabrities & similes alii; veluti in excrementorum evacuatorumque excessu, sunt omnes tum suppressæ evacuationes, tum immoderatus fusæ; ad actiones vero læsas pertinet, somnus, vigilia, dolor, syncope, & similes alii affectus. Horum vero affectuum, cum quidam ad adstrictum & quidam ad laxum referantur, in præsentia de adstrictis agemus, qui sunt, exempli gratia, dolores capitis, stomachi, & ventris, somnus, frigiditas, rigor, tussis, cibi fastidium, caninus appetitus, linguæ scabrities, nigritiesque, nausea, singultus, inquietudo, alvus atque urina suppressa. De laxis vero (qui itidem sunt: Vigiliæ, syncope, sanguinis evacuationes immoderatæ, sudores, vomitus, alvi profluvium, urinæque itidem profluvium) posterius sermonem habebimus. Nunc vero ad adstrictos venimus, & primum ad dolorem capitis demulcendum, descendimus; solent frequentius febricitantes capitis dolore vexari, qui ni criticus sit, nimirum quod ab eo aliqua crisis futura prænoscat, omnino tollendus erit, nam perseverans præter magnam quam affert molestiam, minatur vigiliam, delirium, phrenitim, synco-

In 6. aphor.
com. 10.

penque, caput vero dolere Galenus docet, aut ob aliquam inflammationem, aut ob humores crudos in capite coacervatos, aut ob spiritum aliquem flatulentum, aut ob sanguinis copiam, aut ob bilem mordacem, aut ob aliquam obstructionem, aut denique ob aliquod qualitatum temperamentum. Inflammationem capitis notat febris, atque delirium perpetuum: si cum pulsu dolor fiat, substantiam membranofam esse inflammataam indicatur; ob plenitudinem vero humorum, dolor erit cum capitis gravitate: si humores crudi sint, caput absque febre & calore dolebit: si à sanguine, tota facies rubescet, intumescetque, venæque rubræ ac sanguine turgentes apparent: si à bile, dolor est cum acrimonia atque calore: si vero dolor fuerit distensivus absque gravitate, flatuum erit inditium, calidorumque & acrium, si itidem dolor cum morfu fiat: cum gravitate vero in aliqua capitis parte dolor inhærens obstructionem significat, absque gravitate vero tensione & morfu à temperamento aliquo dolorem fieri nobis innotescit. Ceterum etsi dolores ab hisce causis fiant, tamen caput in febricitantibus ab humoribus, vel vaporibus calidis distendentibus aut mordentibus plærumque dolet. Itaque ad illos curandos clysteres maxime conducent laxatorii, vel quadantenus irritantes; eoque facilius juvabunt, si fæces retentæ fuerint; laxatoriis vero clysteribus (vulgo communibus dictis) scilicet ex decocto malvarum, violarum, althææ, surfurum triticeorum, oleo violaceo, atque saccharo rubro, cum modico salis paratis utendum erit, qui si etiam modicum cassiæ catharticæ, scilicet ad unciam illius pulpæ, vel ex melle rosaceo, unc. iij. vel ex compositis unciam electuarii lenitivi recipient, erunt longe efficaciores; solent etiam parari ex cremore ptisanæ hordeacæ, cum oleo & reliquis nuper dictis: balani etiam ex melle & ex sale erunt accommodati. Alvo subducta erunt utiles frictiones ad crura, brachia atque ad dorsum deorsum versus factæ; ubi vero vires permiserint, modicum sanguinis quoque erit evacuandum, aut scarrificatis cruribus more antiquorum, aut dorso & occipiti cucurbitulis cum scarrificatione adhibitis, aut hirudinibus apposis hæmorrhoidibus, quæ vel etiam non minus post aures
venis

venis erunt affigendæ, non semel sed bis, ter atque pluries; utilissimum erit si secta vena frontis sanguis vacuabitur. Nihil profecto utilius in dolore capitis, qui morbus est adstrictus, quam uti etiam majoribus laxatoriis cum internis tum externis, pro internis hæc sufficient, & pro externis hæc itidem maxime erunt convenientia: stillicidia nimirum ad futuram coronalem ex aqua tepida dulci fluviali, aut ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci & similibus: solent vero Medici usurpare medicamenta pro externis capitis partibus fovendis, actu facultateque laxantia: cujusmodi omnia sunt, quæ facultate calida atque humida valent, ut oleum dulce tepidum, amygdalinum, irinum, aquæque stillatitiæ, vel decocta ex althæa, chamomelo, ex fœnugræco, meliloto, & similibus. Alii vero plus laudant, laxantia quæ solummodo actu sunt, minimeque facultate calida, ne calefaciendo adstrictum affectum calidum augeant, hujusmodi sunt omnia medicamenta quæ frigida sunt atque humida, si modice ab igne incalescant, & temperate calida adhibeantur; talia sunt, oxyrrhodina ex oleo rosaceo, violato, nenupharino, ex succisque polygoni, malvarum, endiviæ, rosarum, nenupharis & similibus herbarum, aut aquæ stillatitiæ ex iisdem paratæ, vel etiam fluviales simplices modice incalescunt; hæc sunt laxantia non calida, sed refrigerantia, ex quibus & oxyrrhodina, addito modico aceti, & epithemata ad dolorem capitis à Dogmaticis comparantur. Itaque ad hunc usum laudatur oxyrrhodinum quod ex oleo dulci tepido & modico aceti paratur, frontique & temporibus adhibetur, aut quod accipit olei violati unc. ij. chamomelini unc. i. aceti unc. ss. mixtum tepidum apponito. Aliud. Accipiunt olei dulcis, communis amygdalini, è seminibus lini, lactis humani partes æquales, cum modico itidem aceti; vel quod accipit olei rosati, violati, lactis muliebris an. partem unam, aceti partem mediam, vel croci, gr. quinque. Avicenna recte cum Methodicis sentiit, scilicet in doloribus capitis in febre, esse abstinendum à stypticis & à valde frigidis; siquidem ex illorum usu timet ne inde humores, aut vapores, qui digeri resolvique debent, intus compingantur & crassescant; ideoque Methodici,

plus nocumenti ab usu repellentium quam juvamenti esse timendum putarunt & merito sane, cum humor atque vapor dolorem faciens sit digerendus atque exhalandus; at de hac re posterius nos accuratius. Nonnulli deraſo capite, perſeuerante dolore, ſincipiti fomentum adhibent tepidum ex decocto chamomeli, althææ, malvarum, fœnugræci, radicis iridis, roſarumque paratum. Celfus roſas aceto maceratas fascia involvit, & Dioſcorides roſas eadem in vino decoctas calidas adhibet: atque hæc ad capitis dolorem in febribus. Ad ſtomachi vero dolorem, ſi in principio febris fiat, vomitus erit provocandus cum jure pulli vel aqua calida cum ſyrupo acetoso, vel cum aceto, & poſtea inungendum erit os ſtomachi oleo amygdalino, chamomelino roſaceoque mixtis, aut fomentum adhibendum erit ex decocto chamomeli, abſinthii, roſarum, althææ, fœnugræci & betonicæ, ni fuerit in febris principio (namque hoc tempore à medicamentis abſtinere oportet, quod dolor ex motu humoris fiat, ſatisque erunt, quæ dicta ſunt adhiberi) ſi vero diu aliis quoque à principio temporibus perſeueraverit, adhibebis vinum album, in quo roſa, althæa, & fœnugræcum fuerit decoctum, ſi venter doluerit, obſervandum erit an alvus ſit adſtrieta, quæ ſi ita erit, clyſteribus laxatoriis communibus laxabitur, vel ſi dolores fuerint tenſivi, cum oleis & decoctis reſolventibus, ut (exempli gratia) ſi accipiatur, foliorum althææ, malvarum, mercurialis, betæ, furfurum triticeorum an. p. ij. ſem. fœnugræci lin. an. unc. iij. bulliant in duabus libris aquæ ad conſempt. tertiæ partis, poſtea accipe hujus decocti lib. i. olei dulcis communis, vel ejus loco olei violati unc. iij. ſacchari rubri unc. ij. ubi vero tenſio obſervatur cum dolore, in decocto addetur chamomelum, anethum, ſemina fœniculi, aniſorum, linique & oleum chamomelinum, vel anethinum, & ſi adhuc perſeueraverit, adde electuarium de hycra, ad ſemunciam; ſi vero dolor fuerit cum acrimonia, parabis clyſterem ex lacte caprillo, vel ex hydromelle, vel ex cremore ptifanæ hordeacæ cum jure capitis caſtrati, addendo vel caſſiæ, vel electuarii lenitivi ʒ. i. vel aliud ſimile, quo humores acres per alvum educantur; fomenta quoque ſuper ventrem calida

da imponantur ex decocto chamomilæ, althææ, malvarum, meliloti, fœnugræci, aut (si flatus copia adfuerit) etiam foliorum rutæ, & hæc de doloribus in febribus, qui aliquando ad se magnitudine trahunt curationem.

CAPUT VII.

De medicamentis, quæ faciunt ad somnum in febribus tollendum, ad rigorem, & frigiditatem, ad tussim, ad cibi fastidium, bulimon, appetitum caninum, sitim atque linguæ asperitatem.

DE somno, qui in febribus sæpe cum molestia observatur, nunc agimus. Ipsum vero somnum Aristoteles sensus quodammodo immobilitatem & quasi vinculum esse voluit, cujus relaxatio & solutio sit vigilia. Galenus hanc animæ diffusionem facit, atque illum, quippe somnum, comprehensionem. Methodici præternaturalem somnum adstrictum affectum fecerunt, pressuramque in cerebro esse voluerunt, quod nimirum vel vapores vel humores inibi adstricti hunc affectum constituent; à qua sententia neque Peripatetici dissentire visi sunt, qui de somno disputantes dixerunt, ipsum esse sensitivæ facultatis veluti imbecilitatem ab alimenti exhalatione factam, quippe calore innato (quem animam vocant) à copia vaporum ascendentium veluti refrigerato, atque consopito, seu pressio; unde à cibis, & ab ebrietatibus somnos fieri profundos & diuturnos, observamus. Humidum quidem exhalatione ad cerebrum subvectum, ejusque frigiditate (frigidioris enim temperamenti hoc viscus esse omnes receperunt) incrassatum vias & loca ejusdemprehendit, impeditque, quo minus calor ad extimas corporis partes, iisdem viis veluti clausis, dimoveri queat. Quo adstrictus, ac veluti humiditate illa pressus, inibi consopitus, perinde atque immobilis manere cogitur, quoad eam humiditatem extenuarit, atque resolverit. Eodem itidem modo inquit Aristoteles somnum præternaturalem ab humoribus & vaporibus ad cerebrum sublatis, in febribus concitari; hinc Galenus

In l. de somno & vigilia.

In 3. de cau-
sis pulsus.

In lib. de
som. & vig.

lenus humiditatem somni propriam esse statuit, vigiliarumque siccitatem; frigiditatem vero fatuitatis potius atque insensibilitatis, veluti deliriorum causa propria calor itidem aestimatur. Veruntamen Galenus cum vigiliarum tres causas esse docuerit, scilicet, caliditatem, siccitatem, atque dolorem, frigiditatem ac humiditatem somni causam constituisse, haud dubium est, à quo Methodici non dissensisse visi sunt, somnum scilicet præternaturalem, viis in cerebro ab humore densatis, pressuram facientes. Etenim frigiditatis proprium est densare. Quare aut à refrigeratione meatus cerebri densante, aut ab humiditate obstruente, aut ab utraque causa cum somnus in febribus fiat, propterea in ejus curatione, scilicet ad inducendam vigiliam, laxatoriis præfidiis (quippe quæ sunt calida & humida) erit opus, atque quovis modo calorem innatum augescentibus (cum calore humidum digeratur, meatusque aperiantur) nempe exinde viis cerebri, meatibusve laxatis & apertis. Ex quo amplos meatus habentes pauci somni, angustos atque exiles, proluxioris, & multi esse, Aristoteles scriptum reliquit. Ceterum his præmissis ad medicamenta nunc descendimus, quibus somnolenti homines ad vigiliam revocantur. Itaque ad istud præstandum, complura utilia sunt, primumque ex iis erit, strepitus, clamorque magnus, acutusque olfactus, quippe ex acerrimo aceto, in quo semina nigellæ trita fuerint macerata aut thymus, vel pulegium, vel origanum decoctum sit. Quibus ni ad vigiliam ægroti revocentur, procuranda erunt sternutamenta, pluma, aut palea, aut foliis mari, vel ptarmicæ detritis, in naresque inditis, vel his non promoventibus sternutamentum, efficaciora indantur in nares; hujusmodi sunt, piper tenuissime tritum, aut sinapi, aut elleborus albus itidem tritus, aut staphydis agria aut aliud simile. Post hæc adhuc perseverante somno fronti, capitique, pilis derafo, oxyrrhodum in ex oleo irino, rutaceoque calido cum modico aceti, vel sinapi ex aceto albo lævigatum petia linea exceptum calidum imponendum erit, vel castoreum eodem modo ex oleo lævigatum, vel ex aceto albo; radix item peucedani trita vel assa fætida itidem ex calido aceto. Nonnulli rutam viridem contritam ex melle

melle & nitri modico calidam imponunt. Eodem tempore frictiones dolorosæ moliendæ erunt, atque artuum ligaturæ itidem cum dolore. Dolor item qui fit evulsione pilorum barbæ, atque pudendorum valde est efficax ad excitandos à somno somnolentos. Ni his etiam à somno revocentur, utendum erit rubefacientibus atque ulcerantibus medicamentis, non solum in cruribus atque brachiis, at quinimo etiam in capite adhibitis, hæc parabuntur aut ex sinapi, aut ex euphorbio, aut ex allio, aut thapsia, aut clematide urente, scilicet ejus foliis tritis, aut ex radicibus ranunculi itidem tritis ex aceto scillino levigatis. His addimus stillicidium ex aqua, in qua ebullierint radices iridis, vel acori, vel peucedani, vel cyclaminis, vel chamomelum, ruta atque serpillum; stillicidium ad futuram coronalem calidum ex alto decidat atque hisce medicamentis somnus depelletur. Sed jam ad immodicam perfrictionem atque rigorem, qui in febricitantibus fieri solet, veniamus, cum plurimum molestiæ febricitantibus esse soleat, scilicet in principiis accessionum, quo tempore calor intus retrahitur, extimæque corporis partes idcirco algent. In his ante accessionem ægroti cooperiuntur calidissimis stragulis, sed prius aliquod decoctum ex discussoriis, cujusmodi est, quod paratur ex calamintha chamedri, origano, pulegio atque ex similibus: perfricant universum corpus, maxime vero dorsum, quod inungunt calidis oleis, pipere pulverizato, aut costo, aut ruta, aut pyretro, aut castoreo, aut alio simili medicamento calido pulverizato, ipsis in oleis calidis macerato vel decocto; oleum erit chamomelinum, vel rutaceum, vel laurinum, vel irinum, vel his simile. Ad tussim vero quæ sæpius una cum accessionibus excitari solet, quæque plærumque fit à frigiditate in principio comprimente, aliquamque ad pectus faciente distillationem; hanc lenient omnia dulcia, cum intus assumpta, tum exterius, scilicet pectori adhibita, saccharum violatum atque rosatum ore contentum liquefcens descendensque solet tussim maxime lenire, radix item liquiritiæ contusa & in juleb violato macerata si dentibus molle tractetur idem faciet; lambitivum itidem vulgo dictum, erit ad id opportunum, quod accipiet (exempli gratia) syrapi acetosi,

tos, violati, de liquiritia, de farfara, singulorum partes æquales, vel etiam simplex syrupus acetosus, vel de liquiritia, sæpius ægroti ipsos lambentes plurimum juvantur, quod leniat pectus, faciliusque humorem ad extuſſiendum: erunt itidem utiles inunctiones calidæ ex oleo amygdalino dulci, butyro recenti, aut ex adipe gallinaceo calido ad pectoris partes: hæc quidem tussim maxime lenire poterunt, in principio febris excitata, quæ postea à calore febrili in statu aucto solet resolvi. Plures etiam cibi fastidium ita patiuntur, ut cibos fere omnes abhorreant; quod symptoma plurimum negotii facit, ad vires manutenendas, plures deprehendimus mori potius voluisse, quam quicquam cibi vel potus degustare voluerint. Solet vero potissimum à duabus causis in febricitantibus dissolvi appetentia ciborum, scilicet vel ab humoribus vitiosis, quos imbibit ventriculus, aut à virtutis imbecillitate plærumque caliditatem præternaturalem ventriculi subsecuta. Præstabit igitur in primis revocare appetitum, iis profecto cibus, quibus alias homines magna cum voluptate vescerantur, licet hi haud plane boni succi sint, neutiquamque feбри, atque ipsius causis convenire videantur; de quo & Hippocrates dicebat: paulo peior sed suavior cibus ac potus, meliori quidem at ingrato præferendus. Unde in nonnullis appetitu fere omnino destitutis, appetentia coepisse visa est aut ab aliquo pisce vel saxatili vel marino, aut quandoque etiam à sarda salita degustata, ideoque lactucam decoctam in acetariis, vel radices cichorei itidem decoctas, aut boraginem Medici fere omnes ægrotis ad excitandum appetitum concedere solent: & aliquibus capparos salitos decoctos ex oleo, aceto saleque conditos, non paucisque ferculum ex brassica, aut ex atriplice, aut ex lupulorum, aut ex malvarum asparagis conceditur. Aliquando ægroti appetitum excitantur ab esu avicularum montanarum affatarum: maxime etiam faciunt succi acidi, austerique atque dulces ad cibos gustui gratos reddendos, in usuque sunt malum aurantium, citrium, limonium, cytonium, atque granatum; horum profecto fructuum succus plurimum facit in cibus ad restituendum seu movendum appetitum; fructus etiam decocti cum saccharo & exhibiti idem faciunt, cuiusmodi sunt varia pyrorum ge-

genera, poma quædam, & mala cytonia; dantur etiam cerasa acida saccharo condita; & ut summatim dicam, omnia quæcunque vel jucundo odore vel grato sapore sunt à stomacho maxime expetita; si his minime appetitus redeat, vomitu stomachus à pravis humoribus erit purgandus, vel clysteribus, vel aliquo etiam medicamento (quod stomachus non abhorreat) alvus erit subducenda, omniumque maxime si antea ipsa fuerit adstricta. Aptum vero medicamentum erit (quod natura haud in multis abhorret) jus ex cimis brassicæ laxatorium, aut jus betæ vel mercurialis, cum oleo dulci, & sale copiosius epotum ante prandium, aut serum lactis caprilli ad libras i i, vel cum melle, vel cum saccharo epotum; cassiæ pulpa cum tamarindorum etiam pulpa in parva quantitate ante prandium, vel ante cœnam, multis haud est ingrata, cujusmodi erit si accipiet cassiæ nempe extractæ drachmas tres vel quatuor, pulpæ tamarindorum per cribrum extractæ drachmas duas: sunt etiam passulæ decoctæ in jure pulli vel in vino dulci, aut pruna damascena itidem in vino dulci decocta, cum multo saccharo assumpta, ipsorumque vino dulci itidem epoto antequam alius cibus assumatur. Rhabarbarum ad semi drachmam aut ex vino epotum aut quovis alio modo assumptum erit medicamentum aptissimum; longe plura habent studiosi quibus pro istac causa uti poterunt. Exterius etiam convenient ad stomachum oleorum moderate calidorum inunctiones, cujusmodi erit, chamomelinum, de mentha, permixto amygdalino dulci. Quandoque febricitantes ingenti fame conflictantur, multos novi maximeque ex pueris qui cibis nunquam satiari (etsi multum acceperant) videbantur, quæ passio non videtur bulimus (qui affectus sit laxus, unde coguntur Medici cibos pleniores exhibere, & qui non ita facile resolvuntur) sed pertinere ad appetitum caninum. Nam bulimum intelligunt affectum laxum, in quo assumptus cibus usque adeo facile à calore coquitur & digeritur, ut corpus maxime resolvatur, unde cibi illis pleniores, non ita facile alterabiles à Medicis exhibebantur. At appetitus caninus (immodicam ciborum quantitatem, vel qualitatem quandam pro causa habens) medicamentis incidentibus deterforiisque opus

Paul. in 2.
libro cap. 52.

habeat, atque postea vomitum cientibus, quippe laxatoriis; hujusmodi sunt dulcia, pingua, & omnia alia ex largiore oleo præparata; si his non cesserit affectus, fassamenta omnia erunt aptissima, quippe, quæ crassum humorem detergendo stomachum purgabunt, à quo his appetitus vitari solet; his adstrictis affectibus fitis succedit aliquando ita urgens præ insigni molestia, ut ad se consilium curationis etiam trahat. In febribus aliquando fovetur, (ut ait Galenus) à caliditate & siccitate partium internarum, aliquando à præsentia calidorum humorum, scilicet biliosorum, aut à phlegmone erysipelaceo; utcumque sit, hic affectus adstrictus est; quandoque vero habet etiam laxum affectum conjunctum, nimirum ubi ab intensissimo calore nimium in corporibus humiditas dissolvitur, ut in febribus synochis, ardentibusque maxime æstuosis, in quibus frigidam aquæ potionem convenire, alias à nobis etiam ex Methodicorum placitis demonstratum est; itaque ad consuetam sitim in febribus extinguendam, aut compescendam convenit aqua dulcis actu temperate calida, aut saltem tepida, similiterque ex aquis stillatitiis, eæ omnes, quæ ex herbis potestate frigidis proliciuntur, actu tamen quæ (ut dictum est) calidæ exhibentur; actu vero frigidæ nedum sitim (ea excepta, quæ habet etiam laxum affectum conjunctum, scilicet ubi præ ingenti caloris actu humiditas corporis partium solidarum immoderate dissolvatur, in quibus sane frigidæ magis quam calidæ sitim restinguere aptæ sunt) compescunt, at quinimo eam actuali frigiditate meatus densante calorem vel humorem ipsam foventem, quo minus exhalet, & resolvatur prohibendo, augebunt. Itaque potiones actu temperate calidæ esse debebunt, & humidæ, & quæ humidum habent pingue (quia partibus diu in est, longiusque durat, quam humidum simpliciter aquosum, quod cito defluit) eo ad sitim tollendam sunt aptiores; hinc jura pingua ex carne vel vitulina, vel hædina vel ex gallinaeis pullis parvis, sine sale parata aptissima sunt, ut sitim compescant. Nonnulli exhibent, ut etiam meminimus, aquam coctam hordei ex saccharo cum modico acido vel citri, vel limonis, vel aceti (unde apud antiquos oxicratum fuit in usu)

sci-

scilicet ad penetrationem. Alii miscent aquæ juleb rosatum vel violatum, aut conservas aliquas (cujusmodi est quod saccharum rosatum, vel violatum vel boraginatum, vocant) maceratas in aqua & postea colant & exhibent. Ægyptii, Arabesque parant ad sitim restringendam ex aqua Nili fluminis, saccharo & modico succi limonis potum gustui jucundissimum, quem sarbet appellant; in malignis febribus pestilentibusque fructus berberis maturos siccatos in aqua macerant per plures horas, mox aquam percolant, additoque saccharo in ea quantitate, qua aciditas berberorum maxime refringatur, servant ad potum. Nos in iis locis aliquando febre vexati pestilente, quantum suavitatis jucunditatisque, habeat hujusmodi potus, summa cum voluptate degustavimus. Nonnulli ad sitim demulcendam in ore tenent saccharum candidum vel rosatum, vel violatum, alii radicem glyzyrizæ recentem, alii folia lactucæ, alii semina lactucæ devorant, sive melius lac ex ipsis expressum, ex aliqua aqua stillatitia aut ex simplici fontana bibunt, alii semina cucumeris ad sitim demulcendam ore continent. Paulus com-
 mendat pilulam in ore contentam, quæ paratur ex seminum cucumeris domestici 3. viij. tragacanthæ, 3. iiij. ex tragacantha albumine ovi recentis dissoluta seminibusque tritis simul permistis, pilulæ parantur, quæ in umbra siccantur. Archigenes salem Indicum, (quo nomine saccharum nostrum intelligit) ore detentum, atque fabæ magnitudine devoratum commendavit; eadem fere faciunt ad linguam siccam & squalidam, quam humectabimus aut hydrelæo ex oleo dulcissimo, vel aqua tepida in qua decoctum sit semen lini, vel cytoniorum, vel althææ, vel malvæ, vel radices itidem althææ; mox abluta lingua, sæpius detergenda erit panno lineo aspero, vel cochleari argento. Aurelianus ait, linguam spongia aqua calida imbuta esse abstergendam & humectandam. Celsus ex penicillo è carpto aqua calida imbuta fovet linguam, mox ungit melle, & rosaceo oleo; in usu est apud juniores sæpius linguam illinire mucagine à seminibus cytoniorum, althææ, aut psyllii maceratis in aqua dulci, expressa; sed age medicamenta alia prosequamur, quæ faciunt ad reliquos adstrictos affectus: primo ab icterico colore principium facientes.

In l. 2. c. 54.

CAPUT. VIII.

De medicamentis ad ictericum colorem, ad inquietudinem, ad nauseam, ad singultum, ad alvum atque ad urinam adstrictum.

IN febribus corpora ægrotantium sæpe colore flavo, & aliquando nigro vitiantur, quem affectum alii morbum regium, alii icterum, & alii arcuatum appellant: fit vero hæc passio ubi bilis aut melancholicus humor sanguini mixtus in cutem erumpit, ipsamque suo colore inficit. Erumpit vero aliquando, cum aut non recipiatur in propria vasa, aut cum per proprios ductus viae commode non expurgatur, quod aut viis ab humoribus obstructis, aut propter aliquam vel inflammationem, vel tumorem in hepate vel in liene constitutum, fieri solet. Aliquando autem in febribus natura critice noxium humorem ad cutem expellente efficitur, qui à priore distinguitur, quoniam in critica icteritia urinæ non sunt ictericorum modo coloratæ, croceo quippe colore tingentes, neque fæces albæ dejiciuntur, neque hypochondria tensa sunt. De quo affectu agimus nunc, qui etsi critice in corporibus fiat, tamen cum vel propter crassitiem vel lentorem biliosi humoris diu duret, neque cito resolvatur, videtur quadantenus ad ipsius curationem Medicum movere; de illo, qui fit ex causa morbifica alias agemus, nunc de illius curatione agentes, dicimus, laxantia per exterius maxime convenire, quæ internos meatus rarefaciant, humorem extenuent, detergant, sudoremque moveant: provocato enim sudore plane in cute color ictericus digeritur. Oculis conveniunt foci ex aqua temperate calida vel simplici, vel in qua ebullierit chamomelum, vel althææ folia, vel radix, vel semen lini, & fœnugræci; balnea aquæ dulcis calida erunt aptissima; addimus nos sudorifica omnia tum interna tum maxime externa, præsertim si sudor calore humido moveatur; hoc quidem præsidio hic affectus plane, citoque finitur. Aliquando febricitantes inquieti & anxii redduntur usque adeo, ut ipsis Medici succurrere debeant; si id fiat, quod ab æstuoso vel à maligno calore nimium

mium spiritus resolvantur, virtusque ita collabatur ut passio laxa fiat, & idoneis cibis illis erit occurrendum, & quandoque concedendo vinum oligophoron odoratum, ni adfuerint, quæ prohibeant; hinc Medici usum aliquando in ipsis refrigerantium meatusque densantium laudarunt; de his vero paulo post, cum de syncopes curatione sermonem instituerimus, agemus; nunc ad eam inquietationem, quæ adstrictus est affectus, nimirum quæ à læso stomacho aut à cibis, aut ab humore os ejus tenente fit; etenim quandoque cibus intempestivus, aut tardius assumptus inquietationem facit, cui occurrimus cibum idoneum debito tempore exhibentes, vel si quam par sit multitus exhibitus eum faciat affectum, minuendus erit; ubi vero ab humore os stomachi vexante fiat, cujus symptomatis signum erit nausea, vomitus medicamentis laxatoriis scilicet decocto althææ, fœnugræci ex aqua dulci parato copiose exhibito actu calido seu tepido movendus erit; ad id etiam jura parvi pulli gallinacei aquosi maxime convenient, vel ex carne hædina aut vitulina parata, Clysteres etiam erunt utiles, quibus venter moveatur, aut cassia, cum tamarindo ad geminas drachmas assumpta cum saccharo idem præstabit, aut syrupus rosaceus solvens ad geminam unciam. Quibus etiam medicamentis nauseabundi uti debebunt; singultus quoque, qui adstrictus itidem est affectus, quippe, qui vel ab humoris copia vel molesta qualitate fit, iisdem medicamentis tollitur, scilicet si fieri potest, ut vomitu humor expurgetur, hoc erit ex præcipuis præfidiis ad hunc affectum tollendum; decocta item ex aqua in qua malva, aut althæa; vel fucus ebullierint, erunt utilia, vel his utiliora jura pingua gallinarum parvarum vel carnis hædinæ, vel vitulinæ absque sale æstimanda erunt; aliquando etiam hydrelæum calidum ex oleo dulci amygdalino plurimum conducit epotum. Ad alvum vero adstrictam convenient jura pingua tum carniū, tum piscium, non minus decoctum ex passulis, prunis, sebestenis, malvarum foliis, mercurialis, betæ, & similium; aut geminæ drachmæ vel tres floris cassiæ cum saccharo candido vel cum pulpa tamarindorum ad drachmas itidem duas cum saccharo; non minus utile erit serum lactis

Etis ad libras tres cum cochleare mellis, vel cum fyrupi rosati laxativi duabus unciis; clysteres ceteris aliis præfidiis laxatoriis merito præferuntur, quod nedum stomachum offendant, at quinimo ipsum vel etiam ab humoribus gravatum sublevent; ad hoc sunt accommodatissimi, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, betæ, mercurialis, fœnugræci, ad libram, & ex oleo dulci communi, aut amygdalino, vel chamomelino ad uncias quatuor, ex saccharoque rubro vel ex melle ad unc. ij. cum sale trito ad geminas drachmas: his addimus balanos (vulgus vocat suppositoria) quæ vero ex ipsis ad hunc usum convenient, sunt radix betæ vel althææ vel malvæ, vel cucumeris sylvestris sub cineribus incalefacta, oleo illita cum modico salis, atque indita: vel conficiuntur ex melle cocto cum sale, vel nitro; quod si efficaciores desiderentur, poterit permisceri melli modicum laxatorii purgantis, ut (exempli gratia) si acceperimus mellis unc. ij. salis 3. i. trochiscorum alhandal vel scamonii, vel elaterii, vel agarici, vel centauri minoris pulverizati, vel turpeti, vel hermodactilorum, vel similium scrup. ij. Ad suppressam vero urinam utimur internis atque externis medicamentis; ex internis datur aqua radicum eryngii stillatitia, vel fabarum, vel radicum ononidis ad uncias quatuor, aut ex vino albo dantur semina erysimi ad geminas drachmas, tenuissime trita; longe plura in quarto libro ad hoc propositum facientia scripsimus, atque in undecimo scripturifumus. Ex externis sunt balnea aquæ dulcis temperate calidæ, in qua ebullierit malva, althæa, chamomelum, perdicium; vel fots ex iisdem parati, atque inferius scilicet pubi, totoque abdomini adhibiti: inunctiones ex oleo amygdalino dulci, irino, lilino, atque omnium maxime chamomelino, & ex eo quod ex scorpionibus paratur, maxime usui erunt; frigunt nonnulli in sartagine ex oleo chamomelino vel amygdalino dulci folia perdicii, vel flores chamomeli, & calidos imponunt. Non spernendus erit quoque usus lactis seminum melonis, cucumeris, althææ, malvarum, atque portulacæ, hoc enim lac solet movere urinam; sed qui plura desiderant, ad undecimum librum remittimus. Quandoque urina cum ardore & mordicatione exit, summa pro-

profecto cum ægrotantium molestia, cui medebitur decoctum malvarum vel althææ, vel fructuum solani vesicari calidum ad uncias quatuor ante cibum epotum cum saccharo candido, vel decoctum glyzirizæ recentis cum saccharo candido dabitur; si vero exhibetur flos cassiæ catharticæ (Abissinæ vocatæ, nimirum ejus, quæ corticem rubrum habet, hæc enim ceteris ad hosce affectus præferri merito debebit) ad unciam cum semidrachma succi glyzirizæ, & saccharo candido, plurimum commodi illis afferemus. At his symptomatis febrium consideratis quæ genere adstrictorum affectuum comprehenduntur, restat, ut illorum quoque symptomata & cognoscamus, & tollamus, quæ ad laxum referuntur.

CAPUT. IX.

De medicamentis, ad vigiliam, ad sincopen, atque ad hæmorrhagiam sanguinis.

DE vigilia præternaturali in febricitantibus compescenda nunc quoque agimus, quam in primis, cum somno soporive, qui adstrictus affectus est, sit contraria, merito laxum affectum esse dicemus, neque hoc profecto injuria, etsi videatur & à dolore, & à calore concitari, non tamen perseverat, nisi capitis humidum plurimum absumatur, unde Medici omnes dixerunt, vigiliarum siccitatem, atque somni humiditatem esse propriam, quasi hic ab humiditate, & vigilia à siccitate semper fiat. Itaque medicamenta ad somnum excitandum adstricti generis esse oportebit. Cujusmodi sunt potestate frigida, meatus densantia & replentia; actu tamen tepida adhibenda erunt, nimirum, ut à calore citius actuentur, intusque vehantur. De internis vero, quæ ad conciliandum somnum per os assumuntur, sunt aquæ stillatiæ lactucæ, solani, portulacæ, funi, aizoi, & similium, quæ dantur actu moderate calidæ ab unciis duabus ad uncias quatuor; sunt etiam emulsiones feminum, melonis, cucumeris, cucurbitæ, portulacæ, lactucæ, endiviæ, sed omnium maxime feminum papaverum alborum;

hoc medicamentum est admodum familiare, exhibetur lac ex aqua hordeacea aut jure pulli aquoso ad uncias quatuor, à cœna post horam, vel paulo post; efficacius erit, si ex aqua lactucæ vel solani lac feminum papaverum alborum exhibeatur. *Ægyptii* & *Arabes* fuere in usu medicamentorum somniferorum admodum audaces, siquidem dabant per os opium ervi magnitudine quantitateve vel per se solum à cœna, vel ex aqua lactucæ; alii myrrham ex eadem aqua, ad fabæ magnitudinem, dissolutam exhibent. Alii hoc compositum habuerunt satis familiare, scilicet, quod accipit, meconii 3. i. styracis, myrrhæ an. itidem 3. i. ex melle massam conficiunt, dantque trium ervorum magnitudinem dormituris; verum enim vero ab horum usu, modo necessitas summa non urgeat, abstinendum erit, quoniam, ut recte *Aurelianus* animadvertit, ex horum quidem usu homines vigiles facile ad lethargicum somnum deducuntur. Unde mitiorum usus erit perpetuo observandus, nimirum quo ad somnum naturalem ægroti reducantur. Ex externis accommodatissimum erit aquæ dulcis fluviatilis tepidæ ex alto cadentis ad futuram coronalem stillicidium; hoc solo præsidio scimus multos vigiles in somnum naturalem fuisse restitutos; addimus vulgo oxyrrhodina vocata, quæ parantur ex aquis vel succis portulacæ, rosarum, lactucæ, funci, sempervivi, solani, & similium; & ex oleis, vel rosaceo, vel violaceo, vel nenupharino, vel ex seminibus papaverum alborum, cum modico aceti, vel succi citri vel limonis ad penetrationem; (exempli gratia) parabitur oxyrrhodinum, ex aquæ rosacæ, succi lactucæ an. unc. i. olei rosati unc. ij. aceti albi unc. ʒ. Misce, & tepidum fronti, & temporibus linea petia exceptum adhibeatur, inungunt etiam à cœna dormituris tempora unguento populeone vocato in oleo nenupharino dissoluto, tepido; hoc erit etiam valde utile. Accipe olei de sem. papaver. alborum unc. i ʒ. unguenti populeonis unc. i. ovorum albumina duo ex aqua prius conquassata & despumata, lactis muliebris unc. ʒ. Misce & tepidum fronti, & temporibus adhibeto; sonus aquæ ex alto cadentis, atque illius murmur somnum conciliare solet; lotiones item ad pedes post cœnam erunt utiles ex aqua dulci

te-

tepida, in qua chamomelum, lactucæ folia, vitis germina, vel capita papaverum alborum ebullierint; si insuper eadem hora propinaveris lac feminum papaverum alborum ex aqua lactucæ (uti nuperrime dictum est) efficacius, atque tutius somnum procurabis. Verum aliquando vigilia est morbus adstrictus, utpote cum à sanguine, vel à bile in capite vel à calidis vaporibus ab infernis partibus delatis vigiles redduntur, quæ vigilia comitem habebit delirium, quo adstrictus esse morbus dignoscetur; unde ad eam tollendam sanguinis vacuatio à cruribus scarificatis, vel ab hæmorrhoidibus adhibitis hirudinibus, aut dorso & collo adhibitis cucurbitulis cum scarificatione, & tandem etiam sanguine à venis capitis evacuato scilicet à venis post aures appositis hyrudinibus, aut à vena frontis, sed de hac ipsa in postremo libro agemus. At ad sincopen nunc accedimus, quæ omnium consensu est præceptis virium omnium lapsus præsertimque vitalium, *ἑυλυσίς* est leve animi deliquium, *λειποψυχία*, & *λειποθύμια*, majus & gravius, non tamen quod ad sudorem usque accedat, hoc enim syncopes est proprium, atque etiam refrigeratio; siquidem in iis, qui syncope tenentur, nullus fere pulsus, atque respiratio apparet, omnisque sensus & motus sublatus est, in facie pallor, extrema algent, & sudant seu madent, in ipsisque ipsissima mortis imago conspicitur. Fit vero hic affectus eo toto immoderatus profluente in quo vires subsistunt, vel sit calor innatus insitusque, vel humor primogenius solidarum partium cordis; itaque à quocunque calidum innatum, humoremque substantificum primigeniumve dissipante exolventeque syncope causam habebit: lipothymiam dicunt fieri, ubi spiritus vitales quocunque modo, vel dissipatione, vel suffocatione, vel corruptione, vel alteratione (ut ajunt) plurimum exhalant, atque deficiunt, sincopen vero, ubi etiam nativum humidum à solidis partibus (facultate usque adeo extincta, ut partes proprium humidum continere nequeant) immoderatus apertis meatibus effluat: unde extremæ partes, fere extincto aut retracto calore, algent, extinctaque partium solidarum facultate contentrice, humido profluente, sudant, madentve. Quis vero erit, qui syncopen

Gal. 1. ad
Glauc.
cap. 14.

haud laxum morbum esse fateatur? Neque est, quod innumeræ sint (ut Dogmatici docent) occasiones, à quibus corpora in syncopen labuntur, tamen natura essentiae istius affectus tota laxa est, à qua præsidia adstringentia, densantia seu cohibentia dicta maxime indicantur, nimirum ut prohibeatur, quo minus totus calor nativus exhalet, atque profluat, simulque & calidum innatum. Unde frigida aqua asperguntur syncope detenti, nares ipsorum comprehenduntur, ipsisque naribus odorata offerunt; ut acetum rosatum, aqua stillatitia rosarum, myrtus, atque alii odores roborantes vinum aromaticum olfactu recreat vires, si vero aperte hunc affectum subsecutum esse profluvium vel sanguinis vel excrementorum cognoscatur, cohibere illas fluxiones simul debemus; præterea vinculis dolorosis deligamus artus, perfricamus asperis pannis, aliquando vinum odoratum cum aqua concedimus, vel bucellam panis in eo tinctam afferimus, vel eandem succo granatorum acidorum imbutam si immodica inedia præcesserit; dandum & vinum erit (modo non sit quod prohibeat, scilicet, aut vehemens adsit capitis dolor, aut viscus fuerit aliquod inflammatum, aut mentem turbans aliquis affectus, vel febris ardens adprime maligna sit) & juscula pingua pullorum gallinaceorum copiosius erunt offerenda, vel cremor ptisanæ, vel hydromel. Macellarius Campi sancti Petri cum in quadragesimæ hebdomada sancta duos integros dies jejunasset, in syncopen exitialem incidit, ad quem accersitus, cum os clausum dentibus teneret, instrumento ferreo ore adaperto, cum nihil aliud adesset, paulatim vinum aromaticum deglutiendum dabatur; & mox jus pulli gallinacei, quod cum multis vicibus copiosum illi fuisset exhibitum, confertim vomitu excitato vomuit complura, quæ omnino & calore & substantia viscum Damascenum æmulabantur, quo statim convaluit; itaque primo incipiente syncope, frigida aspergenda, præsertim si immodicum sanguinis vel excrementorum profluvium sequatur, aut caloris æstus, aut longiorem moram in calido balneo, vel ex immodica vel ira, vel gaudio vel risu fiat: odorata erunt offerenda, nares tractandæ, & postea artus deligandi, fricandique erunt etiam asperis pannis,

nis, ad hoc, ut calor retractus attrahatur, si enim suapte natura fortis sit intus roboratus ad extimas erumpit, si debilis vero sit, unde timor sit, ne extinguatur, frictionibus, & ligaturis & hujusmodi aliis erit attrahendus ad extimas partes. At de horum affectuum curatione alias accuratius tractabimus.

CAPUT X.

De profluvio sanguinis, de sudore, de vomitu, ventrisque fluxu atque de urina immoderatus profluente, cohibendis.

SI sanguis profluat vel ex naribus, vel ex ore, vel ex vesica, vel ex ventre vel ex hæmorrhoidibus, vel denique ex utero, videndum erit, si critice exeat, vel symptomatice: critice ipsum emanare cognoscimus, ubi jam concocto morbo apparuerit, scilicet jam conspectis signis coctionis in urinis atque in aliis excrementis, à quo febris aut omnino tollitur, aut maxima ex parte, sumptomataque levantur, quam (licet immodica videatur sanguinis evacuatio) ægrotantes facile ferunt. Nos alias nobismetipsis sanguinis hæmorrhagiam ex ore in qua ultra quinque libras sanguinis profluxerat, criticam fuisse febremque quartanam, quæ multos menses perduraverat, judicasse, eo argumento cognovimus, quoniam facile eam tulimus, atque molestissima fuit, à qua antea semper exarsimus, fuimus liberati, unaque & febris postea ex toto sublata fuerit: itaque si critica fluxio sit, erit permittenda, quinimo si imperfecta videatur, eam nos augere oportebit præsidiiis laxatoriis, scilicet, aut lavacris, aut balneis, aut suffitibus laxatoriis. Ubi vero sanguis immoderatus emanaverit, in morbo crudo, à quo neque morbus allevatur, ægerrimeque ægrotus eam vacationem tulerit, ne in syncopen corpus delabatur, statim medicamentis adstrictoriis fluxio erit cohibenda; extrema valide ligantur, aqua frigida cum aceto misto aspergatur frons & tota facies, fronti temporibusque densantia emplastra adhibeantur, cataplasmata scilicet ex bolo armenio, vel ex san-

guine draconis, vel ex gypso, & ex albumine ovi, vel cum succo plantaginis, equiseti, rubi, mali granati, aut cum similibus aliis; de his vero singulis morbis profluentibus laxissime posteriùs accurate acturi sumus, scilicet posteaquam curationem singulorum omnium morborum adstrictorum absolverimus. Pauca ad hæc eadem symptomata nobis hic dixisse sat erit, quando ibi ex professo de iisdem accuratius de novo acturi simus. Eodem itidem modo immoderati sudores, maximeque non ex natura, sed ex vi morbi erumpentes, adstrictoriis opus habent. Quomodo vero & sudores & aliæ singulæ excretiones criticæ, id est, juvantes deprehendantur à symptomaticis distinctæ, nos in libris de præfagienda vita & morte ægrotantium abhinc annos plures evulgatis, satis congrue tradidimus. Itaque ad sudores cohibendos, cutis meatus (ut & Gal. docet) erunt adstringendi. In ipsis itaque erunt levanda operimenta, aëreque frigido ægroti erunt recreandi, somnus multus hoc negotium juvabit, pulvereque rerum adstringentium scilicet myrti, rosarum, equiseti, corticum granatorum, & similium corpus aspergatur, vel facies posca frigida itidem aspergenda, vel frigida aqua; cibus ficcus humidusque sit oportet, & vinum nigrum adstringens si morbus ipsum permittat. Ad vomitum vero assiduum, ex quo sæpius ægroti cibum ullum continere nequeunt, iisdem adstringentibus cum per os devoratis, tum exterius stomacho admotis utendum erit; quæ ex simplicibus erunt fomenta ex vino nigro austero spongia excepta atque apposita & maxime si vinum fuerit alteratum, gallis tritis vel acacia orientali, vel hypocistide, vel balauftio, vel rosis, vel absinthio, vel similibus aliis; cataplasmatibus modo apposita efficax est pulpa cytonii, in aceto decocta, cum pulvere acaciæ, balauftiorum, mastiches, vel gummi Arabici, dabitur etiam per os mica panis tosta, vino nigro austero imbuta, vel ex vino granatorum, vel ex succo cytoniorum; juvabit itidem efficaciter, si acaciæ orientalis, vel hypocistidis, vel mespili immaturi ficcati pulverizati, vel myrtyllorum drachma trita ex vino ante cibum per aliquot horas exhibeatur. Quomodo vero venter laxus & profluens cohibea-

tur,

In lib. 7.

cap. 2.

In 1. ad

Glauc. c. 14.

tur, & urinæ profluvium itidem tollatur, posterius (uti dictum est) docebimus. Ad alvum cohibendam eadem utilia erunt, quæ & vomitum cohibere firmareque apta nata sunt, externa toti ventri admovebuntur, clysteres adstringentes ex decocto foliorum, vel florum, vel succi acaciæ Ægyptiæ, vel rubi, vel balauftiorum, vel gallarum, vel nucum cypressi, aut equiseti, aut prunorum sylvestrium, vel aliorum similium adstringentium, & ex succis conveniet succus plantaginis, vel equiseti, vel menthæ, vel similium; & ex oleis, rosaceum omphacinum, myrtinum atque chamomelinum. Ad urinam vero profluentem firmandam sudor copiosus ad divertendam materiam à vesica erit maxime opportunus: præterea, præter epithemata, cataplasmataque & unguenta cum refrigerantia tum adstringentia, maxime opportunus erit usus aquæ ferratæ, atque illius in qua ebullierint folia plantaginis, solani, equiseti, rubi, polygoni, & fructus adstringentes, cujuscumque sunt rhibes, oxiacanthæ, pruna item sylvestria, pyra sylvestria, mespilus saronia ficcus, setoniaque immaturus & similes alii fructus adstringentes.

CAPUT XI.

De dolore oris ventriculi, quem cardiagliam Græci vocant, quod symptoma solet esse familiare in febribus biliosis intermittentibus, potissimumque in tertianis atque semitertianis.

SOlet in febribus tertianis, ac semitertianis vocatis familiaris dolor in ore ventriculi excitari, vel angor quidam cum anxietate, nausea, & vomitu biliosorum acrium excrementorum, à quo ægroti sublevantur; & plerunque fit, ut accessiones hoc symptomate invadant, & nunquam finiantur, nisi multa copia eorundem acrium biliosorum excrementorum fuerit per vomitum excreta & quandoque etiam per ventrem. Quo apparet hunc affectum (quem cardiagliam Græci appellarunt) cum cholera vocata passione maxime convenire; de quo affectu

ctu accuratius agemus in ultimo libro in capite de cholera. Fit cardialgia (ut dictum est) familiaris in febribus tertianis & semitertianis, quæ in æstivis caloribus vagantur. Quarum proprium hoc symptoma esse videtur, quod nimirum humores febrim facientes ad stomachum è venoso genere confluant, atque criticam excretionem faciant, febrisque accessionem finiant. De hoc affectu pauca hic obiter perstrinximus, quod accuratius à nobis agendum sit in ultimo libro istius operis, in quo de morborum mixtorum ex laxo & ex adstricto curatione sermonem instituemus. Hoc unum dicemus, hunc affectum majori ex parte esse adstrictum, licet aliquando simul etiam in ipso laxa passio ita urgeat, ut & in magnos angores & fastidia, & in syncopen etiam exitialem non raro ægroti labantur. Omnes quidem Medici principio laxatoriis utuntur, vomitoriisque præsertim, ut vomitiones facilitentur. Unde alii exhibent aquam simplicem calidam, aut hordeaceam, aut cum althæa, vel fœnugræco decoctam, aliquando modicum vel aceti vel syrupi acetosi permiscentes. Alii jus pulli parvi sine sale cum syrupo acetoso, & alii hydrelæum calidum, aliique oleum dulcè calidum vel amygdalinum propinant, exterius etiam ad cardiogmum compescendum inungunt os ventriculi oleo amygdalino, aut chamomelino, aut rosaceo calido; & plerique stomachum laxari, quam adstringi oportere ad facilitandam humoris excretionem merito existimarunt.

FINIS LIBRI SEXTI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER SEPTIMUS.

CAPUT PRIMUM.

*De phlegmonis internis adstrictorum morborum genere
comprehensis esse agendum, & primum partes cor-
poris, quæ solent eo morbo tentari, in me-
dium afferuntur.*

EX morbis adstrictis, post febres phlegmonæ succedunt tractandæ, cum ipsas etiam adstrictos affectus esse neminem lateat. Ab internis vero exordiemur, de quibus in hoc libro agemus, & postea de externis. Sed priusquam singularum partium inflammatarum curationem tractemus, quædam universalia primum considerabimus, maxime ad inflammationum, phlegmonumve notitiam facientia; primum (quod plurimum ad propositum nostrum nostrumque ad institutum faciet) nos particulatim omnium partium inflammatarum notitiam Medicinæ studiosis trademus. Quam profecto cognitionem pauci vel nulli hætenus exacte tradidisse visi sunt, præsertimque earum, quæ in partibus sensus expertibus fieri solent; nulli (ut animadvertimus) de his exacte scripserunt. Præstabit tamen priusquam rem hanc

parcius complectamur, ut in primis partes omnes nostri corporis quæ inflammari solent, probe cognoscamus: & postea, quid sit phlegmone, quotuplex sit, & à quibus causis oboriatur, dicamus; atque tertio de signis, quibus interna viscera inflammata nobis innotescunt, accuratius agamus. Quibus præmissis, de singularum inflammationum curatione sermonem habebimus. Nunc ad partes corporis cognoscendas accedamus, quæ phlegmonis deprehendi, & vexari solent. Quarum, ut à capite exordiamur, prima erit cerebrum, ejusque membranæ, quæ sæpius inflammationibus pervaduntur, cujusmodi est phrenitis, & lethargus; aurium quoque internæ partes & oris maximeque glandulæ five tonsillæ vocatæ, sæpe phlegmone vexari solent, non minus quam gula, guttur, cordis pericardium, pulmones, pleura membrana, muscoli intercostales dicti, diaphragma, stomachus, ejusque os, pancreas, mesenterium, seu meseræum, & mesocolon, omentum five epiploon, peritonæum, hepar, lien, vena porta, vena cava, & reliquæ venæ, & arteriæ; intestina quoque, quorum ileon vocatum exitiali phlegmoni est obnoxium; vasa uretera, renes, vesica, atque uterus sæpe item phlegmone vexari solent. Phlegmonum vero quædam propriis nominibus vocantur, ut phrenitis, lethargus, angina, pleuritis, peripneumonia: quædam à partibus inflammatis dicuntur, ut aurium inflammatio, faucium, tonsillarum, æsophagi, diaphragmatis, musculorum intercostalium, pleuræ membranæ (unde Græcis pleuritis) stomachi, hepatis atque aliarum nuperrime dictarum partium; sed hisce propositis, nunc ad ipsarum inflammationum cognitionem descendamus. Itaque in primis quid sit phlegmone inflammatiove dicemus, quotuplicisque sit differentiæ, tertio ipsarum generationis notitiam complectemur, atque demum de iis dignoscendis accurate agemus.

CAPUT II.

*Quid phlegmone sit, & quibus differentiis inter-
stinguatur, quomodoque generetur.*

EX affectibus nostri corporis, quem Græci φλεγμονήν, La-
tini inflammationem appellarunt, esse affectum calidum &
siccum, quo qui vexantur, veluti peruri, succendi, ignisque
ab antiquioribus Medicis proditum sit, non est Medicorum qui
ignoret. *Phlegmone autem* (inquit Galenus) id est, inflam-
mationes, à veteribus vocabantur, quæ sunt veluti phlogoseis, id
est, inflamina vel incensiones: à junioribus autem non omnes,
neque enim herpes, neque erysipelata neque tale aliquid inflam-
mationibus annumerant, sed uni tantum, affectui ex calidis, qui
fit cum tumore duro, atque dolore pulsatili, hoc nomen accom-
modant; ex quibus per inflammationem, duplicem affectum
antiquos intellexisse constat, scilicet unum calidum & siccum
morbum absque ullo humore concitatum, quem Græcis φλο-
γωσείν appellarunt, qui nihil aliud erit quam simplex intem-
peries ignea, qua partes corporis veluti peruri, atque igniri vi-
dentur: atque alterum esse eundem affectum cum humoris præ-
sentia, quem proprie Græci phlegmonen merito dixerunt;
huncque ab altero quippe à phlogosi distingui, quod cum tu-
more, doloreque pulsatorio fiat: atque hæc est prima inflam-
mationis differentia, secundum quam, hanc quidem humi-
dam, hanc vero siccam esse contingit, humidam quidem, quæ
ex calida fluxione membrum occupante contingit: siccam ve-
ro, quando nullo humore influente calor naturalis ignescit.
Hanc etiam veluti alicujus partis quandam particularem febrem
esse deprehenditur, morbusque est plane simplex, atque im-
materialis. Phlegmone vero & ipsa calidus quidem affectus est,
cum tumore atque dolore, aliquando pulsatorio, non tamen
semper; vel ipse tumor est, calidus, dolorosus. Hæc vero
phlegmonæ, quod ex humoris fluxione fiant, variis quoque
ex humorum varietate differentiis mutuo interstinguuntur, quan-
do aliæ ex simplici puroque sanguine fiant, quæ idcirco pro-

Gal. in 1.
prog. com.
27.

In 1. ad
Glauc. c. 5.

Galen. in 1.
13. meth.
med. cap. 1.
Gal. in 2. ad
Glauc. c. 1.

Gal. in de
difficult.
resp. cap. 5.

Galen. 13
meth. cap. 2.
cap. 9.

In 1. de ine-
quali in-
temp. cap. 3.

priæ sunt, & simpliciter phlegmonæ dicuntur, ab aliis sanguinæ itidem ab humore vocatæ: aliæ biliosæ, ut vera cum phrenitis, tum pleuritis est: aliæque ut herpes, erysipelata. Quædam vero ex sanguine impense calido & crasso fiunt, quas carbunculos Medici appellant; quædam vero non ex simplici sanguine, at aliis humoribus mixto generantur, & phlegmonæ vocantur ab humore, qui sanguini mixtus fuerit, unde si ex sanguine cum bilis mixtione inflammatio excitetur, phlegmone, siue inflammatio erysipelatodes dicitur, & quæ ex pituitæ mixtione œdematodes. Itaque phlegmonæ omnes ita à junioribus Medicis vocatæ (quando, uti dictum est, inflammationem phlogosin Græcis dictam, non Hippocrates solum, sed omnes fere alii, qui ante Erasistratum fuerunt, phlegmonen nominarint) calidi tumores sunt, cum calore præternaturali, & dolore, & quandoque etiam cum rubore, quod in externis facile comprehenditur. Rubescit vero ubi ex sanguine vel impense calido & crasso fit; flavescit in erysipelate & phlegmone erysipelatode; nigrescit, si ex sanguine permixto melancholico humori; & albescit, si ex pituita, uti est phlegmone œdematodes. Omnis vero phlegmone ex humoris fluxione generatur, quæ fluxio fit ad partes corporis imbecilliores, debilioresve, ex partibus robustioribus humorem demandantibus, scilicet partibus vel ab humoris qualitate molesta aut à quantitate ad protrudendum humorem concitatis. Quomodo vero phlegmone ab eo confluxu humoris fiat, hisce verbis Galenus nobis expressit, dicens: *Quippe calida fluxio ubi in musculum procubuit, primum majores arteriæ venæque opplentur ac distenduntur, ab iis minores, atque ita res procedit donec ad minimas sit perventum. In iis ubi valenter impacta fluxio est, nec amplius contineri potest, partim ejus per ipsarum ora, partim per tunicas colatum foras transmittitur, tum vero spacia ipsa vacua, quæ inter prima sunt corpora, fluxione implentur; sic omnia ex humore omnique ex parte incalescunt, ac perfunduntur; ea sunt, nervi, ligamenta, membræ, caro ipsa: Antequæ hæc, arteriæ & venæ, quæ scilicet & primæ, & præter cætera vario dolore afficiuntur. Quippe interiorius à fluxione, tum excalescunt, tum distenduntur ac divelluntur.*

Ex-

*Exterius non modo excalescunt, sed etiam premuntur, ac deg-
vantur. Sanguine igitur optimo, si de vera phlegmone loquamur*
(ait itidem Galenus) *ac mediocrem crassitudinem habente ad par-
ticulam aliquam universim fluente, atque ob multitudinem concul-
cato, vehemens dolor arripit hominem nisi membrum sensum omni-
no hebetem habuerit: pulsusque in profundo molestus accidit, ten-
dique omnia, ac contundi membrum apparet, & vehementem ca-
lorem persentit, adeo, ut comburi videatur, & refrigerari desi-
deret; talisque rubor per summa viget, qualis ex balneis advenit,
aut ex igne aut quovis alio modo calefactis. Atque hæc est phleg-
monum generatio. Variæ vero sunt, ex vario humore, vel
simplici vel mixto, tum ex variis partibus, quæ inflammantur;
hactenus quid phlegmone sit, ostendimus, quotuplex sit, at-
que quomodo in qualibet parte corporis generatur, nunc super
est, ut de ipsius cognitione agamus.*

In 1. lib. ad
Glauc. c. 1.

CAPUT. III.

*De phlegmonum cognitione in communi, & primum de-
phlogosis internæ cognoscendæ signis.*

CUM dixerimus phlegmonum nomine duo deprehendi, quip-
pe flammeum affectum, calidum nempe & siccum sim-
plicissimum absque ulla præsentia humoris quem Græci Φλο-
γωσιν appellarunt, atque alterum affectum sane calidum cum
tumore. Quo nomine nos comprehendere eos omnes affectus vo-
lumus, qui fiunt à fluxione humorum, vel suapte natura calido-
rum, cujusmodi est vera phlegmone, erysipelas, herpes & si-
miles alii; vel etsi natura frigidi sint, qui putredine vel calido-
rum humorum permixtione incalescunt. De harum igitur
phlegmonum cognitione acturi, primo signa proponemus qui-
bus phlogoses internæ nobis innotescant; deinceps, quibus si-
gnis nos calidos tumores, qui veræ phlegmonæ sunt, depre-
hendamus; tertio quomodo internos itidem tumores, quos-
cunque & abscessus cognoscere possimus, accurate perscruta-
bimur. Quod igitur ad primum attinet, nimirum, ut phlo-

gōsim in corpore adesse cognoscamus, signa hujusce ficcæ phlegmones accurate & proponere & considerare debebimus. Quæ si accendatur in partibus corporis sensu præditis, hæc profecto erunt; scilicet in parte inflammata aderit summum caloris incendium, sive calor intensissimus erit, una cum dolore, ab iis non dissimili, quos igne usti sentiunt; febrisque accendetur ardens continua, æqualis, colliquans, plane ei, quam patiuntur igne usti, similis; si viscus internum, quod similem phlegmonem patitur, sit nobile, brevi moriuntur, si ignobile & à principibus remotum, diu vivunt, sed ad tabem deducuntur. Accedit etiam, quod si affecta pars ex principibus sit, perpetuo, ubi vehemens sit inflammatio, aut totum corpus aut saltem extimæ partes refrigerantur, diuque frigidae manent. Itaque si ex internis partibus cava jecoris pars phlogōsim (exempli gratia) patiatur, necessario aderit intensa caliditas primo in dextro hypochondrio juxta hepatis regionem, quæ postea etiam ventriculo communicabitur, aderit etiam dolor circa dextrum hypochondrium sub costis præsertim spuriiis, acutus absque ullo tumore sed tractu temporis hypochondrium tenditur, & febris ardens accedet cum siti inextinguibili, & si inflammatio sit vehemens, aderit itidem magnus caloris æstus, atque frigiditas in extremis partibus. Itaque hisce signis haud injuria, interna inflammatio nobis significabitur. Ceterum si in aliqua parte ex iis quæ aut nullum sensum, vel ipsum maxime hebetem habent, cujusmodi sunt pulmones, cerebri substantia, pancreas, mesereon, mesocolon, epiploon, sive omentum, & similes partes, phlogosis excitabitur nullus vel maxime hebes sensus in ea parte & caloris & doloris percipietur, tamen febris accedet lenta heceticis similis, qua corpora colliquantur & contabescunt; & colliquamenta cum in fæcibus tum in in urinis apparent, quod signum sane fiet, atque observabitur ex inflammatis partibus etiam sensibilibus non principibus, si diu inflammatio duravit; sed transeamus ad phlegmonem, quæ non sola est ignea intemperies, sed habet humorem conjunctum, quam Galenus statuit esse inæqualem intemperiem cum affluxu humoris; unde necessario hæc cum partis tumore est, atque do-

In l. de inæq.
intemperiei

lore seu cum tristi quadam sensatione: tumores dolorosos phlegmonum esse proprios ex Hippocrate Galenus tradidit; sed age de signis, ad eas deprehendendas agamus: In partibus externis facile cognoscuntur, cum partibus inflammatis necessario contingat, ut rubescant (loquimur de vera phlegmone quæ ex puro sanguine fit) tendantur, renitantur, intumescant & doleant. Ita ut præter phlogosim partes inflammatae & dolorem & tumorem necessario habere debeant. Harum atque aliarum etiam cujuslibet generis in visceribus ipsorumque partibus concitatarum, haud facilis erit cognitio, omniumque maxime illarum quæ in partibus aut hebetem sensum aut nullum habentibus, fiunt. Nos vero plurimum laborabimus, ut eas propriis signis internoscamus. Itaque, ut rem ipsam aggrediamur, in partibus internis phlegmone obsessis, aut dolor sane manifestus, qui in sensu præditis percipitur, aut aliquis saltem obscurus, & vix apparens, qui aliquando tactu, parte inflammata compressa, deprehenditur. Quod ad ipsum dolorem pertinet, nimirum in partibus sensu præditis, constat varias dolorum species ex variis partibus excitari ac deprehendi. Namque si phlegmone arterias notatu dignas opprimat, aut partem in qua sint plures arteriæ, sitque notatu digna inflammatio, dolor cum pulsu sentietur, quem merito pulsatorium omnes appellant, nisi phlegmone transierit ad suppurationem, quando in parte etiam suppurationem habente dolor pulsatorius fiet; si vero membranas phlegmone deprehenderit, dolor si ab humore acuto, punctorius, & si à puro sanguine distendens erit, etiam inflammati nervi, arteriæ atque venæ dolorem per longitudinem tensivum patiuntur; dolor aliquando deprehenditur, veluti palo fixus, qualis in ureteribus atque in renibus apparet; verum enim vero hujusmodi dolores, si inflammatio levis sit, leves; si fortis, fortes sentientur; præsertimque in partibus maxime sensibilibus, uti est os ventriculi. Obscuros vero dolores nonnunquam phlegmonæ licet sint vehementes in partibus hebetem sensum habentibus concitare solent. Quorum alii graves sunt, cujusmodi existunt qui pulmones opprimunt, hepar, renes, adenes, lienem, cutem, membranamque cuti substratam. Pulmones nunquam

In 6. epid.
sect. 1. com.
2.

Gal. in 2. de
loc. affect.
cap. 7.

Gal. in 2. de
crisib. c. 10.
Galen. 2. de
loc. affect.
cap. 7.
Gal. in 2. de
loc. affect.
cap. 5.

In l. 4. de
loc. affect.
cap. 8.

quam dolore vehementi cruciantur, verum quendam gravitatis sensum, & aliquando extensionem quandam vel ad os pectoris vel ad spinam provenientem ægrotantes sentire, Galenus tradidit. Aliquando enim si substantia ipsorum inflammationem patiatur, membrana eos circumvolvens gravatur atque distenditur; eodem modo & hepatis carnosa substantia, lienis, renum, adenumque phlegmone gravata fit dolor gravis cum distensione quadam; si vero horum viscerum, præsertimque hepatis vasa, vel tunica inflammetur, sentiunt dolores acutos. Ceterum ex iis partibus inflammatis satis aperte dolores, qui oboriuntur, deprehendi circumscribique possunt, at aliis partibus nullo sensu aut obscurissimo præditis phlegmone obsessis, etiam notatu digna non nisi magna cum difficultate deprehendi possunt. Atque hinc fit, ut provincia in hisce partibus (quas alias diximus esse pancreas, epiploon five omentum, meseræum, mesocolum partes inter musculos ventris interiacentes) phlegmonas, tumores, atque abscessus cognoscendi sit difficillima. Quo Medicos alioquin eruditissimos sæpius nullam de interna phlegmone, quæ tamen quampiam prædictarum partium tenebat, suspicionem habentes, illa postea ab erumpente vel pure vel sanguine deprehensa, deceptos fuisse, haud mirum est. Ex quibus plærisque creditum est, internas phlegmonas, abscessusque in pancreate, meseræo, mesocolo, & omento neutiquam deprehendi posse. Verum si horum affectuum cognitio quæpiam haberi poterit, ab his quidem & non ab aliis signis assequemur, quod nimirum (licet aperte neque dolor neque tumor usquam in corpore sentiatur conspicuus) ægroti quendam gravem sensum, aut angustiam, aut pondus in ventre vel in hypochondriis sentire animadvertant, quem molestum sensum longe manifestius sensu tactus percipiunt & animadvertunt, si digitis accurate totus venter comprimatur, non tamen admodum valide, at leviter quidem, sensimque ac sensim venter erit comprimendus: præter hoc aderit febris continua, non admodum vehemens, quæ initio horroribus invasit, & quæ etiam plærumque horrores inordinatos habet, præsertimque, si fluxio renovetur, aut affectus ad suppurationem tran-

transeat; adde pulsus inæquales veluti ferrantes, non tamen multum duros animadverti; respiratio vero quadantenus inæqualis atque impedita erit. At de his nunc obiter, quando de singulis nunc longe accuratior à nobis sermo sit futurus. Itaque ex præmissis constat phlegmonas internas cognosci primo ex doloribus, aut saltem à quodam sensu in parte inflammata molesto, vel gravitatis, vel distensionis, vel angustiae, qui aliquando non nisi viscerum accurata compressione deprehenditur. Secundum signum erit in aliqua parte ventris durities, quæ digiti compressu maxime percipitur, de qua auctor Coacorum præfagiorum dixit: *Durities circa ventrem cum dolore in febribus horrificis, ægro cibos averfante, & alvo parum soluta, siquidem non expurgantur, ad suppurationem veniunt.* Tertium signum ex rigore vel ex horrore assumitur. Phlegmone quidem deprehensi principio rigent, aut horrent, aut refrigerantur, nimirum humore acri aut falso, aut acido à venis protruso sensibiles partes lædente, quo mirum non est, si cum horroribus inordinatis febres quoque accedant. Cujus sane signi rationem Desiderius Jacotius Medicus olim eruditissimus in Coacorum præfagiorum commentariis perbelle ita expressit, dicens: *Horrificas autem febres Hippocrates vocat non inrermittentes, sed symptomaticas, & phlegmonum interiorum proprias. Quibus horror duobus modis supervenire consuevit, uno propter exacerbationem, quam habent; & interdum typum à varia putredine humoris, cujus pars in venis continetur, pars extra venas jam collecta est, & intra abscessum.* Unde Hippoc. in lib. de vict. ratione agens, meminit frigoris pedum. Altero ratione ipsius phlegmones, idque tripliter, initio quidem fluxionis ad interiora, quæ habitum corporis refrigerat; & inæqualis spirituum calorisque nativi ad viscera contractionis causa est, deinde concepto jam abscessu ad suppurationem tendente: quo tempore suppurans vapor per morsum rigorem concitat, aut ad suppurandum congregatus calor in reliquis membris horrorem parit. Postremo sanie effusa, & membranas vellicante; ex quo Hippocrates effecit, horrorem, qui sine ratione invadit una cum febre, inflammationis interioris notam esse, & suppurationis. Hæc Jacotius: quibus sane comprehenditur, quomodo rigor

In l. 3. sect.
2. tex. 34.

Hipp. in 1.
epid. 1. text.
23.

Gal. de pul-
fib. ad Tyr.
cap. 11.

atque horror solet esse nota interioris phlegmones. Pulsus quoque inæqualis, vulgo ferrans & ferrinus ab inæqualitate cum quadam duritie dictus, aliquid vibrationis præ se ferens, phlegmones interioris indicium confirmabit. Respiratio itidem in omnibus inflammationibus difficilis observatur: frequens enim spiritus in iis semper est, & magnus etiam (nisi dolor urgeat, teneatque quampiam ex partibus respirationi servientibus, tunc enim parvus & creber fit.) Ubi vero phlegmone fuerit, vel in pancreate, vel in mesenterio, vel in omento vel in adenibus, respiratio quidem cum angustia erit & crebra & non parva; hisce omnibus signis additur febris quoque continua, quasdam exacerbationes habens, at non semper, quoniam nisi humoris ad partem inflammata fluxio renovetur, neque ad suppurationem inflammatio venerit, nullus rigor vel horror, ab initio ad finem usque observabitur; atque hæc de phlegmonum cognitione in communi nobis sufficiant, nunc singularum particularum & notitiam & curationem dicemus.

C A P U T IV.

De medicamentis ad phlegmonas internas, & primo de illarum, quæ phlogoses seu inflamina dicuntur, curatione.

In l. 13.
meth. med.
cap.

PHlegmonas simplices, quæ in sola caliditate siccitateque partem veluti perurente, inflammanteve constitutæ sunt, in corporibus concitari ex Hippocrate ac ex aliis antiquis Medicis à nobis nuper demonstratum est, hancque inflammationis speciem Græcos phlogosim appellavisse. Verumenimvero, hujuscemodi inflammationem raro exquisitam (nimirum quæ intemperies simplex calida siccaque sit, nullo humoris confluxu accedente) observari solet, & tantummodo per initia; loquor de iis, quæ effatu dignæ sunt. Etenim in his singulis cum pars inflammata & vehementer doleat, & vehementer incaleat, diu absque humoris fluxione esse non poterit, nam, ut & Galenus docuit, calor atque dolor sunt causæ præcipuæ phlegmo-

monum materialium, siquidem ex dolore atque ex calore humores ad partem inflammata[m] attrahuntur; unde phlogosis exquisita si magna vehemensve sit, diu exquisita manere non poterit, nam ex dolore caloreque sanguine attracto tumoresa phlegmone evadet; si vero non magna sit, vel si magna, partes sensu hebetes, vel non sentientes occupet, poterit quidem exquisita & simplex servari, cum sublato partis sensu humoris fluxio non sit futura. Phlogosis, si quampiam ex nobilibus partibus occupat, vehemensque sit, profecto morbus erit & acutissimus, & maxime periculosus. Ad quem quidem affectum (quod & ipse morbus adstrictus sit magnus & pro curatione laxatoria præsidia indicabit magna) conveniet quam primum sanguinis evacuatio tanquam magnum laxatorium, aut vena secta, aut scarificatis cruribus, aut adhibitis cum incisione cucurbitulis, antequam vero Medici eam moliantur, alvus clystere mollitorio erit laxanda; & sanguinis copia ex viribus, atque ex morbi magnitudine metienda erit; per os convenient aquæ stillatitiæ ex herbis facultate frigidis, actu tamen calidæ exhibitæ. Dabitur decoctum paratum in aqua ex foliis malvæ, althææ, violæ, endiviæ atque ex seminibus itidem malvæ, althææ, portulacæ; melonis, endiviæ & similibus. Nisi febris vehemens sit poterit per os exhiberi actu calidum lac asininum, aut equinum aut denique caprinum, camelinum, si haberi poterit, omnium erit maxime ad hoc negotium accommodatum, dabitur ad uncias quatuor calidum. Balnea aquæ dulcis calidæ erunt utilia; extimis partibus, si juxta ipsas subsit phlogosis utiliter adhibebuntur fomenta itidem ex decocto althææ, malvarum, funi, fœnugræci, hordei, temperate quidem calida. Epithemata ex simplici aqua tepida, vel ex alterata nuper dictis simplicibus medicamentis. Victus ratio erit humida, potestateque non calefaciens, ut ptisana hordeacea cum lacte seminum melonis & saccharo candido; aut lac ipsum seminum malvarum, althææ, melonis, cucumeris, portulacæ cum modico panis triti dissoluti, saccharoque candido. Potus erit aqua hordeacea, vel stillatitia, cichoreæ, ex foliis vel endiviæ, vel boraginis cum modico sacchari, vel julep, vel

syropi violati, clysteres, nisi alvus sponte laxa sit, saltem alternis diebus mollitorii erunt injiciendi. At ad phlogoses cum tumore, persanandas declinemus; quæ cum plures sint, scilicet, cerebri, cujusmodi est phrenitis, lethargus, aurium, gulæ, & gutturis, stomachi, hepatis, lienis, intestinorum præsertimque ilei vocati, venarum atque arteriarum effatu dignarum, renum, vesicæ, uteri; pleuræ membranæ & musculorum intercostalium, ut pleuritis, pulmonum peripneumonitis dicta; diaphragmatis, cordisque pericardii: nunc de iis agamus, quæ cerebrum seu caput occupent.

CAPUT V.

De phrenitidis curatione.

JAM ad phlegmonas accedimus persanandas, quas, cum tumore etiam fiant, merito inter morbos adstrictos adnumeramus. In quibus tractandis, ab iis, quæ capitis partes vexant, exordiri libuit. Harum vero præcipuæ sunt, quæ cerebrum, ipsiusque membranas occupant, cujusmodi est phrenitis, lethargus, & phlegmone cerebri, ex Paulo, atque Demetrio Ægyptiorum. Quarum quidem nunc medica præsidia tractabimus, à phrenitide exordientes; quam omnes affectum esse intelligunt, in quo *Φέρνα*, id est, mentem læsam deprehendunt. Aurelianus putat phrenitim dictam fuisse à difficultate mentis, ut dysuria à difficultate urinæ. Galenus ait: *μαίνεσθαι* siquidem, id est, insanire omnes homines dicunt eos, qui desipiunt citra febrem; *Φρενιτίζειν* vero, qui cum febre id patiuntur. Quod vero in febris vehementis vigore accidit, appellant & *παρακόψαι*, & *παραχθῆναι*, & *παραλησῆσαι*, & *παραφονῆσαι*: Phrenitim vero non appellant, nisi febriat æger & continue deliret, quo merito plerique Dogmaticorum definiunt hunc affectum, quod sit delirium perpetuum cum febre assidua. Herophilus, esse vehementem delirationem cum febre desinentem in brevem interitum tradidit; & Aurelianus inquit esse celerem mentis alienationem cum febre acuta, atque manuum vano errore, ut aliquid suis digitis phrenetici attrectare videantur, quod

Gal. in 1.
prorrh. 4
In 1. lib.
acut.
In 1. prorrh.
com. 1.

quod Græci Crocydismon, five carphologyam vocant, & parvo pulsu ac denso, five crebro. Plures quidem notæ ad phrenitidem veram cognoscendam, quæ, ut ajunt omnes, cerebro primario affectu læso oboritur, à Medicis animadvertuntur, quibus & cognoscitur, & ab iis quæ aliunde ab infernis partibus excitantur, distinguitur. Inter has vero (uti dictum est) præcipuæ sunt, delirii, febrisque continuïtas. Itaque omnium Medicorum sententia in phrenitide febris est assidua, sed id proprii habere videtur, quod in partibus extimis non ita acuta & evidens deprehenditur. Delirium vero magnum est quandoque ad læsam imaginationem, quandoque ad memoriam, quandoque ad discursum, & nonnunquam ad hæc omnes facultates læsas pertinens, quod & quandoque cum risu, cantu & similibus fit, & quandoque (ut ait Hippocrates) cum studio seu contentione, & nonnunquam cum æffreni, ferocique operatione. Plerumque solet in phreneticis observari manuum gesticulatio, floccorumque & festucarum collectio, quæ deliramenta Aurelianus vocat carphologyam & Crocidismon. Unde auctor libri Medici vocati Galeno attributi dicebat: *Phrenitidis notæ sunt insania vehemens, temeraria manuum gesticulatio, floccorum, & festucarum collectio & febris acuta.* Pulsus in iis est parvus, creber, atque durus, facies rubra, itemque oculi, & calidi, respiratio magna, hypochondria haud in principio tenduntur, sed postea, quibus distinguitur ab illa amentia, quæ septo transverso (phrenem Græci vocarunt) læso oboritur, in qua neque facies, neque oculi incalescunt, neque rubescunt; & respiratio est inæqualis, statimque morbi principio hypochondria tensa apparent. Urinæ solent quandoque coloratæ & quandoque tenues & decolores observari: plerumque vero in principio in ipsis suspensum veluti in circulum elatum videri solet, quod & Aurelianus animadvertit; atque hisce notis cuique phrenitis innotescet. Dogmatici dicunt hunc affectum excitari à cerebri, ejusque involucrum (quas membranas Græci meninges appellant) phlegmone, aut ex sanguine, aut ex bile flava, aut ex uisita effecta. Quo Hippocrates merito dixerat: Desipientias quasdam esse cum risu, scilicet quæ à sanguine, &

C. Aur. 1.
acut. c. 3.

Gal. 5. in de
loc affect. c.
4.
In 6. aphor.
53.

In 1. acut.
c. 9.
Cap. 15.

Cap. 7.
Cap. 9.

In cap. 9.

Cap. 9.

Gal. in 1.
progn. 24.
In 6. aphor.
53.

quasdam cum studio, quippe à bile, & quasdam, ut expressit Galenus, cum temeritate, ab eadem retorrída bile obortas. Aurelianus inter Methodicos magni nominis Medicus phrenitim à strictura fieri, quam postea tumoris nomine expressit. Quam sententiam ab omnibus quidem Methodicis confirmatum iri, haud fore dubitandum putamus, cum omnes phlegmonæ ad morbum adstrictum referantur. Quo non sine magno errore Aurelianus in 1. libro acutorum affirmasse, phrenitim fieri quandoque à solutione, credidimus; ita is habet: *Nos vero aliam dicimus esse ex strictura, aliam ex complexione stricturæ atque solutionis*; quod postea quoque sæpius confirmavit; perinde ac si dixerit, phrenitim aliam esse morbum adstrictum, atque aliam laxum. Quæ opinio plane à veritate abhorret, si quidem verum sit, omnem phrenitim, fieri ex phlegmone in cerebro & in membranis, nullamque ab evacuatione. Neque est, quod dicat: at si adjuncta fuerit stricturæ solutio, ut aut venter fluens aut sudores esse videantur; quoniam phrenitis nunquam ex aliqua evacuatione, licet immoderata sit, vires plurimum resolvens, fieri potest, namque nullus etsi immoderatus resolvatur, phreneticus (etsi possit quidem delirare) esse poterit, cum necessario ad hunc affectum faciendum humor requiratur, tumorem, atque obstructionem faciens, ut ipsemet Aurelianus non negavit; quem affectum vocat, stricturam corpulentam atque calidam. Non negamus tamen phrenitidi, quæ est morbus adstrictus, posse conjungi morbum laxum, cuiusmodi sunt sudores assidui, fluores ventris & similes alii affectus. Non tamen hi phreniticam alienationem faciunt. Cognitis huiusce morbi causis, præstabit, antequam ad medicamenta, quibus phrenetici sanantur, declinemus, nos prænovisse, quales phrenitides sint sanabiles, & quales curationem non admittant. Tametsi phrenitis omnis, quod princeps sedes cerebri sit affecta, exitialis habeatur. Hippocrates, quæ cum risu fiunt, securiores fecit. Gal. vero in commento dixit, nullam desipientiam securam esse, sed quæ cum risu sit esse minus periculosa. Minus malum est, si delirium non vehemens sit, & ægroti dormiant, à somnoque in pejus non abeant, longeque melius si à somno

mi-

minus delirent & quietiores reddantur, si hæmorrhagia copiosa in die decretorio apparuerit, vel sudor copiosus, præcipue si ex capite multus & calidus fluxerit, sudante simul reliquo corpore; his enim evacuationibus phreneticos aliquando judicari Galenus tradidit. Phrenitis vero contrario modo se habens summopere formidanda, & plærumque lethalis erit, quippe illa, in qua delirium præterquam quod est continuum, etiam vehemens itidem sit, & omnium maxime effrene atque ferinum si fuerit, cum assiduis vigiliis, vel si somnum habeant maxime turbulentum, atque ab eo nedum delirium non mitescat sed augeatur, vehementiusque eos vexat. At non solum ferinum est exitiale sed aliquando quod obscurum est & blandum videtur, ut auctor prorrheticorum expressit; & Galenus in commento dixit, hæc phrenitides esse summe exitiales, & fieri aut quia statim habent conjunctam comam, de quibus Hippocrates in epidemiis ait: *Nullus phreneticorum vehementer insanivit, veluti in aliis usu venit; sed alia quadam veteriosa ad somnum inclinatione capite gravati peribant*; aut quia virtus summe languet, & quasi hecticam desipientiam Galenus vocandam existimavit: illæ desipientiæ etiam in principio, atque hæc postea apparent; phrenitidis vero generationem ita expressit: *Phrenitide igitur ipsa ex bilioso succo generationem habente, cum is in cerebro decubuerit, principio quidem qualitate ipsius nondum toti cerebri corpori permista, confusaque, tumultuosæ fiunt desipientiæ; procedente vero tempore simile quippiam contrahitur lanis, quæ à tinctoribus appellatis tincturam accipiunt. Nempe & hæc vix eluibiles redduntur, non secus, quam quæ proprium ab initio colorem habent. Talis igitur cerebri veluti tinctura desipientiam hecticam habet, atque ob id affectio horum, ut febrium hecticarum, prava est, quas quidem cum incipiunt constitui, vix solvi, exquisitè vero constitutas, absolutasque solvi non amplius posse demonstravimus. Utroque modo facta exitialis est, quo rectè dicebat auctor prorrheticorum: *Tremulæ, obscuræ, blandæque & contrectabiles desipientiæ valde phreneticæ*. Ubi vero phrenetici maxime inquieti sunt, anxii, jactabundique, plurimum est timendum, non minus quoque periculi esse intelligemus, ubi urinæ albæ & perspicuæ erunt,*

al-

In 3. de cri-
fib. cap. 3.

Hipp. in 2.
aph. 2.
In 1. prorrh.
33.
In 3. epid.
sect. 3. tex.
45.

1. prorrh.
tex. 33.

In l. 4. apor.
tex. 72.

Gal. in 1.
prorrh.
com. 15.

In 1. pro-
gnosticorum
tex. 23.

1. prorrh.
tex. 9. in
comm. 16.
In lib. 13.
meth. med.
cap. 8.

albæque itidem fæces si excernantur; de illis Hippocrates scripsit: *Quibus urinae albæ perspicuæ, malæ, præsertim si in phreneticis appareant; & Galenus dixit: Nullum vidi phreneticum, in quo talis urina apparuisset, servatum.* De dejectionibus vero albis itidem iudicium fieri oportet. Quod auctor, prorrheticorum ita expressit: *phreneticis alba dejectio mala est; cum quibus excrementis rigor si apparuerit, erit pessimus, atque ab ipso sanguinis è naribus stillæ exitium prænunciant, non minus quam faciunt, sudores, alvi fluores & omnes aliæ vacationes, præsertimque si & ipsæ haud bonæ fuerint.* Accedit manuum gesticulatio, de qua etiam Hippocrates ait: *Qui in febre acuta, aut in phrenitide, aut pulmonia, aut capitis dolore, manus ob os fert; aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit, id omne malum, exitialeque est.* Si vero in phreneticis postea vel tremores, vel convulsionem apparuerint, ægrotos certo morituros prædicemus, videntur enim hæc symptomata esse exitialium phrenitidum propria. De tremoribus in prorrheticis ita scriptum est: *Phrenetica vehementer tremantia finiuntur.* Galenus vero ait: *Non autem phrenetici omnes tremorem incurrunt, sed qui deterrime habent; & de convulsionibus Galenus itidem dixit: succedit maxime exitiali phrenitidi, nec sanatum quempiam ita convulsorum aut ipse vidi, aut alium narrantem audiui.* Quare & singultus ob id, ut Aurelianus etiam notavit, erunt in phreneticis pessimi. Unum aliud Aurelianus addidit, eam phrenitidem esse lethalem, quæ in febricitantibus post primum diatrium fit, eaque præsertim ratione quod tunc vires prædebilitas vexet. At his præcognitis, opportunum erit ad hujus phlegmones curationem accedere. In qua primum vivendi ratio instituat, quæ erit, ut ægroti collocentur in aëre quidem temperate calido & humido, lucido, non obscuro, quod talis aër conducat ad omnes adstrictos affectus, atque hunc aërem laudavit inter Dogmaticos Asclepiades Medicus; decumbant præterea in lectulo molli, pluresque sint ad illorum curam, fin minus fieri potest, arcte ligentur ad cubilis partes, somnum procurent, hilares quoad fieri potest, quietique maneant. Quo

NON

non paucis visum fuit, phreneticos non harmonia atque musica (ut aliquibus videbatur) revocari posse: iram, atque excandescentiam fugiant. Cibus sit actu calidus & humidus, tenuis, paucus, bis in die datus; cujusmodi erit cremor ptisanæ, panis item in jure tenui aquosoque coctus, vel lac seminum melonis, cucumeris, papaverum alborum, cum modico panis parato: potus sit aqua ex hordeo decocta cum saccharo vel stillatitia actu tepida; à vino omni plane abstinendum; si alvus adstricta sit, clysteribus mollitoriis laxetur, scilicet iis, qui parantur ex decocto malvarum, althææ, violarum, ex oleo vel dulci communi, vel violaceo, melle rosaceo, atque modico salis, vel sint ex cremore ptisanæ hordeaceæ, oleo atque saccharo & modico salis: qua alvo emollita statim ita indicante morbi adstricti magnitudine atque viribus permittentibus, secta vena jecoraria primum, & mox cephalica, mittatur ea copia sanguinis, quam vires permittent, quæ evacuatio statim in principio facienda erit. Unde Aurelianus merito dixit faciendam intra diatritum aut in ipso diatrilo. Ægyptii maxime proficuum agnoscunt esse sanguinis copiosam evacuationem, quæ fit cruribus scarificatis, eo modo, quem nos in libris de Medicina Ægyptiorum alias docuimus. Non pauci sunt qui sanguifugis hæmorrhoidibus apposis sanguinem evacuant; post hæc communes sanguinis vacuationes, ita magnitudine morbi suadente, existenteque virium robore, aliæ ad capitis partes (capite prius raso) particulares sanguinis evacuationes cum ab antiquis tum à récentioribus Medicis commendantur, ut capitis partes tumentes magis laxentur. Unde hirudines sæpius ad venas retro aures positas adhibent, idque semel vel bis in die, modicum sanguinis evacuando; summa cum utilitate secta vena frontis sanguis mittitur. Aurelianus capiti quatuor cucurbitulas cum modica flamma adhibendas censuit, à quibus si pars erubuerit, erit leviter scarificanda, modiceque sanguis detrahendus. Quas etiam adhibebat cum scarificatione (morbo indicante majus laxamentum) præcordiis, pubi, coxendicibus, atque aliis ex infernis partibus; verum in tempore, quo sint adhibendæ, deceptus est, qui postea & non in principio adhibendas consulverit, cum

C. Aurel. l.
1. acut. c.
10.

principio ad revellendum hujusmodi præsidia hæc usui veniant, & postea, quæ à parte affecta evacuant; his præmissis evacuationibus, capiti apponendæ sunt spongiæ ex aqua calida expressæ, & aliquando ex oleo dulci calido, quo partes fovendæ erunt; frictiones ad totum corpus cum inunctione conveniunt, adstrictum enim corpus laxant. At perseverante phrenetico affectu, si fieri potest, utendum erit stillicidio bis in die ex aqua dulci temperata spacio unius horæ. Oxyrrhodina temperata, actu calida capiti apposita ex oleo dulci & modico aceti ad penetrationem juvant; sed actu frigida improbantur, cum adstrictum augeant, digestionemque humoris impediunt, flammeumque calorem intus cohibeant, augeantque non injuria affectionem adstrictam. Dogmatici plura medicamenta adhibebunt ex herbarum succis, & aquis, cujusmodi est aizoi, polygoni, portulacæ, nymphææ, lactucæ & similium, oleisque & unguentis potestate frigidis, quæ non sine errore actu frigida nonnulli adhibere solent; si actu calida adhibeantur, minus malum est, sed usus assiduus frigidarum facile phrenitim in lethargum, qui majus malum est, mutat. Quare præstabit cum Methodicis Medicis uti laxantibus, ut humores stricturam facientes exhalent, digeranturque. Itaque (uti dictum est) stillicidium ad futuram coronalem ex dulci aqua modice calida utilissimum erit; quosdam vidimus solo hoc præsidio prudentes evasisse; fomenta quoque ex aqua, in qua malva, althæa, fœnugræcum & similia ebullierint, spongia excepta & adhibita moderate calida, erunt utilia, item ex oleo dulci amygdalino calido apposita. Juva- bunt ovium, vel castratorum pulmones statim ex animali extracti, & calidi capiti impositi, item pulli gallinacei medio dissecti, omniumque maxime columbi eodem modo capiti adhibiti; etenim calor illorum animalium plurimum facit ad humorem intra capitis membranas adstrictum digerendum, atque ad eas partes adstrictas laxandas; longe plura medicamenta scio ab aliis inventa, sed hæc à nobis proposita, tuto phreniticos qui sanari queunt, pristinæ valetudini restituere, apta erunt.

CAPUT VI.

De medicamentis ad alias phlegmonas cerebri, sed præsertim ad eam quam Ægyptii Dem el muia appellant.

Cerebrum phlegmone vexatum sæpe, ut aliqui veterum Medicorum cognoverunt ita intumescit, ut capitis futuræ distendantur, dolorque eos vexat maximus, diuturnus, angor, rubor multus in facie, cum tumore molli, oculi fiunt emissitii, atque caput inturgescit. Quandoque etiam cerebrum erysipelate vexari deprehensum est, in iis caput universum dolore vexatur, adeo ut flammis uri videntur, os ficefcit, valde sitiunt, facies tamen subpallida atque frigida est. Ad hos omnes præmissis clystere mollitorio, ex oleo violato, saccharo, vel melle rosaceo, & ex decocto malvarum, violarum, mercurialisque parato, sanguis mittendus erit primo ex vena, modo plenitudo adsit, vel ex cephalica, & postea selecta vena frontis, utile erit etiam adimere sanguinem cucurbitulis cum scarificatione capitis partibus adhibitis, collo & spatulis; simili modo non spernenda erit sanguinis evacuatio sanguifugis apposis hæmorrhoidibus. Quibus præmissis vacuationibus, omnia tentanda erunt capitalia medicamenta, quæ ad phrenitim à nobis in altero capite præscripta fuerunt. Huic phlegmoni capitis similis videtur esse morbus, qui singulis fere annis Ægypti populos campsinis ventis spirantibus in prima æstate devexat, aliquando non minorem stragem faciens, quam si magna pestilentia esset, hoc enim affectu, quem Dem el muia Ægyptii appellant, innumeri repente eodem tempore moriuntur. Nosque ipsum in magna Cayri civitate epidemice anno 1583. Mense Majo, grassantem observavimus, innumeri tunc temporis per universam civitatem quasi repentina morte moriebantur. In iis præcedit capitis dolor cum vigilia per aliquot dies ante non admodum gravis & postea in altero angulorum oculorum interno exilis quidam tumor rubens efflorescens apparet, quasi exinde erysipelas sit futurum, qui tumor paulo-

Paul. in l. 3.
cap. 7.

In lib. 2. de
diff. feb.

post, spacio quippe duarum aut trium horarum ad plus intro recurrit, atque evanescit: à quo fere continuo homines obmutescunt, atque manibus delira facientes apoplecticorum modo extinguuntur. Hoc genus morbi excitari ab humore præ insigni putredine quasi veneno exitialissimo reddito, apud omnes Medicos Ægyptios constat. Hujusmodi vero excellens putredo ab aëris (permultos dies ventis ex meridie summe calidis, quos campsinos vocant, spirantibus) immodico æstu fit, atque etiam, quia humores in Ægyptiorum corporibus exuperantes (ob ipsorum pravam victus rationem) magnam ad vehementer putrescendum aptitudinem habentes, ex aëris illo æstuoso calore summe computrescunt. Galenus quoque fateatur ab intensa aëris caliditate tantam putredinem humores nancisci posse, ut exinde pestilentia fieri queat; quod vero ex ambientis æstuoso calore caput maxime incalefactum lædatur, quippe ob eam causam quasi à calore attracti humores ex corpore universo in caput delati, exitialem phlegmonem faciunt, omnes Medici, antequam tumor in interno angulo oculorum conspiciatur, statim præmisso clystere laxatorio, secta vena dextri cubiti interna primum sanguinem mittunt ad minus ad libram, & altera die altero brachio eandem vacuationem repetunt. In mulieribus, eunuchis atque pueris mittunt sanguinem à scarificatis cruribus, utilissima quoque est postea repetita sanguinis evacuatio adhibitis cucurbitulis cum scarificatione dorso & spatulis: etiam secta vena cephalica, post sectionem internæ, repetunt educationem sanguinis, si modo vires permittant; quibus præmissis evacuationibus balneum vaporarium ingressi sudare eos jubent atque ex calida aqua lavari. Aliqui post sanguinis evacuationem, in balneo devorato decocto ex dulci ligno liquiritiæ & modico seminum fœniculorum parato, vomere plurimum coguntur, per vomitumque expurgati per horam sudant. Quæ præsidia statim; incipiente dolore capitis, adhibita, plures à morbo præservarunt.

CAPUT VII.

De medicamentis ad lethargicos.

Lethargum antiqui vocarunt ἀπὸ τὰς λήθης, & ἀργῆς quasi iners oblivio, cum in ipso marcor & inexpugnabilis pene dormiendi necessitas deprehendatur. Methodici stricturam vocant vehementem: Dogmatici esse continuum soporem cum oblivione, amentia, atque cum febre assidua dixerunt; symptomataque idcirco esse facultatum animalium deprehenditur, namque (ut Galenus docuit) memoria, ratio, atque etiam imaginatio læditur infirmave redditur. Memoria vero plusquam aliæ animales facultates læditur in lethargicis. Quo cerebrum itidem lædi (dicant quicquid velint Methodici) cum animalium facultatum sit sedes, omnibus plane constabit; unde Dogmatici merito dicunt hunc affectum esse delirium itidem (ut de phrenitide dictum est) continuum, cum febre, sopore atque oblivione; lethargici omnium, veluti amentes, obliviscuntur, alto sopore tenentur, eosque concomitatur febris lenta assidua, non impense acris. Pulsus in ipsis magni, rarique sunt & undosi, respiratio nimis rara & imbecillis; somno perpetuo premuntur, à quo ægre possunt excitari, & quocunque modo excitentur, vix respondent, obliviosi, mente capti, oscitante crebro & hiant ore aliquando persistunt, tanquam claudere id obliti, dejiciunt per alvum complures liquidiora, nonnullis contra venter inarescit; urinam reddunt jumentorum lotio similem; ex ipsis quidam tremiscunt, & undique defudant. De lethargicorum symptomatibus, quæ tum affectum concomitantur, tum quæ postea sequuntur, Hippocrates in Coacis præsagiis ita scripsit: *lethargici manibus intremiscentes, somniculosi, male colorati, subtumidi, pulsu segni, quæ sunt sub oculis inflatis & sudores superveniunt, & alvi tumet biliosis & meris; sin obaridas habuerint urina & alvi excrementa exeunt præter voluntatem, urina veluti jumentorum est, potum non expetunt, neque aliud quicquam; postquam resipuerint, collum dolorosum se habere dicunt & sonitus per aures transire.* In

C. Aurel. 2.
acut. c. 1.
Gal. in 3. de
loc. affect. c.
5. & lib. de
diff. sympt. c.
3.

Paul. lib. 3.
cap. 9.

In l. 4. com.
1. tex. 26. &
27.

quo affectu perpetuo somnulosi sunt, obliviosi, male colorati, subtumidi, neque potum neque quicquam expetentes; his supervenit aliquando sudor & aliquando alia excretio. Archigenes & Possidonius vitio earum partium, quæ in hypochondriis sunt, fieri voluerunt. Aurelianus voluit in hoc affectu totum corpus esse affectum, sed principaliter caput; nulli dubium est, fieri verum lethargum læso capite, primario affectu ex pituitoso humore cerebrum, ejusque membranas obsidente: aut à pituita etiam inibi putrescente. Non raro in febribus pituitosis circa accessiones fieri observamus hunc affectum à vaporibus ex infernis partibus in caput sublatis; at hic non est assiduus affectus, sed per accessiones potius fiunt somnulosi & obliviosi. Methodici affectum idcirco esse adstrictum exinde dixerunt, quod nimirum cerebri membranæ in tumore constitutæ sint, atque in viarum densitate constrictæ. Affectus plerumque lethalis est. Galenus ait, esse hunc morbum longe lethaliorem peripneumonia, quæ phrenitidi supervenit, & omnium maxime judicatur lethalis, quod nimirum fiat refrigerato propter innati caloris resolutionem cerebro; lethalis etiam esse solet hic affectus, qui vel sudore superveniente, vel alvo plura excernente, vel aliqua alia excretionem apparente, non minuitur; sed his præmissis ad curationem instituendam nunc descendimus, in qua illud primum attenditur, ut lethargici, in loco lucido, calido, reponantur, victusque itidem tenuis actu calidus atque humidus instituatur, à vino abstineant (quod non nisi virium manutenendarum causa, oligophorum seu pauciferum, vel aqua dilutum concedetur) hujus loco aqua cum modico cinnamomi decocta ipsis concedatur, vel aquosa carniura jura. Omni studio, si immoderatus somno premantur, erunt expurgandi, primo clamoribus, mox aliqua dolorifica attrectatione; & cum hic affectus sit perinde ac phrenitis morbus adstrictus, ideo iisdem est opus medicamentis laxatoriis. Neque est, quod Methodicis aliqui objiciant, curam debere esse multum differentem ab ea quæ sit in phreneticis, cum in his omnes fere admiserint usum medicamentorum refrigerantium, & in lethargicis calefacientium. Dictum profecto est, etiam

Aurel 2.
acut. c. 6.
Gal. 4. de
caus. pul-
suam. c. 13.

etiam in phrenetico affectu summe calido convenire balnea temperate calida, ex aqua dulci parata, nunquam frigida; stillicidia etiam aut ex eadem aqua, vel ex oleis, quæ licet potestate frigida sint, tamen cum actu calida exhibeantur, potius modice calefacere quam refrigerare fateri oportebit, si verum est, quod Galenus sæpius de aqua & de aliis medicamentis potestate frigidis memoriæ prodidit, quippe hæc si actu calida adhibeantur calefacere; neque credendum est hæc intra corpus recipere refrigerandi facultatem, cum calor partium læsarum & natus, & externus scilicet inflammatorius, vel febrilis nunquam permittat medicamentum refrigerescere. Quod Medici praxim exercentes quotidie observant in usu medicamentorum refrigerantium ad calidos morbos exterius adhibendorum, quandoquidem cum emplastra, tum epithemata, actu frigida partibus adhibita, jubent sæpius mutari, quoniam quæ diu adhærent, incallescunt, atque idcirco deinceps etiam incalefaciunt, itaque multo magis Dogmatici concedent in lethargo usum habere calida medicamenta, cum summe calidorum usum omnes Dogmatici etiam admittant, & in medendo affectent. Mirum itaque haud erit, si etiam ad lethargum opus sit medicamenti laxatorii, quo magnitudine passionis ita indicante viriumque robore permittente, nimirum ubi vehemens sit phlegmone, adsitque febris etiam magna, omnes sane & Dogmatici utuntur sanguinis missione tanquam præsidio laxatorio magno, cucurbitulisque non minus cum scarificatione ad occiput, & ad dorsum, atque ad crurum partes, aliquando etiam capitis partibus sanguisugis apposis sanguinem evacuant; venis & retro aures & fronti utiliter hirudines (si opus sit copiosiori sanguinis vacatione) poterunt adhiberi. Clysteres quoque, si alvus adstricta sit, laxatorii utiles erunt, cum simplices (scilicet ex oleo, melle, & decocto malvarum, mercurialis, betæ, furfurum) tum compositi purgatorii, cujuscumque erunt, qui parabuntur, accipiendo (exempli gratia decocti malvarum, mercurialis, betæ, centaurii minoris libram, mellis simplicis, vel rosati, atque olei communis singulorum uncias tres, electuarii leniviti unciam, & diaphæniconis drachmas tres; usu veniunt etiam

In 1.1. simpl.

Gal. in lib.
11. meth.
cap. 31.

Inl. 3. c. 9.

etiam caputpurgia, scilicet errhina, apophlegmatismata, nimirum ad pituitam ex capite purgandam; unde Paulus dicebat: os ungi oportere, & palatum ex detrimento sinapi cum mellis momento, conarique oportere pituitam indidem affixam digitis ejicere; ad idem etiam apophlegmatismi usus erit opportunus ex oxymellite cum hyssopo, aut pulegio, aut origano, aut cum ipso quoque sinapi paratus. Neque Aurelianus hæc quod vehementer calida acria sint ullo pacto reprehendere debuerat, cum ipsa ut laxantia purgatoria & ut metasyncritica conveniant. At quid? an non usus vehementer calidorum lethargicis, ut omnes Dogmatici medendo observant, utilis esse deprehenditur? Siquidem ex oleo dissolutum castoreum, sinapi, origanum, pulegium, peucedanum & similia maxime accommodata huic affectui fere ab omnibus cognita sunt. Dogmaticis quidem, quoniam indicentur ab humoris phlegmonem facientis frigidityte, atque crassitie; si fortis fuerit inflammatio, atque cum ea febris quoque vehemens neque in via etiam Dogmaticorum ea medicamenta acria (quod & inflammationem & febrem augere queant) utilia esse poterunt, at ex oleo mista, remissa ipsorum caliditate ad laxantium naturam accedent, atque idcirco hæc laxantia convenient, derafo capiti adhibita, atque etiam naribus objecta. Aurelianus vero damnavit usum odoratorum, & maxime fætentium, quod repleant caput stricturamque augeant. At hæc ex modico aceto mixta naribus admoveri possunt, quod humorem in capite adstrictum extenuando, digerendoque capitis adstrictas & densatas vias laxent, laxatoriorumque idcirco genere & ipsa comprehendere oportere nos alias ostendimus. Oxyrrhodinorum vero usum, quem in istius morbi principio, omnes fere sectæ dogmaticæ sequuntur, merito à Methodicis non minus in lethargo quam in phrenitide etiam damnantur, siquidem cum sint adstringentia vel frigida, à capitis cute ad affectas partes humores & vapores impingunt, quo nos alias animadvertimus nunquam in partibus nobilibus, in visceribusve proximis esse utendum repellentibus medicamentis. Demum ad universum corpus lenes frictiones, & inunctiones ad ipsum sane corpus laxandum utiles erunt, ad rarefacien-

ciendosque meatus cutis, per quos humoribus exhalantibus, minus ipsorum copiae ad cerebrum efferatur; atque hæc sint dicta de lethargo; cum vero sæpius phlegmonæ aurium internas partes haud cum parvo periculo divexant, de medicamentis ad eas perfanandas quoque à nobis in præsentia est agendum.

CAPUT. VIII.

De medicamentis ad internas aurium phlegmonas.

Aurium partes internas (scilicet in meatu auditorio nervum non ex longo spacio cerebro copulatum, atque tenuem cartilaginem) sæpe cum ingenti dolore atque febre vexari sæpissime deprehendimus, & non absque multo ægrotantium vitæ discrimine; ita, ut plures & deliri evadant, & convulsi moriantur; signa harum phlegmonum sunt, dolor acutus pulsatorius, & insignis, ut ab eo ægroti molestissime agantur, & in periculum phrenitidis, atque spasmi sæpius provehantur, hunc dolorem concomitatur febris assidua, dolorque est firmus, fixus in parte, acutus, atque non sine pulsu; quod si malum augeatur, delirium quoque cerebri vicinitate phreneticum fit, convulsionesque malo ad exitium veniente etiam apparent. Hunc morbum fieri ab humore acuto bilioso, nervum atque membranam in aurium cavitate positam inflammante; unde merito adstrictus morbus est, unde ad hujus curationem laxantibus præfidiis erit opus. Sanatio vero est difficilis & morbus lethalis, nisi humor in aure suppuretur. In omnibus sane qui evadunt, solet pus copiosum per aurem inflamatam excerni, quod ni observetur, periculum in malo augetur. Quod Hippocrates in prognosticis ita expressit: *Aurium dolor acutus cum febre continua, ac vehementi difficilis est, periculum enim delirii abolitionisque immminet. Nati minores septimo die aut citius ab hoc morbo interimuntur, nati vero majores tardius. Febris enim ac delirium minus eos infestant & aures in eis antea suppurantur.* Quare si pus excernitur album in die critico, & ægroti allevantur, salutisque spes concipitur futuræ. Ne vero dolor delirium atque febrem faciat, medicamentis continuo

In lib. 3.
tex. 13.

Tex. 14.

Ece

crit

erit occurrendum; primum itaque, ni alvus laxa erit, clyster laxatorius erit injiciendus, scilicet ex oleo, melle & decocto laxatorio communi (scilicet ex malva, althæa, mercuriali, fœnugræco & similibus) parato: quo excreto, secanda erit vena virium robore permittente vel interna, vel cephalica, vel utraque in brachio ad aurem dolentem directe posito, mittendusque erit sanguis, ut affectus magnitudo exposcere videbitur, atque virium robur permittet. In pueris primum scarificatis cruribus Ægyptiorum modo & postea adhibitis cum scarificatione cucurbitulis sanguis mittendus erit; si malum perseveraverit, poterunt etiam hirudines venis post aures positæ adhiberi, sed præsertim post aurem inflammata; hæc quidem sanguinis evacuatio plurimum juvabit. Qua præmissa sanguinis evacuatione ad topica medicamenta erit deveniendum. Unde juvabunt inunctiones ad omnes auris dolentis extimas partes, ex oleo amygdalino dulci, recenti, vel ex chamomelino, vel ex communi dulci tepido, vel lilino, vel ex eo, in quo althæa aut fœnugræcum, aut melilotus, aut semen lini ebullierit, calido auris fovebitur, & intra meatum auditorium idem calidum injicietur, vel hydræleo calido, vel butyro liquefacto, vel mulsa partes circum aurem dolentem illinentur, vel spongia iisdem oleis calidis imbuta & expressa utiliter totius auris externæ regioni adhibebitur; fomenta etiam ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, lini, cymarum ebuli erunt accommodatissima: posteaquam vero pus effluxerit, hydromel erit calidum injiciendum, diuque continuandum (ut pus effluat) quoad omnis morbi causa erit sublata; haud erunt in principio negligendæ frictiones deorsum versus in brachiis, dorso & cruribus factæ, & postea ad universum corpus eadem fient, cum inunctione calida ex oleo amygdalino dulci, ut corpus totum diffletur, fuliginosique humores per poros cutis exhalent. Hac enim impedita evacuatione, humores tenues fuliginosi intus clausi, necessario in caput deferuntur, malumque augebunt.

CAPUT IX.

De uvula, & glandularum juxta linguam positarum phlegmone curanda.

ORis partem, quæ gurgulio & uvula & columella dicitur, sæpius inflammari & vehementer quidem inflammari, non est Medicus, qui non observaverit, non minus etiam eas glandulas, quas Græci antiadas & Latini tonsillas vocarunt, phlegmone frequenter ob ipsorum calidam humidamque naturam vexari, omnibus itidem notum esse non ignoramus. In qua nonnunquam tunica, nonnunquam subjecti muscoli patiuntur. Uvæ vero seu columellæ phlegmone, si quis aperto ore linguam comprimatur, statim aperte ex tumore, rubore, dolore, deglutiendique difficultate, cuique innotescet. Antiadarum vero phlegmonen iis signis deprehendemus: scilicet, rubore itidem, tumoreque exterius apparente, seu duritie juxta ipsas cum dolore, quæ aperte innotescet, si digitis pars comprimatur, adest quin etiam transglutiendi difficultas, & si malum ad gutturis partes proprius accesserit, etiam respirandi difficultas; hanc inflammationem effatu dignam sequitur febris, quæ inflammata uva non apparet, vel levis quidem. Uterque affectus cum morbus adstrictus sit, laxatoriis utendum erit; dico utendum esse laxatoriis ubi affectus perfectus sit, quo tempore humor majori ex parte ad partem inflammatam defluxit. In principio vero, quo tempore humor fluit, non laxatoriis (quod nondum factus sit morbus adstrictus) sed adstrictoriis erit opus. Quamobrem tali tempore convenient per os gargarismata adstringentia, ut fluxionem prohibeant, seu repellant; hujusmodi autem medicamenta erunt, aquæ stillatitiæ rosarum, plantaginis, lenticulæ palustris, polygoni, rubi, & similium, vel decocta in aqua parata ex prædictis herbis, cui decocto poterit permisceri syrupus aliquis adstrictoriæ facultatis, cujusmodi erit, qui ex succo mororum paratur, ex rosis ficcis, ex granatis, atque ex myrto; aqua itaque convenient pro gargarismate hujusmodi, quæ (exempli gratia) accipiet, aquæ plantaginis libram, syrupi è succo mororum (diamorronis vocati)

uncias duas, ac post principium erunt necessaria gargarismata laxatoria, quæ erunt ex decocto malvarum, violarum, althææ, fœnugræci, caricarum pinguium, hordei, cum syrupis vel de glyziriza, vel violato, vel hydromele, vel similibus; exterius vero convenient inunctiones calidæ ex oleis dulcibus laxatoriis, cuiusmodi est commune dulcissimum, amygdalinum itidem dulce, lilinum, irinum, & ex radice cucumeris sylvestris, vel althææ paratum; fomenta itidem ex decocto althææ, meliloti, fœnugræci seminis lini, spongia excepto & calidè gulæ & extimis partibus apposito, hæc vero singula prædicta medicamenta non prius admovebuntur, quam præmisso clystere molitorio, fuerit (ita requirente phlegmones magnitudine) sanguis evacuatus primo, aut secta vena interna dextri cubiti, aut scarificatis cruribus, & mox sectis venis sub lingua positis, scilicet morbo adhuc minime cedente. Principio convenient frictiones extremorum ad humorem revellendum, balnea ad pedes calida, in quibus bis in die ante cibum pedes immerguntur, quoadque plurimum rubescant, detineantur. Demum lenes frictiones fient, ex oleo calido dulci, ad omnes corporis partes, ut fuliginosorum excrementorum evacuatio per poros cutis adjuvetur. Victus iis congruet tenuis, boni succi, modicus (cum plenus, & crassus tumentiam in corpore augeat) à vino etiam abstinebunt, cuius loco bibent ægroti, aquam hordei cum saccharo, vel mulsam dilutiorem.

C A P U T X.

De medicamentis ad gutturis phlegmonem, quam anginam vocant.

PHlegmonem gutturis fauciumque musculorum cum externorum tum internorum Græci synanchen, à suffocatione, quam inducit, appellarunt, Latini vero anginam; juxta vero varias faucium, gutturisque læsas partes, variis nominibus Græci hunc affectum nominarunt; siquidem inflammatis gutturis musculis internis, *συναγχην* & externis *παράσυναγχην* dixerunt; & faucium musculis itidem internis affectis *συναγχην*, &

& παράσυνάγχην externis. Compluribus cynanchen, à canibus, lycanthen à lupis, atque à suis (qui & ipsi hoc malo vexari soleant) chyanchen, hunc affectum vocatum fuisse, visum est; cum vero angina omnis, (ea excepta, quæ cervicis vertebrae (auctore Galeno) intro versis luxatisque, atque gutturis, fauciumque musculis vehementer siccatis fit) gutturis aut faucium musculis inflammatis oboriatur, necessario in ipsa hæc signa elucebunt; scilicet omnibus anginosi cum spirandi, tum deglutiendi difficultas aderit, respirandi difficultas major observabitur, gutturis musculis plus phlegmone vexatis, & deglutiendi major erit itidem difficultas gulæ musculis plus laborantibus. Primo itaque ab hoc affectu homines in spirandi & deglutiendi difficultatem incidunt, cum gutturis vel faucium dolore atque febre; verum enim vero cynanche absque dolore quoque non raro fit à defluxu humoris pituitosi; in quam causam Asclepiades hunc affectum retulisse (cum ipse anginam rheumatismum esse voluerit) visus fuit. In omnibus fit deglutiendi difficultas, maxima in gula inflammata, & minor (uti dictum quoque est) si guttur phlegmone vexetur quo fortasse non injuria Soranus definiendo hunc affectum, dixit: *esse difficultatem transvorandi cum acuta præfocatione, atque febre.* Dividunt aliqui hanc phlegmonem, in occultam, atque in apparentem: In hac depressa lingua apparet, tumor, & rubor, vel circa externas gutturis partes, in collo, sub mento, vel in cervice, aut in pectore, atque hæc minoris est periculi. In occulta nusquam exterius, neque in oris partibus, neque in collo vel in alia parte tumor, & inflammatio conspicitur, atque hæc est summe exitialis. Alii triplicem faciunt, primam in faucibus, quæ non est periculosa, in qua lingua depressa tumor apparet magnus, rubens in faucibus istique difficulter deglutiunt, difficulter respirant, atque difficulter itidem loquuntur; absque febre, nisi vehemens fuerit inflammatio. Altera in gula fit, quæ est periculosa, nisi cito præsidia adhibeantur, in eaque tumor in gula, & in collo observatur, vix loquuntur & summa cum difficultate, si vehemens sit, respirant, cervicem torquere nequeunt. Tertia in gutture, quæ

Gal. in 4. de loc. affec. c. 3. & 4. aphor. com. 34. & in 4. de vict. rat. acut. In 4. aph. com. 35. In 4. de loc. affec. cap. 5.

Gal. 4. aphor. com. 34. Aurel. 3. acut. cap. 1.

vel summas ipsius partes occupat, vel internas, quippe tracheæ arteriæ musculos, hæc verius synanche dicta est, quasi suffocatio, quod in hoc affectu suffocatio sit præcipua, veluti illius, quæ in gula est, transvorandi difficultas. In hac ipsa anginae specie ægrotantes suffocantur, respiratio idcirco difficillima est, unde recta cervice spirant, at ingravescente morbo supini jacent, cibus etiam liquidus guttur non pertransit; per nares effluit; pulsus est parvus, extremaque frigida. Quorum aliqui spacio horarum viginti quatuor suffocantur, alii tertia die intereunt; hæc summe exitialis esse creditur; minori vero cum periculo est, ubi vel in faucibus vel in collo, rubor & tumor erumpit, perseverat, atque augetur. Porro non perpetuo rubor atque tumor in faucibus, & in collo apparens salutem significat, aliquando enim æque internas atque externas gutturis partes vehemens phlegmone occupat. Quo merito Hippoc. de anginosa, quæ interiit, ait: *Tertio, rigor, febris acuta, tumor colli & pectoris ex utraque parte subruber, durus: extrema frigida & livida, spiritus sublimis, potus per nares effluebat, devorare non valebat.* At exitialis non erit, si tumores externi, & perstiterint, & plurimum aucti fuerint de qua Hippoc. ait: *Angina correpto si tumor appareat in collo, bonum, foras enim morbus existit;* siquidem ex profundis & principalibus partibus morbos ad cutem transferri utile est. Ab hujusmodi anginae specie anno à Virginis partu MDCV. nos fuimus magno cum vitæ discrimine vexati: in hac tumor sub mento tertia die exiens, dein plurimum auctus, quoad morbum resolvit, perseverans, me servavit. Perpetuo summe exitialis est, ubi cum difficillima respiratione, deglutationeque ægroti, nullum externum tumorem habeat; de qua Hippocrates dixit: *Angina gravissima est, ac celerrime interimit, quæcunque nec in cervice, nec in faucibus conspicuum aliquid efficit.* Hunc morbum stricturem (ex tumore aut faucium aut gutturis in musculis adstrictum faciente) Methodici fecerunt. Quem concitare ex causis procatarticis posse vomitum laboriosum, ebrietatem, vehementem exclamationem, nivis potationem, cibos acriores, violentam per elleborum album purgationem, & quæcunque alia quæ fluxionem,

In 3. epid.
com. 2. tex.
4.

In 6. aphor.
37.

In 3. prog.
tex. 16.

nem, & rheumatismum movere possunt, tradiderunt; quando angina omnis fiat ab humorum fluxu, aut calidorum tenuiumque venas vel etiam subtiles obstruentium, aut crassorum, scilicet pituitosorum, atque melancholicorum, quarum fluxio solet fauces atque spacia ampla occupare. In hoc morbo, qualiscunque sit, opportuna erunt praesidia omnia laxantia, inter quae primum locum habebit phlebotomia; primum enim praemisso clystere laxatorio, secta vena interna cubiti, sanguis copiosior, permittente virium robore, evacuabitur. Qua facta sanguinis vacuatione, eaque corpore laxato, ni morbus cessarit, Hippocrates consulit, ut sectis venis duabus sub lingua positis, missio sanguinis repetatur; in me eo morbo vexato primum secui venam internam dextri cubiti, ex eaque sanguinis libram detraxi, & mox cucurbitulis sex adhibitis spatulis atque lumbis cum scarificatione iterum sanguis detractus est, qua evacuatione minime diminuta phlegmone, demum sectis venis sub lingua positis ambabus sanguis etiam ad libram fere eductus est, quo praesidio morbus ita diminutus est, ut in securum statum salutis fuerim (Deo optimo maximo laudato) restitutus. Aurelianus, si vehemens passio sit, cito ob celerimum laxamentum, phlebotomiam fieri voluit, laudavit non minus cucurbitulas collo, gutturi, atque cervici cum scarificatione adhibitas; non minus etiam utilem esse voluit, scarificationem linguae, faucium, atque palati, quoniam, ut ille ait, locali sanguinis detractioe tumentia relaxantur; ex quo non recte ipsum venarum sub lingua positarum sectionem tantopere ab Hippocrate commendatam damnavisse nobis liquido constabit; incipiente statim phlegmone, seu (rectius ut dicam) fluxione ad faucium vel ad gutturis partes, adstringentium, repellentiumque usu erit opus; unde gargarismata ex aquis adstringentibus, vel decoctis ex medicamentis adstringentibus paratis, erunt utilissima, utpote, quod partes roborent, quo minus humoris fluxum recipiant, ab iisque partibus affectis ipsum humorem repellant. Quae ex medicamentis adstringant, alias abunde ostendimus (exempli gratia) huiusmodi gargarisma erit opportunum, quod recipiet aquae plantaginis vel polygoni, vel so-

In 3. acut.
c. 3.

solani, vel portulacæ, vel rosarum, aut similium libram; syrupi diamoroni uncias duas; vel quod accipit decocti foliorum plantaginis, portulacæ, cymarum rubi libram, syrupi myrtini, de rosis ficcis singulorum unciam, aut sacchari rosati unciam & semis. Itaque fluxione incipiente, quo tempore nondum est perfecta phlegmone, adstringentium usus erit ad internas faucium gutturisque partes convenientissimus; vel decocta sint, vel aquæ stillatitiæ, vel succi ex medicamentis adstringentibus expressi: cujusmodi erunt, plantago, rosa damascena, polygonon, rubus, equisetum, myrti cum folia tum fructus; cichoreum, solanum, aizoon, balauustum, hypocistis, acacia & similia. Sed dices quamobrem in phlegmone, quæ morbus est adstrictus, usus adstringentium erit utilis? Nos alias ex Methodicorum placitis utile esse ostendimus, ut in phlegmonum principiis adstringentia, minimeque laxantia convenient, eaque præsertim ratione, quod in principio, scilicet fluente humore, nondum facta sit phlegmone, quæ est morbus adstrictus, at in perfecta phlegmone premissa sanguinis vacuatione laxantia solummodo convenient cum interius tum exterius. In principio vero per interius gargarismata mediocriter adstringentia, repellentiaque utilem usum habebunt. Non tamen per exterius adhibenda erunt adstringentia, quod cum magno errore nonnulli hujus temporis Medici facere observantur, quinimo perpetuo in externis partibus laxantiâ convenient; adstringentia enim humorem compellendo intus internam phlegmonem adaugebunt. Unde gargarismata convenient ex decocto hordei, althææ, fœnugræci, lini, passularum & similium cum saccharo candido, vel syrupo de liquiritia, vel melle rosaceo simplicis infusionis; prædicta autem medicamenta in aqua parum ebullient, ut decoctum viscidum non reddatur, tepidumque adhibeatur. Aurelianus parabat hoc decoctum ex mulso, quo pro gargarismate utebatur. Exterius gulæ partibus convenient calidæ inunctiones ex dulci oleo, cujusmodi est amygdalinum recens, irinum, lilinum; colloque & gutturi spongia vel ex aqua calida & oleo dulci, vel ex decocto althææ, seminum lini, fœnugræci & similium, fomenti modo adhibe-

bebuntur: in principio plurimum adjumenti erunt pedum lotiones ex aqua calida, quoad pedes rubescant, frictionesque partium extremarum; ac post principium præmissa vacuatione sanguinis ad totum corpus leves frictiones, & inunctiones calidæ ad universum corporis habitum laxandum convenient; clysteres item laxativi utiles erunt ex decoctis herbarum laxatoriarum (cujusmodi est malva, althæa, mercurialis, fœnugræcum, & linum, & beta) & ex oleo dulci, atque melle, vel ex saccharo, aut melle rosaceo parati. Victus tenuis, liquidus, temperate calidus, atque humidus conveniet; à vino abstinendum omnino, cujus loco aqua hordeata cum saccharo erit accommodata.

CAPUT. XI.

De medicamentis ad phlegmonem membranæ costas succingentis.

Pleuritim affectum veteres dixerunt, à loco affecto, qui est membrana costas succingens, pleura Græcis dicta: Hippocrates morbum lateralem vocavit, quod latera vexet; nam ea membrana præcipue in hoc affectu patitur; licet etiam in costarum musculis internis hæc passio aliquando fiat, & aliquando in externis; sed hic affectus exquisita pleuritis non est, at spuria & notha vocata; sola enim membrana hæc ipsa patiente fit hic affectus. Veteres variis modis hunc affectum definierunt, plerique vero dixerunt, esse dolorem vehementem interiorum lateris partium, cum febre acuta, atque tussi, cum qua variæ qualitatis humor excluditur. Innotescit hæc ægritudo primo ex dolore oborto in altero thoracis latere, vel in utroque, aliquando usque ad jugulum, vel ad spatulam perveniente, brachium (ut Aurelianus notavit) etiam attingente, vel inferius ad hypochondrium itidem perveniente, plerumque uni parti affixo, aut non stabili, in exquisita pleuritide punctorio, & in spuria tensivo: tussis quoque una adest, & difficultas respirandi, cum sputorum excretionem; sputa vero aliquando cruenta,

ta, aliquando flava, vel pallida, aliquando pituitosa & aliquando nigra vel æruginosa apparent. Quæ plærumque quarta die conspici solent, & aliquando tardius, cum his omnibus adest febris acuta, continua, quæ solet alternis diebus accessionem habere. Pulsus durus, inæqualis suo percussu pressuram notans, in hoc morbo percipitur. Duplex est hic affectus, exquisitus, qui sectarum omnium consensu Medicorum fit à phlegmone membranam costas subcingentem internam invadente, à sanguine tenui bilioso facta: & non exquisitus, ubi à crudis, crassisque humoribus, non membranam (quando hi præ crassitie ipsam ob venarum angustiam inflammare nequeant) sed musculos intercostales internos, vel externos afficientibus, in ipsisque strictionem seu adstrictum affectum inducentibus. In hoc affectu dolor tensivus est, non ita acutus, neque febris ita acuta existit, ut in exquisita observatur, in qua dolor (ut etiam dictum est) punctorius, & vehemens percipitur; febrisque itidem acuta. Mirum est, quod Aurelianus & alii diarrhoeam tanquam symptoma pleuriticorum meminerint, ex quo ipse putat, quandoque hunc morbum à fluxu fieri potuisse, & hoc non sine errore, cum pleuritis omnis sit morbus adstrictus; de quo symptomate alii quidem vel etiam ex Dogmaticis non meminerunt; solet hic morbus grassari in vere, vigente aquilonia constitutione, atque non raro oboritur à potu aquæ gelidæ post exercitium, nec non etiam à vini potu, si posteaquam corpus præ exercitio plurimum incaluerit, ebibatur. Hunc affectum persanandum speramus, si dolor mitis, febrisque atque tussis non admodum vehemens sit, & quod expuitur, cito prompteque sine dolore excludatur, quod quidem aut cruentum est, aut flavum & (ut Hipocrates expressit) excretioni admodum permixtum; aut denique concoctum, scilicet album, leve, æquale: quandoque septima die, plærumque decima quarta humor phlegmonen faciens coquitur, atque expuitur per tussim; aliquando vero diem vigesimam etiam attingit. Nisi vero intra hoc tempus humor expurgetur, aut suffocat, aut in pus versum empyema facit. Unde quo citius sputum apparet, eo morbum breviorē præfigit.

git. Galenus ait: si circa initia statim in morbo laterali sputum appareat, morbum breviat: si vero postea appareat, ipsum producit; primum in pleuriticis humor tenuis tussi excernitur, mox crassior, tandemque concoctus, qui si die tertia, aut quarta excerni incipiat, morbus ultra diem septimam non perdurabit; si critica sanguinis excretio apparuerit, & copiosa, vel alvi dejectio, vel per urinam crassum sedimentum copiosum exierit, salutem praesagit; aliquando enim sputa suppressa Medicos fallunt, qui exitium exinde futurum timent, cum tamen saepius humore per urinam plurimo excreto, plures servantur. Bassani in Aede Hermetis Forcaturae juvenis plutritica cum pessimis sputis omnino suppressis, quo pulsus intermittens fuit, materia per urinam die quinta excreta, evasit. Contra pleuritim vehementem, atque favam judicabimus, in qua opposita symptomata observabuntur, utpote si dolor vehemens fuerit, assiduus, vel utrumque latus tenens, aut alteri affixus, nullatenus remittens, neque medicamentis cedens: praeterea si & febris acuta sit, & vehemens, & tussis fiat admodum molesta, sicca, vel in qua cum magna difficultate expuant, aegroti: vel etiam si tarde sputum appareat, pravumque sit. Dictum est, quod pleuritici ni spacio quatuordecim dierum, vel ad plus viginti probe per tussim expurgentur, ipsos aut suffocatum iri aut in empyema malum verti. Siccæ pleuritides idcirco maxime damnantur, de quibus Hippocrates dicebat in epidemiis: *Multi infestabantur arida tussi, nihilque excreabant.* Hoc crudissimum morbum ostendere, coctuque difficilem, atque fore diuturnum, vel lethalem decernit. Prava quoque ea pleuritis est, in qua aliquid excernitur, vel cum dolore, aut dolorem non levans, & cum magna quidem difficultate, omniumque maxime (quod suapte natura pravum est) cruentum, vel flavum, vel sincerum excretioni non probe permixtum; vel album, crassum, viscidum, merum, pituitosum; hoc enim sputum in pleuritide solet esse lethale, quod nobis sit indicio nihil humoris phlegmonen foventis expurgari, sed totum intus cohiberi. Quæ sputa nos abhinc plures annos vidimus in pleuritidibus, quæ pestilenter grassabantur, quæque omnes tertia

In 5. aphor.
12.

In 1. epid.
com. 1. tex.
12.
Galen. in 2.
de crisib. c.
10. & 1. aph.
10.

vel quarta vel ad plus septima die ægrotos interimebant: pessima sunt, sputa æruginosa, nigra & livida, hæc cum malis signis, certum exitium portendere solent, hisque etiam non minoris periculi videntur, versicoloris atque varia. Denique non minus prava sunt sputa omnia, quæ nedum dolorem, tussim, febremque levant, sive non diminuunt, at quinimo magis symptomata augent, atque febrem. Pleuritis aliquando transit in pulmoniam, Græcis peripneumoniam vocatam, quæ (auctore Hippocrate) affectus est periculosior, quippe quod vires prælanguescentes offendat. Indicia hujus affectus in pulmoniam transeuntis erunt, si ægrotis pejorantibus dolor mitescet, & jacendi positio ex parte affecta reddatur facilior, aucta respirandi difficultate, atque aucto genarum rubore, pulsuque molliori reddito. In pleuritidis curatione, primum victus ratio præscribenda est, quæ erit, ut ægroti in aëre lucido, calido maneant, supinique in lectulo molli decumbant, cibus sit tenuis actu calidus & humidus; cujusmodi est ptisanæ cremor dilutus, cum tertia parte lactis è seminibus melonis expressi, atque modico sacchari candidi: bis in die cibum assumant, nonnulli adjungunt luteum ovi forbillum cum saccharo. Ægyptii, & Arabes exhibent aut jusculum è fursuribus triticeis, aut hordeaceis cum saccharo, vel lac variorum seminum cum saccharo candido violaceo ex aqua hordeacea vel ex jusculo pulli expressum ægrotis sufficere existimant, at de his cibis in libris de Medicina Ægyptiorum nos satis egimus; pro potu aqua hordeacea non frigida cum saccharo, vel cum julep violato erit opportuna; sed jam ad medicamenta, quibus hic affectus tollitur, descendere est opus; qui cum ex adstrictis sit morbis, merito laxantibus utendum erit. Non possum non magnopere Aurelianus admirari, qui visus fuerit pleuritim & à fluxu fieri voluisse, eo fortasse argumento, quod huic morbo fluor ventris soleat aliquando complicari, cujus quidem symptomatis nulli veterum, recentiorumque Medicorum meminerunt; forte Aurelianus in Africæ locis, in quibus constat Medicinam fecisse, ventris cum fluore morbum lateralem ferequentius grassari (et si hoc symptoma ex pathognomonicis non sit) observavit; sed
ad

ad rem redeo, & dico semper hunc morbum adstrictum esse, nunquam à fluxu laxove fieri, licet ei alterum quoque morbum, qui sit laxus, posse nonnunquam conjungi, negandum non sit. Quo merito in hoc affectu laxantium usus erit ad medendum opportunus; si vero lateralis morbus vehemens, magnusque fuerit, majoribus quoque laxatoriis opus erit, inter quæ præcipuum locum habebit phlebotomia, quæ virium robore permittente, continuo morbo incipiente ex opposito latere atque jam incepto ex eodem, secta vena interna erit facienda, præmisso clystere laxatorio, vel medicamento leniter purgante, ut est cassia cum saccharo ad unc. iß. vel feri lactis lib. iij. cum uncia cassiæ, vel tribus mannæ electæ: quantitas sanguinis detrahenda ex virium statu conjicitur; à multis damnatur quæ fit ad animi deliquium, quod vires nimium resolvat; etenim in thoracis partium phlegmone expugnanda, robur virium (auctore Galeno) maxime requiritur. In pueris sat erit sanguinem misisse ex cruribus scarificatis, vel ex adhibitis spatulis atque dorso cucurbitulis cum scarificatione. Hippoc. dolore petente, scilicet vel claviculam; vel mammam vel brachium attingente, sanguinis vacuationem laudavit, & deorsum ad hypochondria eodem dolore vergente purgationem elleboro, aut peplio moliendam statuit. Quod & Methodici, & complures etiam Dogmaticorum damnarunt, purgationique sanguinis evacuationem merito plures prætulerunt; convenient tamen purgantia, vulgo lenientia vocata, scilicet post detractum sanguinem, vel primo die antequam fiat phlebotomia; eadem superius præscripta convenient, scilicet, aut pulpæ cassiæ Abissinæ uncia & semis cum saccharo, vel ejusdem uncia cum feri lactis caprilli lib. ii. vel prædictum serum cum syrapi rosacei laxativi, vel mannæ electæ unciis tribus. Descendimus modo ad medicamenta cum interna tum externa ad hunc affectum tollendum accommodata. Et ab externis exordientes dicimus Hippocratem Methodicis maxime favisse visum, cum is statim lateri affecto fomenta adhibenda voluerit; ipse enim in lib. 4. de vict. rat. in acutis ita habet: *Lateris dolorem sive is per exordia fuerit, sive postea obortus sit, tentare calidis fomentis dissolvere, non ab re existit.*

Gal. 9.
prorrh.com.
4. meth. c. 5.

In lib. 2. de
vict. rat. in
acutis tex.
11.

Tex. 1.

Tex 2.

stit. Quæ fomenta etiam ita expressit, dicens: *Fomentorum calidorum probatissimum est aqua calida, vel in utre, vel in vesica, vel in vasculo aut aeneo, aut testaceo posita; & Galenus quoque in commento huiusmodi medicamenta laudavit; nempe (ait) fomenta calida cutim ipsam ad perspirationes rariorem efficere, phlegmonesque sanguinem tum tenuare tum per halitum digerere consueverunt.* Quæ si facta fuerint, non solum sanguinis aliquid evacuabitur, verum quoque & affectæ, quæ minus distenduntur, partes mitius exinde & mansuetius dolebunt. Itaque medicamenta laxatoria exterius erunt adhibenda. Hippocrates etiam per initia nulla prægressa evacuatione huiusmodi præsidia tentanda esse existimavit. Consultius vero & tutius præmissa sanguinis vacuatione adhibebuntur. Ad hoc igitur aptissima erit aqua dulcis calida spongia excepta, & expressa, aut molli lana, aut vesica eadem semiplena adhibita, vel ex aqua dulci decoctum, fomentumque ex chamomelo, althæa, aut ex meliloto, aut ex seminibus fœnugræci, vel lini, vel ex horum multis vel ex similibus aliis paratum; hydrelæum etiam eodem modo utilissime vel vesica exceptum vel spongia ad ponitur; inunctiones quoque juvant ex oleis dulcibus calidis, sed præsertim ex amygdalino, chamomelino, liliaceo, & irino, & adipēs quoque pingues & dulces, ossium animalium humidorum medullæ, ut ovinæ, porcinae non minus sunt utiles, & similes aliæ; ex his atque ex aliis parantur linimenta, ut (exempli gratia) accipiendo unguenti dialthææ unc. ij. & ipsum cum oleo amygdalino dulci recenti dissolutum calidum dolenti lateri adhibent. Ad idem accipe mucaginis, althææ radicis in aqua decoctæ, seminum fœnugræci, linu, œsipi, singulorum semunciam, olei amygdal. dulcium recentis unciam. Misce ut fiat linimentum, quo calido pars dolens perungatur. Non minus postea utilia erunt cerata ex iisdem parata, scilicet ex oleo dulci, polline fœnugræci, aut althææ, aut tuso meliloto, mixtis adipibus seu pinguedinibus. Aurelianus, quod antiqui diateffarum vocabant, commendavit, nimirum, quod fit ex cera, refina, terebinthina, iride illirica pulverizata atque pice. De internis vero medicamentis idem quoque erit faciendum,

dum, scilicet laxatoria per os erunt assumenda. Antiqui multum familiarius habebant, cujus quidem poterit exhiberi singulo mane ad quatuor uncias; dabitur etiam utilissime medicamentum (vulgo serapium dictum) quod exempli gratia ita parabitur. Accipe foliorum malvarum, althææ, violarum communium, an. p. ij. seminum hordei, fœnugræci, lini an. unc. i. radicis liquiritiæ rasæ, & contusæ unciam; aquæ communis libram; bulliant quoad pars tertia absumat: & percolatum decoctum iterum parum ebulliet cum mellis uncia; & dabitur bis in die calidum, mane, & vesperi ante cibum per horas quatuor, aut dabuntur prædicti decocti, scilicet absque melle, uncia quatuor, cum syrapi violati uncia, & syrapi de liquiritia semuncia. Antiqui familiarius dabant succum sem. fœnugræci cum melle quod poterit nunc dari cum saccharo candido. Aurelianus ad hunc succum parandum, per duos dies semen fœnugræci in aqua simplici, quam aquam, priori affusa atque nova addita sæpius renovabat, coquebatque donec color virescebat, quem mixtum cum melle dabat. Recentiores summa cum utilitate ubi præsertim sputum cum difficultate expuitur, vel retinetur, hydrelæum ex aqua simplici, & oleo amygdalino dulci recentissimo paratum, vel prædicti olei calidi cum saccharo uncias quatuor vel usque ad sex propinant. Alii non minori cum utilitate exhibent aquæ chamomeli uncias quatuor cum sacchari optimi semuncia. Nos vero damus aquam stillatitiam paratam ex radicibus althææ, liquiritiæ, & ex seminibus fœnugræci, lini, hordei, in aqua chamomeli maceratis, cum saccharo. Ægyptii varia genera potionum, quas mastahaleb vocant, in hoc affectu usurpare solent, idque summo cum ægrotantium commodo. Hasce vero omnes nos accurate descripsimus & docuimus in libris de Medicina Ægyptiorum secundæ editionis. His medicamentis addimus usum clysteriorum itidem laxatoriorum, vel leniter purgantium, de quibus supra diximus.

CAPUT XII.

De medicamentis ad pulmoniam pneumoniam vocatam phlegmonen.

EX rheumatismo, anginae & pleuritidis humore ad pulmonis substantiam decumbente non raro oritur ille affectus quem Græci peripneumoniam, & latini pulmoniam vocarunt, nimirum à pulmone læso ita dictus. Herophilus tumorem esse in toto pulmonis corpore statuit, Aurelianus addidit cum febre, Soranus cum rheumatismo; ex quo Asclepiades fortasse hunc affectum tumorem cum solutione (perinde ac dixisset mixtum esse ex adstricto & ex laxo morbum) appellavit; sed prudentius quidem Soranus tumorem non cum solutione, at cum rheumatismo, dixisse visus est; namque ea humoris excretio, quæ per tussim fit, solutio sive morbus laxus non est, cum hæc ipsa per tussim expurgatio nedum cohibenda, at quinimo, ut peripneumonici sanentur, fovenda, atque adjuvanda sit, neque enim omnis excretio morbum laxum facit, sed illa duntaxat, quæ immoderatus profluit, corporaque ægrotare facit. Merito itaque tumorem cum rheumatismo, seu cum solutione, quæ morbus laxus non est, Soranus esse statuit. Aurelianus vero hunc affectum stricturem vehementem pulmonis atque acutam cum sputo, siti, febreque acuta, vocavit. Dogmatici itidem phlegmonen pulmonis cum tussi, sputis, respirandique difficultate atque cum febre acuta esse tradiderunt. Itaque in hoc affectu adest primo febris acuta & vehemens, tussis molesta, cum sputis cruentis, flavis atque spumosis, respiratio difficillima, ita ut suffocari videantur, unde supra latus difficilis sit jacendi positio, dolorosa gravitas atque pondus in thoracis partibus anterioribus: Alii addunt eos, qui hoc malo vexantur, gravedinem pectoris, & dorsi, & laterum sentire, & cum in lateribus jacent, præfocari, supinosque semper decumbere, vel rectos sedere; maxillæ rubent, oculi pleni, palpebræ tumentes, in facie ardorem sentiunt, sitiunt, plurimum aërem haurire desiderant, non minus in ipsis adest frigidi potus desiderium Pulsusque erit vehementer

hemens, mollis, inæqualis, atque respiratio frequens & magna, itidemque inæqualis. Hoc malum plus periculi, quam doloris, habet, & multo plus si pleuritidi successerit. Idem fere erit ipsius prognosticum, quod de pleuritide dictum est. Minus periculosa erit, ut Hippoc. tradidit, in qua scretio flava non multo permixta sanguine inter initia excernitur, hancque esse admodum salutarem si septimo die expui cæperit, affirmavit, & minus esse securam, in qua tardius hujusmodi scretio apparuerit. Quo merito dixerat etiam: *scretio in omni dolore, qui affligat circa pulmonem & costas, cito prompteque excreetur, necesse est.* Itaque si cito scretio ea inceperit, & cito crassior, meliorisque coloris reddatur probeque pulmo expurgetur, salutare erit; & cito morbus finietur. Hippocratem dixisse constat brevissimam esse, quæ septem diebus, & brevem quæ quatuordecim per tussim expurgatur, longissimam, quæ diebus duabus & viginti absolvitur; ni recte hoc tempore pulmo expurgetur, aut humor phlegmonen faciens suffocat, aut in pus phlegmone versa, empyema inducit. Quandoque vero pulmonios copiosa hæmorrhagia critica sanat, & aliquando, alvi dejectio biliosa, & spumosa, vel copiosa urina, in qua plurimum crassæ materiæ expurgatur. Reliquum prognosis in hoc affectu ex pleuritidis prognostico (quod idem fere omnino videtur) deprehendes. Curatur vero hæc phlegmone, iisdem fere medicamentis, quibus pleuritim sanari diximus. Quod inter alios ex veteribus Medicis Heraclides Tarentinus confirmavit. Itaque si tempus concedet, poterit prima die leniens laxatorium exhiberi, cujusmodi erit, cassiæ catharticæ uncia, vel uncia & semis, cum saccharo candido vel in potione cum decocto rerum pectoralium, aut ex sero lactis; aut propinabitur medicamentum, quod accipiet fyrupi rosati soluti-
vi; violati an. unc. i. mannæ electæ unc. ij. cum sero lactis fiat potio & superbibantur feri lactis caprilli claresfacti libræ duæ; ni morbi natura acutissima permittat hanc præmitti alvi laxationem, præmisso clystere laxatorio simplici scilicet ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, violarum, ad libram, & ex olei dulcis unciis quatuor, & mellis ros. simpl.

In 2. prog.
tex. 50.

Tex. 44.

unciis tribus; si vires permittant, secta vena interna dextri cubiti si in dextro latere, vel sinistri si in sinistro major doloris molestia erit, sanguis educatur, ea quantitate, quæ viribus, & etiam copię sanguinis conveniet; viribus vero fractis & debilitatis cavendum erit ab omni sanguinis vacuatione, unde in ea pulmonia, quæ vel ab angina, vel a laterali morbo fit, sanguinis non esse opus vacuatione, graviores Medici senserunt; vel si illud erit agendum, cucurbitulis solummodo cum scarificatione scapulis & dorso apposis, aut à cruribus scarificatis erit mittendus. Fomenta laxatoria, & spongiarum evaporationes ex aqua calida, ex oleo dulci, hydrelæo, & ex decoctis laxatoriis, & ad pectus, & ad dorsum, & ad latera adhibitæ maxime convenient; quæ eadem erunt, quæ à nobis in pleuritidis curatione præscripta fuerunt; itaque eodem modo, iisdem propemodum medicamentis hic affectus erit tollendus. Aliqui ex internis medicamentis maxime commendarunt, decoctum cum mellis modico ad uncias quinque singulo mane calidum exhibitum, quod paratur ex foliorum tussilaginis, malvarum, althææ, chamomeli, an p. ij. ex seminibus lini, foenugræci, anethi, an. unc. ss. & ex radicis liquiritiæ recentis minutim incisæ, iridis siccæ, helenique an. ʒ. ij. decoquantur in aquæ lib. ij. quoad tertia pars absumatur; atque iterum percolatum decoctum ferveat cum mellis uncia & semis: oleum quoque calidum utiliter cum pleuriticis, tum pneumonicis propinari auctor est Aurelianus lib. 5. chronicor. cap. 8. Ex externis quoque balneum, in quo semel in die totum pectus immersum maneat, aut ex decocto calido pro fomentis in altero capite præscripto, aut ex simplici aqua calida, vel oleo dulci, aut chamomelino, utilissimum erit, potissimumque evacuato corpore, atque etiam lenitoriis purgantibus nuper præscriptis, aut mollibus laxatoriisve clysteribus ventre exonerato, atque laxato; eadem itidem victus ratio conveniet, qualis fuit in pleuriticis à nobis præscripta.

CAPUT. XIII.

De medicamentis ad phlegmonen septi transversæ.

Nunc descendimus ad phlegmonen illius musculi, quem Plato diaphragma, Hippocrates aliquando διαφράγμα, aliquando respiratorium ventris, & aliquando etiam Φρένες appellavit; quo postremo nomine, scilicet phrenes, Philosophi, Poetæque itidem hanc partem corporis familiarius intellexerunt; quod aut prudentiæ sit particeps, aut mentis sit domicilium; (siquidem Φρήν mentem omnes nominarunt) idcirco phrenes dictus est, vel quoniam ob miram ejus cum cerebro sympathiam, phlegmone vexatus repentinum, continuumque delirium concitat. Negavit tamen Hippocrates in libro de morbo sacro, quod quicquam ad prudentiam hic musculus conducatur, ita dicens: *Præcordiis fortuitum nomen & per consuetudinem impositum est, non ex rei natura, neque enim quam vim habeant præcordia ut sapiant, & intelligant ego unquam novi.* Verumenimvero cum palam ab omnibus deprehensum sit, hoc musculo inflammato continuo phreniticos fieri, quippe perpetuo deliros cum continua acutaque febre; quo hic affectus idcirco phrenitis sympathica ex diaphragmate, septove transverso dictus est, complures merito æstimarunt hunc musculum esse mentis domicilium, quo inflammato mens quoque turbetur, & lædatur. At hoc quidem unum non possum non vehementer admirari, scilicet, quod ex ejus musculi phlegmone delirium fiat continuum. Neque me latet, plerumque in mirabilem ejus cum cerebro & membranis societatem libenter retulisse hunc affectum. Quam rem non video liquido constare, quando & hepares & ventriculus & uterus in mulieribus miram hanc partium habeant societatem, attamen ipsis phlegmone obsessis haud continuum delirium fit. Itaque videtur, istud in aliam causam referendum, & fortasse in particularem illiusce musculi proprietatem, vel quod ipso musculo inflammato per nervos venas atque arterias cerebri membranis magna noxa communicetur, à qua delirium continuum excitetur; etenim cum ea magna læ-

sio à diaphragmate phlegmone obfesso communicata, quoad phlegmone resolvatur, continet, haud mirum erit, delirium exinde obortum si itidem toto illo tempore duret, perpetuumque sit. Erit igitur hujusce musculi strictura, aut juxta membranam, pleuram dictam, qua pars superior diaphragmati constat, aut juxta alteram posteriorem, quæ peritonæi est, aut juxta carnosam ejusdem musculi substantiam oborta ex aliquo humorum superfluentium, aut ex multis simul mixtis. In hoc affectu, ut Hippocrates sentit, dolor ejusdem loci si tangatur, sentitur, estque simul phrenitis, de qua re ita scripsit: *Phrenitides etiam ex aliis morbis nascuntur, atque hæc quidem ægros pati contingit, de dolore conqueruntur diaphragmatis, ita ut se contingi non sinant.* Itaque cum dolore diaphragmatis delirium continuum atque febris acuta itidemque continua observatur. Hæc vero phrenitis sympathica est, distinguiturque ab idiopathica tribus præsertim signis, scilicet, respiratione, voce, atque hypochondriorum contractione: Namque in sympathica vox acuta est, in idiopathica gravis, respiratio parva & frequens, in idiopathica magna & rara; atque in diaphragmate strictura laborante continuo scilicet per initia intro sursum ipsum retrahitur, secumque peritonæum adducit, & cum ipso retrahuntur hypochondria, hepar, lien, ventriculus, visceraque omnia per sympathiam; hincque in ipsis hypochondriorum introsursum statim in principio revulsio observatur, nequaquam vero cerebro inflammato statim in principio introsursum hypochondria contenduntur, tametsi postea à cerebro diaphragmati læsione communicata, sursum retrahantur. Morbus hic est adstrictus, magnus & acutus, maximeque, quod pars læsa cordi sit vicina, periculosus; spes vero salutis erit, si æger facile fert morbum, non admodum difficulter spiret, neque multo magnoque dolore divexetur, deliriumque mite sit; solet etiam hæc phlegmone copioso aliquando sudore calido ex toto corpore judicari, vel hæmorrhagia sanguinis, vel alvi dejectione, aut urina copiosa; his vero contra se habentibus malum erit lethale, præsertimque si ægroti magno acutoque dolore perpetuo conflictentur, difficillime respirent, delirio perpetuo at-

atque ferino agitentur, maximaque fit hypochondriormu intro-
sursum retractio, & febris assidua, vehemensque admodum sit,
ægrotique anxii, inquieti, vigiles & admodum angustiosi ap-
pareant. Qui hoc morbo laborant, in loco lucido calido collo-
candi sunt, in potu à vino omnino abstineant, aquaque hordea-
cea, aut stillatitia ex funco cum julep acetoso utantur; aut ju-
re aquoso pulli parvi gallinacei absque sale; utanturque victu
tenuissimo, qualis phreneticis & pleuriticis præscriptus est: si
alvus non laxa sit, clyster injiciatur mollitorius, ex decocto
malvarum, violarum, mercurialis, atque ex oleo violaceo,
vel amygdalino dulci, aut communi dulci ad uncias quatuor,
cum mellis rosati simpl. unciis tribus, vel sacchari rubri gemi-
nis unciis; aut per os laxatorium leniens vulgo dictum exhibea-
tur, cujusmodi erit cassiæ Abissinæ substantia ad unc. iß. deco-
cto malvarum althææ, vel fœnugræci dissoluta, aut exhibea-
tur eadem cassia cum saccharo in bolis, vel potio parabitur ex
syrupi rosati laxativi unc. iiij. cum sero lactis caprilli claresfacti,
& superbibant ægroti ejusdem seri lib. i l. si morbus sit acutis-
simus, præmisso clystere præscripto, aut simili, virium robo-
re permittente sanguinis ea quantitas evacuabitur, quam ætas
& cœlum permiserit, quod placitum non repugnat Methodi-
corum placitis, qui negant ætates, cœlum & similia simpli-
citer, sanguinis vacationem indicare, ad ejusdem vero vacua-
tionis quantitatem metiendam illarum causarum cognitionem
haud esse spernendam. Qui sanguis aut secta vena interna è di-
recto partis afflictæ dolore posita, in cubito scilicet primo ex
illius brachii vena secta; ubi vero dolor vel mediam partem
diaphragmatis tenuerit, ex dextro primo sanguis evacuabitur,
& in altera die ex sinistro brachio eadem secta vena denuo viri-
bus permittentibus modicum sanguinis detrahetur. Cruribus
quoque scarificatis facta sanguinis evacuatio erit itidem utilis-
sima in iis omnibus, qui hoc malo laborant, omniumque ma-
xime in pueris, in mulieribus atque in corporibus albidioribus,
quæ abundant sanguine tenuiori; præmissa universali hac san-
guinis evacuatione, etiam ea erit utilissima quæ fit sanguisu-
gis hæmorrhoidalibus venis adhibitis. Tandem etiam hypo-

chondriis adhibitis cum scarificatione cucurbitulis sanguis detrahendus erit. Post primam sanguinis evacuationem, præstabit interim vel clysteriorum nuper præscriptorum usum exercere, aut lenitorio laxatorio aliquo interim alvus erit laxanda. De internis, convenient decocta laxantia, cujusmodi erunt aquæ stillatitiæ chamomeli, althææ, vel malvarum, vel fœnugræci, vel meliloti, vel sem. lini, aut ex ipsis in aqua fluviali parata decocta, aut si calor intus fuerit admodum æstuosus, aqua stillatitia endiviæ, vel funci, vel malvæ, vel oxalidis vel alterius herbæ refrigeratoriæ facultatis, actu tamen calida propinabitur singulo mane & vesperi ante cibum spacio horarum quatuor ad uncias quinque: aut decoctum ex iisdem vel ex similibus paratum actu itidem calidum dabitur, si dolor vehementer acutusque fuerit, hydrelæum ex aqua chamomeli, vel althææ, vel fœnugræci, & ex oleo vel chamomelino, vel amygdalino dulci paratum, calidum epotum erit utilissimum; & aliquando oleum amygdalinum dulce, vel de althæa, vel chamomelinum, vel de feminibus lini erit calidum exhibendum. Pro externis, fomenta ex decocto chamomeli, fœnugræci, althææ, meliloti, & similium actu calida, aut vesica, aut spongia suscepta adhibebuntur, vel aqua fluvialis calida, spongia suscepta atque expressa calida apposita; inunctiones itidem ex irino oleo, chamomelino, amygdalino dulci ac recenti erunt accommodatissimæ; inter alia olea, oleum de floribus cyclaminis est in magna existimatione habitum, si eo hypochondrium dolens, actu calido inungatur; lilinum, irinum atque cicinum eodem modo laxando phlegmonem digerunt, partemque phlegmone adstrictam laxant.

C A P U T. XIV.

De medicamentis ad phlegmonem hepatis.

HEpatitim vocant phlegmonem, quæ hepar occupat, quæque fit in tota hujus visceris substantia, aliquando vero pars gibba, & aliquando cava sinave dicta plus à phlegmone patitur. Hæc deprehenditur à dolore in dextro hypochondrio

ten-

tensivo juxta costas spurias, (cum quadam illiusce partis gravitudine) aliquando ad jugulum & ad scapulam protenso, qui non nisi in magnis gibbae partis phlegmonis observari solet, in qua parte calorem quoque non obscurum sentiunt. Adest quoque in dextro hypochondrio tumor figura rotundus, qui maxime tactui innotescit; gibba illiusce visceris phlegmonem, & magnam quidem patiente, febris adest continua atque acuta, aliquando etiam ardens (ubi phlegmone erysipelatodes est) siti vexantur, lingua primo rubra apparet, & mox nigrescens: tussis exigua, in qua nihil expuunt, quæque rara est, scilicet ex intervallis, atque respiratio quoque parva est, & frequens, cum pulsu itidem duro inæquali, quadantenus serrato, sed minus duro quam in pleura sentiatur. Nauseabundi sunt, & vomunt bilem aliquando synceram, rubram, & nonnunquam etiam postea quæ æruginis colorem habet; alvus coliberi, & color totius corporis in ictericum mutari solet. Ubi vero pars cava plus patitur, cibi fastidium majus adest, & magis nauseabundi fiunt, & magis vomunt, atque siti inexhausta fere ardent. Minus tussunt, & minus difficulter respirant, dolor minus excruciat, & minus tumor in hypochondrio tactui innotescit, atque deprehenditur; contra si gibba plus afficiatur, dolor respirando magis excruciat, tussis, & respirandi difficultas quoque major erit, & tunc si magna sit inflammatio, dolor ad jugulum & ad scapulam extendi solet. Omnis hepatitis plurimum illiusce visceris ratione impendit periculum; summe exitialis vero, quæ magna est cum febre vehementissima, doloreque assiduo & maximo, cum æstuoso calore, & inexhausta siti, icterico colore, atque etiam peior est morbus (auctore Hippocrate in 7. aphor. 17.) si ipsam singultus subsequatur: mitior vero, quæ spem curationis pollicetur, ubi prædicta symptomata omnia sunt mitiora atque leviora. Hepate itaque strictura laborante, ab ejusdem visceris tumore, à sanguine vel à bile, vel ab aliis humoribus concitato, præsidia laxantia nobis ad medendum indicabuntur. Itaque primum præscripta victus ratione eadem scilicet, quæ in septo inflammato convenire dictum est, præmisso clystere laxativo simplici alias expresso, vel cui addita sit cassiæ

catharticæ uncia, virium robore permittente sanguis mittendus erit, vena dextri cubiti hepatica secta; aut (quod maxime usu veniet pueris, mulieribus, corporibusque albidioribus) crucibus Ægyptiorum modo scarificatis; & postea utile quoque erit cucurbitulis dorsi partibus cum scarificatione apposis modicum sanguinis educi; haud erit inutile alvum clysteribus laxari, aut laxatorio pharmaco, quod leniter agendo excrementa in primis viis contenta educat; hujusmodi erit cassia Abissina ad drachmas decem vel duodecim in bolis aut in potione ex aqua stillatitia endiviæ dissoluta; vel syrupus ros. laxativus ad uncias quatuor ex sero lactis, & postea superbibendum erit serum claresfactum calidum ad libras duas. Deinceps quod pertinet ad interna medicamenta poterit singulo mane exhiberi actu calida aqua stillatitia chamomeli, vel meliloti, vel cichorii, vel malvæ, vel ex ipsis simul mixtis ad uncias quatuor cum modico sacchari candidi; aut lac dabitur expressum in aqua chamomeli, vel meliloti, ex seminibus malvarum, althææ, portulacæ, endiviæ, melonis ad uncias quatuor, actu calidum cum modico sacchari candidi. Ægyptiis hujusmodi potionem, quam Mastahalep vocant, familiarius frequentant, quam parant accipientes (exempli causa) seminum althææ, malvæ, fœnugræci an. 3. iij. ligni sicci althææ minutim incisi, 3. ij. liquiritiæ rasæ incisæ, 3. iij. contundunt in mortario & ex aqua chamomeli jus exprimunt, quod calidum cum saccharo exhibent. De externis vero medicamentis, eadem nunc utilia esse dicimus, quæ ad diaphragmatis inflammati usum in altero capite recensuimus, scilicet, fomenta spongiarum, evaporationes, cataplasmata, & epithemata laxatoria. Contendit tamen Gal. olim contra Attalum Romanum Medicum Methodicum, quod nuda laxantia minime conveniant, sed quæ solummodo mixtum habent medicamentum, facultatis subadstringentis atque roborantis aliquid obtinens. De qua re superius à nobis pro Methodicis satis fuit disputatum.

CAPUT XV.

De lienis phlegmone sananda.

ETiam lienem aliquando phlegmone vexari omnibus Medicis observatum est. Cujus quidem signa erunt, tumor in sinistro hypochondrio, cum dolore, & calore, atque cum febre continua; sentiunt etiam in eodem hypochondrio gravitatem & pondus; strictura est hujusce visceris, ex tumore humoris plærumque melancholici, fæculenti crassique oborta. Morbus fane adstrictus est, atque sanabilis, cautius tamen usu topicorum à Medicis agendum erit, ne affectus in scirrhum commutetur; hinc merito Galenus damnat medicamenta omnia vehementer calefacientia, cui affectui convenire cognovit, quæ vere laxatoria sunt, cujusmodi mediocriter calida & humida existunt. Mirum est, quamobrem quidam celebriores Dogmatici voluerint, medicamenta debere non esse expertia alicujus facultatis adstrictoriæ, roborationis gratia, cum, si quod est ex visceribus, quod laxantibus gaudeat, hoc viscus unum sit, hæc maxime expetens, quippe laxari, quoniam à crassitie humoris maxime pati solet. Ab humore enim hoc viscus crasso & frigido crassefacto ac indurato, obstruitur, intumescitque & aliquando ipsum inflammari contingit. Quis itaque usum adstringentium commendabit? An non hæc omnia tenuiorum humorum quoque digestionem prohibent? Quid de humoribus crassis & frigidis, qui difficilius resolvuntur, dicemus? Nonne ab usu adstringentium medicamentorum, & crassiores reddentur, & difficilius solventur? Quare nuda emollientia, laxantiave lienem phlegmonoso erunt maxime accommodata. Hæcque vel fomenta, vel epithemata, vel cataplasmata, vel unguenta, vel inunctiones sint, eadem prorsus erunt, quæ ad hepar inflammatum in altero capite adnumeravimus. Proinde tam interna quam externa eadem erunt. (Attamen cum extra tum intra medicamenta ad lienem habere oportebit majorem, quam in hepatite, incidendi extenuandique facultatem, ob humoris, quo lienis strictura fovetur, crassitiem tollendam) Idem

In l. 5. simpl.
cap. 7.

H h h

pro-

perfecto dicimus de sanguinis vacuatione per venam sectam; neque hæc evacuatio crurum scarificatione, vel cucurbitulis erit (quod sanguis crassus haud prompte his modis evacuetur) molienda. Sed de medicamentis ad lienis tumorem longe accuratius in libro decimo iterum agemus.

C A P U T XVI.

De phlegmone ventriculi sananda.

Ventriculum phlegmone obsessum indicat dolor assiduus, cum tumore, gravitate, calore, atque febre continua adest & nausea, & stomachi angustia; si vero à sanguine biliofiori hæc passio fiat, aderit febris ardentissima, sitis inexhausta, & calor in parte affecta vehementior. Quo morbo omnes stomachi partes affici possunt, oris vero ventriculi, quod periculosior sit, habet symptomata longe majora, & sæviora. Morbus est plærumque lethalis, & non nisi qui maximo virium robore constant ab eo servantur, contra in iis, qui imbecilles sunt, affectus est maxime exitialis. Cum itaque ventriculus strictura ex phlegmone laboret, merito usum habebunt præsidia laxantia, quæ ad aliarum partium eadem strictura laborantium curationem faciendam nos & proposuimus & consideravimus. In quo affectu itidem primum victus ratione præscripta, victuque præsertim instituto, qui erit ex iis cibis, qui sunt etiam medicamenta; cuiusmodi est cremor ptisanæ hordeaceæ cum saccharo, vel panis coctus in jure pulli sine sale alterati malva, althæa, boragine, fœnugræco, ova vero recentia forbilia sunt aptissima, & ipsorum lutea ex jure prædicto dissoluta cum saccharo erunt accommodatissima, & ad nutritionem, & ad curationem. Nonnulli laudant in principio, ut cum cibis admisceantur ea, quæ habent facultatem adstrictoriam & repellentem, ad phlegmones augmentum prohibendum, quod in principio faciendum erit & cibis & medicamentis leviter roborantibus intro tamen assumptis. Unde cibi & jura & potiones poterunt tunc temporis alterari aut oxalide, aut cichoreo, aut pentaphyllo, aut funco, aut plantagine, aut similibus; per
ex-

exterius vero usus adstringentium neque in principio neque in alio multo minus tempore erit admittendus: post principium vero sola laxantia ad digerendam phlegmonem, & stricturam erunt administranda. A vino plane eos abstinere oportet, cuius loco optimum erit jus stillatitium ex carne pulli parvi calidum, vel aqua stillatitia endiviæ, funci, vel boraginis actu calida, vel hordei itidem aqua; quibus institutis, statim, viribus permittentibus, vena interna dextri cubiti secta mittendus erit sanguis, at præmisso clystere laxatorio simplici; reliquum vero curationis iisdem medicamentis laxatoriis cum internis, tum externis (quæ ad septum transversum, & ad jecur inflammatum fuere à nobis proposita) perficiendum erit, quæ ad evitandum tædium iterum non repetimus.

CAPUT XVII.

De ilei intestini atque coli phlegmone tollenda.

HOc malum Græci ileon & chordapsum appellarunt (etsi aliquibus visum sit hisce duobus nominibus duos quoque affectus distinctos significari) Latini volvulum, ileon, iliacamque passionem vocarunt. Aurelianus tormentum, Salimachus phragmon, Celsusque morbum tenuioris intestini vocavit. Galenus aliquando dicit volvulos seu ileos esse retentiones ciborum superfluitatum, quæ per alvum excernantur, qui affectus magna ex parte fiunt ex tenuium intestinorum inflammatione: aliquando vocat volvulos ileosve dolores vehementissimos in sublimioribus intestinorum partibus, graviter vomitionibus cruciantes. Aurelianus scribit: tormentum esse contortionem intestinorum acutam, atque perniciosam; unde passionem quoque stricturæ acutam & vehementem in tenuioribus intestinis obortam, addidit. Quod hoc malum morbus adstrictus sit, quod ne etiam Dogmatici Medici contendunt, quoniam in hoc affectu viæ intestinorum ita adstringuntur & clauduntur, ut nihil (auctore etiam Galeno) per alvum exeat, etiam si clyster acerrimus injiciatur, atque hoc unum esse ilei signum proprium atque inseparabile, ab omnibus Medicis observatum est. Præ-

Aurelianus
in lib. 3.
acut. cap. 17.

In lib. 3.
aph. 22.

Gal. in 6.
aph. 44.

Gal. in 7.
aph. 10.

In lib. 3.
sect. 2.

In 3. epidem.
2. tex. 6.

In lib. 3.
acut. cap. 17.

cipua vero hujusce morbi signa, scilicet pathognomonica, quibus innotescit, Galenus ita expressit in epidemiorum commentariis: *Dignosces autem ipsos & ex vomituum assiduitate, & vehementia & quod neque potum continere possunt, atque adhuc magis quod nihil infra dejiciant, tormina autem & dolores commostrant ubi hi superiores partes occupant; quod si & stercus evomant* (fieri siquidem hoc videtur) *evidentissimum sit tibi signum affectorum tenuium intestinorum.* Hæc Hippocrates expressit observata fuisse in muliere volvulosa. His autem signis pathognomonicis plura alia ab Aureliano addita fuerunt. Ait enim adesse vehementem inflationem ventris atque intestinorum, superpositæque cutis atque peritonæi. Alii dicunt tumorem in partibus sublimioribus intestinorum observari ad similitudinem chordæ convolutæ, unde convolvulus & ileon hic morbus dictus sit, doloremque idcirco nimium iliorum deprehendi, atque ossium pubis ad ilia usque, stomachi subversionem, & nauseam observari, salivarumque fluorem, sitim vehementem, spiritum densum, articulorum frigidum torporem, & consensu etiam vesicæ & officii ventris perfectam abstinentionem, retentionemque; pulsum itidem densum esse, singultum accedere, unaque & crepitus fieri à vento nihil relevantes, & si aliquid per clysterem fuerit injectum, aut non suscipitur ob immodicam stricturam, aut susceptum non retinetur, exitu negato, & si excernatur, erit mixtum pinguibus & spumosis; in mulieribus vero uterus sursum retrahitur. Vomunt humores crassos, viscidosque, ventriculo ejusque ori efficaciter adhærentes; ubi vero perniciosius atque exitius ægroti hoc morbo vexantur, etiam stercus evomunt, pulsus concidit, corpus nigrescit, cum nimia linguæ asperitate. Passio hæc stricturæ in tenuibus intestinis constituta, plærumque à phlegmone ibidem oborta fit, & non raro ab obstructione stercoris ficci atque duri; sunt qui ex scirrho, abscessu & à quocunque quovismodo in intestinorum viis angustiam inducente hunc affectum posse concitari, voluerint, non minusque etiam ex ulcere eadem intestina occupante; ex externis vero causis hunc morbum excitantibus hæc esse ajunt, nempe assiduam ciborum corruptionem, præsertim multorum,

variorum, minime consuetorum, maximeque ex pinguibus carnibus cibos plurimum posse ad excitandum hunc affectum; non minus & quasdam plagas; vehemens frigus, frigidamque potionem acervatam, præsertim in iis, qui exudarunt, intestinum itidem in scrotum una cum stercore delapsum, venenumque haustum, hoc malum concitare. At signa nunc dicamus, quibus lethalem prorsus affectum, cuius remedio non est locus, deprehendamus. Paulus de his ait: *Qui enim hoc malo*

Lib. 3.
cap. 44..

sunt oppressi, miserabili morte pereunt, ad vitæ finem stercus per os reddentes. Hoc morbo olim Melchior Guilandinus, præceptor meus nunquam satis laudatus Patavii extinctus est. Hippocrates symptomata morbi istius lethalia ita complexus est, dicens:

In 7. aphor.
10.

Ab ileo vomitus, singultus, desipientia, vel convulsio; malum.

Namque in ileis (ut ait Galenus) nihil ad inferiora descendit. Vomitus autem non semper adest, sed solummodo quando exitiales sunt, & si vehementius distorqueantur, stercus eis ascendit atque singultiunt. Quidam vero desipiunt & convelluntur

compatiente nervorum principio stomachi passioni. Quo vomentes sanari quidem non posse deprehenditur; ab omnique remedium usu, si stercus quoque rejiciatur, cavendum erit; scribunt complures tunc temporis podicem usque adeo esse ad-

Loco superius citato.

strictum, ut ne specilli extremum ingeredi queat. Alii vero; ut scribit Aurelianus; *memorant ventum per podicem redditum sine odore tetro perniciosum fore, & si fuerit odoris tetri salutem promittere;* in illis enim ob nimiam stricturam, tanquam liquatus spiritus purior excluditur; in his autem ob quandam laxamenti facultatem infectus exhalationibus stercoreum excluditur.

In hoc malo, quod adstrictum est, laxatoriis præfidiis est opus, & si dolor vehemens magnusve sit, magnis itidem laxatoriis, inter quæ cum phlebotomia præcipuum locum habeat, in iis molienda erit (quorum salus nondum plane desperata sit, scilicet priusquam vomitiones appareant) virium robore consentiente ex vena interna dextri cubiti, clyster vero laxatorius ex decocto malvarum, althææ, mercurialis, violarum, fœnugræci, lini, althææque, itidem caulium & ex oleo dulci, atque melle rosaceo simplici. In potu convenient juscula pul-

lorum parvorum, mastahaleb superius descriptum, aquaque stillatitia chamomeli, vel althææ, vel malvarum mane & vespere ante cibum ad libram mediam, actu calida epota, hydrelæum quoque calidum, atque oleum etiam chamomelinum, vel amygdalinum dulce, & recens ad semilibram utilissime bibitur. Aliqui commendant chamomeli decoctum ex aqua paratum, vel anethi itidem, vel cimini decoctum. Alii in potu exhibent calidum hydrelæum, in quo radix althææ fuerit decocta; hæc & similia in potu calida plurimum prodesse poterunt eis, qui ileon cum ex phlegmone, tum ex siccatis fæcibus patiuntur. Eodemque modo convenient externa, quæ ejusdem sint facultatis laxatoriæ, vel sint fomenta, vel epithemata, vel unguenta vel cataplasmata; spongiæ ex hydrelæo cum althææ radicis decocto actu calido imbutæ, expressæque hypochondriis, iliisque atque toti ventri appositæ plurimum juvabunt: vel ex decocto chamomeli, fœnugræci, lini, althææ, malvarum, violarum, & similium; utile quoque erit partibus tumefactis & dolentibus adhibere lanam mollem calido oleo chamomelino, aut amygdalino dulci, aut anethino, aut irino, aut lilino, aut ex ciclaminis floribus parato imbutam, infusiones etiam calidæ ex iisdem, vel hydrelæis, vel oleis, vel decoctis nuperrime præscriptis (si totus venter immergatur, per horamque in ipsis morentur) summo cum ilioforum commodo factitari solent. Quæ medicamenta omnes cum Dogmatici, tum Methodici adprime laudarunt; his adjungenda erit proba victus ratio, quæ quidem eadem profecto erit, quam in ventriculi phlegmone expressam fecimus. Unum addimus utilissimum esse clysteriorum usum, tum ex supradiçto decocto, tum ex oleo, & melle; longe vero utiliores erunt, qui ex folis oleis vel chamomelino, vel anethino, vel amygdalino dulci, vel ex similibus parabuntur. Nos meminimus quendam iliosis doloribus vexatum, plane sanatum fuisse, ex calido oleo amygdalino recentissimo copiosiori tum epoto, tum per clysterem in ventrem injecto, atque exterius toto ventre ab eodem itidem copiosiori inuncto. A purgantibus abstinendum, quod hæc & acrimonia phlegmonem irritando augeant, & quod in crudo morbo quicquam
uti-

utiliter educere prorsus à partibus strictura vexatis nequeant; horum loco poterunt substitui laxatoriæ potiones leniendo ventrem subducentes; cujusmodi erit cassiæ Abissinæ pulpa ex sero lactis, vel ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci & similia, vel ex jure pulli sine sale parato, vel ex aqua stillatitia chamomeli, vel althææ, vel malvarum dissoluta; syrupus quoque ex laxatoria violarum infusione, supradictis decoctis vel aquis dissolutus erit utilissimus. Non minoris erit utilitatis ex compositis electuarium lenitivum vulgo vocatum eodem modo exhibitum; coli vero phlegmone nobis innotescit ex dolore continua & febre itidem continua, cum fæcum retentione. Quod malum iisdem tollitur præfidiis, quæ nunc ad ileon meminimus.

CAPUT. XVIII.

*De omento, mesenterio, atque de pancreate
phlegmone vexatis.*

PROvinciam difficilem aggredimur, tentantes primum cognoscere, & postea sanare phlegmonem, in omento, in mesenterio, atque in pancreate obortam. Quorum sane viscerum inflammatorum cognitio haud æque difficilis videtur, etenim omentum eo malo affectum facilius deprehenditur, majori vero cum difficultate, mesenterium, atque pancreas; cum hæc intus quam omentum magis sepulta jaceant; hæc vero omnia viscera sæpius phlegmone, tumore, obstructione atque aliis malis tentari, cuilibet Medicinam facienti notum est. Namque in mesenterio, & pancreate, quæ sunt tanquam totius corporis sentina, è jecore & è liene superflua bilis utraque atque pituita per ramos venæ portæ, qui illuc definunt, deponuntur in glandulas, in quibus obstructiones, tumores, atque phlegmonæ excitari solent; sed jam ad phlegmonas, quæ fiunt in hisce partibus, redimus, quæ cum omnes stricturæ passiones sint cum febre, parum signis inter se invicem differre observantur, cum ipsarum partium substantia eadem esse videatur, scilicet membranosa multo adipe complexa, quo membranarum &

In lib. 5. de
loc. affec.
cap. 7.

exiguorum nervulorum exiguus sensus prorsus hebescit, unde pars sensu omni caret, proindeque & doloris expers facta, nullam molestiam graviter sentit. Itaque, ut signa proponamus, ubi mesenterium phlegmone obsessum est, aderit in ventre tensio, cum gravitatis sensu, ciborum fastidio, & cum febre levi ac lenta, continua tamen, absque multa siti, & absque gravibus symptomatibus, nec omnino ægrum prosterne, atque (ut Galenus auctor est) cum alvi dejectione liquida chylosa, faniem quandam rubram in principio, qualis ab omni parte inflammata defluere solet, habente permixtam, quæ phlegmone concocta, crassior fit, atque puri similior, adest quinetiam cum his respiratio difficilis, scilicet frequens, inæqualis, sed non parva, atque pulsus inæqualis & ferrinus, qualis in omnibus partibus phlegmone vexatis observari solet, qui tamen exiguam duritiem etiam præ se ferat. Demum aderit quoque in lumbis dolorificus sensus, siquidem (quod mesenterii membranæ oriantur à ligamentis, quæ lumborum vertebrae connectunt, & os sacrum ilium ossibus committant) membranis præ phlegmones tumore valde distentis, ligamenta vertebrae connectentia trahentibus, necessario dolorifica tensio ibi fieri debeat. Ceterum ad majorem hujusce rei notitiam, pauca accuratius de tumore istius phlegmones, dolore, ventris gravitate, atque angustia in respirando, sunt perstringenda; & de tumore illud primum sciendum, scilicet in qua parte ventris sit deprehendendus, & an contactu & pressu innotescat, vel citra pressum atque quomodo ab aliarum partium tumoribus distinguatur; si de omento loquamur, profecto tumor seu tensio in superiore ventris regione usque ad umbilicum desinente, nimirum juxta hypochondria; erit tactu pressuque perscrutandus, siquidem ipsum omentum duplicem habet tunicam, scilicet superiorem & anteriorem, illam à gibba parte ventriculi, atque lienis concava ortum ducentem, atque inferiorem & posteriorem alteram, quæ à peritoneo statim sub diaphragmate ortum itidem habet; & (ut scribunt Anatomici) ipsum imò ventriculo & superioribus intestinis obtensum raro in homine infra umbilicum descendit; merito ipsum tumorem, in hypochondriis tactu, pres-

pressuque perquirendum esse, dictum est. Qui tumor nutat & movetur, in tensaque parte digitis compressa, dolor tensivus percipitur obscurus, tamen qui magis gravitatis tensionisque sensus dici debet; sentiunt etiam phlegmone vexati citra pressum, gravitatem cum tensione, & quadam angustia in ea superiori ventris parte. Ubi vero phlegmone vel mesenterium vel pancreatem occupat, ejus tensio tumorve, in penitioribus sub umbilico partibus pericrutandus est, alte enim sepultus est, neque manu comprehendi, secernique potest à musculis abdominis; neque primo tactui occurrit, sed firmo tantum, validoque pressu deprehenditur, sine doloris sensu, quod pars ipsa doloris sit expers, quinetiam sua mole intestina premens atque coarctans sæpe efficit alvum pigriorem; sentiunt ipsi & gravitatem cum quadam tensione & angustia; ubi vero phlegmone quadantenus induruerit, & ad scirrhum inclinaverit, clarius pressu sic animadvertitur, ut penitioribus sub umbilico partibus, vel os, vel calculus concrevisse videatur; eodem itidem modo & pancreas phlegmone obsessus deprehenditur pressu & tactu, in partibus sub umbilico positis, cum hæc pars in mesereco sit, pyloro proxima, atque cum caro hæc sit corpus quoddam glandosum, cum intumuerit non minus firmo pressu & contactu partium sub umbilico positarum, quam mesenterii phlegmone deprehenditur; distinguitur ab hepatis phlegmone, quod ejus quidem tumor in dextro hypochondrio omnino sit circumscriptus, nimirum totus simul elatus, nec amplius extendatur, à lienis, quia sublongus est, & in sinistro hypochondrio observetur; atque à musculi phlegmone, cum totus sibi continuus existat, protendaturque tumor secundum ipsius musculi situm. Tumoresque prædictarum partium, scilicet hepatis, lienis atque musculorum, stabiles, firmi, fixive esse deprehenduntur; cum omenti, meserei, & pancreatis nutent, & mobiles sint. Necessario prædictarum partium insensibilium phlegmone oppressi in expirando angustiam sentiunt, ac erecti in ventris primæ & secundæ partis locis gravitatem pondusque persentiunt atque angustiam. Harum partium phlegmone indigerantur laxatoriis medicamentis, vel in scirrhos mutantur,

In lib. 4.
sec. 2.
tex. 6.

vel suppurantur, & vomicam faciunt; solent etiam ægroti non raro in hecticam febrem longo nimirum tempore laborantes, provehi. Plærumque vero si longo tempore phlegmonæ eæ duraverint, in suppurationes commutantur. De his auctor coacorum præfagiorum ait: *At qui tumores molles & indolentes tardius judicantur, & minus periculi denunciant. Quod si sexaginta dies supervenerint, & permaneat febris in pus vertuntur.* Ceterum his præmissis nunc ad curationem descendimus. Itaque in primis præscripta victus ratione qualis ad alia viscera inflammata à nobis fuit instituta; primum hujusmodi laxatorium leniens calidum vel simile propinabitur. Accipe syrupi rosati solutivi unc. iiij. electuarii len. unc. i. cum decocto flor. & fruct. cord. vel cum aqua betonicæ q. s. fiat potio; aut dabitur cassiæ recenter extractæ uncia & semis cum saccharo in bolis statim ante cibum; vel dabitur serum lactis caprilli clarefactum ad lib. tres præpoto prius medicamento quod accipit mellis ros. laxativi, syrupi rosati itidem laxativi an. unc. ij. Misce cum feri prædicti q. s. fiat potio, qua epota, superbibatur serum prædictum tepidum. Altera die mane ante prandium vena dextri cubiti, si tensio in dextra ventris parte animadvertatur, vel sinistri, si in sinistra phlegmone esse conjiciatur, interna secta sanguis (virium robore permittente, magnoque existente morbo) educatur; ea profecto quantitate, quæ viribus, plenitudinis temporis, cœli, ætatis, conditioni respondebit. Utilis quoque erit repetita evacuatio sanguinis, cucurbitulis cum scarificatione scapulis & lumbis adhibitis, non minus etiam hyrudinibus venis sedalibus appositis, hæ apertæ sint, si eas æger innatas habuerit; utilissima quoque erit evacuatio sanguinis à cruribus scarificatis maximeque in corporibus albidioribus, in mulieribus atque in pueris, in quibus sanguine in quacumque ætate posse tuto eo modo vacuari nos alias in libris de Medicina Ægyptiorum demonstravimus. De internis vero medicamentis conveniet decoctum ex medicamentis facultate quidem laxatoriis & simpliciter laxando, & humores extenuando, atque detergendo; cujusmodi erit decoctum quod paratur in aqua ex foliis betonicæ, agrimonii, eupatorii Arabum, cichorei, fun-
ci,

ci, & ex radice iridis; atque ex caulibus althææ, hujus decocti dabuntur uncia quatuor cum saccharo; ad idem vero, & aqua stillatitia calida chamomeli, meliloti, cichorii & similium cum saccharo propinabitur; & si hic morbus diu perseveraverit, utantur ægroti sudorifico decocto ante prandium per horas quatuor; quo vel in lectulo cucurbitis plenis aqua ferventi prope ejus corpus sepultis, vel alio modo; quod si æger poterit tinam laconicam ingredi suffumigio ex lapide molendinario decocto calido chamomeli, betonicæ fœnugræci, althææ asperso, incalefactam, epoto infra scripto decocto calido ad semilibram, spacio mediæ horæ sudabit; hoc quidem præsidio, nihil utilius ad hunc morbum tollendum. Decoctum parabitur accipiendo, cimaram calaminthæ, betonicæ, althææ, an. p. ij. radicis cannarum siccæ minutim incisæ unc. iß. Aquæ communis lib. iij. bulliant ad consumptionem medietatis, & coletur, cujus quidem decocti semilibra exhibebitur; ex externis eadem, & fomenta, & cataplasmata, & infusiones, & balnea, inunctiones, unguenta, atque cerata convenient, quæ & ad hepatis & ad lienis phlegmones digerendas superius à nobis præscripta fuerunt.

CAPUT. XIX.

De renum phlegmone sananda.

PHlegmone renum plærumque substantiam invadit, & aliquando contenta, scilicet, venam, arteriam, nervum, sinus, carunculas, atque vasa ureteres, quæ à sima ipsorum parte ortum trahentia in vesicam desinunt. Hujus signa sunt, dolor lumborum, si ambo renes phlegmone fuerint vexati, vel alterius lumbi, scilicet rene uno solummodo affecto, iliorum atque (ut ait Aurelianus) etiam clunium; qui dolor (auctore Hippocrate) gravis est, scilicet ipsorum carnosâ substantia phlegmonem patiente; si vero partes membranosæ afficiantur, scilicet tunicæ venas obtegentes interno sinu, arteriæ, venæ, productionesque vasorum urinariorum, dolorem acutum observari Galenus in aphorismorum commentariis, tradidit. Atque etiam

In 6. epid.
sec. 2.

In 6. aph.
com. 5.

C. Aurel. in
l. 5. chron.
cap. 3.

In 6. de loc.
affect. cap. 5.

à magna sane phlegmone pressis renum arteriis dolorem itidem cum pulsu fieri, atque observari. Tumor etiam in rene inflammato, pressu animadvertitur, potissimum renum carnea substantia phlegmone obfessa. Adest itidem in eadem parte ardor, febricula, mentis alienatio, urinæ reddendæ difficultas, quæ initio phlegmones pauca, tenuis, aquosa nullo enæoremate prædita mingitur, posteaque aucto morbo mingunt crassa, mucosa, rubicundiora, & ut aliqui animadverterunt, colore fæculento in vini colorem nigrum inclinantia, nimirum sanguinis portione renum venulis nimia præssura vel apertis, vel (ut ait Aurelianus) ruptis, excreta, urinæque permixta, quippe urinæ prodeunt crassæ, rubræ ad nigrum colorem mutatæ: febris etiam concomitatur aliquando lævis, & aucto morbo vehemens, continua, quæ cum horrore quodam & refrigeratione manuum & pedum invadit, & remittitur, aliquando nullum typorum ordinem servans; accedit etiam mentis alienatio non perpetua; vomitusque biliosi. Morbo vero in pejus labente, omnia symptomata vehementiora evadunt, ægri, nauseabundi sunt, vomentes etiam cibum, venter adstringitur, fastidia vehementia ægros urgent; si vero in pus vertatur æque etiam, uti dictum est, omnia augentur, & febres inordinatæ cum horrore inordinato & vario invadunt doloresque itidem augentur, quæ signa Galenus ita expressit: *Quumque renem quempiam ita affectum esse cognoveris si dolores cum horrore interpellato, varioque infectare videantur, sequanturque febres quædam inordinatæ, tum primum in ventrem decumbere, itaque interdum in alterum latus, aut sublimis sit affectæ partis positus, laborantem sese vertere jube, ac deinde interroga, num circa renem dolentem, veluti suspensi cujusdam ponderis sensum percipiat; etenim cum hæc ei acciderint, abscessum jam collectum conjicere oportet: Quo concocto pus miectum, ut laborantem à dolore liberat, ita ulceris in rene periculum affert.* Hic morbus stricture passio est in renibus, facta ab humoribus in renes decumbentibus; solent vero præcedere attritiones, percussiones, plagæ, vel immoderata venus, vel æquitationes vehementes, aut nimix ambulationes; hæc omnia ipsos renes aptos, ut phlegmone deprehendantur efficiunt. Qui affe-

affectus peracuta passio est, quia simul & vena à jecore in renes discurrentes inflammantur, & cum illis etiam jecur. Accedit etiam quod urinæ suppressio supervenire soleat, quæ phlegmones vehementiam auget, unde vel mortis periculum impendit, vel coctione phlegmones in abscessus à cujus eruptione pus cum urina difertur & interdum fordes, aut corrupta caro ex putri renum substantia; vacuato, purgatoque abscessu ulcus manet diuturnum admodum, ac fere immedicabile. Itaque in hoc affectu in id incumbendum erit, ut si fieri queat, humor in renibus adstrictus, laxatoriis medicamentis digeratur, quoad fierique potest, prohibere, ne in pus vertatur, quod si fuit, ut quanto citius à renibus per urinam expurgetur, ne ulcus remaneat, & si remaneat siccet. Porro ut id assequatur, præmisso clystere laxatorio (quod ex decocto malvarum, violarum, mercurialis, althææ, seminum fœnugræci, lini, & ex oleo violato, melleque rosaceo paratur, vel hujus loco ad alvum laxandam, dabitur medicamentum leniter laxatorium, cujusmodi esset cassia cathartica ad unciam & semis; cum saccharo vel syrupi rosati laxativi ad uncias quatuor, ex sero lactis, & eodem sero superbibito ad libras tres) vena secta primum dextri cubiti interna, & postea aut quæ in Poplite est dextri cruris, aut quæ in malleolo secta; mirifice quoque conveniet sanguinis vacuatio scarificatis cruribus, & postea etiam plurimum conducet, si venis sedalibus sanguisugis appositis eadem sanguinis evacuatio repetatur. Quibus factis vacationibus quotidie decoctum propinabitur facultate laxatoria præditum, cui in principio fuerit admixtum medicamentum facultatis adstrictoriæ, vel repellentis, cujusmodi erit, plantago, polygonum, cichoreum pentaphyllum & similia; dabitur tamen actu calidum; tale aut parari poterit. Accipiendo, foliorum malvæ, althææ, cichorii, funci, polygoni an. p. i. seminum fœnugræci, lini an. unc. ß. radice althææ minutim incisæ unc. i. in sufficiente quantitate aquæ fiat decoctum, cujus quidem actu temperate calidi cum saccharo dabitur ad uncias quatuor, & postea dabitur paratum solummodo ex laxatoriis, plane adstringentibus sublatis, atque demum phlegmone concocta, laxatoriis, miscebuntur

etiam ùretica ad humorem purgandum per urinam. Inter quæ medicamenta hoc erit adprime accommodatum, nimirum quod paratur, accipiendo exempli causa, semen malvæ, althææ, fœnugræci, Apii, irionis an. ʒ. iij. ligni althææ minutim incisi, radicis petroselini an. unc. i. foliorum itidem malvæ, althææ, violæ, apii, petroselini, an. p. i. bulliant in lib. ij. aquæ ad consumpt. tertiæ partis & percolatum cum saccharo calidum decoctum, in aurora propinetur, eodem modo etiam conveniet mastahaleb ab Ægyptiis vocatum: quod parabitur, ex seminibus malvarum, althææ, hordei, portulacæ, apii, irionis, petroselini, melonis, cucumeris, fœnugræci an. partibus æqualibus, omnibus in mortario contusis ex aqua chamomeli, sic expressum temperate calidum cum saccharo candido exhibeatur; ex externis præfidiis convenient in principio inunctiones ex unguento rosaceo santolinoque, ex oleisque rosato, nenupharino, adhibitis tamen ipsis temperate calidis, & postea usum habebunt prorsus, olea dulcia, temperate calida, hydrelæum, oleum chamomelinum, amygdalinum dulce; tamen cavendum erit, ne hæc atque alia (vel epithemata sint, vel fomenta, vel balnea) multum calida adhibeantur, quod multum calida suppurationem moveant; veluti etiam in principio actu frigida cavendum erit, ne adhibeantur, quod calorem flammeum intus claudant, evaporationemque omnem prohibeant, phlegmonemque augeant. Aliqui fuere usque adeo temerarii, ut spongia ex aqua algida expressa, vel folia nenupharis, quæ diu in aqua frigidissima manserint eo modo actu frigida lumbis pro medicamento adhibuerint, quo præsidio quidam in juventute valde robusti (eo sane modo, quo Hippoc. in aphorismis docuit tumores aliquando & dolores articulorum large affusa aqua frigida sanari) juvati fuere in causa quod alii debiles maximeque senes eodem profecto præsidio refrigeratorio ad phlegmonem renum usi, plurimum læderentur, & exinde aucta phlegmone mortem quoque obierint; cujusmodi proximis diebus fuit perillustis Sigismundus de Capitibus Listæ, qui cum renum dolore ex phlegmone conflictatus (quod in juventute aliquando usu foliorum nenupharis in aqua refrigerato-

rum,

In l. 5. aphor.
tex. 21. & 25.

rum, lumbisque admotorum, aliquid juvamenti, se sensisse, meminerit) in senio ultimo eodem morbo & meo quidem iudicio sanabili vexatus ab iisdem foliis frigidis adhibitis, morbo in pejus mutato tandem extinctus est, atque non sine magno Patavinorum dolore, & mærore, cum ipse semper & bene vixerit, & omnibus fuerit carissimus. Redeo ad reliquum curationis renum inflammatorum. Quare de externis medicamentis sermone recepto dicimus ea, neque multum calida convenire, quod pus movere hæc apta nata sint, & neque frigida, cum hæc præterquam quod morbum intus meatus claudendo laxationemque omnem prohibendo, augeant, etiam in debilibus calorem innatum extinguunt. Nam non semper frigidi occurfus calorem intus frigiditate propulsum revocat, sed solummodo in maxime robustis; unde Galenus recte dicebat: *Aquæ frigida occurfus aut vincit nativum calorem aut colligit; vincit quidem cum debilis fuerit; colligit cum fortis, ipsum diffuari prohibens.* Quo maxime constat actu frigida non convenire, at solummodo quæ temperate sunt calida, cum hæc medicamenta laxantia sint, phlegmonibusque omnibus, quæ morbi adstricti sunt, maxime convenientia. Quare, epithemata ex aquis vel ex decoctis malvarum, althææ chamomeli, meliloti, fœnugræci & similium parata convenient, tepida; atque ex iisdem spongiarum evaporationes, inunctiones ex oleis nuper dictis vim digerentem laxantemve habentibus. Neque nobis objiciatur, à Dogmaticis experientia deprehensum fuisse; medicamenta potestate frigida maxime convenire, unde ex oleis, rosaceum, violarum, myrtinum, ex aquis, polygoni aquam vel plantaginis, vel portulacæ (Alexander Tralianus summis laudibus commendabat unguentum, ex oleo rosaceo, succo polygoni, modico aceto & cera paratum) & similium convenire; esto quod convenient, non tamen actu frigida, sed calida quidem temperate (quomodo proximam cum laxatoriis medicamentis facultatem habere videbuntur) quod eruditis fortasse paradoxum haud videbitur, si præsertim animadverterint, balneum aquæ temperate calidæ (cum tamen omnes sciant aquam vim habere refrigeratorem) habere vim laxatorem, quod meatus rarefaciendo laxet. Quæ
bal-

In 5. aphor.
21.

balnea renibus inflammatis convenient, atque etiam multo plus, si aqua fuerit alterata malva, althæa; chamomelo, fœnugræco & similibus. His omnibus addatur conveniens victus ratio, omnino similis ei, quam in hepatis phlegmone instituendam, scripsimus.

C A P U T XX.

De vesicæ phlegmone sananda.

In 2. progn.
tex. 7.
In 7. coac.
prælag. sec.
2, tex. 49.

Vesicam sæpius quoque phlegmone vexari cuilibet in arte Medica versato, liquido constat, maximeque in ipsius vesicæ musculo. Hujusce vero morbi tria præsertim signa pathognomonica Græcis dicta, constat itidem observari, scilicet dolorem juxta pectem, pubem, pudendi radicem, ilia atque clunes vehementem cum ardore; duritiem itidem etiam juxta pectem & pubem; atque febrem continuam & acutam. Alii addunt, vigiliam, amentiam, vomitum biliosum, magnamque urinæ difficultatem, & quandoque suppressionem. Hæc passio stricturæ inter morbos vesicæ gravissima & maxime mortifera est, lethaliorque in qua dolor vehementior excitatur, cum febre valde acuta; ac duritie vesicæ juxta pubem observata, cum alvi urinæque suppressione. De qua Hippocrates in prognosticis & in coacis prælagiis ita scripsit: *Vesicæ duræ ac dolentes omnino malæ: pessimæ vero cum febre continua; nam qui dolor inde est, necando homini satis esse potest, atque iis alvi non multum dejiciunt.* Mitis vero phlegmone erit, si dolor atque durities erit moderata, neque febris acuta sit; hæc vero varios exitus habere apta est, aliquando in gangrenam mutatur, aliquando scirrhi modo induratur, aut quod salutare magis est sensim digeritur, aut repente in cute oborto erysipelate resolvitur, aut in suppurationem vertitur (quod si fiat dolor, atque febres ingravescunt, atque sine ordine horror invadit) aut denique multa urina excreta, malum conquiescit. Quod coacorum prælagiorum auctor hisce verbis expressit: *Solvit autem hæc urina purulenta, quæ album habeat, & leve sedimentum.* Idcirco una præcipua salutis spes erit in coctione phlegmones constituta, & pu-

puris eruptione albi, levis, & æqualis cum urina laudabili; etenim concocta phlegmone in internum ipsius vesicæ spacium humores concocti confluunt, & cum urinis excernuntur, probæ coctionis notas ubi subsederint, præ se ferentes. Quod si pure ita erumpente fiat profusa urinæ copia tumor subsidit, vesica remollescit, febris imminuitur, atque excrementis exitus patet. Quod pertinet ad curationem, eadem prorsus præsidia, quæ ad renum phlegmonem prescripta fuerunt, erunt tentanda; Namque alvo, vel clystere simplici laxatorio, vel medicamento leniter, itidem laxatorio (qualia in aliis partibus phlegmone conflictatis, convenire diximus) laxata, vena secta ex poplite vel ex malleolo, si dolor vehemens fuerit, virium robore permittente sanguis mittendus erit. Aliqui revulsionis gratia primo secant venam cubiti internam, mox, quæ in malleolo est; cujus loco crurum scarificatio maxime in pueris, mulieribusque satisfaciet. Intus conveniet injectum per podicem oleum chamomelinum, amygdalinum, & in quo fuerit decocta althææ radix, fœnugræcumve. Decoctum itidem ex chamomelo, anetho malva, althæa, meliloto, fœnugræco, lino, & similibus clystere sæpius in alvum injicietur; exterius convenient fomenta ex hydrelæo calido cum vesica pubi adhibita; vel ex oleo chamomelino, aut ex amygdalino, vel communi in quo radix althææ fuerit incocta; magis laudantur infensiones ex iisdem vel oleis, vel decoctis paratæ, in quas ægrotos imergi atque per horæ spacium & plus insidere est opus. Quod si dolor non cessaverit quibusdam ex Dogmaticis visum est, posse cum interius, tum exterius uti oleis prædictis in quibus papaveris capita fuerint incocta, atque etiam adeps, gallinaceus, & anserinus fuerint dissoluti, ac non minus quoque ubi dolores vehementissimi sint, Medicos medicamentis narcoticis sensum partis læsæ hebetantibus (cujusmodi parantur ex opio, myrrha, & croco) tuto uti posse, non minusque ex opio, uti dictum est; capitibus papaveris, hyosciamo atque mandragora. Quæ medicamenta, tametsi sensum hebetando, diminuendo, atque stuporem inducendo, aliquid doloris levare videantur, tamen quod strictionem densando, augeant, nativumque calo-

rem minuant, & humorum phlegmonem foventium exhalationem five digestionem prohibeant, non minusque, & futuram concoctionem retardent, ab ipsorum usu omnino esse cavendum merito Methodici duxerunt: neque enim phlegmone, quæ passio stricturæ est, poterit sanari ab illis medicamentis, quæ adstrictoria itidem sunt. Itaque opus erit solummodo laxatoriis, quæ nos & in hoc capite & alibi sæpius ad phlegmones sanandas recensuimus.

C A P U T XXI.

De satyriasi, id est, de phlegmone vasculorum feminis.

In lib. de
caus. morb.
cap. 5.

Galen 6. de
loc. affec.

In l. 3. acut.
cap. 18.

In l. 3. c. 56.

CUM satyriasis vasculorum feminis phlegmonosa affectio, ut Græcis Medicis visum est, existat, merito hic de ipsa agendum quoque fuerat, quod fiet à nobis brevi sermone, copiosius etenim de hoc eodem affectu posterius acturi sumus, scilicet, ubi de priapismo agemus. Itaque per satyriasm affectum vasculorum feminis genitaliumque (ut Aretæus est auctor) phlegmonosum seu inflammatorium nos intelligimus, differentem, à priapismo, atque ab elephantiasi Græcorum, quam Galenus satyriasm quoque appellavit, quod qui sic laborant facie satyris similes sint, atque etiam elephantici quia ad venerem, ut satyri proni sunt; differentem inquam à priapismo, quia in ipso affectu nullo veneris desiderio ægri stimulantur, ex satyriasi autem inter alia symptomata, quæ homines patiuntur, illud unum maximum esse videtur, quod summopere veneris desiderio incendantur assidueque acerbeque divexentur, unde merito Aurelianus satyriasm dictum fuisse, scribit, aut à satyris, aut à satyrio herba (hæc enim, ut Themison narrat, hoc malum maxime facit, quo etiam Cretenses hoc affectu interemptos vidisse, scripsit, quia fræquentius, liberaliusque ea herba in cibis usi fuissent) De satyris vero nihil singularius prædicatur, quam ipsorum ad venerem vehemens alacritas, atque promptitudo. Paulus inquit: *Satyriasis est naturalium palpita-*
tio,

tio, quæ cuidam seminis vasculorum inflammatoriæ affectioni cum intentione supervenit. Quæ nisi finiatur in seminariorum vasorum resolutionem aut convulsionem delabi solet, & qui convulsi fuerint celeriter intereunt; & Aretæus quod satyriasin cum priapismo confundidit, dixit: esse affectum qui laborantis penem excitat, erigitque atque ob satyri Dei similitudinem qui pene arrecto figurantur, satyriasin fuisse vocatum, esseque genitalium inflammationem & dolorem statuit, & postea esse etiam subdidit inexplibilem coeundi appetitum, qui multo assiduoque concubitu nihil juvatur, neque arrectio penis sedatur. Nervorum in virilibus inflammatio penis tentiginem facit, cum appetitu, contristationeque in actu venerico: fiunt autem distentiones nervorum convulsioni persimiles nunquam mitigabiles. Aurelianus vero scripsit: Satyriasin esse vehementem veneris appetentiam cum tensione rigida veretri ob morbosam corporis passionem, aut ab epotis medicamentis satyricis vocatis, quæ homines ad venerem incendunt, aut ab immodico, vel inordinato veneris usu. Qui hoc malo laborant, sentiunt vehementem genitalium tentiginem, cum dolore atque incendio, cum quodam pruritu immodico in veneream libidinem cogente. Adest simul mentis alienatio, facies rubescit, pulsus densitas, anhelatio frequens, creberrimaque respiratio, vigilia, hallucinatio, sitis, cibique fastidium: Aretæus addidit largum vomitum, spumam labiis inesse, ut hircis furientibus libidine, urinam post longam retentionem effundi albam, crassam, femini similem, pulsum parvum, languidum inordinatum esse, difficilis itidem urinæ mictio, fit atque ita, ut plærumque stercoreum excretio fiat. Nonnumquam febris illos concomittatur. Postremo omnibus convulsio nervorum fit, atque involuntarius seminis jactus. Putant vero ex usu venerico seminisque excretionem initio se leviter relevatos, sed paulo post vehementer extenduntur. In mulieribus hoc malo affectis plus prævalet prurigo. Etenim prurientibus pudendis, in pudenda devorato pudore manum mittentes, omnes viros, qui ipsis occurrunt, appetunt, & suæ libidini supplices servire cogunt. Aretæus mulieres satyriasi non corripit, sed potius prurigine

In lib. 3.
acut. c. 18.

quadam : Injuria tamen confudit satyriasmum cum priapismo, cum tamen aperte ab eo distinguatur; hæc enim phlegmonosa affectio est acuta cum veneris desiderio inexplebili atque seminis excretionem. Priapismo autem affecti, neque veneris desiderio stimulantur, neque semen excernunt. Hæc passio stricturæ est, acuta atque vehemens, quæ cito in spasmon homines deducit, atque in exitium. Aretæus ait plærumque septima die interimere: statim itaque providendum est, atque primo omnium veterum Medicorum consensu ex præfidiis laxatoriis, primas partes habere phlebotomiam ex secta scilicet dextri cubiti interna vena, atque postea etiam ex talo, & quandoque (ut Aretæus voluit) modo vires commode ferant ad animi deliquium sanguinem esse mittendum; & hoc fiet quidem præmissis molli clystere quo citius poterit. Aurelianus, Aretæus atque Paulus cucurbitulas cum scarificatione commendarunt, clunibus, coxis atque pubi apponendas, non minusque etiam si sanguinis plenitudo adfuerit hirudinibus, prædictis partibus appositis; ac fortasse etiam multo cum fructu sedalibus venis; namque præmissa universali sanguinis vacuatione per venam sectam (uti dictum est) nullus timor fieret, ne ad partem affectam sanguis attraheretur, at diversio fructuosa sequeretur. Aretæus purgationem ex hiera sacra non omittendam æstimavit. De reliquis vero laxatoriis haud omnes Methodici æque sentierunt. Themison hujus sectæ auctor antiquissimus, primo phlebotomiam faciendam proposuit, & recte sane cum satyriasis morbus sit adstrictus, sed postea curationem mutando, fomenta, cataplasmataque frigida facultatis adhibenda esse voluit, quibus scilicet possit extinguere veneris appetitus, cum quo Dogmatici convenisse visi sunt, cum usum frigidorum laudaverint, atque cavendum esse omnino à calfactoriis. Profecto in principio neque Methodicis adversabitur frigidis medicamentis scilicet densantibus adstrictisve vocatis Medicos uti ad repellendum sanguinem, & humores ne copiosius ad partem affectam fluant & affectum inflammatorium augeant. Porro superius demonstravimus haud inconvenire in phlegmonum principiis ad repellendum Medicos uti medicamentis adstrictoriis; profecta vero

vero phlegmone in satyriasi incongrua esse omnia adstringentia, seu densantia, & Methodici, & Dogmatici necessario fateri cogeantur, cum omnis phlegmonosa affectio inflammatoriaque digerentibus tollenda sit, quæ laxatoria sunt Methodicorum: unde recte quidem Aurelianus Methodicus Themisonem redarguit, qui usum adstringentium medicamentorum in morbo adstricto proposuerit, laudaveritque; quod si hæc in hujus passionis principio fore adhibenda ad prohibendum passionis argumentum sentiit, nulla reprehensione dignus erit; cui curationi convenisse visus est Aretæus, qui cum frigidorum & ipse usum proposuisset primo, deinceps inquit, mutandam esse curationem, ita ut ad calidorum usum sit properandum. Mirum est, quamobrem Aretæus in libro 2. dixerit: stuporem & refrigerationem satyriasm medicare; cum his præfidiis prohibeatur digestio phlegmonosi affectus, & malum intus claudatur. Quare fots cataplasmata, inunctiones, & reliqua, à nobis superius ad phlegmonas tollendas sæpius præscripta medicamenta in hoc affectu usum absque dubio habebunt. Eademque & victus ratio congruet.

CAPUT. XXII.

De uteri phlegmone sananda.

Restat ex internis partium internorum phlegmonis, ea quoque curanda, quæ uterum in mulieribus obsidere solet, quæque sæpe aut ex ictu vel percussione aliqua, aut ex multa venere aut ex abortu, vel à fætu laboriosè edito, aut ex multo vehementique frigore, vel denique à suppressis menstruis excitatur. Hujus quidem stricture in utero signa patognomonica erunt, dolor, tumor, atque febris continua acutaque. Dolor quidem cum ardore, plærumque tensivus & gravis quandoque vero & pulsatorius & acutus, si phlegmone usque adeo magna sit, ut magnas uteris arterias comprimant, vel membranas occupent, qui etiam, si totum uterum phlegmone teneat, in omnibus ejus partibus sentietur, observabiturque jux-

ta lumbos, spinam, pubem, circa inguina, coxas, umbilicum, abdomen, atque circa os uteri, si vero uteri partem solummodo stricturæ hæc passio occupaverit, dolor juxta eam partem erit animadvertendus, scilicet, si in ore fuerit illius visceris digito in pudendum immisso maxime deprehendetur, si in lateribus erit phlegmone, dolores inguina attingent, nec non etiam coxendices, vel coxendicum altera dolorem sentiet, quippe quæ è directo parti affectæ posita est, unde aliquando etiam crus ob hanc ansam claudicat; ubi vero hujusce visceris cavitatem malum occupaverit, dolor juxta umbilicum observabitur, atque ita, ut ne contactum quidem foris admittat; eodem modo ejus anteriorem partem phlegmone tenente dolor erit juxta pubem, aderitque una vel urinæ difficultas, vel suppressio; atque demum morbo in posteriori parte existente, dolebunt lumbi atque spina. Tumor etiam eodem profecto modo tactu & pressu innotescet juxta illam partem, in qua phlegmone erit. Aderit febris quæ & continua erit, & vehemens, neque mirum est, cum hoc quidem membrum maximas venas, arteriasque habeat, per quas phlegmones, calore multo cordi communicato, febrem quoque fieri vehementem necesse est, præter hæc signa adest etiam una capitis dolor juxta sinciput, quippe per venas arteriasque uteri maximas in caput elatas, mittentesque ad sinciput plures & majores ramos, per quos magnis evaporationibus calidis eam capitis partem petentibus dolores fiunt; & per consensum quandoque etiam tendines capitis, oculi, brachia, digiti, collum, stomachusque dolorem sentiunt. At dolor sincipitis, magnarum hujusce membri phlegmonum fere unum ex signis pathognomonicis esse, videtur. De quo Hippoc. ita meminit in epidemiis: *Quibuscunque ex fætu abortivo atque uteri tumoribus ad capitis gravitatem conversio fit atque in sincipite dolores fiunt.* Hic morbus gravissimus esse solet, præsertimque si ex abortu, vel ex laborioso partu edito fiat; pessimusque judicabitur, si dolores vehementes fuerint atque febres itidem vehementes: exitialis vero erit ubi animi deliquium, exolutio, singultus, extremorum refrigeratio, exudatio, delirium, urinæ & fæcum suppressio aderit. In curatione primum alvo vel cly-

In 6. epid.
sec. 1. tex. 1.

clystere laxatorio, vel ex cassia cathartica cum saccharo, vel alio medicamento ex lenitoriis purgante laxata: vena vel in poplite vel in malleolo secta sanguis, viribus permittentibus, detrahetur, vel primum revulsionis gratia in cubito internam, & postea in malleolo ad moliendam sanguinis vacuationem, secabimus: deinceps singulo mane propinabitur decoctum calidum ad uncias quatuor cum saccharo, quod parabitur (exempli gratia) accipiendo sem. malvarum, althææ, hordei, fœnugræci an. 3. ij. caulium althææ, & radicis minutim incisæ an. unc. ʒ. fol. malvarum, althææ chamomeli, boraginis, endiviæ an. p. i. bulliant in lib. ij. aquæ ad consumptionem tertiæ partis. De externis vero epithemata ex oleo, & vino in quibus althæa fuerit decocta. Alii pubi atque aliis partibus dolentibus adhibent, rosas, & chamomelum in vino albo decoctum. Fomenta ex althæa, malva, fœnugræco, lino, meliloto, artemisia, parthenio & similibus aliis in aqua parata convenient; pessi itidem laxatorii utiles erunt, quippe ex œsipo, medulla cervina, vitulina, adipe gallinaceo, anserinoque. Alii parant; fœnugræcum in aqua ipsum madefaciendo, & ter mutata aqua, cum nova puraque aqua ebulliunt quoad tertia pars absumatur, & juri percolato addunt adipem gallinaceum, vel anserinum, atque ad ignem liquari sinunt, & mox concretum servant ad usum; quo liquato pessi inuncti induntur in pudendum. Inseffiones etiam erunt utilissimæ, quæ confici solent ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, chamomeli, meliloti, artemisiæ, betonicæ & similium in aqua parato; quo temperate calido utendum erit; utilissimum quoque pro inseffione (auctore Dioscoride) decoctum ex radice ficca iridis in aqua paratum, deprehendetur, maximeque si à suppressis menstruis phlegmone fuerit oborta.

Galen. in 2.
ad Glauc.
cap. 2.

CAPUT XXIII.

De tumoribus internis non phlegmonosis.

HActenus de internis tumoribus phlegmonosis egimus, & quomodo via Methodica curari debeant, quibusque medi-

dicamentis, satis accurate nos docuisse, putamus. Nunc restat de iisdem tumoribus internis non phlegmonosis, ut in praesentia agamus, ipsorumque curationem complectamur; per hosce tumores, eos intelligimus, qui citra febrem sunt, phlegmonem etenim necessario febris perpetuo concomitatur. Horum variae observantur differentiae, quae vel ex materia qua fiunt, vel ex tactu, vel ex parte interna quae patitur, animadvertuntur. Namque ex materia quaedam est spiritus, flatuque, quaedam humor; & ex humore quidam est ex sanguine, ex bile, alii ex melancholia, alii ex pituita, illi plerumque phlegmonosi sunt, perpetuoque qui effatu digni, namque hos & febris & dolor sequi solet; hi vero contra plerumque absque febre & aliquando etiam absque dolore interna viscera vexant; ex tactu, quidam duri sunt, & quidam molles illi aliquando cum dolore sunt, & aliquando sine dolore; hi vero quippe molles semper indolentes (quod molle dolens non detur, cum tensio in tumoribus praecipua sit doloris causa) existunt. Ex locis, fere omnes, vel secundam vel tertiam corporis regionem, scilicet thoracem, atque ventrem vexare solent; particulatim vero in his, haec partes tumoribus invaduntur, scilicet pleura membrana, musculique interni intercostales, pulmones, diaphragma, cavitates Thoracis, pericardium, stomachus, os ventriculi, mesentereon, mesocolon, omentum, intestina, hepar, lien, renes, vesica, uterus. Haec passio strictura est sine febre, quemadmodum phlegmone strictura cum febre, morbusque itidem adstrictus, qui laxatoriis quoque medicamentis opus habet, ut tollatur. Medicis vero hic morbus iisdem signis innotescit, quibus phlegmones illarum partium deprehendi superius docuimus; hoc excepto, quod absque febre afficiat corpus. Majori autem ex parte tactu, pressuque strictura haec cognoscitur, atque eodem ferme modo, quo internarum illarum partium phlegmonum duritiem, tumoremque cognosci docuimus. De iis, qui ventrem fatigant, Hippocrates in epidemiis ita scripsit: *Spiritus hypochondriis elevatio mollis & intentio neutra, in ipsis sursum rotundum in dextris veluti circumferentia, suppuratoria. Aliud longius magis, aliud diffusum, aliud deorsum repens & hinc inde*

In. epidem.
3. tex. 10.

inde contentio usque ad umbilicum; in omni sursum rectitudine, si revocetur, & abeat in rotundum, siquidem spiritus sine judicatione, extenuatur calore, si autem hæc effugiat in suppurationem tendit; ex his muscutorum potius quam aliarum ventris partium, internarumque tumores deprehenduntur; sed ex pressu deprehenduntur etiam qui in hepate, liene, ventriculo, mesereo, ileo, pancreate, omento, renibus, vesica, atque in utero fiunt. Juvabunt præsentem cognitonem complura alia si animadvertantur, scilicet gravitas, sive (ut ait Galenus) aliquis alicujus in ipsa parte ponderis sensus, respirandi angustia quæ densa est, & inæqualis; non enim hi magnam habere possunt expirationem, atque in ea ipsos quandam angustiam cum gravitate sentire necesse est; singularum vero partium in tumorem elatarum particularis cognitio à signis singularum partium phlegmone vexatarum, de quibus ante scriptum est, petenda erit; porro cum tumescant partes aliquando ex flatibus, aliquando ex humoribus; nos nunc de tumoribus ex humoribus obortis, loquimur; de iis, qui ex flatibus fiunt, postea (cum de dolorum curatione sermo instituetur) agemus; cum vero eorum itidem tumorum quidam à sanguine, vel à flava bile oriantur, quidam ex pituita vel à melancholia, qui œdemata, vel œdematosi tumores, & schirrhi, vel schirrofi dicuntur, hi duri, atque illi molles sunt ac fere omnino indolentes; qui ex sanguine, phlegmonosi, & qui ex flava bile erysipelatodes dicuntur, atque quod isti humores tenuissimi sint & calidi, raro sine inflammatione existunt; vocanturque vel phlegmonosi vel erysipelatodes, de quibus & superius de phlegmonis internis scribentes egimus, & rursus agendum alias quoque erit, cum de extremis quoque librum sequentem scribemus. Itaque tumores, de quibus agimus, omnes sunt aut œdematosi, aut schirrhosi. Qui omnes cum morbi adstricti sint, laxatoriis tollentur medicamentis; ceterum priusquam subdamus materias præsidiorum, ipsorum exitus varii (quod de prognosi erit agere) accurate sunt à nobis animadvertendi; primus est, materiam tumorem facientem digeri & resolvi, quod est omnium exituum in ipsis tumoribus maxime expetendum: nihil enim utilius quam fomentis tumores digeri; secundus

materiae ad extra recursus (metastasin vocant) humoris quippe à parte in tumorem elata extra recursionem, vel excretionem aut per ventrem, aut per vomitum, aut per hæmorrhagiam, aut per urinam, aut denique per sudorem ejusdem humoris tumorem facientis. Quo semper utile erit à tumoribus internis partibus vexatis, cum excretiones humorum spontaneas observari, tum etiam humoris vel ad cutem vel quovis modo ad partes extimas metastasin, id est, transmutationem. Tertius est in pus tumorem verti sive suppurari, qui exitus utilis erit, modo eruptio fiat in partibus, quæ viis proximæ sint per quas commode pus expurgari queat; unde in pulmonibus atque in hypochondriis semper suppuratio mala erit, cum pus genitum haud commode expurgari possit; sed de vomicarum judicio posterius accuratius agemus. Quartus est cum in insignem putredinem mutantur, quod est pessimum, unde tumorem internum in gangrenam mutari maxime exitiale erit. Demum in schirrhosam duriciem non raro mutari solent, plærumque ex usu medicamentorum vehementer calefacientium & siccantium tenuioremque humorem absumentium. Qui tumores schirrhosi si prorsus doloris expertes evaserint atque insignem duriciem nanciscantur, prorsus insanabiles redduntur. Quod pertinet ad curationem, si dolor vehemens fuerit, viriumque robur permittat, sanguis mittendus erit aut secta vena aut cruribus scarificatis. Vena autem in tumore afficiente pleuram membranam, aut pulmonem, aut thoracem, aut diaphragma, aut ventriculum, aut intestina, vel mesereon, vel mesocolon, vel omentum, vel pancreas, vel hepar, vel denique lienem ex cubito interna secabitur, ex crure vero scilicet vel in poplite, vel in malleolo, ubi tumor renes, vesicam, atque uterum occupaverit; si dolor mitis sit, vel indolens tumor, non erit necessarium uti magno laxatorio, quod est, sanguinis vacuatio non fiet, nisi alvus aut laxatorio pharmaco ex lenitoriis, aut saltem clystere mollitorio fuerit laxata. Ex internis vero utile erit medicamentum sudorificum, si tumor fuerit contumax, sanatuque difficilis neque cedat laxatoriis tum externis tum internis. Quo sudorifico decocto infra præscribendo, si ætas permi-

Gal. in l.
de euran. rat.
per sang.
miss. cap. 18.

miserit, bis in die ægrotum sudare oportebit: si vires propter ætatem non sint usque adeo validæ, sat erit semel in die sudare; sudabit autem in tina lignea oblonga, quam balneum Laconicum (quod apud Lacones sit admodum familiare) vocant; poterit vero æger sudare ad minus spacio dimidiæ horæ, & mox deterfo sudore in lectulo calido manebit per horam & plus, etenim etiam in lectulo sudor renovari solet; movendi sudorem varii modi sunt, qui tamen ad duos tantum præcipuos reducuntur, scilicet ad calorem externum, quo movetur sudor, aut ficcum, qui ignitis carbonibus substratis paratur, aut humidum, qui decocto aliquo lapidibus molendinariis intra tinam positis, ignitisque aspersis, excitatur; præstabit tumores viscerum à calore humido sudore excitato, resolvere, sudorificum autem decoctum, cujus calidi dabitur singulis vicibus ad uncias octo, hunc in modum parabitur: aut ex radice chinæ, aut ex arundinis itidem radice sicca, aut ex salsa parilla, aut ex ligno Indo, aut ex calamintho; atque in omni decocto ex prædictis parando accipietur medicamentum suapte natura laxatorium, cujusmodi est, althææ radix sicca, vel ejus caulis, vel folia, vel chamomelum vel fœnugræcum vel aliud simile. Itaque (exempli gratia) prædictum decoctum parabitur, accipiendo radicis arundinis siccæ minutim incisæ uncias tres, radicis ligni Indi raspati unciam unam & semis, vel calaminthi montani, chamedrios an. p. i. radicis althææ siccæ unciam, vel ejus caulem minutim incisum ad uncias duas. Quæ macerata per diem in aquæ communis lib. iiij. bulliant, quoad medietas absumatur, & coletur, & exhibeatur, quo calidius absorberi potest. Ceterum, quod Dogmatici omnes faciunt, priusquam ad decocti sudorifici usum ægroti veniant, præstabit corpus totum, prius vel decoctis vel syrupis usualibus incidentibus, detergentibusque, atque vias laxantibus (cujusmodi sunt oxymel simplex, mel rosaceum simplex, & syrupus acetosus simplex, de boragine, de eupatorio, & similes alii, cum decocto betonicæ, calaminthæ, althææ, fœnugræci, petroselini, funci & similibus herbarum) laxatoriis medicamentis prius purgatum esse. Inter purgantia vero laxatoria optima erunt, agaricus

trochiscatus, turbit, rhabarbarum, elleborus niger, fena, centaureum minus, & alia hujus ordinis; ex compositis catapotia vulgo Coccia vocata, de tribus cum rhabarbaro itidem dicta atque de hyera cum agarico. Quorum dosis à drachma ad geminam erit, ex compositis vero medicamentis eductoriis confectio hanc. Diaphænicon, diacatholicon, diasena, & similia; purgato corpore & facilius, & tutius sudorem in ægrotis promovebimus, sudabuntque tot diebus, quoad tumores majori ex parte resolvantur. Verum enim vero priusquam ad sudorifica Medici veniant, debebunt usum & internorum, & præsertim externorum laxantium tentare, operamque dare, si possint eorum usu tumores laxari digerique. Itaque & inunctiones omnes ex chamomelino oleo, amgdalino dulci, irino, & in quo althææ radix, vel folia ebullierint, vel fœnugræcum, vel lini semen; oleum quoque de capparibus, de floribus ciclamini erit accommodatissimum, & fomenta itidem ex althæa; chamomelo, meliloto, fœnugræco, lini semine, & similibus, parata maxime juvabunt, non minus quam parata cataplasmata laxatoria: adipēs quoque gallinaceus, anserinus, porcine, butyrumque recentissimum, actu calidi erunt accommodatissimi. His commoda victus ratio erit addenda, quæ erit, quam in phlegmonum curatione meminimus, hoc excepto, quod, cum affectus hi sint longiores, non valde tenuis erit præscribenda; à vino non erit abstinendum; quod tamen aquosum est, tenue, albumque, erit utilius, vel quod sit substantiæ tenuioris. Quo tempore ægroti utentur sudorifico decocto, ut per sudorem tumores digerant, si sobrium, tenuemque victum adjunxerint, & citius & efficacius morbum solvent, neque in prandio & in cœna à vino etiam hoc tempore abstinebunt, quantitate vero paucum erit, & non nisi quoad prandium & cœna fiat concedendum; inter hoc tempus ab ipso plane abstineant, etsi etiam multum sitierint, hujus loco aqua stillatitia non frigida cum saccharo erit substituenda; hæc pauca de curandis internis tumoribus à nobis dicta, si cum iis jungantur; quæ de phlegmonum internarum curatione scripsimus, nobis sufficient.

CAPUT. XXIII.

De ventris tumore, quem hydropem appellant, persanando.

QUoniam & illa stricture passio, quam hydropem & aquam intercutem appellant, ad tumores internos pertinet, ipsorumque genere comprehenditur, idcirco de hac ipsa quoque (antequam huic libro finem imponamus) agere instituimus. Itaque hydropis nomine tumorem Medici intelligunt, aut totius ventris, aut qui in omnibus corporis, partibus fit, quique hydrops à nimia humoris abundantia dictus est. Ceterum hic affectus duplicis differentie existit, quatenus alter ab humore, atque alter à flatu gignitur; ex hac causa obortum Hippocrates (auctore Galeno) siccum hydropem vocavit, atque posteriores, quod venter percussus tympani modo sonat, tympaniam, & tympanitim. Qui vero ex humore, adhuc duobus modis fit, namque humor si ventrem tumefaciat, scilicet inter peritoneum atque intestina contentus, ascitim Græcis vocatam efficit, ascitim inquam ab utre qui *ἀσξίς* dicitur, quoniam corpore commoto sonus semipleni utri audiatur, merito dixerunt; ubi vero humor omnes quidem partes corporis; maximeque carneas tumefecerit, anasarcam, atque à phlegmate albo tumorem faciente, leucophlegmatiam vocatam hydropem facit. Hujusmodi stricture passionem signa complura innotescunt. Hæc vero (ut Aurelianus animadvertit) in hydropis omnibus speciebus observantur; scilicet tumefactio ventris, vel etiam aliarum partium; pigrities corporis, non minusque & motio difficilis, somnus itidem difficilis, atque anxiosus, sitis assidua, febris latens, ac parva, cibi fastidium, urinaque ad potum assumptum collatione facta paucior. Respiratio difficilis; atque ulcera si in ipsis erumpant difficulter sanantur, particularis vero illiusce hydropis, quem ascitim seu aquosum vocant, hæc signa erunt propria, pathognomonica Græcis dicta, in primis enim tumet venter, cujus quidem tumoris in supine decumbentibus extantia, seu inflatio minor est, licet ma-

In lib. 4.
aph. 11.

magis diffusa, in latitudinemque expansa, & major, cum majorique distensione in iis, qui recte pedibus stant; signum certissimum erit, si ægroti cum e latere in latus moventur, percipiatur sonus aquæ defluentis, aut (uti Aureliano placuit) humoris collisi, vel ad concussum palmæ resonans tanquam semipleni utris, aut (ut ab aliis observatum est) quod commotus venter his fluctuet instar vesicæ semiplenæ. Invalescente stricture passionē tumor ad femora, ad pedes, atque tandem ad scrotum descendit, maximeque post inambulationem humore inferius delabente; reliquæ partes corporis contabescunt, ob penuriam optimi sanguinis in ipsis, haud parum deficiente nutritione; cibum fastidiunt, continenter, humore intus collecto aut falso existente, aut putrescente, sitiunt. Quo cum sæpius bibere cogantur, in deterius, aucto humore, abeunt; aliquando tussicula agitantur, ventremque & urinam plærumque habent adstrictam; si in ipsorum cute pustulæ erumpant, difficulter coalescunt, quippe ulcera humore continue abundeque fovente, humectanteque; cum his febricula quoque latens adest & color vitiat. In tympaniti vero cum eadem ventris extantia, seu distensione tumor non diffusus, sed rotundior fit cum majori, durioreque tensione, ob quam percussio ventre sonus perinde ac in tympano, auditur; in anasarca nedum solus venter tumet, sed quinetiam aliæ partes corporis, scilicet facies, collum, pectus, venter, scrotum, crura, pedes, atque manus. Tumor autem non ex æquo in toto corpore fit, at in partibus inferioribus magis, ob humoris gravitatem, corpus laxum redditur cum mollitie & frigiditate, quasi mortuo simile; gravitas adest totius corporis, initio cognoscitur perpetuo ex extremorum frigore facieque & palpebris, & pedibus intumescentibus, quandoque pedes primo intumescunt, atque ab ipsis crura, & aliæ superiores partes. Quarum partium tumor ab eo, qui fit in ascite, distinguitur, quod in cute digitis pressa, remaneat fovea. Aurelianus addidit fætorem oris, atque etiam anhelitum fætidum. Omnis hydrops omnium consensu fit ab humore vel in ventre collecto, vel in extimis partibus cutaneis diffuso resudanteque. Neque enim tympanitis vocata, etsi

ma-

Hippoc. in 6.
aphor. 8.

majori ex parte à flatu, ventre scilicet inter peritonæum atque intestina intercluso (ut viris doctissimis visum est) causam habet, est expers humiditatis, siquidem flatibus humiditas commixta est. Dogmatici omnes voluerunt, hunc morbum à refrigerato, labefactatoque hepate nasci atque foveri; vel quod hoc viscus per se patiatur, vel per consensum ex aliis partibus, scilicet, à ventre ventriculoque; à vesica fellis, liene, mesenterio, intestinis gracilibus, jejunio, pulmone, renibus, vesica, utero, atque diaphragmate; fiunt itidem hi affectus ab interceptis vacuationibus consuetis, maximeque mensium in mulieribus, atque hæmorrhoidarum: atque ab iisdem etiam immoderatus fluentibus, nec non à qualibet sanguinis, & excrementorum immoderata evacuatione diu perseverante, à diuturnis itidem morbis, scilicet à febribus chronicis, nec non etiam à morbis calidis & acutis calorem naturalem solventibus, à potu aquæ frigidæ, atque ab aliis causis hepar quovis modo vitiantibus, quo læso sanguificatio quoque vitatur, unde sanguinis loco humiditas aquea, atque flatus generantur, cujus quidem multitudo hydropem facit. Hippoc. scribit, hunc morbum incipere ex parte inani, lumbis, atque à jecore; de quibus quidem ait: *Quibus ergo ex inani parte, & lumbis principia aquæ inter cutem fiunt, pedes intumescunt, & alvi fluor diutinus fit, neque solvens dolorem, qui ex inani parte efficitur, ac lumbis, neque molliens ventrem. Quibus tormina & circa umbilicum labores, & lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliter solvitur, in aquam inter cutem firmatur.* Pessima est (Hippocrate actore) quæ ex acuto morbo fit. Tympania omnium pessima existimatur, ascitis & anasarca in principio curantur. *Ab aqua vero inter cutem habito* (ait Hippocrates) *si aqua è venis in ventrem defluerit, solvitur morbus:* cujus quidem eventus ratio habetur ex alio Hippoc. aphorismo, qui hæc habet: *Qui leucophlegmatia detinetur, si fortis ventris fluxus supervenerit, à morbo liberatur.* Unde in hydropicis utiles erunt evacuationes omnes, vel sudoris, vel urinæ, vel excrementorum. Contra curatio erit difficilis, si una cum morbo omnes evacuationum viæ adstrictæ sint. Quo fit, augescente morbo, quod

In 2. prog.
tex. 1.
In tex. 2.

In 4. aph. 21.

In 2. prog.
tex. 1.

In 6. aph. 14.
In 7. aph. 29.

In 6. aphor.
35.
In 7. aphor.
47.

quod aqua ita augeatur, ut quandoque etiam asperam arteriam opprimat, quo Hippocrates tussim ob hanc causam excitatam desperatæ salutis esse signum expressum reliquit; sed jam ad curationem hujus affectus declinemus. In quo quidem, cum morbus sit adstrictus necessario usui erunt præsidia laxatoria, cujusmodi sunt, quæ manifeste evacuant, scilicet, per ventrem, urinam, atque per sudorem, unde ex medicamentis huic negotio erunt accommodata, purgantia, vomitoria, diuretica, sudorifica, atque omnia digerentia, seu per insensibilem transpirationem evacuantia. At cum phlebotomia inter magna laxantia pro magnis morbis adstrictis tollendis convenientia, primum locum habere soleat, cur in hydrope ejus usum Medici non affectant? Quandoque in leucophlegmatia quæ fit aut mensibus, aut hæmorrhoidibus suppressis Medici sanguinem vel ex talo, vel ex poplite, initio mittere solent, sed hoc solummodo præsidio in principio (quo tempore nondum hydrops perfecta existit) utuntur. Non enim inconvenit in hydrope affectis mittere sanguinem, quod magnus morbus non sit, at quia vires non constare in magno morbo & frigido possunt; omnem profecto aquam inter cutem fieri à labefactato, diminutoque nativo calore, omnibus Medicis in confessio est; quomodo igitur vires constabunt ad mittendum sanguinem? Ob hancque causam Medici hujusce vacuationis loco purgationes medicamentis hydragogis, atque phlegmagogis moliuntur, cujusmodi sunt, coccognidium, Mezereum, elaterium, Iridis Illyricæ succus, brassica marina, turbit, staphisagria, centaurium minus & quandoque veratrum quoque album. Nobis familiarissimus est succus ex iridis radice contusa expressus singulis diebus; cum saccharo, à semuncia usque ad unciam & semis epotus; plures scimus, qui ascite laborarunt, hujus medicamenti usu prorsus fuisse sanatos. Damus etiam ter in hebdomada grana tria elaterii cum rhabarbari quatuor obolis; fiunt duo catapotia, quæ ter (ut dictum est) in hebdomada devorantur. Alii brassicam marinam ad geminas drachmas in jure carnis pingui ad libram ebulliunt, quoad pars tertia absumatur; exhibentque prædicti juris calidi cum modico cinnamomi pul. uncias

cias quatuor. Hæc tum in ascite, tum in leucophlegmatia purgando tumorem laxant; atque etiam non minus in tympanite, quod flatus distendentes ab humore foveantur, augeanturque, vel quod absque humore non datur hydrops, licet in tympanite flatus prævaleant. Itaque ex medicamentis, quæ omnibus hydropicis conveniunt, quæ sunt digerentia, sudorifica, rubefacientia, exulcerantia (quippe recorporativa, atque metasyncritica vocata) inunctiones, punctiones, atque scarificationes cutis, quæ omnia in principio maxime convenire solent, sudorifica vocata, quæ facultatem habent sudorem movendi, præcipuum utilitatis locum habere solent; siquidem omnis hydrops sudore tollitur; cum per ipsum & humor in ascite, anasarcaque, & flatus in tympanite digeratur. Itaque quanto citius ad hoc præsidii genus deventum sit, eo tutius, atque citius hydrops curabitur. Sudor vero movebitur commodè in balneo laconio, scilicet in tina lignea oblonga à calido suffitu (ex decocto calaminthi, vel origani, vel thymi, vel tragorigani, vel pulegii, aspersis aut ferro ignito, aut lapide molendinario) incalefacta, ex prædictoque decocto calido aspersis ignitis iis lapidibus fumo calido excitato si sudatorium laconicum probe calefiat. In ipso balneo ita probe calefacto ægroti manentes stragulis cooperti vel per horam, vel per dimidiam horam facile sudabunt. Qui sudor non inutiliter etiam interno medicamento calido intro assumpto maxime adjuvabitur. Cujusmodi erit, quod parabitur (exempli gratia) ex calamintha, pulegio, chamedry, betonica, vel ligno guajaco, aut sasaphras, aut similibus aliis medicamentis, quæ sunt vehementer calida & sicca; sudabunt juvenes bis, senes vero semel in die, & non minus, quam per spacium dimidiæ horæ, in laconico ægroti manebunt, qui egressi in lectulo calido bene cooperiantur, ut denuo sudent; præsidium est ex laxatoriis in principio usque adeo & tutum & efficax, ut plures ascite & anasarca laborantes solo hoc ipso usi auxilio pristinam valetudinem recuperaverint. Non minus utile quoque erit in tympanite, cum sudorifica omnia, propter calidius temperamentum atque siccum, flatus digerant, discutiantque, ipsique medicamen-

ti caliditate extenuati, facile per meatus cutis à caliditate suffusus calidi rarefactos, exhalent, atque resolvantur. Ad hunc usum conveniunt omnia medicamenta (uti dictum est) vehementer calefactoria, cum per interius assumpta, tum per exterius adhibita: tum quia humores, vaporesque digerant, tum etiam quia sudorem moveant, eaque via & humorem contentum evacuent, & vapores, flatulve digerant. Hinc veteres quosdam in arenam à sole excafactam, ad digerendos flatus, atque pro absorbenda humiditate, hydropem faciente, ad sudandum, conjiciebant, quosdam in clibano calefacto, quosdam in laconico, vel ligneo vel ex alia materia facto; atque alios in foveas aquarum sponte nascentium calidarum, cujusmodi sunt sulphureæ, nitrosæ, ut sudent; de qua re Celsus in lib. 3. cap. 21. ita habet: *Evocandus est sudor, non exercitatione solummodo, sed etiam in arena calida, vel laconico, vel clibano, similibusque aliis;* post hæc commendantur medicamenta urinam moventia, cujusmodi sunt, fœniculum, petroselinum, apium, smirnum, iris, ammeos, daucus, ligusticum & alia similia, quorum vel semina trita ex vino albo aromatico dantur, vel lac ipsum ex detritis in mortario seminibus ex vino itidem albo paratum. Nonnulli iridis radicem siccam tritam ex vino per aliquot dies exhibent, alii tria vel quatuor grana euphorbii in ovo sorbillo. Nonnulli exhibent rhabarbari drachmam, aut chamedrios pulverem ad drachmas duas. Alii vinum absinthinum, alii scillinum exhibere solent. Eodem modo per exterius commendarunt fomenta ex vehementer calidis & siccis, cujusmodi est chamedris, pulegium, origanum, thymus & similia. Utuntur etiam stercore bubulo ex aceto calido ventri appposito, nec non ad hunc usum commendantur, præsertimque ad ascitem, emplastrum ex centaureo Aetii, & quod ab Aureliano diacapreas, à Paulo descriptum, item Icesion dictum; sic in tympanite commendarunt epithema diaspermatum vocatum, vel polyarcion, aut diasampsucum, atque diamelilotum. In leucophlegmatia, commendant frictiones ex nitro, & sale. Mirum est, cur Aurelianus fomenta ex aqua marina commendaverit, cum ipsa & siccando & adstringendo laxis non adstrictis morbis sit

re-

remedio; sed non inconvenit quandoque medicamentum adstringens, ex accidenti scilicet quatenus siccando humoremque absumendo tumorem laxet. Neque est etiam ut admireris, ni convenient laxantia primarum (ut ajunt) materierum, quippe temperate calida & humida, ut decoctum fœnugræci, lini, althææ & similium, quando longe efficaciora medicamenta ad tantum humorem digerendum desiderentur, atque illa inquam quæ cum vehementer calida sint & sicca, humorem fundunt, extenuant, resolvunt. Neque obstat, quod Galenus demonstraverit, non dari emollientia tumoremque laxantia, quæ vehementer & calefaciant & siccent. Cum hæc humiditatem tenuiorem digerendo, crassiorem crassefaciendo potius tumorem indurent, adaugeantque. Etenim humiditas hydropem faciens cum serosa sit & tenuis, potest quidem tota à medicamento vehementer calido & sicco absumi. Atque hæc sunt medicamenta, quæ Græci metasyncritica, & Aurelianus recorporativa appellant. Quibusdam in usu fuerunt vesicantia, ventri adhibita, per quæ plagæ remanent, & servantur diu apertæ, ut per ipsas expurgetur serosa humiditas, sensimque ac sensim purgata humiditate extantia tollatur; probantur ab Hippocrate inustiones, quæ aut ferro candenti fiunt in regione lienis, si lien in causa fuerit hujusce affectus, vel in regione hepatis, si ab hepatis tumore, vel obstructione hoc malum venerit. Ægyptii Medici non ferro candenti, at petiis lineis ignitis longe facilius & clementius, & sine multo dolore cutem inurunt. Quem modum inurendi nos in libris de Medicina Ægyptiorum, secundo imprimendis (quando in prima editione in eo modo describendo error magnus commissus sit, quo modo si fiat inustio haud probe succedet) accurate & fideliter docuimus. Ad hunc usum maxime conducit punctio, vel scarificatio, at hoc faciendum priusquam morbus in cachexiam abierit, & virium robore permittente. Hinc Hippocrates in epidemiis scripsit: *hydropicos statim secare oportet, empyicos statim urere*. Namque hæc præsidia in morbi principio conveniunt, priusquam (ut ait Galenus) corrupta sint viscera. Inutiliter enim aqua educitur, quæ jam vitiatis, atque corruptis visceribus generantur. Quo

In lib. 5.
simpli.

In lib. de in-
fer. part.
affectibus.

leviter errant, qui in desperatis paracentesin exercent. Hippocrates venas in scroto crassissimas secabat, atque in eodem scroto, & in femoribus ac cruribus frequentia ulcuscula scalpello incutiebat. Paulus atque alii, hydropicis paulo infra umbilicum sectionem faciebant, ad latus dextrum si lien, atque ad sinistrum si hepar in causa est. Alii ex eadem parte, qua viscus est, à quo malum primo ortum est, atque si intestina in causa sunt, quatuor sub umbilico digitis secant. Aurelianus magis in leucophlegmatia quam in ascite paracentesim probavit, complures ex Asclepiade supra talum crus scarificant, alii unam, alii duas sectiones facientes interius, ut cutis secta sit, alii exterius, atque alii utrinque scarificantes, ut paulatim humor evacuetur, operam dant. Hocque præsidii genere scimus nos complures hydrope fuisse sanatos, at quia curationem vulnerum neglexerunt, alio morbo quam hydrope interempti sunt, quippe vulnere in gangrenam abeunte, quo admonitos Medicos esse rogamus, ut summa cura à punctione seu scarificatione custodiant, ne ipsarum nativo calido labefactato magnam subeant putrefactionem, quod præcavebunt, si calorificis ulcera fovebunt, atque ab externo frigido aëre ea defendent; summopere illis conducet, si sæpius ulcera lavabunt vino aromatico calido, in quo ebullierit iris sicca, absinthium, vel marrhubium, vel rosa vel betonica, vel similia, nec non si ulceri admovebitur ceratum oxicroceum vocatum, & perpetuo detineatur, non minusque etiam petia linea vino calido supradicto imbuta & expressa superponatur, & perpetuo detineatur. Ex Recentioribus vero Andreas Laurentius vir doctissimus sectionem seu punctiorem longe esse securiorem, quæ fit per medium umbilicum, & ratione & experimento in doctissimis libris suis opera Anatomica inscriptis, nobis persuadere studuit.

In l. 1. c. 8.
controversia.
16.

FINIS LIBRI SEPTIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER OCTAVUS.

CAPUT PRIMUM.

*De phlegmonum atque tumorum internorum vomicis
sive abscessibus esse agendum, & primum quid per
abscessum vel per vomicam intelligatur, de-
que ipsius causis agitur.*

Osteaquam actum est de internis cum phlegmonis, tum tumoribus, qui sæpe in abscessus seu suppurationes vertuntur, ratio exoptulare videtur, ut de internis quoque abscessibus, si-ve suppurationibus, seu vomicis in præsentia agamus. Neque immerito sane, cum hi affectus sanatu maxime difficiles sint, atque non raro Medicis occurrant. Vocant vero abscessum, alii purulentiam, alii collectionem, alii suppurationem, atque alii vomicam: quo nomine Aurelianus sæpe usus est. Non me latet abscessus Hippocratem plærumque humoris ex una parte corporis ad aliam translationem vocare, & aliquando humoris itidem decubitus ad cutim ipsam. Verumenimvero per abscessum nos hic intelligimus phlegmones, atque tumoris in pus mutationem, suppurationemve. Etenim phlegmonæ & tumores, aut digesto

humore, aut in aliam partem corporis translato, aut quovis modo vacuato resolvuntur, aut in scirrhum mutantur, aut denique suppurantur, sive in pus vertuntur; quem affectum abscessum, suppurationem, atque vomicam Medici appellant. Differunt vero abscessus variis quidem differentiis, scilicet ex loco in quo pus fit, & ex loco in quem erumpit; atque etiam quod abscessus quidam fieri incipit, scilicet quando phlegmones, vel tumoris humor coepit in pus verti, & quidam perfectus est, quippe qui ex toto in pus mutatus est, huncque proprie magis vomicam Medici vocasse visi sunt. Unde per vomicam non omnem abscessum intelligimus, sed eum solummodo, qui ex toto suppuratus, seu in pus conversus est. Qua vomica seu pus factum, primum in parte phlegmone, vel tumore deprehensa consistit, ac postea ruptis continentibus partibus in alias partes vel internas, vel externas erumpit, quod si nobilis sit pars, vel repente invadat, aut si vomica multa sit, interimit ægrotos, aut saltem multa fastidia ingerit, etsi postea probe etiam per congrua loca pus excernatur. Ceterum hisce præmissis, præstabit ad clariorem vomicarum notitiam assequendam, primo hujusce affectus causas omnes nos perscrutari, atque cognoscere. Pro qua re illud in primis supponi debet, scilicet suppurationem seu purulentiam esse in pus versionem à calore factam. Quo liquido constabit, ipsam esse quandam coctionis speciem, siquidem humorem phlegmones vel tumoris intus natura calore concoquente aggreditur, quem si tenuis sit, paucus, & non pravus, calor coctione digerit, & qui vel multus est, vel crassius, vel qualitate prava præditus, ipsum in pus vertit, purulentiamque sive vomicam facit. Galenus triplicem esse alterationem à calore in humore factam statuit: quippe coctionem, suppurationem, atque putrefactionem; coctionemque fieri à calore naturali, atque ex humore benigno apto nato à natura concoqui; putrefactionem vero à præternaturali calore agente ad corruptionem, atque ex humore apto nato putrefieri, minime concoqui (hic enim humor prava ejus qualitate, & substantia, qua naturæ aptus natus est adversari, nihil quidem coctionis recipere potest;) demum suppurationem me-

mediam inter coctionem atque putredinem esse Gal. voluit, & merito sane, cum huiusmodi alteratio fiat à calore non ex toto naturali, sed ab extraneo etiam, atque ex humore non ex toto benigno, sed ex prava quidem, vel qualitate, vel substantia, aliquid habente, quo naturæ adversetur. Media itaque erit suppuratio inter coctionem atque putredinem. Aliqui tamen ipsam coctionem esse dixerunt, non tamen, quæ vera & propria dicitur (qua illud quod concoquitur, vertitur in substantiam corporis, ad nutritionemque utile redditur) sed ea, quæ humorum pravitatem vincit, emendat, atque compescit, ut non amplius corpus lædat, unde improprie concoctio hæc dicta est. At jam ad præcipuum institutum redeamus, quod fuerat, ut de causis, quibus suppuratio, purulentia, vomica dicta fit, nos ageremus. Constat sane huiusce affectus præcipuam causam esse calorem ipsum concoquentem, sine quo nulla suppuratio, sed potius putredo fiet; hinc Hippoc. dicebat, tumores, qui in hypochondriis sunt, citius, & facilius suppurari, quam qui circa umbilicum, & omnium minime, qui sub ipso umbilico consistunt, quod hypochondriorum partes, iis qui circa umbilicum & sub umbilico sunt, longe calidiores existant. Itaque à calore omnis purulentia fit, à calore quidem naturali si & ipsa coctionis species fit, non tamen omnino à naturali, sed etiam ab extraneo præternaturalive naturali mixto, namque in phlegmonibus ac tumoribus; qui in pus vertuntur, præternaturalem calorem etiam extraneus & non naturalis vocatus agit. Naturalis enim vel à phlogosi, vel ab obstructione partium affectarum in igneum auctus permutatur; ex quo in phlegmone vel in tumore partium affectarum suppurando calorem agentem partim naturalem partimque præternaturalem esse (qui profecto auctor est purulentiae) constabit. Quod vero in parte, quæ suppuratur, præternaturalem calorem agentem, etiam adscititius præternaturalive adfit, atque agat, eo quidem argumento deprehenditur, quia medicamenta, quæ suppurant, emplastica Græcis vocata, sui ipsorum crassa viscidaque substantia meatus cutaneos infarciant, obstruantque, ea potissimum causa, ut obstructis meatibus calor intus claudatur, ip-

ipsiusque effluvium prohibeatur, atque ipsius substantia, quantitasque augeatur; quorum meatuum obstructione etiam, fuligines cum intus retineantur, necessario naturalis calor mixturam cum non naturali à fuliginum caliditate recipit, vel naturam caloris extranei nanciscitur, vel ab ipsis fuliginibus mutatur in igneum præternaturalemque. Quæ sane caloris mutatio à fuliginum qualitate ubi plurimum augeatur, diffusa in universum corpus etiam febrem accendit. Quare vomicam, à calore mixtam naturam naturalis & præternaturalis habente, eoque in partibus phlegmone vel tumore obsessis agente, fieri aperte intelligitur. Accedit etiam quod sanguis & pituita ab eodem calore facile in pus vertitur, atra bilis difficilius, bilis vero flavæ, quæque tenuioris est substantiæ, priusquam in pus mutetur, à calore extenuata, digeritur. Atqui ab hisce causis suppuratio quælibet, quæ purulentia itidem & vomica dicitur, generationem habet. Unde affectum fieri à tumoribus, à phlegmonis atque etiam à carnosarum partium contusionibus dicemus, nimirum à calore non ex toto præternaturali, neque ex toto naturali, sed mixtam qualitatem habente ex naturali atque ex præternaturali, alteratis, & concoctis.

C A P U T II.

De partibus in quibus purulentia, seu vomicae fiunt.

PArtes omnes, quæ phlegmonis, atque tumoribus sunt obnoxia, vomiceis deprehendi possunt. Unde & in capite non raro collectiones eæ fiunt, sæpissime in thorace & in ventre. In ventris autem variis partibus vomicae fiunt, plærumque in hypochondriis contentis, aliquando in iis, quæ circa umbilicum subsistunt, atque demum rarissime in sub umbilico positæ, scilicet, ut Hippocrates est auctor, quod partes sub hypochondriis contentæ calidiores iis, quæ circa umbilicum sunt, existant, & minime omnium calidæ sub umbilico positæ, ex calore autem fieri omnes suppurationes, superius demonstratum est; hinc partes omnes, quæ juxta hypochondria sunt, citius faciliusque suppurantur, & tardius difficiliusque, quæ circa um-
bi-

bilicum consistunt, omniumque tardissime & difficillime, quæ sub umbilico. Quo Hippocrates in 6. epid. 2. umbilicum sup-
purationum esse terminum statuit. Quod vero in capitis par-
tibus internis vomicæ fiant, non est Medicis ignotum, aliquan-
do enim ex phlegmone membranarum cerebri, & aliarum quo-
que partium vomicam ortam fuisse (licet hoc raro ob ejus mem-
bri frigiditatem fiat) à multis deprehensum est. Hippocrates
scripsit: *si pus per nares aut os, aut aures effluxerit, capite do-*
lentes & vehementer quidem laborantes solvere: & in Coacis præ-
sagiis, *pus per nares excretum capitis dolorem itidem tollere.* Hoc
Echecati cæco contigisse Hippocrates narrat in epidemiis,
quippe qui, cum in ejus capite affectus phlegmonosus suppura-
tus fuerit, pusque per aurem expurgatum, sanus evasit; sæpe
numero intra aures ex phlegmone puris collectio fit, non raro
in gutture ex angina. At non addimus partes, in thoracis re-
gione positas, quæ suppurari solent; hæque præcipuæ sunt,
pleura membrana, pulmo, diaphragma, cordis pericardium;
& in ventre ipso omnes partes contentæ huic malo sunt obno-
xiæ, scilicet, stomachus quoad ejus omnes partes, intestina,
scilicet pylorus, jejunum, colon, & longanum sive rectum,
& omnia tenuia intestina, mesereum, mesocolum, pancreas,
omentum, hepar, vesica felle, lien, vena cava, porta, re-
nes, vesica atque uterus in mulieribus. Itaque cum in omni-
bus his partibus aut phlegmone, aut tumore oppressis vomicæ
concitari soleant, quæque omnes cum ægrotantium vitam in
magno discrimine ponant, ipsarumque curatio magnas habeat
difficultates, & majori ex parte judicium itidem eæ habeant
difficile, proinde de ipsis accurate in præsentia agendum duxi-
mus; & priusquam ad ipsarum curationem perstringendam de-
scendamus, eas & in communi, & in particulari cognoscere
operam dabimus.

In 6. aphor.
10.

In 7. epid.
tex. 55.
Libro 5.
com. 1. tex.
28.

CAPUT. III.

Quibus signis puris collectio vel vomica fieri deprehendatur.

Gal. in 2. de
loc. affec.
cap. 3.

VOMICÆ vel magnas phlegmones sequuntur, vel excrementorum collectiones, vel tumores œdematosos, vel ab aliis humoribus obortos; & cum (uti dictum est) affectus hi qui suppurantur, vel in capite consistent, vel in thorace, vel denique in ventre, proinde priori loco signa in communi considerabimus, quibus suppuratio omnis in qualibet parte corporis oborta nobis innotescat, scilicet, ejus quæ primo fit in capite, & postea in thorace, atque demum in ventre; sigillatimque cujuslibet partis in aliqua trium corporis regionum suppuratæ signa prosequemur. Porro internæ supurationis signa similia magna ex parte sunt iis quæ in externis suppurationibus elucent. Duo quidem in externis suppurationibus observamus, dolorem quippe vehementer pulsantem, propter arteriarum motum aucto calore, & aucta ex humoris fusione ejusdem humoris quantitate, quæ quo magis implet, & minus cedit, eo magis premit, ac arteriam præ tumore distentam dolore afficit; atque caloris auctionem, tum propter auctum humoris plurimum incalescenti copiam, quæ pluribus partibus communicatur, unde ex aucto calore, etiam pars, quæ suppuratur, ruborem contrahit. Quo chyrurgi in tumore suppurando hæc merito tria observare solent, nempe (ut dictum est) dolorem vehementem, cum pulsatione, calorem in parte auctum, & aliquando etiam ita intense auctum, ut febris exinde concitetur; atque deinde in parte contractum ruborem. Quibus sane signis Medici phlegmonas, tumoresque ad suppurationem inclinantes facile cognoscunt. In internis vero vomicis futuris & dolores & febres (ut expressit Hippoc.) augentur; atque alia etiam præter hæc signa Medicis innotescunt. Itaque in primis dolor maxime facit ad futuræ vomicæ notitiam, rigores, humoresque & febres, ex his quædam sunt, quæ suppurationem prænuntiant, & quædam, quæ actu vomicam fieri

In 2. aphor.
47.

iti-

itidem notant. De iis primo sermo est habendus. Itaque ex doloribus, qui diu perseverant cum febre absque laudabili excretionem, futuræ vomicæ erunt indicium. De quo signo Hippocrates in aphorismis habet: *A ventris dolore diuturno, suppura-*

In 7. aphor.
22.

ratio. Galenus addidit; *si omnia circa ægrum opportune fiant.* Adhuc enim dolorem perdurare scilicet per longum tempus propter phlegmonem evenit, quæ temporis processu suppurabitur, nisi hominem morte præripiat. Quod clarius de iis, quæ in thorace fiunt, adhuc expressit, dicens: *Quicumque dolor in*

In 2. progn.
tex. 52.

his affligit sedibus; non desinens, neque excreationis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ sectione, ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti sciendum est, & Galenus in comm. ait: Quicumque dolor circa thoracis ac pulmonis sedes non desinit adhibitis subsidiis, idque malum tantummodo habet; nec ullum aliud exitiosum indicium adest, eum suppuraturum expectabis. Eodem itidem modo & febris perseverans vel cum dolore, vel cum gravitate vel hujus loco cum tussi, sine laudabili excretionem idem futurum prænunciat. Quam rem

Hippoc. perbelle ita etiam expressit in prognosticis: *Considerandum autem est & talia in hunc modum; si febris detinet, & dolor non desinit, & excreatio non excernitur ex ratione, neque biliosæ fuerint alvi dejectiones, neque solutiores, ac sinceriores, nec urina admodum crassa ac plenius obtinens sedimentum, promittitur vero ab omnibus aliis signis salutaris, his tales fore abscessus sperandum est:* Tempus quoque circumscriptum est, quo purgari debeant, in multis phlegmonis, de quo in 7. aphorismorum Hippoc. inquit: *Distillationes in ventrem superiorem ad suppurationem veniunt intra viginti dies: & particulatim de pleuritide:*

In 2. progn.
tex. 65.

Quicumque morbo laterali laborantes in quadraginta diebus non repurgantur, hi ad suppurationem vertuntur. Ita & in pulmonia, atque in aliis phlegmonis si diu dolor cum febre perseveraverit sine laudabili humorum excretionem, suppuratio speranda erit. De quibus auctor coacorum præfagiorum dixit: *tumores si sexaginta diebus superaverint, & permaneat febris, suppurantur; in* 1. vero prognost. tex. 31. brevius fieri docet, ait enim: *Quod si vigesimum transcendit diem & febris detinet, & tumor non de-*

In 5. aphor.
3.

*sistit, in suppurationem verti significat; sed hisce præmissis, ad signa pergamus, quæ non futuram suppurationem vomicamve prædicant, at præsentem quidem, quæ sit, significant. Quæ itidem erunt dolor, rigor horrorque, febris, gravitas seu pondus, anxietudo, inquietudoque. Dolor autem, ut ab ipso exordiamur, tensivus, & non semper cum pulsu (qui exter-
narum vomicarum semper comes est) observari solet. Non enim internus dolor phlegmonum, quæ in pus mutantur, necessario pulsat, quoniam rara quidem viscera sunt, quæ abundant arteriis, atque etiam quia interna spacia, vacuave & circundantium laxitas facit, ut pulsatio si qua sit, citra dolorem sentiatur. Pro dolore aliquando gravedo fit cum calore, atque ab his aliquando pondus observari solet. De quo in coacis præ-*
sagiis Hippocrates habet: Quibus latus sublatum & calidius est, cumque in alterum incumbenti latus, quod sanum est, gravitates pendere videtur, iis pus altera parte collectum est; quod in prognosticis clarius confirmavit ita, dicens: etsi dixerit pro dolore sibi inesse pondus, in loco quo dolore afficiebatur. Calorem quoque in parte affecta intensiorem ægroti incepto pure percipere solent, quod de pleuriticis, & pulmonicis suppuratis Hippoc. expressit, dicens: latus esse calidius; neque id fit profecto injuria, cum necessario latus à putredine, atque ab halitu calido puris contenti, magis debeat incalferi. Quare hætenus signa inceptæ suppurationis ex dolore, gravedine, pondere, atque calore aucto in parte affecta nobis innotuerunt. Nunc alia signa prosequimur, scilicet febrem, una cum rigore vel horrore, quæ invadit; febris enim dum pus fit (ait Hippocrates) augetur, vehementiusque affligit. Hujusmodi vero febre (Galeno auctore) priusquam phlegmonæ suppurari cœperint, similes existunt tertianis continuis, cum scilicet continuæ sint, & de tertio in tertium exacerbationes habeant: suppuratione vero jam incepta, quippe dum materia phlegmones suppuratur, quotidie habent exacerbationes, cum rigore horroreque, idcircoque probe has semitertianis comparavit; de quibus Auctor coacorum præ-
giorum ait: Qui identidem inhorrescunt, ad suppurationem deveniunt, sed & febris iis suppurationis est comes. Ex fervore enim
 &

In 6. coac.
prælag. ex
Hol. sec. 2.
com. tex. 3.
In 2. progn.
tex. 58.

In 1. aphor.
12.

In 5. lib. ex
Hol. sect. 2.
comm. 1.
tex. 76.

& ex putredine humoris, qui suppuratur, halitus excitatus membranas, & musculos mordicans, aut etiam incepti puris acrimonia itidem vellicans partes sensibiles contrahit, atque horrorem inducit, quem sequitur febris ea, quæ præcessit, multo vehementior. Distinguitur vero ab eo, qui pure factò & effuso concitatur; hic enim horror inordinatus majori ex parte esse solet, cum sudore & aliquando levi animi deliquio. Horror itaque in suppurationibus apparet, horrescuntque idcirco necessario, qui suppurantur, à contracto calore ad locum putredinis una cum sanguine. At hic horror, quoad pus fiat, ordinem servat; posteaquam vero pus factum est, citra ordinem invadere solet, quando hujus horroris non unica fit causa, scilicet caloris ad humorem putrescentem retractio, sed & hæc, & membranarum pus continentium morsus vellicatiove, contractioque facta tum ex halitus ex fervente humore concitati, tum facti puris acrimonia, quippe membranam ipsa mordente. In tumoribus enim partim in pus versis, & partim mutandis, ad reliquum humoris suppurandi calor intro retrahitur, quo ægroti horrescunt, atque halitus ex fervente humore ad membranas commoti, nec non puris, quod factum jam est, acrimonia membranas vellicans, atque contrahens horrorem itidem inducit, quem febris consequitur semitertianæ similis, quæ ex ordine non fit, sed citra ullum ordinem aliquando cum sudoribus multis, ita ut sæpius & nullo ordine, modo inhorrescant, modo sudent, modo incaleant simpliciter; hujusmodi vero febres, nec proprie putridæ dici debent, ex pure scilicet concocto concitatae quales ab humoribus in venis, aut extra venas putrescentibus excitantur, nec plane hæcticæ, quoad partes solidas corporis invaserint, sed quodammodo inter utrasque mediæ sunt, nec prorsus intermittentes; neque continuæ, videntur tamen intermittentes, quod cum horrore, vel cum rigore accessionem habeant, semitertianisque vocatis similes existant; namque quotidie cum horrore invadunt, vere intermittentium more, sed cum remitti horror videtur, atque accessio augeri itidem videtur, iterum ægroti horrent, adeo ut eadem die bis atque ter aliquando horror accedat; die vero sequenti alteram habent accessionem, sed

Gal. in 1. de
loc. affect.
cap. 5.

In 1. de vi&t.
rat. in acu-
tis.

In lib. 5.
chronicor.
cap. 8.

priore minorem, absque duplicatione horroris; hæ vero id proprii habent, quo distinguantur à semitertianis, quæ fiunt à commota putredine in venis bilis atque pituitæ, quod nullo servato ordine sæpius in his ægroti inhorrescant, modo incalcant simpliciter absque ullo horrore vel frigore, modo sudent; atque hæ febres semitertianis similes sunt, è quibus tabidos laborare Hippocrates in epidemiis docuit, quæque tales prodeunt, postquam pus fieri cœptum est. Porro quæ ante suppurationem internarum phlegmonum febres fiunt, symptomata sunt, neque ipsæ ad apyrexiam desinunt, tertianarumque naturam præ se ferentes, utpote quæ de tertio in tertium habent exacerbationes, tamen absque rigore horroreque, aliquando cum levi pedum frigore invadentes, quod de pleuriticis Hippocrates expressit: Quare post factam suppurationem febris semitertianarum more, sed nullo tamen servato ordine, modo cum horrore, modo citra horrorem calore solummodo exacerbato invadunt, modo cum sudore, aliquando ita parva fit accessio, ut ea die vel nihil vel parum febrile suppurati videantur; nonnunquam omnino desinere videntur interdumque tempus solitum invasionis horamque permutantes. Plerumque vero magis ad noctem accessionem habent quam in die, maximeque circa vespeream invadentes: atque hæ perpetuo lethales sunt, quæ ægrotum aut puris multitudine suffocatum iri, aut tabidum sive phthificum morituum denotant. Unde nos distinguere oportet, quod ubi pus fit, & commode expurgatur, nedum febres non adsunt, sed quæ ante suppurationem fuerunt, plane conquiescunt. Itaque ut ad institutum primum redeamus, pus ubi fit, febris vehementior quam antea apparet, horrorque fit, & à contracto calore, & ex halitus ferventis humoris & incepti puris acrimonia membranas nervosque vellicante, contrahenteque: adest etiam in parte affecta aucta caliditas, gravitasque & pondus, inquieti sunt, & anxii, pulsus languidi celeresque observantur, & respiratio itidem crebra & plerumque parva est. Aurelianus de signis vomicae scribens, inquit; quod eos sequatur febricula vehemens inordinata sæpe cum rigore & torpore frigido, vel corporis cum inquietudine, jactationeque; tum lo-

ci adest fervor incendiosus, gravedo, tensio (exceptis, quæ in pulmone fiunt) sæpe stimulans dolor & pulsuosus fit, tum celer pulsus atque humilis, & sæpe sudor magis capitis atque colli apparet. Hippoc. in 7. epidem. de Metone Pleuritico, qui postea suppuratus est, scripsit: *Dejectio multa biliosa, in tribus diebus fere cessavit dolor, calor autem circa septimam aut nonam. Tussis aderat, excretiones neque biliosæ neque multæ fiebant, pituitosæ vero tusses sequebantur, cibos gustabat; aliquando exhibat veluti sanus. Apprehendebant autem quandoque illum calores tenues exiguum tempus, sudores exigui fiebant ad noctem, spiritus in febre densior, maxillarum rubor, circa latus gravitas & sub alis & ad humerum, tusses tenebant.* Atque hisce signis nobis, quæ interiori fiunt purulentia, probe innotescunt. Nunc sequitur ut ea etiam signa, quæ, facto effusioque pure, apparent, dicamus.

CAPUT. IV.

Quibus signis suppuratio sive puris collectio, quæ facta est, deprehenditur.

Ubi pus in parte aliqua interna factum est (auctore Hippocrate) dolores, rigores atque febres minores evadunt, quinimo plane conquiescunt, si pus etiam commode expurgatur, seu excretum fuerit, eadem die in salutari suppuratione febrem definere Hippocrates expressit; itaque febres, dolores & rigores minores evadunt, Aurelianus dicebat facta suppuratione, cessare cum rigorem, tum dolorem, febrisque recedere inquietudinem. Attamen hoc recte intelligendum est, quod facto pure (nisi magna ex parte ipsum fuerit commode excretum) hæc plane haud recedant, sed tamen aliqua ex parte minora fiunt, minusque empyicos affligunt: quod perbelle docebat Hippocrates, cum dicebat: *Dum pus conficitur, dolores ac febres accidunt magis, quam jam confecto.* Recedunt vero omnino hæc omnia ubi factum pus fuerit expurgatum; de quo Hippocrates ait: *Quibus in urinario meatu tubercula fiunt, his suppuratione facta, & eruptione, solvitur dolor.* Quare dolores, & febres minores redduntur, semitertianisque similes existunt, at à

ve-

In 2. aphor. 47.

In 2. prog. tex. 48.

In 2. aphor. 47.

In 7. aphor. 57.

veris semitertianis distinguuntur, quia sunt inordinatæ, & tales quales in altero capite expressimus. Nimirum quæ nullo servato ordine invadunt, modo cum horrore, modo citra horrorem, modo cum sudore, noctu ingravescentes. His vero & horrores (uti dictum est) conjunguntur facti ab acrimonia puris, quod ad vicina corpora, scilicet membranas & nervos, commotum lædit. In coacis prælagiis scriptum est, Horrore affectos plerumque ad suppurationem perducere, & febres intermittentes à suppuratione plerumque sudorificas esse. Igitur non minus etiam sudores merito accidunt; unde recte dictum est, quibus vomica interna est, & rigor & sudor sæpius accidit; sudor vero ex capite, cervice, & quandoque ex toto corpore exit, atque hic est quædam levis tenuisque humiditas, virium infirmitate, scilicet partium solidarum debilitata retentrice, sæpius quæ in suppuratis exudat, præsertimque à pure effuso viscera interna lædente. Unde vires collabuntur, pulsus frequens parvus & languidus fit, & nonnunquam crebra animi defectio, cum qua suppurati exudant & resolvuntur, quæ signa fuere à Desiderio Jacotio viro sane doctissimo & gravissimo, ut notavit in suis doctissimis ad coaca Hippocratis prælagia commentariis, in quadam puella, quæ fere repente à vomica fuit interempta. ait enim: *Puella quædam, cum optime habita omnibus videretur, in lentam quandam febrem incidit, tertianæ intermittenti non absimilem, sine dolore in ventre: ad eam circa mediam noctem vocati, quod levi animi deliquio laborasset, cum rigore quodam quem paroxysmi principium esse putabant, prædiximus abscessum in ventre ruptum ex quo brevi interitura esset.* Hippocrates in prognosticis de purulentis (intelligit autem eos, qui in thorace pus collectum habent) de quibus nos posterius figillatim scribemus, scribens ait: *Principio si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est, si copia sudoris elicitur, ac tussendi cupiditas est, nec quicquam tamen commentatione dignum expuunt.* Aristoteles ad cognoscendum tumorem suppuratum, affundit aquam, quem, si ab ipsa calore mutatur, purulentum agnoscit. Hippocrates argilla tegendum censuit, quæ si citius, quam quæ alteri loco minime de suppuratione suspecto apposita est,

re-

In tex. 6e.

In 1. de
morb.
In 3. probl.
sec. 3.

resiccatur, vomicam latere ostendit. In prognosticis vero ex pondere in parte affecta, ex rigore horrore, ex sudore, & ex febre semitertianæ simili, sudoreque (ut hætenus ostendimus) cognoscendum voluit. Aliqui cum his signis quandam mollitiem cum puris inundatione in parte affecta (si tumor observari queat, quando loci densitas tactum non perturbet) tanquam indicium certissimum addunt; sed hæc satis erunt ad cognoscendam vomicam, quæ interior facta est. Nunc descendendum erit ad particulares vomicas, quæ in variis partibus fiunt.

CAPUT V.

De vomicis, quæ fiunt in capitis partibus, cognoscendis.

Vomicas in capitis partibus extimis fieri frequentissime, qui praxim exercent, observant, scilicet intra pericranium, ex phlegmonis, tumoribusque phlegmonosis; atque etiam in lue gallica infectis, in his præcedunt dolores continui, firmi, atque vehementes, sæpiissime etiam cum pulsu, aliquando cum febre, plerumque citra febrem hi dolores perseverant. Aliquando etiam intra cranium vel circa membranas cerebri vomicæ fiunt (licet hoc fiat rarissime propter partis frigiditatem) nam, ut alias dictum est, suppurationes omnes à calore fiunt, quo Hippocrates in epidemiis scripsit, umbilicum esse terminum suppurationum, quæ in ventre fiunt, eo præsertim argumento, quod partes sub umbilico positæ hypochondriis frigidiores sint, & idcirco non aptæ suppurationibus; quare ob hanc etiam causam fit, ut rarissime cerebri partes, ob loci frigiditatem suppurentur; tamen aliquando in cerebri cavitatibus, dissectis cadaveribus, vomica deprehensa est puris collecti, quod alias nos vidimus in quibusdam per nares, antegressa phlegmone, excretum fuisse. Signa fuerunt, dolor firmus, assiduus, vehemens, cum pulsu lancinans, longo tempore perseverans cum febre acuta, assidua, diu durante. Vomica vero facta cognoscitur, quod & dolor & febris quadantenus minus affligant, &

Ooo

in

In 6. epî-
dem. 2.
tex. 40.

in capite gravitas & pondus pro dolore sentiatur, at plures horum apoplecticorum modo suffocati à puris multitudine atque à crassitie cerebri cavitates infarciēte, obstruenteque pereunt; si per nares autem effluat pus album, leve, æquale, & copiosum, salutem promittit. Non raro intra aures vomicam purisve collectionem fieri deprehendimus magnam inflammationem subsecutam; hujus quidem puris collectionem ex aurium dolore acuto ac febre continua & vehementi (quæ signa sunt pathognomonica magnæ phlegmones ibi existentis) secutam. Hippocrates in prognosticis meminit; & de ipsa in Coacis prælagiis inquit: *Aurium dolor pertinax cum febre acuta, & alio signo eorum, quæ leviter difficilia sunt, juvenes quidem septimo die interficit, & multo celerius adfert, delirium, nisi pus multum ex aure, aut sanguis è naribus effluat.* Itaque si dolor cum febre continua diu perseveraverit fueritque lancinans & pulsatorius, vomicæ futuræ est indicium: aurium enim phlegmonæ si vehementes sint, solent cito interficere, faciliusque & citius juvenes quam senes, ob nimirum symptomatum magnitudinem, quæ fit ex temperamento calidiori, quo juvenes sanguine bilioso abundant, unde in affectum incidunt vehementissimum acutissimumque, à quo cito interimuntur; seniores vero (quod sanguine frigidiori abundant, à quo vehementia symptomata non fiunt) tardius & minus hoc malum (Hippocrate auctore) interficit. Tamen & multi etiam puerorum, juvenumque ex phlegmone, quæ non sit usque adeo magna & acuta, suppuratione facta, & per aures pure excreto, servantur. Hujusmodi fuisse Emyris filium Hippoc. in epidemiis scriptum reliquit, de quo habet: *Emyris filius febricitabat, ex aure fluebat purulentum circa octavam non scio.* Ubi itaque dolor & febris non usque adeo vehemens & acuta fuerit, diutiusque perseveraverit, cum dolore pulsatorio, vomica intra aurem futura est, ubi vero phlegmone in pus versa est, dolor atque febris mitescit: si vero etiam per aures pus exierit, album, leve, æquale, omnino febris atque dolor cessabunt. In oris quoque partibus internis maximeque in gingivis atque partibus adjacentibus, sæpius oborta phlegmone suppuratur, quam præcedit dolor, cum pulsu,

&

In 3. prog.
tex. 13.
In 1. coac.
prælag. sec.
2. comm. 1.
tex. 1.

In 3. progn.
14.

4. epid.
tex. 11,

& aliquando etiam febris, si vehemens fuerit morbus, sæpe rupto abscessu vomica exit, & æger ita liberatur. Non raro etiam ab angina vomica fit, etenim eodem modo hæc phlegmone in vomicam sæpius mutatur, atque ita ægroti evadunt. Quam sane vomicam antecedunt quoque & dolor & febris, si enim malum sit acutissimum, maximumque, cito hominem interficit, aut abscessus purulentus fit; plerumque vero solet vomica subsequi dolorem & febrem, quæ diu perseveraverint. In Ægypto olim & in Cayri civitate, quo tempore ad nationem Venetam persanandam morabamur, quidam Turca, cum longo tempore gutturi dolore laborasset, me accersito, plures aureos pollicitus est, si illum persanavissem. Cum vero cognovissem vomicam in gutture adesse, intusque (nondum eruptione facta) pus adhuc contineri, atque ilico, à me aliquibus tentatis medicamentis rupto abscessu, multaque copia puris expurgata per os, sanus ille evasisset, negavit mihi velle quicquam persolvere licet plures aureos antea mihi pollicitus fuisset, si ipsum sanitati restituissem, nullaque alia ratione usus est, ut mercedem mihi promissam negaret, quam quod dicebat, me nimis cito illum persanavisse, parumque idcirco laboris in eo persanando me sustinuisse.

CAPUT VI.

De vomicis, quæ fiunt in thoracis partibus, & primo de vomica, quæ fit ex pleuritide & ex pulmonia.

INter vomicas, eæ præcipuæ sunt, quæ in cavitate thoracis fiunt, vel ex pleuritide, vel ex pulmonia, vel ex catarrho, aut denique ex sputo sanguinis. Namque, quæ in pleura membrana, fit, rupta membrana in thoracis seu pectoris cava seu inania loca erumpit, atque eodem modo in pulmonibus pus factum, aut ex phlegmone suppurata, aut ex catarrho ibi putrefacto, aut denique ab exulceratis pulmonibus, si multum effluat (uti dictum est) in cavitates pectoris erumpit. Vomica vero, quæ ex pleuritide

In 2. lib.
progn. tex.
58.

In 2. lib.
progn. tex.
59.

suppurata fit, ei admodum similis existit, quæ fit in pulmonibus ex pulmonia, licet in quibusdam differant. Namque in pleuritica præcedit rigoris, febris atque doloris auctio, factoque pure hæc omnia remittuntur, pro doloreque gravitas seu pondus in parte habet; atque hoc est, quod dicebat Hippoc. in prognosticis: *Et si dixerit pro dolore sibi inesse pondus in loco quo dolore afficiebatur. Hæc enim accidunt inter initia suppurationis.* Distinguitur vero gravitas & pondus, quod in pleuritica suppuratione observatur, ab eo quod ex pulmonia fit, quoniam aut in altero latere, aut in ambobus pondus sentitur. In pulmonia vero (ait Galenus) in utraque potius, quam in altera colligitur pus: De quibus Hippocrates inquit: *Si suppuratio in altero latere tantummodo fuerit, advertere atque ediscere convenit in his, utrum in altero habeat latere dolorem, & utrum calidius quam alterum sit, atque eo incolumi cubante, latus requirere oportet, num aliquod desuper onus illi pendere videatur; si enim id fuerit, suppuratio in altero latere fatigat, utrovis onus existat.* Accidit in pleura, suppuratione facta, difficultas respirandi, difficilisque jacendi potestas supra contrarium (ut ex Hippocrate visum est) patienti latus, hoc est, ut Aurelianus inquit, supra latus, quod morbo afficitur, cum sensu quodam interno veluti pendentium membrorum, vel membranarum: & sæpe corpore commoto, seu è latere in latus verso, quasi sonus auditur, veluti inclusi atque collisi, fluctuantisque humoris; post acceptum cibum molestiam etiam sentiunt. Ex pulmonia vero vomica interstinguitur: siquidem dolor nequam antegressus est, sed pro dolore gravitas in thorace sentitur, maximaque spirandi difficultas: sed tamen aliquando videntur suppurati melius respirare, quippe in thoracis cavitates vomica è pulmone effusa; adest item tussis vehemens, cum qua pus expuunt, vox redditur (trachea arteria à puris copia vitiata) obscura, & rauca, fætida itidem redduntur expiratio, thoracis gravedo, & tensio sentitur, maximeque si supine decumbant, quasi suffocantur, idcirco recta cervice sedentes relevantur; denique seipsos sustollunt ad partes lecti sublimiores, quo levatius, habeant caput: In his maxillæ rubent, cavitas in oculis

ap-

apparet: adsunt & desudationes, febres assiduæ sunt, noctu incrementales: Empyici hi à Græcis merito vocantur. De his Hippocrates in prognosticis inquit: *Omnes agnosci purulentos his indiciis convenit: principio, si febris non dimittit, sed interdum tenuior, noctu vehementior est; si copia sudoris elicitur, & tussiendo cupiditas est, nec quicquam tamen dignum commentatione expuunt; si oculi cavi redduntur maxillæ vero rubore trabunt; & cetera.* Galenus ait, hæc observari in suppuratione, quæ diu moratur; brevioris vero suppurationis signa esse rigorem, febrem, atque pondus, & si æger difficilior, quam antea, respiret. Eodem modo purulentiam in his, qui ex pulmonibus, vel ex thorace expuerunt, fieri denotabunt, rigor, febrisque (uti dictum est) semitertianæ similis, quæ tamen nunquam ad infestationem veniat, eritque qualis ab Hippocrate expressa est, scilicet quæ interdum levior, & noctu gravior apparet; pus expuunt cum tussi satis molesta, maxillæ rubent, sudantque, difficulter respirant. Quæ durante diu affectione, tabidorum signa omnia apparent. Eadem vero signa, & si fiat ex catarrho vomica, eluescunt; at primo ii non expuunt quicquam commentatione dignum, quando, si copiose expuerent, non fierent purulenti, respiratio admodum difficilis redditur, tussis irrita, in qua, ut dictum est, parum expuunt (non expuunt autem aut propter puris crassitudinem, vel ob viscositatem, aut propter membranarum densitatem, aut denique propter imbecillitatem: multum enim roboris requiritur, ad copiam puris crassi & visceris expectorandam, excernendamque.) Si vero vomica fiat in septo transversa, quod Græci diaphragma appellant, vel in parte supra præcordia intra cavitationem thoracis, vel intra ipsum diaphragma existet; si in superiori sit parte, scilicet quæ supra præcordia est intra cavitationem thoracis, dolor supra eadem præcordia per utraque latera penetrat usque ad posteriora; tensioque & gravitas juxta finem pectoris, vel sub extremis costis atque ultimis ossibus perseverans usque ad ilia distenditur, cum difficultateque respirant: si vero intra ventrem, qua ventriculum attingit, extra septum collectio sit, sonitus aliquando fluctuatione veluti inclusi humoris auditur, adestque

In 2. prog.
tex. 60.

In 2. prog.
tex. 60.

tussicula, & in respirationibus difficultas plurima, respiratio longa, & forinsecus ex attracto spiritu dolor fit, qui nunquam sequitur eos, qui pulmonis vomica tenentur. Etenim pneumonici spiritum hauriendo magis relevantur. Ubi vero in vacuis thoracis locis collectio recepta est, aderit thoracis gravitas, tussis valida siccaque cum dolore, aliquando etiam cum humiditate, ob quam relevari quoque videntur, febriculæ per initia affligunt, languidæ, inordinatæ, ad judicandum difficiles. Postquam vero abscessus ad vomicam inclinaverit, vehementius cum quodam horrore febricitant, atque in sermonis proprietate conturbantur spiritu molestati: spirationis quoque adest difficultas, ita, ut suffocari videantur. At Hippocrates (ut alias dictum est) dixit: *si febris non dimittit sed interdium tenuior, noctu vehementior est, si copia sudoris elicitur, si tussendi cupiditas adest, nec quicquam dignum expuunt, oculi cavi redduntur, maxillæ rubent.* Quæ signa potius ex pulmonia vomicam denotare, nuper meminimus; sed jam ad vomicam in ventris partibus collectam cognoscendam accedimus.

C A P U T. VII.

De vomicis, quæ fiunt in ventris partibus & primum de ea, quæ in stomacho, in hepate, in liene, in mesenterio, pancreate, atque in omento excitatur.

CUM stomachus ab œsophago incipiendo, ex ore, quod veteres καρδιάν appellarunt, quia exquisitissimo acerrimoque sensu est præditum, principium habeat, & ad os inferius, quod pylorum quoque vocant, terminum itidem habeat, media pars, ipsius venter, atque capacitas est. Itaque signa vomicæ in stomacho existentis, erunt, tetraæ eructationes, respirationis difficultas, sed minor, quam in diaphragmate si sit collectio, aliquando tussicula parva, citra ullam humoris excretionem; nausea adest, aliquandoque vomitus puris, animi defectio, extremorum refrigeratio, sudor parvus, languidus, in sum-

summa cute: cibi assumpti corruptio, unde acidæ quoque fiunt eructationes atque fætidæ; sitis cum linguæ asperitate vexat, ægre cibum deglutiunt, præsertimque si ad superiores partes vomica pertingat: namque (ait Aurelianus) *hi, priusquam cibibus transvoretur pressuram sentiunt, & post devoratum cibum relevantur*; in quibus etiam nulla apparet inflatio vel extantia, sed dolor atque gravedo inter scapulas, vel in posterioribus cervicis partibus sentiuntur. Ubi vero (ut jam dictum quoque est) vomica ventrem, seu ambitum, atque fundum stomachi tenuerit, inflatio inferius à diaphragmate circa medium præcordiorum sinistrorum flexa, apparet, & impressioni digitorum cedens, atque resurgens, cum nausea, fastidio, siti, eructationibus acidis & fætidis, cum corruptione ciborum, quandoque etiam cum liquidis dejectionibus. At si in inferioribus collectio erit, facile ægroti cibos transglutiunt citraque dolorem, at postea sequitur dolorosa cibi perceptio, scilicet cum cibis ad fundum stomachi pervenerit, hocque confirmabit dolor ex anterioribus partibus in ore ventris perceptus, cum inflatione vel extumescencia, extantiave, quæ impressioni digitorum cedat, ac resurgat; si in pyloro, id est, in ventriculi ore inferiori aderit collectio, dolor & gravedo, & extantia percipientur in ultima parte ventris sub dextro latere, atque ilio, vel sub jecore ipso; si vero in hepate sit, apparet inflatio & pulsiosa dispositio, quæ nobis partes sanas, quæ hepatis incumbunt, tangentibus maxime occurrit; si post phlegmonem dolor, distentioque in jecore augeatur, rigoresque sine ratione fiant, in ipso inquam vomica esse deprehendetur, quod eo quoque clarius intelligetur, si jecore dolentes minus in sinistrum latus decumbere queant. Ubi vero in tunica hepatis collectio fuerit constituta, dolor erit acutus & vehemens, & ad jugulum aliquando pertingens, quod hepar præ vomica intumescens, trahat vincula, quibus cum aliis vicinis partibus colligatur. Ubi vero in substantia ejusdem visceris fuerit collectio, dolor erit cum gravitate, quod si etiam cavam hepatis partem magis tenuerit, os ventriculi pressione dolet, ægerque nauseabundus est, cum vomitu aliquando ichoris purulenti; & cum fastidio. De quibus

In 6. coac.
prælag. sec.
2. com. 1.
tex. 33.

bus auctor Coacorum prælagiorum ita habet: *Qui circa hepar dolent, & os ventriculi, soporosi, rigore sub inde concussi, alvo turbata, macilenti averfantur cibos, & multum exudant, per alvum purulenta prod. unt.* Si vero gibba magis collectione vexatur, tumor apparentior est, neque os ventris ita patitur, & aliquando per urinam puris ichor effluit. Ubi vero lienem collectio habuerit (quod tamen rarissime observatur, quando hoc viscus, & ob frigiditatem, & ob humoris craffi terrenique abundantiam, non facile ad suppurationem veniat) aperte tumor cum gravitate deprehenditur, & cum signis antegressis, scilicet, cum febris & doloris auctione, atque rigoribus citra rationem concitatis. At nunc ad collectionem abscessumve in omento, pancreate, atque in mesenterio concitatum veniamus: in quibus partibus non raro vomicae fieri solent, quod hæ partes multo calore foveantur. Itaque si in omento fiat; præter signa antegressa doloris, febris rigorisque, aderit tensio seu inflatio juxta hypochondria sub umbilico, quæ non erit firma seu stabilis, at quæ nutat & movetur; pro dolore aderit gravitas atque pondus. Quod si lienem versus extenditur, cum tensione non parum stomacho angustia & doloris adfert, quod omentum ventriculi fundo & intestinis superioribus innatet; si in mesenterio fit collectio, difficilior cognitio, alte enim tensio, quippe in altioribus partibus sub umbilico positis, pressu perquirenda erit, quæ non primo, sed firmo validoque pressu deprehenditur; unde gravitas pondusque penitus ad intestina sentietur; cum quibus aderit lumborum dolorificus sensus, quod mesenterii membranæ oriantur à ligamentis, quæ lumborum vertebrae connectunt, ipsis nimirum membranis puris copia valde distentis.

C A P U T VIII.

De vomicis, quæ fiunt in intestinis.

SI in aliquo intestinorum vomica fuerit, erit inflatio extantia-
ve secundum ejus positionem, si in pyloro, inflatio appa-
rebit in parte ultima ventris sub dextro latere, atque in ilio, vel
sub

sub jecore. Si jejunum collectionem habuerit, supradicta inflatio erit in ventris parte sinistra, veluti sub liene; si alia tenuiora intestina tenuerit, inflatio erit inter umbilici atque pettinis regionem; si in colo, secundum dextrum ilium circa umbilicum extantia sive inflatio erit usque ad sinistra loca protensa. Accedit, quod una aderunt reliqua signa ipsum colon affectum denotantia, præsertimque dolor antegressus, qui cum interno fervore atque febre continua, cum rigore citra rationem oborto apparuerit. Distinguitur vero dolor, ab eo, qui ab acribus humoribus calidis fit, quoniam si in colo suppuratio fiat, dolor erit cum pulsu, gravitate, atque distentione. Si vero collectionem habeat intestinum rectum, aderit clunium dolor, cum mingendi difficultate; & ventris strictura vel aliquando cum purulenta dejectione; inflatio erit interna, quæ intromissis per podicem digitis deprehenditur; & ad inferiora venientibus liquidis commixta stercorea putria generantur, ita ut plerumque lateat, an ex pyloro, vel ex jejunio, aut ex aliis ex tenuioribus intestinis, hæc ferri videantur, sed hæc erunt purulenta, à stercoreque separata, atque discreta, si ex colo, aut ex recto intestino deferantur. Hæc fere Aurelianus, quibus longe plura addi possent ad deprehendendas intestinorum collectiones, quæ singula cum ex singulis signis intestinum affectum unumquodlibet denotantibus, nobis maxime innotescant, idcirco, ne prolixius agerem, reliqua signa lubens omisi. Quæ præsertim deprehendentur ex antegressis signis cujuslibet affecti intestini, scilicet doloris, febris, rigoris, atque ex gravitate, pondere, atque ex inflatione; sed age nunc de signis agamus, vomicas in renibus, vesica, atque in utero esse significantibus.

CAPUT. IX.

De vomicis, quæ fiunt in renibus, in vesica, atque in utero.

Qui memoria habuerit signa, quibus renum phlegmonas cognosci superius scriptum est, facile ex subsequentibus
 Ppp etiam

In lib. 6. de
loc. affect.
cap. 3.

etiam in iisdem renibus, vel in ipsorum altero collectionem, vomicamve factam esse intelliget. In puris sane generatione & dolores & febres augmentur horroresque fiunt inordinati, febresque etiam inordinatae itidem observantur, pronique (ut ait Galenus) in ventrem decumbunt, atque interdum in alterum latus, ut sublimis sit affectae partis positus; laborans si sese vertat, circa renem dolentem, veluti suspensi cujusdam ponderis sensum percipit. Aderit urina crassa, rubra, nigricans cum materia crassa purulenta, qua saepe urinae meatibus infarctis homines citissime intereunt. Quo oculatissimi esse debent Medici, si suppurationis suspicio adfuerit, ut omni conatu viae urinae laxentur, ab infarctuque laxatoriis medicamentis intus, extraque adhibitis liberentur. Qualia ferme Paulus meminit. Iisdem signis vomica in vesica innotescet, atque eo facilius & apertius ex ejus positu. Abscessum vero tunc esse in utero deprehendemus, cum intensus dolor sit pulsatusque, & usque ad imum ventrem & ad inguina ac ad lumbos pertingit, & febres itidem fiunt inordinatae. Paulus de signis vomicae in utero ita habet:

In lib. 3.
cap. 65.

Præterea vero inordinatae febrium cum horrore accessiones obveniunt, primis quidem temporibus intensae cum doloribus: ad ultimum, ubi suppuraverit, aliquantulum remittunt. Postquam vero erupit vomica, dolores acriores sub inde visi sunt, ceu lancinantes & puncturae modo incidere; febriculae vehementius infestant, atque urina nonnunquam retinetur, nonnunquam stercus, impedimento ab affecta uteri parte facto; alias tumor in pube eminet, & veluti exundationis sensus, cum abscessus major fuerit. At quod in expositis locis est, etiam instrumento ad percipiendum injecto, aut digitorum tactu deprehenditur, quod dolores ob nervosam oris vulvae membranam, acriores urgeant; sicut in fundo, sinuque minus doloris percipitur, tuncque digitis quidem tumor non occurrit; os autem gracilius ostenditur. Atque haec erunt signa collectionis in renibus, in vesica, atque in utero factae.

CAPUT. X.

De puris eruptione, & quibus signis in varias partes corporis pus effusum deprehendatur.

POsteaquam pus factum est, natura pro viribus semper nititur ex affecto loco ipsum post coctionem excernere, quod aliquando assequitur nata meatum aliquem excretionem, tanquam emissarium, oportunum. Nonnunquam vero nullo patente emissario pus in vicinas partes & spatiola inania dispergitur, locumque dilatat, qui vel corrumpitur, vel in duritiem scirrhosam mutatur, vel si pus supra peritonæum sit, ipsum erodit, atque supra intestina prolabitur. Ubi vero intra peritonæum est eruptio, pus ad varias partes affunditur. Quandoque autem, nullo patente aditu, partem vomicam continentem erodit, ut in externis suppuratis tumoribus observatur, atque per illud foramen erumpit, effunditurque. Vomicæ vero quandoque citius, quandoque tardius erumpunt; dicebat Hippocrates interdum eruptiones puris fieri die vigesima, nonnunquam trigesima, aliquando quadragesima, atque interdum etiam sexagesima die, quæ eruptionis varietas refertur cum in partium caliditatem frigiditatemque, tum in densitatem, ac in raritatem, atque in puris crassitiem, lentorem, & tenuitatem. Ex locis quidem, quæ multum calida sunt, in ipsis & suppurationes & eruptiones citius fieri, quam in minus calidis, Hippocrates expressit. Quo dixit, qui circa ventrem sunt tumores minus quam in hypochondriis contentos suppurari, & omnium minime, qui sub umbilico sunt, unde merito in epidemiis umbilicum suppurationum terminum fecit. Eodem modo vomicæ puris tenuis, admodumque acris, citissime erumpunt, atque etiam facillime si & partes sufficientem raritatem habuerint. Contra ubi pus crassum viscidumque est, tarde erumpit, omniumque tardissime si etiam membranæ, partesque continentes insignem densitatem itidem habuerint. Signa autem eruptionis factæ haud æque eadem in omnibus sunt; siquidem præterquam, quod facta vomica omnia symptomata conquievissent quadantenus

In 2. prog.
tex. 57.

In 3. coac.
prælag. sec.
2. com. 1.
tex. 7.

In 1. eoac.
prælag. com.
2. tex. 10.

videri solent, id etiam observatur (si vomica effatu digna sit, atque intus in profundo erumpat) quod vires vitales debiliores reddantur, ita ut pulsus parvus, frequens, atque languidus evadat, crebraque fiat animi exolutio, sudent, rigeantque. De quibus auctor coac. prælagiorum ait: *Quibus vomica interna est, iis & sudor, & rigor sæpius accidit, & in morte alvus his perturbatur.* Ubi vero vomica exterius in superficiem scilicet erumpit, vires robustiores redduntur, pulsus majores, quietiores, respiratio relevatior, & reliqua his similiter respondent; sed tempus est, ut signa figillatim prosequamur vomicarum ad varias corporis partes erumpentium. Vomica itaque aut intra peritonæum erumpit, aut extra. Quæ extra, aut ad musculos aut ad partes subter cutem positas; in hæc partes pus abscessisse tumor in parte deprehensus, dolor atque color in cute vitiat, ostendunt. Porro coloris mutatio exterius apparens latentis vomicæ & puris nota est: quæ vomica in mediis musculis relicta longius dispergitur, ut ad cutem perveniat, aut ipsam cutem prava evaporatione corrumpat, sicuti pericranio pallido, flavo, aut alio colore non naturali vitiat, intus pus contineri vel in diploe, vel in cerebro, aut in superficie cranii deprehendimus. Intra peritonæum ad varias partes abscedit; atque effunditur vomica, & in media regione corporis, & postrema. In media, plerumque ad tracheam vocatam arteriam pus erumpit, quod tussiculam inducit, cum sputo puris aliquid mixtum habente, & respirationis difficultatem facit, quod si coacervata sit eruptio, aderit & animi defectio, atque præfoecatio. Ubi vero vomica abscedit inter thoracis vacua & peritonæum, si homo moveatur, & in lectulo decumbens in latus alterum vertatur, sonus quidam apertissime auditur veluti inclusi humoris fluctuantis, quem Græci hydatismos appellarunt. Accedit quod si parvus sit abscessus recteque expurgetur, & vires constant, respiratio relevatur, vires robustiores evadunt, tussisque humida est & purulenta. At si vomica multa sit, contra res se habet, etenim vires dejiciuntur, tussis est valida, nec quicquam commentatione dignum expuunt, spirationis difficultas, suffocatio, animique etiam defectio accidit; cum vero

vomica ad septum transversum affusa est, aderit spirationis difficultas, tussicula, cum illius partis dolore, distentione, atque gravitate; sub eodem vero septo in ultima regione pure itidem abscedente, aderunt juxta eam partem prædicta symptomata cum partium inferiorum maximeque intestinorum dolore; si ad ventriculum puris vomica erumpat, observabitur nausea, vomitus puris, & quandoque cum sanguine, animi defectio. De quibus recte quidem Hippocrates dixit: *A tuberculi intus eruptione, exsolutio, vomitio, aut animi defectio.* Aretæus in 7. lib. ^{In 7. aphor.}
 de morbis chronicis cap. 18. nauseam itidem, cibi odium, vomitum pituitæ & bilis, defectum animæ, vertiginem, usque eo donec pus erumpat, signa eruptionis ad stomachum fecit. Ad ventrem vero si pus effundatur, partium internarum dolores vehementes, cum inflatione, & flatulentia. Aretæus addit tormina ventris, alvum liquidam, in qua pituita & bilis primo effertur, deinde cruentum virus circumfluens, aut humiditas aquæ loturæ carnis similis. Si vero inter peritonæum, & intestina pus erumpat, sonus apertissime inclusi humoris, purisve, fluctuantis auditur, venterque hydropis modo intumescit, cum mordicationibus, atque doloribus repentinis, & hæc cum virium exsolutione, extremorum refrigeratione, & aliquando cum rigore inordinato, & sudore fiunt; si pus multum sit, & coacervatum ad intestina erumpat, vix aliquis servatur; statim enim defectio animi, & quidem crebra fit, & paulo post intereunt, ut Desiderius Jacotius vir undequaque doctissimus, in suis commentariis ad coaca præsagia Hippocrates, sæpe in multis se observasse, scriptum reliquit. Itaque rupto abscessu, ob puris illuviem ad interiora erumpentem, vix quisquam servatur; siquidem effusa sanie in capacitatem abdominis, quo modo & hydropicorum aqua confluit, & in viscera nobilia sanie redundante, cor puris tetro vapore obruitur, venter brevi intumescit, extrema refrigerantur, sudore frigido frons madet, cum inquietatione & dolore, donec æger de medio tollatur. Proinde si ad thoracis vacua, & ad tracheam arteriam pus prorumpat, tussis erit humida, scilicet cum sanie; si ad stomachum, vomitus purulentus; si ad ventrem, & intestina, pus per alvum

exit, doloresque mordicantes, & dysenterici simul apparent; si ad renes erumpat, & ad vesicam, crebra mictio fit, doloresque, quales ex vomica in hisce partibus constituta fieri superius meminimus: & plerumque ex coacervato pure urinarias vias obstruente urina plane supprimitur; & brevi moriuntur. Quod proximis hisce diebus cuidam juveni nobili Anglo contigisse vidimus.

C A P U T XI.

De vomicarum prognostico, & primum de salutaribus, & mox de lethalibus cognoscendis.

PRæmissis multis hætenus ad vomicarum notitiam facientibus, reliquum est, ut nunc de ipsarum prognostico agamus, eoque præsertim argumento, ut post hac commode vomicarum curationem etiam tractare possimus. Itaque vomicæ primum salutare, vel lethale deprehendi debent ex partibus in quibus fiunt, & in quas erumpunt; & hæc abscessus magnitudine, vel exilitate; ac etiam ex puris effluentis bonitate & vitio, atque si paulatim vel confertim erumpat, atque exeat è corpore; demumque ex ægrotantium aut meliore aut pejore statu subsequuto. Quod itaque ad primum pertinet (in primis enim de salutaribus agimus) dicebat Hippocrates, maxime laudabilis ex iis, quæ foras erumpunt, esse, si quam minimum loci occupent, & si in acutissimum conum colligantur. Hoc virtutis expellentis fortitudinem, ostendit. At laudabiles quoque non minus sunt ex iis, quæ intro erumpunt, si ad partes corporis, in quibus, ut commode, expurgari queant, viæ sunt à natura pro vacuationibus faciendis destinatæ. Has eruptiones Aurelianus rationales vocavit. Hujusmodi autem sunt, quæ ad stomachum per os, ad pulmones per arteriam majorem, ad intestina per podicem, ad renes & vesicam per urinam, atque ad uterum per sinum muliebrem, erumpunt, expurganturque. Omnium vero maxime sunt laudabiles, quæ per vesicam evacuantur, quoniam non repente & coacervatim cum urina pus
ex-

excernitur, ex qua vires exsolvantur, sed sensim ac sensim absque ulla virium jactura. Hæc itaque laudabilior erit ceteris, dummodo pus ita evacuetur, ut dictum est; minime vero, quando ipsum coacervatum multumque in renes & in vesicam affusum, meatus urinarios obstruat urinaque ex toto suppressa suppuratos interimat: quod eo facilius fiet, si etiam valde crassum pus atque viscidum fuerit. Laudabiles quoque eæ non minus erunt, ubi abscessus exiguus sit, viresque constabunt, ut pus vomitione prorumpat, aut per alvum; aut per urinam profundatur, natura sibi viam faciente (quæ per media ossa ipsum pus etiam nonnunquam excludit.) Quod si pus bonum quoque erit, adhuc de salute judicium firmiter erit. Hujusmodi esse (ait Hippocrates) quod candidum, æquale, læveque, & quam minime fætidum est. De quo in aphorismis etiam dixit: *si empyicis cum uruntur, aut secantur, purum & album pus effluat, evadunt.* Hippoc. in 7. aphor. 45. ait: *Quorum hepar suppuratum aduritur, si pus purum fluxerit & album, evadunt: in tunica enim his pus continetur. Oportet vero plurimum puris, ut evadant, expurgare.* Galenus scribit, quosdam empyicos, qui evaserunt, quindecim usque heminas puris expuisse, sed tamen id fiet longo quidem tempore, aliquando viginti & aliquando plurium dierum spatio. Unde Hippocrates de empyicis ait: *Quicumque ex morbo laterali fiunt suppurati, si quadraginta diebus purgantur, à die quo fit ruptio, liberantur.* Quod in Metone, ut scribit Hippoc. in 2. epid. observatum est; is etenim die xxx. pus expuit, & diebus xxxv. puris purgationem absolvit. Demum à morbo si status mutatione in melius post factam eruptionem puris laudabiles quoque judicabuntur. De quibus Hippocrates ait: *Hi vero potissimum supersunt, quos febris eodem dimiserit die post eruptionem, ac cibum citius appetunt, & à siti liberati sunt, & venter exigua & consistentia dejicit, & pus album & leve & concolor est; & pituita expers, & sine labore ac tussi valida rejicitur.* Eodem itidem modo in aliarum partium vomicarum eruptionibus dicendum erit. Perpetuo si febris post eruptionem eadem die dimiserit, si cibum appetant, si à siti liberentur, & pus optimum sit, commodeque & sine multo labore-

In 1. prog.
tex. 42.

In 5. de loc.
affect. cap. 3.

In 2. prog.
tex. 63.

bore aut per vomitum, aut per ventrem, aut per urinam, aut per finum muliebrem, copiose (non tamen coacervatim, sed paulatim) expurgetur, optimum erit. Hæquæ erunt puris eruptiones laudabiles. Nunc ad eas, quæ minime laudabiles, at quinimo malæ & pessimæ sunt, descendimus. Quas itidem ex loco, in quem erumpunt, primo complectemur, ac apprehendere operam dabimus: secundo ex puris qualitate & vitio, atque ex incongrua purgatione: & denique ex ægrotantium in pejus mutatione idem prosequemur. Itaque si ex loco, in quem pus erumpit, iudicium faciendum sit, quæ in partem internam erumpunt, peiores, quam quæ in externam sunt æstimandæ; pessimæ; quæ in utramque, scilicet & in internam & in externam; sic enim geminatur malum, quoniam nullam tunc natura sedem habet, nullumque principium renutritionis, quo ruptis ulceratisve possit opem ferre, ac veluti in solo quodam firma jacere generandæ carnis fundamenta: quæ sunt in ulceribus caro integra, in fracturis os sanum è quo callus producitur. Namque etsi pus è corpore excernatur, nihilominus ulcus ex vomica contractum perpetuo multo pure sordescit, nunquamque sanescere potest; quo æger suppuratus sensim contabescit, putridaque, saniosa, ac interdum cruenta sequitur alvi dejectio, ac sæpe quasi ex cadavere colliquatio, aut inguinum & pubis tumor manifestus oboritur. Nonnunquam observatum est, testes cum intumuisent, nullisque remediis acquiescerent, ulcus in musculis abdominis supra pubem fuisse inventum. Quare pessimæ sunt eruptiones, quæ simul & in internam & in externam partem fiunt. His proximæ videntur, quæ cum ad incongrua loca, scilicet nullam viam purgatione opportunam habentia, erumpunt; has eruptiones irracionales Aurelianus appellavit, ipsasque esse vomicas ait, quæ in diaphragmate, in pleura, aut in jecore, aut in liene productæ, rumpuntur, & per arteriam majorem, vel per stomachum, aut per vesicam, aut per uterum excluduntur, scilicet cum ex iis partibus, quæ vomica affectæ sunt, viæ naturales existant, ad supradictas partes ducentes. Fortasse haud Medicos latet vomicam in hepatis cava commode per stomachum expurgari posse non minus; quam, quæ in pleu-

pleura fit, per vesicam. Quod Galenum non latuit, & Anatomici venam quandam invenerunt ad urinarios meatus ducentem, ita ut non sit necesse pus ex pleura in cordis sinus (ut voluit Galenus) deferri, ut per vesicam expurgetur. Nos juvenem pleuriticam in domo Hermetis Forcaturæ Jurisconsulti celeberrimi, Patritii Patavini, Bassani vidimus, quæ per urinam, sputis plane suppressis, omnem humorem pleuritim facientem, excrevit, quæque ea evacuatione ab exitiali phlegmone libera evasit. Hæc vero vias neque Aurelianus visus est ignorasse, cum scripserit; quosdam, reperta fuisse vascula quædam, anatomica ratione deprehensa, ad hæc loca penetrantia, animadvertisse: alios dixisse vias esse latentes, quas logothoretas appellant, per quas limpida vel purulenta quadam exudatione feruntur: atque alios in singula loca ex aliis factam puris receptionem, quam metalepsim dixerunt, signis explicare voluisse, quæ non necessaria sed frequentia sunt. Ad stomachum vero puris eruptio plurimum debilitat virtutem, quia cibi appetentiam tollit. Unde merito ab Hippocrate in aphorismis scriptum est: *A tuberculi introrsum eruptione exolutionem, vomitionem, & animi defectionem fieri.* Ad arteriam vero majorem vomica coacervata suffocat; omnium est pessima, quæ ad cor erumpit: quod & Erasistratus affirmavit. Jacotius in coacis præsagiis narrat cuidam mulieri, suppuratam pulpam cordis, in multos dies urinam purulentam effluxisse, quartoque mense in morturæ dissecto corpore inventos duos calculos & abscessus divisos in corde; eruptiones in regionem peritonæi atque intestinorum, quoniam pus jecori, lieni, ventriculo, intestinisque offunditur, certum vitæ periculum inferunt, nimirum partibus his à puris copia, & prava qualitate plurimum vexatis. In thorace etiam pus abscessum nisi diebus quadraginta expurgetur, pulmonem exulcerat, phthisimque invehit. Particulatim eruptio in hepar lethalis est: de qua Hippoc. in 7. aphor. 45. *quorum hepar suppuratum aduritur, si pus olei feci simile exit, lethale.* quando pus facile ejus carneam substantiam corrumpat. Hinc Hippocrates in 2. epidemiorum scribit: *Abdominis vomicas dextra parte supra umbilicum effusas, do-*

lorosas esse; & jaclationes inconstantes corporis, stercorisque interdum vomitiones excitare. Non minus etiam quæ in pulmones abscedunt, malæ sunt; unde auctor Coacorum præfagiorum dicebat: *si dolores in hypochondriis, & pulmonibus suppurant, malum.* Pulmonis quoque vomicam, si per ventrem abscedat, in coacis præfagiis scriptum est esse lethalem. Itaque quæcumque eruptiones intro erumpunt, non modo in superiorem ventrem, sed etiam in inferiorem, si magnæ sint, lethales merito judicari debebunt, & propter curationis difficultatem, & propter symptomata gravia, quæ excitantur, non minusque etiam ob partium internarum à puris copia & à qualitate acri vexatarum, nobilitatem, atque demum ob puris denegatum exitum. Hollerius scribit in coacis præfagiis si in mediam regionem & vacuam pus deponatur, & superiorem partem invadat, lethale esse, præsertim si dextram partem vexet, propter hepar. Hæque sunt malæ eruptiones ex partibus, ad quas abscedunt, judicatæ. Nunc ad iudicium ex puris copia, qualitate, atque à purgationis modo faciendum in iisdem venimus. Puris multitudo magnæ vomicæ est indicium, quæ plerumque mala est; pessima, si coacervata hæc puris copia intro erumpat ad viscera nobilia, neque ex ratione expurgetur. Quod si pus quoque erit vel crudum vel versicolor, vel biliosum, vel subcruentum, olei amurcæ simile, aut versicolor, atque fætidum, certum exitum futurum significat. Ubi substantia hepatis carnosæ (parenchyma Græcis vocata) suppuratur, pus exit fæci olei persimile, fætidumque: & in empyicis cum uruntur, si pus subcruentum, fæculentumque ac fætidum exeat (Hippocrate auctore) moriuntur. De biliosis purulentis auctor Coacorum præfagiorum scribebat; Quibus cum bilioso purulentum sputum expurgatur, si pus seorsum exeat, si permixtum bilioso, iis ut plurimum mortem subsequi. Cujusmodi excrevisse visi sunt, uxor Meandri cæci, atque filius Antiphradis. Demum pessimæ eruptiones quoque erunt, à quibus ægroti in pejus mutantur, præsertimque qui immoderatus aut per vomitum, aut per alvum pus excernunt, quo vires maxime debilitantur: unde fastidia, exsolutiones, atque animi defectiones fiunt: contra, si pus intro

In 6. coac.
præfag. sec.
2. com. 1.
tex. 4.

In 5. coac.
præfag. sec.
2. tex. 35.

Hipp. in 7.
epid. tex. 8.
& tex. 35.

copiosum erumpat, neque ex ratione excernatur, sed parum vel nihil, suffocati ii citissime pereunt. Porro ab ejusmodi eruptionibus nedum ægri aliquo pacto relevantur, sed rigent, anxii, inquietique evadunt, febricitant, sitiunt, difficulter respirant, suffocantur, exsolvuntur, animo deficiunt, extrema refrigerantur, sudant in capite. De his Hippocrates locutus In 2. prog. tex. 63. scripsit: *Hi vero pereunt, quos febris non deserit, aut, si videatur deseruisse, rursus recalescens appareat: sitiunt, nec cibum appetunt; alvus humida est, pus viride, vel lividum spuunt, vel pituitosum ac spumosum; pereunt, si hæc omnia adsint, ac quibus horum alia adveniunt, alia non, ii partim intereunt, partim multo tempore incolumes evadunt. Hæc eadem Aurelianus quoque expressit.*

CAPUT. XII.

De vomicarum curatione, & primo quæ ipsarum chirurgia, & quæ medicamentis tollantur.

PRæmissis omnibus cum ad vomicarum cognitionem, tum ad prognosim facientibus, reliquum est, ut ad ipsarum etiam curationem tractandam nunc descendamus, quæ profecto partim medicamentis, partim sectione fit. Partes vomica vexatæ non admittentes sectionem pro curatione facienda sunt (Auctore Aureliano) pulmones, diaphragma si vomica sit in ejus parte intrinseca, vel in ipsa ulteriore altitudine; item stomachi superior à diaphragmate situs; ventris quoque interiores loci, & intestina (excepto fine recti intestini quod secari potest) vesicæ partes posteriores, atque renes. Vomicas igitur in hisce partibus factas haud quaquam chirurgia posse sanari Aurelianus credidit, eoque præsertim argumento, quod hæ partes vomicam continentes sint in internis, occultisque locis positæ, compluribusque superpositis subjaceant membris: unde incidi non possint absque multarum aliarum partium incisione: quod si fieret, immoderatum sanguinis profluvium sequeretur, atque alia propter multarum partium vulnerationem symptomata sæva fierent. Quare hasce vomicas in prædictis partibus inter-

Lib. 5. tard.
pass. cap. 8.

nis obortas consultius medicamentis quam Chirurgia curare debemus. Aliæ vero chirurgia sive sectione curari possunt; quoties vomicarum collectum pus ad exteriora corporis facta eruptione fertur, vel magis ab altioribus abscedit, ut in pleura membrana, aut in diaphragmate forinsecus, atque in stomachi fundo, & in ventre circa ejus superiorem altitudinem: item in jecore, & in liene, & intestino cæco ad ejus exteriora atque spincteri vicina, & in anterioribus vesicæ, vel sub umbilico pubetenus, quod Græci etron appellant, item in vesicæ collo, vel in prima ejus parte, quam Græci uretran vocant, & in perinæo. Atque hæ vomicæ sunt; quæ sectione tolli possunt, de quibus nos posterius accuratius agemus. Nunc ad eas, quæ non sectione curari possunt, sed solummodo medicamentis intus extraque adhibitis. Harum vero vomicarum curandi ratio hisce scopis potissimum perficitur, primus est, ut si fieri potest prohibeamus phlegmones suppurationem futuram digerentibus laxatoriisve medicamentis cum totius corporis, tum maxime partes inflammatae. Alter, si suppuratio prohiberi, quominus fiat, nequeat, ut eandem, quoad fieri potest, adjuvemus medicamentis scilicet suppuratoriis. Tertius facta vomica, ut procuremus cito, quantum possibile, ejus abscessionem, eruptionemve fieri. Quartus, ut pus facta eruptione citius, & probe evacuemus, deterforiis nimirum medicamentis, atque demum ulcera ab abscessibus relicta, ut recte curemus.

C A P U T XIII.

De medicamentis futurum abscessum, vomicamve tum prohibentibus, ne fiat; tum, ut cito probeque fiat, adjuvantibus.

Suppurationem prohibent ea omnia, quæ medicamentorum suppurantium temperamento, atque substantiæ, quovis modo opponuntur: porro cum suppurantia calida humidaque sint, & quam maxime partis corporis, in qua fieri debet suppuratio, naturæ seu temperamento similia; substantiæ etiam

viscidæ, & lentæ, ea, quæ impediunt futuram suppurationem, erunt sicca, atque vel multum calida simul vel frigida: hæc phlegmonem refrigerando indurant, atque in scirrhosam duritiem mutant; illa vehementer digerendo phlegmones materiam discutunt, & resolvunt, atque hæc esse tenuioris quoque substantiæ oportebit. Itaque fugienda erunt ea medicamenta, quæ parti, in qua futura timetur suppuratio, temperamento plane similia existunt. Ut vero futura hæc suppuratio impediatur, primum laxantium usus erit maxime idoneus, tum eorum, quæ corpus universum laxant, ipsumque laxando materiam phlegmonum diminuunt, quo postea facilius à natura partis humor digeratur: quod si fiat, omnis abscessus futuri suspicio tolletur. Eo vero argumento id factum esse nobis innotescit, quia dolor, febris, & reliqua symptomata partis phlegmonem concomitantia plane tolluntur, atque quiescunt: contra autem iisdem perseverantibus timendum erit de futura suppuratione: atque hoc est, quod Hippocrates in prognosticis dicebat: *Quicumque dolor in iis affligit sedibus, non desinens, neque screationis purgatione, neque ventris subductione, neque venæ incisione, ac medicamento, & victus ratione, in suppurationem verti sciendum est.* Quibus liquido constabit nobis omnes cum evacuationes, tum purgationes plurimum valere ad prohibendum futurum abscessum, quod nimirum materiam, quæ stricturam phlegmonemve fovet, diminuunt, & resolvant. Quibus præmissis, nos poterimus admoveere partibus extimis medicamenta discutientia, vel siccantia, vel denique refrigerantia, hæc enim crassiores frigidioresque substantiam humoris stricturam foventis præ frigore cogendo phlegmonem indurant: quoniam fortasse (licet quoque malum sit, phlegmonem interni visceris in scirrhosam duritiem abire) minus malum erit in aliquibus partibus phlegmonem in scirrhosam duritiem mutari, quam suppurari: nam internarum partium suppurationes nunquam periculo vacant. Atque hæc medicamenta hoc ipsum facientia sunt adstringentia, scilicet laxantibus contraria: veluti sunt fomenta tepida ex lentisco, myrto, terebintho (scilicet vel ex foliis vel ex fructibus,) vel ex plantagine aut polygono, aut equisetis aut similibus aliis in

In 2. lib.
tex. 32.

aqua parata; vel epithemata ex ipsorum decoctis vel ex aquis stilatitiis cum aceto. Eodem itidem modo, quæ generose ficcant, applicita suppurationem impediunt, cujusmodi erit lapis Afius, bolus Armenius, terra Lemnia, & Samia, tormentillæ radix, bistortæ, & alia similia: At jam descendimus ad digerentia sive humorem discutientia medicamenta. Quæ primum locum habent, sunt balnea sulphurea, bituminosa naturalia: cujusmodi sunt in agro Patavino Aponensi, sancti Petri, sancti Bartholomæi; In agro Lucensi balneum calidum: spongiis enim excepta ipsorum aqua calida adhiberi debet. Artificialia quoque balnea fiunt ebulliendo in aqua medicamenta discutientia: cujusmodi sunt (exempli gratia) chamomelum, anethum, ruta, origanum, pulegium, calamintha, peucedanum, melissa, chamædrys, chamæpitys, centaurium minus, polium, thymum, asarum, abrotanum, agnus castus, dictamnus, cinnamomum, juniperus, mentastrum, amaracus, marum, trifolium bituminosum, sabina, apium, petroselinon, & hujusmodi similia: quæ si fortasse nimis calida ad phlegmonas calidiores videbuntur, poterunt additis refrigeratoriis quibusdam mitioris caliditatis reddi. Ex his igitur fomenta parabuntur ex aqua, quæ spongia excepta atque calida adhibita ad id plurimum juvabunt; ex iis quoque olea pro inunctionibus parabuntur. At inter hæc olea utilia erunt chamomelinum, anethinum, irinum, rutaceum, lilinum, amygdalinum, amaracinum, cicinnum, & antiquissimum dulce; hæc erunt aptissima medicamenta pro digerenda phlegmone, & prohibendo, quo minus ipsa in abscessum abeat. Quibus medicamentis si digeri inflammationis materia nequeat, ita ut non possit impediri suppuratio, quinimo ex signis superius explicatis si deprehendatur, omnino suppurationem futuram, consultius erit, eam quoad fieri potest, ut cito probeque fiat, medicamentis suppuratoriiis adjuvare. Ad quam suppurationem adjuvandam Aurelianus commendavit fomenta ex decocto althææ; seminum scœnugræci, sem. lini, aut ex mulsa parata per spongas thoraci (si sit vomica in thoracis partibus) adhibita, aut hypochondriis, vel ventris inferioris partibus, si sub ipsis subsit

vomica; aut lumbis & pubi, si in renibus, vel in vesica itidem abscessus fit; commendat itidem cataplasmata ex iisdem parata. Paulus eadem fere ad juvandam puris concoctionem meminit in uteri abscessu; in empyicis vero cataplasma ex triticea farina, cum ficubus pinguibus coctis, cum foliis, vel radicibus althææ, cum modico refinæ, atque nitri: aliquando fimum columbinum addidit. Eodem modo juvant spongiarum evaporationes ex decocto althææ, malvarum, sem. lini, fœnugræci, cumque ficubus pinguibus simul concoctis. Innumera fere sunt, medicamenta suppuratoria primo simplicia, mox composita. Ex simplicibus etiam aqua temperate calida partibus mollioribus (quod sane suppurantia temperate calida atque humida esse oporteat, & quam simillima partis, in qua vomica fit, temperamento) affusa, ad simplicem phlegmonem suppurandam erit accommodatissima; similiter hydrelæum dulce modice calidum. Si vomica fuerit in superioribus partibus, per os oleum calidum vel decoctum althææ, vel hydrelæum ad semilibram dandum. Et si fuerit in partibus infernis, eadem medicamenta clysteribus erunt injicienda. Per exterius vero adeps suillus, vitulinus, butyrum, œsypus congruent. In durioribus vero, & tarde suppurantibus triticum ore præmansum salivæque hominis commollitum adhibebitur. Panis item ficcus uberiore oleo commollitus conducet, & sale conditus longe efficacior est; ex adipibus taurinus, & caprillus. Pix, vel resina ex vetere oleo adhibita, est utilis; tussilagoque sub cineribus cocta, atque apposita: non minus & pix arida, qualis est coracina & colophonia, uberiore oleo dulci dissoluta. Ex compositis item multa sunt. In mollioribus & facile suppuraturis convenit cataplasma, quod ex farina triticea fursuribus repurgata, vel ex pane aqua dissoluto, addito oleo, vel butyro, coctione paratur: aut eadem farina hydrelæo coquitur, & croco coloratur; pingue etiam lanæ sordidæ adhibitum utile erit: quod ut fiat, accipe lanam sordidam modica aqua maceratam, cui additur tertia pars vini dulcis, coquuntur omnia, & quod superfluit, eo utere. Paratur etiam decoctum caricarum, accipiendo (exempli gratia) caricarum pinguium lib. v. aquæ lib.

ix. bulliant quoad tres libræ remaneant, quo calido utere: longe efficacius suppurabit idem addita farina triticea, oleo, vel butyro, ex iisque omnibus paretur cataplasma. Sunt qui in althææ decocto passulas, & farinam coquentes parant cataplasma addito croco. In durioribus è ficubus, calce, sale torrefacto, atque aceti fæce, medicamentum parant suppuratorium; est & tetrapharmacum vocatum, quod ex pice, resina, cera, atque adipe fit, oleoque subigitur. Hæc medicamenta ad puris concoctionem adjuvandam adduxisse sufficiet.

C A P U T. XIV.

De præsidiis vomicarum eruptionem adjuvantibus.

Vomicæ aliquando, concocto abscessu, cito erumpunt, interdum tarde, ut aliquæ ad diem usque sexagesimum eruptionem habeant. In illis dolor continenter acrius vexat, febrisque vehemens itidem: unde ægri etiam inquieti & anxii redduntur. Contra, si doloris febrisque vehementia quadante-nus fuerit diminuta, tamen uterque affectus continenter perseveret, tardius vomicam ruptum iri denotat. Ut vero eruptionem acceleremus, quando pus collectum diu in parte contineri tutum non sit, cum eam corrumpat, aptis remediis pus tenuandum, liquandum, calefaciendum, atque agitandum erit, & natura, ut propellat, maxime irritanda: & quæ vehementer calida existunt, aptissima sunt ut pus collectum extenuetur, liqueturque, acria vero, falsa, & amara ad irritandam naturam: à quibus tamen abstinendum, si aliquid supersit phlegmones, cum, tumore exasperato, vomicæ majores evadant. Motus præterea omnes utiles sunt ad agitandum, movendumque pus; unde mirum non est, si veteres Medici omnes laudarint, primum, ut suppurati super latus decumbant, si in superioribus à diaphragmate partibus pus fuerit collectum, quod nimirum puris multitudo, præ gravitate & pondere ad vacua dependens, faciliorem ruptionem faciat. Itaque supinum decubitum idcirco evitare debebunt, quando hic decubitus præterquam quod nihil eruptionem juvare potest, id quoque mali facit, ut inde arteria extenta

angustetur, indeque spirationis difficultas subsequatur, & nimia liquidorum fiat exclusio. Sternutamentum quoque & tussis commota pus agitando eruptioni favent: quam ob causam aliquando etiam vomitio erit concitanda. Quo factum est, ut apud antiquos cum purgantia vomitoria tum ventriflua ad adjuvandam puris eruptionem fuerint in usu, atque ex iis sigillatim tum elleborus albus, tum hiera diacolocynthidos, & similia. In usu vero medicamentorum, pro eruptione juvanda, à mitioribus erit inchoandum. Hujusmodi sunt, fomenta, cataplasmataque nuper ad juvandam suppurationem expressa: scilicet ex polline tritici, aut sem. lini, aut fœnugræci, ex aqua mulsa vel ex decocto althææ. Et non tantum externa convenient medicamenta, at quinimo magis etiam interna; unde si vomica fuerit in partibus superioribus, per os dandum erit ante cibum oleum dulce calidum (exempli gratia) ad uncias quatuor, & etiam ad semilibram, vel mulsum mediocriter coctum, aut hydrelæum, vel decoctum radicum althææ, vel fœnugræci, vel lini, ex melle. In cibo dandus erit ptisanæ cremor cum melle, vel atriplex cocta vel urticæ folia itidem cum melle: dandum itidem mulsum, aut mel cum resina terebinthina; aut dandum butyrum non antiquum, aut porra cocta cum oleo & garo, aut lac cum mulso, & quandoque ptisana hordeacea cum vino scyllino. Ex medicamentis etiam dabitur ex melle resina (præsertim, si puris crassities aut lentor sit causa difficilis eruptionis) & lini semen cum melle juvat; item semen urticæ, vel sinapis cum modico piperis longi triti; si vero id fiat propter naturæ expellentis debilitatem, ægri optimis cibis atque vino etiam sunt reficiendi. Ubi vero his præfidiis non fiat eruptio, efficaciora erunt admovenda. Hujusmodi sunt (exempli gratia) fici decoctum calidum epotum, vel hyssopi & rutæ, vel thymi vel satureiæ, vel origani & tragorigani, vel centauri minoris, vel marrubii, aut sinapis aut nasturtii, atque hæc omnia cum melle dabuntur. Ex compositis laudatur etiam diatrion pipereon ex mulso, vel diascordium, vel diaciminon; si vero pus fuerit in inferioribus partibus collectum, eruptio erit clysteribus ex supradictis cum decoctis, tum medicamen-

tis paratis adjuvanda; atque hisce præfidiis puris eruptio erit facilitanda; qua eruptione facta pus erit evacuandum, ejusque excretio medicamentis itidem adjuvanda.

C A P U T. XV.

*De puris excretionem per tussim, per vomitum:
per alvum, per urinam, per uterum, atque
per abscessus.*

QUINQUE modis vomicas internas ruptas expurgari cognitum est, quippe per anacatharsim, quæ motu proprio per superiora fit: etenim pulmones sugunt pus in thoracis cavitate, quo madent, quod compressione fertur in tracheam arteriam, & deinde per continuitatem ad os fertur, quæ excretio empyicorum est optima, omniumque maxime expetenda. Ubi vero pus aut propter crassitiem & lentorem, aut ob debilitatem hoc modo non expurgatur, aut per alvum, aut per urinam, aut per uterum, aut per abscessus expurgatur. At ubi eruptio fit in ventre interdum per vomitum, sæpius per alvum & per urinam, nonnunquam etiam per uterum excernitur. In suppuratis, uti dictum est, sæpe per tussim educitur, non raro per urinam, & per alvum, & per abscessus. Per urinam pus ex thorace purgari Hippocrates in 1. epidem. sec. 2. & in 3. epidem. sect. 3. affirmavit: & Galenus in lib. 6. de loc. affectis cap. 4. & in 4. aphorif. 75. hujusmodi purulentias per urinam purgatas tradidit. Ambigunt autem plures quomodo à cavitate thoracis in renes pus feratur. Nonnulli venæ ramum se invenisse gloriantur, qui ab azygo per costas excurrrens, & diaphragma permeans, cum adiposa & renali coit. Rectius videtur, quod à Galeno in lib. 6. de loc. affect. cap. 4. traditum de hac re fuit, scilicet, quantum levis arteria pulmonis ex rupta vomica puris suscepit, id in sinistrum cordis sinum deferri, quod inde per arteriam magnam in renes fluit; hoc fuit ab anatomicis doctissimis comprobatum; quod Andreas Laurentius anatomicorum omnium hac ætate facile princeps clarissimis exemplis &

& historiis demonstravit. Non raro per ventrem quoque pus secedere (quam purgationem Hippoc. in coacis præsagiis lethalem esse dixit) omnibus compertum est; sed hanc symptomaticam esse excretionem constat, quod eo difficulter feratur, quoniam ex pulmone in cordis ventriculos recipitur, & ex corde aut per venam cavam in jecoris gibbam, & inde ad cavam, ad portas, & ad anfractus intestinorum pervenit; aut ex corde primum in magnam arteriam, deinde in eam, quæ mesenterio intexitur, penetrat. Per uterum expurgari etiam aliquando vomicam ex thorace Aretæus in lib. 3. de morb. chronicis cap. 9. se vidisse tradidit. Demum per abscessus etiam interdum easdem purulentias excerni Hippoc. in 2. progn. tex. 67. affirmavit, dicens: *Abscessus si cruribus erumpit in pulmonia vehementi ac periculosa, omnis est utilis.* At hisce præmissis congruum est, ut sigillatim, quod præcipuum nostrum fuerat institutum, ad singulas vomicæ excretiones adjuvandas descendamus. Itaque si vomica in thoracis vacua suscepta sit vel à pleura, vel à pulmone, vel à septo transverso secedat in eadem loca, ad tracheamque arteriam delata per tussim expurgari cæperit, neque copiose ut par est, pus expurgetur, vel propter ejus crassitiem & lentorem, vel quia nimis tenue sit, quam spiritus foras elidere queat, medicamentis bechicis vocatis opus erit, ipsum pus attenuantibus, aut incrassantibus, detergentibusque. Incrassant semina papaverum alborum tenuissime trita cum saccharo assumpta; ex compositis diacodion & syrupus de papavere ad pus nimis acre & tenue incrassandum est utilis. Ad ipsum autem extenuandum detergendumque mulla expressio, vel hyssopo, vel tussilagine, vel scylla alterata, si per os exhibeatur ad semilibram. Decoctum quoque ex radice iridis sicca minutim incisa, item ex radice helenii, glycyrrhizæque, atque ex foliis farfaræ, capill. veneris cum modico prassii in aqua paratum, cum saccharo vel cum melle calidum epotum ad id erit utilissimum. Non minus conducunt ex usualibus syrupis pectoralibus illi, qui de prassio, vel de hyssopo, vel de glycyrrhiza vel de tussilagine parantur. Atque ex iisdem medicamentis eclegmata cum melle vel saccharo parata laudantur.

Aurelianus, præter mulsum, & cremorem ptisanæ cum melle, dabat etiam porra decocta cum oleo & garo parata, refinamque itidem ex melle, semen lini tritum cum melle, atque semina urticæ trita cum melle itidem. Ægyptii utuntur familiaris eclegmatē, quod paratur ex iridis radicis siccæ, hyssopi sicci an. 3. xx. bulliunt in tribus libris aquæ, quoad una supersit percolatoque decocto addentes sacchari quod satis sit, apud ignem syrupum conficiunt, quo utuntur, accipiendo id cochlearis mensura, atque etiam ipsum lambendo. Aliud, ad expuitionem puris juvandam, familiare habere solent, è feminibus nasturtii paratum, atque semine tum lini, tum fœnugræci itidem paratum quæ omnia à nobis descripta fuerunt in libris de medic. Ægyptiorum, nova editione evulgandis; si vero pus cæperit per stomachum vomitu purgari, adjuvare excretionem oportebit vomitoriis medicamentis; primumque clementioribus, cujusmodi sunt aqua tepida cum syrupo acetoso largius epota, vel eadem aqua cum glycyrrhiza, semine apii, atque anisi decocta, aut hydrelæum, vel etiam oleum amygdalinum dulce & amarum, vel decoctum althææ, vel sem. lini, fœnugræci & similium, his enim vomitionem adjuvabimus; quæ si his non moveatur, validiora erunt tentanda, cujusmodi aptissimum erit agarici optimi pulverizati drachma ex melle epota; aut si opus fuerit, tentanda quoque erit potio ellebori albi, priusquam æger à copia puris intereat: sed tantum semidrachma decoquenda erit in vini albi dulcis aromatici semilibra, quoad quatuor uncia remaneant, cum semidrachma thuris masculi, atque sem. hyperici. Aretæus in lib. 8. de morb. chronicis cap. 13. dabat hyssopum ex mulsa in potu, vel marrubium, vel succum absinthii. Hæc ante cibum usurpanda, ut humores extenuentur, & viæ lubricæ reddantur, & ut purulentia facile rumpantur; dabat etiam lac asininum in potu. Ubi vero per alvum descendit, clysteribus deterforiis opus erit, cujusmodi erunt, qui ex mulsa, oleo, & sale, parantur, vel qui ex decocto althææ, malvarum, betæ, fursurumque triticearum, atque ex melle rosaceo, cum nitri duabus drachmis, oleoque amygdalino amaro. Aptissimi quoque erunt, si ex hordei non à corticibus re-

pur-

In lib. 4.
cap. 9.

purgati ptisanæ cremores parabuntur, cum oleo dulci, melle rosaceo, vel ex melle atque ex nitro. Aretæus dabat lac asinum vel caprinum, vel ovinum; & cum obsoniis piper, zinziber, & ligusticum: quod alvum moveant. Si vomica per renes ad vesicam descenderit, diureticis medicamentis itidem erit opus, & primo dandum erit serum lactis ad libras tres, cum semilibra lactis seminum melonum vel cucumeris; utilissimum erit decoctum ad libram cum saccharo epotum calidum, quod, exempli gratia, parabitur accipiendo radicis althææ, glycyrrhizæ, an. unc. i. seminum althææ, malvarum, cucumeris, melonis, an. 3. iij. petroselini, apii, anisorum, citri an. 3. ij. simul omnia in mortario contendantur, atque cum aqua vel cum decocto althææ lac exprimatur. Floris quoque cassiæ cathartici Abissinæ vocatæ, recentissime extractæ drachmæ decem, cum drachma pulveris radicis glycyrrhizæ, si exhibeantur, maxime excretio per urinam juvabitur. Demum si per sinum muliebrem expurgetur vomica, pessis utendum erit ex butyro recenti, vel ex œsypo, cum modico succi cucumeris sylvestris, vel colocynthidis, vel cum modico nitri, vel salis. Infectiones quoque plurimum hanc excretionem adjuvare poterunt, paratæ ex decocto malvarum, althææ sem. fœnugræci, foliorum vel radicis ebuli, artemisiæ, petroselini, apii, & similibus. Atque hæc sufficient, pro puris excretionem medicamentis adjuvanda, atque hoc modo ad ægros à vomica sublevandos. Nunc illud idem tentandum erit aliter, scilicet, ut brevius atque fortasse securius pus intus collectum educamus; suppuratosque sanemus, & vomicas in partibus externis prosecutione facta educamus: cujus rationem, locum, & tempus quo fieri debet, mox demonstrabimus.

CAPUT. XVI.

*De vomicis, quæ sectione tolluntur, quomodoque
hoc sit moliendum.*

CUM de vomicis, quæ medicamentis tolli possunt, scripserimus, reliquum est, ut ad eas sermo convertatur, quæ chirurgia sanantur, quod nobis usu venit, quoties collectum pus in parte interna ad externas facta eruptione fertur, ab altioribusque foras abscedit. Ceterum tametsi partes corporis vomica vexatæ complures sint, quæ tuto secari, ut aliquibus visum est, possunt, quarum superius meminimus, scilicet, pleura membrana; diaphragma forinsecus, fundus stomachi, ventris superior altitudo, jecur, lien, intestini recti pars extrema spincteri proxima, vesicæ pars anterior, collum, & prima ejus pars, perinæum, aut sub umbilico pube tenus. Nihilominus omnes ad duas redigi videntur, scilicet ad thoracis atque ad ventris regionem, seu partem à septo transverso ad pubem usque protensam. Etenim omnes partes intra thoracem vomica laborantes, ipsaque in ejus vacua erupta atque effusa, unica sectione inter costas spurias facta sanari possunt; Aurelianus tamen visus est, voluisse pleuram vomica vexatam forinsecus facta sectione atque exinde pure evacuato sanari posse, atque etiam forinsecus itidem in diaphragmate tuto fieri posse. Verum cum pus in vacua thoracis ex qualibet parte in ipso contenta abscessum est, factaque sectione juxta costas spurias commode & tuto vacuari queat; quis non fateatur, unica sectione in thorace facta, omnes vomicas in thorace genitas, ruptasque posse plane expurgari? At oportet statim secare vel urere suppuratos. Hippocrates in suppuratis & tabescentibus ustionem plurimi semper fecisse visus est, & magis quam sectionem. Veruntamen in suppuratis sectionem quoque in magna estimatione habuisse constat. Quod præsidii genus si maturius fiat, antequam pus majorem corruptionem acquirat, & partes internas corrumpat, vere sanare solet: si vero tardius id moliamur, exitium citius inducit. Itaque cum ægroti plurimum pus in

In 6 epid.
sect. 7. tex. 9.

pe-

pectore habentes, desperant totum per expuitionem posse ex-
purgari, ad uersionem, vel ad sectionem faciendam statim ut
descendant, oportet. de qua quidem quomodo, & quando fie-
ri oporteat Hippocrates in lib. 2. de morbis ita scripsit: *Quum*
tempus longius protrahitur, & febris vehemens ac tussis corripit,
& latus dolet, & ad sanam partem decumbere non potest, sed ad
dolentem, & pedes, & oculorum cavitates intumescent. Hunc,
ubi decimus quintus ab eruptione dies adest, multa calida lotum, in
sella firma collocato, & alius quidem manus ipsius teneat: tu vero
humerum concutito, ut audias in utro latere affectio strepitum edat;
optandum autem esse in sinistro. Hunc ipsum igitur locum seces,
minus enim letalis est. si vero præ crassitudine ac copia strepitum
non edat, quo ipsum cognoscere possis (nam hoc aliquando contingit)
utrum latus tumuerit, ac magis doluerit: hoc infime secato retro
tumorem magis, quam ante ipsum, quo puris exitus facile fluxionem
habeat: secato autem inter costas per novaculam primum cutem,
deinde scalpello acuto, quod paniculo sit obligatum ita; ut summa
ipsius pars ad unguis magni digiti mensuram expedita restet, quam
intromittas. postea emissio pure quantum visum fuerit, vulnus lina-
mento ex lino crudo, alligato foras propendente filo, concludito: &
quotidie semel pus educito postquam autem decimus dies affuerit, omni
pure emissio, linamentum ex linteo indito. Deinde vinum & oleum
tepefacta per fistulam infundito, ne pulmo à pure humectari solitus
derepente resiccetur. Emittendum autem est id, quod mane infu-
sum est, ad vesperam, quod vespera, mane. Ubi vero pus tenue
velut aqua fuerit, & ad digiti contactum, viscosum ac modicum,
penicillum stanneum cavum indito. Postquam autem omnino venter
resiccatus fuerit, paulatim linamentum præsectum minuito, donec
ulcus coalescat, & ipsum penitus eximas. Signum autem an eva-
surus sit, habes, si pus album ac purum fuerit, & fibræ sanguinis
insint, plerumque sanus fit, si vero prima die profluat lutei ovi spe-
ciem habens, aut secunda die defluat crassum, cum virore subpalli-
dum, færens, moriuntur, ubi pus effluxit. Itaque Hippoc. vult
sectionem primo fieri in sinistra parte, quam proxime ad dia-
phragma; sed ita tamen, ne ab incisione lædi possit. Unde
commode tutoque sectionem fieri posse existimavit. Quo me-
rito

In li. 3. de
chro. cap. 9.

rito in libro de internis passionibus ait: *Costam tertiam ab ultima usque ad os secato, deinde cum terebra cava ultra perforato, & ubi perforata sit, aquæ parum emittito.* Plerique recentiorum Anatomicorum cognoverunt posse secari inter tertiam & quartam costam tuto abique septi transversæ læsione; & hæc de sectione facienda ad vomicas intra thoracem susceptas. Nunc de vomicis, quæ sunt intra peritonæum in variis partibus internis, agamus, in controversiam à veteribus versum est, utrum peritonæum tuto secari queat. Erasistratus (Aureliano auctore) demonstravit, tuto secari posse juxta inguen. Quam veritatem recentiores quoque quotidiana experientia confirmarunt. Quare, ubi intra peritonæum vomicæ eruptio fit, sive ex jecore sive ex alia parte interna in ventre contenta, sectione peritonæi expurgari potest; juxta inguen si fiat apertio, promptius pus educetur. Aretæus vero inquit: *Cuidam ego aliquando abscessum laxioris intestini dextra in parte prope jecur dissecui, multumque inde puris effusum est. multum quoque per renes & vesicam ad plures dies emanavit, unde & sanitatem homo adeptus est.* Ceterum sectio peritonæi juxta hypochondriorum partes, propter magnam, quæ succedit, sanguinis profusionem, apud omnes semper fuit maxime formidanda. Quo fortasse etiam evenit, ut antiqui in suppuratis & tabidis magis usum unctionis quam sectionis complecterentur. Unde probe Aretæus hæc de hepatis sectione nobis scripta reliquit: *Porro si ad anteriora subit abscessus, longe Medico natura præstat: aut enim ad intestina, aut ad vesicam pus convertet: verum multo innocentior est in vesicam via. At si extra feratur abscessus, ipsum non secare, utique malum est. nam si prætermittatur incisio, à pure jecur corriditur, nullaque mortis dilatio est. Si secare autem malis, profluvii sanguinis periculum instat, statimque hominem perdi contingit. nam sanguinis è jecore profusio coerceri nullo modo potest. Igitur si aliquando necessario ad sectionem venire cogeris, ustorium ferramentum candens perspicuumque ab igne accipito, & usque ad puris locum intrudito. idem enim tibi & secat, & comburit.* Nos eodem modo juxta, inguina non semel vidimus, sectione facta usque ad puris locum internos abscessus recte fuisse expurgatos. Intestini recti extre-

mo,

mo, perinæo, atque vesicæ collo sectis, abscessus itidem in iisdem locis genitos, expurgatos, sanatosque vidimus. Verum hoc vel crudo adhuc abscessu, moliri oportet, vel non post perfectam puris concoctionem, ne puris acrimonia corrodendo ulcera sinuosa faciat, quæ ægre in illis partibus sanantur, & non nisi sectione, atque unctione propter illarum partium laxitatem.

CAPUT XVII.

De sanandis ulceribus ex vomicis in variis corporis partibus excitatis; & primo de iis, quæ in aperta arteria, in pulmonibus, atque in thorace fiunt; ex quibus de phthisi etiam particulatim agitur.

POSTEAQUAM de vomicarum seu purulentiarum curatione, quæ tum medicamentis, tum chirurgia fit, sufficienter scriptum est, reliquum erit, ut ulcerum, quæ in variis partibus ex vomica remanserunt, curationem quoque prosequamur. Plures vero corporis partes ex vomica exulcerari solent, sed præcipuæ sunt, pulmo, arteria aspera, pectus, stomachus, hepatis, intestina, renes, ureteres, vesica, atque uterus. Quarum sane partium ulcera ex vomicis relicta, & cognosci & curari (cum res magni momenti sit, maximeque ad Medicum pertineat) diligenter debent. Etenim hæc, ni cito tollantur, hominibus tabem insanabilem invehere solent. Quare operæ pretium duximus fore, si accuratius de ipsorum curatione à nobis in præsentia ageretur. Exordiemur autem ab iis, quæ in thorace relinquuntur, quæ sunt, aut in aliqua ejusdem thoracis parte, aut in pulmonibus, aut in aspera arteria. Quam rem acturi, phthysim quoque, cum necessario prædictarum partium ulcera subsequatur, tractare, de eoque privatim affectu sermonem nos facere cogimur; plerique latiori vocabulo tabem hunc affectum appellarunt. Quo nomine veteres varios affectus intelligebant, aliquando (Celfo auctore) atrophiam, qua corpus non alitur; interdum Cachexiam, scilicet malum

corporis habitum; nonnumquam tabidum affectum ex renibus exulceratis, quandoque marasmodem ex quacumque causa obortam, atque etiam ex dorsali medulla à nimia Venere nimis exsiccata, contabescenteque exinde toto corpore. Fit etiam pulmonibus nimium exsiccatis ab intemperie calida & sicca. Demum *Φθίσις* proprie magis totius corporis colliquationem consumptionemque propter pulmonis ulcera factam, omnes intellexerunt, quem affectum Athenienses (Galeno auctore) *Φθογή* appellarunt: quæ fit perpetuo pulmonibus exulceratis aut à pituita, ut Hippocrates docet, ex capite ad pulmones destillante, ibique putrescente, aut ex acri fluxione erodente, aut ex rupto aliquo vase, vel eroso, vel aperto, aut denique ex vomica inibi existente, de quo affectu in præsentia agimus. Ceterum non solum ex ulcere pulmonis, at quinetiam ex ulcere in quacunque thoracis parte ex purulentia relicto, nec non etiam ex trachea arteria itidem ulcerata homines in phthisim provehuntur. In ulcerato pulmone plurimum, per sputum, puris rejicitur, dolor non aderit, & quandoque pulmonis substantia ulcerata ejusdem scilicet caruncula per tussim excernitur, aut nonnumquam ejusdem pulmonis bronchion; si vero ulcus in thoracis parte sit, expuunt quidem purulentum, & habent doloris sensum in eadem parte. Trachea vero arteria si ulcerata sit, pauca per tussim excernunt, tussiculaque affliguntur, & in affecta arteria, dolorem sentiunt. Harum singularum partium ulcera diu perseverantia phthisis consequitur. Cujus quidem affectus (quam passionem Aurelianus communiter stricturæ atque solutioni adscribendam esse voluit) hæc signa observabuntur; primum enim aderit febricula latens, quæ sæpe die declinante incipit, atque veniente luce levior fit, tussicula attestante plurima initio noctis atque fine, cum sputis saniosis ac parvulis in iis, qui non ante sanguinis fluore vexantur, saliva permixtis, quæ deinde etiam plurima excerni tussi observantur. Iis vero, qui ex sputo sanguinis in hanc inciderunt passionem, primo sputa cruenta, tum fæculenta extussiuntur, deinde livida & prassina; atque postremo alba ac purulenta dulcia, vel salsa, cum voce rauca aut clangosa, cum inspirationis difficul-

In 2. lib.
chron, c. 14.

cultate, & rubore genarum, colore cinereo totius corporis, oculorumque aspectu exoleto: adest insuper corporis tenuitas, quæ nudatis membris magis quam ex aspectu vultus innotescit; in aliquibus una sentitur sibilatio, vel stridor in pectore: fundant etiam superiores partes usque ad pectoris finem. Crescente passione, cibi fastidio tenentur, majorque est sitis quam ciborum desiderium. Quibusdam gravis etiam doloris sensus adest, ulcerati scilicet pulmonis: quandoque ejusdem visceris fibras per tussim expuunt. Aliquibus vero thorace exulcerato punctationis sensus adest; pulsus in ipsis est debilis, densus, ac deinde morbo in pejus abeunte formicalis vocatus; digitorum summitates crassescunt obuncatis unguibus. His accedit pedum inflatio seu extumescencia, nunc frigus, nunc fervor articulorum, nasi summitas pallescit, auriumque fibræ frigescent. Passione autem pejorante, fit ventris fluor, in quo egeruntur alba & indigesta excrementa; sputa vero purulenta, quæ potissimum phthisim decernunt, cognoscuntur & quod carbonibus injecta fæteant, & quod in aqua marina posita resideant; atque etiam si in aqua dulci calida, ut Philotheus in aphorism. Hippocratis commentariis notavit, injecta itidem fæteant. Ceterum, ubi ita excernuntur, proximum exitium significatur. Verumtamen ulcera, quæ vel in aspera sunt arteria, vel in aliqua thoracis parte, haud plane insanabilia dicuntur; cum ex iis, plures diligenti curatione adhibita incolumes evaserint. Quæ vero in pulmonibus sunt, si inveteraverint, prorsus à sanatione abhorrent. In principio vero nonnunquam aliqui servati sunt, aut in principio ulcere parvo sanato, aut obducta crusta. Quomodo Avicenna scribit, mulierem tabidam annos tres & viginti supervixisse. Rasis vero ait ex Hippocrate, phthisim in pueris ætatis mutatione aliquando sanari. Quibus ita præmissis præstabit, horum ulcerum curationem docere. Quam profecto Medicis præsidii tentare, non erit inutile, etsi supervacaneum fortasse istuc cuiquam videbitur, ab istius affectus inevitabili fato persuaso. Porro pulmonis ulcera inveterata plane incurabilia esse omnes quidem deprehenderunt, attamen in principio illorum curatio haud omnino desperata aliquibus

Hippo. in 5.
aph. 11. &
12.

vifa est; quamvis frequentius curentur ulcera, quæ aut in thoracis parte sunt, aut in aspera arteria, potissimum juxta fauces, constituta. Quorum curatio merito, si diligens cura adhibeatur, consequi poterit; sed age curationem incipiamus à victus ratione inchoantes. In qua illud primum fore cognoscendum voluit Aurelianus, scilicet, an ulcus sit cum dolore, & febre: in quo casu laxantia consultius convenire credidit. Unde aërem temperate calidum laudavit, aliquantulamque à cibo atque à vino abstinentiam; fomenta item laxatoria, cataplasmata, spongiarum evaporationes, atque modicam etiam sanguinis evacuationem per cucurbitas cum scarificatione appofitas. Verum si ulcus tumens non sit, sed solutum, laxatoria omnia devitanda erunt, cum solutionem augeant. Cibi itaque erunt, boni succi, qui multi alimenti sunt, & citissime concoctionis, cujusmodi sunt, ova gallinacea recentia sorbilia cum saccharo assumpta: ex carnibus, aviculæ montanæ, pulli gallinacei juvenes, caro hædina, vitulina, atque à proprietate etiam pulmones agnorum; convenit ptisana hordeacea, cum melle, vel saccharo, atque etiam cum lacte caprillo erit aptissima in principio, quo tempore ulcerum deterfioni erit incumbendum. Ceterum inter omnes cibos, maxime convenit lactis usus, primo muliebris, secundo asinini, atque ultimo caprilli; tantopere lactis usum assiduum posse ad pulmonum ulcera, & exinde ad taben consecutam, constat, ut Galenus aliquando scripserit, quosdam existimavisse, ulcera pulmonis tantummodo lactis potione sanari posse, scilicet in principio, antequam ulcera augeantur atque callosa evadant. Aretæus lib. 7. de morbis chronicis, ait: *Si quis phthisicus multum lactis potet, nullo alio eget auxilio.* Vinum quoque optimum erit album, tenue, pauciferum primo dulce, & postea ulceribus deterfis, nigrum austerum conveniet. His accedunt exercitationes, navigationes, locorum mutationes, gestationesque. Veteres maxime laudarunt longas navigationes, & privatim (ut Celsus auctor est) ex Italia in Alexandriam Ægypti; gestationes vero & in navi per mare (quod aër falsuginosus, auctore Aretæo, plurimum valeat ad ulcera siccanda) & in lectulo pensili, & in lecti-

In lib. de
cibis boni &
mali succi.
cap. 3.

ctica aut in cathedra oblonga (Aureliano auctore) utilissimæ fuerunt ab antiquis gestationes in phthificis deprehensæ. Quod vero ad medicamenta attinet, & primum ad ea, quæ ulcera à forde detergunt, complura fuere veteribus Medicis cognita: & primo Dioscoridi hæc familiaria fuerunt, quibus homines à phthisi sanari queunt, pix nempe liquida, quam ex melle delinctam ad tabem atque ad purulentos maxime commendavit; jus adipis epotum. Plinius & axungiam cervinam sine sale inveteratam in pilulis sumptam antiquam phthisim sanare, tradidit. Porrum capitatum coctum & biscoctum, ejusque succum ex melle delinctum maxime conducere itidem Dioscorides voluit: agaricum item, ex passo ad drachmam epotum, rhaponticumque similiter ex passo: Acanthi hortensis radix ex melle delincta, marrubii succus itidem ex melle, & foliorum decoctum; betonicæ quoque folia, atque succus itidem ex melle: laudantur quinetiam cancri triti ex lacte epoti, myrrhidisque radix decocta in sorbitionibus data. Aurelianus vero laudat, ut ante cibum propinentur mulsæ cyathi tres, vel fœnugræci usti succus; sed dilutioris substantiæ, qui fit, si parum in aqua ebulliat, multa enim ebullitione viscosus fit, & ad id inutilis. Hujus succi uni cyatho, cochleare unum mellis miscebant. Mulsum itidem datur ex lini semine frixo & contrito, mixto scilicet ejus pulvere. Si majori in ulceribus deterfione sit opus, orobo utendum censuit, atque iridi. Itaque orobum rubrum erit seligendum, in aqua macerandum, quoad semina intumeant, ipsumque testa ignita terere in tenuissimum pulverem oportet; exhibebat enim hujus pollinis cochleare ex mulla: laudavit quinetiam radicem, aristoloehiamque tritam ex melle. Marrubii decoctum, quod parari oportere scribit, accipiendo ejus manipulum, ipsumque decoquendo in tribus aquæ sextariis, donec pars tertia remaneat; dein percolato decocto miscet mellis optimi libram: rursus ebullit, quoad debitam crassitiem sit adeptum: datur etiam succus ejusdem marrubii (exempli gratia) ad unciam & semis, miscendo libram mellis, & coquendo quoad fiat electuarium. Marrubio iris quoque mixta præclare juvat: atque hæc erit compositio. Accipe succi marrubii sextarios tres, mellis libram,

In lib. 3.
cap. 22.

coctione crassefactæ mixturæ addito irridis optimæ pulverisatæ drachmas duas. Non minus utile quoque erit strobuli decoctum ex melle exhibitum. hæc sunt medicamenta, quibus ulcera detergi possunt. At Paulus cataplasma exterius thoracis partibus apponit compositum ex polline sem. lini, decocto fœnugræci, vel malvæ; aut ex oleo, melle, althææque foliis; temporis progressu ad cerata transeundum ex butyro, oleo cyprino, laurino, atque iride parata. Ex compositis itidem utile emplastrum Mnasei. Aurelianus vero commendat emplastrum ex orobi polline, aceto, atque ex melle paratum. At ulceribus deterfis, ad medicamenta Græcis colletica, sarcotica, atque epulotica, Latinis conglutinantia, carnem generantia, atque cicatricem ulceribus inducentia appellata, descendendum. Hujusmodi sunt ex iis, quæ intus assumuntur (exempli gratia) si boli Armeni, vel terræ Lemniæ, vel Samiæ semidrachma ex mulsa, vel ex ptisana hordeacea exhibeatur, succus itidem plantaginis, polygoni, marrubiique ex melle coctus. Item medicamentum ex succo marrubii, melle, atque iride confectum, quod nuper meminimus; datur & bolus Armenus ex vino austero, succus mali cytonii, aut mespili immaturi, aut myrtillorum vel mentæ ex melle cocto, atque iridis polline. Ex compositis omnes usum Mithridatii, Theriacæ, & similium laudarunt; atque exterius quoque adhibenda esse voluerunt cataplasmata valde siccantia, adstringentiaque cujusmodi fuerunt (ut visum est Paulo, Aureliano atque aliis Græcis Medicis) melinon vocatum, amithaonium, polyarchion & alia similia antiquis probe cognita. Addimus nos medicamentum, plurimi æstimatum à Tralliano, commendatumque ad ulcera trachæ arteriæ, scilicet pollinem lapidis hæmatitis cum succo sanguinariæ seu polygoni; hoc solo remedio Trallianus quosdam ab iis ulceribus sanatos, tradidit. Nonnulli radicem displaci, id est, cardui fullonum, tritam ex melle ad nucis magnitudinem mane & sero pro secreto exhibent. Nos vero tabescentes juvenes non paucos in principio iridis decocto sanavimus: quod paratur accipiendo radicis iridis siccæ minutim incisæ (exempli gratia) unciam, betonicæ, capil. veneris, farfaræ, an.

an. p. i. rad. glycyrrhizæ semunciam, aquæ betoniciæ lib. iij. bulliant ad consumpt. medietatis, & colatum decoctum ex sacchari drachma, ad uncias quatuor, calidum, singulo mane, in aurora, propinetur. Hujus vero usus ad minus quinque & viginti dierum spacio continuabitur. Diocles sudorem ad phthificos laudavit; quod auxilii genus ab Aureliano reprehenditur. Attamen (ut nos credimus) non est hoc medicamentum ullo pacto in principio damnandum, si moderate, semel in die, ultra dimidiæ horæ spacium, phthificus sudet in balneo laconico, scilicet in tina lignea, quæ fomento ex decocto radicis Iridis siccæ, marrubii, atque betoniciæ ignitisque lapidibus molendinariis eo sæpe conspersis sit incalefacta: porro antequam sudet, bibet supradictum decoctum ex iride paratum ad semilibram ex saccharo. In parando autem supradicto decocto poterit addi chinæ radicis, vel harundinis siccæ minutim incisæ uncia. Utatur optimis cibis & vino quoque paucifero, odorato, tenui, aliquantulum austero. Hujusmodi præsidium, humiditates superfluas corporis, pulmonum, atque cerebri absorbendo, totumque corpus siccando ulcera pulmonum atque aliarum partium sanare aptum natum maxime est. His lubens addimus aquam stillatitiam bechicam vocatam, quæ ad phthificos datur maxima cum utilitate ad uncias quatuor quotidie mane, juvat enim omnem tussim atque omnem difficultatem anhelitus, quæ ab humoribus fit. Paratur autem accipiendo piscis liquidæ, axungię cervinæ ana uncias quinque, rad. iridis siccæ raspatae unc. iij. cinnamomi pulverisati drag. i. sem. anisorum, fœniculorum, an. drag. ii. radicis myrrhidis, acanthi hortensis, glycyrrhizæ, agarici, rhapontici, an. unc. ij. lactis caprilli, succi porrorum sub cineribus semicoctorum, succi marrubii, betoniciæ, plantaginis, menthæ, ptisanæ hordeacæ, mellis an. lib. i. omnia contusa in mortario macerentur in succis vase vitreo clausis, & per dies quinque maneant vas supra calidos cineres, mox distillantur in balneo mariæ, & aqua ad usum reservetur. Dosis in pueris erit uncia, in viris à duabus ad quatuor, & exhibeatur calida. Atque hæc erit curatio ulcerum, in pulmonibus, in thorace, in aspera que arteria

teria quæ ex vomica relictæ fuerunt. Nunc aliarum partium iisdem ulceribus vexatarum curationem itidem prosequamur.

C A P U T XVIII.

De sanandis ulceribus, ex vomica obortis, in stomacho, mesenterio, in jecore, atque in intestinis.

SÆpe ex vomicis ulcerari solet stomachus, mesenterium, omentum, pancreas, hepar, intestina, renes, vesica; atque uterus in mulieribus. Nunc de iis ulceribus, quæ ventriculum vexant, sermo à nobis instituitur, & de iis non minus quæ ceteras ventris partes occupant. Ulceratus vero ventriculus, his profecto signis à nobis deprehendetur, scilicet, quod in eo antegressa sit vomica, vel aliunde in ipsum eruperit, dolor vero acutus ulceratæ partis signum erit: accedit etiam, si effatu dignum ulcus fuerit, ut quandoque vomitu & sanguis & pus cum humore excernatur: coctio vitatur, cibi fastidium adest, a frigidis, salsis, acrisque cibis ulcus læditur, à dulcibus dolor oblinitur, & restituitur: febris sequitur, atque totius corporis tabescens habitus. Si ulcus fuerit in omento, dolor, si membrana attingat, circa fundum stomachi tactu pressuque observabitur, & quod neque ipse à cibo & à potu exacerbatur offenditurque. Si vero in mesenterio vel pancreate ulcus remanserit, per alvum pus cum sanguine fæcibusque effluet, dejectiones vero chylosæ erunt cum pure, & aliquando cum sanguine; etsi ulcus magnum fuerit, fluxus chylosus succedit, fæculentus, purulentus, & aliquando sanguine mixtus: qui certe lethalis, ut plurimum esse solet: adest & simul febris lenta contabefaciens, ulcusque adesse hæc significabunt, etiam si nullus adsit dolor, quod fit ratione partis non sentientis, quando neque mesereum, neque mesocolum, neque pancreas dolores sentiant. Si vero jecur sit ulceratum, pressu, tactuque dolor elucescet, præsertimque si juxta gibbam partem fuerit. Si vero in cava substantiam carneam, parenchyma vocatam, ulcus tenuerit, dolor vel nullus aderit, vel obscurus; aliquando per

per os pus, sanguisque excernetur, & plerumque in ventrem secedet; veluti per urinam, quod gibbam vexat, excernere pus solet: si pus lividum, vel olei amurcæ simile sit, fætidum, putridumque & quovis modo malum, exitium denotat: quod si album, lene, æquale, non fætidum exierit, spes salutis aderit. In intestinis, ulcera relicta ex vomica, innotescunt ex torminibus ventris, atque cruentis purulentisque alvi dejectionibus, & crebris factis, æque ac in dysenteriiis fieri observantur: quam etiam iisdem signis, quæ dysenterias notant, à nobis comprehenduntur; sed oportebit, & phlegmonem, & vomicam vel in ipsis, vel in aliis proximis partibus fuisse antegressam. Sed his præmissis, ad ulcerum in prædictis partibus curationem venimus. Itaque in ulceribus quæ stomachum vel omentum, vel mesenterium, vel pancreas, vel jecur, vel denique intestina vexant, primum victus ratio siccans præscribitur: unde panis conveniet biscoctus cum coriandris paratus, vinumque nigrum austerum: aer vero ficcus; qua ratione aer marinus ad hoc valde utilis existimatur: fugiendus humidus, pluviosus: æger vigilet quam dormiat magis; ambulet, & exercitiis utatur; postea (præmissa totius corporis tum evacuatione, tum purgatione) si robur virium aderit, jubeto ægrum sudare singulo mane cum decocto guajaci, chinæ, vel radicis harundinis siccæ, aut in hypocausto, calore, aut sicco incalfacto, aut ex suffitu fomentis siccantibus parato. Conveniet ad id faciendum decoctum parare in vino albo austero, aut in aqua marina, cum marrubio, salvia, centauro minori, betonica & similibus: Hoc decocto si ferrum candens vel lapis molendinarius sæpe aspergatur, atque ita suffitus paretur, tina, vel hypocaustum, ad sudorem concitandum, sufficienter (ut superius quoque meminimus) calefiet. Sudorem singulo die movere ad corpus, atque ad ulcus siccandum erit utilissimum, modo ætas, viresque ipsum patiantur. Quod pertinet ad medicamenta, primum, si ulcus fuerit purulentum & sordidum, opus erit deterforiis; iisdemque propemodum, quæ in detergendis ulceribus thoracis, atque pulmonis superius præscripta sunt. Igitur conveniet saccharum rosaceum antiquum, mel rosaceum

Gal. in 4.
meth. cap. 7.

& simplex & laxativum vulgo vocatum, hydromel, serum lactis caprilli, vel vaccini haud plane à caseosa substantia repurgatum, quod si fuerit chalybeatum, erit adhuc utilius; efficaciusque deterget, si mellis modicum immisceatur. Cremor item ptisanæ hordeaceæ ex hordeo non purgato cum melle deterget. Vinum item mulsum idem præstabit. Ubi vero & conglutinare ulcera, & cicatricem inducere opus fuerit, dabis (auctore Galeno) medicamenta austera, glutinosa, & minime mordacia. Cujusmodi erunt (exempli gratia) hypocistis, balaustium, citinus punicorum, galla, malicorium, terra Samia, sigillum Lemnium, Rhois, succus rosarum, acatia, succus plantaginis, equiseti, verbasci, myrtillorum, vel similium; dabuntur hæc in pulvere trita ad drachmam, vel ad geminam drachmam, ex vino austero, aut ex decocto adstringentium medicamentorum, scilicet, vel cymarum myrti, vel rubi, vel plantaginis, vel polygoni, vel equiseti. Radix dipsaci pulverisata ex melle, vel ex melle rosaceo simplicis infusionis, data bis in die, ut superius meminimus, ad nucis juglandis magnitudinem, plurimi adjumenti esse solet. Nonnulli radicem symphyti majoris ex melle eodem modo, vel ejus succum devorandum exhibent. Conveniet itidem succus plantaginis, vel polygoni, vel equiseti, vel rubi, vel cymarum myrthi, vel lentisci ad uncias tres vel quatuor, cum drachma aut acaciæ Ægyptiacæ, aut terræ Samiæ, aut Lemniæ pulverisatæ, si per plures dies singulo mane exhibeatur. Ex iisdem quoque medicamentis siccantibus, adstringentibusque conducent parata cataplasmata exterius adhibita, cujusmodi esset; si pararetur ex farina fabacea, hordeacea, in vino austero chalybeato, aut in aqua ferrata vel in decocto rerum adstringentium, cum pulveribus gallarum immaturarum, balaustiorum, corticum granatorum, vel acaciæ, bolique Armenii. Juvabunt itidem spongiæ, in vino nigro austero generoso, vel chalybeato, vel in quo calcis modicum fuerit maceratum; hæc enim plurimum siccando ulceribus remedio sunt. Si vero ulcera intestina obsideant; iisdem utendum erit tum per os, tum maxime paratis ex iisdem clysteribus. Ad quæ ulcera eadem convenient medicamenta quæ

quæ dysenteriis mederi posterius, cum de laxorum morborum curatione agemus, ostendemus. Nunc privatim ad ea, quæ in renibus, in vesica, atque in utero sunt, persananda, descendimus.

CAPUT. XIX.

De sanandis ulceribus, quæ ex vomicis relinquuntur in renibus, ureteribus, vesica, atque utero.

SÆpius ulcera ex abscessibus vomicisve relinquuntur in renibus, in ureteribus, in vesica, atque in utero, unde operæ præstium est, illis quamprimum medicamentis occurrere; signa vero quibus nobis hæc ulcera innotescunt, hæc erunt: siquidem renibus exulceratis in lumbis dolor aderit cum gravitate, & sine impedimento urina redditur, cui pus mixtum existit, carnosus particulis innatantibus; vesica autem exulcerationem habens, tormentum vehemens in pectine, imoque in ventre movet, urinæ difficultas urget, pus, ubi reddita urina est, subsidet, squammulæ fædi odoris, vel laminis similes insunt; furfuracea autem subsidentia vesicam scabie laborare notant. Si vero meatus urinarii sint exulcerati, etiam puris mixturam medio quodammodo habet mixtio, & pilis similia potius per lotium feruntur, dolorque mediam inter renem & vesicam regionem occupat. Si autem pus aut sanguis excernantur, eaque citra urinam exeant, aut antecedant urinam, nullius particulæ ex prædictis, sed pudendi exulceratio significatur. Itaque ad ulcera renum primum malsa in potu dabitur, aut fœnugræci decoctum ex passo, aut seminum cucumeris, aut melonum, aut malvarum, aut papaverum, aut portulacæ lac expressum ex melle crudo: poterit, lac dari ad quatuor uncias, cum mellis drachmis duabus: aut lac asininum, vel caprillum, vel etiam vaccinum ex saccharo, vel ex melle itidem dabitur in potu. Serum quoque lactis chalibeatum ad libram, cum lactis seminum cucumeris domestici unciis duabus, & mellis semuncia. Tandem deterfis ulceribus, dabitur in potu lac caprillum vel asininum chalybea-

tum, aut cum succo plantaginis, vel cum drachma pulveris acaciæ orientalis, vel terræ Samiæ, vel Lemniæ. Sed præstabit, etiam hæc dari cum lacte seminum althææ, apii, portulacæ, cucumerisque. Ceterum, ut dictum est, lactis potio (sive sit caprillum, sive vaccinum) vehementer juvabit. Non minus etiam ex aquis naturalibus, Villenses, & Patavinæ Beatæ Virginis proderunt: hæc siquidem ficcant, adstringunt, deterguntque: possunt ad libras multas singulo mane propinari. Dioscorides ad eadem ulcera decoctum graminis, succum portulacæ ex vino passo commendavit: lac itidem dulce, cupressi folia cum myrrha ex aliquo liquore adstringentium, vel ex vino austero epota: malvamque in cibo sumptam: myrti fructus, atque saccharum. Demum in vesicam ulceratam liquida medicamenta cathetere injicienda sunt, unde mulla diluta erit accommodata, vel aqua Thermalis ex Aponensi balneo in agro Patavino, vel Beatæ Virginis vocata, aut Sancti Petri ex melle; aut Villensis ex Lucensi agro: aut vinum chalybeatum ex melle, aut decoctum plantaginis, myrthi, rubi, vel similium, aut cum terra Lemnia pulverizata, aut cum Samia, ex melle itidem: succus quoque rosarum, vel plantaginis, vel equiseti: vel ex pomo granato dulci toto cum putamine contuso succus expressus, cum modico mellis; si una cum iis medicamentis, purgationes adhibeantur, ac etiam sudorifica (modo ætas viresque ferunt) modo superius præscripto; plurimum juvabimus. Iisdem fere medicamentis ulcera in utero relictæ erunt sananda. In quo affectu, si ulcus magnum sit, à copiaque humoris foveatur, præstabit & purgationibus hydragogis & phlegmagogis uti, ac etiam sudorifico, quoad humiditas superfluens in corpore per sudorem absumatur: interimque etiam topicis medicamentis erit incumbendum: Quorum quædam liquidiora cathetere in uterum injicienda erunt, pessi itidem parabuntur intromittendi, vel infusiones ex decoctis quidem proponendis fient; neque exterius quæ admoventur negligenda erunt medicamenta, scilicet, fomenta, epithemata, unguenta, inunctiones, atque cataplasmata appropriata. At priusquam ad horum medicamentorum usum Medicus descendat, in primis cognoscendum erit,

an

an ulcus sit cum multo dolore, aut cum inflammatione, quæ si una cum ulcere ægrotam feminam vexent, addenda cum ulcerum medicamentis quæ & dolorem sedant, atque phlegmonem mitigant. Cognoscendum itidem una est, an ulcus sanie sordescat, aut si paucò pure redundet, illudque pus si sit bonum vel malum. Itaque ulcere existente cum dolore vel cum phlegmone, cum multà sanie, quæ etiam mala sit, cathere injicetur vinum in quo rosæ ebullierint, cum mellis modico; & rosæ in vino decoctæ poterunt cataplasmatibus modo calidæ adhiberi pectini, pubi, atque intra coxendices. Mulsæ etiam intus conveniet ex decocto fœnugræci, aut malvarum, aut fursurum, aut lentium, quibus cortices fuerint detracti; aut ptisanæ cremor cum melle; vel succus plantaginis, vel solani, vel polygoni, vel lentisci, vel similium, cum melle mixtus. Quod si ulcera neque sint cum multo dolore, neque cum inflammatione, valentioribus uti poterimus. Itaque conveniet succus expressus ex granatis malis austeris dulcibusque in mortario cum putamine & corticibus contusis, cum saccaro aut mellis modico: itemque vinum nigrum austerum, in quo ebullierint oleæ cymæ, vel cupressi, vel rubi, vel myrthi, vel lentisci, vel rhamni; vel folia sumachi. Item ex pessis juvabunt, qui ex succo plantaginis, vel polygoni, vel equiseti, vel rosarum, vel similium, parantur; postea parum aluminis loti addendum erit, vel acaciæ, vel lyci, vel hypocistidis, vel terræ Lemniæ, vel Samiæ: Ex iisdem medicamentis parari poterunt infusiones, quæ aut ex aqua marina convenient, aut ex vino austero, modo dolor vel inflammatio non adsit: quæ si sint conjuncta, primum ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, & similium parabuntur; sedatisque doloribus, & inflammationibus, ex supradictis parabuntur infusiones atque etiam postea ex valentioribus, scilicet, ex decocto cymarum oleæ, foliorum cupressi, exquiseti sicci, balaustrorum, corticumque granatorum. Exterius quoque adhibendæ erunt spongiæ ex vino nigro austero, in quo prædicta medicamenta siccantia adstringentiaque ebullierint, expressæ; vel ex aqua thermalis siccante, vel ex simplici aqua cum modico calcis, vel in qua ebullierint prædicta medicamenta.

Si vero dolor vel inflammatio adfuerit, optimum erit vinum, in quo rosæ ebullierint, cum fœnugræco spongiis appositum vel rosæ in eodem vino decoctæ emplastri modo pectini, atque, pubi calidæ adhibitæ. In quem usum commendatur etiam emplastrum ex pane puro, hydromellite, oleo rosaceo, althæa, fœnugræco & palmulis pinguibus confectum, atque prædictis partibus appositum. Qui hæc ulcera patiuntur, quæ curationi haud facile cedunt, plurimum juvari solent, si bis in die manserint per horam & plus in balneo, quod ex Villensi aqua paratur, quæ in ægro Lucensi sponte calida erumpit, vel ex Aponitano balneo; atque hic esto finis libri octavi in quo de vomitis ex phlegmonis internis (quod & hi affectus adstricti sint) agere voluimus.

FINIS LIBRI OCTAVI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER NONUS.

CAPUT PRIMUM.

*De phlegmonis, & tumoribus externis esse agendum;
& primo de iis in communi agitur.*

Um superius de internis phlegmonis, & tumoribus via Methodica curandis à nobis actum sit, congruum est, ut nunc de iisdem extimas partes occupantibus scribamus. De quibus primum in communi agimus, atque mox de particularibus nimirum quasdam partes corporis vexantibus sermo itidem instituetur. Quid vero phlegmone sit, quotuplicisque differentiae observetur, & quomodo generetur, in septimo libro sufficienter dictum est. Nunc de ea primum, quæ proprie dicitur, simpliciterque inflammatio phlegmoneve, & quæ herpes, & quæ erysipelas, & quæ anthrax sive carbo, vel carbunculus vulgo dictus est, dicemus. Inflammatio, phlegmoneve ex Græcis, tumor est supra eflorescentiam rubens, durus, dolens, atque tactu renitens, ex sanguine probo, mediocriter crasso, in particulam irruente genitus. Cujus quidem sanguinis fluxio quandoque à rheumatismo fit, quandoque ex aliis flu-

Galen. in 2.
ad Glauc.
cap. 1.

fluxionem moventibus, uti sunt vulnera, convulsiones, contusiones, ruptiones, defatigationes ob exercitationem, exarticulationes, ossium fracturæ, ulcera spontanea, immoderatæque venarum repletiones, quibus sanguis ad partem aliquam funditur. Phlegmones in aliqua parte obortæ signa sunt, vehemens dolor, nisi pars inflammata hebetem sensum habuerit, pulsus una in profundo molestus accidit, tendique prorsus & frangi particula affecta videtur, atque una calorem vehementem sentit, perinde ac ipsa comburi videatur, refrigerarique desiderat. Rubor etiam per summam cutem conspicitur, qualis ex balneo, aut ex igne, aut ex quovis alio modo calefactis advenit. Herpes vero phlegmones species generatur à bile flava, excreta à sanguinis massa in partem procumbente, quæ si substantia crassior, acriorque fuerit, totam cutem ad subjectam usque carnem exulcerat, exedensque idcirco herpes vocatur; & si tenuis minusque acris atque calida extiterit, exiguas pustulas milio similiter per summam cutem excitat, ideoque herpes quoque dicta est miliaris. Erysipelas autem fit ex sanguine & flava bile calidioribus quam oporteat, multo phlegmone calidior, magisque flavum colorem in cute repræsentans, aut ex solo sanguine attamen fervescente, & secundum substantiam tenuissimo: minus quam phlegmone dolet, neque, ut aliqua phlegmones species, pulsus, aut compressionem, aut tensionem invehit similem; sed aliquando valde parum infestat, præsertimque quando per solam cutem diffusum fuerit, nihil inferiorem carnem molestant; siquidem exquisitum erysipelas cutis solius passio est; phlegmone vero partium tantum cuti subjectarum, sed harum quidem præcipue, nonnunquam vero etiam cutis; & est ipsa cutanea profecto dolorem afferens nihilo minus, quam altera carnea; pulsus tamen in illa deficit. Hunc affectum mixtum ex phlegmone & erysipelate, si erysipelati extumescentia quædam, sed dispersa, nec dum collecta in tumorem verum, & prominentem, copuletur, appellant erysipelas phlegmonodes; si autem phlegmone seu tumor profundior prævaleat, phlegmonem dicunt erysipelatoden. Anthrax vero, sive carbo, sive carbunculus vocatus exoritur, ubi sanguis

Galen. in 2.
ad Glauc.
cap. 1.

guis influens calidus sufficienter extiterit, & crassus: quod enim membrum occupaverit, hoc comburendo facit ulcus in eo cum crusta: & quicquid circumjacet in phlegmonem levat, effervescentem, graviterque dolentem. Si vero sanguis influens sit niger, crassus, fæculentus ac fervens, simulque saniem tenuem admixtam habuerit, pustulas quasdam per summa cutis excitat, similes iis, quæ ex igne fiunt, quibus ruptis crustosum sub ipsis ulcus invenitur, atque hic affectus quoque carbo est. At hisce de phlegmone atque de ejus speciebus præmissis, reliquum erit, ut ad curationem veniamus. Quæ ex Methodicis (cum quælibet phlegmone strictionis passio sit, ideoque adstrictorum genere comprehendatur) ab adstricto indicabitur; itaque convenient præsidia laxatoria: excepto principio, in quo non conveniunt; quia, ut recte Galenus animadvertit, augent fluxionem, omniumque maxime si phlegmone à rheumatismo ortum duxerit. Quamobrem vero in phlegmonum principiis laxatoria minime convenient, alias à nobis demonstratum est. Galenus damnat in phlegmonis, quæ à rheumatismo obortæ sunt, calida & humida medicamenta; quamvis, ut ipse ait, ab initio aliquid juvare videantur. At quid credendum? an non transacto principio sanguis in membro adstrictus, impactusque calidis & humidis, scilicet laxatoriis, erit digerendus? quod ut commode eveniat, nonne meatus cutis rarefaciendi itidem sunt? certe quidem hæc post principium facienda, ad phlegmonem digerendam, resolvendamque, neminem Medicorum latere arbitror; ni dixerint, hoc malum tolli itidem medicamentis adstrictoriis repellentibus sanguinem à parte affecta. Quo pacto neque Galenus phlegmonas posse curari diceret, si vera sunt, quæ ipse multis in locis tradidit, nimirum, quod humores, quoad sunt in fluxu, fluuntque in partem inflammata, & revelli, & divertì ab ea parte, atque etiam medicamentis non minus adstrictoriis à parte itidem phlegmone vexata repelli, ac propulsari possint, qui vero jam influxerunt in membrum, in eoque adstricti atque impacti sunt, hos ante concoctionem nequaquam moveri medicamentis, vel alio quovis modo, à membro inflammato, vel attrahi, vel repelli posse: hoc nempe solum-

modo in principio fieri potest, quo tempore humores in motu sunt, fluuntque. In phlegmone vero, quæ ab aliis causis fit, Galenus quoque medicamenta calida & humida quæ laxatoria sunt concessit. Itaque adstrictoria medicamenta solummodo per initia in phlegmone convenient, quo tempore nondum hoc malum factum est omnino adstrictum. Neque perpetuo etiam per initia phlegmonum repellendum erit. Siquidem Medici prohibent in emunctoriis faciendam esse repulsionem, nunquamque humores, si sint pravi, & venenosi, esse ab extimis partibus corporis repellendos deprehensum est. At hæc de horum usu. Jam pressius magis curationem instituamus. Quæ exorditur à præscripta victus ratione laxatoria, scilicet, ut ægroti sobrie vivant, & utantur cibis boni succi, paucique nutrimenti, à vino caveant, cujus loco aqua hordeacea cum saccharo uti poterunt: vigilant plus, quam dormiant: atque cetera alia his proportionem respondeant. Quibus institutis, si magna vehemensque phlegmone sit, viresque prompte ferant, sanguis continuo erit mittendus (laxata prius alvo aut lenitorio pharmaco, aut clystere laxatorio cum cassia) in ea quantitate, quam & vires, & sanguinis copia redundans ferunt, hoc vero vel secta aliqua vena fiet, vel adhibitis cucurbitulis cum scarificatione dorsi partibus, aut cruribus, prout Medico melius videbitur; aut cruribus itidem scarificatis; aut sanguisugis apposis hæmorrhoidibus: ita ut in principio phlegmones ex oppositis partibus, & post principium ex proximis sanguinis fiateductio. Si affectus haud magnus sit, sat erit loco sanguinis evacuationis exhibere (ni alvus sponte fluat) aliquod lenitorium pharmacum, cujusmodi erit serum lactis caprilli, vel alterius lactis, ad libras tres cum syrupo rosato laxatorio ad uncias tres; aut detur cassiæ catharticæ (si vir sit) uncia & semis cum saccharo, si puer sit uncia cassiæ: aut Medici propinent syrupum rosatum laxativum cum manna, vel simile aliud purgans lenitorium. Præxim facientes Medici hujus ætatis singulo mane, vel aquam stillatitiam refrigeratorem cum syrupo actu tamen calidam propinant; vel decocta ex cichoraceis exhibent. Sed jam ad partem affectam à morbo adstricto sanandam medicamenta addo. Inter quæ pri-

primo ea dicam, quæ dolore haud vehementer adflingente, statim in principio locum habent. Ex Galeno commendatur cataplasma, quod constat ex sempervivo, mali punici corticibus, vino incoctis, rhu, & polenta. Si vero doloris vehementia urgeat, Gal. adhibebat vel oleum rosaceum tepidum cum modica cera, vel lanam mollem, quæ œsypi multum contineat: paulo ante etiam supra partem affectam apponendam spongiam voluit vino austero imbutam vel posca, quæ omnia tepida adhiberi debent. Sunt qui adhibent rosas ex vino decoctas cataplasmatibus modo, ubi una dolor vehemens adfuerit. Post initia vero usus laxantium majori ex parte conducet, ad resolvendum nimirum impactum restrictumque humorem, cum sola laxantia, fundentiaque convenire vel etiam Galenus concesserit. Unde laudatur olei rosati tepidi inunctio, vel cum adipe anserino mixta. Convenient vero ex toto laxantia, humoris finita fluxione. Cujusmodi erit oleum, in quo radix althææ decocta sit, vel folia; vel spongia decocto fœnugræci, lini, althææque imbuta atque apposita. Verum his propositis, videndum erit, an phlegmone ad suppurationem veniat: in quo casu suppurantibus puris generatio adjuvanda erit; & factò pure, vel medicamento, vel ferro vomica erit aperienda; deterforiisque repurgandum erit ulcus; & mox sarcoticis, atque epuloticis sanandum: quæ omnia petenda erunt ab iis, quæ de vomicis sanandis in antecedenti libro nos scripsimus. At jam ad herpetem sanandum accedimus: in quo quidem affectu utimur, si magnus sit, & sanguinis evacuatione, & purgatione, quæ fit cum pulpa tamarindorum, cassia, vel manna, vel syrupo rosaceo laxativo, ex sero lactis, vel ex aqua aliqua stillatitia; & laxato corpore cum evacuatione sanguinis, tum purgatione lenitoria, ad medicamenta descendimus, quæ pustulis non ulceratis conveniunt: primo, nisi malignus humor sit, & si pars affecta permittat, neque eruptio critica sit, possumus uti medicamentis percussivis, siccantibus, non humectantibus; & postea finita fluxione, biliosus humor laxatoriis digerendus erit: unde aqua calida conveniet ex spongia adhibita, vel fomentum calidum ex decocto althææ, malvæ, sem. lini, fœnugræci,

In 3. simpl.
cap. 17.
In lib. de
Ther. ad Pi-
son, cap. x.

& similia. In ulceratis vero pustulis, requiruntur medicamenta ulceribus accommodata: de quibus in chirurgia dicemus. Ad erysipelas eademmet sanguinis evacuationes, & purgationes ventris, vel clysteribus factæ convenient, si morbi magnitudo hæc requirat. Non est usque adeo tutum repellere, si sit in facie, vel etiam in aliis locis; aqua vero dulci tepida si spongia imbuatur, ac adhibeatur, tenuissimus sanguis digeretur: vel oleum rosatum conveniet, in quo althæa decocta sit, tepidum; vel succus coriani actu calidus, vel etiam alterius herbæ refrigeratoriæ: quandoquidem hæc, si actu calida adhibeantur, quadantenus digerunt, ut etiam aquam dulcem idem facere, calida si adhibeatur, alias à nobis demonstratum est: omnes enim succi, vel aquæ potestate refrigerantes igne incalescitas reddi facultate aliquatenus laxatorias, neminem latere arbitror, cum & Galenus docuerit, aquam mediocriter incalescitam calefacere, humectare, & vehementer calefactam vehementer calfacere. Ad carbonem vero curandum, statim (laxata vel clystere vel medicamento lenitorio alvo) vena incisa sanguis evacuabitur; & aliquando in parte anthrace obsessa, ut exitum maligno, & ardenti humore paremus, scarificationem moliemur. Nullo autem pacto erit vel refrigerantibus, vel adstringentibus (quæ omnia Methodici sub adstringentium medicamentorum genere comprehenderunt) humor repellendus: periculum enim majus inveheret repulsio facta. Ulcus vero detergendum erit, medicamento ex succo apii, ex melle, & resina terebinthina. Nonnulli postea facta deterfione, malum punicum austerum minutim incisum, in vino austero decoctum, atque contusum cataplasmatibus modo adhibent; vel pulverem ejusdem corticis ficci, vel aliud simile ex epuloticis. Ad anthracem vero pestilentem medicamenta posterius in chirurgia adnotabimus. Atque hæc de phlegmone in communi pauca in primis præmittere voluimus, nunc ad particulares plegmonas, in quibusdam corporis partibus, quæ sæpe fiunt, descendimus, & postea ad tumores quoque externos tractandos declinabimus.

CAPUT II.

De phlegmonis, quæ externas corporis partes vexant, sanandis, & primo de ophthalmia.

EX phlegmonis, quæ externas partes corporis vexant, sunt ophthalmia, parotis, & quæ in mammis, & in testibus, & in digitis fit, nec non in partibus articulorum, quam arthritim, podagram, & ischiadem, seu coxendicum morbum & dolorem appellant. Gallicæ itidem phlegmonæ, atque tumores œdematosi, strumosi, scirrhusi, & qui à materiæ, quam continent, similitudine cum melle, sævo, pulte, meliceris, steatoma, & atheroma denominantur. Nunc de ophthalmia tractabimus, quæ oculorum phlegmone est: externa enim tunica, conjunctiva dicta, ex sanguine inflammatur, unde oculi cum rubore & tensione dolent, & nonnunquam simul febris adest: cujusmodi sunt, quæ certis temporibus anni in Ægypto grassantur, cum ob ventorum caliditatem, tum ob arenarum calidarum, quæ à ventis campsinis vocatis, per aërem feruntur, copiam. De quibus nos in libris de Medicina Ægyptiorum sermonem habuimus; itaque cum hic affectus phlegmone fit, mirum est, cur aliqui hunc ipsum morbum ex laxo & adstricto mixtum fecerint; cum plane adstrictus sit, quem Methodici pressuram oculorum vocant: ni dixerint, in principio, scilicet quo tempore sanguis fluit ad oculos, videri morbum laxum, idcircoque indicari eo tempore pro curatione, nempe in principio, medicamenta adstringentia vocata. Si morbus mitis sit, præscripta victus rarior tenuissima, quæ maxime omnium convenit oculorum inflammationibus, utitur mitioribus adstrictoriis externis, ita, ut aliquando nulla evacuatione, purgationeque sit opus, sed sat erunt topica in principio ad repellendam fluxionem, etiam mitiora, ut aqua rosacea, aut plantaginis, vel succus rosarum tepidus, aut ovi liquor tenuis, aut lac asininum instillatum, & postea aqua fluminis tepida, aut decoctum malvarum, vel althææ, vel fœnugræci vel meliloti. Sed si morbus fuerit magnus, magnis quoque laxatoriis inter-

nis erit opus: cujusmodi sunt, sanguinis evacuationes, aut per venæ sectionem, aut per crurum scarificationem, aut per cucurbitulas colli & dorsi partibus cum scarificatione adhibitæ, aut per hirudines variis partibus itidem appositæ. Purgationes quoque lenitorio cathartico factæ, & clysteres maxime conferunt. Itaque in primis præmisso clystere molli- torio, & secta vena cephalica ejusdem lateris, sanguinis con- gruens quantitas educetur; vel quandoque vena interna jecora- ria si plurimum sanguinis abundaverit; & mox cephalica inci- detur, imo etiam, ni affectus tollatur, ut Ægyptii facere so- lent, & venam frontis, & anguli interni oculi affecti. Alii cervici, collo, dorso, scapulis, cucurbitulas adhibent cum scarificatione, & eo modo sanguinem evacuant; aliique sæpius post aures venis appositis sanguisugis eandem moliuntur evacua- tionem sanguinis, quam si opus sit, sæpe repetunt. Nonnulli in affectu pervicaci utuntur setaceo in occipite per plures dies, quo purgari caput, & humorem ab oculis diverti, observatur. Nos utilissimum esse experientia in multis deprehendimus, utram- que aurem ad imam partem perforare, introque mittere subti- lem funiculum ex filis sericis contextum, eumque sæpius in die agitare, ne foramen sive ulcus coalescat; per aures enim facil- lima humoris est evacuatio, diversioque. Solo hoc genere præsidii complures à difficillimis ophtalmiis sanatos vidimus. Post sanguinis evacuationem conveniunt medicamenta leniter laxatoria, cujusmodi erit, si exhibeatur cassiæ catharticæ Abis- sinæ uncia & semis cum saccharo, vel post ipsam superbibatur serum lactis ad libras duas: vel poterunt exhiberi quatuor un- ciæ aut mannæ Calabræ, aut syrupi rosati laxatorii; & postea superbibant, feri lactis libras tres: si in potione desideretur, poterit dissolvi aut cassia, aut manna, aut surupus laxativus rosarum, cum aqua stillatitia, in qua ebullierit semuncia pulpæ tamarindorum. Sed venio ad localia ophtalmica medicamen- ta, quæ sunt collyria in principio ad repellendum sanguinem opportuna: cujusmodi erunt aqua stillatitia rosarum tepida, aut plantaginis, aut cymarum rubi; vel succus rosarum simplex, aut cum albumine ovi despumato; postea conveniet lac mulie- bre

bre vel asininum instillatum, aut liquor expressus ex ovis coctione induratis: & tandem balnea ex aqua dulci fluviatili calida, aut ex decocto malvarum, aut althææ, aut meliloti, aut fœnugræci parata utilia erunt: eodemque modo spongiæ eodem calido decocto imbutæ calidæ summa cum utilitate adhibebuntur. Quæ sane medicamenta expressisse visus est Hippocrates, cum dixerit: *oculorum dolores, meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut phlebotomia, aut purgatio solvit.* At primum faciendæ erunt tum evacuationes, tum purgationes, & postea balnea, fomentaque usum habebunt; quandoque nulla præcedente evacuatione, aliquos, cum ex balneo plurimum sudassent, ab ophtalmia fuisse liberatos vidimus: & nonnullos, ut Galenus quoque animadvertit, ex vino mero ebrios factos, in somnumque delatos, prorsus sanatos. Atque hæc de ophtalmia.

In 6. aph. 31.

CAPUT III.

De parotide sananda, mammarum phlegmone, atque in inguinibus facta.

Parotidem phlegmonem esse glandularum juxta aures positarum neminem Medicorum latet: proindeque hanc & stricturam & morbum adstrictum Methodici fecerunt: idcircoque ad ejus curationem indicari medicamenta laxantia. Itaque, præscripta victus ratione laxatoria, qualem nos alias in curandis phlegmonis internis tradidimus septimo libro, si morbus magnus sit, viresque consent, conveniet sanguinis vacuatione corpus laxare, aut vena interna lateris è directo positi, aut cephalica secta, aut cruribus scarificatis, aut cucurbitulis cum scarificatione scapulis & dorso appositis; vel etiam hyrudinibus appositis hæmorrhoidibus. Ceterum antequam sanguis evacuetur, alvus laxabitur mollitorio clystere ex decocto malvarum, violarum, althææ, mercurialis, cum oleo communi dulci; vel, si febris adsit, ex oleo violaceo ad uncias quatuor, cum mellis rosati simplicis unciis tribus, adjecto modico salis, concinnato; & sanguine evacuato viribus consentientibus, si

fe-

In 3. de
comp. loc.
cap. 2.

febris multa etiam vexet, vel cassia simplex dabitur ad unciam & semis, cum 3. ij. pulpæ tamarindorum, vel manna, vel syrupus rosatus laxatorius ad uncias quatuor: quæ dissolvantur in decocto flor. & fructuum cord. in quo semuncia pulpæ tamarindorum fuerit aut macerata per noctem, aut parum efferbuerit. Et si febris fuerit continua, & ardens, cum multa siti, & calore, assument ægroti aliquod ex supradictis laxatoriis, & postea superbibent feri lactis caprilli duas, vel tres libras. Verum, si parotis in morbo acutissimo critice appareat, & tarde moveatur ut ad topica veniamus, si alte delitescat (auctore Galeno) attractoriis & aliquando adhibita cucurbitula excretio erit adjuvanda, vel calido fotu adhibito, scilicet ex decocto aut althææ, aut fœnugræci, aut lini, aut chamomeli, aut similium; aut ex multis prædictorum simul; aut fovebimus ipsam parotim oleo dulci amygdalino, aut hydrelæo calido, molli lana, vel spongia excepto; aut spongia aqua calida expressa: sed hac convenientius est prædictum decoctum calidum spongia exceptum, & post expressionem adhibitum: sic quæcumque caliditatem humiditatemque conjunctam habebunt, erunt aptissima tum ad juvandam parotidis extractionem, tum ad dolorem demulcendum. Si vero tumor vehementi impetu moveatur, nullo modo erit excretio attractoriis juvanda; sed totum negotium naturæ permittendum. In his enim solis inunctionibus oleorum dulcium tepidorum uti solemus. Ex quo non recte se gerunt ii, qui conantur quamprimum uti cataplasmatibus attractoris, atque suppuratoriis. Quoniam phlegmone plurimum si augeatur, dolores augentur, atque caliditas. Quibus symptomatis facile cerebri membranis communicatis, vigiliæ, deliriaque succedunt, non raro lethalia; sæpe vidimus ex commotis, auctisque parotidibus ex usu attractoriorum medicamentorum, deliros complures factos interiisse. Neque parotides si suppurentur, & rupta vomica expurgentur, Medici certam salutis spem polliceri ægrotis possunt, etiam si & recte (uti dictum est) suppuraverint, & effluxerit pus album, & probe concoctum: quoniam in acuto morbo, nisi una apparuerint signa concoctionis in urinis, haud profecto quimus ex
iis

iis probe suppuratis certam salutem polliceri: quæ certe prædici poterit, si una cum signis concoctionis, scilicet morbo plane concocto, suppuraverint. In Craſtinacte & ancilla pictoris (ut auctor est Hippocrates in libris epidemiorum) parotides ambæ suppuraverunt, qui tamen ambo interiire. Si vero parotides absque ratione delituerint, aut ipsis suppuratis pus non effluat album & concoctum omniumque maxime morbo crudo existente, exitium certum succedet. At qui cupiunt plura de parotidarum prognostico intelligere, non graventur legere nostros libros de præſagienda vita & morte ægrotantium abhinc annos complures evulgatos. Ex parotidibus suppuratis, rupta vomica, aut ferro aut medicamento, detergendum purgandumque pus erit laxatoriisq; medicamentis durities erit emollienda: ad quod conducent, spongiæ aqua calida, vel decocto althææ, aut fœnugræci, aut similium imbutæ & appositæ. Mox ulcere deterſo, æquatoque, carne replendum erit medicamentis iis, quæ modice ficcant, atque detergunt, sine adſtrictione: cujuſmodi est iris, betonica, pompholyx, & similia tenuissime trita, & insperſa. Tandem opus erit epuloticis, id est, cicatrice ulcus claudentibus: hæc autem sunt ficca, adſtringentia, sine deterſione. Hujusmodi erit ex simplicibus galla immatura, balauſtium, cortexque mali punici, equisetum, & similia. Sed jam ad mammarum phlegmonem accedimus. Quæ sæpe fit in mulieribus enixis & lactantibus, & quandoque ſuppreſſis menſtruis, ſanguine ad mammas deſſuente. Hæ si recte tractentur, ſolent cito atque tuto ſanari; si vero non recte, ſolet inflammatio mutari in tumores quidem & longos & malignos. Antiqui omnes utebantur in curatione laxatoriis præſidiis, præſertimque ſanguinis evacuatione ex talo pedis, si menſes fuiſſent cohibiti: vel ex vena interna brachii è directo mammæ affectæ: ſic alvi purgationem moliemur medicamento leniter laxatorio, ut caſſia ex ſero lactis, vel cum decocto tamarindorum si febris adſit, vel ſyrupo laxatorio ex infuſione roſarum multiplici, cum ſero lactis, diſſoluto; vel horum loco clyſteribus lenitoriis alvum laxabimus. Quod ad externa medicamenta pertinet, quidam in principio illinunt

mammæ rosaceo tepido in pila plumbea, pistilloque plumbeo, quoad nigrescat, diducto, cum terra Lemnia; vel terra eadem cum lacte eodem modo deducta: attamen hæc non actu frigida, sed tepida adhibeantur. Verum nullo adstrictorio repellente medicamento in hac phlegmone utendum Medici censent. Mirifice conducere solent folia althææ, vel malvarum ex butyro recenti, vel ex oleo amygdalino dulci decocta, atque apposita: vel emplastrum ex radice althææ, butyro, & lacte paratum, vel addita mica panis molli vel farina fœnugræci. Et quia plerumque hæc phlegmonæ solent suppurari, caveant Medici à sectione cum ferro facta, & potius expectent, sponte ut vomica erumpat; & postea ulcus curabitur, ut aperta parotis. Non possum tacere miram efficaciam ad hujusmodi phlegmones aperiendas, atque ad ipsarum ulcera sananda, quæ inest foliis Androsæmi à Dodonæo vocati; hanc plantam herbam Sicilianam officinæ appellant, folia enim hæc viridia modice contusa, sed tamen integra, exterius apposita vim habent pus etiam faculentum, atque crassum, durumque, quod vix magna incisione facta educi posset, educendi, atque ulcus prompte expurgandi, detergendique, & prorsus sanandi. Complures vidimus mulieres, quæ quasi miraculo à phlegmonosis tumoribus sanatu difficillimis, in mammis obortis brevissimo tempore & jucunde quidem fuere omnino sanatæ. Non potui in mulierum utilitatem, non communicare Medicis tam facile atque preciosum medicamentum. Demum phlegmones in axillis, & inguinibus, bubones vulgus vocat, curantur eodem modo, quo parotides curari diximus.

C A P U T. IV.

De phlegmonis articulos vexantibus præsertimque de arthritide, de coxendico dolore, atque de podagra.

ARthriticorum dolorum genere comprehendendi omnes affectus, qui cum dolore articulos, & cum tumore vexant. At triplici tamen differentia distingui solent. Etenim quidam

articulares dolores statim à principio omnes fere vel complures articulos (quo nomine, ut Paulus Ægineta scribit, etiam vertebrae, humeros, maxillas, omnemque mobilem ossium commissuram comprehendimus) invadunt; atque hi simpliciter arthritici dicuntur: huncque affectum Græci arthritim & Latini articulare appellarunt. Alii à pedum articulis incipiunt, atque tractu temporis affectus ad manuum, humerorum, brachiorum, genuum, atque aliarum partium articulos progreditur: atque hunc affectum podagram (vulgo guttam) appellant. Demum sunt qui in coxendice fiunt: ischiaticique idcirco & coxendici dolores dicuntur. Horum vero omnium affectuum causam duplicem esse Galenus statuit, scilicet, partium humorum recipientium debilitatem, atque humores in corpore superfluentes, qui ad partes delabentes & dolorem, & tumorem creant. Imbecillitas vero partium, scilicet articulorum, quandoque ab hereditario semine procedit, ut quando parentes eo affectu scilicet podagrico vexati filios generarunt. Nonnunquam à percussione articulorum compaginibus divexatis hic morbus originem ducit, quod nimirum ex ea causa articulorum partes maxime debilitentur. A qua causa nos in podagram incurrimus, universa articulorum compagine ex casu plurimum debilitata, scilicet cum olim ex Ægypto in Italiam redeuntes navigarem prope Corcyram Insulam in loco, qui dicitur Casoppus: etenim propter naufragium ex navi in cymbam præ timore repente delapsi, cymba procelloso mari agitata valde in pedibus percussi fuimus: à qua percussione pedes plurimum intumuerunt. Unde tota corporis mole valide percussa partes nervosæ, omniumque maxime articuli imbecillitatem insignem nacti paulo post, phlegmonosis doloribus divexari cæperunt. Itaque à percussione quassationeque partium nervosarum, atque articulorum articulares dolores fieri solent, quoniam exinde partibus iis maxima creatur debilitas. Idem ab ebrietatibus, à frigore intenso, ab immoderatis exercitiis, atque ex immoderata venere evenire ab omnibus deprehensum est. Atque ab his causis fieri solet partium suscipientium debilitas, qua partes nequeunt tueri se à superfluentium humorum decubitu. Hu-

mor vero superfluens copia, & aliquando etiam qualitate molestus, ad debiles partes à fortioribus protruditur, vel quovis modo descendit, quandoque etiam etsi neque copia, neque qualitate molestat, tamen vel immodico calore fusus vel liquatus; aut ex frigore ambientis immoderato expressus ex capite, vel ex universo corpore ad articulos demittitur; quas partes distendens, tumefaciensque, dolorem cum phlegmone facit. Qui humor quandoque simplex fluit, ut sanguis, vel bilis, vel pituita, vel melancholia, vel plerumque ex his mixtus. Distinguunt plerique arthritim, podagramque in calidam, atque in frigidam. Hanc tumor, non multum dolorosus, sine rubore, sine caloreque, atque absque febre manifestat: illam ex vehementibus acutissimisque cruciatibus cum colore rubro partis affectæ vel flavo, caloreque insigni & febre continua deprehendimus: Febres vero hæ semitertianis, à catharro excitatis prorsus similes videntur: etenim diebus singulis exacerbantur noctu potius cum horrore invadunt, mox calor tota nocte quandoque insignis, qui die acquiescit: accessiones sunt inæquales, siquidem una est major, manifestiorque, altera mitior atque obscurior. Itaque fiunt hæ arthritides ab ichoroso tenuique humore potius, quam à sanguine vel à bile; quæ vero à pituitoso crassoque humore fiunt; plerumque haud multo cum dolore juncti sunt: neque sæpe cum his ægroti febriunt: sed tumores majores, grandioresque apparent. Majori ex parte hic affectus fieri solet à cruditatibus, quæ in stomacho abundant, atque in universo corporis habitû. Unde ex crapulis, ebrietatibus, venereque inordinata hi affectus maxime foveri videntur. At privatim nimius inordinatusque vini potus hoc malum facit; quod etiam eo argumento facile intelligitur, quia omnes fere qui podagram patiuntur, præsertimque calidam, vino immoderatus, atque inordinatus incumbunt: & nonnulli qui à potu multum abstinerunt, plurimum ab illo malo allevamenti perceperunt. Hic affectus facilis cognitu est, cum eo partes articulorum & doleant, & tumeant: Nam si in principio non appareat, saltem postea, ad exetrius etiam conversa materia; & quandoque cum calore, coloreque vel rubro, vel flavo: & in antiquato affectu, solet do-

dolor primum invadere vel pedem, vel manum, vel genu; & postea ad plures partes progrediens, eas eodem tempore vexat. Certe hoc malum sanatu difficillimum est, potissimumque quod à pedibus incepit & tractu temporis ad complures partes progreditur. Arthritis vero, quæ statitim omnes articulos invadit, facilioris curationis esse solet, ita, ut complures, si statim initio accurate medicamentis incumbant, prorsus liberi evadant. Atque etiam in coxendico dolore idem eveniet, si in principio ægrotantes probe à Medicis tractentur: qui vero curationem in initio spernunt, ad exitum usque morbum hunc comitem habere solent. Sed age, curationem aggrediamur: & quamvis medicinæ præsidiiis interdum hoc malum ex toto tolli non potest; iis tamen sæpissime eousque redigitur, ut multum decrescat, mitiusque adeo reddatur, ut ab hominibus levius ferri queat: quinimo audebimus affirmare, ab illo, qui non multum antiquatus sit, posse, qui senes non sunt, atque debiles, omnino sanari. Itaque cum morbus adstrictus sit, laxatoriis quidem tum internis, tum externis præsidiiis indigebit. Poterunt vero initio phlegmonum adstringentia convenire, ut mali augmentum futurum diminuant, prohibeantque. Attamen adstringentium repellentiumque usus in morbo recenti conducet; minime tamen in antiquato, in quo omnes fere articulorum partes plurimum laxæ, & debiles evaserunt. Namque in his, si morbum in principio (exempli gratia) à pedibus medicamentis adstrictoriis repellas, ipsum aliis partibus recte nunc valentibus communicabis; etenim humor à pedibus protrusus ad alias partes articulares feretur, easque divexabit. Itaque tumefactio, & strictura articulorum à præsentia humoris facta primum laxatoriis est tollenda: & mox sublato affectu adstricto, partes laxæ & debiles erunt adstrictoriis roborandæ, atque firmandæ. Hac quidem curationis methodo, etiam Dogmatici omnes utuntur, cum ex causis curationem dimetiantur, & depromant. Constat enim, ut superius quoque dictum est, hujus affectus duplicem esse causam, scilicet partium suscipientium laxitatem imbecillitatemque, atque humorem in corpore superfluentem, qui certis quibusdam temporibus copia immoderata auctus, ab

expultrice partium ipsum continentium, ad articulorum laxas partes detrusus dolorem, phlegmonemque facit. Mirum certe est, hoc malum certos quidem ac terminatos in anno, vel annis periodos habere, adeo ut in aliquibus singulis annis, in vere; aliis, in autumnus; aliis in alio anni tempore, redeat: atque in aliis non semel in anno, sed & bis, & ter, quaterque: qui ita terminatis temporibus exacerbatur, ut sæpe ne vel diem unam evariare, compertum sit, atque hunc periodorum ordinem perpetuo servare solet, ni ab aliqua causa procatactica hic ordo impediatur. Etenim aliquando caliditas solis immoderata, ut qui seipsum in æstate soli immoderatus exponunt, humorem fundens, ante solitum tempus, ut humor ad articulos moveatur, est causa: veluti etiam intensum frigus aliquando humorem, exprimendo facit, ut humor superfluens ad articulorum partes irruat, ante tempus solitum, atque phlegmonem faciat. Quibus quidem constat, hoc malum redire, posteaquam corpus certam quandam humorum superfluentium quantitatem generavit. Confertim enim humore ad eam quantitatem aucto qua expultrix semper movetur ad excernendum, propellendumque ipsum ad partes articulares jam ex aliqua causarum nuper dictarum debilitatas, hoc malum redit, atque toties in anno, quoties profecto corpus nuper dictum humoris supradictam quantitatem generat: quæ quantitas cum expultricem moveat, necessario humore ad articulos propulso, malum exacerbatur, reditque. Atque hæc erit hujusce morbi periodorum exacerbationumve diversarum, quæ in anno fiunt, ratio. Cum igitur hic affectus morbus adstrictus sit, necessario ipsum laxatoriis tolli medicamentis oportebit. Quam curationem etiam Dogmatici sequi videntur, cum in curandis morbis articularibus à tollenda materia, ex qua fiunt, perpetuo exordiantur: eaque causa præsertim, quod partium articularium recipientium imbecillitas minime restaurari, tollique queat. Quam partium debilitatem posse tolli fortasse sperandum esset, si longo tempore, partes doloribus phlegmonisque à quibus debilitantur, plane caruerint. Medicamentis vero quam difficillimo negotio robur solitum illis partibus poterit restitui. Itaque, si de curatione

tione loquamur, quæ præservatio est, atque de ea, quæ affectus quoque curatio existit; profecto dicemus, omnia medicamenta convenire, quæ humorem superfluentem tollunt. Cujus quidem generatio optima victus ratione primum observata, prohibetur. Itaque qui his morbis vexantur, parco cibo & potu utantur, caveantque à crapulis & ebrietatibus, ab immoderata venere, ab otio, quinimo quotidianas exercitationes observent. Quotidiana quidem experientia deprehensum est, homines, qui validis exercitiis assidue utuntur, hoc genere mali non prehendi, atque illos, qui cum ipso conflictantur, eo minus conflictari, si, quoad fudent, in exercitiis laboraverint. Ad tollendum vero humorem superfluentem, omnes commendant præsidia quovis modo evacuantia, & purgantia, scilicet, sanguinis vacuationem, purgantia tum per vomitum, tum per dejectionem alvi; omnium vero maxime sudorifica. Unde in illis instituunt decocta sudorifica ex Guajaco, china, falsa parrilla, quæ non nisi purgatis corporibus, evacuatisque, in tempore quo recte valent, ad præservationem, quæ fit potiori causa, quæ est humor abundans, sublata: & aliquando in ægrotantibus eadem instituunt, sudorum ex iis, ad corpus siccandum, provocando: & quidem per plures dies, prædicta sudorifica exhibent, ut quandoque ad viginti, nonnunquam ad triginta dies, iis decoctis ægrotos uti velint. Quod institutum nunquam potuimus in articulario morbo, qui ab humoris consueta fluxione ad articulos facta excitatur, exacerbaturque, probare; siquidem exquisitæ evacuationes quæ præmittuntur, simulque purgationes, viscera interna debilitant, atque ita, ut postea plus humoris excrementitii suppeditetur, sunt in causa: imo sæpius in corporibus nondum eo morbo vexatis, dolores movent, exacerbantque: quod & in nobismetipsis atque in aliis compluribus observavimus: qui cum omnino doloribus vacarent, statim à præbito pharmaco purgatorio vel ab evacuato sanguine in solitos dolores inciderunt. Quare haud injuria fortasse Aurelianus phlebotomiam in iis, qui huic affectui sunt obnoxii, partes patientes replere, scripsisse deprehenditur. Itaque exquisitas evacuationes per sanguinis missionem & per pharmaca
laxa-

laxatoria, reiteratasque in hoc malo antiquato, raro utiles esse cognovimus: quinimo sæpe complures in deterius ab earum affectato usu labi deprehendimus. Non tamen negamus quorundam purgantium usum eos multum juvare posse. Neque etiam sudorifica multis diebus adhibita, & si aptissima sint ad humiditatum ficcationem faciendam, plane laudamus, eodem nimirum argumento, quod nedum inutilem excrementitiamque humiditatem, sed quinetiam utilem resolvant: unde admodum viscera interna debilitantur, scilicet ipsorum & humido substantifico & calore innato exoluto, atque diminuto: ex quo viscera postea, deterius coquendo, copia majori superfluentis humoris abundare soleant. Quam rem facile deprehendere exinde quimus, quia complures ex iis, qui hoc morbo divexari solent, posteaque ita longis evacuationibus, ad præservandum, usi fuerunt, & crebrius, & citius, quam essent soliti, hoc malum incurrerunt. Nos vero soli fuimus, qui non probavimus ita longas accuratasque evacuationes per sudorifica medicamenta, neque sanguinis frequentatas evacuationes, neque laxatorias catharticasque purgationes. Sat nobis visum est, sudorifico podagricos eo usque uti oportere, quoad humor solummodo superfluens, qui morbi accessionem facit, absumatur. Neque in morbo antiquato tempus conterendum in universali totius corporis accurata cum evacuatione, tum purgatione præmittenda; cum neque tutum sit, eas evacuationes, purgationesque diligentes præmitti, quia sæpius dolores, qui non aderant, ab ipsis in partibus commoventur. Itaque, ut curationem veram dicamus, statim, invadentibus doloribus si alvus fuerit adstricta, præmisso clystere laxatorio, aut lenitorio pharmaco, aut levi etiam eductorio, potissimumque ex hermodactylis vel ex agrico, vel ex mechoacan, vel alio simili parato, jubemus epoto decocto calido, quod inferius præscribemus, podagricos homines in balneum laconicum, id est, in tinam ligneam oblongam, suffitu, qui ex lapidibus molaribus ignitis decocto infra describendo conspersis excitatur, incalefactam descendere, in eaque collocatos probeque linteis coopertos, ne calor exhalet, quoad multum sudent, ad summum per horam, manere; mox sudore

lin-

linteis calidis deterſo in lectulo calido reponi, in quo etiam non parum ſudare ſolent; in lectuloque poſtea rurſum deterſo ſudore, poſt tres horas ut cibum aſſumant, jubemus. Hic autem cibus debet eſſe quantitate parcus, qualitateque optimi ſucci, & facilis concoctionis, cum modico etiam vini clari pauciferi; ſi ſenes ſint, ſemel in die eos ſudare ſufficiet; ſi juvenes & robuſti, bis in die ſudabunt, eodem modo ſex horas à prandio rurſum aſſumpto decocto ſudorifico; ſudabunt autem aut ſepties, aut ad plurimum decies. Hic ſudor ſat proſecto erit ad abſumendum humorem ſuperfluentem, ſive ejus quantitatem, quæ apta eſt dolores renovare. Tunc enim ſolummodo excitantur dolores articulares, cum ea ſuboritur humorum copia, quæ in viſceribus, & vasis retineri nequit, ac ſua moleſta vi & qualitate naturam irritat, ut eam ad articulos, iſque vicinas partes protrudat. Hanc igitur ſolummodo humorum quantitatem ſuperfluentem, quæ morbum articulare ſactura eſt, ſudorifico præſidio abſumendam putamus, quam ſane ſudor per quinque dies factus, ſi bis in die ſudent, ſufficienter abſumet. Qua reſoluta, fluxiones ilico ad articulos ceſſare eſt neceſſe; atque exinde etiam phlegmonas doloresque non amplius augeri, neque multo amplius perſeverare malum, deficiente humore (qui per ſudorem & divertitur, & abſumitur) phlegmonem fovente, conſentaneum eſt. Quem modum ſudandi ita arthriticis doloribus fore utilem conſidimus, ut nedum etiam ſenes eo malo vexatos poſſe plurimum juvari, verum etiam juvenes, ſi aliquibus annis (ut dictum eſt) eo præſidio utantur, poſſe omnino ab eo morbo liberari, audeamus affirmare: ea præſertim ratione, quod ſperandum ſit, partes articulorum, ſi longo tempore ſudandi beneficio à doloribus non divexentur, à quibus proſecto eæ laxæ & debiles evaſerunt, etiam ad priſtinum robur reſtitui poſſe; quæ imbecillitas, altera cauſa eſt horum dolorum, qua ſublata (ut ait Galenus) nunquam podagra fieri poſteſt. Decoctum vero ſudorificum, cujus quidem calidi ſemilibra propinabitur ſudaturis, parabitur ex radicis arundinis ſiccæ minutim incisæ unciis tribus, radicis itidem ſiccæ iridis minutim incisæ ſemuncia, calaminthæ montanæ manip. duabus,

Yyy aquæ

aquæ communis libris sex. facta ebullitione ad consumptionem medietatis percolatum servatur. Hoc decocto ignitis lapidibus aspersis fatus calidus paratur, ad balneum laconicum calfaciendum: cujus quidem calor ad ciendum sudorem toto ipsius sudationis tempore conservabatur, reiterata sæpe ex prædicto decocto lapidum ignitorum aspersione. Aliud itidem decoctum eodem modo usurpandum parabitur accipiendo foliorum arundinum siccatorum, salviæ, asarique an. M. iiij. radicis cyclaminis siccae minutim incisæ, aristolochiæ rotundæ, spicæ Italicæ siccae, an. unc. i. aquæ communis lib. xx. bulliant ad tertiæ partis consumptionem. Atque hoc est præsidium nostrum laxatorium, quod feliciter mederi articularium partium dolorosæ stricturæ nuper tradidimus. Sed fortasse aliquis ex Medicis Dogmaticis hanc nostram medendi rationem multis rationibus reprehendet; & primo quod non præmittat evacuationem, purgationemque totius corporis exquisitam: quibus non præmissis, haud tuto in corpore impuro sudorem sudorificis posse moveri mordicus contendet, quod verendum profecto fit, humorem à calore sudorificorum fusum posse ad principem aliquam partem irruendo gravissimum morbum invehere; vel, si hoc non fiat, saltem dolores novos in pluribus partibus articularibus concitatum iri. Accedit etiam, quod hujuscemodi evacuatio sudorifica tam brevi tempore frequentata, sit insufficiens pro tollendis, avertendisque iis phlegmonosis doloribus. Ad primum argumentum respondemus, neque venæ sectionem, neque laxatorium purgans in omnibus superfluentem humorem absumere, maximeque in affectu antiquato, in quo partes sunt valde debiles, & hac de causa, nempe, ob insignem laxitatem tum ab evacuatione sanguinis, tum à medicamento cathartico humorem superfluentem commotum copiosius recipiunt. Hinc complures vidimus podagricos, qui cum incepissent vacuari, & purgari, in gratiam sudorifici decocti assumendi, ex commotis humoribus ad articulos obortis doloribus coactos fuisse in aliud tempus remittere curationem per sudorifica medicamenta faciendam. In morbo vero recenti partibus non ita laxis existentibus etsi dolorum concitatio non adeo sit timenda, tamen

fr-

frustra tempus in universali evacuatione purgationeque facienda terimus, cum præcipuum institutum sit, humorem superfluentem, qui coepit ad articulos fluere, per sudorem absumendo ab afflictis partibus totum divertere. Neque est quod timeant in corpore impuro repletoque humorem fusum à calido sudorifico in viscera interna irruere posse, atque idcirco malum illis gravius posse invehere: quoniam humores omnes à sudorifico externo (quod est calor humidus Laconico balneo conclusus) non ad intra sed ad extra moventur, nimirum eos calore externo trahente exterius; hinc apud quosdam Medicos antiquos aliquando legisse meminimus, quod olim corpora haud ita familiariter, ut nunc, internis phlegmonis aliisque morbis corripiebantur, propter frequentem balneorum usum, eo tempore ab omnibus fere frequentatum, quo ad exterius humores ferri consueverunt. Accedit etiam, vanum profecto videri illum timorem, quod in corpore impuro sudorificum gravius malum excitare queat, etsi humores à calore fundantur, cum humor superfluens à sudorifico fusus totus per sudorem excernatur, atque evacuetur. Hic timor certe, ni humor fusus prorsus per cutim evacuetur, adesset: sed omnis timoris causa tollitur, cum humor à calore fusus per sudorem excernatur; etenim in prædicto Laconico omnes sudare, si (ut dictum est) recte instituat, certissimum est: calor namque Laconici fusus ad cutem omnem trahit humorem, cutaneosque meatus rarefacit: unde facillime sudor movetur. Quod genus præsidii longe facilius juvabit eos, qui ex ichoroso humore tenui podagra laborant. Hoc præsidio sudorifico complures veterum Medicorum ad febres periodicas in longum tempus progredientes finiendas, uti familiarius solebant, & cum magna utilitate ipsum in usu habuerunt. Ante accessionem etenim per duas horas dato sudorifico, ut in sudorem ægroti erumperent, operam, dabant. Ex his ergo liquido cuique patebit, statim incipientibus doloribus consultius esse incipere sudationem oportere, solo clystere ad adstrictam alvum laxatorio præmissa, aut alvo laxata lenitorio aliquo pharmaco, uti est cassia, aut manna, aut syrupus rosatus laxativus, aut simile aliud. Atqui hic

est modus, quo utimur in podagricis, arthriticisque doloribus, cum ad præservandum, tum ad curandum per interna medicamenta sudorifica. Experientia quoque cognitum est, decoctum ex ligno lentisci per plures dies assumptum ad semilibram plurimum efficaciam habere ad prohibendas podagricas periodos, quod ea ratione illud præstare potest, quia cum facultatis sit adstringentis, vias internas, per quas humor fluit, lassatas & debilitatas maxime roborat. Nunc pauca quoque cum ad podagram tum ad ischiaticum dolorem de medicamentis cum internis tum externis dicemus. In podagra (uti dictum est) juvat sudorificum, quo septem vel decem diebus sudent, spacio unius horæ. Si dolor in principio plurimum divexet, anodyna quidem exterius apposita convenient, sed mixta cum repellentibus: cujusmodi erit succus foliorum, vel coriani, vel plantaginis, vel rosarum vel similium cum lacte, oleoque rosaceo, quæ tepida adhibeantur: vel emplastrum paratum ex lacte, oleo rosaceo, & medulla panis adhibitum. Alii adhibent rosas in vino nigro fervefactas. Post principium laxantia, vel etiam primæ materiæ adhiberi potuerunt, cujusmodi erunt folia althææ, decocta in hydrelæo, vel tepidum fomentum in aqua ex fœnugræco, althæa, chamomelo paratum. Alii adhibent mucaginem psyllii, fœnugræci, atque althææ seminum, summo cum juvamento. Aliqui ebuli folia trita vel ex aqua vel ex vino fervefacta cum sevo hircino adhibent: cyclamen itidem ex aceto decoctum; radix quoque cucumeris sylvestris ex aceto decocta iis maxime auxiliatur. Non minus postea utile erit lac ficulneum cum farina fœnugræci, atque aceto; scordium vero, thymus, vel origanum, vel thymbra, vel pulegium, vel calamintha ex aceto acerrimo decoctum, ad resolvendum est efficacissimum medicamentum, sæpius namque aliqui, qui ambulare non poterant, cum per noctem tantum supra pedem podagricum detinuissent medicamentum supradictum, ambulare coeperunt; eodem modo & nitrum ex acerrimo aceto dissolutum plurimum juvit. Antiquis fomenta ex sale frixo adhibita, fuerunt maxime familiaria; atque frictiones pedum volis manuum ex sale & oleo antiquo factæ plurimum ab iisdem com-

men-

mendabantur. Nonnulli experti fuerunt, utilissimam esse resinam pini appositam; sed tamen interposita petia linea tenui, ne pedi adhæreat. Sed age de medicamentis ad coxendicum dolorem agamus.

CAPUT. V.

De medicamentis ad coxendicum dolorem usurpandis.

EX internis medicamentis sudorifica magis utilia esse solent, atque inter illa, quæ sunt efficaciora, scilicet vehementer calida & sicca, tenuissimæque essentia. Etenim ipsorum facultas vehementer discussoria externo à balnei calore per univsum corporis habitum deducta, crassos humores ischiadem fovantes extenuat, digerit, atque ut tandem per sudorem evacuentur, est causa. Hujusmodi vero erunt, quæ parabuntur ex calamintha, cinnamomo, cariophyllis, ruta, smirnio, chamepithy, chamedry, ligno Indo, sassaphras, & ex similibus aliis. Hæc sunt ceteris efficaciora; quorum usus convenit, ubi morbus ab humore crudo crassoque foveatur. Minus efficacia, maxime utilia erunt sudorifica, si materia fuerit tenuis, serosa, ichorosaque: atque hæc parabuntur ex china, vel ex salsa parilla, vel ex smilacis asperæ, vel arundinis radice, vel ex milio, vel ex radicibus asparagorum, vel erytrodani; id est, rubear tinctorum, vel similibus in aqua decoctis; dabitur decoctum fere ad libram actu calidum: & externo sudorifico sudor excitabitur, sudabuntque multis diebus, quoad scilicet dolor resolvatur. Hinc Dioscorides ad ischiaticum morbum commendavit per plures dies, scilicet, per quadraginta, decoctum radicum asparagorum, rutæque seminum, ex vino paratum; itidem Chamepithyos, betonicæ, hyperici, corticum capparum, smirnii, cyclaminis, solebat etiam dare pulverem corticum capparum, ad drachmam unam, vel ad geminam, ex vino; vel rutæ sylvestris, vel smirnii, vel hyperici seminis, vel chamepithyos herbæ. Nonnulli summa cum utilitate exhibent pulverem eupatorii Arabum, vulgus pharmacopæorum Avicennæ eupatorium vocat: alii radicis cyclaminis; vel bryoniæ, ex

vino. Nonnulli sunt, qui sudorificorum loco exhibent, purgantia singulis diebus ad drachmam ex vino vel ipsorum decoctum. Dioscorides laudavit decoctum centaurii minoris; alii dant agarici drachmam ex vino singulis diebus; alii turpetum; alii mechoacam radicem: alii vero compositis purgatoriis utuntur, scilicet vel decoctis, vel electuariis, vel syrupis, vel catapotiiis. Ceterum cum purgantia omnia maxime stomachum, atque viscera interna ledant, viresque dejiciant, sudorificorum usus longe utilior existimandus erit. Unde Methodici merito purgantium usum maxime suspectum habuerunt, raroque iis utebantur, atque nonnisi in morbis difficillimis, posteaquam omnia alia praesidia medica inutiliter fuerunt adhibita. Non negandum tamen in coxendico dolore ante usum sudorificorum summe utiles esse sanguinis evacuationes ex vena tali, aut poplitis, atque purgationes, cum morbus hic foveatur ab humore crasso atque viscido difficulter resolubili. Inter externa vero medicamenta ea quoque utilia erunt, quae humorem à centro ad cutem attrahere, eundemque digerere apta nata sunt; atque etiam ruborem inducentia, exulcerantiaque. Hinc pauperum complures in coxendice ulcera complura (adhibitis flammulae jovis contusis foliis, aut radicibus ranunculi, aut allio detricto, ex acetoque acerrimo appposito, vel similibus) faciunt, eaque diu aperta servantes, humorem foventem malum, evacuant. Hinc antiqui etiam iberidem tritam & emplastri modo coxendici appositam maxime commendarunt. Nonnulli utuntur exterius oleis calidissimis vehementerque discussoriis, cujusmodi est rutaceum, petroleum, sulphuris oleum, & ex seminibus sinapi paratum, item cicinum, liliaceum, laurium, & illud in quo ebullierit sinapi, vel pyretrum, vel costus, vel zinziber. Nonnulli utuntur eodem modo aqua vitae. Sed tamen in primis utendum erit primarum materierum laxatoriis, vel oleis, vel fomentis, vel balneis, calidis digerentibus: quibus non conferentibus, supradicta vehementer laxatoria, scilicet, quae vehementi discussione humorem evacuando laxant, erunt opportuna.

CAPUT VI.

De doloribus sermonem continuari, & primum quid dolor sit, ejusque differentie, causæ, & curatio in communi tractatur.

Cum dolores inter morbos adstrictos locum habeant merito, antequam ad laxos morbos transeamus, de ipsis à nobis sermo est continuandus; præsertimque (quod omnes phlegmonæ dolorem conjunctum habeant) ut affectus dolorificos omnes absolvamus. Sed priusquam ad ipsorum curationem tractandam veniamus, quædam, cum ad cognitionem, tum ad curationem in communi facientia præmittemus: & primum quod dolor sit illud, quod voluptati opponitur: unde Galenus tristem atque molestum sensum esse statuit. Variis vero differentiis observantur dolores, ita, ut quidam cum pulsu, quidam cum punctione, quidam cum tensione, quidam cum gravitate, quidam cum torpore, & quidam cum erosione sentiantur: quidam dolor dicitur calidus, quidam frigidus, quidam continuus, quidam intermittens, quidam æqualis, quidam inæqualis, quidam fixus, & quidam mobilis. Hippocrates in lib. de locis in homine dixit: *His, quibus mutatur & corrumpitur natura, dolores fiunt, non quibus corrupta jam est, & mutata.* Omnis vero dolor (auctore Galeno) fit, aut à partis alteratione, sive ab immodico temperamento, aut à continui solutione, quæ non sensim sed repente ac cum violentia fit, ut Gal. expressit in lib. 12. meth. med. cap. 7. In postremam vero causam plerique doloris essentiam retulisse visi sunt, eoque præsertim argumento, quod nulla qualitas dolorem, ni solvat continuum, concitare queat. Quare Galenus merito Hippocratem laudavit, dicentem scilicet, omnem morbum esse ulcus. Hinc quoque est, quod Galenus dixit, phlegmonem, erysipelas, ulcus, abscessus, inæqualem intemperiem, spiritus crudos, flatuososque, humoris cum calidi, acrisque, tum frigidi lentique multitudinem distendentem, dolorem facere, quod nimirum hæc omnia solvant continuum, scilicet

In primo de
elementis.

Gal. in 6.
aph. 5.

Gal. in 4.
simpl. cap. 2.
in 3. de fract.
comm. 34.
in 1. de inæq.
intemp. cap.
6.

In 6. aphor.
Hippoc.
com. 51.

Gal. in 2. de
loc. affectis
cap. 3. & 5.

Gal. in 2. de
loc. affec.
cap. 7.

In 6. epid.
sec. 1. tex. 5.
in 2. de locis
affectis cap. 4.
Cap. 5.

licet, aut distentione, ut in arthriticis doloribus; aut ruptione, aut exesione, ut in hæmoptoicis ex venarum arteriarumve, tum ruptura fractioneve, tum exesione factos; aut punetione, ut in pleuriticis; aut incisione, ut in vulneratis: caliditatem vero immodicam resolvendo, & frigiditatem comprimendo, & quasi exprimendo à parte humorem, solvere continuum, neminem in naturæ cognitione eruditum latere scimus. Dolores vero varii à variis quoque causis fiunt. Etenim repentini aut à spiritus aut ab humoris influxi multitudine (auctore Galeno) excitantur. Veteres calidos dolores, qui à calidis humoribus; & frigidos, qui à frigidis fiunt, nominare consueverunt. Qui vero cum pulsu sentiuntur, aut inflammationem notabilis magnitudinis in partibus sensibilibus, in arteriisque notatu dignis refertis existentem, denotant, aut pus in phlegmone fieri: quare pulsatorius dolor aut à magna phlegmone fit in partibus arteriis magnis refertis, aut à suppuratione. Eodem modo & tensivus, aut à spiritus flatuosi vel humoris copia membranas, ceterasque alias partes membranas distendente, oboritur; proindeque ipsum proprium nervorum, nervosarumque partium & membranarum esse, multis visum est. Gravem vero & proprium esse cutis, hepatis, lienis, pulmonum, renum, adenum, & tensivi genere comprehendi, constat, cum (ut Gal. docuit) hic dolor fiat quando membrana viscera circumvolvens maxime distenta est. Rodens ab acri humore fit: perforans à pituita vitrea: fixus vel ab humore parti infarcto, vel à lapide: vagus vero & mobilis aut à flatuoso spiritu; aut à tenui humore veluti turgente. Paulus hisce verbis & dolorum differentias & causas complexus est: *Itaque dolor stupidus ex frigida oritur affectione; pulsabilis autem dolor magnæ inflammationi peculiaris est: sin autem tamquam à palo impacto, aut veluti à terebro forari putes, crassi intestini species doloris est. Punctorius autem circa membranas constituitur: pertundens vehementissimis non heterocraniis solum, sed cephalicis quoque accidit; est autem pertundens dolor, cum à parte primario affecta ceu à radice subito in vicinas perfertur. Porro distendentes utrimque nervorum dolores sunt, cum & laborant, & ad utraque extrema tenduntur:*

mi-

*minime vero in latitudinem porrectos nervi dolores percipiunt. At ten-
sivos stupefacientesque dolores membrana quidem sub cute porrecta indu-
cit: quæ vero inter carnem hærescit, tanquam divellentes cruciatus ex-
citât: multæ siquidem existunt, inæqualiterque inhærescunt, & ipsam
carnem amplectuntur. Membranarum vero, quæ ossibus circumdantur
profundi sunt, ipsorumque ossium tanquam dolentium imaginem repræ-
sentant. At his præmissis, ad doloris curationem in communi
declinemus. Quæ quidem curatio, quod omnis dolor morbus
fit adstrictus, per laxantia itidem perficietur. Etenim dolor
omnis aut ab intemperie calida, aut frigida, aut sicca ut Do-
gmaticorum aliqui docent, absque ulla humoris præsentia, obo-
ritur, aut cum præsentia humoris, vel vaporis cujuscumque aut
distendentis, aut mordicantis, aut pungentis, aut incidentis; vel
demum partes dolent phlegmone vexatæ. De horum dolorum
curatione egimus superioribus libris, in quibus de phlegmonis
actum à nobis est. Acturi itaque sumus in hoc libro de dolori-
bus ab aliis causis, concitatis, minimeque phlegmonosis. Qui
omnes cum (ut Dogmaticis videtur) vel ab intemperie fiant,
vel ab humoribus, vel à spiritibus flatulentis, adstrictorum mor-
borum genere merito comprehendendi debebunt: proindeque om-
nes laxatoriis præfidiis tollentur. Hinc alias demonstravimus mor-
bum tam calidum, quam frigidum medicamento laxatorio sanari:
etenim ad partem aliquam corporis tum calefactam tum refrigera-
tam oleo (exempli gratia) dulci actu calido utimur; quis quæso
est, qui negare ratione queat, dolores esse morbos adstrictos,
si medicamentorum, quæ doloribus medenter, Græcis anody-
na vocantur, natura seu essentia (etiam Dogmaticis consentien-
tibus) sit temperate calida, atque humida, ut aqua calida,
oleum dulce calidum, amygdalinum dulce, chamomelinum,
anethinum, & similia. Neque est, quod in quibusdam dolo-
ribus, nempe vehementissimis, aliquando usum habeant me-
dicamenta vehementer frigida sicca, narcoticaque vocata; hæc
enim non vere anodyna dici debent, quod nimirum non dolo-
rem sedent, sed sensum partis dolentis perinde, ac si non sen-
tiant, stupefaciant. Quam veritatem Galenus confirmasse vi-
sus est, hisce præsertim verbis: *Atque frequentissimus & pluri-**

In 6. epid.
scæ 6.
comm. 5.

mus in dolentibus particulis calefactionis usus apud Medicos est, nam & contenta relaxat, completa evacuat, frigerata calfacit. Refrigeratione autem rarius sedandis doloribus utimur, membrorum quidem superficiem densante, & propterea diffusiones impediēte, distenta vero magis intendente. Quare medicamenta dolorem sedantia anodyna Græcis appellata erunt laxatoria, scilicet temperate calida atque humida: quæ medicamenta per se doloribus opponuntur: atque hæc sapore potius dulcia sunt, licet Homerus, ut auctor est Galenus in primo de antid. cap. 5. voluerit, quæ dolores amoveant, esse amara. Neque est, quod quandoque frigida densantia laxatoriis contraria dolores tollant, maximeque ex calida intemperie simplici, citra ullum humorem, obortos: cujusmodi dolor est capitis vel à solis calore, vel à febris fervore factus: frigiditas enim tollit dolorem à caliditate obortum, calorem ipsum in parte dolente susceptum adstrictumque ad alias quidem partes propellendo. Verumenimvero longe felicius hic dolor sedabitur, aut à balneo aquæ tepidæ, vel à calido epithemate aquæ alicujus stillatiæ calidæ, vel ex oleo aliquo dulci calido, vel simili alio laxatorio medicamento, apto etiam ad intemperiem calidam partis digerendam, & resolvendam. At si quis petat, quomodo medicamenta hæc quæ temperate calida & humida sunt, doloribus omnibus medeantur? Respondebitur, mederi doloribus à quacumque causa obortis, primum quia partis naturale temperamentum foveant, atque augeant: hæc enim cum similia sint partis sanæ naturæ, seu temperamento (ut auctor est Galenus) copia augendo calorem innatum coctioni humoris, atque alterationi favent: quare cum augeant ipsam naturam concoquentem humorem dolorificum, haud mirum est, si doloribus sint remedio. Secundo, quia humoris partem tenuiorem digerunt, cutem rarefaciunt, & diffusiones itidem faciunt; unde humorum acutorum, vel mordacium, vel pungentium, vel rodentium, exasperantiumque tenuiorem partem digerendo, atque excludendo, hos dolores demulcere apta nata sunt, humiditateque conjuncta longe melius illud præstare possunt, quod acutiem illorum humorum humiditas hebetet, hinc Galenus ad do-
lo-

In lib. 5.
Simpl. cap. 6.

lorem ventriculi, ex æruginoso humore os ipsius mordente vel-
 licanteque dabat in potu aquam dulcem calidam. Quod eo
 promptius humiditas faciet, si pinguis, oleaginosave fuerit:
 nimirum quia pinguis ea humiditas efficacius hebetat humorum
 acutam qualitatem. Hinc ad venena corrodentia, exedentia,
 inflammantiaque usus oleorum dulcium, pinguedinum, butyri
 recentis, mulsæ, lactis, mucaginum decocti althææ, malva-
 rum, fœnugræci, lini, & similium Medicis innotuit; hæc
 enim medicamenta laxatoria valent plurimum prædictos dolores
 sedare, nimirum molestant venenorum qualitatem hebetando.
 Addimus, quod huiusmodi dolores, punctorii, exedentes, &
 acutissimi, non solum laxatoriis epiceraisticis, acutiem humo-
 rum hebetantibus tolluntur, sed etiam subductoriis, purgatoriis-
 que (quæ medicamenta profecto laxatoria sunt) intro assumptis.
 Quare liquido constat laxatoria medicamenta primarum mate-
 rierum esse aptissima ad sedandos dolores ab humoribus, vel à
 vaporibus acrioribus obortos; sed quid de iis, qui ex spiritu
 quidem flatulento crudo, vel ex humore frigido, crasso, len-
 toque & crudo, fiunt, dicemus? an non laxatoria etiam his
 medebuntur? certe quidem, ut putamus, quando hæc simi-
 lia sint (Galeno ita in libris simplicium demonstrante) naturæ
 partis secundum naturam se habentis, augeantque caloris innati
 concoquentis quantitatem. Unde humorum illorum cruditas
 coquitur, crassitiesque & lentor tollitur. Accedit etiam, quod,
 si humores maxime frigidi, crassi, & lenti non poterunt laxa-
 toriis, primarum materierum (quorum quidem usum ad sedan-
 dos illos dolores Galenus plus laudavisse visus est) sedari, non
 deerunt nobis laxatoria longe calidiora. Unde Galenus ad do-
 lorem colicum & allium & Theriacam antiquam, & similia
 calidioris qualitatæ medicamenta laxatoria quandoque commen-
 dare non est veritus. Qui vero à flatulento spiritu dolores fiunt,
 sedabuntur à laxatoriis valenter digerentibus, quæ secundarum,
 ac etiam tertiarum materierum sunt, scilicet calidis supra se-
 cundum & aliquando supra tertium caliditatis ordinem. Ve-
 rum his quoque convenient primarum materierum laxatoria,
 quæ scilicet primo gradu caliditatis alterant; ejusmodi est oleum

Loco citato.

amygdalinum dulce recentissimum, chamomelinum, anethinum, & similia. Verumenimvero, tametsi verum sit, quod dolor omnis est morbus adstrictus, idcircoque ipsum laxantia exposcere medicamenta, nihilominus hoc intelligi oportebit de dolore qui jam perfectus est, quando in principio alicujus doloris externi non laxatoriis, sed adstrictoriis præfidiis perinde ac fieri in phlegmonum principiis superius oportere ostendimus, sit opus: nimirum ad prohibendum doloris augmentum, hocque Aurelianus in dolore capitis meminisse visus est, qui in parvo dolore scribit, adstrictoriis, & invehementi laxatoriis esse utendum medicamentis. Quare in omnibus doloribus perfectis, laxantibus medicamentis erit opus. Cum itaque demonstraverimus dolores sedantia medicamenta merito esse laxatoria, quæ itidem cum plura & varia sint, merito de singulis cum internis tum externis laxatoriis sermonem habendum duximus. Itaque in primis præscribatur dolentibus victus ratio laxatoria; in aëre claro, atque calido reponantur; à vino, & à multo cibo, & potu caveant: neque cibus eorum erit modicus solum, sed facilis etiam concoctionis: si alvus adstricta fuerit, vel clystere laxatorio, vel medicamento leniter purgatorio utendum erit: quales vero ex clysteribus, & qualia ex purgatoriis pharmacis conveniant, superius dictum est. Eademque doloribus convenient, quæ phlegmonis sanandis convenire superioribus libris meminimus; sed de clysteribus ad particulares dolores accommodatos, & de medicamentis laxatoriis posterius scribeamus. Accedit, in vehementissimis doloribus sanguinis evacuationem venæ sectione factam maxime juvare, atque etiam purgationem ex eductorio medicamento, Medicos, utilem & efficacem experientia deprehendisse. Interius ad dolores dantur decocta calida vel ex chamomelo, vel ex althæa, vel ex semine fœnugræci, vel lini, vel ex similibus ex aqua parata; datur etiam hydrelæum, vel oleum amygdalinum dulce atque recens, vel chamomelinum, vel aliud simile. Exterius fomenta ex iisdem decoctis, vel ex oleis, vesica aut spongia excepta calida adhibentur. Paulus Ægineta in lib. 2. cap. 41. rectam quidem curationem dolorum in communi complexus est. At de

de iis accuratius scribemus, cum de particularium dolorum curatione sermonem instituerimus.

CAPUT VII.

De dolore capitis persanando.

DOlorem capitis, qui non est inveteratus, Græci cephalalgiam, at inveteratum, cephaleam, appellarunt: de illo, qui sanatu est facilior, nunc primum scribemus: Dogmatici caput dicunt dolere ex multis variis causis. Quandoque ex simplici caliditate, aut ex solis ardore, aut ex ignitis carbonibus, aut ex immodico motu, ex calido balneo, aut denique ex ira immoderata, oborta: caput exinde dolens tactu calidum est, ejusque oculi rubent: aut ex frigore, utpote, cum quis diu in ambiente frigido fuerit versatus, aut ab usu medicamentorum facultate immodicè refrigerantium. In his caput nullum calorem sentit, facies subtumida apparet, atque pallefcit: aut ex humore quopiam caput afficiente, scilicet, aut ex sanguine, aut ex bile, aut ex pituita, aut denique melancholia, aut denique ex plethora, humoribus scilicet singulis in massa sanguinea proportionē adauctis. Si sanguinis copia dolorem induxerit, facies atque oculi rubent, & cum gravitate caput dolet, tempora pulsant, pulsusque magnus & vehemens percipitur, urina itidem coloratior est; si fiat ex bile, dolor est acutus cum magno calore & vigilia, faciesque, & oculi flavescunt colore. Et si a pituita, tensivus, simulque gravativus est, neque dolor magnus est: vehemens vero cum gravitate atque diuturnior erit ex melancholia. Quandoque flatus tenuis distendens membranas dolorem facit. Quandoque vero fit consensu partium infernarum, frequenterque ex stomacho, & in mulieribus ex utero, in quibus familiaris occiput quam sinciput dolet. In febribus familiaris dolere capite ægroti solent, præsertimque in biliosis, & ex summa putredine humorum obortis, maximeque in ipsarum vigore, nimirum ex calidioribus halitibus, aut caliditate, aut acrimonia membra-

In 2. de
comp. med.
loc. cap. 2.

In 1. chron.
c. 1.

nas cerebri afficientibus, inferne ad caput sublatis: à quibus febre vexati, si diu perseveraverint, & vigiles redduntur, & deliri. Atque hæ sunt doloris, cephalalgiae, Græcis dicti, causæ. Differt vero à cephalea, quod & brevior & minus vehemens est. *Cephalea enim, ut Galenus docuit, inveteratus, & ægre cedens capitis dolor appellatur, qui ex facili occasione maximas exacerbationes habet, adeo, ut neque strepitus, neque vocem vehementiorem, neque lumen splendidum, neque vini potum, neque odoriamentum, caput repletia tolerare possint; neque item motum; sed in quiete & tenebris ob dolorum magnitudinem decumbere velint; tanquam à malleo enim pertundi sibi videntur. Quidam enim, velut contendantur, aut distendantur ea, quæ circa caput sunt, sentiunt: non paucis vero usque ad oculorum radices progreditur. Habet autem hæc affectio aliquando quidem continuos dolores, aliquando vero exacerbationes, & intervalla, sive ordinata, sive inordinata.* Aurelianus hanc passionem aliquando totum caput occupare, atque hanc dici cephaleam, statuit, aliquando mediam capitis partem, hemicraniamque idcirco appellari, aut denique tempora, quorum dolor chrotaphus itidem dicitur. Scribit etiam hunc dolorem radices oculorum occupare, occipitium, collum tendens usque ad spinæ partes, ut cum sedere voluerint, vertigine capiantur, cum nausea atque vomitu bilioso. Augescente vero dolore oculi rubent, & prominentes, & clausis palpebris lumen fugientes sunt, cum lacrimarum fluore, jugi fastidio, visus obtusione, aurium tinnitu, difficillique auditu. Hosque aliquando sequi vigilias assiduas, dentium dolorem, atque accessionis initio stillæ sanguinis è naribus absque juvamento nonnunquam apparent. Causæ vero, à quibus cephalea fit, ex doloris qualitate innotescunt: siquidem, si dolorem foveat humoris multitudo, cum gravitate dolor erit; si vero cum mordacitate fiat, humor est causa, vel vapor acris: cum tensione citra gravitatem, & pulsum, dolor caput vexans fit à flatus tenuis & ventosi multitudine; cum gravitate distendens, humorum multitudinem in membranis capitis adstrictam denotat; cum tensione autem, & pulsu citra gravitatem dolor, membranosi corporis phlegmonem (de quo dolore hic non loqui-

loquimur, cum de eo superius satis superque scripserimus) itidem detegit. Ubi superficiem duntaxat capitis vexat, membranam os calvæ ambientem affectam denotat; cerebrique membranas, si in profundo dolor invaluerit. Cephalea gravissimus affectus est, qui graviora mala diu perseverans minatur. Proinde ad doloris nunc descendimus curationem, quæ in cephalea, quam in cephalalgia longe difficilior esse solet. Omnem capitis dolorem esse morbum adstrictum ex iis, quæ nuper scripsimus, facileprehenditur, vel etiam qui ex nuda intemperie fit, talis æstimari à nobis debebit, proinde etiam in ipsis medicamenta laxatoria, quæ illam digerant qualitatem, ad curationem indicari, quæ idcirco in qualibet capitis dolore usum habebunt. Neque est, quod complures usu adstringentium à Methodicis vocatorum medicamentorum, sanari & experientia doceat, & illud non minus Dogmatici ratione nobis maxime demonstrari affirment, nimirum cum plures dolores ex capite tollantur, repellentibus medicamentis capiti adhibitis, ac ne dum actu frigidis, sed quinetiam (in doloribus præsertim calidis) nive vel gelu, vel alio modo plurimum refrigeratis. Etenim si verum est, repellentibus medicamentis & humores & vapores à capitis parte affecta, alio protrudi, propellique ad alias partes, quis quæso contendet, dolorem, quem humorum vel vaporum præsentia fovet, ilico cessare. De qua re Galenus ita habet: *Refrigerabis autem quæcunque adhibere voles in aqua vehementer frigida collocata: quæ si non adsit, nivem vasculo circumpones. Hoc auxilium, sive humorum sive vaporum multitu-* In 2. de
comp. med.
loc.
do in caput impetum faciat, præclare auxiliatur: repellit enim eos, infraque in corpus detrudit, adeo ut ego in sexcentis hoc medendi modo usus, nullo alio opus habuerim. Quid igitur dicendum? si hoc verum est, scilicet, quod capitis dolores usu medicamentorum adstringentium abigantur, verissimum quoque videbitur (ni dixerimus morbum adstrictum aliquando tolli adstringentibus) quosdam dolores haud esse morbos adstrictos. Certe, tamen si quilibet dolor capitis sit morbus adstrictus, aliquando non inconvenit uti frigidis repellentibus, id est, capiti dolenti frigida repellentia adhibere, quoniam hæc quoque ex accidenti In 5. l. simpl.
par-

partem humore aut vapore tumentem laxant, scilicet, quod humorem repellendo quadantenus evacuent, quod Galenus non negat, quippe docens adstringentia, & quovismodo humorem à parte affecta depellentia, quadantenus dici evacuantia, quare non inconvenit aliquando morbum adstrictum adstringente, & laxum laxante solvi, licet non per se illud præstent ea medicamenta. Namque Galenus affirmat hæc medicamenta capiti adhibita, repellere humores, vel vapores dolorem inducentes infraque in corpus detrudere: atque hanc detrusionem esse tutam in quamplurimis experientia se deprehendisse. At hæc medicamenta in iis doloribus, qui à calidis vel vaporibus vel humoribus foveantur, atque etiam ab humoribus tenuioribus quovismodo factis, turgentibusve, tuta videntur. Ceterum in cerebro debili ac imbecillo hujusmodi humorum detrusio repellentibus facta, ignoro, an plane careat timore. Itaque supposito, dolorem capitis qualemcumque esse morbum adstrictum, ad ejus curationem usu venient laxatoria, & quoniam, uti deprehensum est, etiam medicamenta adstringentia ex evidenti, à parte affecta humorem, vaporemve detrudendo, laxare videntur, proinde mirum haud erit, si fere omnes Medici ad tollendos calidos dolores eorum meminerint, usumque affectarint. Sed jam ad curationem descendimus: pro qua priori loco conveniens victus ratio præscribatur, quæ sit omnino laxatoria. Aër vel erit temperate calidus & humidus: etenim cunctis doloribus aër mediocriter calidus & humidus, qui humores, vaporesque digerere aptus natus sit, conveniet, mediocriterque lucidus: aliquando vero dolor est usque adeo vehemens, & acutus, ut ægroti nedum nimis lucidum aërem ferre non valeant, sed neque mediocri luciditate præditum intueri aliquando queant, adeo ut oculis clausis in obscuro aëre degere cogantur. Somnus sit moderatus: ab immoderato (utpote qui tumentia augeat, exindeque affectum adstrictum) ægroti cavere debebunt. Caveant itidem ab animi passionibus, alvumque laxam esse oportebit, adstricta enim dolorem auget. Cibus sit parcus, probe succi, facilisque coctionis, non flatuosus: à vino abstineant; quoad dolor plurimum declinasse visus sit: quod si dabitur, erit pau-

pauciferum, vel ex multa aqua dilutum; præscripta victus ratione, ad præsidia medica declinandum erit; pro quibus moliendis illud in primis cognoscendum, scilicet, an dolor magnus vehemensque sit, an mitis & parvus. In magno enim dolore magna quoque præsidia laxatoria convenient, modo virium robur illa permittat. Quare, alvo laxata vel clystere purgatorio, vel cathartico leniter purgante medicamento: cujuscumodi erit aut cassia, aut manna Calabrica, aut tamarindus, aut syrupus vel mel rosaceum laxativum, vel aliquod aliud hujus generis; primo secetur vena cephalica cubiti directe capitis parti aut dextræ aut sinistræ dolenti respondentis, aut majori dolore vexatæ: sanguinis ea quantitas dematur, quam vires ferunt, & sanguinis abundantia suadet. A qua evacuatione ni dolor diminuat, eadem repetatur adhibita cucurbitula cum scarificatione & ad occiput, & ad collum, & quandoque ad spatulas, & præsertim, si pars anterior doleat, affectusque sit in principio. Ad eundem affectum utilissima erit crurum scarificatio, præsertimque in pueris & mulieribus maximeque si in iis menses fuerint suppressi. In Ægypto sæpius vidimus, homines ab antiquissima cephalea, secta frontis arteria, atque ex ea evacuato sanguine quasi miraculo statim liberatos. At qui discere volunt, quomodo arteriæ tuto & commode pro molienda sanguinis vacatione secari queant, nostros libros de Medicina Ægyptiorum, in quibus de ipsarum sectione accuratissime scripsimus, legere non graventur. Ad eundem affectum, si diu contumax sit, neque cedat primis evacuationibus, præstabit, secare etiam frontis venam & per eam sanguinem rursus evacuare. Aliqui sæpe modicum sanguinis educunt, sanguisugis venis retro aures adhibitis. Alii, his non juvantibus, utuntur sinapismis, vesicantibus ad sinciput, & sæpe capite evacuato, purgatoque etiam errhinis & apophlegmatismis, plures capitis partes incurrunt, vel adhibent medicamenta pyrotica, quæ vulgus caustica potentialia appellat, ulceraque, quoad dolor tollatur, aperta servant. Post hæc etiam cathartica, tum vomitoria, tum maxime ventriflua, locum habebunt; unde ex simplicibus commendatur agaricus, ad drachmam & semis, colocynthis, sive

Aaaa ejus

In 1. chron.
cap. 1.

ejus throchisci ad scriptulum; & ex usitatis compositis catapota de hiera cum agarico, aut cochia vocata, aut de agarico, & similia ad geminas drachmas. Aurelianus exhibendum (ni affectus cedat aliis medicamentis) etiam elleborum album non semel, sed bis atque ter, relictis viribus, voluit. Quapropter mirum est, ipsum postea Dogmaticorum reprehendentem curationem cathartica medicamenta plane damnassee. Inter purgantia maxime juvabunt clysteres laxatorii, in quibus recipitur ex simplicibus medicamentis, aut centaurium minus, aut colocynthis, aut agaricus, aut ex compositis hiera, aut diaphænicon, aut electuarium è baccis lauri; poterunt in toto doloris tempore imponi alternis diebus, ni alvus sponte fluat. Inter purgantia, quæ particulatim capitis tumentiam laxant, maximo-pere ad cepheam commendantur Errhina, sternutamenta, atque apophlegmatismi, nimirum quod hæc humorem doloris causam educant. Pro Errhinis vero maxime huic affectui accommodatis, erit betæ succus, iridis, cyclaminis, herbæque anagallidis: præterea & hederæ, & calaminthæ succus naribus infusus multum mucum per nares ducit, atque etiam scammonium ex oleo dissolutum. Itaque per aliquot dies, mane ante cibum, capitis illo dolore vexati naribus succum alicujus prædictorum medicamentorum hauriendo humoris educationem procurabunt. Hanc Galenus commode effici posse evacuationem, melanthii seminibus pridie aceto acerrimo maceratis, ac cum eodem aceto detritis naribus infusis. Diosc. ad antiquum capitis dolorem plurimum commendat succum iridis radices in nares attractum, atque tritam radicem cucumeris sylvestris ex lacte naribus infusum. Post hæc non minus conducent ptarmica vocata, quod eodem modo caput repletum evacuent; ad quem usum pulvis naribus insufflatus maxime convenit, aut veratri albi, aut staphidis agriæ, aut piperis, aut cyclaminis, aut iridis radices, aut similia. Non minus etiam capitis partes tumentes laxant apophlegmatismi, qui gargarizando, aut masticando (vulgus masticatoria vocat) pituitam per os evacuant. Inter hæc efficax est, decoctum sinapi & staphidis agriæ: decoctum item pyretri, thymi, cyclaminis, in ore gargarizatum; ex ma-

sti-

In 2. comp.
med. loc.
cap. 2.

sticatoriis vero optimum erit, quod paratur (exempli gratia) ex pipere nigro, & staphide agria, pulverizatis cum mastiche, & cum ceræ modico massa parata. Ceterum non erunt omit- tenda præsidia, quæ quovis modo humorem à capite aut avel- lunt, aut divertunt: etenim hæc etiam apta nata sunt capitis tu- mentiam laxare. Omnes extremorum frictiones, atque ligaturas laudarunt. Themison sectæ Methodicæ auctor, in augmento laudavit unctiones acerrimas, frictiones durissimas, articulorum constrictiones, atque etiam sinapismum extremis partibus adhi- bitum. Aurelianus laudat cucurbitulas cum flamma primo dor- so, mox cervici, ac tandem etiam capiti adhiberi. Non mi- nus etiam dropaces, id est, medicamenta, quæ ruborem in- ducunt, primo cruribus, mox thoraci & dorso à primo cervi- cis spondylo usque ad clunes, vel eorum ultimum spondylum. Recentiores vulgo vesicantia vocata medicamenta & cruribus & manibus adhibere solent, ulceraque diu aperta, ut per ipsa quotidie humor expurgetur, servari jubent. Atque hæc inter laxantia præsidia, erunt ex iis, quæ aliis præmitti debebunt, nunc ad ea, quæ parcius magis capiti conveniunt, transeamus. Itaque ut à mitioribus exordiamur, primum utilia erunt laxan- tia primarum materiarum, cujusmodi ex inunctionibus est oleum dulcissimum, aut amygdalinum dulce recentissimum, aut rosa- ceum, aut chamomelinum, aut irinum actu calidum sincipiti adhibitum, aut illud in quo ebullierint folia aut radix althææ, aut foenugræci semina, aut melilotus, aut cucumeris sylvestris radix, aut melanthii semen, vel sesami, vel nasturtii. Juva- bit itidem vinum album aromaticum expressum ex rosis siccis decoctis. Proderunt quoque fomenta ex althæa, meliloto, fœ- nugræco, chamomelo, in aqua decoctis parata, sponsia ex- cepta, capitique adhibita calida. Quibus ni dolor cesserit, effi- caciora laxantia adhibeto: ut ex inunctionibus, oleum, in quo aut iridis radix sicca ebullierit, aut melanthii, aut viticis semi- na; aut ex herbis, serpillum, aut ruta, aut calamintha, aut verbenaca; aut ex radicibus spondylium, aut peucedanum, aut radix cucumeris sylvestris. Galenus ex Archigene laudavit spondylium, aut peucedanum cataplasmatibus modo adhibitum,

aut semen viticis tritum, aut succum ex baccis lauri expressum cum aceto & ruta viridi: serpillum quoque viride ex oleo decoctum & appositum juvare cognitum est, semen item coriandri tritum ex melle, & lolii farinam cum pinguedine porcina capiti adhibitum; sed hæc omnia raso capiti erunt calida admovenda. Maxime vero convenient stillicidia prædictorum oleorum, aut aquarum dulcium calidarum ad futuram coronalem: aut sponte calidarum aquarum, cujusmodi sunt in agro, Patavino Aponenses, Lastrenses vocatæ, & Ducia in Lucensi agro, & in Corsena villa existentes: quæ ibi accurate, summa cum diligentia, & fructu administrantur: hujusmodi aquarum vel oleorum vehementes illisiones (Græci cataclysmos appellant, nostri stillicidia) per dies multos, mane, vel vesperi, ante cibum, erunt continuandæ. Aurelianus, præter hæc, commendat, ut caput radatur, nunc pro capillatura, nunc contra capillaturam, donec cutis rubore afficiatur; ac dein in balneo nitri pulvere caput aspergatur, & confricetur: postea laudat paroptesim ex carbonibus ardentibus, id est, æqualem calcificationem, qua meatus cutis laxantur, & humores vel vapores digerantur atque exhalent. Nonnulli (uti dictum superius est) nisi his cedat passio, adhibent capiti & dropaces, & sinapismos & quandoque exulcerantia, & demum inurentia aut ferro ignito, aut medicamentis pyroticis potentialibus vocatis, ad sin-
ciput, juxta coronalem futuram, adhibita: Quorum ulcera, eschara ab iis sublata, diu aperta servant.

C A P U T VIII.

De aurium dolore.

AUrium meatus externi sæpe difficillimis doloribus invadi solent; qui aliquando usque adeo graves sunt, ut in consensum trahant occipitium, oculos, oris musculos, tempora, atque interdum totum caput. Unde non raro, si vehementes dolores fuerint (quod dolor attrahat) phlegmones oboriri solent. Proinde quam primum illis laxatoriis succurrendum erit, cum & hic affectus sit ex adstrictorum genere. Ortum vero
hic

hic dolor habere solet, aliquando ex frigidityte, aliquando ex caliditate (ut volunt Dogmatici) simplici, plerumque ex humore crasso ac viscido, vel à flatu eas partes distendente, & aliquando ab utraque causa simul concurrente. Itaque præscripta victus ratione, si dolor haud vehemens extiterit, sat erunt localia medicamenta partim indolentem meatum instillata, partim aurem ipsam atque vicinas partes foventia. Instillabuntur, oleum dulcissimum calidum, aut amygdalinum dulce, aut chamomelinum, aut irinum, aut anethinum, aut nardinum, aut quod in excavata cœpa ebullierit apud ignem; aliquando oleum dulce instillabitur, cui pauxillum euphorbi fuerit permixtum: hydromel quoque erit satis ad dolorem demulcendum accommodatum: lana molli succida calida, summa cum utilitate, auris meatus, ac partes circumstantes fovebuntur. Idem accidet, si calidus fatus per spongiam, aut vesicam decocto fœnugræci, althææ, chamomelique plenam factus iisdem partibus administrabitur. Oleum quoque, in quo ebullierit cucumeris sylvestris, aut iridis, aut dracunculi radix, aut in quo centaurii minoris, aut polii cimæ itidem efferbuerint, aut anethum, commendatur vinum instillatum, in quo senectus anguium efferbuerit. Si vero dolor fuerit magnus vehemensque, necesse erit, addi laxantia majora, eaque etiam interna; cuiusmodi erit sanguinis evacuatio aut secta vena cephalica, aut cucurbitulis cum scarificatione colli & dorsi partibus adhibitis, procurata: post principia etiam, præmissa universali sanguinis evacuatione, utilissimum erit, cucurbitam (auctore Aureliano) & cum scarificatione & citra scarificationem post aures adhibere, aut hirudines affigere circum auditorios meatus. Cathartica medicamenta & clysteres cathartici erunt utilissimi.

CAPUT. IX.

De dentium dolore.

DEntes dolent aliquando ex frigidityte aut ex aëre, aut ex frigido potu contracta. Quo dolore sæpe vexantur, qui dentibus algidam aquam repente senserunt. Etenim dentes ca-

lidis & vehementer quidem delectantur, & à frigidis læduntur. Quod ipsum fit, vel (ut Aristoteles sensit) quod dentium meatus sint exigui, vel (ut aliis visum est) nervi, cui dens adhæret, ratione, quia nervis frigus est inimicissimum. Plerumque ex defluxu humoris ex capite, & nonnunquam calidi affectum phlegmonem concitantis, atque non raro dentibus ipsis affectis, scilicet vitiatis, & corrosis dolor excitatur. Inter ossa dentes etsi comprehenduntur, tamen id proprii habent, ut doleant, cum reliqua ossa doloris sint expertia. Dolent vero aut ipsorum substantia affecta, aut nervis affectis, aut denique gingivis ipsis vitiatis. Quovis modo dolor fiat, erit laxatoriis medicamentis tollendus. Aurelianus in principio utitur repellentibus, scilicet non per se, sed humorem ab affectis dentibus protrudendo, adstrictas, tumentesque partes laxantibus. Quæ medicamenta etiam in phlegmonum principiis esse opportuna alias à nobis ex Methodicorum etiam placitis, demonstratum est. Itaque commendat acaciæ, aut hypocistidis, aut pentaphylli decoctum, at nunquam actu frigida erunt hæc decocta ore continenda; quod dentibus (ut dictum est) frigida sint inimicissima. Quare non convenient repellentia, quæ frigiditate, sed quæ sola adstrictione humorem à parte affecta quasi exprimendo propellunt. In aliis vero temporibus laxantia convenient: & inter alia sunt multis familiaria & quæ ore continentur, & quæ exterius musculis buccarum (ut ait Aurelianus) adhibentur, tum fomenta, tum illitiones; lana mollis dulci oleo calido imbuta, & expressa utilissime adhibetur: atque etiam decocto chamomeli, althææ, aut fœnugræci calido imbuta atque apposita. Inter illa, quæ intra os assumuntur, ad sedandum dolorem, est oleum dulce commune fervens, si præsertim ad dentem accommodetur, si dens meatum habeat, in quem fervens oleum gossipio exceptum imponi queat, nihil erit præstantius ad tollendum dolorem. Oleum itidem dulcissimum calidum erit utilissimum. Alii pyretrum, alii cucumeris agresti radicem, alii que tithymali itidem radicem, ex vino aut ex aceto decoquunt calidoque vel vino vel aceto utuntur. Ceterum nihil est optatius, quam oleum dulcissimum calidum
in-

inditum : nam quo plus fervoris ægrotus juxta dentem ferre poterit, eo major fiet utilitas. Sed ne vicinæ partes à fervore olei exulcerentur, cura habenda erit, scilicet cera, vel petiis lineis adhibitis. Commendantur non minus thuris granum igne calefactum, tenui linteolo involutum, dolentibus dentibus appositum : aut thuris triti pulverem multis linteolis illigatum accipimus, eorumque singula linteola oleo calido imbuta singulis dolentibus tangenda, itidemque retinendaque admovemus : hæc sunt ex melioribus medicamentis ad dolorem sedandum. Nonnulli & ad mentum, & ad buccæ musculos, adhibent spongas decocto althææ, aut fœnugræci, aut chamomeli, aut similium madidas, & expressas. Nonnunquam dolores sunt adeo vehementes, ut exinde sequantur & nervorum & gingivarum inflammationes. Unde coguntur Medici & secta vena, & cucurbitulis cum scarificatione apposis juxta oris partes sanguinem mittere. Sed præstabit tunc temporis gingivas scarificare, ab ipsisque dentes separare, atque eo modo aliquam moliri sanguinis evacuationem. Nonnulli dentes frangunt, fractisque dentibus dolor exhalat : quod fit adhibitis acrioribus medicamentis, uti est radix chelidonii majoris, aut tithymali alicujus, aut pyretri, aut cucumeris agrestis triduo accerrimo aceto macerata, & dolentibus dentibus indita, aut quovis modo imposta : aut exuvium serpentis, aut gummi heredæ aceto acerrimo itidem maceratum, atque inditum. Pro singulari medicamento non pauci habent, si per noctem intra manum invola præsertim contineant radicem illiusce herbæ, quam ob id fortasse Rondeletius dentillariam vocavit, & vulgus herbam sancti Antonii appellat : ipsa facultatis urentis est, unde revelando aut divertendo humorem ad dentes fluentem dolorem aliquando tollit.

CAPUT X.

De medicamentis ad stomachi, ventris, atque laterum dolorem.

Dolent stomachus, venter, atque latera, plerumque ex frigidityte, aut ex aëre frigido, aut ex cibo, vel ex potu frigido, atque ex cruditatibus in stomacho contentis, vel a solo flatu distendente; aut denique ab acri humore os ventriculi mordente, unde fit affectus doloris, quem nostri morsum stomachi, & Græci Cardiogmon appellant, quo veluti cum morsu stomachus dolet, aut venter. Si ex frigidityte fit, neque distentio, neque gravitas, neque morsus observatur, non sentiunt ægroti. Ubi vero crudum excrementum est causa doloris, si multum sit, & gravitas & distentio adest. Si flatus distendens dolorem faciat, gravitatem non sentiunt. Ex acri vero humore morsum percipiunt; atque à vitrea acidaque pituita, aciditatem. Quod pertinet ad medicamenta, si de internis loquamur, commendatur jus puli junioris sine sale, aut in quo althææ, aut fœnugræci semina, aut flores meliloti aut chamomeli, ebullierint, epotum. Juvabit etiam oleum dulce; calidum itidem haustum, præsertimque amygdalinum dulce; commendatur eodem modo lac ex seminibus anisorum, malvarum, althææ, fœnugræci, & fœniculorum ex vino, aut ex jure pulli paratum, calidumque ebibitum. Ex antiquis Dioscorides laudavit lac muliebre, aut bubulum, aut asininum per ignitos filices percoctum. Datur utilissime etiam drachma ligni aloes triti, aut aristolochiæ longæ tantundem ex vino. Non minus utiles erunt junci odorati flores triti, aut spica celtica trita eodem modo epota. Nonnulli exhibent quotidie cochlear unum mastiches pulverizata. Gariophylla vero, aut semina trita carpobalsami, vel fœniculorum, vel coriani, vel petroselinii, vel anisi ex vino complures in usu habent, præsertimque si dolorem fecerint aut crudi humores, aut flatuosi spiritus intus inclusi. Ex internis autem medicamentis conveniunt inunctiones calidæ ex oleo dulci, aut amygdalino, aut mastichino, aut

aut spicato, aut chamomelino, aut anethino, paratae atque applicitae ori ventriculi. Fomenta itidem ex chamomelo ex althaeae foliis, ex meliloti floribus, atque ex rosis, cum spica Indica, aut absinthio, in aqua, vel in vino parata plurimi juvamenti esse solent, si vel spongia vel vesica eo decocto calido imbuta ori ventriculi adhibeatur. A nonnullis commendatur melilotus in vino coctus cum farina foenugraeci cataplasomatis modo calidus appositus, vel cum vitello ovi affato, aut cum lini semine in vino eodem itidem modo coctus. Galenus commendavit filer & cuminum in vino coctum atque admotum: & quod recipit baccarum lauri, rutae cymarum, singulorum manipulum, & cymini manipulum medium: quibus tritis cum mellis modico paratur cataplasma, quod calidum admovebitur. Cucurbitula magna cum igne stomacho admota quandoque miraculi modo sanat ab iis doloribus. Ad ventris & laterum dolorem eadem sane praestabunt, addantur clysteres, & medicamenta cathartica. In ventris, laterumque dolore, clysteres sunt utilissimi laxatorii primarum materierum, scilicet ex decocto chamomeli, mercurialis, althaeae, malvarum, foenugraeci, seminum lini, atque meliloti, cum oleo dulci aut communi, aut amygdalino: aut parantur ex rebus laxatoriis secundi, tertii ordinis, cujusmodi sunt, quae parantur ex decocto furfurum, anethi, rutae, calaminthae, mercurialis, seminum foeniculorum, anisorum, fileris montani, apii, petroselini, & similia; quae humores crudos crassosque vehementer concoquunt, digeruntque; atque ex oleis facultate similibus, qualia sunt anethinum rutaceum, laurinum, & alia id genus. At Aurelianus ait haec esse acerrima, & propterea tardis passionibus congrua; aut ventositate laborantibus, & non causa tumoris dolentibus. Quare clysteres ex laxatoriis primarum materierum, scilicet ex iis, quae temperate calida sunt, consultius hisce doloribus convenire existimavit. At si dolores etiam iis discussoriis non cedant, addetur in decocto faciendo aut centaurium minus, aut colocynthidis pulpa ad semidrachmam, aut ex compositis laxatoriis electuarium lenitivum vocatum, aut diaphaenicon, aut de hiera, aut simile aliud ad unciam. Cathartica etiam,

si dolores sanatu difficiles fuerint, haud erunt omittenda, cuiusmodi ex simplicibus erit mel rosaceum laxativum, manna Calabrica, turpetum, quandoque euphorbium, in minima tamen dosi, scilicet ad duos obolos, colocynthis, & trochisci, qui ex ea parantur, alandal Arabibus vocati, ad semi obolum; Rhabarbarum, agaricus, & similia: aut ex compositis electuarium lenitivum vocatum, aut diaphænicon, aut hiera picra Galeni, & similia medicamenta: & nonnunquam validiora, si antiqui dolores in ventre circa hypochondria rebelles extiterint. Qui si magni vehementesque sint, ne dum sectio venæ commendatur, verum (uti dictum est) validissima etiam laxantia, ita ut ad hosce dolores & complures antiquorum & recentiorum coacti fuerint ellebori albi decoctum exhibere: sed quomodo parari exhiberique debeat, & in quibus ipsum propinare tutum sit, alias in hoc opere satis diligenter perspectum cognitumque reddidimus. Nam in his partibus dolores (quod à multitudine crassorum viscidorumque humorum pertinaciter visceribus inhærentium foveantur) solent esse usque adeo pertinaces atque rebelles, ut, ni validissimo medicamento purgatorio tollantur, usque ad mortem ægrotos concomitari non raro observentur. Homines vero qui hosce dolores in visceribus in ventris regione penes hypochondria posita gravissimos diu patiuntur, vulgus maleficiatos, & dæmoniatos vocat: quos quidem aliquando quidam religiosi sanant, non duntaxat orationibus, at elleborum album oleo exceptum (quod sanctum oleum, etsi diabolicum sit, appellant) aut alio modo paratum exhibentes per os: complures autem Medici nimis ipsum formidantes, nec ullo modo audentes elleborum propinare, patientes doloribus interimunt. Verum ad eos dolores transeamus, quos colon intestinum sæpe pati solet.

C A P U T. XI.

De medicamentis ad colicum dolorem.

GRavissimos esse eos dolores, qui intestinum (colon vocatum) vexant: neminem Medicorum latere scimus; sed qua-

qualis ex iis doloribus, qui in ventre fiunt, colicus sit, haud scitu, cognituque est facile; siquidem, solent sæpe mulieres in utero dolores pati coli dolori quam simillimos. Atque à renum quoque dolore non ita aperte aliquando colicus dolor distinguì solet: Dolor enim coli intestini, qui in ventre observatur, supra renes fit, in lateribus juxta fundum ventriculi, aliquando circa umbilicum vehementes adfert cruciatus, quandoque circa lumbos, vagus sæpe locum mutat, modo hanc modo illam partem gravius urgens; & in pectinem inclinatur; qui etiam à quavis purgatione & sursum & deorsum facta lenitur, & nonnunquam integre cessat. Paulus ait colicos dolores in dexteriore potius ilium parte ægros excruciare, & usque ad stomachum, jecur, & lienem pervenire. Nephriticus vero dolor à renibus incipit, fixus est, diuturnus in vesicam inclinans, cum urina aut tenui in principio, vel turbida, aut suppressa cum vomitu bilioso; adest illi è directo cruris aliquando stupor; symptomataque habet leviora, quam in colico observentur. A dolore etiam qui ex utero in mulieribus fit, facile colicus distinguitur, quoniam dolor ex utero affecto magis est in ligamentis ad inguina descendens, ita, ut coxendicus videatur. Itaque colici doloris symptomata erunt, nausea, vomitus pituitosi, atque corrupti humoris multo graviores, quam per nephriticos affectus, ob flatuum & materiæ recursum ab intestinis ad superiora, qui aliquando biliosi sunt, licet materia sit pituitosa. Excrementorum tanta retentio fit, ut ne flatus quidem, aut ructus exeat. Aurelianus in dolore colico ait. Ventris sequitur abstinencia, aut cum dolore egestio, urinæ reddendæ difficultas, intestinorumque rugitus, quem Græci borborigmon vocant. Addiditque in accessione sitim, fastidium, articulorum frigiditatem, atque torporem, livorem, sudorem, capitis gravedinem, mentisque hebetudinem, singultum, atque pulsum parvum, & densum. In augmento vero doloris, vomitus fieri humorum quidem crassorum, lentorumque & fellorum, cum tensione peritonæi membranæ, quæ perseverans facit inflationis causa resonum tympani, cum palma manus fuerint loca pulsata. In declinatione autem magnos crepitus per

anum excludi. Plerique Medicorum in quadruplicem affectum destinxerunt colicum dolorem, scilicet in eum, qui fit ex crasso pituitosoque humore intra anfractuosum colon crassis membranis tectum adstricto, ejusque membranis pertinaciter hærente: aut ex spiritu crasso & flatulento intra intestinum clauso, qui exitum non habeat: aut ab acris, mordacibusque humoribus intestinum mordentibus: aut denique ob istius intestini phlegmonem quampiam; de quo dolore ex phlegmone concitato alias à nobis actum est. Colici vero doloris, de quo nunc agimus, plerumque occasio est flatus crassus interclusus distendens intestinum, aut hærens pituita: unde venter in tumorem attollitur, ex quo gravissima tormina invadunt. Nonnunquam tamen colon dolet ab acris humoribus demorsum. In iis vero, qui colico vexantur ex crasso pituitosoque humore, hæc symptomata observantur: primum hi per totum abdomen in alto excruciantur, & præsertim qua parte colon situm est ceu terebra se pertundi sentiunt: torsiones quoque eos affligunt, ructus, nausea, vomitio cujus libet humoris, potissimum pituitæ: alvus graviter impedita nihil reddit, ac ne spiritum quidem transmittit; stercus autem quandoque excretum, bovino simile videtur, leve & flatus plenum. Qui vero ex spiritu flatulento indolescunt, iis tensionis magis sensus obvenit. At qui ob acres rodentesque humores dolorem patiuntur, perinde ac ii, qui ob inflammationem dolent, ardorem, sitimque sentiunt, ac vigiles redduntur; sed tamen minus, quam dolentes ex phlegmone febricitant; urina excernitur acris & colorata, per alvum excrementa biliosa dejiciuntur, sæpeque alvi dejecto majorem excitat cruciatum, graviusque irritant dolores cibis potusque assumpti. Talibus ergo signis colicus dolor omnibus innotescet. Qui profecto est & gravissimus affectus, & plenus periculi: transit enim sæpe in ilium: & si diu perseveret, hydropem minatur: de quo Hippocrates in aphorismis habet: *Quibus tormina adsunt, & circa umbilicum cruciatus, & lumborum dolor, qui neque medicamento, neque aliter solvatur, in siccum hydropa firmatur.* Sed his præmissis, reliquum est, ut curationem complectamur: quæ, cum hic affectus sit ad-

In aph. 11.
lib. 4.

adstrictus, laxatoriis medicamentis opus habebit, iisque præfertim, quæ anodyna sunt, quæque anodyna temperata sunt: cujuscumque sunt olea temperata, ut est dulce, amygdalinum dulce, chamomelinum, sesaminum, & commune, in quo vel meliloti flores, vel althææ radix, vel fœnugræci, vel lini semina ebullierint; & hæc primo cum intus tum extra admovebuntur. Postea anodyna calidiora in usum venient, cujuscumque est oleum rutaceum, anethinum, laurinum, lilinum, irinum, atque illud, in quo flores cyclaminis efferbuerint, aut semina cimini, anisorum, carui, dauci Cretici, fileris montani, & similium. Horum usum Aurelianus plus in colico ex flatulento spiritu, quam ex humore frigido oborto commendat. Quæ etiam aliarum sectarum Medicis in principio suspecta visa sunt, quod nimirum plus flatulenti spiritus in colica humorosa concitent, quam resolvant. Itaque si dolor sit magnus, phlebotomia utilis visa est, neque immerito, cum ipsa sit magnum chalasticum sive laxatorium, quod ab omnibus in maximis doloribus maxime laudari solet. Quandoque etiam purgantia utilissima sunt, cum per os assumpta, tum clysteribus indita. Ex medicamentis laxatoriis laudatur mel rosaceum laxativum ad quatuor uncias, vel cum manna Calabrica, veluti si quis utriusque binas uncias dissolvat in decocto chamomeli, meliloti, althææ, anisorumque, & calidum propinet. Aliqui exhibent hieram simplicem, & validiora etiam. Cavendum tamen, ne hiera copiosius, quam par sit, exhibeatur. Melchior Guilandinus è colico dolore à devoratis catapotiis de hiera ad semunciam, in ileon, quo extinctus est, incidit. Præstabit ergo uti medicamentis laxatoriis per clysteres: hæc enim, quod colon tumens laxare idonea sint, ideo plus utilitatis afferunt, quam medicamenta purgantia per os sumpta. Unde Medici solent parare clysteres purgatorios, nimirum cum medicamentis catharticiis, id est, eductoriis, oleisque itidem laxatoriis anodynis paratos, ut si (exempli gratia) quis accipiat decocti malvarum, althææ, chamomeli, feminum fœnugræci, mercurialis, anethique, libram, agarici, aut turbit, aut hiera simp. 3. ij. aut electuar. de hiera semunc. aut diaphœn. semunc. mell.

rosac. simp. olei chamomelini, anethini an. unc. ij. fiat clyster. Hæc medicamenta per clysteres indita mirum in modum conveniunt, quod humores detergant per alvum educant, flatusque discutiant, atque dolorem demulceant. Post hosce purgatorios, convenient clysteres aut ex solis oleis, ut ꝛ. olei chamomelini, amygdalini dulcis, an. libram semis: aut ex solo oleo amygdalino dulci exhibentur clysteres, qui colico ex omni causa conveniunt. Nonnulli utuntur clysteribus ex urina puerorum calida paratis. Paulus commendat itidem clysteres ex oleo communi, in quo ebullierit althæa, aut fœnugræcum, cum adipe recenti anseris, vel gallinæ; aut ex fœnugræci, vel althææ, vel chamomeli decocto calido indito. Aurelianus voluit injici vel oleum dulce calidum ad cyathos quatuor, cum adipe anserino aut gallinaceo liquato, ovorumque vitellis simul dissolutis; vel decoctionem calidam radicis malvæ usualis, aut fœnugræci. Porro ad illa, quæ per os assumpta ad hosce dolores usum habent, redeamus. Inter quæ primo occurrunt olea, quæ calida ad semilibræ pondus propinantur, olea inquam dulcia, cujusmodi est amygdalinum, omnium præstantissimum: mirifice enim conducit colico à quavis causa oborto. Complures mirifice usu istius olei calidi fuisse adjutos, praxim medicam faciendo observavimus. Eodem modo & commune, modo dulce sit, & expers cujusque qualitatis vel acris vel salæ. Quod vero aut ex chamomelo paratum est, aut ex radice althææ, aut ex fœnugræco, aut ex lini semine, utilissime quoque calidum in potu ad semilibram datur. Alii decoctum chamomeli, aut althææ, aut fœnugræci calidum ad semilibram propinant. Dioscorides laudat, ut fœnugræci pollinis duo cochlearia ex aqua exhibeantur: non minusque stercus gallinarum tostum tritumque ex vino: Mysus olim Medicus (Galeno auctore) dabat bibendum iis, qui diuturno coli dolore fuissent vexati ex œnomeli, aut ex aceto, aut ex vino aqua diluto. Nonnulli commendant usum Philonii, Theriacæ, diatrion pipereon, & similia. At præstabit etiam externa medicamenta colico dolore vexatis accommodata hic commemorare: convenient autem iis inunctiones calidæ ex supradictis oleis, præ-

fer-

fertim vero conducit inunctio ex oleo calido ex floribus cyclaminis parato, vel in quo radix althææ; & cyclaminis decocta fit, si venter eo illiniatur; fomenta itidem commendantur ex decocto chamomeli, althææ; fœnugræci, & similium parato, spongia aut vesica excepto: alii pro fomento apponunt abdomini vesicam semiplenam olei aut chamomelini dulcis, aut de cyclamine. Præter fomenta, utilissimæ erunt infensiones aut ex oleo dulci calido, aut ex chamomelino, aut ex amygdalino dulci, aut ex hydrelæo paratæ. Cataplasmata etiam ex althæa, fœnugræco, floribus chamomeli contusis, & cum axungia recenti aut anseris aut gallinæ, oleoque calido, & cum farina aut polline fœnugræci, aut lini, aut seminis althææ subactis parata calida erunt accommodatissimæ. Si dolor iis non cedat, cucurbitula magna cum flamma adhibeatur umbilico: hæc enim sæpe dolorem à flatulento spiritu obortum quasi miraculo sustulit. Convenient etiam quandoque plures cucurbitulæ eo modo cum flamma addomini adhibitæ: quandoque etiam cum scarificatione, pro molienda sanguinis aliqua evacuatione: ad quem usum aliqui affigunt plures hirudines: sed hæc potius in affectu inflammatorio conveniunt, pro evacuatione ex parte affecta molienda. Alia qui sinapismos adhibere solent, vel etiam dropaces, quoad abdomen nedum rubefiat, verum etiam exulceretur: quæ ulcera ex continua, quam efficiunt, humoris purgatione coli partes tumentes laxant.

CAPUT. XI.

De dolore renum, atque vesicæ.

Renes dolent plerumque à calculis aut ab humore acri, falso-ve, & copia distendente, & qualitate mordente, vel à sanguinis grumo, vel à flatulento spiritu, aut à viscida lentaque pituita, quæ à calore siccata calculos facit. Nephritici vero gravem in ipsis renibus infixum dolorem impacti pali instar sentiunt, ejusdemque lateris, ac è directo subjectus testiculus iis dolet; femur ejusdem partis directe obstupefcit; alvus
ple-

plerumque adstricta, & clysteribus citata stercus biliosum, flatulque egerit: urinæ paucæ arenosæ magis prodeunt; hisce signis dolorem in renibus à calculis fieri nobis indicatur. Ubi vero à sanguine grumoso dolor fit, præterquam quod solet esse vehementissimus, etiam secum sæva symptomata conjuncta habet, scilicet febrem magnam, inquietudinem, cum animi angore, à quibus facile in animi deliquium & in syncopem etiam aliquando homines provehuntur. Si crassus lentusque humor id efficiat, dolor est cum tensione & urinæ suppressione. Ubi acris & mordens humor cruciatus infert, non absque acrimonia urina redditur colorata. Ab iisdem causis & vesica aliquando in dolorem agitur. At facile dolor vesicæ ab eo, qui fit in renibus, discernitur: siquidem dolores antrorsum magis ac longe inferius, quam renes siti sunt, sentiuntur: præterea in mictione vitium deprehenditur ubi calculi dolorem in vesica excitant, urina cruda, sub albida mingitur, arenosum sedimen habens; pruriunt crebro, atque pudendum contrectant; sæpe etiam si calculus fuerit effatu dignus, cum mingendi desiderio tenentur, recto intestino communicata passione, una etiam de-jicere ægroti cupiunt; si ab humore crasso vesicæ inhærente dolore fiat, & gravitatis, & tensionis sensum habent, urinæque cruda cum crasso sedimento excernitur, & non raro suppressitur; si à flatu distendente dolor fiat, abdomen plurimum intumescit cum dolore distendente, & urinæ impedimento; si vero urina coloratior, acrisque mingatur, non sine ardore, & cum siti, nobis argumento est, eum dolorem fieri à calidis mordentibusque succis. His præmissis, reliquum est, ut medicamenta proponamus, quibus harum partium dolores conquiescant, atque tollantur. Itaque crebra balnea conveniunt, epithemata modice calida, foci, cataplasmata, atque infusus in superiori capite ad coli dolorem præscripti. Per os autem dabitur decoctum seminum althææ, malvarum, radicumque asparagorum hortensium. Nonnulli cum magno utilitatis fructu assument singulo mane decoctum foliorum malvæ, aut althææ, cum saccharo candido. Alii lac seminum althææ, malvæ, erysimi, petroselini, melonis, foenugræci, ex aqua radicum

ano-

anonidis stillatitia extractum calidum exhibent; fots iidem quos ad colicum dolorem meminimus, emplastra, & infessus, sunt maxime proficui ad dolorem in renibus atque in vesica tollendum. In doloribus vehementibus, & phlebotomia ex talo, & cucurbitulis cum scarificatione vel lumbis vel abdomini appositis Medici uti solent, atque aliis quandoque magnis etiam laxatoriis.

CAPUT XII.

De uteri dolore.

DOlet itidem in mulieribus uterus, aut ex sanguine menstruo suppresso, aut vitiose purgato, aut ab ejusdem sanguinis grumo permeante vasa angusta uteri, aut in ipsis adstricto; aut ex sanguinis, seminisque corrupti copia & prava qualitate: nam halitus inde elati nedum distensione, sed veluti quadam qualitate venenosa, uterum lædunt; unde sævissima symptomota in mulieribus concitari solent: aut à frigido humore crasso; aut à simplici frigidityte; aut à flatulento spiritu; aut denique ab humoribus acerbis, mordentibusque. Ex sanguine menstruo deficiente, aut vitiose purgato dolores excitari, ex mulierum relatione facile conjicitur. Grumosum vero sanguinem dolorem facere cognoscitur, cum ex qualitate doloris qui fixus acutusque est, tum ex symptomatibus subsecutis deprehendimus: nam propter eum mulieres anxie fieri solent, inquietæ, atque exsolutione affici. Si vero sanguis grumosus per vasa angusta moveatur, dolor est vagus, quoad excernatur, perseverans. Ubi vero doloris causa est aut seminis aut sanguinis vitiati halitus, pravæque idcirco qualitatæ, cum dolore quandoque uteri strangulatus, atque epileptica symptomata observari solent. A flatu itidem uterum dolere, notant uteri distentio, & extuberantia hydropi tympaniti similis; crepitusque, ructus, rugitus una apparent. Ceterum uteri dolori convenient anodyna dicta, atque Methodicis laxantia temperata seu primi ordinis, aut (ut ajunt) primarum materierum, cum intus, tum extra: cujusmodi sunt olea, fots, infessus, & similia. Itaque si dolores

admodum vehementes sint, utilissimum erit, illis exhiberi aut oleum dulce mediæ ætatis calidum, aut amygdalinum dulce & amarum, aut chamomelinum, aut è feminibus lini: aut, si flatuum copia adsit, anethinum etiam, aut rutaceum convenient. Clysteres ex iisdem oleis calidis, & decoctis malvarum, althææ, fœnugræci, chamomeli, rutæ, & similium, cum rhodomelle, & aliquando quopiam medicamento cathartico parati, quales ad colicum dolorem fuere à nobis præscripti, summopere convenient. Demum iidem foci, iidemque infusus, quos ad coli dolorem commendavimus, uteri doloribus etiam conducent: addi tamen poterunt iis ex simplicibus medicamentis artemisia, parthenium, chamædrys, betonica, eupatoriumque Arabum.

C A P U T XIII.

De dolore articulari.

ARticulorum dolores vel plerosque articulos occupant, huncque affectum arthritim Græci appellarunt; vel quosdam particulares; si enim pedum articulos vexaverit, podagram, quasi pedum dolorem; & si manuum, chiragram; si genuum, gonagram; si coxendicum articulationem occupet, ischiaticum Græci, coxendicum Latini appellarunt. Dictum est, duplicem horum dolorum esse causam, scilicet, aut articulorum imbecillitatem, aut humorem superfluentem, aut quod utraque causa hosce dolores foveat. Quomodo homines ab hoc malo præservari, atque etiam sanari debeant, nos superius satis superque docuimus. Unde, ne eadem repetamus, studiosum ad ea, quæ supra à nobis de hoc malo scripta sunt, relegandum, remittendumve esse duximus.

CAPUT. XIV.

De quodam dolore nocturno, qui pedum, aut crurum, aut coxendicum, aut alterius partis musculos repente invadit.

NOctu repente complures, æstate præsertim incidunt in vehementissimos dolores, distensivos plerumque in pollice pedis, aut in cruris fura, aut circa coxendicem in musculis, aut in manibus, aut in brachiis; aut in abdominis musculis. Quem dolorem pati solita est uxor mea, quo tempore utero gerebat, qui dolor quemadmodum haud est ita magnus, uti qui in pede, vel in crure, vel in coxendice fit; tamen longe diuturnior esse solet, ita, ut aliquando plurium horarum spacio perseveret: qui vero pedem aut furam invadit, aut manum, est acutissimus fitque cum maxime dolorosa distensione, sed cito resolvitur: etenim si diu duraret, cito interimeret: resolvitur vero ex frictionibus, aut si statim homo, cum dolorem senserit, violenter ambulet, & pedibus quidem nudis super frigidum pavementum. Hunc affectum esse illarum partium convulsionem in musculis factam, neminem, qui ipsum probe noverit, latere arbitror. Oritur à frigiditate musculos densante, ipsorumque in meatibus flatulentum frigidum spiritum concludente, qui violenter distendens musculos, eosdem maximo cum dolore convellit. Non me latet, Patavinos, aliasque Italiæ gentes, hunc ipsum affectum cancrum vocare, licet me ignorare hujusce nomenclationis causam, fatear. Nisi ita nominatus sit, quod vulgus existimarit ab occulta quadam proprietate, illiusce animalis insecti, quod aliqui cervum volentem appellant, quem Patavini cancrum itidem nominant, cornua gestata ab hoc malo homines præservari. Porro solet æstate frequentius, quam hyeme, familiariusque observari, quoniam præ æstu homines solent decumbere atque dormire sæpe nudis cruribus, aut linteis subtilissimis levissimisque coopertis. Hyeme vero rarius observatur, quia probe linteis pannisque contacti homines dormiant, unde minus à frigore læduntur. Præservatio ab hoc malo fiet, si,

qui eo vexari solent, bene pannis cooperti dormiant, die-
que & nocte membra corporis probe stragulis cooperta ha-
beant. Nonnulli partes oleis calidis inungunt, alii aqua vi-
tæ easdem illinunt sæpe, ut ab eo malo præserventur. Actu
vero dolor vexans, frictionibus calidis tollitur & motu con-
tinuo si partem affectam patientes exercent. Lotiones ca-
lidæ, inunctiones ex oleis dulcibus itidem calidis, nec non
fotus ex chamomelo, aut ex althæa, aut ex fœnugræco,
aut ex simili alio medicamento parati, calidi si vel sponsia,
vel vesica adhibeantur; balneum vero ex dulci aqua cali-
dum cito dolorem dissolvit: eodemque modo, & efficacius,
balnea naturalia sulphurea, bituminosaque ad eos dolores
agent.

FINIS LIBRI NONI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI MAROSTICENSIS

D E MEDICINA METHODICA LIBER DECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De morbis nonnullis adstrictorum morborum genere comprehensis, cur in hoc libro sit agendum, & de quibus particulatim.

Uper sunt nobis quidam particulares morbi adstricti tractandi, posteaquam de febribus, de phlegmonis, deque doloribus hactenus egimus. Hi vero omnes sunt, qui cerebrum & capitis partes vexare solent, & thoracis regione contenta viscera invadunt, scilicet tracheam arteriam, pulmones, ac cor ipsum ejusque partes, atque demum non minus stomachum, jecur, lienemque offendunt. Sed neque hos omnes nobis tractandos instituimus. Etenim ex iis graviores periculosioresque solummodo complectemur. Sunt autem affectus, de quibus agere nostrum erit institutum, hi, vertigo, caros, catochus, apoplexia, paralytis, stupor, tremor, epilepsia, spasmus, mania, melancholia, tussis, asthma, cordis palpitatio, tremor, sitis immoderata, canina appetentia, cibi fastidium, obstructio & scirrhus jecoris atque lienis; ictertia, renum & vesicæ calculi,

lus, priapismus, atque uteri strangulatus. Hi igitur sunt affectus adstricti, de quibus in hoc libro à nobis agendum erit.

C A P U T. II.

De apoplexia.

AB apoplexia, tanquam ab acutissimo summeque lethali morbo, exordiri libuit: quam motus sensusque privationem interpretantur; exinde ita vocatam fuisse Aurelianus æstimavit, quod tanquam ex lethali percussu repentinum faciat casum; hinc vulgus hunc affectum percussiam, sive percussionem appellavit: hæc passio est strictura acuta & vehemens, in qua homines repente cadunt, sine sensu & motu, servata, ut ait Galenus, respiratione: unde corpus apoplecticum est, quod plane in omni parte sensu atque motu destitutum, resolutumque est. Paulus inquit, quando, affecto communi nervorum principio, omnes corporis partes motum, & simul sensum amiserunt, apoplexia dicitur; sed longe plura sunt signa, quibus hæc passio innotescit; namque jacent apoplectici, voce sublata intermortuave, sensus atque motus expertes, stertentesque citra febrem. De qua Hippocrates dixit: *Quicumque sani capitis dolore derepente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, ni febris apprehendat.* Aurelianus hæc signa ad hunc morbum cognoscendum expressit, scilicet, vocis amputationem (quæ apoplexiæ, epilepsiæ, cardiaci affectus est propria) mentis oppressiorem ex repentino casu, immobilitatem perfectam totius corporis, vultusque conductionem: in quibusdam etiam suspensionem palpebrarum simul atque oris hiscentem distantiam appare, pulsum esse densum & quadam persecutione fugatum, articulorum gelidum torporem, respirationem parvam, colorem plumbeum, lacrimationem involuntariam: stertorem vero cum iis signis comprehendit, quæ lethalem apoplexiam concomitari plerumque solent. Antecedunt vero hanc passionem majori ex parte capitis subitus acutusque dolor, venarum jugularium elatio, vertigo, oculorum splendores, extremarum par-

In lib. 6.
aph. 41.

In l. 3. acut.
morb. cap. 5.

Galen in 4.
de vict. rat.
in acutis
com. 23.

partium sine ratione refrigeratio, totius corporis palpitatio, difficilis motus, dentium stridores in somno, urinaque veluti æruginosa, atra, modica, & farinæ crassiori similia habens sedimenta. Hoc malum fit aut (auctore Galeno) propter quandam passionem phlegmonosam calidam in cerebro constitutam, aut ubi cerebri ventriculi ex humore frigido & crasso infarciuntur, obstruunturque ita, ut spiritus introclusi haud præterfluant per nervos, ad motum, sensumque partibus ferendum. Passio (ut dictum est) stricturæ est, quæ si maxima est, statim jugulat homines, respirationem simul cum motu & sensu adimendo. Ubi vero quædam respiratio apparet, eaque magna cum violentia, inæqualiter, & inordinate trahitur, apoplexiam fortem notat; quam curari impossibile esse, Hippocrates affirmavit: si autem parva respiratio, neque violenta, neque inæqualis sit, spem aliquam salutis promittere videtur; atque hanc parvam appellant, quam tolli medicamentis non esse facile Hippocrates docuit. Itaque cum maxima, tum fortis apoplexia vocata non cedit medicamentis: quæ vero debilis dicitur sanabilis est. Rarissimi sunt, qui apoplexia liberati in aliqujus partis corporis paraplegiam sive paralyfim non incidant, unde apoplexiam in paraplegiam mutari sanatio est; si tamen Medici accuratius ejus sanationi incumbant. Mutatur quinetiam in mentis alienationem, humore protruso ad cerebri membranas, sicuti protruso itidem ad nervos paralyfis fit. Aurelianus vero ait, curationes esse fortium hominum etenim debiles oppressionibus magis superantur, & ferre majora adjutoria minime possunt. At nunc ad curationem accedimus, quæ, cum passio stricturæ sit, & magnæ sane stricturæ, qua sæpe cito homines suffocati pereunt, fiet per medicamenta quidem laxantia, & majora sane, quod magnis morbis magna profecto remedia conveniant. Itaque reponendi sunt in loco calido & humido; & præmissis clystere, ni alvus sponte fluat, statim ad phlebotomiam veniendum est: quam omnium Dogmaticorum etiam opinione apoplecticis convenire liquido constat, ne dixerim in ea, quam calida phlegmonosa passio in cerebro constituta efficit; sed etiam in ea, quæ à frigido crassoque humore cerebri

In aph. 42.
lib. 2.

Tex. 23.

Tex. 24.

ventriculos obstruente fit, etiam si morbus frigidus dicatur, cum obstructis cerebri ventriculis maxime procurari debeat magna laxatio, apertiove. Quod Hippocrates in lib. 4. de vict. ratione in acutis, hisce verbis visus est maxime collaudasse: Inquit enim: *Quod autem quis repente obmutescat, id venarum interceptiones occlusionesque faciunt, si sano absque occasione, vel fortis alia causa id contigerit. Venam igitur brachii dextri internam secare oportet, sanguinemque auferre inspecta secundum habitum, ætatemque pluri minorisve ratione.* Verum Aurelianus monet fieri debere phlebotomiam in accessionis declinatione, neque tuto in accessionis augmento, vel statu, eam profecto fieri posse. Unde merito dictum est, phlebotomiam aut ægrotos jugulare, aut senare. Si quis statim incipiente affectu adsistat, poterit audacter secare venam, permittentibus viribus, atque aliis non ipsam evacuationem (quæ tanquam præsidium laxatorium ab morbo adstricto magno indicatur) sed ipsius quidem quantitatem decernentibus. Plærique venam cephalicam secandam duxerunt, quod morbus sit in capite: Hippocrates vero internam dextri brachii, & postea, viribus permittentibus, fortasse cephalicæ sectionem locum habere existimavit. Nonnulli, ut sanguinis secta vena fluat, quando præ frigore gelatus sæpius quidem non commode exeat, fluatque, præmisso clystere, fortu utendum ad omnes partes corporis ex oleo calido, frictionibus, & similibus, censuerunt. Post phlebotomiam usus clysterum acrium, laxatoriorum, maxime accommodatur: cujusmodi sunt, qui parantur ex decocto chamomeli, rutæ, centaurii minoris, althææ, mercurialis, dauci, feseleos, fceniculorum, & similium; ex oleis calidis, cujusmodi erit rutaceum, anethinum, laurinum, amygdalinum, chamomelinum & similia; atque ex pulpa colocynthidis, centaurio minore, aut turbit, aut agarico, aut ex compositis laxatoriis, ut est electuarium de hiera, de baccis lauri, diaphænicon vocatum, & similia. Itaque ex iis prudens Medicus clysterem parabit, addendo salis communis drachmas duas. Aurelianus commendat clysteres simplices laxatorios, quos profecto hætenus sæpius meminimus. Commendant itidem vehementer laxatoria, cu-

jus-

jusmodi est colocynthidis infusum, vel ex ejus pulpa parati trochisci Arabibus alhandal vocati, aut agaricus, aut turbith, aut veratrum nigrum; imo & album nonnunquam in robustioribus, atque probe paratis corporibus non sine fructu aliquando exhiberi solet. Paulus ex compositis hieram laudavit cum castorei parte una admixta ad tres obolos in principio cum piperis obolo ex melle, & ex aqua calente soluta. Quam postea aucta dosi ad 3. ij. & plus etiam interpositis diebus dare consueverat. Nonnulli commendarunt summis laudibus hieram Pachii Antiochi à Scribonio Largo descriptam; atque etiam Logadii, Diacolocynthidosque Galeni. Nostri familiarius catapotii cochiiis vocatis utuntur. Aurelianus contendit, cathartica non convenire, iis profecto argumentis, quibus alias ex Methodicorum placitis cathartica haud frequentius, familiariusque esse in morbis usurpanda, à nobis demonstratum est: de qua re fortasse in sequenti capite denuo quædam considerabimus. Sed ad rem redeo. In primis hominem apoplecticum adstantes concutiunt, ejus corpus perfricant, in pedum plantis pruritum movent, barbam vel pubis pilos vellicant, modicumque aquæ vitæ in nares indunt, ut nimirum à paroxysmo removeatur, atque (ut dictum est) permittentibus viribus, præmissoque clystere, secta vena sanguinem demunt, mox cathartici purgant: per os aliqui sagapenum ad ervi magnitudinem, vel asiam fætidam exhibent, aliqui castoreum ad drachmam usque, vel theriacam antiquam illis offerunt: exterius caput capillis derafum oleo calido inungunt, ac foveant, spongiamque ex eodem oleo expressam capiti adhibent. Oleum vero vetus à nonnullis summopere laudatur, in quo scylla ebullierit, si eo caput calido foveatur, oleum non minus laudatur, in quo ebullierint ranunculi radices, aut piper, aut castoreum, aut pyretrum, aut cachry, aut spondilii radix. Cucurbitulæ item cum scarificatione capitis partibus utilissime affiguntur, præsertimque occipitio & spinæ partibus, ut & Aureliano visum est. Sinapismi extremis partibus appositi, & postea etiam capiti, maxime conveniunt. At nunc his de apoplexia præmissis, ad paraplegiam sive paralysem curandam declinemus: cujus quidem curatio fere eadem erit, quæ apoplecticis congruit.

CAPUT. III.

De paralyfi curanda.

Post apoplexiam sequitur paralyfis, paraplegia, & paraplexia ab Hippocrate vocata affectio, & nostris nervorum resolutio, sideratiove alicujus partis vel partium corporis. Nam quemadmodum in apoplexia omnes partes corporis motu atque sensu destituuntur, ita in paralyfi aliquæ partes cum motum sensum amittunt, illæsis sensibus interioribus. Differt à stupore, qui fit, ubi in parte servato motu aut leviter læso, sensus amittitur, aut obscurior redditur: at vero à torpore (modo differat à stupore cum plerique utrumque simul confundant, idemque esse velint) quia in hoc partes affectæ, haud plane sensu motuque, ut in paralyfi, destituuntur, sed sensum, motumque obtusum, hebetem, atque diminutum habent. Ceterum partes paraplecticæ aut sensum, aut motum amittunt, aut utrumque & hæc est exquisita paralyfis, in qua sensus atque motus amittitur. Imperfecta vero, in qua perit motus, illæso sensu: imperfectissimaque, in qua perit sensus, illæso motu. Aurelianus distinxit paralyfim in eam, quæ conductione (ut ait) sive retractione fit, & in eam, quæ extentione. Hæc est vera paralyfis, de qua hoc loco agimus; illa non vera, cum sæpius ex vulnere, aut ex contusione, partibus retractis, ac veluti convulsis, oriatur. Ceterum quadruplex paralyfis observatur: una, in qua partes faciei resolvuntur; altera in qua partes infra cervicem patiuntur; tertia, cum pars dimidia corporis vitiatur; quarta, demum ubi pars quædam tantum læditur. Omnes vero partes, quæ motu voluntario præditæ sunt, quæque proprium nervum habent, huic passioni videntur obnoxia. Hinc Aurelianus credidit, interna viscera paralyfi affici, præsertimque pulmonem, cor, septum transversum, pleuram membranam, splenem, atque jecur. Omnis vero paralyfis in nervorum læsionem refertur: propterea Celsus merito nervorum resolutionem hunc affectum vocavit, & Scribonius Largus siderationem. Læsiõ autem, quæ nervis accidit, vel est

est eorum incrassatio, vel obstructio, vel quælibet compressio: à quibus impeditur spiritus animalis, ne, tanquam radius, in partes inferiores diffundi queat; unde eædem partes amittunt motum & sensum. At nunc ad signa descendimus, per quæ singulæ partes paraplecticæ deprehenduntur. Si faciei partes, vel dimidia pars corporis paralyfi fuerit vitiata, apertissime cuique patebit ex amisso motu atque sensu, illæsis sensibus internis; at si aliqua pars tantum paraplectica sit, ipsius vitium deprehendemus ex amisso ejus motu, quo movebatur, atque sensu. Complures autem sunt partes, quæ vitiari paralyfi possunt, hæque præsertim, supercilia, palpebræ, oculi, lingua, labia, odoratus instrumentum, quod esse cerebri ventriculos anteriores Galenus docuit, musculus, qui buccas colligit, quem Græci *σιαγών* appellant, mentum, fauces, guttur, stomachus, musculus laryngis, atque gulæ communis, quem *πρωόν* vocant, pylorus, ileum intestinum, cæcum, colon, rectum, vesica, peritonæum, colis, meatus spermatici, crura, brachia, pedes, atque manus: quarum partium paralyfes signis propriis comprehenduntur. Etenim supercilia paralyfi vitiata, laxiora circa palpebras superiores propendebunt; vel certe sustollentur, ut ipsas palpebras etiam suspendant: idque fit cum alterum supercilium, quod sanum est, ægrum ad se trahit, nam in paralyfi sana pars ægram trahit, ut in convulsione sanam ægra: item palpebræ superiores hac passione oppressæ laxiores fiunt, & pupillam oculorum contegunt, aut è contrario extenta sustollitur, atque oculorum pupillam nudat: item inferiores palpebræ paraplecticæ nunc interius flectuntur, nunc in semetipsas aut exterius refunduntur, & motu carent, oculos non contegunt: sequitur etiam involuntarius lacrimarum fluor, quod est utrique palpebrarum vitio commune: & si in risum venerint ægrotantes contortum, vel conductum simulant vultum. Tunica vero oculorum, sive membranæ, hoc vitio affectæ visum impediunt, pupillis ampliatis: qui affectus mydriasis dicitur: at si conductione fuerit paralyfis facta, cessante nutrimento, pupilla fiet angustior, qui affectus itidem phthisis pupillæ appellatur. Lingua vero paralyfi vitiata vocem non articulatam profert, sed

interius movetur; & nunc nullius significationis vocem reddit, nunc amputatione facta medio tempore oppressis conatibus conticescit; demonstrata tamen verbi intelligibili prolatione; nunc imperfecto motu, nunc ex omni parte motu carens; sed discernuntur ab ista passione, qui forte ex alia causa vocem amiserunt, cum neque colorem linguæ superficies mutaverit, neque sensu caruerit, neque motu, neque schema suæ mutaverit positionis, quod fieri necesse est, cum fuerit paralyti vitiata. Cognoscitur itidem odoratus instrumentum paraplegia tentari, quod nullum odorum accipiat sensus; discernitur tamen ab iis, qui narium vitio odoris instrumentum amiserunt, quem affectum ozænam appellant, quia neque partium torpor, neque pallor, neque atrophia sequitur. Labium superius paraplecticum invertitur forinsecus, proditum magis cum risus advenerit, aut locutio: conducitur enim cum sano inferiori: item potu sumpto exterius facit fluere liquorem. Musculus vero buccas colligens (quem *σπαιγών* Græci appellant) paraplecticus conducitur, aut laxatur, vicinusque denique, oculus non poterit perfectam facere apertionem, conducta retractave palpebra inferiori. Mentum itidem eodem modo vitiatum, emisso motu, laxatur, aut vehementer sustollitur. Fauces paraplectæ transvorationis difficultatem faciunt. Gutturis vero summitas vitiata (quam vel arteriam asperam vel bronchon Græci vocant) fortem, aut parvam, cum difficultate transvorationis, tussiculam inducit: siquidem operculum ligulæ superperpositum ad radicem linguæ jacens, Græcis epiglottis vocatum (quo perfecto, assumpta deglutiuntur) haud perfectam eo tempore contractionem facit. Deinde etiam videbitur ejus extantia plurimum relaxata. Stomacho autem eodem malo vexato, fit transvorandi difficultas, aut omnino impossibilitas, unde etiam præsens vitæ periculum imminet, videbuntur etiam difficilia transvorantibus accepta, veluti acriora, aut immaturo tempore collecta: item sequitur præfocationis sensus cum frigore, in quacunque ejus parte fuerit paralyti: illic namque etiam transvorata deglutitave sistuntur. At discernuntur ab iis, qui paralyti similem affectum ex difficultate transvorandi patiuntur: siquidem etiam decoloratio,

ces-

cessante nutrimento, ac frigus, & immobilitas faucium necessario concurrit. Item ab iis, qui supradictis querelis afficiuntur, si in stomacho humores fuerint, discernuntur, quod dolore etiam atque fervore partium vexantur. Si vero musculus laryngi & gulæ communis (quem Græci Κοινὸν appellant) fuerit paraplecticus, aut ejus summitas, locorum gravedinem faciet, atque sumpti cibi & potus in præcordiorum viis permanent, cum sensuum torpore, ac manuum tumore, aliquando etiam crurum, attestante singultu cum inani tumore, scilicet qui subito eminet & confidit. Aliqui etiam revomunt assumpta nulla corruptione alterata vel mutata. Pyloro vero affecto, cibus nulla digestionem mutatur, sed tanquam per infundibulum ad inferiora descendit, & circum ventrem laxior locus efficitur inferius, inflatiorque: quæ vero per ventrem egeruntur, aspera atque plurima erunt, & neque fluida. Ileo atque cæco intestino paralyti vitiatis, quæ per ventrem excluduntur, erunt plurima & minus fluida. Videtur enim ileon cum naturam servaverit, & nullo fuerit morbo vexatum, alimenti plurimum accipere, & parum excrementorum facere. Et colo eodem modo vitiato, inordinato motu atque involuntario stercorea descendunt, sine ulla humectatione, & cum fæore maximo eorum fit egestio, absque ullo dolore. Rectoque cum sphinctere atque podice paralyti vitiato, erit involuntaria egestio stercoreum, nisi id ex aliqua circumcissione fiat, ut cum hæmorrhoides, condylomata, thymi, callosæ fissuræ, & id genus morbi, scalpro tolluntur. Aliquando etiam præcedit, vel certe dejectionem stercoreum sine tumore & sine aliqua simili causa fieri permittit. Vesica eadem passione vitiata, fit involuntarius urinæ exitus absque ullo dolore, neque incisura, neque circumcissione antecedente; aliquando etiam per intervalla prohibitus, vel paulatim retardatus, aut omnino negatus: & sæpe etiam pubetenus extantia partium fit, extenta vesica. Sed si ex tumore, vel ex sanguinis gelati corpusculis (quæ Græci thrombos vocant) aut ex lapide, vel ex vulnere difficultas fuerit mictus, aut ex toto supprimatur, discernitur, quod sine dolore & partium livore,

& sanguinis mictu, apposita manu compresso pectine, urina in paralyfi excludetur. Præterea etiam peritonæo paralyfi affecto (ut Erasistratus ait) urina supprimitur, & neque excluditur nisi adhibito cathetere. Non enim vesicæ ambitus naturali consuetudine peritonæo incumbente opprimitur, neque similiter contrahitur ad exprimendam urinam. Colis itidem paraplecticus multo major, aut minor efficitur, & nulla tentigine provocatur. Seminalibus vero viis (quas Græci poros spermaticos vocant) vitiatis, si solutione fuerit paralyfis effecta, sine ulla tentigine involuntarius fit seminis lapsus: & dicitur hæc passio gonorrhœa, quam nos seminis fluxum appellamus. At si strictura conclusionem paralyfis fuerit, jugis tentigo ægrotantis sequetur, absque ullo dolore, atque seminis lapsu, fluxuque, vocaturque hæc passio priapismus. Crus quoque paralyfi læsum, aut conductione brevius fit, aut extensione longius, ut plerique putent articulorum luxationem hic factam: sed hoc discernitur, siquidem concavitas, atque extantia à loco motos aut ejectos articulos sequitur. Atque hæc sunt partes, quæ paralyfi vitiatae cognosci possunt, quibusque signis deprehendantur, hætenus ex Aureliano, qui fuit in tradendis singulorum affectuum signis, si quis alius, accuratissimus, didicistis. Credidit etiam (ut alias dictum est) interna viscera paraplectica fieri aliquando posse, scilicet, pulmonem, cor, diaphragma, pleuram membranam, splenem, atque jecur. Quorum quidem paralyfes nos latent, quia propria signa, quibus deprehendantur, non habent. Herophilus subitanam mortem ex nulla manifesta causa secutam, cordis paralyfi fieri credidit. Erasistratus vero paralyseos genus quoddam paradoxum appellavit, quo ambulantes repente sistuntur, ut ambulare nequeant, & tum rursus ambulare fiuntur: quod accidit flatibus sic musculos distendentibus, ut brevi spacio temporis iis uti non liceat. Sed tempus est, ut de paralyfis causis agamus. Itaque si partes in facie positæ resolvantur, causa erit cerebri læsio (auctore Galeno in 3. de loc. affect.) si animantis partes sub cervice positæ, quæ à consilio & voluntatis imperio moveri possunt, nervos habent à spinali medulla procedentes læsos, aut ipsam-

met

met spinalem medullam. Qua tota læsa omnes partes sub ipsa positæ resolvuntur, quippe suscipiente spina à cerebro vim tum sentiendi tum movendi pro arbitrio. Itaque si in ipsa fiat aliqua dispositio, qua impediatur, facultas, quominus permeet inferius, omnia membra inferiora (excepta facie) sensu motuque privabuntur. Atque etiam si dimidia pars spinæ lædatur, dimidiæ quoque, corporis partes è regione positæ patiuntur. Demum si una solummodo pars paralyfim patiatur, læsio erit nervi illius, qui ei inservit, sive à cerebro, sive à dorsali medulla communicetur. Ex quibus vero causis nervorum principium, quod est cerebrum aut spinalis medullæ principium, aut denique nervi particulares hinc deducti paraplecticis partibus inservientes, vel in exortu suo, vel in processu afficiantur, nunc cognoscere oportet. Alii dicunt, quod si paralyfis subito fiat, hominemque repente corripiat, substantiam nervorum per defluxionem imbui humore, qui eos molliores reddit: ipsos enim nervos extendi atque laxari, sicuti tendones: quo fit (ob plenitudinem, & obstructionem, spiritu non transeunte, vel quia levissima contractione sit opus nervo ad movendam partem) ut membrum concidat, & immobile permaneat: hique putarunt aliquando præsentem passionem fieri à sanguine, sed plerumque ex pituita tenuiori multa à cerebro defluxa, atque in nervorum substantiam penetrante. Galenus vero paralyfim fieri statuit, si nervi à frigore constringantur, aut à crasso lentoque humore obstruantur, aut ab aliqua externa causa comprimantur; & alibi scribit: torporem atque paralyfim fieri à nervorum obstructione, vel humidorum, aut crassorum, aut glutinosorum impactu. Itaque paralyfis causa erit aut nervorum obstructio ab humore crasso aut lento; aut increffatio obscuratioque, qua via spiritus impeditur, quo minus inferius permeare queat. Hinc errare eos deprehendimus, qui nervos ab imbibita humiditate laxari, ipsorumque laxationem paralyfis esse causam dixerunt, cum obstructio vel compressio, vel densatio, seu increffatio nervorum, sit præcipua causa, quominus spiritus transire & permeare inferius valeat. Plerique Methodicorum paralyfim omnem adstrictam passionem fecerunt, scilicet ob duritiem partium

In 2. de
sympt. caus.
cap. 2. In 2.
proph. 26.

tium vitiatarum, siccitatem, gravedinum, atque torporem. At cur omnes etiam Dogmatici idem non fateantur, cum (uti dictum est) ex Galeno constet, paralyſim fieri vel ubi nervi à frigore adstringuntur, aut à crasso lentoque humore obstruuntur, aut ab externa causa, vel interna comprimuntur; unde ex vulnere, aut ex ictu, aut ex casu nervis compressis, partes paraplecticæ evadunt. Unde Erasistratus quondam Medicus gravissimus Aureliano visus fuit errasse, quod statuerit omnem paralyſim laxatione fieri, atque exinde etiam collegerit, non convenire malagmata & emplastra in paralyſicos curatione usurpari solita, quod laxatoriæ essent facultatis: membra enim cum extensione aut laxatione resoluta, dicebat illorum usu magis laxari atque extendi; proindeque methodicam curationem damnari. Siquidem, ut Aurelianus docuit, extensioni membrorum, strictura facta, maxime conducere medicamenta laxantia, discutientiaque, observatione deprehensum est. Malum est gravissimum, quod ni medicamentis hebescat, minatur apoplexiam & mortem. Aurelianus ait: *paralysis est passio gravis & difficilis, & curatio longe gravior, si partes toto sensu atque motu caruerint, maximeque in corporibus debilibus, vel alio morbo vexatis.* Proinde diligenti curatione est opus, quæ fiet per medicamenta laxatoria, cum passio stricturæ sit. Omnes quidem conveniunt, quod paralytici debeant in loco calido collocari, qui sit etiam mediocriter humidus; item quod iis parco victu, concoctu facili, optimi succi, & qualitate calido atque humido sit utendum. Verum & à vino abstineant, aut oligophoro tenui, odoris aromatici, quantitate paucò, itidem utantur. Quod pertinet ad præſidia medica, quæ omnia laxatoria esse oportebit, in primis vacuationes, purgationesque locum habebunt; tandemque localia digerentia. Omnes fere Medici in hac passione phlebotomiam commendarunt, omniumque maxime in paralyſi cum plethora, ex contusione, ictu atque casu facta. At Asclepiades in iis, qui etiam sensu privati sunt, abstinendum à sanguinis vacuatione censuit. Themison phlebotomabat ex ea parte, quæ paraplectia est, modo sensu non caruerit. Aurelianus laudavit & ipse phlebotomiam ex parte pa-

tien-

tienti contraria. Græci modice sanguinem detrahendum ex cephalica partis sanæ arbitrati sunt. Arabes vero liberalius magis in hujusmodi præsidii genus inclinarunt. Nobis quidem videtur nisi corpus plethoricum sit, quamlibet modicam sanguinis evacuationem sufficere, modo tamen vires eam permittant. Omnes itidem laudarunt laxatoriorum clysterum, etiam cathartorum usum frequentem, non minus quam purgantium medicamentorum. Praxargoras ex antequis, si Aureliano credendum sit in paralyticis laudavit vomitum, ventriflua medicamenta, urinalia sive diuretica, clysteres assiduo acres, sudoris provocationem, ac etiam ellebori albi usum ad vomendum. Mirum est, Aurelianum in paralyticis tantopere damnassee medicamenta cathartica, quod nimirum ea sint corruptivæ virtutis, & corpus consumant potius quam laxent; cum tamen postea in eodem capite dixerit: præterea, perseverante passione, ad hellebori usum probemus accedendum, non solum semel, sed & cogentibus rebus, secundo, vel tertio. Ex purgantibus vero eadem erunt in paralyti in usum accipienda, quæ apoplecticis convenire superius meminimus. Purgare caput Errhinis, masticatoriis, & apophlegmatismis, erit utilissimum. Conveniunt etiam cucurbitulæ dorsi partibus, præsertim spinæ, cum igne adhibitæ, & aliquando etiam cum scarificatione, modo partes sensu non caruerint. Exhibentur antidota calefacientia digerentiaque, cujusmodi est Theriaca, & Mithridatum, ad drachmam ex vino aromatico. Aliqui utuntur sudorificis in balneo Laconico, cujus in libro, in quo de podagricis doloribus egimus, meminimus, & modum docuimus, quo sudorificum admoveri debeat. Suffitus vero quo incalefiet balneum Laconicum, erit decoctum salviæ, stæchados, calaminthæ, origani, chamomeli, fœnugræci, & similium: quo lapides igniti consperguntur. Verumenimvero parum utilia esse observavimus sudorifica, seu sudoris provocationes in cruribus paralyticis, potissimum, si simul cum motu sensum quoque ex toto amiserint. Etenim medicamenta efficacius evacuantia, digerentiaque plurimum spiritus dissipant, proindeque membra debiliora redduntur, nimirum, quæ parum caloris innati habeant.

Eccc

beant. Multo minus sudorifica erunt admittenda in balneo sicco, nimirum in stuphis, ubi sicco calore sudor provocabitur; namque humoris obstruentis nervum crassities & lentor adaugebitur, scilicet humidiori, & tenuiori humoris parte resoluta, manenteque crassiori & lenta: unde difficilius nervi ab obstructione liberabuntur. His peractis ad humoris evacuationem attinentibus, topica medicamenta ad spinam & ad partem affectam nervorum adhibenda dicamus: è quibus utile erunt, inunctiones ad cervicem, ad spinam ex oleo chamomelino, anethino, amygdalino dulci, de meliloto, de radice cucumeris silvestris, & tandem ex costino vel laurino, vel rutaceo, cum euphorbio, aut castoreo, aut pipere; convenient etiam medicamenta rubefacientia, scilicet dropaces, phænigmata, atque sinapismi. Atque hæc nunc à nobis præscripta medicamenta cum iis, quæ in cura apoplexiæ meminimus, sufficient in communi ad paralysem tollendam: qui vero particularia medicamenta ad singulas partes paralyticas scire desiderant, legant Aurelianum, qui ad singulas partes vitiatas persanandas, præcipua medicamenta atque præsidia non omisit.

C A P U T. IV.

De vertigine scotomatica curanda.

Vertigo, Græcis *δῖνος*, est turbulenta commotio spirituum crassorum, aut flatuosorum, aut solius spiritus cum multo vapore in anterioribus cerebri ventriculis, ex qua caput circumagi videtur; *σκότωδῖνος* autem, ubi caput circumagitur quidem, at cum tenebrosa oculorum offusione. Aurelianus ait, scotomaticam passionem à symptomate, scilicet, quod repentinas oculis ingerat tenebras, dictam fuisse. Quo *σκότωμα* & *σκόταμία* hæc passio à Græcis appellata est. Veteres parvam epilepsiam appellarunt. Fit hic affectus ubi repente obtenebrationes hebetudinesque oculis observantur, & omnia circumagi & rotari videntur. Hujus passionis hæc signa esse Medici statuunt: scilicet primo repentinam visus tenebrationem,

nem, atque nebulam cum capitis vertigine, ita ut omnia secum moveri scotodini existiment: ante oculos jactus sentiunt, marmarygas Græci vocant; aliqui ex Hippocrate spectra rubra oculis obversantia interpretantur; adest quinetiam capitis, oculorumque gravatio, & sedere volentibus timor, aurium tinnitus, sudor frontis, repentinus casus cum celerrima surrectione. Exasperatur hæc affectio, si ex alto ægroti aspexerint meatum fluminis, aut rotæ vertiginem, sive ignis. Paulus addidit, quod levi occasione protinus etiam concidunt, veluti quando aliqua circumagi extrinsecus aspexerint, ut rotas, verticesve, aut quando etiam ipsi circumaguntur. Oboiriri autem hunc affectum experimur cum frigidus glutinosusque humor cerebrum occupat, interim vero etiam calfacti capite circumaguntur, cum humores in eo contenti vel spiritus quoque commoventur: interim excitatur etiam in prioribus cerebri ventriculis, dum calvaria confracta perforatur, pressis, in quibus etiam vehementes oboiruntur cruciatus. Aliquando hic affectus fit cerebro primario læso, scilicet ubi crassus lentus humor ipsum occupat, à quo vaporosus spiritus à debili calore resolutus in cerebri partibus inordinate movetur; in qua passione præcedunt, vehemens capitis dolor, veternosus sopor, qui *καῖος* Græcis dicitur, & aurium sonitus, & quidam olfactu læduntur quidam vero gustu. Addidit Aurelianus gravitatem capitis præcedere, læsionemque olfactus, aut alterius cujusque sensus. Et aliquando scotomia fit per sympathiam ex ore ventriculi, in qua morsus stomachi, quem Græci cardiogmon appellant, observatur, & nausea. Hic affectus, scilicet, qui consensu oris ventriculi fit, minus gravis est, quam qui cerebro per idiopathiam patiente oboiritur: hic enim minatur epilepsiam, vel etiam apoplexiam: proculdubio quod hæc stricturæ passio sit, proba victus ratio pro instituenda curatione, scilicet, laxatoria præscribatur: in qua illud primum observabitur, scilicet, ut in loco calido vertiginosi collocentur: qui caveant ab aspectu fluminum, atque aquæ celeriter fluentis, nec non rotarum, atque ignis: caveant itidem à diuturno somno, atque à meridiano præsertim. Cibi pauci sint & optimi, scilicet, ova for-

bilis, panis in jure pulli coctus, & carnes avium montanarum, aut gallinaceorum pullorum, aut hædi, aut vituli: à vino abstineant generoso; & in accessione dum caput hoc affectu vexatur, nunquam vino utendum erit, sed ejus loco, aqua cum cinnamomo decocta: sed in tempore, quo abest affectio, utantur vino tenui odorato, paucifero. Caveant ab animi passionibus: exercitationes non intermittant, procurent alvi quotidianam exonerationem. Præscripta ratione vivendi, quamprimum præmisso clystere, sanguis erit vacuandus secta vena cephalica, modo vires permittant. Veteres summa cum utilitate secabant arterias post aures positas. Ægyptii etiam illas, quæ in temporibus sunt, secant, & tuto quidem, ut nos in libris de Medicina Ægyptiorum probe docuimus. Paulus laudat clysteres acres ex decocto præsertim centaurii minoris, atque pulpæ colocynthidis paratos: commendatur quoque purgatio ex hiera diacolocynthidos, vel simili alio cathartico. Postea probantur apophlegmatismi, qui per os pituitam purgant, atque per nares itidem purgantia, scilicet, errhina, atque ptarmica, id est, sternutatoria, quorum sæpe superius meminimus. Quibus præmissis, derafo capiti cucurbitulæ ad occipitium cum scarificatione; vel etiam, statim facta phlebotomia, altera die adhiberi poterunt. Caput irrigare oportet oleis calidis digerentibus, maximeque chamomelino, anethino, amygdalino dulci, aut tandem eo in quo semina fœniculorum fuerint decocta, aut peucedani, aut spondilii radix. Eodem modo & fomenta ex decocto chamomeli, meliloti, althææ, fœnugræci, & similium, & aut sponsia aut vesica suscepto capiti adhibenda erunt; non minus quoque utilia erunt stillicidia aquæ dulcis calidæ, atque sponte nascentium sulphurearum, atque bituminosarum.

CAPUT V.

De caro,

CAros passio est, in qua homines somni profunditate occupantur cum sensuum, universaliumque motionum privatione, spirandi facultate illæsa. Solet hic affectus febribus accidere plerumque in accessionibus semitertianarum, ac aliarum febrium superveniens. Præcedit quidem febris, & in ejus accessione fere sensu atque motu, ægroti privantur, somnoque profundo ita occupantur, ut inclamati & stimulat, tametsi sentiant, nihil tamen respondeant, (& vix quidem stimulat aliquid dicant, neque oculos aperiant (oculis scilicet perpetuo conniventibus) illæsa tamen respiratione. Fit etiam hic affectus (ut Paulus est auctor) in cerebri compressionibus, potissimumque calvaria coarctata, aut membrana anteriorem cerebri ventriculum custodiente itidem compressa. Quæ vero non fit ex cerebri compressionibus, pro causa habet humorem frigidum, crassum, omnino viscidum, cerebrum occupantem. Qui affectus differt à comate, quia comatosi neque sensu, neque motu privantur, ut in caro: & à lethargo, quoniam lethargum febris subsequitur, & carum antecedit: & lethargici stimulat aliquid loquuntur, neque omnino muti permanent; in caro vero nihil etiam stimulat dicunt. Malum est grave, & in febribus semitertianis longe gravius, ac periculosius, præsertimque in senili ætate, in qua majori ex parte exitiale est. Hoc quidem morbo affectuve interiit Marcus Antonius Guadagninus Bassanensis Guadagninæ olim uxoris meæ dilectissimæ frater. Passionem vero esse stricture, nemo contradicet, proindeque laxatoria etiam ad instituendam curationem indicare præsidia, eademque profecto, quæ de lethargi, atque soporis comatise curatione superius meminimus: de quibus (ne eadem cum fastidio iterum repetantur) nihil aliud in præsentia dicemus.

CAPUT VI.

De catoche & catalepsi.

Cap. 4.

In 4. de
caus. puls.
cap. 16.In 3. epi-
dem. 2.
com. 8.
In lib. 3.
cap. 10.In 3. epi-
dem. 2.
com. 8.

CONFUSE satis cum veteres Medici, tum juniores de catoche & catalepsi egisse visi sunt; nonnulli distinguere videntur, catochen à catalepsi: Galenus in 3. de locis affectis visus est affirmasse catochen esse coma vigil, & catalepsim occupationem: plerique recentiorum pro uno eodemque affectu cum catochen tum catalepsim accipiunt. Unde etiam mirum non est, hunc affectum à multis variis nominibus fuisse vocatum. Veteres (auctore Galeno) κατόχους & καταχομένους appellabant; juniores ipsum affectum κατοχήν & καταλήψιν. Unde nostri occupationem, detentionem, & prehensionem dixerunt; & recentiores congelationem; Diocles aphoniam; Hippocrates catochen; Praxagoras comatoden; Asclepiades catalepsyum; Philippus catochum; atque Aurelianus ex Methodicis apprehensionem, atque oppressionem itidem nominavit. Auctor finitionum medicinalium ait, catochum esse, cum sensu privatur anima, corpusque omne veluti gelu obrigescit. Triaque genera constituit, unum somniculosum, lethargo proximum; alterum vigilans, cui affinis tetanus est; atque tertium phreniticum non inerudite appellatum, quod fiat ex mixtis inter se morbis, catoccho & phrenitide. Verum Galenus ex Archigene & Philippo profundum coma, aliquod habere cum catoccho consortium, statuit; non vigilans. Paulus vero catochen pro comate vigili accepit: postea vero catochon ex aliorum etiam opinione à comate vigili distinxit. Quod fieri statuit non ex composita causa, ut vigil coma, scilicet ex permixtione bilis & pituitæ, sed ex simplici humore frigido & sicco posteriorem cerebri ventriculum obstruente: quo si æger corripiatur subito, in illa permanet figura, qua erat, dum corriperetur, stans scilicet, vel sedens, clausis oculis, aut apertis. Ob quam causam antiquiores Græci hoc pressos morbo, catochous, vel catochomenous, quasi dicas occupatos, detentosque nominaverunt. Hunc affectum (ut nuper etiam dictum est)

est) Galenus distinxit à comate vigili, convenire autem cum profundo comate, cum Archigene statuit. Unde cum errore Paulus caput de catocho (De catocho, aut comate vigili) inscripisse, visus est, cum vel etiam ipsemet postea distinxerit coma vigil ab ipso catocho, aliumque à comate vigili morbum per catochum descripserit. Aurelianus vero (qui & ipse itidem una cum Paulo catochum & coma confudisse videtur, quod nimirum, signa catochi ab ipso proposita, cum signis comatis vigilis à Paulo propositis maxime convenire videantur) haud ita debuit gloriari, quod hunc affectum soli Methodici probe cognoverint. Nam falso sibi persuasit ne quidem Hippocratem (quem nihil in medicina latuisse, auderem affirmare) hunc affectum probe perspectum habuisse, quia aliquando ipse cataleptim, aphoniam, dixisse visus est. Aurelianus autem deceptus est, quia non omnes libros Hippocratis fortasse legit, in quibus catochen ab aphoniam distinctam expressit: etenim in multis locis de catochis egit: in prorrheticis ait: *capite dolentes cum catochis delirantes, & cetera; & postea: catochis cum exolutione perniciofa.* Complura loca alia in ipsius libris reperiuntur, in quibus veræ catoches meminit. Paulus de proprie catochis vocatis inquit, eos, qui eo morbo corripuntur subito, in illa permanere figura qua correpti sunt, stantes scilicet, vel sedentes, clausis oculis, aut apertis. Addit Galenus in medicis definitionibus, corpus omne veluti obrigescere, animamque sensu privari; & alibi hoc singulare, quod proprie vocati catochici oculos habent tensores atque apertos, non ut comatosi, & cataphorici clausos. Ait Galenus de quodam presso aut catocho detento: *Facebat enim veluti lignum prorsus inflexus, rigidusque atque extensus, videbaturque oculis apertis nos ita intueri, ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur; is quoque tempore eodem, quæ loqueremur audire se dixit, quanquam non evidenter clareque: nonnulla item & memoria tenens ferebat, præsentisque omnes sese conspiciere dixit, ita, ut quorundam actiones recordatus exponeret: sed neque loqui posse, neque posse ullum membrum movere.* At Paulus signa omnia catochi prosecutus ita inquit: *Detinetur aeger supinus extensusque, interim facies subtumescit, & modice le-*

In 2. acut.
c. 10.
In 2. chron.
c. 5.

In 2. prorrh.
tex. 56.
In 3. prorrh.
tex. 4.

In 1. prorrh.
3.

In lib. 3.
c. 10.

thar-

thargicorum modo livet; interim rubore tincta est; & superior gena sursum convelli videtur, ac excedere, ut ne connivere quidem æger queat: respiratio nulla apparet, sed quasi emortuus decumbit: pulsus est exiguus, languidus, & creberrimus: urina & alvus cohibetur, aut certe modice redditur: at qui sanè mediocriter habent liquorem aliquem infusum deglutiunt, qui vero malo victi sunt, ad nares regurgitant. Aurelianus vero ait, febriculam adesse, vocis amputationem, oculos patentes, atque palpebras itidem immobiles, in passionis præsertim statu, quando in declinatione aliquid moveantur; ait itidem, inclamatos oculos intendere, lacrimantes absque ulla responsione; respirationem esse frequentem; eosdemque laceffiticos collugere, ingemere, cum vultus rubore, cum pulsu magno ex vehementibus & fortioribus saltibus confecto; ipsosque foetida naribus oblata fugere, sentireque dulcia atque amara labiis admota: sudorem item multum & ferventem sæpe in declinatione apparere: pejorante vero passione in accessione accedit plurimus fervor cutis, & respiratio est celerrima, quam Græci Tachypnæam appellant; fit itidem oculorum conversio, manuum contractio, igneique sudoris defluxus, maculis emergentibus in vultum; & thoracem, primo rotundis, ulcerum similitudine. Hæc sunt signa catalepticorum ex Aureliano ex lib. 2. chronicor. Quædam alia in libro 2. acut. addidit, quo in loco omnia quidem signa tum quæ passionem antecedunt, tum quæ in constituto affectu observantur, tum illa, quæ in statu, & in declinatione apparent, atque etiam pejorante passione, omnia diligenter prosecutus est. Ex quibus catalepsis propriam esse febrem acutam statuit, aphoniam, sensuum hebetudinem, pulsum magnum vehementem, & plenum, & humectum, atque obtutum oculorum fixum. De febre non videtur sibi constare, atque in aliis quoque: cum alias dixerit febrem esse acutam, alias febriculam: item de pulsu; sed quia meum non est institutum, omnia quæcumque de hac passione scripsit, prosequi, sed solummodo ad essentiam affectus necessaria; ideo unum tantum diligentius considerabo, scilicet de febre, quæ in hoc affectu excitatur: an febris simul fiat cum catotocho, vel in febrium accessionibus accidat? porro

Ga-

Galenus de catochis locutus quicquam de febre non meminit. Paulus (quod dixerit signa catochi esse communia phrenitidis & lethargi) videtur voluisse catochos simul febre assidua, sed parva, laborare. Qua de causa fortasse recte Aurelianus de catochis seu catalepsi, tanquam de chronico morbo agens dixit, adesse febriculam, id est, parvam febrem: ubi vero de eodem, tanquam de morbo acuto egit, dixit itidem febrem esse acutam. Nos dicimus quandoque hunc morbum esse per se, & idcirco habere simul febrem similem lethargicorum febri: sæpissime vero consequi febres continuas, aut intermittentes acutas, atque chronicas, in tempore accessionis. Verum tametsi (ut Diocles & Archigenes docuerit) febres intermittentes tutæ atque innoxiaæ sint frequentius, quam continuæ; nihilominus homines etiam periclitantur, si in accessionibus catochis seu catalepsi apprehendantur vehementi. Ait enim Archigenes, perniciosos esse typos periodicos, quibus accessionis tempore pressuræ vehementes adveniunt, & quodam somno corpus demergitur: quem affectum righon vocavit. Quem etiam aliquando quotidianis contingere scripsit, at magis tertianis. De quo affectu Asclepiades (auctore Aureliano) ita habet: *Apud Romam vero frequentare advertimus hasce febres cum corporis, atque mentis oppressione in similitudine lethargiæ, quæ secundo vel tertio in statu accessionis constitutæ statim recalescente corpore, vel cessante vehementia, in resumptionem, atque resurrectionem mediocrem revocant ægrotantes; at si non re vera cessaverint semel apprehenso ægro, nullam resurrectionem dabunt, sed in sudores & respirationem celerem, in pulsum febricitantem desinunt, ac occidunt.* Hæc Asclepiades. Itaque hisce signis nobis innotescunt cataleptici, catochi, pressive. Qui affectus distinguetur à compluribus aliis & similibus propriis quibusdam signis. Et primum à lethargia quia in lethargia pulsus est major; sed tardus & vacuus, & palpebræ clauduntur; cum catochi apertis oculis palpebrisque jaceant, atque pulsum habeant plenum, celerem, & vehementem. Ab apoplexia, quia apoplecticis pulsus est parvus, celerrimus, durus, & febre carent; neque etiam corpus apoplecticorum rigidum est. Similis affectus oritur vitio

stomachi, in quo affectu pulsus parvus, debilis est, cum stomachi exolutione, & aphonia, cum frigido torpore post oppressionem: atque hæc passio feбри non supervenit. In syncope stomachica ex jejuniо immodico, homines demersi videntur, oculos habent distentos cum dentium clausione, pulsu parvo, prælanguido, frigido torpore, atque hæc cito finiuntur; quæ si perseveraverint, catalepsin prænunciant. Ab uteri præfocatione in mulieribus, catalepsis discernitur, quoniam in mulieribus, uterus sustollitur, & supra umbilicum, vel ventrem, aparens extantia cernitur; & etiam ex eo, quod fuerint assuetæ pati hanc passionem: in ipsis collum latius fit, cum palpebrarum clausione, & frigido torpore. Paulus ait: *At si mulier hoc laborare vitio ceperit, hac nota discernes, quod naturaliter jacere videatur, & inclamantes percipiat, excitetur, & rursus somno gravi sopiatur.* A vermibus non raro pueri hoc vitio laborant, sed in ipsis oculis conniventes sunt, dentium stridores, motus convulsivi apparent, cibumque stomacho continere nequeunt.

In 2. apho-
rif. com. 3.

De causis Galenus sentit, fieri catochos refrigerato cerebro: *quæ refrigeratio (ait) si fortis fuerit, mixta quidem humiditate facit lethargum, cum siccitate catalepsin.* Paulus rectius à frigido siccoque humore posteriorem cerebri ventriculum obstruente. Aëtius aliquando ex sanguine in caput irruente se vidisse scribit in adolescente sanguineo, qui cum dies tres exegerat, neque connivens, neque ad objecta quidem oculis nutans, neque respondens, tandem quarta die copiosa hæmorrhagia protinus convaleuit. In hoc affectu corpus totum strictura laborare apprehenditur, quare morbus adstrictus cum sit, eget laxatoriis. Est tamen gravissimus, qui cito interimit; dicebat Hippocrates catochum cum exolutione perniciosum: & in epidemiis, cum oculorum distorsione esse pessimum. Quare statim, cum sit magna strictura, & acutus affectus, opus erit phlebotomia, si vires permiserint: hocque faciendum, posteaquam accessio declinaverit, ex vena aut interna, si fuerit plenitudo sanguinis, aut ex cephalica, idque præmissis clystere communi. Quæ præmissa sanguinis vacuatione, etiam usum habebunt cathartica, atque acres clysteres & purgatorii ex decocto centaurii mi-

In 1. prorrh.
3.

noris, & pulpæ colocyntidis, parati. Chrysippus dabat diagridium cum castoreo; & Themison ante accessionem per quatuor horas dabat diagridii obolum, cum tribus obolis castorei ex aqua. Post hæc fomenta capiti capillis derafo adhibenda erunt ex decocto althææ, chamomeli, serpilli, fœnugræci, & similibus; aut ex oleo dulci calido concinnata: accommodatissimum erit amygdalinum dulce, chamomelinum, irinum, anethinum, & similia. Ultimum erit capitis occipitio adhibere cucurbitulam cum flamma, & aliquando etiam cum scarificatione. Themison occipitium & tempora illinebat ex thapsia aqua trita. Principio conveniunt, frictiones extremorum, ligaturæ, & omnia, quæ & evellere humorem ex capite possunt, & corpus incalefacere. Chrysippus utebatur sinapismo ad articulos. His conveniens vivendi ratio adjungenda erit, ut in loco calido mediocriterque humido æger maneat, parco cibo utatur, qui facilis sit coctionis, & boni succi. Quæ ratione ovum sorbile cum pane in jure pulli aquoso decocto sat erit pro prandio; atque in cœna aqua vini loco dabitur cum cinnamomi modico decocta; & hæc de catochis & catalepsi dicta sufficiant.

CAPUT VII.

De epilepsia, seu morbo comitiali.

Epilepsia Græcis dicta est, quod hæc passio sensum pariter atque mentem apprehendat. Nonnulli morbum comitiale, à Romanorum comitiis dixerunt. Alii sacrum morbum, scilicet quod sacram animam contaminet, vel quia in capite fit, quod plurimorum philosophorum opiniones sacrum templum dicitur partis animæ in corpore dominantis. Alii affectum puerilem vocant, quoniam pueri eo vexantur frequentius atque familiarius. Hippocrates heracliam, ab Hercule, qui (auctore Aristotele) fuit epilepticus, appellasse visus est. Demum aliqui lunaticum dixerunt, quod Lunæ motu hæc passio moveatur, vel natos interlunii tempore corripiat. Apud omnes con-

stat esse convulsionem totius corporis cum principis animæ functionum noxa, partim sane (ut Paulus habet) in ipso cerebro, partim in universis ejus ventriculis causam habentem, modo ex pituitoso, modo ex melancholico humore obstruente eosdem ventriculos, aut ex vapore frigido (ut ait Galenus) in cerebrum ex partibus infernis delato, nempe, aut stomachi, vel uteri consortio. Itaque una species est, quæ fit cerebro primario affectu læso, atque altera partium aliarum consortio, scilicet aut ex stomacho, aut ex utero læso, aut ab externis etiam partibus, alias à crure, alias à manus digitis, alias à coxendice, maligno vapore ad cerebrum sublato. Ubi vero jam passio instituerit, ægri derepente concidunt, convelluntur, interdum exclamant voce nihil significante: peculiaris eximiaque illorum nota est spuma circa os, nonnunquam urina, & stercus, aliquibus etiam genitura præter voluntatem excernitur. De his perbelle Aretæus ita habet: *At in ipso morbi insultu sensibus captus homo jacet: manus ipsi nervorum distensione convelluntur: crura vero non solum distracta sunt, sed etiam huc atque illuc à tendonibus projiciuntur: id genus calamitatis jugulatis tauris haud absimile est: cervix incurvatur, caput varie distorquetur: siquidem nonnunquam pronum, ceu arcus inflectitur, quandoque pectori maxilla adhærescit; nonnunquam vero in scapulas refringitur: veluti iis, qui per vim crinibus trahuntur, usu venit, quando modo in hanc, modo in illam partem ad humeros admovetur: sic laborantes magno biatu os aperiunt: id siccum habent, linguam prælongam, ut periculum sit, ne magno vulnere saucietur, aut penitus abscindatur. Interdum convulsione dentes inter se colliduntur: oculi inversi sunt: palpebræ cum palpitatione frequenter debescunt: quod si quando connivere velint, palpebræ non committuntur, sed alba oculorum cernuntur, ac subapparent: supercilia nonnunquam, ut his, qui ad iram concitantur, in globellam attrahuntur, nonnunquam ad tempora vehementer admodum revelluntur, ut cutis circa frontem valde prætensa sit, atque in superciliorum medio rugæ evanuerint: malæ ruentes palpitant: labia interdum quidem in acutum clauduntur, interdum vero ad obliqua dilatantur; quando in ridentis speciem dentibus circumtenduntur: malæ*

In 1. lib.
c. 5.

*lae rubent quidem; sed cum morbus increvit, & faciei livor accedit: cervicis vasa distenduntur: vox, ut in strangulatu, aufer-
tur: etiamsi vehementer inclames, non sentiunt: eorum vox nihil
nisi gemitus, & suspirium est; respiratio vero suffocatio quædam
est, veluti in his, qui laqueo strangulantur: inter initia arteria-
rum motus vehementes sunt, & celeres & parvi: in fine vero, ma-
gni, tardi & languentes, in universum autem ordine carentes; pe-
nis quoque erectio sequitur. De epilepsia vero, quæ fit ex aura
frigida, vel halitu maligno ab infernis partibus in cerebrum
sublato, idem ita habet: Quibus vero familiare malum, & con-
suetum est, simul atque morbus in digitum impetum dedit, aut
aliunde exortus est, usitatos, qui adsunt, adjutores inclamant futu-
ram ab experimento calamitatem prospicientes: obsecrant quoque,
ut membra unde oritur, constringant, reflectant, dirigant. Quin
etiam ipsimet sibi ipsis affecta membra, tanquam inde morbum exi-
mentes, trahunt, velluntque; atque ita sibimet auxiliantes, non-
nunquam eo die accessionem repulerunt. Quandoque (uti dictum
est) vitio stomachi, & quandoque vitio uteri hoc malum fit;
si ex utero fiat, apparent ante signa læsi uteri, & sentiunt mu-
lieres hujusmodi symptoma in utero incipere, & continuo ad
caput ferri: quædam experiuntur calidas quidem evaporationes
ex utero ad caput. Ubi vero ex stomacho læso fit, præcedet
etiam palpitatio, turbatio, erosio, & privatim inedia itidem
præcedere solet. Dicta sunt signa, quibus affectio præsens no-
bis innotescet; sed præstabit illa quoque animadvertisse, quæ
futuram prænunciant accessionem. Paulus ait, præcedere invi-
tum corporis, animique statum, tristitiam, oblivionem, somnos
perturbatos, capitis dolorem, ejusque continuam repletionem. Au-
relianus hoc malum duplicis differentiae esse scriptum reliquit,
alterum scilicet, quod cum raptu seu convulsione partium fit,
atque alterum, quod videtur simile somno altissimo. Quæ
passio longe est gravior, similisque apoplexiæ. Sed jam causas
dicamus, à quibus oritur. Dictum est, fieri læso cerebro aut
primario affecto, aut per consensum vel ex stomacho, vel ex
utero, vel ex aliis externis partibus, infernisque, cujusmodi
sunt pedes, crura, coxendices, brachia, digiti, & similes*

Libro 3. de
loc. affect.

In 2. aphor.
com. 45.
In 5. aphor. 7.

aliæ partes; læditur vero cerebrum per idiopathiam ab humore frigido crasso, & viscido ventriculos ipsius obstruente, cujus præsentia seu molestia cerebrum in seipsum contrahitur, nititurque humorem, quo læditur, expellere. Nam quod subito obstruat, & subito solvatur obstructio, humorem crassum viscidumque ventriculos replere colligitur. Præter obstructionem autem ventriculorum, simul à cerebri contractione fieri quoque adstrictionem, alii voluerunt. Sunt quidem alii ex recentioribus, qui voluerunt, in qualibet epilepsia cerebrum lædi à prava quapiam vel humoris qualitate violenter cerebri expultricem commovente, quo in seipsum contrahatur, ut noxium expellat. Læditur vero ab ore ventriculi, aut utero vehementer læso, per consensum, scilicet, nervorum principio itidem eodem modo læso, contractoque in seipsum. Itaque cum ab hisce causis hoc malum oriatur, merito dixit Galenus apoplexiæ esse simile, idcirco maxime timendum; in pueris vero minus. Ita Hippocrates inquit, epilepsiam ante pubertatem recipere amotionem; & quæ post annum vigesimum quintum fit, ad mortem majori ex parte comitari: ante pubertatem vero pueros laborantes cum loci, victusque, tum maxime ætatis mutatione, liberari. Quod tamen caute est intelligendum, cum sæpe & puerorum aliqui ex morbo intereant, & post annum xxv. etiam aliqui fuerint ab illo liberati. Paulus inquit: ni in pubertate hic morbus solvatur, aut in mensstruis purgationibus, vel per conceptum, sæpe usque ad mortem comitatur. Ubi initio paroxysmi ægri multum agitentur, & cito cessaverit ea agitatio, si æger minime relevetur, at illi stertor eveniat, ex signisque ad apoplexiam, quam ad epilepsiam, plus accedere videatur, timendum erit periculum etiam in accessione illa: si vero post agitationem relevetur, ac probe restituitur, etsi de accessione haud erit dubitandum, tamen in diuturni morbi suspicionem incidimus. Hic vero morbus cum passio stricturæ & quidem magnæ stricturæ sit, idcirco opus erit pro curatione præfidiis laxatoriis, & magnis quidem laxatoriis. Curatio duplex erit, & quæ in accessione fit, ut scilicet homines ab accessione liberentur, & ab hoc malo præcaveantur,

at-

atque liberentur. In accessione partes convulsas ait Paulus oleorum aspergine esse fovendas. Aurelianus adstantes debere seu ministros manibus calidis nunc caput & frontem cum blanda fricatione, nunc collum; atque gutturis partes fovere; sed consultius hæc facienda, præmissis frictionibus, & ligaturis ad crura, & ad brachia, erunt: omnesque partes refrigerantes calidis vel pannis vel fomentis erunt recalfaciendæ, præsertimque etiam thorax, & pars inter scapulas, metaphrenon Græcis dictum: sed assidue caput fovendum. At Aurelianus omnes partes capitis mollioribus lanis dulci oleo calido infusis esse contegendas, maximeque occipitium, statuit. Atque etiam pubetenus & vesicæ partibus vesicam semiplenam oleo calido adhibendam, ut ipsa quoque laxatæ & mitigatæ conquiescant. In nares quoque, perseverante accessione, peucedanum, aut assa fætida, aut bitumen imponendum; & in ore castoreum, aut assam fætidam, cum melle ex aceto. Quibus ni releventur epileptici, cucurbitulæ ficyæ Græcis dictæ; id est, leves cum flamma erunt apponendæ stomacho, thoraci, & inter scapulas partibus atque præcordiis. Alii oleo dulci calido, præmissis levibus perfriktionibus totum corpus inungunt, atque foveant; hæcque pauca sat erunt, pro accessionis curatione. Altera vero curatio, ut ex toto homines hoc malo liberentur, longe majoribus auxiliis opus habet. Paulus in infantibus nihil faciendum putavit, quia mutatione ætatis ad siccum sponte fænantur. Verumtamen, si affectus magnus sit, non erunt absque remediis infantes relinquendi; sæpe enim hoc malo quamplures ex infantibus moriuntur. Ideo cum ipsi haud omnibus medicamentis sint apti, hæc poterunt admoveri. In primis utilis erit radix pæoniæ collo suspensa. Galenus enim scribit, puerum quendam epilepticum, quoad pæoniæ radicem collo gestabat, nunquam in epilepticam accessionem incidisse: at illa sublata, subito invasisse illum epilepsiam. Clysteres utilissime imponuntur cum decocto centaurii minoris, & oleo calido. At omnium utilissimi sunt, qui ex calido lacte cum saccharo aut melle injiciuntur, quod plerumque à vermibus hoc malum excitetur, os ventriculi lædentibus. Oxymellis modicum

Aretæus in
1. curat.
chronica-
rum, cap. 4.

In lib. 1. de
curat. acut.
c. 4.

cum in os ponere juvat, quod crassum humorem incidat atque extenuet. Caput fricare solent leniter quidem, aut calefactis manibus, vel linteis itidem calidis: & inungere calido oleo amygdalino dulci: quandoque fricant ipsum ex pipere trito, aut ex nitro, aut euphorbio, quoad rubeat: nonnunquam adhibent vesicantia capiti, sed partibus primum extremis scilicet, cruribus, brachiisque, & tandem capiti, cui utilissime quoque affiguntur cucurbitulæ, & una præsertim ad occipitium, cum flamma. At urgente occasione, nullis juvantibus, occipitium Medici inurunt, aut auro candente, aut argento, aut denique ferro itidem ignito, ulcusque diu servant apertum, ut per ipsum caput commode expurgari queat. Marcellus Virgilius in capite de fimo, meminit ustiones, quæ in Italia circa XL. diem à partu infantium occipitio, aut interscapulio inferri solent candente ferramento. Cura etiam præcipue habenda erit nutricis, ut victu in primis utatur facultatis incidentis, attenuantisque: abstineat à vino, & à rebus flatuosis, caput replentibus; nihil est magis noxium, quam nutrices uti in cibo felino, cæpis, porris, & similibus. Haud erit inutile, si ea quoque aut agarico, aut turpeto, aut hiera purgabitur. At jam ad adultos homines, qui hoc malo tenentur, curandos accedimus; quorum curatio consistere visa est in sanguinis vacatione, purgatione, medicamentis alterantibus, cum interius tum exterius adhibitis. Quod pertinet ad phlebotomiam omnes quidem veteres atque recentiores Medici eam esse in hoc malo moliendam, secta vena in cubito cephalica, voluerunt. Aretæus primum in cubito, mox in fronte, venam secandam meminit: & mox secandas arterias ante & post aures. Ægyptii fecant arteriam frontis. Aurelianus & post primam statim accessionem, & compluribus prægressis, mittendum sanguinem censuit. Themison quoque ex Methodicis nedum phlebotomandos epilepticos censuit, sed hoc auxilium pluries reiterandum esse quoque credidit. Neque dubitandum est, phlebotomiam, modo vires patiantur, utilem esse omnibus epilepticis: quæ, ut alias meminimus, longe utilior erit existimanda, si nihil eam impedierit, atque clyster laxatorius fuerit præmissus;

ip-

ipsaque alvus commode fuerit laxata. Celsus scribit, quod ad Medicum pertinet, ultimum est, juxta talum ex utroque crure paulum sanguinis mittere, occipitium incidere, & cucurbitulas admove; post sanguinis evacuationem, videtur reliquum curationis in corporis purgatione catharticiis molienda consistere. Unde clysteres acres ex decocto centaurii minoris, atque colocyntidis pulpæ paratos convenire omnes fere voluerunt. Aretæus insignes moliendas purgationes aut ex hiera, aut ex scammonio, aut ex coccognidio, aut ex similibus catharticiis statuit. Paulus esse reiterendas, resectis prius corporibus, quantitatem semper augendo, statuit. Aurelianus, etsi cathartica fere semper damnavit, atque etiam in hoc capite, contra Dogmaticos; tamen postea ita scripsit: *At si non sufficiens fuerit ellebori agitatio, quam Græci sparognon vocant, & parum eventus successerit, perseverante passione, erit etiam secundo, vel tertio ellebori usus adhibendus.* Quem usum paulo ante laudavit, licet postea suo more cathartica omnia damnaverit. An non ellebori albi (nam hujusce meminit) propinatio est purgatio insignis, ad quam tamen urgente occasione Aurelianus inclinavit? Praxagoras & alii vomitum jejuno stomacho etiam laudarunt. Complures quoque diuretica, id est, per urinam purgantia, cujusmodi sunt semina apii, petroselini, fœniculi, irionis, & radix eryngii, cypri, mei, & similium, laudarunt. Post hæc commendant ex internis scyllam, helenii radicem, pæoniæ itidem radicem, & semen, luna decrescente collectum, lapidem pulli hirundinis. Dioscorides complura ad epilepsiam meminit; inter quæ commendavit mustelam coctam, abiecto capite & pedibus, in cibis sumptam: ejusdem quoque jecur ex aqua potum; & asininum assatum in cibo sumptum; agaricum ad obolos tres ex oxymellite per aliquot dies voratum: rutam item sylvestrem: de cujus quidem usu & Aëtius, & Alexander Trallianus mirascripserunt. Galenus leporis coagulum ervi magnitudine jejuno stomacho sumendum affirmavit. Experientia quoque cognitum est, oxymel scylliticum quotidie potum plurimum epilepticos juvare: item mel in quo scylla liquefacta sit. Ex compositis vero laudatur ab Aretæo Mithridatium, Theriaca, anti-

Lib. 1. tard.
c. 4.

In 1. eupora
c. 16.

In x. simplicium.

tidotus Bystini; sed jam ad præsidia externa descendimus, quæ sunt plura, scilicet, inunctiones, fots, frictiones, sinapismi, stillicidia aquarum calidarum, scarificationes, cucurbitulæ, hirundines, atque terebrationes. Aurelianus laudavit inunctionem totius corporis ex oleo calido dulci, fotuumque loco, lanis mollioribus dulci oleo calido infusis, omnes capitis partes contendas voluit, præsertimque occipitium: capitique raso frictiones adhibendas ex nitro, ex euphorbio, atque ex pipere rubefacientes. Aretæus vero ad ruborem usque fricandum caput ex cantharidibus statuit; sed triduo antea lac esse bibendum, ne vis cantharidum vesicam lædat. Hinc nostri Medici intelligent, haud tutum esse vesicantia ex cantharidibus externis partibus corporis adhibere, quod facultas illarum exitialis ad vesicam feratur, eamque maxime aliquando lædat. Quo haud mirum est, quosdam maligna febre vexatos, adhibitis vesicantibus ex cantharidibus, veneno ipsarum læsa vesica, interiisse. Sinapismum non pauci adhibere solent, primum ad manus & pedes, & postea capiti: sinuntque adhærere nedum quo ad capitis partes rubefiant, sed quoad etiam ulcerentur; servantque ulcera diu aperta. Aquarum sponse calidarum (cujusmodi sunt sulphuræ, bituminosæ) stillicidia per aliquot dies etiam esse molienda, Aurelianus meminit; cucurbitulæ quoque sicyæ vocatæ cum flamma appositæ capitis occipitio juvant: cum scarificatione etiam nedum capitis tantum, sed compluribus aliis corporibus partibus esse admovendas ab omnibus Medicis receptum est. Paulus primo voluit affigendas, cute, scalpello incisa, præcordiis, atque dorso; postea, purgato corpore, occipitio. Aurelianus vero occipitio, collo, vertici, & temporibus. Celsus ait: occipitium incidere atque cucurbitulam admovere, in hujus affectus curatione, ultimum esse. Inunctionem quoque esse ex maximis præfidiis constat, quæ in occipitio fit; de hac Celsus: Ferro candente in occipitio quoque & infra, qua summa vertebra cum capite committitur, adurere duobus locis, ut per ea perniciosus humor evadat; quibus si finitum malum non fuerit, prope est, ut perpetuum sit. Hanc ex veteribus Aretæus, Themison, atque fere omnes alii plurimum

Paulus l. 3.
cap. 13.

num commendarunt. Non paucis quoque visum est, utile illis fore os capitis perforare usque ad secundam laminam, atque terebra nuda ossa circumcidere. Adduntur corporis exercitationes, quæ ambulatione fiunt, atque gestatione; in epilepsia vero per consensum à partibus infernis vel sint brachia, vel crura, vel pedes, vel manus, vel hypochondria post accessionem (antequam enim accessio fiat, ligare supra partem quam arctissime convenit) hæc præsidia admoveri oportebit: primum vero mittere sanguinem, dissectis venis, aut cute scarificata. Utile quoque erit affigere cucurbitulas sicyas cum flamma, atque etiam cum scarificatione. In iisdem partibus affectis cauterium infligere, aut sinapismum, aut vesicans medicamentum, ut ulcus fiat, diuque servetur apertum, præstabit. Quod aut ex lepidio, aut ex flammula jovis, aut ex radicibus ranunculi, vel ex similibus commode fieri poterit, & hæc sint de curatione istius affectus; in qua utantur ægroti ea victus ratione, quam ad vertiginem sanandam congruam esse scripsimus.

CAPUT VIII.

De convulsione.

CONVULSIONEM totius corporis, quæ læso cerebro fit; epilepsiam dici, superiori capite dictum est, atque quomodo sanari debeat, demonstratum: Nunc vero de ea, quæ nervis musculisque contractis fit, agendum est. Passio hæc nervorum præcipue videtur, ex qua contorquentur muscoli simul cum nervis, & tendonibus, contrahunturque præter voluntatem ad suum principium, atque sanam partem secum trahunt. Quo differt à paralyfi, quoniam in hac passione nervi resolvuntur, & humore flaccescunt, ita, ut concidant in partem sanam, quæ partem resolutam laxam, mollem, flaccidamque trahit. Itaque convulsio est contractio musculorum vel plurium, vel alicujus; qui ad sua ipsorum principia contracti, partem simul, cui inseruntur, adducunt, immobilemque deinceps reddunt, ita ut vel recta, vel inflexa, vel denique contorta videatur. Si caput antrosum curvatur, &

mentum annectitur pectori, duo, musculi anteriores, caput flectentes, laborant: atque hæc convulsio emprosthotonos Græcis appellata est. Si in dorsum & scapulas caput intorqueatur, ex duodecim musculis caput extendentibus in posteriore parte colli, vel aliqui vel omnes convelluntur: hæcque itidem convulsio Græcis dicta est opisthotonos. Tetanos autem, quando cervix recta & immobilis manet, in neutram partem curvata: & tunc utrique musculi, & anteriores & posteriores, affecti sunt. Si oculus contorqueatur, Græcis strabismos dicitur; fitque musculis, qui illum movent, contractis. Si mandibula itidem contrahatur, affectus fit trismos dictus, scilicet musculis temporalibus, vel nervis è secunda, & tertia conjugatione affectis. Labris vero naribusque contractis, & parte contracta sanam adducente, latus musculus, ex quo musculi narium, superciliarum, & labiorum fiunt, affectus in causa est, vel nervi affecti sunt, qui proveniunt à primis vertebra, & ramis tertiæ conjugationis: atque hic spasmus cynicus appellatur. Si utraque pars vultus, dextra scilicet, & sinistra, lædatur, musculi utrimque contracti, maxillares nimirum, in latera os labraque deducunt, ita, ut ægri perpetuo ridere videantur, spasmus (quem risum Sardonium vocant) faciunt. Hos affectus hæc signa concomitantur, auctore Aretæo, scilicet, dolores omnium atroces, vox omnium flebilis; suspirant autem mussantes profundius; labor, & intentio tendonum adest, & dorsi, & musculorum, qui in maxillis, & pectore sunt: inferiorem enim maxillam superiori adeo annectunt, ut neque vectibus, aut cuneis diduci possint. Facies rubida, variegata, oculi ferme rigentes, qui circumvolvuntur; strangulatio vehemens, spiratio vitiosa, manuum crurumque distentio, musculi palpitantes, facies variis modis distorta, buccæ & labia tremunt, maxillæ quatuntur, dentes strident, & quandoque aures moventur, lotium aut supprimitur, aut sponte effunditur, cum vesica premitur; hæc in omnibus rigentibus convulsivè observantur. Sed in tetano privatim, totius in rectum distentio apparet, nullam prorsus in partem detorta, neque declinans: recta quoque sunt crura &

& manus. Opisthotonus vero retrorsum incurvat hominem, ut reflexum caput inter scapulas locetur, guttur extat, maxilla inferior plærumque dehiscit, & raro cum superiore committitur, in respirando stertunt, venter & pectus prominent, lottium his minus contineri potest, abdomen intentum est, & si percutias resonans, manus retrorsum extensione detorquentur, crura inflectuntur: è contrario poplites vitiose curvantur. Emprosthotonus autem è contrario fit: homines enim in priorem partem contrahuntur, & convexa quidem his terga sunt æqualiter cum parte pectoris opposita, quam metaphrenon Græci appellant: coxendicibus extra pulsas, dorsum totum rectum est: vertex, caputque in pectus vergunt: mentum ossibus pectoris annectitur: manus consertæ sunt, & cohærentes, crura extenta. Hisce signis hic affectus, privatimque & singulæ species nobis innotescunt. Solet hoc malum (auctore Hippocrate) fieri, nervis musculisque vel repletis, vel ficcatis inanitisque. Recentiores addunt tertiam causam, quam vocant materiam non proportionatam, quæ noxia qualitate cerebrum movet in sese ut expellat, quod noxium sentit, ut dolente nervo ob puncturam, aut ob morsum venenosum. Quo pacto ex vulnere partium nervosarum homines convelluntur, maximeque membranis, aut tendonibus, aut nervis, punctis, ab ictu vehementi cervicis, ex abortu, ex ore ventriculi læso ab æruginoso biliosoque humore, à moribus feræ venenatæ, à vermibus, fungis, & similibus. Nervi musculique replentur, aut spiritu aëreque crasso & frigido, aut à frigido humore, aut etiam à sanguine: unde qui crapulis, ebrietatibusque incumbunt, huic malo sunt obnoxii. Siccantur itidem nervi musculique aut ex vulnere, aut ex phlegmone membranarum ac nervorum, ex febre ardenti, atque ex immoderatis evacuationibus vel sanguinis, vel excrementorum. Passio stricturæ, ex quavis causa oboriatur, existit, & quidem magnæ stricturæ, quæ celerrime aut necat, aut non facilis sanatu est. Quæ ex vulneribus, ex abortu in mulieribus, ex febribus ardentibus, aut ex inflammationibus, nervosis partibus vehementer ficcatis, fiunt, prorsus insanabiles existunt; & si quampiam sanationem ægroti spe-

rare poterunt ex laxatoriis extrinsecus admotis medicamentis illud assequuntur. Febris, si superveniat spasmo à repletis, vel congelatis, refrigeratisve nervis oborto, utilis erit, quod calfaciendo ficiet. Unde Hippocrates ait: Melius esse si spasmo superveniat febris, quam eam subsequatur. Ceterum, ut ad particularia descendamus, in omni rigoris specie sive tetanus, sive emprosthotonus, sive opisthotonus sit, statim, præmisso clystere molli, phlebotomia esse facienda, si vires eam patiantur; hoc genus præsidii omnes laudarunt, Paulusque, & alii veteres Medici, ne dum per venam sectam; sed etiam adhibitis cum scarificatione cucurbitulis sanguinis largam evacuationem, modo vires permittant, esse faciendam voluerunt; non tamen confertim totam sanguinis educationem, ne vires collabantur, sed per vices esse moliendam. Cucurbitulas vero cervici, spinæ, pectori, ubi pectus est musculosius, præcordiis, & aliquando renum, & vesicæ regioni adhibendæ erunt. Utilissimi sunt clysteres & molles, & purgatorii laxantes, si saltem alternis diebus exhibeantur. Posthæc partes convulsæ lanis mollibus ex oleo calido, castoreoque imbutis contegantur; musculorumque tendonibus vesica oleo calido dulci semiplena pro calido fotu erit adhibenda: aut fots ex chamomeli, rutæ, althææ, foenugræci, castorei decocto paratus iisdem partibus erit adhibendus. Ratio vero fovendi hujusmodi erit: tendonibus, resupinato ægro, fomenta usque ad verticem subjicienda sunt: ulterius vero ad synciput non procedito. Inunctiones quoque ex calido oleo dulci, aut hydrelæo, aut ex oleo, in quo castoreum, vel euphorbium, vel nitrum, vel denique pyretrum fuerit dissolutum. Cataplasmata itidem ex radice althææ, ruta, manna thuris, polii coma, resina pini, & terebinthina, cum oleis prædictis; & ex althææ radice in mulla decocta parantur. Quid si modicum castorei permixtum sit, adhuc magis ipsorum usus proderit. Tandem complura sunt, quæ per os (modo fieri commode queat) utilissime exhiberi solent. Dioscorides memorat pulegium cum sale & melicrato: Iridis radicem ad 3. ij. ex aceto epotam: myrrham fabæ magnitudine; laser ervi itidem magnitudine aut cum biscocto melle illitum,

tum, aut ceræ involutum voratum conferre: ammoniacum itidem erui magnitudine; inter omnia vero castoreum expeditissimum est, si ejus duo vel tria cochlearia (ut inquit Paulus) partita ipsius quantitate & per vices exhibeantur. Dioscorides vero scribit, castoreum omnium maxime efficax esse, si tritum cochlearis mensura exhibeatur. At hæc sufficiant de medicamentis ad convulsionem. Quibus hæc adhibentur ex laxatoriis, ad convulsas partes siccatis nervis partibusque nervosis, scilicet, exterius inunctiones & inunctiones in oleo dulci calido: fomenta, ex decocto malvarum, althææ, fœnugræci, lini, seminum cytoniorum, & similium; balneum itidem ex aqua dulci calida atque lavacrum: emplastra etiam hujusce generis: Interius vero cum cibus liquidus, calidus, & humidus; tum decocta ex supradictis herbis, & seminibus parata; tum oleum dulce, tum hydrelæum calidum; tum clysteres omnes molles, laxatorii-ve.

CAPUT IX.

De tremore.

CONvulsioni similis affectio est, quam tremorem appellant, atque ab iisdem fere causis oritur, idemque fere judicium, atque curationem habet. Passioque structuræ existit, quæ & ipsa laxatoriis medicamentis tollitur (si initio recte tractetur à Medico) curationique cedit, quæ vero aliquandiu neglecta, & parvi fuerit æstimata, potissimumque in senibus, minime sanatur. Oritur enim à nervorum imbecillitate quocumque modo facta, scilicet, cum facultas movens per ipsos quidem nervos aut frigiditate densatos, aut ab humore obstructos, libere minime transit, verum multo paucior, quam par sit ad recte movendas partes; aut cum sufficienter non defluit ex cerebro, quoniam hoc admodum refrigerato, in solita copia minime suppeditari potest: unde, quæ per nervos delabitur, exigua est, & debilior, quam ad movendum esse debeat. Quæ possunt huic affectui favere sunt ea quidem omnia, quæ possunt cerebrum refrigerare, atque labefactare, cujusmodi est aëris summa frigiditas,

tas, vel potio frigida, aut vinum ex gelu vel ex nive immoderatus refrigeratum, & ipsum quoque generosum liberalibus, immoderatusque epotum, immodica venus, crapula, otium, & similia. Ceterum in hunc affectum incidunt homines non raro vel ab ardentibus febribus, vel à phlegmonis membranarum cerebri admodum exsiccati. Qua de causa iisdem præfidiis trementes curandi, quibus & convulsi, hoc excepto, quod in tremore non semper sanguis sit mittendus: præstabunt purgationes aut ex agrico, aut ex colocynthidis pulpa, aut ex turpeto, aut ex iisdem medicamentis cathartici paratæ, ut ex aliis etiam simplicibus compositæ, cuiusmodi est hiera diacolocynthidos, pilulæ cochiae vocatæ, fætidae, & his similia medicamenta cathartica. Exterius inunctiones ex oleis calidis, emplastra, cucurbitulæ cum flamma à priori vertebra spinæ ad lumbos usque, quæ & capiti erunt adhibenda, occipitioque præsertim. Ad affectum hunc etiam inunctiones laudantur. Sed qui hoc vitio vexatur, optima victus ratione uti debet: & inter cetera parce vivat, caveatque à pravis cibis, ut sunt legumina, pisces, caro porcina, ovina, bovina: Lacticinia omnia fugienda, atque omnium maxime à vinis generosis abstineat, vinoque paucifero sobrie utatur. Venus denique est cavenda.

C A P U T. X.

De mania, seu furore sanando.

MANIAM Græce dictam Latini insaniam, amentiam, desipientiamve cum furore appellarunt: quod nimirum hoc malo detenti, ferarum instar, effrenes reddantur, atque furiant. Distinguuntur tamen à phreniticis febre, quæ assidue phreneticos tenet: maniacy autem non febriunt. Hi vero amentium, desipientium, vel delirantium genere comprehenduntur, sed tamen ab his maniacy differunt, quia præterquam quod delirant, etiam, instar ferarum, furiant, atque effrenes redduntur. Primum desipere seu delirare deprehenduntur, quoniam (ut Galenus docuit) loquuntur aguntque nihil rationi consentaneum, aut multa præter consuetudinem, etsi in quibusdam

sa-

sapientes videantur. Præterea homines amentes dicuntur, qui solitis sensibus absque causa defecerunt, vel iis præter consuetudinem utuntur, aut demum, qui aliqua ex voluntariis actionibus carent, vel abutuntur. Quare merito auctor Coacorum præsagiorum inquit: *Facere quid præter consuetudinem, veluti instituire, velleque ea, quæ prius non consueveras, aut contrarium iis, quæ fuerint consueta, malum, & proximum dementiæ.* Qui itaque amentiam patiuntur, seu desipiunt, delirantve cum animi motu, vel furore, maniaci, insani atque furentes merito dicuntur. Nonnullis vero differentiis hi invicem distingui solent: siquidem alii cum risu delirant, utpote qui ex sanguine hoc malum habuerunt; alii cum rixa, & iracundia, qui ex bile flava inciderunt in hanc passionem, alii cum furore & ferocitate, cum hoc malum fit ex flava bile exusta caloris incendio, atque ad atram accedente, hancque amentiam manioden & tyrioden Græci, nostri autem ferocem, furiosam, ac ferinam, dixerunt. Demum alii cum timore & tristitia desipiunt, scilicet ex melancholico humore in hunc affectum proVecti. Quæ melancholica amentia duplex observatur: una enim, quæ ab humore melancholico nondum putri reddito, orta est, absque tumultu fit; altera vero cum tumultu agitationeque & ferocitate observatur, quippe quæ aut à melancholia putrefacta, aut à bile flava exusta, in atramque mutata, excitatur. Hinc nonnulli ex antiquis, qui de hoc affectu scripserunt, melancholicam insaniam, sub capite de mania, seu de furore, merito comprehendisse visi sunt: cuiusmodi fuerunt Aurelianus, Aretæus, Paulus, atque alii, qui vel sub melancholia furorem, vel sub furore melancholiam comprehenderunt. At maniam præcedere solent capitis debilitas, tinnitus aurium, splendoresque oculis obversantur, curæque sibi invicem succedentes, eos turbant, gravedo capitis, somni turbati, atque pauci, aut assiduæ vigilæ, animi anxietas, jactatio, oculorum frequens palpebratio, cordis saltus, tremor, & similia, cum paraphrenesi, aut levi desipientia. In hac vero passione perfecta, absolutave signa apparent amentiae, cum motu, & agitatione vehementi. Ubi vero sanguinis haud corrupti copia cerebrum

H h h h

ob-

In 6. aphor.
53.

obsidens maniam facit, hæc similis est ei, quæ in ebriis observatur, homines enim cum risu (ut expressit Hippocrates) insaniunt, canentes, aut loquentes, exclamant, atque exiliunt, ridiculis quibusdam ante oculos obversantibus. Si vero bilis flava, vel sanguini mixta, cerebrum ejusque membranas stimulat, divexatque; insani ad iram atque ad excandescentiam proni redduntur, quo iracundi ac feroces evadunt. Quod si eadem bilis incendio caloris exusta, retorridave, in atram mutata, cerebrum ejusque membranas invadat, aut ejusdem vapores inflamment, mordicent, divellantque easdem membranas cerebri, ferinum delirium oboritur: ex quo homines exclamant, exiliunt, calcitrant, pedibus manibusque feriunt, morsibus impetunt, maximeque excandescunt, omnes quibus occurrunt tanquam hostes habentes, atque ubi insania vehementer aucta sit, hanc Græci tyrioden appellarunt: in hac ingentia quævis mala maniacy perpetrant. Eadem symptomata apparent etiam ex humore melancholico vehementer putrefacto, sed cum iis adest quoque timor cum mæstitia: unde isti melancholici furentes præ timore plerumque se ex præaltis locis præcipitant, atque ita moriuntur. Qua morte Franciscus à Ponte olim pictor excellentissimus, atque Delphinus à Como, ambo Bassanenses præteritis annis interierunt. Qui vero ex melancholico humore haud putrefacto insaniunt, aut ex vapore aliquo tetro ex hypochondriis in cerebrum sublato, timore ac mæstitia absque causa assidue divexantur. Unde recte inquit Hippocrates: si timor & mæstitia diu absque causa perseveraverint, melancholicum symptoma est. Aurelianus ait hæc signa melancholicos concomitari, scilicet animi anxietatem, cum mæstitudine, silentio, atque odio conviventium: sequitur etiam nunc vivendi, & nunc moriendi cupido, cum suspicionibus veluti insidiarum sibi ipsis paratarum: inanes fletus fiunt; murmura vacua sentiunt; hilaritas magis post cibum: hypochondriorum inflatio cum frigore articulorum, & levi sudore, stomachique vel oris ventris morfu usque ad interscapulas. Atque hisce signis nobis omnes mania differentia probe innotescant. In hac passione aut primario affectu, aut per

con-

consensum ex infernis partibus cerebrum cum membranis ipsius læditur, aut à sanguine non putri, aut putri mixto cum bile flava, aut ex eadem bile non putrida, vel putrida, atque exusta, tum etiam ab humore melancholico putri reddito. Accedit etiam eandem passionem quandoque fieri à vaporibus calidis, mordacibusque ex infernis partibus ad caput subvectis, cerebrum atque ejus membranas calfacientibus, mordentibusque. Ex Methodicis antiquis Mnaseus, & qui ipsum insectati fuerunt, putarunt furorem seu maniam esse morbum laxum, quod & animi passio videatur, atque hujusmodi passionem Græci diachisin appellarint, scilicet animi laxationem, seu diffusionem. Quam opinionem docte sane reprehendit Aurelianus, meritoque statuit esse stricturæ, passionemque furentem strictura affici, præsertimque in ipso capite. Quod malum, ni subito probis medicaminibus tollatur, habituatur, atque insanabile redditur. Itaque laxatoriis præfidiis ad ipsius curationem erit opus: & majoribus quoque, cum morbus astrictus sit & magnus. Itaque conveniet primum sanguinis vacuatio tum per venam sectam cubiti dextri internam, tum per cephalicam, tum etiam ex venis frontis sectis molienda est. Complures sunt, qui sola sanguinis vacuatione per venam sectam ab insania evaserunt: magnum enim in his morbis præsidium laxatorium est sanguinis evacuatio, tum per venam sectam, tum cruribus antiquorum modo scarificatis, tum sanguisugis primum hæmorrhoidibus adhibitis, præsertimque si à suppressis hæmorrhoidibus hæc passio eos invaserit, atque postea capitis partibus, potissimumque venis retro aures positis; sæpe enim repetitam hujusmodi vacuationem plurimum prodesse longa experientia deprehensum est. Aurelianus ait: cucurbitulas cum scarificatione primo esse adhibendas præcordiis, & interscapulis (quas Græci metaphreon vocant) deinde occipitio, vertici, atque temporibus capitis. Præstabit tamen, antequam sanguinis perficiatur eductio, clysterem mollem laxatorium, ad alvum prælaxandam, præmitti, vel medicamentum ex leniter laxatoriis, cujusmodi (exempli gratia) erit, si exhibebitur cassia cathartica, ad unciam & semis: vel manna Calabra ad uncias tres, vel syrupus

rosaceus laxativus ad uncias quatuor, cum feri lactis caprilli probe clarefacti libris quatuor. At corpore prius medicamentis vulgo præparantibus dictis fluido facto, juxta Hippocratis præceptum, usum habebunt ventriflua eductoria, cæliotica Græcis dicta, utpote quæ ex elleboro nigro, Melampodio olim (quod Melampodius pastor eo precudes furentes, ut Plinius est auctor, sanaverit) nuncupato, aut ex scammonio, aut ex colocynthide, aut coccognidio, aut denique etiam ex veratro albo ad purgandum per vomitum; à quo quidem cathartico-
rum omnium maximo haud abhorruit etiam Aurelianus inter Methodicos, qui non semel, si sit opus, sed sæpius per intervalla temporum esse exhibendum statuit. Quibus magnis laxatoriis præmissis, atque, ut opus est, reiteratis, convenient capiti raso epithemata ex aquis frigidis actu tamen calidis adhibitis: lotiones item ex dulci aqua, in qua malva, althæa, hordeum, atque chamomelum ebullierint, convenient, scilicet capitis, manuum, atque pedum. Nihil vero utilius ad eos sanandos erit, quam si per plures dies maniaci stillicidio aquæ dulcis fluvialis tepidæ ad capitis futuram coronalem utentur; simulque etiam eodem tempore in aquam eandem tepidam toto corpore, capite excepto, immersi per horam manserint. Hoc stillicidium, inquam, atque balneum bis in die, ante cibum, per horam integram & plus erit continuandum. Eo namque solo præsidio complures insanos atque melancholicos brevi tempore sanavimus; atque hoc est ex utilissimis laxatoriis præsidiis ad hujus mali curationem facientibus. Themison itidem & alii maxime lavacrum laudarunt. Aurelianus denique embasim ex oleo dulci cum althææ decocto factam commendavit. Veteres Medici etiam diuretica, quæ per urinam vacuando laxant, proposuerunt: cujusmodi erit lac quod ex seminibus melonis, cucumeris, althææ, malvæ, portulacæ, petroselini, erisymi, atque apii, cum aqua hordeacea contritis exprimitur; datur ad semilibram hoc diureticum mane per quatuor horas ante prandium: etenim medicamenta illa, è quibus paratur, evacuant humorem biliosum per urinam. Aurelianus itidem leni cum frictione totum corpus perungendum voluit: & cataplasma-

mata ex laxatoriis medicamentis, præcordiis calida adhibenda. Addidit, motum esse utilem, qui fit maniacis gestatis in gestatoria sella, aut in vehiculo, & postea, fortificato corpore, cogendos in deambulationem, vocisque exercitium, quod Græci anaphonesim appellant, descendere. Congruunt quoque colloquia amicorum, discursus, lectiones, disputationes, & similia, de quibus Aurelianus accuratissime scripsit. Asclepiades cantilenas laudavit; insanos vero flagellandos & vinculis coerendos esse summa prudentia existimavit. Alii esse vino inebriandos; alique in amorem seu in venerem persuadendos. Demum affectu perseverante ad cauterium occipitio, & sincipiti, infligendum, atque ad trepanum usque confugerunt.

CAPUT. XI.

De Melancholia.

Melancholia ab humore melancholico, vel, ut plerisque visum est, quod ab eo humore melancholica insania fiat, aut, ut Aureliano placuit, quia in hoc affectu sæpe nigra bilis per vomitum excernitur. Est enim melancholia, ut Paulus scribit, quædam mentis alienatio sine febre, ex melancholico maxime humore nascens, qui mentem occupaverit. Aretæus inquit, melancholiam esse animi angorem in una cogitatione defixum atque inhærentem absque febre. Hippocrates addidit, cum timore & mæstitia absque causa. Id proprii habent melancholici, quod omnibus imaginatio ab humore, vel à vapore melancholico vitietur, lædaturque. Etenim hi plerumque falsis imaginationibus, tum timore atque mæstitia, defixi divexantur. Varii vero corruptæ imaginationis modi, innumerique propemodum existunt: etenim plerumque fit, ut circa illud objectum quod (quo tempore imaginatrix facultas à morbo incipit vitari) in ipsa residet, & cum ipsa familiarius & frequentius versatur, sit melancholicorum angor, timorque, & mæstitia, qua vitiata cogitatione defixi atque decepti mente aberrant. Nonnulli fuerunt, qui cum aquam bibissent, atque in ea forte serpentem vidissent, statim vitiata imaginatione

In lib. 3.
cap. 5.

putarunt, se serpentem bibisse: alii (quos nos sanavimus) eodem modo ranas se bibisse, easque in stomacho auctas alias peperisse, ab ipsisque & praesertim ipsarum vocibus, plurimum molestiae accipere mordicus affirmabant: Alii cum forte (quo tempore melancholiae morbus incipiebat) vel cadaver absque capite, vel ligneam aut marmoream statuam inspexissent, inde se & ipsos quoque capite destitutos existimarunt. Ceterum innumeræ ferme, ut diximus, in melancholicis corruptæ imaginationes, innumerique imaginandi modi observantur: quorum sane singulorum si rationem habere vellemus, nihil aliud profecto esset, quam velle cum ipsis una insanire, siquidem monstruosa quamplura sint, quæ cogitant, & imaginantur. Quorum profecto vitiatarum imaginationum exactam rationem haberi posse, haud est possibile. Signa vero, quibus melancholici deprehenduntur, complura existunt; propria tamen, patognomonica Græcis vocata, sunt, ut timeant, atque mæstitia absque causa afficiantur, causaque ipsorum & mæstitiæ & timoris est defixa cogitatio, seu imaginatio vitiata: inania enim & falsa timent, atque ab iis mærore afficiuntur; unde perpetuo angorem in animo tenent defixum, ut Aretæus recte expressit, atque inhærentem vitiatæ cogitationi: id vero absque febre patiuntur. Pars affecta in melancholia, ut recentiores cognoverunt, est cerebrum, quod mens in eo residens turbetur. Hoc vero aut per se patitur, scilicet morbo in capite existente, ex atra bile in eodem capite genita; aut per consensum, ex universo corpore, aut ex præcordiis capiti humoribus vel vaporibus atris subministratis, in ipsumque subvectis. Ex hypochondriis melancholiae signa sunt, quia præterquam quod melancholicum animi angorem patiuntur, timentque & formidant etiam, quæ non sunt timenda, & citra occasionem mæstitia quoque anguntur, de stomacho conqueruntur, cruditates, acidosque ructus patiuntur, aliquando ardor sive æstuatio hypochondriorum adest, præcordia sursum convelluntur, interim phlogosi quadam divexantur, unde nonnunquam leviter sudant, & aliquantulum refrigescunt. A quibus quidem symptomatibus concoctione levantur, aut alvi excretionem, vel multis flatibus ex-

excretis, vel vomitu, vel denique ructibus editis. Nonnulli veterum, ut Diocles, in quendam pylori affectum inflammationi per similem hanc passionem retulerunt, quo venæ calidiores redditæ humore crudo à stomacho intempestive attracto obstruantur; qua obstructione, calore transpirari, humoreque moveri, ventilarive nequeuntibus, fit quædam in iis venis alteratio, agitatioque ac veluti etiam exinde à calore fere igneo semiputrefactio, ex qua vapores excitantur calidi, acres, adusti; ex quibus juxta varias corporis partes, in quas ab hypochondriis attolluntur, variæ passiones oriuntur: si ad caput ferantur, mentem turbant, melancholiamque homini inducunt: si ventriculos cerebri impetant, epilepsiam; si principium nervorum, spasmus itidem, vel tremorem faciunt: si regionem cordis invadant, palpitationem, & tremorem ejusdem visceris; si stomachum seu os ventriculi, cardiogmon, id est, cordis morsum, fastidium, & non raro syncopen creant. Atque hæc melancholiæ ab hypochondriis generatæ erit ratio: quibusque signis etiam innotescat, nuperrime dictum est. Eadem passio aliquando fit, cum bilis à solis calore aut ab assiduis vigiliis, curis, studio, & similibus causis in capite uritur, atque in nigram mutatur: qua cerebro læso, melancholia itidem excitatur, in qua pauca vel nulla ex iis signis, quæ flatuosam, seu hypochondriacam melancholiam concomitantur, apparent; sed prægressæ dicuntur causæ antecedentes, à quibus sanguis atque bilis flava ustione caloris in nigram mutari potuit. Demum aliquando humor melancholicus, nigrae bilis in toto corpore abundans scilicet, in hepate ob caloris incendium usto sanguine genita, in caput subvehitur, insaniamque melancholicam inducit: hocque facile deprehendetur, præsertim ex causis antecedentibus, urendi sanguinem facultate præditis, ut æstivus calor, cura, tristitia & similia. Accedit etiam totius corporis temperamentum calidum, ficcum, habitus gracilis, & squalidus cum colore obscuriscente. Hæc passio itidem stricturæ & magnæ etiam stricturæ est: quare Melancholici magno cum animi tum maxime corporis laxamento opus habent; eademque fere ex laxatoriis præsidiis ad curationem usui venient, quæ

quæ infanis, furentibusque conducere diximus. Nos, melancholicos omnes, qui nobis in principio curandi occurrerunt, probe & brevi etiam sanavimus: primo in victu ptisanam hordeaceam toto illo tempore instituimus, ova gallinarum forbilia, carnem pullorum gallinaceorum, vel vitulinam, aut hædinam, elixam, non assam, parce tamen exhibentes. Vini loco aquam hordeaceam tepidam cum syrupo boraginato, aut violato, aut similibus conservis saccharo conditis, pro potu dedimus. Pro medicamentis primum medicamentum laxatorium exhibuimus, cujusmodi est, quod ex syrupo rosaceo laxativo ad uncias quatuor atque ex feri lactis caprilli libris tribus, vel quatuor, paratur: aut quod (exempli gratia) accipit syrupi de polypodio compositi uncias quatuor, & addita decoctione florum & fructuum cordialium cum modico fenæ, atque epithymi fit potio; aut quod recipit electuarii lenitivi unciam & semis, confectio- nis hamech. 3. ij. quæ miscentur, ut fiant boli: aut clysterem laxatorium atque mollem injici curavimus. Altera die, modo vires ferant, primum ex secta vena jecoraria dextri cubiti (nisi in regione lienis sit vel dolor, vel tumor) sanguinis educationem instituere; deinde è cephalica, tertio ex incisa vena frontis eandem repetere: demum ut hæmorrhoides, si fuerint suppressæ, sanguisugis iterum aperiantur, ac restituantur consulere solemus. Quantitas sanguinis detrahi censuevit per vices modica. Aliquando etiam, secta interna quoque sinistri cubiti, educationem sanguinis repetivimus, potissimum, ut etiam dictum est, ubi lien istius affectus causam habuerit. Complures veterum Medicorum consueverunt tandem sanguinem mittere cucurbitulis cum scarificatione affixis primo jecori, ventriculo aut ejus ori, atque inter scapulas. At in molienda hac sanguinis evacuatione, vires quantum ferant, semper accurate considerandum erit. In juvenibus, virisque robustis toties sanguinis educationem repetivimus: mox, corpore tum cibus, tum quiete octo aut plurium dierum recreato, atque interim humoribus decocto quodam singulo mane propinato ad uncias quatuor, cum syrupi violati; aut borraginati, aut de soncho ad sesqui unciam paratis, ad electivum laxatorium progressi sumus. De-
co-

coctum vero præparans paratur in jure pulli gallinacei juvenis sine sale, in quo ebullierunt, flores boraginis, buglossi, fumiterræ, violarum, & folia boraginis, sonchi, lupulorum, endiviæ, melissæ, epithymi. Quo toties, ut diximus, ebibito, dedimus aut confectionis Hamech semunciam, cum syrupi rosati laxativi unc. iiij. & cum decoctione supra dicta; quamvis loco syrupi laxativi uncia diacatholiconis, aut electuarii lenitivi dari possit. Quo medicamento corpore laxato, per plures dies utendum erit balneo ex aqua dulci tepida fluviali, si haberi potest; atque stillicidio ex eadem aqua, supra futuram coronalem, bis in die, ante cibum, horæ ad minus spacio: debent (inquam) ægroti eodem tempore & uti stillicidio, & in balneo prædicto manere, toto corpore, capite excepto, immergi. Galenus quoque affirmavit se complures sola humida victus ratione, & balneis prædictis, à melancholica passione liberasse; sed interim opus erit solertium Medicorum prudentia, ut melancholicos decipiant, quomodo usi fuerunt aliqui, in quibusdam, qui existimarunt, se vel serpentem, vel simile quippiam devorasse. Clam enim in excretis aut per vomitum, aut per alvum excrementis serpente aut rana suppositis, ac postea melancholicis ostensis, eam falsam opinionem imaginationemque, ob quam ipsorum animus angebatur, ex animo prorsus eruerunt. Simili artificio ii qui sine capite se esse affirmabant, pileo magno plumbeo capiti superposito, se caput habere cognoverunt. Atque alii aliis modis à Medicis decepti, citra medicamenta à melancholica insania liberati fuerunt. Complures veterum, facta evacuatione sanguinis, purgationem catharticis faciendam, ut etiam dictum est, voluerunt; scilicet elleboro nigro, epithymo, thymo, colocynthide, vel etiam, passione non cedente, veratro albo: quod tamen non nisi in robustis, neque sine diligenti (ut Aretæus expressit) corporis, humorumque præparatione, ut vomitioni vomituros assuefaciant, atque etiam humores fluxiles reddant, Medici usurpare debent. Paulus atque alii exhibebant succum absynthii per plures dies à minima portione inchoantes, ascendentesque ad geminas usque drachmas singuloque mane ex aqua exhibebant, vel ejusdem herbæ

decoctum ad uncias quatuor: quod medicamentum magis conducit illis, si una & ructus acidus, & cruditates patiantur, flatibusque in hypochondriis abundant; quibus summopere conducent stillicidia ad stomachum, atque ad sinistrum hypochondrium ex oleo chamomelino, anethino, amygdalino dulci, aut de mentha, aut ex pluribus mixtis, calidisque ex alto ad stomachum, hypochondriumque stillicidii modo cadentibus; aut ex aquis sponte nascentibus, aut bituminosis aut sulphureis; aut ex decocto chamomeli, althææ; betonicæ, seminum lini, fœniculorum, parato stillicidio. Ad easdem quoque partes, si flatibus distendantur, aut aliquomodo doleant, utilissimum erit, si cucurbitula magna, cum flamma, aut plures affigantur: etenim calore eas partes roborant, flatusque & humores egregie digerunt, eaque ratione causam, & materiam hujus passionis. Aliqui ad eos melancholicos, qui prædictis auxiliis medicis pristinae prudentiæ minime restituuntur, ad usum fonticulorum cum in cruribus tum in brachiis tanquam ad sacram anchoram confugiunt. Atque hæc de melancholicorum curatione dicta sint.

CAPUT XII.

De tussi.

TUssis symptoma est facultatis expultricis partium respiratorii servientium, potissimumque pulmonum, tracheæ arteriæ, thoracis, pleuræ membranæ, diaphragmatis. Etenim eo motu partes thoracis conantur expellere quod noxium est, non secus quam cerebrum sternutamento, & stomachus vomitione humores molestos rejiciunt, propelluntque. Hujus vero passionis, scilicet tussis, causæ complures sunt, quippe (ut Dogmatici docent) caliditas, ut in febribus hæcticis, frigiditas, ut in aquilonari constitutione hyeme vigente, humor aut infarctus in pulmonibus, aut in eos ex vicinis partibus resudans, tum ex phlegmone pleuræ membranæ, vel diaphragmatis; vel alterius thoracis partis; tum ex vomica, nonnunquam per tussim diuturnam veluti grandines quædam excretæ sunt: & aliquando cal-

calculus magnus, quo excreto, tussis statim desit. Denique humor tussim excitans ex capite frequentissime destillat in pulmones, aut in tracheam arteriam. Ceterum si humor distillans ex capite (Paulo auctore) in nares decumbat, affectum facit, qui Græcis *κορυζα*, & Latinis gravedo dicitur: si in fauces & palatum, Græcis *κατάρρῳ* & nostris destillationem vocatam inducit, si guttur & asperam arteriam, ut etiam membranam internam, quæ hanc integit, exasperaverit, *βρόγχον* & *ἀσθμα* Græcis itidem vocatum, atque Latinis vocis raucitatem; demum si in asperam arteriam, & in pulmones fluxio irruat, tussim excitat. Quæ aut sicca est, id est, absque sputis, ut in hecticis apparet: vel humida, quippe cum sputis; hæc iterum, si ex pituita viscida & lenta fiat, vel infarcta pulmonum cavitatibus, vel ex capite decumbente, magna est: magna itidem existit, sed admodum molesta, si ex destillatione humoris tenuis fiat: etenim propter substantiæ tenuitatem humor ægerime expellitur, unde magnis conatibus contendit natura, ut eum humorem propellat. Parva vero tussicula fit, sed (ut ajunt) ferina, quæ ab humore vel acris, vel falso excitatur, diuturna que, nisi statim tollatur, evadit, phthisis nuncia. Eodem modo arteria ulcerata tussicula inducitur, quæ etiam in tabem, ni cito medicamentis conquiescat, homines deducit. Quæ humorum in pulmones decubitu fit, hisce signis innoscit: sentiunt enim in thorace gravedinem, cum vehemente tussicula; si humor, uti dictum est, acris vel falsus sit; ubi autem pituitosus, magna est, cum sputis humorem ex capite delabentem colore atque substantia denotantibus, difficulter respirant, cum vocis obtusione, & vomitu cibi, qui à tussis vehementia excitatur; nonnunquam adest quoque febricula, præsertim si humor decumbens sit calidus, scilicet acris, vel amarus, vel falsus. Hasque tussis ferinas vocant, phthisis prænuncias: atque tot modis homines tussi vexari solent, atque ab iis causis, quas adduximus. Ceterum his præmissis, an hæc passio stricturæ vel solutionis sit, vel mixta potius ex strictura & laxitate, videndum est. Certe non possum non vehementer admirari Themisonem atque Thessalum præcipuos Metho-

dicæ sectæ & fautores & auctores voluisse (si tamen Aureliano credendum sit, qui de ipsis hoc affirmavit) tussim esse morbum laxum, fierique solutione, eo præsertim argumento, quod cum tussi humores copiosius excernantur. Quod tamen maxime à veritate videtur alienum. Neque enim quælibet purgatio aut evacuatio morbum laxum facit; at illa solummodo, quæ cum immoderata sit, vires maxime resolvit, atque corporis actiones lædit: siquidem nulla evacuatio vel purgatio humoris vel sanguinis moderata, quæ corpus non lædit, morbum laxum inducit. Contra vero, ubi humores vel sanguis ita immoderate profluant, ut ista fluxio corpus & lædat & vires maxime dissipet, ac resolvat (cujusmodi est immoderata hæmorrhagia vel per vomitum, vel per tussim sanguis immoderatus profluens, vel hæmorrhoidum, vel menstruorum insigne profluvium) profluentem laxamve passionem inducit. Unde hæc quidem evacuationes, quod naturam manifeste lædant, morbi laxi dicuntur. De qua re accurate scripsimus superius in libro secundo. Hinc etiam cum Mnasea, & Sorano, Aurelianus videtur damnandus, qui tussim humidam affectum mixtum esse voluit ex laxo atque adstricto; cum nullo modo facta cum tussi excretio per sputa, solutionem seu laxitatem denotare queat: cum moderata sit, minimeque corpus offendat. Etenim necessario ut evacuationes per tussim morbi sint, hominis tussientis corpus graviter lædere debebunt; cum vero excretio in tussi (modo immoderata non sit) corpus non lædat, quomodo ipsam solutionem facere poterimus? Quare rectius, ut credidimus, tussis stricturæ magis, quam solutionis passio erit: ut humor intus pulmonum cavitatibus infarctus, dolor thoracis, gravitas, & dispnæa, febris, atque similia maxime decernunt. Unde laxatoriis medicamentis, ut tollatur, opus erit. Inter quæ primum locum habebit sanguinis evacuatio è secta dextri cubiti vena interna: quam educationem præcedet aut clyster mollis laxatorius, aut medicamentum leniens, quo leniter alvus laxetur; hujusmodi erit, quod accipiet, exempli gratia, pulpæ cassiæ Abissinæ unciam & semis, sacchari candidi pulverizati unciam semis; aut cassiæ supradictæ unciam; & man-
næ

næ Calabræ uncias duas, cum saccharo supradicto fiant boli: aut dabitur in potione medicamentum, quod aqua cum rebus pectoralibus, decocta dissolutum, nimirum, si accipias mannæ Calabræ uncias duas, fyrupi violati laxativi uncias tres: aut fyrupi laxativi unc. iij. mannæ electæ unc. ij. & cum prædicta potione dissolvas; parabitur vero decoctum, accipiendo foliorum tussilaginis, capillorum veneris, pulmonariæ recentis, althææ, florum violarum, borraginis; an. pug. ij. Jujubas maturas siccas, pruna sebestena, num. x. passularum dulcium sine vinaceis, hordei mundi, seminum fœnugræci an. unc. med. radicis glycyrrhizæ contusæ, radicis althææ an. un. i. bulliant in sufficiente quantitate aquæ ad consumptionem tertiæ partis; atque hac decoctione pharmaca laxatoria in tussientibus propinanda, dissolventur. Hoc etiam decoctum plurimum juvabit tussientes, si quotidie, ad semilibram, calidum, mane, ante cibum, cum mellis modico, assumatur. Quod longe efficacius tussim vel etiam antiquam compescet, si addita sit uncia radicis iridis siccæ, minutim incisæ, & cum prædictis decoctæ. Mastahaleb Ægyptiorum vocata potio tussientibus maxime utilis est, quæ paratur, accipiendo seminum malvarum, althææ, fœnugræci, urticæ, fœniculorum dulcium, an. unc. med. radicis glycyrrhizæ rasæ, althææ caulium siccatorum, hordei mundi, passularum sine vinaceis, an. unc. i. jujubarum, sebesten an. nu. x. Macerentur per noctem in aquæ fontanæ libris quinque, & postea bulliant, quoad tertia pars fuerit absumpta; expressioni adde mellis optimi despumati uncias quatuor, & iterum modice ebulliant: singulo mane semilibra calidi hujus decocti propinabitur. Longe plura mastahaleb ad tussim accommodata fuere in libris de Medicina Ægyptiorum à nobis perscripta. Quæ Medicinæ studiosi habebunt in libris secunda editione cum additionibus imprimendis. Aliqui exhibent, pro singulari medicamento, singulo mane, calidum, quod accipit aquæ chamomeli unc. iij. sacchari candidi unc. med. aut mellis despumati cochlearis mensuram. Datur & hydrelæum, aut oleum amygdalinum dulce recentissimum, cum saccharo candido, ad uncias quatuor. Alii propinant fœnugræci decoctum

cum melle; alii decoctum hyssopi, ficuum, rutæ, aut marrubii itidem cum melle. Datur vero & diuturnis tussiculis & fluxione calida ad pulmones, vel ad asperam arteriam delabente obortis; lac tepidum, singulis diebus, jejuno stomacho, ad uncias quatuor, aut asininum, aut caprillum aut humanum. Datur etiam, pro eclegmate, massa ex saccharo candido, atque ex oleo prædicto constans, ad unciam cum eunt dormitum. Alii allium sub cineribus decoctum, cum melle eodem modo delingendum exhibent: aut butyrum recens cum melle, aut refinam omnem, itidem cum melle; aut radicem bryoniæ, vel dracunculi, vel ari, cum melle coctam: aut nasturtium tritum cum melle; aut eclegma Alexandri ex æquis portionibus succi marrubii atque mellis. Dioscorides commendavit in difficillima tussi sulphur vivum in ovo devorandum: duas itidem baccas lauri detracto cortice tritas ex vino. Quod pertinet ad externa, inunctiones commendantur, ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, butyro recenti, pinguedine gallinæ, oleo in quo radix althææ fuerit decocta. Nonnulli sebum bovinum calidum plurimum ad concoquendas tusses commendant. Inungunt pectoris partes, atque dorsum quod inter scapulas est. Fomenta utilissima sunt ex decocto althææ, chamomeli, malvarum, fœnugræci, lini & similium, spongiis adhibita thoraci; aut lanæ molles amygdalino oleo recenti madidæ, calidæque utilissime adhibentur: at hæc vesica semiplena supradictis oleis calidis, si eodem modo adhibeatur, & diu detineatur, non minus tussim concoquere potest. In victu tussientes cibis parce vivant, pro potuque vino diluto dulci, aut aqua hordeacea cum saccharo, aut mulsa diluta; & servetur quod in scola Salernitana ita legitur:

Esuriat, sitiât, vigilet, qui rheumata curat.

CAPUT XIII.

De asthmate

Medici suspiriosos, atque asthmaticos vocant, qui veluti citatiori cursu sine febre respirant: & orthopnoicos, qui suffocari metuentes omnem figuram totius thoracis rectam, respirando servant; aut qui non nisi recta cervice respirant. Etenim asthma est motricis facultatis symptoma, in quo ægri crebra tussi correpti spiritum sine sono atque anhelatione ducere nequeunt. Causæ sunt, aut humor crassus viscidusque bronchia seu pulmonum cavitates infarciens, sive in eo viscere collectus & retentus, sive ex capite in ipsum delapsus, asperasque arterias obstruens ipsisque pertinaciter hærens: unde & sonus, & quandoque stertor, respirando, in asthmaticis auditur: aut tuberculum in pulmonibus genitum, cavitates asperæ arteriæ obstruens, in pulmone vel in spina interius genitum: aut vehemens pulmonum resiccatio: aut abscessus in iisdem pulmonibus factus. Ab omnibus hisce causis læsis pulmonibus, ægroti cum tussi ægerrime respirant, omniumque maxime orthopnoici. Si vero hoc malum fiat ab humoribus, omnes cum tussi anhelant, & sputis pituitosis abundant: qui vero à tuberculo asthmate vexantur, parum aut nihil expuunt; atque etiam multo minus, qui pulmonibus vehementer siccatis difficulter respirant: hi quidem plane siccam tussim habent. Ex abscessu vero tussiant cum sputis, quia ex ipso in pulmones humiditas refudat, quæ tussi excitata expellitur. Malum est sane hoc & diuturnum & plurimum timendum, à quo, nisi principio probe medicamentis tollatur, ægre spirantes eo vel cito suffocantur, vel ad mortem usque detinentur. Esse stricture passionem, & magnam quidem, neminem latere putamus, licet etiam fiat cum multa sputorum excretionem, quæ vacuatio nedum, quod laxus (ut perperam Themisoni, & Thessalo Medicis visum fuit) morbus non sit, non erit cohibenda; sed quinimo, si laxatoriis foveatur, plurimum suspiriosi sublevantur, atque juvantur. Itaque victus ratio prorsus eadem erit præscriben-

benda, quæ superiori capite præscripta fuit tussientibus. Cibi enim erunt exhibendi boni succi concoctu faciles, qui & extenuent, & detergant, cujusmodi erit ptisana hordeacea, cum porro cocto, vel melle: ova sorbilia cum saccharo, carnes hædinæ, vitulinæ, aut pullorum gallinaceorum, aut avium montanarum, sed in modica quantitate. Vino dulci, albo, non generoso modico utantur; reliqua in victus ratione servantur, quæ in tussientibus servanda expressimus: nunc particulatim ad præsidia laxatoria asthmaticis congruentia descendimus. Phlebotomia dextri cubiti secta vena interna asthmaticis convenit, si modo vires commode ferant. Eadem purgantia, quæ tussi vexatis auxilio sunt, etiam suspiriosis conveniunt: aliqui efficaciora cathartica offerunt, cujusmodi est agaricus trochiscatus ad drachmam & semis; & trochisci alandal ad obolos duos; aut catapotia, vel cochia, vel foetida, vel de hiera cum agarico, ad drachmam & semis. At eductoria medicamenta longe utiliora erunt, quæ in potione propinabuntur. Clysteres simpliciter laxatorii, & cum catharticis, conveniunt. Primas partes inter medicamenta expectorantia, quæ per os assumuntur, scylla habere videtur, quod scilicet valenter extenuet, & detergat; unde mel scyllinum, acetum, atque oxymel itidem scyllinum est efficacissimum. Oribasius jus galli veteris dari summopere commendabat, si singulo mane jejunis ad semilibram calidum exhiberetur: gallum rufum, & decrepitum sale infarciebat, cum porro, & anetho multo, & oleo dulci & pingui decoquebat. Nonnulli thapsiæ radice obolos quatuor, cum anethi seminum ℥iij. ore assumendos commendarunt: vel succum expressum ex radice ad obolos tres cum iisdem anethi seminibus; aut gummi ejusdem thapsiæ obolum. Utile quoque erit decoctum hyssopi, marrubii, iridis radice siccae, atque adianthi, ex melle epotum. Non minus etiam decoctum radice helenii, itidem cum melle. Ex eclegmatis vero datur pulmo vulpinus siccatus ex melle. Botrys cum vino mulso, bitumen, ammoniacum, & succus radice bryoniæ, ad drachmam, ex melle delingenda dantur. Dant quinetiam complures sandaracham tritam, in exigua quantitate, scilicet ad semi obolo-

obolum, ex vino mulso. Sulphur itidem vivum ex ovo forbili gallinaceo. Præterea audent aliqui arsenicum summe exitiale venenum illis exhibere. Narrant quidam nepotem patris fratri decrepito orthopnoico, ut eum interimeret, clam in ferculo ex cucurbita parato porrexisse arsenicum, eoque non modo non interemisse decrepitum, verum & ab asthma prorsus sanavisse. Ex externis medicamentis eadem, quæ ad tussim meminimus, erunt admovenda; sed hæc præterea, nempe emplastrum laxatorium, quale Paulus parabat ex lolii farina, ficubus ficcis pinguibus, resina, cera, atque melle. Nonnulli sinapismum pectori admovendum, ab eoque ulcera excitata diu aperta servanda, ut per ipsa ex thorace humor resudet, plurimum commendarunt. Ægyptii pectus inurunt, non ferro, aut alio metallo ignito, sed involuto ex lineis petiis parato, atque incenso: de quo inustionis modo atque usu nos in libris de Medicina Ægyptiorum secunda editione imprimendis, satis accurate agemus.

CAPUT. XIV.

De palpitatione seu tremore cordis.

Cordis palpitationem etiam ejusdem visceris tremorem vocant, quod cor palpitando tremere videatur: siquidem motus est cordis depravatus à natura inceptus, qui à morbo impediante non perficitur. Facile hic affectus deprehenditur: quandoquidem ægri evidenter cor palpitare sentiant, aut eo modo moveri, quo aliarum partium palpitationes ex flatu excitatæ, observantur: pulsus enim motumve similem aliis palpitationibus ægri apertissime percipiunt. Hæc vero passio fit ab omnibus, quibus cor lædi potest; læso etenim corde, cujus proprius est motus ille systolis, atque dyastolis, id est, constrictionis, & dilatationis, læditur & necessario ipsius motus, vitiaturque. Nonnullis visum est hunc affectum fieri ab iis omnibus, uti dictum est, quibus cor graviter lædi potest, à quibus & syncope quoque fieri potest, scilicet à forti intemperie vel calida vel frigida, aut venenoso humore, ab erysipela-

te, vel inflammatione, aut à tumore præter naturam; inter has vero omnes præcipuas causas, Galenus statuiffe visus est aquam in pericardio collectam impredientem, quominus cor moveatur; à qua causa si fiat palpitatione, sentiunt evidenter hoc malo vexati cor ipsum perinde, ac in aqua positum, moveri; fit sæpe etiam tumore præter naturam vel humido, vel duro. Recentiores addunt abscessum, sanguinis abundantiam in pericardio collectam, vapores venenosos cor petentes, uti in febribus pestilentibus. Malum est vehemens, quod syncopen & mortem minatur; ni cito auxiliis occurratur. Stricturæ autem passio est, & non solutionis, ut perperam aliquibus visum fuit. Quandoque tamen non negandum, esse morbum laxum, utpote quando habet conjunctam syncopen: cujus quidem palpitationis meminit Galenus in 2. libro aphorism. Hippocratis, ita scribens: Quomodo is, cui una cum animi deliquio cordis vehemens palpitatione acciderat de repente de medio sublatus est. Quare palpitatione per se sola stricturæ passio est, sed si habeat animi defectum conjunctum, mixta erit ex laxo & adstricto; de qua nos posterius in ultimo libro hujusce operis accuratius agemus. Nunc vero de sola palpitatione quæ morbus adstrictus existit, agimus. Cujus profecto curatio, quod passio stricturæ magna vehemensque sit, fiet magnis laxatoriis, inter quæ phlebotomia unum est ex maximis laxatoriis quæ hoc malo vexatos juvant. Gal. de hoc præsidio inquit: *Palpitatione autem visceris hujus pluribus integra valetudine degentibus, tum adolescentibus tum adultis, subito, sine alio manifesto accidente, evenire visa est; atque omnes eos sanguinis detractio juvit. Atque hoc accidente plane liberati sunt, qui post sanguinis missionem usi sunt victu, & medicamentis, quibus esset extenuandi facultas.* Itaque qui hoc malo vexari solent, consultius agent, si servata victus ratione extenuantis facultatis, semel aut bis in anno sanguinem secta vena, aut adhibitis cum scarificatione cucurbitulis, inter scapulas, aut cruribus Ægyptiorum modo scarificatis, sibi ipsis adiment, vel, si hæmorrhoides solitæ fuerint interceptæ, etiam sanguisugis appositis venas hæmorrhoidales aperiri curabunt; at si in mulieribus hoc malum ex suppressis menstruis

In 2. aphorism. com. 41.

In lib. 5. de loc. affect. cap. 1.

occasionem habuerit, tum medicamentis, quæ menses movere apta nata sunt, mensium purgatio erit restituenda, aut cruribus, uti dictum est, scarificatis, vel secta vena pedis utriusque interna juxta talum. Juvabit quinetiam, præter sanguinis evacuationem, si corpora eorum, quibus palpitatio cordis fieri solet, levibus eductoriis, laxatoriisve medicamentis laxabuntur, præmissa tamen humorum præparatione per extenuantes potiones, quales sunt, quæ ex jure pulli juvenis sine sale in aqua elixi, additis buglosso, boragine, agrimonio, petroselino, melissa, seminibus vel etiam corticibus citri, parari solent; dantur mane jejunis ad uncias quatuor, vel quinque. Medicamentum accommodatissimum erit ex laxatoriis rhabarbarum, aut agaricus, aut veratrum nigrum, aut senna, aut turpetum: horum enim ex vino aromatico infusum erit propinandum: aut pulvis ex vino, præsertimque rhabarbari, agarici trochiscati, aut turpeti, aut senæ foliorum, ad drachmam. Ex compositis hiera erit accommodatissima, diaphænicon, hamech, diacatholicon. catapotia de tribus cum rhabarb. & de hiera cum agarico, cochia etiam vocata cum veratro nigro præparata, & similia. In debilibus corporibus præstabit usus rhabarbari, vel agarici, cum manna Calabrica, vel melle rosaceo laxativo, vel syrupo rosaceo itidem laxativo. His medicamentis purgatis corporibus, convenient deinde conservæ buglossi, boraginis, rosarum, florum rorismarini, cum seminibus & corticibus citri, cinnamomo, aut cassia aromatica, aut carpobalsamo. Opopbalsamum vero per os devoratum, ad obolum, magni adjumenti esse solet. Radix quoque angelicæ transylvanæ, ad obolos duos, singulo mane, ex vino jejunis epota, plurimum juvabit. Ex compositis autem convenient Diambra Mesuæ, Diamoschum dulce, diarhodon Nicolai, aromaticum rosatum, caryophyllatum, diacalamintha, diatrion pipereon, & similia, quæ frigidiori tempore potius, quam æstate, convenient: atque inter omnia theriaca magna antiqua, fabæ magnitudine, multis diebus devorata. Exterius vero calidæ inunctiones in regione cordis ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, anethino, irino, & in quo althæa, vel flores cyclaminis incocti

fuerint. Fomenta itidem ex aqua cum modico vini albi aromatici, in qua fuerint decocta, althæa, chamomelum, rosæ, santalum flavum, fœnugræcum, anisum, & similia. Epithemata quoque parata ex aquis melissæ, boraginis, chamomeli, rosarum; florum citri, ad libram, cum speciebus cordialibus temperatis, caryophyllis, santalis flavis ad obolos sex, cum obolo croci, & vino albo aromatico ad uncias duas. Sequuntur morbi adstricti, quæ stomachum sæpius male habent: cuiusmodi est cibi fastidium, appetitus caninus, & similes alii: de quibus cum in libro sexto scripserimus, quantum præsens illa illius libri occasio requirebat: pauca nunc de iis dicemus.

C A P U T. XV.

De cibi fastidio, appetitu canino, atque siti.

NOstri cibi fastidium vocant, malum, quod Græci ἀνορεξία dixerunt, scilicet cum stomachus aut intemperie, ut inquit Paulus, vitiat, aut humorum redundantia pressus, cibos averfatur. Cujus quidem causa plerumque est humor corruptus vitiosus, in stomacho contentus imbibitusque, aut ad ipsum aliunde veniens, aut prorsus naturalem stomachi facultatem sua prava qualitate extinguens, ut fit in febribus pestilentibus & malignis phlegmonis internis. Qua de causa plures maluisse mori, quam cibum assumere, auctor est Hippocrates in epidemiis, & nos sæpe in praxi vidimus. Etenim prorsus extincta facultate sentiente in stomacho, aut à pravis, summeque putridis humoribus, aut à vaporibus, tollitur sensus suctionis venarum, qui, ut Galenus docuit, naturalis fames est: ubi vero vitiosus in stomacho continetur, non plane adimit, sed diminuit sensum exuctionis venarum; & exinde appetentia cibi deficit, hominesque cibos averfantur. Plerumque autem humores vitiosi qui hoc malum concitant sunt calidi, ficci, putridi, & corrupti, quemadmodum frigidorum humorum stomachum alterantium proprium videtur, ut cibi appetentiam faciant: unde fit, quod cibos abhorrentes plerumque plurimum

num sitiant, ructusque habeant nidorosos & fætidos. Aliquando etiam fit cibi fastidium ob affectum plethoricum aut abundantiam crudorum humorum, quam corpus dum non digerit, non inanitur etiam: unde homines quasi cibis, ut ajunt, saginati, eos non appetunt. Hunc affectum morbum adstrictum esse, nemo est, qui contendat, ni fiat in maligno lethalique morbo, scilicet naturali facultate resoluta, atque extincta. Itaque laxatoriis hæc passio, ut tollatur, opus habet medicamentis. Humor enim vitiosus, in stomacho infarctus atque adstrictus, sensum exuctionis diminuens aut vomitu, aut ventrifluo evacuandus medicamento. Vomitus promovebitur aqua tepida copiosius epota, aut hydrelæo calido, aut decocto althææ, aut oleo dulci, vel similibus aliis vomitoriis epotis. Ventriflua vero, quibus per alvum humores corrupti purgantur, atque huic negotio sunt accommodata, atque alia hujus mali curationi congruentia, nos accurate in libro sexto circa finem prosecuti sumus: ibi studiose lector ea deprehendito; neque enim eadem repetere voluimus. Unum tamen non est in præsentia dissimulandum, nempe ad hanc passionem adstrictam tollendam nos ibi acida, austera atque subaustra plurimum commendavisse: quod fortasse aliquis dubitavit num Methodicorum placitis convenire posset: siquidem acida, subaustra, atque austera sint medicamenta adstrictoria, non nisi laxo morbo congruentia. Veritas erit, appetitum acido atque acetoso sapore plurimum gaudere, atque excitari. Acida namque omnia incidendo, extenuando sine acrimonia, partes humoribus adstrictas, tumentesve commode laxare possunt. Quare mirum non est, si obstructis conveniant, atque suppressæ urinæ non minus, quia crassos humores extenuant, atque detergunt: tenuissimarum etenim sunt partium; quibus de causis merito laxatoriorum medicamentorum genere à nobis comprehensa fuerunt. Acetosa vero habent præter acidum saporem etiam modicum austeri mixtum, qui sapor, ut etiam Galenus in lib. 5. simplicium docuit, in internis viscerum obstructionibus tollendis auget roborando facultatem acidorum incidentem, extenuantem, aperientem, atque ab infarctu meatus obstructos li-

berantem; unde acidus fructus atque acetosus, itidemque medicamenta acida, acetosaque stricture passionibus internis non parum congruere videntur. Cibi fastidio opponitur passio Græcis acynodis orexis dicta, & à nostris caninus appetitus, quod perinde, atque canes facere solent, hoc malo vexati plures cibos appetentes devorent; qua ciborum multitudine stomacho gravato, neque citra noxam eam stomacho ferre valente, ad vomitum ducuntur, eosque vomunt, posteaque iterum plures vorantes, & stomacho iterum gravato, eosdem revomunt. Fit hæc passio, ut plurimum à frigido ventriculo, potissimumque ab humore frigido, crudo, acidoque, exuctionis sensum, perinde ac suctus naturalis in stomacho facere solet, concitante. Hi non sitiunt, acidus ructus habent, cruditatibusque abundant, unde nauseabundi facti sæpe vomunt. Differt hic affectus à bulimo, id est, ab ingente fame, quæ passio solutionis est; etenim hac passione vexati cibos quidem multos assumunt, qui usque adeo à naturali calore coquuntur digerunturque, ut exinde corpora maxime resolvantur. Porro cum caninus appetitus stricture morbus sit, proinde laxatoriis quoque tollitur, quibus vero, qualibusque, ad hunc affectum adimendum uti debeamus, in sexto libro, in quo de cibi fastidio scriptum est, ostendimus: Non minus, quam etiam fecerimus de medicamentis ad sitim compescendam, cujus curationem ibi quoque tradidimus. Qui affectus itidem ex adstrictis est, cum, ut ibi diximus, foveatur aut à summa caliditate partium internarum, aut à præsentia humorum calidorum. Aliquando vero sitis non stricture passio, sed solutionis esse videtur, cujusmodi fieri solet ab æstuosissimo calore febrium ardentissimarum synocharumque, & maxime æstuosarum: in quibus merito omnes Medici algidam aquam propinant; de quibus superius à nobis scriptum est, & fortasse aliquid etiam rursus dicturi sumus in ultimo libro hujus operis, cum sermo à nobis fiet de morbis mixtis ex adstricto & laxo, quo genere sitis quoque comprehendi potest.

CAPUT XVI.

De hepatis atque lienis obstructione, & scirrhusi.

HEpar obstructionibus maxime est obnoxium ob venas capillares per ipsius visceris cavam & gibbam partem, & à vena cava vocata, & à porta disseminatas. In his vero fit obstructio aut ex flatu, aut ex crasso lentoque humore intercluso atque infarcto. Causæ antecedentes sunt cibi crassi lentique nutrimenti, vinum crassum, nigrum, & dulce, aut aqua pro potu, vel in ciborum usu palustris, & cænosa, exercitium, balneæque à cibo. Paulus scribit: gravitatem cum distentione & doloris sensu in dextra præcordiorum parte, nullo substante tumore, nullaque febre urgente, venarum significare obstructionem in hepate, aut in cava ejus parte, aut in gibba, scilicet in ipsius venis parvis à cava vena atque à porta exporrectis. Lien quoque à melancholico humore sæpe obstruitur: cujus quidem passionis notæ sunt, ut in liene obstructo ægroti sentiant gravitatem, distensionem, atque dolorem gravem. Patiuntur vero, quod est gravius malum, hæc duo viscera, scilicet jecur, atque lien, tumorem scirrhusum, scirrhusum Græcis appellatum: de quo nunc quoque pauca sunt à nobis dicenda. Plerumque in hepate post aliquam obstructionem, atque etiam manentibus in ipso & auctis obstructionibus, tumor fit, aliquando cum inflammatione (de quo superius sufficienter egimus) & aliquando citra inflammationem, qui facile, tenuioribus humoribus digestis, crassioribusque induratis, congelatisve in scirrhusam duritiem mutatur. Proinde de eo, qui ex phlegmone fit, Paulus ita inquit: *At si tumor in scirrhusam affectionem deciderit, dolores quidem remittunt; sed tumor cum duritie est conspicuus: quæ ambiunt partes extenuantur, & tempore procedente difficulter poterunt discerni, quippe aqua inter cutem protinus committatur, & tota præcordia humiditate conteguntur.* Aurelianus ceteris accuratior in scirrhusis signis prosequendis visus est; primo enim signa meminit omnibus scirrhusi affectis communia; & postea propria: inquit enim: omnes gravedinem sentire, difficul-

Gal. lib. de
costit. artis
med. c. 17.

culter spirare, eoque difficilius in itinere & ambulationibus clivosis, pigros atque tardos esse in motu, anhelantes, siticulosos, ipsorum colorem mutari, pedes tumefieri, aliquando simul cum his adesse latentem febriculam, hydropisin, suffusionem, atque continuam cibi corruptionem. Ex propriis vero signis hepaticæ scirrhis, est durities extans in dextra præcordiorum parte schemate rotundo, costis ex aliqua parte subjecta, & propterea veluti decisa, ex alia vero parte circumscripta atque rotunditate terminat, sæpe color auriginosus sive arquato similis apparet: urina veluti sandarachæ colore turbata: accessionis tempore dolor extendens usque ad dextrum jugulum; difficilis supra latus sinistrum decubitus, siquidem dextræ partes tumentes suo pondere propendentes sunt, idcircoque gravedine ob pondus suspensi jecinoris, punctione, ob distractam ac divulsam membranam, cui jecur adnexum est, & quæ cum diaphragmate colligatur, læsi commode eo decubitu minime uti possunt. Egestionem apparent biliosæ. In lienis vero scirrhis, apparet extans durities, atque saxea sub parte sinistra præcordiorum schemate longo porrecta, & veluti pectus invadens, vel umbilici sæpius transgrediens finem, atque latitudine superans, nunc minime, nunc vehementer, ut omnia coherrentia videantur, ut nihil videatur sub costis inane jacere, quod tamen vacuum in sanis deprehenditur, & insipientes eo falluntur, ut membranam tumere sive extare putent, quam Græci peritonæon vocant: color plumbeus, atque accessionis tempore dolor tendens ad jugulum sinistrum, & palam, & difficilis supra dextrum latus jacendi copia. Plerique memorant pediculorum multitudine ægrotantes affici, & graviore per somnum sudore, attestante veretri in officio ventris erectione, & assiduo è naribus sanguinis fluore. Præterea in ipsis os færet (quæ & Paulus expressit) gingivæ exeduntur, ulcera in cruribus oborta cicatricem non recipiunt, atque varices itidem in cruribus apparent. Utraque viscerum passio stricturæ est, ea excepta, quæ cum profluvio sanguinis è naribus obstructum aut induratum jecur aut lienem tenet; hæc enim habet conjunctam solutionem: de qua passione in ultimo libro agemus; nunc de

de utriusque visceris obstructionis & scirrhusis curatione per laxatoria agimus à phlebotomia magno inter cetera laxatoria medicamento exordientes. Nam horum viscerum obstructio atque scirrhusis ratione partis affectæ magnæ passiones non immerito sunt judicandæ, cum ipsas aqua primum inter cutem subsequatur, à qua postea homines intereunt. Itaque viribus consentientibus, mittendus erit sanguis, in hepatica dextri cubiti hepatica secta vena, & in splenica sinistri cubiti eadem vena secta: sanguis vero in copia modica adimeretur, hæc quidem evacuatio, maxime potest laxare viscera hæc adstricta. Si vero in hoc malum hæc viscera ex suppressis vel menstuis, vel hæmorrhoidibus, inciderint, secunda erit vena tali interna in mulieribus, aut crura more Ægyptiorum erunt scarificanda, atque hæmorrhoides erunt aperiendæ, ut solita evacuatio, qua intercepta hoc malum factum est, restituatur. Aurelianus ait cucurbitulas cum scarificatione hepatis atque lieni induratis vel obstructis adhibitas juvare, atque etiam hirudines iisdem partibus appositas haud leve laxamentum in ipsis inducere posse. Post sanguinis vacationem purgantia usum habebunt, inter quæ laudantur vomitoria, vel etiam veratro albo ex Aureliano molienda. Diocles elleboro nigro per ventrem purgabat: Praxagoras, atque Erasistratus, in jecore obstructo, aut indurato vomitibus iisdem atque ventrifluis utebantur. Nostri vero ad hujusmodi mala, utuntur rhabarbaro, aut agarico, aut colocynthide, aut centauro minore, aut turbit, atque ex his simplicibus composita parant, eaque exhibent. Nonnulli ex antiquis laudarunt sudorificorum usum quo sudores moverentur; at ubi tumor, sive scirrhusis induruit, inutilis videtur: quia sudore tenuiores humores absumuntur; unde crassi, & lenti magis siccati, tum crassiores, tum magis lenti evadunt, tumoremque reddunt sanatu difficiliorem, clysteres quoque utiles erunt molles, laxatorii, ex decocto malvæ, althææ, foenu-græci, lini, chamomeli & similibus parati cum oleo chamomelino, aut dulci amygdalino, aut anethino, cum melle, aut saccharo rubro, & sale. Exterius autem ad partes induratas, aut obstructas, utiles sunt inunctiones calidæ ex oleo chamo-

melino, amygdalino dulci recentissimo, vel ex eo in quo radix cucumeris sylvestris, aut althææ, aut cyclaminis, aut aristolochiæ rotundæ, aut bryoniæ fuerit incocta; oleum de caparibus, de floribus cyclaminis, irinum, lilinum ad hujusmodi durities emolliendas est maxime accommodatum; eodem modo pinguedines gallinæ, anseris recentes, & medullæ vitulinæ, hædinæ, porcinae, atque ovinæ, si calidæ adhibeantur plurimum juvant; eodem modo ex ipsis paratis unguentis cum succo cyclaminis, bryoniæ, althææ, ebuli, erit utendum; non minus fomentis utendum erit, quæ ex chamomelo, meliloto, althæa, & iridis, capparis, cyclaminis, atque sylvestris cucumeris radicibus, seminibus fœnugræci, lini, fœniculorum, in aqua cum modico vini albi aromatici decoctis parantur. Aegyptii inustione non ex metallo ignito sed ex involuto de lineis petiis parato, atque ignito satis fæliciter hos affectus sanant, inurendo eo modo, quo nos docuimus in libris de Medicina Aegyptiorum. Complures ex antiquis commendarunt etiam inustiones metallo ignito factas præsertimque in liene, ut Themisoni placuit, qui ait, pungendum lienem obstructum induratumque tribus vel quatuor locis igneo cauterere; eoque præsertim argumento, quod hoc viscus magis robustum sit, atque hebetioris sensus, ideoque minus ab inustione, quam jecur, patiat. Cataplasmata etiam ex nuper dictis medicamentis laxatoriis, & ex similibus parata erunt huic occasione opportunissima. Non defuerunt, qui dropaces, sinapismata, vesicantia, atque potentialia cauteria, affectis partibus adhibenda esse voluerunt; cum tamen, ut recte Aurelianus animadvertit, quomodo juvare queant, nondum deprehensum sit: cum vel etiam ex Hippocrate constet, in scirrho vexatis, ulcera ægerime sanari, quia difficulter cicatrice ea obducuntur. At jam ex internis etiam quædam haud omittemus, quibus obstructa, indurataque hæc viscera ad sanitatem deduci solent. Inter quæ scylla primas partes habere videtur. Qua ratione acetum scyllinum efficacissimum est ad id mali medicamentum, nam præterquam quod vomitu purgat, etiam valenter incidendo atque detergendo venas ab infarctu liberat, juvat quinetiam mel scyl-

li-

linum, vinum, atque oxymel. Robustis datur acetum ad unciam, & ad geminam etiam: qui vero stomacho imbecillo constant, ab eo omnino abstinere debebunt. Chamædrys ex aceto decocta, si exhibeatur per plures dies, hepaticos atque lienosos sanat: præclare enim viscera ab infarctu liberat, unde etiam in febribus chronicis, quod nimirum egregie obstructions abigat, apud complures pro singulari secreto habita est. Eupatorium etiam, cum Græcorum, tum Arabum, eodem itidem argumento opportunissimum est. Datur & ammoniacum ad drachmam ex aceto albo acerrimo. Caules recentes bryoniæ, rusci, malvarum, cum oleo, aceto, & sale conditi in cibis utilissimi sunt, si prima mensa assumantur. Ad lienem induratum Dioscorides commendat asplenii cum aceto decoctam herbam, & diebus quadraginta epotam: bryoniæ radicem, ad obolos tres; semen periclymeni, rubiæ, capparis, tamarisci, ad drachmam ex aceto diebus multis epotum. Commendatur in robustioribus squamma ferri ad denarium ex aceto epota: atque vinum ferratum in quo scilicet ignitum stomachoma seu ferrum pluries fuerit extinctum; hac nostra ætate habetur stomachoma probe paratum, ita, ut ad hosce affectus tuto & commode ad tres obolos usque assumi possit. Atque hæc sunt, quæ de obstructo, induratoque jecore, atque liene fuerant à nobis dicenda.

CAPUT. XVII.

De morbo regio, ictero appellato.

MOrbum regium, de quo scribimus, homines appellarunt, quod in aulis regum molliter curetur ludis, lasciviaque per quæ mens exhilaretur: quem alii vocarunt arcuatum, à colore, ut inquit Celsus, arcus cælestis æmulo; icterum etiam, à colore galbulæ avis, ut quibusdam visum est; atque demum auriginem alii dixerunt, à bilis colore aurum imitante. Est hic affectus bilis aut flavæ aut atræ per totum corpus effusio. Unde duplici colore icteritia distinguitur, scilicet flavo atque atro. Quæ passio hisce signis deprehenditur: color enim cor-

poris mutatur in fellis qualitatem aut flavam aut atram: qui color primo apparet in albo oculorum, plantarum talis, vel in venis, quæ sub lingua sunt: alvus siccatur, & quæ egeruntur, sunt alba, & argillofa; urina est crassior, atque sandarachæ colore: oris amaror, sitis, cibi fastidium, corpus grave, pigrum, atque segne, insuetæ partium carnosarum palpitaciones, animi difficultas, pruritus, ariditas corporis, ac veluti solis exustione cutis superficies aspera: sæpius in jecore tumor, sive saxea durties, vel in liene constituta: de qua in proximo capite egimus: qui morbi, si ab ipsis causam habuerit icteritia, ut hæc passio tollatur, prius erunt sanandi. Verumenimvero icterica hæc passio, aliquando critice apparet, nimirum in morbis natura ex alto bilem critice propellente, cujusmodi est, quæ febricitanti superveniens febrem finierit. De qua Hippocrates inquit: *Quibus in febribus morbus regius septimo vel undecimo, vel quartodecimo supervenerit bonum, nisi dextrum ilium obduruerit.* Hæc porro icteritia medicamentis, ut tollatur, non eget: sponte enim ipsam natura digerit, aut balneo calido, aut frictioni moderatæ facile cedit. Plerumque vero symptoma est jecoris male affecti, aut lienis, si color ictericus ater sit, scilicet aut obstructi, aut inflammati, aut scirrhus indurati. Etenim hæc fit, ubi ipse lien melancholicum humorem, qui veluti limus sanguinis existit, vel ob facultatem attractricem infirmam, vel ob meatus, per quos ad lienem trahebatur, obstructionem, vel ob phlegmonem, aut tumorem scirrhusum non attrahit: quo humore una cum sanguine non repurgato, sed in universum corpus effuso, cutis colore atro inficitur. Eodem itidem modo de flava icteritia dicendum est, namque hæc itidem fit, aut hepatis, aut vesiculæ fellis morbo: hæc, inquam, ob infirmam attractricem aut propter meatuum, quos Græci cholodochos appellant, id est, ductuum ad ipsam venientium, obstructionem, vel phlegmonem, vel tumorem, ex venis ad se bilem, non atrahat, sanguis non repurgatus effusus per corpus ictericum colorem facit. Signum proprium hujus passionis ab iis causis obortæ, est in urinis crassioribus color sandarachæ, tingens pannos lineos albos, atque chartam

In 4. aphor.
64.

cro-

croci colore. Si cum febre, & biliosis dejectionibus invadat, & in præcordiorum dextra parte gravitas adsit, fervens jocinoris phlegmone significatur, cujus vi sanguis in bilem mutatus per universum corpus defertur; si autem fervor citra gravitatem in ipso subsistat, malum ex jecoris calida intemperie fieri, indicio est. Si vero absque febre fiat, vesiculæ fellis malum, vel ipsius meatuum indicatur, scilicet uti dictum etiam est, factum vel ab obstructione ipsorum, aut ob tumorem, aut ejusdem vesiculæ ob facultatem attractricem ex venis ad se redditam debilem, aut ob expultricem ab ipsa ad intestina itidem redditam imbecillam, vel ob meatuum ab ipsa fellea vesica ad intestina bilem ducentium itidem obstructionem, aut tumorem. Horum proprium esse videtur, ut per alvum alba, & argillosa dejiciant, atque urinam croceam reddant; si gravitas præcordiorum dextram partem premat, obstructionem; si pressu durities sentiatur, tumorem icteritiæ causam esse deprehendimus. Atque icterica passio à prædictis causis ortum ducit, quibus nunc hæc alias addimus, scilicet calidam solidarum partium intemperiem mutantem alimentum in bilem: deinde medicamenta cathartica, & lethalia, atque virus à serpentibus aliisque feris venenosis morfu corporibus illatum. Passio hæc stricturæ est, & idcirco laxatoria præsidia pro curatione indicabit, eademque plane quæ ad hepatis lienisque cum obstructionem, tum tumorem scirrhum tollendum superiori capite meminimus. Itaque convenient omnia superiori capite præscripta, nempe phlebotomia pro sanguinis missione, modo vires ferant, aut cucurbitulæ cum scarificatione scapulis, atque præcordiorum parti affectæ, appositæ, aut hirudines hæmorrhoidibus etiam, si eæ forte fuerint interceptæ, & in mulieribus, si menstruæ purgationes defecerint, sectio venæ tali, aut poplitis internæ, aut crurum scarificatio. Purgantia itidem vomitoria, & ventriflua, quæ bilem educere apta nata sunt, erunt utilissima. Aurelianus ait, perseverante passione, veratri albi decocto propinato, etiam corpus esse agitandum: verumtamen catharticum usum frequentem damnavit, nimirum, quod frequenti illorum usu sitis extendatur, & solidioris cibi fastidium

dium duplicetur, & corporis fortitudo minuatur, & cibi assumpti in stomacho corrumpantur, & omnis corporis materia adulterio medicaminum deterior fiat, cum corporis quidem habitudo tota fuerit mutata. Laudat & ipse deobstruentia, atque per urinam purgantia, urinalia ab ipso vocata. Concedit absynthium potui datum, aut succum intybi agrestis duobus cyathis: tum intyba cocta cum vino, tum asparagum, daucum, fœniculum, aliaque diuretica, id est, urinam moventia, ut caules recenter nati rusci, vel bryoniæ, vel tamarisci, vel asparagorum, vel similium, quæ generose cient urinam. Quorum usum frequentiore etiam damnavit, quinimo inquit, multos haud ictericos frequentiori usu consimilium medicamentorum ictericos factos fuisse: & nos vidimus nonnullos obstructos eorundem medicamentorum frequenti usu tumorem scirrhum in visceribus, quo vitam finierunt, contraxisse. Optimum quoque esse sublati, & obstructionibus, & tumoribus, sudorificum præsidium: qua ratione sudare in balneo juvabit, plurimumque in aquis naturalibus aut sulphureis, aut bituminosis, vel in balneo Laconico, quod fit ex suffitu & calore ignitis lapidibus decocto aspersis excitato: de quo superius non semel meminimus. Hæc cum iis, quæ superiori capite complexi sumus, medicamenta ad ictericos sanandos nobis sufficient.

C A P U T XVIII.

De renum & vesicæ calculis.

Renum affectum, in quo à calculis homines vexantur, Græci lithiasin appellant, nostri renum calculum, & Aurelianus calculationem itidem vocavit. Dolor est, qui à calculis introclusis modo in altero rene, modo in utroque, modo in vasis ureteribus homines vexat. Cujus notæ sunt propriæ, quod dolor sit gravis, videaturque in ipsis renibus infixus instar pali impacti; ejusdem lateris ac è directo testiculus dolet; femur quoque ejusdem lateris obstupescit; alvus initio sicca, aliquando tamen sed raro excernit: excernit vero clysteribus

ex-

excitata flatus, atque stercus biliosius: urinæ paucae & arenosae prodeunt. Distinguitur à colico dolore, quoniam hunc in dexteriore potius ilium parte nephritici sentiunt ad stomachum usque, & jecur, aut ad lienem extensum: in his alvus omino cohibetur, adeo ut ne spiritus quidem per podicem excernatur. Ubi vero calculus vesicam divexat, hæc signa apparent, scilicet præter dolorem, qui acutus est, sed minor, quam in renibus fiat, urina cruda subalbidaque excernitur, cui subsidet arenosum; pruriunt laborantes crebro & contrectant pudendum, intenduntque, & continue ad urinam reddendam urgentur, ac stillicidio ejusdem vexantur, aliquando repente urina ex toto supprimitur. Aurelianus longe accuratius hunc affectum expressisse videtur. Etenim inquit, hunc affectum sequi dolorem secundum pectinem, atque veretri radicem, & ilia, & clunes, & magis in initio, & fine urinæ reddendæ: tum fervor incendiosus, item pulsus, & extantia partis affectæ, cum jugi ac frequenti urinæ reddendæ desiderio, & repentina cessatio, ac rursum excretio seu miçtio fit cum dolore intolerabili per singulos miçtus, ut extenti ægrotantes etiam ventum per podicem reddant, aut ipse podex procidens excludatur; præterea supinus decubitus urinæ exitum facit faciliorem, nimirum quoniam in eo corporis habitu lapis in vesicæ amplitudinem relabitur, ex colli angustia. Quidam denique necessitate coacti defixo capite super latis sedibus sese posuerunt, ut lapis angusta deferens loca, atque vesicæ aditum repetens, miçtus tribuat facultatem. Mulieres denique etiam, digitis intromissis in muliebrem finem, sibi met ipsæ hortatione quadam provocando lapidem emiserunt. Pueris vero veretrum magis prominens fit. Sæpe etiam extantia quædam ægrotantibus occurrit, si suo podici digitum injecerint. In urina sedimenta apparent aliquando crassiora & pallida, aliquando arenosa, & saxosa: Quibusdam itidem asper lapis, aut sanguinolentus excluditur, & saniofus. Sed quoniam signa hæc prædicta communia sunt, & contingit sæpius, non cognosci, an urinæ difficultas fiat à calculatione, cum non raro fiat, vel à grumo sanguinis, vel ab ulcere in vesica existente; idcirco consultius erit, ut lapidis suspi-

picio confirmetur intromisso catethere solido, non fistuloso. Hisque notis nobis lapides sive calculi tum in renibus geniti, tum in vesica innotescunt, atque deprehenduntur. Plerisque visum est, materiam lapidum esse crudum humorem, crassum, viscidum, pituitosum; atque causam efficientem esse calorem siccantem, cogentemque. Quibusdam etiam persuasum est, frigiditate eam materiam cogi in lapidem: sed cum in corpore vivente nunquam tanta sit frigiditas, quæ humorem cogere in lapidem queat, idcirco nobis rationabilius videtur, à caliditate exurente lapides fieri, nisi dixerimus cum Georgio Agricola lapides fieri ex succo lapidescente, qui cum usque adeo suapte natura aptus natus maxime sit, ut lapidis formam recipiat, mirum non est, si ex levissima etiam causa caloris, vel frigoris, lapis fiat. Hinc ajunt adamantem, carbunculum, smaragdum, sapphyrum, atque alios lapillos pretiosos gigni, cum in locis calidioribus, tum in frigidioribus. Insuper contendunt alii non dari, neque generari lapides in renibus atque vesica separatim, at unum eundemque esse lapidem cum renum tum vesicæ, nimirum quod primo lapides in renibus facti in vesicam descendant, in eaque augeantur, concrecantque. Quod tamen à veritate esse alienum, hoc argumento maxime deprehendi potest, scilicet, quod omnibus liquido constet, inventos fuisse calculos lapidesve genitos in compluribus partibus corporis, nimirum in capite, in pulmonibus, in hepate, in fellea vesica, in liene, in mesenterico, in intestinis, in renibus, in vesica, atque etiam in longe pluribus aliis partibus; præterea, quod renum lapides ab iis qui è vesica educuntur, figura, magnitudine, colore apertissime differant. At de iis, aliorum esto iudicium; nunc ad rem redeunt, dicimus lithiasim quoque esse stricture passionem, quæ laxatoriis medicamentis opus habet, tam ut ab ipsa calculi generatione homines præcaveantur, quam ut præsentibus introclusi, & acerbius ægrotos divexantes excludantur; qui certe ubi lapideam duritiem adepti sint, nullo medicamento comminui, & educi possunt. At hac ætateeductio calculorum, quæ sectione fit, usque adeo facilis & tuta reddita est, ut nos complures vel etiam senes septuagenarios facta se-

ctio-

ctione à lapide vesicæ fuisse omnino liberatos viderimus: adeo, ut ipsi postea multos annos integra valetudine supervixerint. Sed Aegyptii, ut nos oculatim vidimus, sine sectione lapides è vesica per meatum pudendi, magnitudine nucis avellanæ, & paulo etiam majores, absque ulla noxa educunt. Ore etenim spiritum vehementer attrahendo, in quandam cannulam membraneam intra os vesicæ usque per penis meatum, seu canalem, vento plurimum ampliatum, intromissam, digito intra anum posito, lapidem in ipsius quidem cannulæ os intra vesicam, uti dictum est, perveniens deductum violento quasi raptu ore spiritum fortiter attrahendo, cannulam cum lapide per penis canalem, seu meatum, extrahunt. Sed quomodo Aegyptii prædicto modo lapides educant, nos in libris de Medicina Aegyptiorum scripsimus. Itaque & quomodo præserventur, ne in renibus, & in vesica lapides generentur, & quomodo etiam imperfecti, scilicet tophacei nondum lapideam duritiem adepti, sed aliquatenus friabiles comminuantur, & educantur, nunc dicemus. Itaque ex laxatoriis convenit phlebotomia, purgatio, viarum laxatio, & qui per os assumpta crassum humorem incidunt, extenuant, atque detergant, abluuntque renes atque vesicam, doloremque & illarum partium exasperationem demulcent. Præmittetur clyster mollis, aut exhibebitur catharticum lenitivum, cujusmodi erit cassia cathartica ad unciam & semis, cum pulveris radice glycyrrhizæ drachma, & saccharo candido pulverizato: aut dabitur eadem cassia ad unciam, & superbibent ægroti feri lactis caprilli libras tres: aut dabitur medicamentum ex manna, aut ex syrupo rosato laxativo, vel ex melle rosato itidem laxativo ad uncias quatuor, sero lactis dissolutas: & superbibent ægroti feri supradicti libras tres. Altera die ex secta vena interna dextri cubiti sanguis ea quantitate evacuabitur, quam vires commode ferent: & postea eadem repetetur evacuatio è secta vena poplitis dextri cruris, si commode secari queat, aut ex vena malleoli, aut ex cruribus scarificatis; atque demum haud erit inutile sanguisugis aperire hæmorrhoidas, præsertimque si solitæ fluere defecerint. Deinceps corpus evacuabitur electivo pharmaco, sed prius præpa-

ratis humoribus, medicamentis incidentibus, detergentibusque absque multo calore. Pro purgatione vomitus maxime laudatur jejunis provocatus, aut aqua tepida cum syrupo acetoso, aut oxymelite simplici, aut scyllino, vel cum acori modico copiosius hausta: per ventrem vero purgantia maxime congruent, atque ex iis agaricus, rhabarbarum, aut turbit, aut colocynthis, aut polypodium, aut elleborus, aut mechoacan, aut simile aliud ex simplicibus, eo modo, & ea dosi parata, quibus ea in colicis doloribus convenire superius diximus. Ex compositis conveniet hiera picra ad drachmam, pilulæ de hiera cum agarico, diacolocynthidosque & similia. Post corporis purgationem, etiam renes purgando laxare oportebit, nimirum vel fero lactis caprilli acido limonum clarefacti quotidie à libra una usque ad quatuor libras, cum lacte semin. melonis, aut cum succo rosarum, aut cum syrupo rosato ex simplici infusione rosarum: in viro adulto propinabuntur libræ quatuor prædicti feri, cum semin. melonis lacte opera ejusdem feri expresso ad uncias 4., & syr. ros. simpl., violati an. unc. 1. Utiles sunt aquæ naturales in agro Patavino B. Virginis vocatæ, si quotidie ad libras xv., & plures etiam bibantur, per decem, & plures dies: aut Villenses vocatæ de agro Lucensi ad libras quatuor. Hæc omnia renes abluentia detergentiaque calculosis conducent, modo calculi vel in vesica, vel in renibus geniti non sint. Si vero in iis membris lapis existat, ægrosque doloribus divexet, nihil pejus quam abluentia, & detergentia exhibere medicamenta: etenim visciditatibus vesicam, aut renes munientibus, quominus à lapidum asperitate lædantur, deterfis, deterfisque itidem quadantenus lapidibus, atque exinde asperioribus redditis, renes, aut vesica magis doloribus conflictabitur. Si vero nondum lapides fuerint geniti, ad tollendos humores crassos viscidosque quibus siccatis, & coactis, lapides in hisce visceribus fiunt, mirifice juvabunt & serum, & aquæ prædictæ, si per plures dies ægroti ebibant. Interim utile erit, singulis diebus infussionibus uti ex aqua tepida fluviatili, aut ex ea, in qua malva, althæa, fœnugræcum, viola ebullierint: in quibus spacio unius horæ calculosi immerfi usque

que ad umbilicum manebunt. Inunctiones itidem juvabunt ex dulci oleo amygdalino, chamomelino, rosaceo, aut communi dulci temperate calido: aliqui commendant oleum ex scorpionibus paratum, quo inungantur lumbi, pubes, & testes cum perinaeo. Ad easdem partes congruent etiam fots ex supradicta aqua, cum malva, althæa, fœnugræco, & lino parati: item ex hydrelæo cum vesica, aut sponsia excepto. Hæc prædicta externa præsidia juvabunt particulatim eos magis, qui actu à lapidibus dolore excruciantur. Paulus ad calculosos commendat superfusiones, cataplasmata, fots, atque infessus, relaxantes, & lenientes, qui ad colicos dolores usurpari solent. Quibus multum quoque conferet lac asininum, vel caprillum calidum, singulo mane, per plures dies epotum ad uncias quatuor, ante cibum. Demum addamus medicamenta singularia ad lapides tophaceæ duritiei comminuendos, atque educendos. Ex veteribus plerique commendarunt, ad lapides comminuendos, & ad urinam ex ipsis impeditam movendam, acetum scyllinum, jejunis epotum; decoctum itidem radicis, foliorum, atque seminis althææ, atque adianthi, radicisque rusci, foliorum, & seminis, in vino albo paratum; itidemque anonidis corticis radicis ex vino decoctum; aut corticis lauri radicis, eodem modo epotum summopere commendatur: datur potui & oleum amygdalinum amarum, calidum, ad uncias quatuor: datur & decoctum umbilici veneris, scilicet foliorum, atque radicis; pro secreto aliqui dant decoctum foliorum semperviivi arborei Cretici; non minus lapis judaicus è cote detritus cum aquæ calidæ cyathis tribus epotus laudatur. Ligures se à calculis præservant, quotidie ante cibum assumentes succum limonis ad unciam cum saccharo: profecto, ut nos in praxi vidimus, hoc medicamentum est ex maximis lapidis generationem prohibentibus, ut & acetum scyllinum epotum idem præstare diximus. Namque materiæ crassitiem maxime extenuant, atque detergant.

CAPUT XIX.

De priapismo.

In lib. 3. acut.
cap. 18. & in
5. chron.
cap. 7.

In lib. 5.
chron. c. 7.

In 6. de loc.
effect.

Cum nos in septimo libro de satyriasi scribentes nonnulla quoque ea occasione de priapismo fuerimus complexi, restat, ut pauciora de hoc affectu à nobis scribenda supersint. Priapismum antiqui hanc passionem nominarunt, à Priapis quondam hortorum Diis, qui fingebantur rigido veretro seu pene arrecto. De qua passione Demetrius Attaleus vel Apameus, auctore Aureliano, in libro signorum, dixit, quod in quodam viderit sene, atque in seipsum manu operante, nec quicquam tamen potuisse peragere; tensionem autem fuisse veretri nimiam, cum parvo dolore, ut cornu putaretur, & ita perseverasse multis mensibus, nullo quoque adjutorio medicinali cessisse; sed tardo atque longo tempore quievisse. Aurelianus inquit: priapismum esse paralysem seminalium viarum, & aliorum nervorum ad veretri partes attinentium, quorum distensione ægroti afficiuntur. Nos vero paralysem esse negamus, at potius convulsionem partium genitalium. Paulus ex Galeno scribit, priapismum esse firmum stabile, seu permanens genitalis incrementum, quod in longum latumque intumescit, citra veneris appetentiam. Fit hoc malum, ut Paulus docuit, cum flatulentus spiritus particulam in tumorem attollit, ex humoribus crassis, & viscosis modici caloris opera procreatus. Galenus ob arteriarum ora immodice patentia laxatave hunc affectum fieri addit: etenim lumbis calefactis, arteriæ quoque calidiores redduntur, ideoque oscula ipsa laxiora amplioraque evadunt, unde plurimum spirituum essentiae in fistulosum nervum illabitur, quo coles oppletur, tenditur, arrigiturque. Quæ causa priapismi si vera esset, profecto ægroti calorem perpetuum in lumbis cum dolore & aliquando cum febre sentirent; perindeque affectus inflammatorius diceretur, qui satyriasim faceret, id est, veneris appetitum inexplebilem. Cum vero nullum veneris desiderium faciat priapismus, propterea aut à flatulento spiritu, ut ex Paulo dictum est, replente nervum, aut à copia seminis immoderata facul-

ta-

tatem seminis expultricem ita diminvente, ut neque manu fricato pene arrecto, neque mulieris concubitu, semen excernatur, & durities (ut Demetrius Attaleus in seipso expertum se fuisse posteritati tradidit) eadem persistat. Itaque passio stricturæ est, quæ laxatoriis medicamentis, ut tollatur opus habet, iisdem propemodum, quæ de satyriasi affectu simillimo in libro septimo scribentes meminimus, scilicet, sanguinis vacationem per venam sectam, cucurbitulas cum scarificatione, hirudines lumbis, pubi, inguinique appositæ coxendicumque & crurum scarificationes: corporis item purgationem per agaricum, turpetum, vel colocynthidem, vel elleborum, vel per alia similia medicamenta cathartica; aut quæ ex jam dictis simplicibus habentur composita, cuiusmodi est hiera picra Galeni, diacolocynthidos, diaphænicon electuarium vocatum, confectio hamech, diacatholicon, & ex catapotiis cochia vocata, de tribus cum rhab. de hiera cum agarico, & similia. Postea per os medicamenta moderate calida juvabunt, cuiusmodi est decoctum ex buglosso, boragine, malva, althæa, fœnugræco, petroselino, & ex similibus. Eodem modo clysteres molles, fomenta laxatoria, infessus cataplasmata, inunctiones laxatoriæ convenient paratæ ex oleo dulci amygdalino, chamomelino, de floribus cyclaminis, & ex eo, in quo radix althææ, aut cucumeris sylvestris fuerit incocta. Fomenta itidem, infessusque ex aqua calida, ex hydrelæo, vel ex decocto malvarum, althææ fœnugræci, meliloti, chamomeli, & similibus valde utilia erunt. Quod autem medicamenta frigida (ut Dogmatici omnes voluerunt) huic affectui utilia esse possint, non video, nisi in principio repellendi gratia adhibeantur; namque à calidis, sed tamen non vehementer calidis (ut Paulus expressit) in principio, verum moderate quidem calidis, siue in causa sit flatulentus spiritus, siue copia seminis, siue humor frigidus, crassus, viscidusque, hoc malum stricturæ laxabitur, digereturve. Posterius autem, penis arrectione diu persistente, etiam vehementer calida erunt ad usum recipienda. Unde Paulus & semen viticis, & rutam, & similia calida esse adhibenda memoriæ tradidit, sed nunc satis de priapismo egimus.

CAPUT XX.

De uteri strangulatu.

Malum, quod Græcis πνιξ ὕσγεινῃ, & Latinis vulvæ strangulatus, & uteri suffocatio dicitur, esse ejusdem visceris recursum ad superiora, neminem Medicorum latet; passio sane magna, vehemensque est, & magni periculi plena, citissime ægras mulieres interimens, frequenterque viduas, male purgatas, steriles, atque juvenculas ad veneremque pronas per circuitus invadit, ut morbus comitialis facere solet. Qua passione oppressæ, sine motu, sine sensu, atque sine respiratione, quasi mortuæ, jacent. Quæ gravia symptomata excitantur ab illiusce visceris ad superiora cursu, atque decubitu, interna alia viscera præcipua sibi contermina magnopere comprimente lædenteque. Paulus inquit: *strangulatus vulvæ ad superiora recursus est, quæ principalissimas partes in doloris consortium perducit, utpote arterias, quas vocant carotidas, cor, cerebrique membranas.* Aretæus vero Medicus antiquissimus scribebat: *In mediis ilibus mulierum vulva posita est, muliebri viscus, animalis ferme naturam adeptum. Siquidem per se huc atque illuc versus ilia movetur: quin etiam ad superiora è regione pectoris cartilagine subit: in latera quoque in dextram videlicet, aut lævam partem, aut ad jecur aliave intestina movetur: Et ad inferiora natura proclivior est: utque paucis absolvam, penitus errabunda est, Et jucundis odoribus delectatur, ad ipsosque se recipit: contra fæde olentibus contristatur, Et ab ipsis longius se proripit, ac prorsus est in homine vulva perinde, atque in animali quoddam animal. Hæc itaque si repente superiora petierit, ac diutius ibi commoretur, visceribusque violenter incumbat, interdum homo veluti comitiali morbo correpta citra nervorum distentiones strangulatur; angustis namque jecur, transversum septum, pulmones, cor celerrime opprimuntur. Qua de causa spiritus privatio, imbecillitasque adesse videtur. Præterea Et venæ somniferæ (carotidas Græci vocant) cordis vitium participantes, affliguntur; unde capitis gravitates, Et sensuum abolitio cum novo quodam sopore adveniunt. Atque hæc*

In lib. 2. de
caus. & sig.
acut. c. 11.

hæc est accurata gravium illorum symptomatum ratio ex Aretæo tradita. Nunc signa quibus hoc malum deprehenditur tradenda. *Itaque si in superiora subeunte vulva vexari mulier inceperit, ad obeunda negotia pigrior redditur, exolvitur, infirmatur, genua labant, vertigo infestat, extrema debilitantur, caput dolet, ingravescitque, in venis ab utroque nasi latere jacentibus dolorem mulier percipit: quod si ceciderit, stomacho mordetur. Juxta præcordia ilia, ubi vulvæ domicilium est, inania sunt: pulsus intermittentes sunt, inordinati, deficientes; spiritus magnopere angitur, vox intercipitur, sentiendi facultas impeditur spiratio ignota, obscura, celerrima est, nec opinato mors advenit. Ceterum si priusquam malum ad extremum venerit, aliquando vulva in sedem propriam migret, à strangulatione liberantur, quando alvus submurmurat: humiditas adest locorum muliebrium; spiritus asperior, manifestiorque redditur: celerrime ab affectu excitantur, quemadmodum & celerrime interitus advenit; nam facile superiora vulva petit, facile quoque inde recedit. Galenus in lib. sexto de locis affectis; haud in omnibus hysteriis præfocatis mulieribus prædicta symptomata observari tradidit, quando alias viderit sine sensu immobiles jacere cum obscuro parvoque pulsu, vel omnino sine ullo pulsu: alias sentientes, & moveri potentes, atque integra ratione, sed tamen animi defectione, & difficili respiratione laborantes: alias crura & brachia contrahentes. Simillimus hic affectus est syncopi, catalepsi, apoplexiæ, atque epilepsiæ: at à syncope distinguitur, quoniam in ipsa nullus est pulsus, sudor circa faciem frigidus, & pallor apparet odorataque naribus admota juvant. Contra vero in uteri præfocatione pulsus, licet languidus aliquis sentitur, nullus sudor erumpit, pallor faciei minor, quinimo facies, quo pejus se habent mulieres, eo ad ruborem magis inclinare (auctore Aretæo) videtur: odorata autem naribus admota hystericas lædunt. A catalepsi vero discernitur, quia in ipso affectu rigor aut refrigeratio sentitur, qualis in corpore gelu concreto videri solet: quæ in præfocatione non observatur. Ab apoplexia itidem distinguitur, quoniam in ipsa non sentiunt, etsi pungantur; hystericae vero sentiunt puncturas. Et demum ab epilepsia etiam di-*

In l. 6. de loc.
affect. cap. 5.

discernitur, quod præfocatae mulieres non distorqueantur, neque concutiantur, ut epileptici. Causæ, à quibus hystericae in hanc passionem incidunt, sunt, ut plerisque visum est, uteri recursus ad superiora, à quo compressis, læsisque membris proximis principalissimis, gravia supradicta symptomata excitantur, præsertimque perdita respiratio: unde Heraclidem Ponticum librum in quo egit de uteri præfocatione, apnum, id est, perditam respirationem inscripssisse, Galenus est auctor. De qua præfocatione, locutus Plato in Timæo, ita habet: *Ea pars quæ in mulieribus & uterus & vulva nominatur, cum sit animal prolem generare cupiens, si intempestive, diuque infructuosum fuerit, succensens ægre fert, erransque per totum corpus, & spiritus meatum obstruens, respirareque non sinens, in extremam anxietatem dejicit, atque multos alios morbos excitat.* Ceterum uterus non, ut Plato ait, sursum trahitur, sed, convulsionis modo, à sanguine menstruo retento, aut ab alio humore uteri ligamentis imbutis, retractisque. Quomodo autem hoc fiat, docet Galenus in sexto de locis affectis. Alii probabilius censuerunt hoc malum fieri utero refrigerato, à quo refrigeretur universum corpus: refrigerari autem, aut ex semine retento, aut à menstruis suppressis contingit; etenim semen paulatim in utero coacervatum, ut in viduis fieri solet, putrefactumque refrigeratur, eamque frigiditatem cordi, cerebroque membris principalissimis communicando, gravia quidem symptomata inducere solet; hæcque evenire illis, veluti à veneno quodam (quando semen corruptum potissimum in corpore cacochoymo, venenosam qualitatem nancisci videatur) illato. Ex sanguine itidem menstruo suppresso. Idem quandoque evenit, quod & ipse paulatim in utero collectus, corruptusque refrigeretur, & eodem vitio uterum afficiendo eodem itidem modo eandem affectionem prædictis membris principalibus communicando eandem passionem inducat. Hanc vero apnoeam, sine præfocationem, longe minorem, quam, quæ ex semine corrupto fit, esse Galenus affirmavit. In ea enim, quæ à retento semine fit, mulieres, sine sensu immobiles, ut mortuæ, jacent: spiratione tamen non privantur, neque animi defectione, neque aliis

In 6. de loc.
affect. cap. 5.

aliis symptomatibus laborant, quæ ex suppressis menstribus in hanc passionem labuntur. Alii addunt humorem quendam in utero insitum, & putrefactum hoc malum inducere mulieribus. Alii ex flatulento spiritu frigidaë qualitatis, vel malignæ uterum præfocationem pati putant. Nonnulli addunt, uterum plerumque primario affectu vitiatum, ab iis causis, ut dictum est, in hoc malum deduci, sed sæpe etiam ex aliis proximis membris læsione ipsi communicata hanc passionem pati, quandoque ex ventris repletionem, & nonnunquam ab hepate, vel à liene passione ei communicata. His itaque constabit primum, quomodo, & à quibus causis, mulieres apnœicæ evadant; deinde etiam, passionem hanc stricture quidem esse, & usque adeo magnæ stricture, ut nedum spatio diei, sed intra paucas horas mulieres interimat. Cujus quidem mali ad exitum tendentis signa hæc erunt: pulsus primo densiores evadunt, inordinati, at postea prorsus intercipiuntur, exigua quædam humiditas cutis superficiem humectat, & respiratio primum obscuratur, & postea penitus tollitur. Quibus signis apparentibus, solo prognostico relinquantur ægrotæ mulieres, ne infamentur remedia. Sed priusquam eo malum deventum sit, curatio laxatoriis medicamentis erit molienda: & primo, ut à præsentis paroxysmo apnœicæ liberentur, atque postea, si diu ægritudo protrahatur, ut omnino etiam à prædicto morbo præserventur. Itaque quod primum ex magnis laxatoriis apnœa vexatis conveniret, esset phlebotomia: at quia vires prælanguent, à magno hoc laxatorio cavendum erit. Aretæus tamen, si uteri strangulatus à phlegmone fiat, phlebotomiam laudavit in cubito, atque mox è malleolo repetitam sanguinis evacuationem, atque privatim è secta vena ad pubem perveniente. At nos de uteri phlegmone curanda in septimo libro scripsimus. Igitur primo ad sublevandas ægras à paroxysmo incumbendum erit, atque ubi mulieres sine sensu, aphonæ, immobiles, ut mortuæ, sine respiratione jacent, cum pulsu languido, omnino, ut diximus, à sanguinis evacuatione per venam sectam abstinendum erit, quia vires non patiuntur. Ubi vero neque pulsus perierit,

Nnnn

ne-

neque sensus, neque motus, neque animi defectio fit, sed solummodo crurum, brachiorumque contractiones adsint (modo, ut dictum est, virium robur ferat) sanguis præscripto modo vacuandus erit. Paulus tamen nunquam voluit secta vena esse mittendum sanguinem, nisi postquam præfocata ab accessione fuerit revocata. Tunc enim, ut prorsus ab ea passione liberetur, laudat primo phlebotomiam, & postea, purgationem ex hiera picra ad ʒi, cum cyathis tribus mulsæ moliendam: deinde, ut applicentur pubi, ilibus, atque lumbis dropaces, cucurbitulæ, & cum multa flamma, & cum scarificatione, etiam suadet. Verum præter ista, & sinapismus supradictis partibus, atque extremis etiam erit admovendus, ulceraque diu aperta servanda. Cum iis conjungenda sunt exercitia, frictiones totius corporis, atque usus naturalium aquarum, in quibus mulieres insidere oportebit, singulis diebus, per horam ad minus, ante cibum. At jam ad medicamenta præfocatas ab accessione liberantia (quod profecto primum faciendum est) declinemus. Equidem primo eas revocare à paroxysmo Medici omnes student, vinculis manus atque pedes ad torporem usque ligantes, frictionibusque crurum, atque totius corporis, naribus fætida objicientes, cujusmodi est pix liquida, capilli usti, lanaque itidem usta, castorium, vetus lotium, & similia; postea cucurbitulas leves ilibus, coxis, inguinibus, atque dorso inter scapulas adhibent, & quandoque cute scarificata. In vulvam odorata cum olea, tum unguenta injiciunt: cujusmodi erit cybetum ex oleo dulci amygdalino, aut lilino dissolutum, aut cum moscho orientali, vel ambra; aut aliquod unguentum odoratum ex iis omnibus mixtis confectum calidum in vulvam indito. Utilissimum erit, in viduis præsertim suffocatione uteri laborantibus, si obstetrices digitis in pudendum intromissis, cum prædictis oleis calidis, vel unguentis inunctis pudendum tractent, ut, orta aliqua titillatione, vulva humorem excernat. Galenus scripsit, quandam mulierem viduam præfocatam, dum ab obstetrice digitis ejus vulva cum oleis calidis varie tractaretur, orta titillatione, cum labore, & voluptate, veluti per

per coitum usu venire solet, excrevisse plurimum semen crassum, eaque feminis excretionem plane ab accessione fuisse liberatam. Proinde, uti dictum est, muliebres partes calidis oleis, aut amygdalino dulci, aut lilino, aut sesamino, aut irino, diu & suaviter tractandæ sunt, ut excitata titillatione semen aut humor corruptus malum fovens excernatur. Præterea pessus calidi, molles, laxatorii injiciantur, quales parantur ex oleo amygdalino, pinguedine gallinæ recentis sine sale, vel anserina, & succo ex althæa in aqua decocta expresso, aut ex fœnugræco, aut ex decoctis laxatoriis. Fomenta etiam ex iisdem cum pubi, tum inguinibus atque iliis calida adhibenda erunt. Insestus quoque ex iisdem decoctis, scilicet, chamomeli, althææ, fœnugræci, aut meliloti, vel artemisiæ, vel amaraci, vel ex similibus parati plurimum ægrotas mulieres juvabunt. Aretæus laudat decoctum althææ, atque succum ejusdem, & fœnugræci: quin etiam clysteres molles laxatorios ex supradictis cum oleis tum decoctis paratos, & glandes commendat. Addunt sternutamenta quoque ex pulvere piperis, aut castorii, aut struthii plurimum juvamentum adferre. Aliqui statim in accessione extremis sinapismum adhibendum esse voluerunt, ulceraque ab ipso concitata esse diu aperta conservanda, ut exinde per ea humorum utilis evacuatio procuretur. Ut vero præserventur mulieres, ne in hoc malum labantur, præter illa medica præsidia, quæ hætenus meminimus, ab ipsis illud erit observandum, scilicet, ut pluries in anno sanguinem mittant, si menses fuerint suppressi, ex vena aut poplitis, aut tali, aut cruribus scarificatis: postea purgentur exactissime ex agarico, aut colocynthide, aut rhabarbaro, aut elleboro nigro, aut turpeto, aut similibus, aut ex iisdem, compositis paratis, præsertimque ex hiera picra Galeni, ex diacolocynthide, ex catapotiiis cochiis cum elleboro præparatis, & similibus, quorum sæpe in aliis adstrictis passionibus tractandis meminimus. Purgatoque corpore, præter aliquod sudorificum, quod non omittendum

duximus, usus antidoti alicujus erit utilissimus. Inter antidota vero convenientia est theriaca antiqua drachmæ pondere per multos dies devorata, item Mithridatium, diatrion pipereon, diacalamintha, diamoscus, & similia. Non omitendus etiam erit usus multorum nuper propositorum; præsertimque pessorum, infessuum, inunctionum, & suffituum ex aromatis paratorum.

FINIS LIBRI DECIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER UNDECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

In quo agitur de evacuationibus, & purgationibus adstrictis restituendis.

Ostea quam de omnibus morbis adstrictis hactenus scripsimus, restat, ad perficiendam absolvendamque stricturæ passionum cognitionem, ut nunc agamus de evacuationibus quibusdam, purgationibusque, quæ cum antea fieri in corporibus utiliter consueverint, postea adstrictæ, suppressæque fuerunt, ad consuetam laxitatem pro sanitatis conservatione, restituendis. Plurimi enim interest ad valetudinem conservandam, atque etiam ad complures morbos tollendos, ut consuetæ in corporibus evacuationes, & purgationes conserventur, maximeque eæ, quæ pro excernendis excrementis, quotidie ex variis concoctionibus à natura in corpore factis, necessariæ existunt, cujusmodi sunt, ut parcius magis eas complectamur, quæ per nares, per oculos, per aures, & fauces fiunt cerebrumque purgant à pituitosis mucosisque humoribus, quæ itidem fiunt per alvum, per urinam, per tussim, & quæ in mulieribus ab anno decimo

quarto ut plurimum usque ad quinquagesimum in menstruo sanguine observantur, atque in viris ab annis pubertatis ad senium usque ex concubitu in feminis excretionem animadvertuntur. His non minus necessaria est evacuatio, quæ insensibiliter fit per poros cutis meatufve, qua fuligines, quæ in corporibus generantur, commode evacuantur; quibus necessariis evacuationibus interceptis, homo quidem proba valetudine minime gaudere potest. His adduntur complures aliæ in corporibus evacuationes, purgationesque, quæ licet non fuerint in ortu corporum institutæ; tamen aliquibus corporibus, pro ipsorum sanitate conservanda, non raro contingunt: cujusmodi sunt, sudores, vomitiones, sanguinis hæmorrhagiæ è naribus, maximeque in pueris, per venasque hæmorrhoidales, sanguinis itidem evacuationes plerumque à natura pro corporum quorundam conservatione institutæ, quæ quibusdam, mensium modo in mulieribus, in consuetudinem veniunt: quandoque & vomitus, qui familiaris cuidam corpori factus est, tuto non intermittitur. Quandoque etiam quum ulcera quædam in corporis partibus quibusdam diu invaluerunt, tutum non est ea sanari, atque tolli. Quemadmodum etiam metastases quædam, id est, humorum ad cutem transmissiones, atque ad articulos potissimum, ut in arthriticis fieri solet, ex toto prohibere tutum itidem non est; totque sunt evacuationes, & metastases, quæ si consueto modo conserventur, corpora cum optima valetudine vivunt: contra vero, ubi aliquo modo interceptantur, aut cohibeantur, necessario in morbos labuntur. Itaque de his adstrictis laxandis restituendisque merito scribendum tractandumque in hoc libro duximus.

C A P U T II.

De evacuatione, quæ per poros cutis insensibiliter fit, intercepta, restituenda.

AGgredimur nunc evacuationum, purgationumque interceptarum, cohibitarumve curationem, ab ea quidem suppressa evacuatione, quæ fit per poros cutis insensibiliter, exor-

exordientes: de qua quidem, priusquam medicamenta, ad ipsam restituendam, præscribamus, quædam scitu digna, & præmittenda, nobis visa sunt, nempe, quid hæc sit evacuatio, quomodo fiat, quibusque à causis aliquando supprimatur, & quæ mala ab ipsa cohibita oriantur, Igitur evacuationem hanc Medicis insensibilem appellatam, esse eorum excrementorum, quæ tenuia sunt, fumosaque & fuliginosa vocantur, per totius corporis cutis meatus, quos Græci poros appellant, expurgationem, neminem Medicorum latere arbitramur. Etenim in corde in ejus scilicet meatibus (quos ventriculos Anatomici appellant, duosque statuunt, nempe dextrum, atque sinistrum) ex sanguine puriori ab hepate profecto ulteriori concoctione à calore infuso facta generantur spiritus vitales, & in ipsorum concoctione fumidi vapores oboriuntur, diffanturque quos natura motu cordis arteriarumque per oscula ipsarum in cutem definentia excernit atque expurgat. Quæ fumida excrementa, ex prædicta concoctione continenter genita, nisi per arteriarum meatus excernerentur, cor per oppressionem suffocarent: si quidem veluti flamma à multo fumo crasso extinguatur; ita cor à vaporibus fumidis coercitis strangulari necesse est. Accedit etiam, quod, cum omne calidum (ut divine profecto docuit Hippocrates) frigido moderato nutriatur, foveatur, atque conservetur, necessaria fuit aëris ambientis inspiratio, ad calorem infusum nativum cordis ventilatione conservandum. Non potest enim fieri, quin (veluti flamma loco angusto coercita, aëreque minime ventilata, diffataque marcescit) calor naturalis animalium frigidi defectione langueat, aut contabescat, ac tandem extinguatur. Præterea cor ob perennus ipsius motus, nisi aëris inspiratu tanquam flabello quodam ventilaretur, periculum foret, ne incendio conflagraret, & ne calor naturalis in igneum mutaretur, atque ne febris accenderetur. Quamobrem animalium corporibus necessaria fuit respiratio, qua fit aëris introductio, atque extraductio, scilicet thoracis extensione, atque contractione; hanc expirationem Medici vocant, illam inspirationem: illa frigidus aër intra pulmones ducitur trahiturque, hac inde expellitur. Verum præter respirationem,

In lib. de
natura pueri.
ii.

nem, datur etiam in corporibus transpiratio, qua itidem motu diastoles aër per ora arteriarum in cutem finientia ad ventilandum, refrigerandumque naturalem calorem, attrahitur, & motu systoles aër incalefactus, fumidumque excrementum extrapellitur. Unde Galenus in libro de salubri diæta spirationem, quam Græci πνοήν vocant, duplicem esse statuit, unam, quæ fit per os atque nares, scilicet per meatus corporis manifestos, quam Græci ἀναπνοήν, & respirationem Latini appellant; atque alteram, quæ fit per meatus cutis, quos poros Græci appellant, nempe cum per totum corpus aër per insensibiles meatus (uti dictum est) cutis inspiratur, atque expiratur. Hanc spirationem Galenus transpirationem & perspirationem appellat. Itaque respiratio & transpiratio sunt duæ actiones, quibus ad cor, & ad totius corporis calorem vitalem conservandum animalium corpora opus habent. Animalia vero, quæ sunt pauci caloris, languidique, cujusmodi exanguia, insectiliaque existunt, sola transpiratione, id est, spiratione per cutis meatus facta, contenta, vivunt: sic foetus in utero tantum transpirat; sic ex hystericis mulieribus præfocatae plurimum exoluto cordis calore vivunt aliquando ad tempus sola transpiratione. Porro quæ plurimum calida sunt, caloremque & multum, & vehementem habent, utraque inspiratione ad vivendum egent, scilicet respiratione, qua aërem animalia per os, & per nares inspirant, atque expirant; atque transpirationes, qua corpus totum insensibiliter per poros cutis aërem itidem inspirat, atque expirat. Hinc Divinus Hippocrates dixit: *Foras introque spirabile esse totum corpus.* Quare ex his cuilibet constabit, utramque inspirationem animalium corporibus esse ita necessariam, ut absque illa, si nimirum ex toto sublata sit, ne tantillum quidem animalia vivere queant. Cum vero diminuta, aut aliquo modo impedita est, vivere sane ea possunt, sed cum sanitate vitiata, atque, ni cito restituatur, non sine gravi morbo. Etenim quovis modo inspiratione impedita, cor ipsum vel strangulatur, vel ejus calor extinguatur, aut in igneum vertitur: unde febres accenduntur, inflammationesque fiunt, & quidem (ut Galenus recte expressit) non solum impe-

In lib. xi.
meth. med.

In 6, epid.
sec. 6.
tex. i.

In lib. de
caus. morb.
cap. 9.

pe-

pedita respiratione, quæ fit per os atque per nares; sed non minus etiam ea, quæ fit per meatus cutis insensibiliter: quandoquidem per hanc calor totius corporis transpiret, ventiletur, humoresque hac ipsa ventilatione imputres, atque incorrupti maneant. Unde mirum alioquin non fit, si corpora plurimum humida atque excrementosa proba valetudine multos annos vixerint: quoniam expeditos meatus, per quos calor transpirat, habuerunt. Itaque hisce meatibus omnibus natuliter profecto se habentibus, præsertimque cutaneis nobis occultis (de quorum insensibili evacuatione impedita restituenda, agere in hoc capite nostrum fuit institutum) corpora recte valent; atque quovis modo iisdem impeditis, scilicet, aut stipatis, vel obstructis, corpora in morbos delabuntur; nam quemadmodum eorundem laxitas præter naturalis morbos facit; ita & innaturalis ipsorum adstrictio; utraque immoderatio vel laxitatis, vel adstrictionis, vitiosa est, à qua corpora patiuntur. Unde Hippocrates inquit: Raritas corporis ad perspirationem, quibus amplius aufertur, saniores sunt: Densitas corporis ad perspirationem, quibus minus aufertur, morbidiores. Et Galenus, cutem densam habentes pati ab internis demonstravit; atque raram ab externis. Ab internis (inquam) qui habent poros cutis adstrictos pati recte ait, quia, ut alibi docuit, clariusque ostendit, stipatis plane arteriis, ipsorumve oris, aut obstructiones aliquas patientibus ita, ut nihil transpirent, calorem extinguere necesse est, atque ita affectum corpus mori. Si modica fuerit stipatio, non adeo pati calorem; atque si in corpore sanguis optimus abundaverit nullo superfluo humore coinquinatus, vapor eo incalescente exurgit, qui, si, ob constipata aut obstructa arteriarum oscula, non excernatur, verum intus retineatur, aut corpus plethoricum facit, aut ipsum supra modum calefacit: si vero non vapor benignus, sed fumosa exhalatio, & acris à sanguine scilicet bilioso incalescente elevetur, exhalatio hæc aut febrem accendet, si nempe multa non sit, nec multa stipatio adsit; aut, si plurima ejus retineatur intus copia, cum arteriarum magna stipatione, aut obstructione, vix effugiet homo, quin strangulatus pereat. Quare arteriarum meatu-

Gal. in 1. meth. med. cap. 8.

In lib. de alimento circa medium. In 1. de sanit. tuenda c. 10. Gal. in lib. de caus. morb. c. 9.

tibus, potissimumque ipsarum oris in cutem desinentibus, aut stipatione, aut obstructu impeditis, morbos quidem complures oboriri necesse est, scilicet caloris nativi strangulationem, extinctionemque, aut febres, (etenim cute stipata statim febricitare, qui temperamenti calidi, & humidi sunt Gal. docuit in libr. 8. meth. med. cap. 7.) inflammationes, seu phlegmones, aut similes alios morbos graves. Ora vero arteriarum in cutem desinentia (meatus occultos in cute totius corporis constitutos Medici appellant) impediuntur, aut à densatione conniventiave, sive ab earundem meatuum constipatione quam Græci *μυστιν* dicunt: aut ab obstructione, *πυγνώσι* Græcis itidem vocata; *στεγνώσιν* vero vocant impeditionem hanc scilicet cutis vitium, quo transmittere supervacua excrementa fumosa corpus prohibetur. Deprehenditur vero (auctore Galeno) cutis stegnosi affecta sive impedita, ubi homines se exuerint, ex cutis albo colore, ejusdem duritie, atque densitate, & quod in exercitatione vix incalescant. Galen. in primo libro de febribus, ad Glauconem, inquit, ex tactu cutem stipatam cognosci, atque in febribus ex constipatione ortis, ex calore: ex tactu, nimirum, si (ut Stephanus Atheniensis interpretatur) rhu acceptis, ac aqua dissolutis, manus fricueris; tunc certe invenientur densati digiti, meatibus ipsorum velut coactis, & densatis. Ex calore vero, dum in his, qui sunt densati, manus in thoracem injicimus, primum quidem caliditas pauca apparet, propterea quod foras exire non permittitur, cum meatus clausi sint: ubi vero diutius immorati fuerimus, & ob id cutem calfecerimus, ipsamque rariorem fecerimus, ex diuturna manus applicatione, calor resurgit, ac major apparet. Causæ vero constipationis, sive eam dicamus densationem, sive conniventiam exiguum cutis meatuum, sunt aut valida refrigeratio, aut magna adstrictio, aut ficcatio. Et quidem valida refrigeratio fit ab aëre frigido, (nam Hippocrate auctore; frigus cutem obdurat) aut ab aqua frigida, aut à sudore non deterso, refrigerato, præsertimque si cutis vel ex calido balneo, vel calido sudore laxata fuerit; facile enim à valido frigore densata constipatur. Idem succedit à magna adstrictio-

Galenus in
10. meth.
cap. 2.
In 3. de sanit.
tuenda.
In lib. 8.
meth. c. 4.
In primo
epid. sec. 2.
com. 74.

In 5. apho-
rif. 20.
Gal. in 6.
epid. sec. 6.
com. 4.

Gal. in 1.
meth. cap. 2.

ctione vel à balneo, vel ab aliis adstringentibus causata: quomodo aliquos ex usu balneorum aluminosorum, vel ex marina aqua in stegnosim incidisse, atque ab ea in febres, nos non semel vidimus. Etiam à siccatione densari constiparive cutem, argumento nobis esse possunt, qui à ferventi sole nimium siccati in febrem inciderunt. Obstructiones vero iidem cutis meatus quosdam patiuntur, vel obstruuntur quidem ubi in ipsos aut humor copiosus, aut crassus, aut lentus impegerit, sive impactus adhæserit. Galenus scribit: subitam meatuum obstructionem fieri viscoso atque crasso humore, eos scilicet infarciendo. Cum itaque cutis constipatio, aut ipsius meatuum obstructio (quod & caloris ventilationem, transpirationemque, nec minus fumidorum excrementorum, quæ, dum corpora recte valent, assidue continenterque fit, excretionem, evacuationemque prohibeat) complures morbos faciat, scilicet, ut & superius dictum est, aut plethoram, aut phlogosim, aut febres diarias, putridasque, vel phlegmonas, vel cordis palpitationes, syncopesque, atque similes alios affectus, quorum multi & summe graves, & magni periculi sint: idcirco omni studio quam primum stegnosim erit tollenda, cutisque adstricta restituenda, laxatoriis profecto medicamentis, Galeno etiam astipulante, qui febres ex hac causa obortas solas morbos adstrictos fecit. De qua re, nempe an hæ solæ febres, vel etiam ceteræ omnes stricturæ passionis sint, quod alias fuerit determinatum, in præsentia agere nostrum institutum non est. At nunc curationem tractamus. In qua primum victus ratio erit præscribenda, scilicet, ut constipati, sive cute adstricti, obstructique maneat in loco calido & humido: parum dormiant, sive melius, abstineant à somno prolixiori, & ab otio: cibis parce utantur, boni succi, tenuioris nutrimenti, extenuantis, detergentisque facultatis, caveant ab iis, qui crassi, lentique alimenti sunt, atque à dulcibus & pinguibus, cum hæc adstrictos foveant meatus: vinum sit album, dilutum, tenue, modice subausterum. Caveant nigro, crasso, & omnium maxime à dulci, quod facile obstruat meatus infarciatque. Opportuna exercitatione utantur. Caveant ab animi passionibus, hilaremque vitam, ut

Gal. 9.
meth. cap. 1.
In lib. de diff.
fer. meth.
cap. 7.
In 3. de loc.
affe. cap. 7.

1. ad Glau.
con.

Gal. in 2. de
sanit. tuen-
da cap. 2.

queunt, agant. Excrementa studeant per alvum ex consuetudine quotidie excernere: ad quod clysteriorum emollientium usus est accommodatissimus, vel aliquod medicamentum stercoreum. Modo vires ferant, sanguinis vacuatio per venam sectam, aut per crurum scarificationem, aut cucurbitulis cum scarificatione inter spatulas adhibitis, aut apertis hæmorrhoidibus procurata plurimum hos juvabit. Quibus etiam purgantia addi poterunt, ad maiorem corporis laxationem moliendum. Decocta ex aqua cum chamedry, chamomelo, feminibus malvarum, althææ, absynthii, parata, mane calida erunt propinanda: cum his oxymel simplex, aut oxysacchara, aut syrupus ex acido citri una miscendus erit. De externis Hippocrates inquit, calidum balneum cutem emollire & extenuare. Galenus itidem succos cuti inhærentes tolli per calida medicamenta statuit, ad quam rem etiam calida fomenta laudavit. Paulus huic vitio ait succurrere calefactionem, quæ valentiore exercitio, balneisque calidioribus excitanda est. Huc pertinent inunctiones ex calido oleo, dulci, tenui, cujusmodi est amygdalinum dulce, quod juvabit præmissis lenibus frictionibus calidis ad omnes corporis partes, si calido eo oleo tenuioris substantiæ totum corpus inungatur. Laudatur etiam oleum chamomelinum, anethinum, atque ex populo nigro (Paulo auctore) confectum. Galenus chamomelino, atque anethino ad humores crassos lentosque cuti inhærentes evaporandos, primas partes tribuit. Fomenta etiam, sed commodius balnea ex aqua fluviali calida, aut ex ea, in qua folia althææ, aut chomomelum, aut anethum viride, aut fœnugræcum, aut melilotus ebullierit, item farina ervi, vel lupini, vel nitrum oleo incoctum, si cum leni frictione cuti adhibeantur calida, erunt accommodatissima; atque etiam inunctio Ruffi ex oleo amygdalino, vel chamomelino cum nitro parata, quæ itidem præmissis frictionibus lenibus cuti totius corporis calida adhibeatur. Denique sudorem in balneo calido humidoque promovere non erit parum utile. At hæc externa medicamenta utiliora erunt, si præmissa cum sanguinis missione, tum corporis purgatione, singula adhibebuntur. Atque hæc ad cohibitam purgationem, ex cute adstricta, restituendam, sufficient.

CAP.

In 3. simpl.
cap. 13.
In 2. de sanit.
tu. cap. 2.
In 4. de sa-
nit. tue.
cap. 8.

CAPUT. III.

De sudore, qui saepius fieri sponte in aliquibus corporibus consueverat, suppresso, restituendo.

Nonnunquam observatum est, homines non paucos, quibus sudores copiosi die vel noctu familiares facti fuerant, nec dum per æstatem, in qua propter æstum fere omnes facile sudare solent, sed quoque non minus per hyemem vel etiam frigidissimam. Quod nos privatim in Melchiore Zambono horti medici Patavini, nostro topiario, etiam proxima hyeme scilicet anni MDCLIX. quæ fuit frigidissima, observavimus: huic enim fere assidue, vel etiam ex levissimo labore, sudor effundebatur. Quo sudore aliquando cohibito, ac suppresso, in gravem morbum incidit, à quo nunquam probe convaluit, nisi solitus sudor redierit. Quare sudorem (qui multus, sæpeque in corporibus erumpere consuevit, longoque tempore quasi usum naturalem contraxisse visus est) ex quacunque causa deficientem, morbos excitare, à ratione non est alienum, siquidem omnibus quibusvis evacuationibus per sanitatis tempus fieri solitis suppressis, interceptisque corpora in morbos labuntur: cujus profecto ratio est, quod copia excrementorum, quæ familiariter excernebantur, intra corpus retenta, plurimum augeatur, & aucta hominibus morbos inducat. Sudores vero fiunt in sanis quidem ex humiditate tenui ichorosa aliquid biliosæ qualitatis habente, plurimum exuperante, per poros cutis exeunte, meatuum cutis multa raritate adjuvante, ob calorem corporis, quacunque à causa concitatum, atque auctum, vel ab exercitiis, vel à laboribus, vel à calore ex igne, aut ex sole, aut ex balneo calfaciente, aut ex calore itidem in somno aucto; unde plethorica corpora solent noctu in somno copiose sudare, prædicta scilicet humiditate fusa, atque ad cutaneos meatus attracta. Itaque cum cohibita sudoris soliti evacuatio morbos inducat, merito revocanda est. Revocabitur vero medicamentis laxantibus, cum stricturæ ipsa passio sit. Quamobrem, si hoc eveniat, quod ho-

mines vel *exercitationem*, vel solitos labores omiserint, aut propter cibos crassi lentique nutrimenti, aut à vinis nigris crassioribus, aut quod ipsorum cutis à frigore, vel à balneo aluminoso, aut falso quadantenus densata sit, ad pristinam consuetudinem homines erunt reducendi. Primo igitur victus ratio recte instituat, in qua cibi *tenuis* erunt, *vinum album dilutum*, tenuioris substantiæ: caveant ab animi passionibus, præsertim à tristitia, mœrore, atque à timore: solitos labores, atque exercitia intermissa recipiant. Quibus nî solitum sudorem sibi restituerint, adhibenda sunt calida balnea, inunctiones calidæ sudorificæ, atque etiam per os sudorem moventia assumenda erunt. At quæ sudorem moveant, dicta à nobis sunt, in libro tertio *istius operis*.

CAPUT. IV.

De intercepta evacuatione capitis, quæ fit per nares, de catarrho sæpe proveniente suppresso, restituendo.

IN corporibus, ubi nares probe caput purgant, id est, ubi *meatus laxos*, apertosque habent, de morbo capitis futuro haud erit timendum. Etenim iisdem *naribus* aut *stipatis*, aut obstructis quosdam patientibus, *pituïta*, *mucus*, vel alius humor per eos ductus purgari solitus intra caput retentus varios morbos in capite concitare solet, scilicet, vel (ut Galenus in *libris de usu partium* docuit) *epilepsiam* vel *apoplexiam*, vel *vertiginem*, vel *surditatem*, vel *cæcitatem*, vel similes alios morbos, qui ob capitis, cerebri non expurgata excrementa, cerebrum, aut alias capitis partes lædentia, oboriuntur. Itaque hac ipsa excrementorum per nares (aut à frigore densitas stipata, aut obstructas à copia excrementorum ex cerebro delapsa, in ipsis infarcta, adstrictaque aut ab humoris crassitie vel lentore maximo) purgatione cohibita, suppressa, ne homines in morbos labantur, medicamentis laxatoriis erunt in pristinam laxitatem, apertionemve narium meatus restituendi.

di. Quamobrem pro revocanda hac purgatione adstricta, præstabit homines in loco calido & humido versari, quemadmodum adstringuntur nares ab aëre aquilonari, frigido, atque sicco. Quem aërem eos qui habent narium meatus impeditos, quoad restituantur, effugere oportebit. Unde, ut Avicenna docuit, balneum calidum ex aqua fluviali ad omnes partes vultus maxime conveniet. Spongiæ itidem ex eadem calida aqua imbutæ juxta nasi partes utiliter adhibebuntur. Non minus utilia erunt fomenta ex decocto althææ, chamomeli, iridis radicis, malvarum, fœnugræci, lini, meliloti, cymarum ebuli, & similibus parata atque spongia adhibita. Utilissimum quoque erit, inungere cum interius nares ex oleo dulci calido, aut amygdalino dulci, aut irino, aut lilino, aut eo, in quo althææ radix ebullierit, aut oleo ex cyclaminis floribus parato, & similibus aliis oleis: eodem etiam modo butyrum conveniet recentissimum calidum illitum, adeps gallinaceus, anserinus, & porcinus, medullæ etiam, scilicet suilla, vitulina, hædina, & similes aliæ, calidæ illitæ juvabunt: non minus conferet, si singulis diebus mane ante cibum sæpissime in nares detrahatur aqua calida, aut althææ, aut malvæ, aut lilii, aut iridis, aut cucumeris, aut cyclaminis radicis decoctum calidum: commendatur etiam succus aut anagallidis, aut anemones, aut betæ, aut majoranæ, aut cyclaminis, aut cucumeris sylvestris, eodem modo attractus. Experientia deprehensum est, frustula radicis cyclaminis viridis in nares imposita & per noctem retenta, maxime valere ad obstructas nares aperiendas, atque ad suppressam purgationem per nares revocandam. De catarrho vero, qui in aliquibus corporibus aliquando fieri solet, præsertimque hyemali tempore, aut in vere, si aliquando cessaverit, desieritque purgatio, quæ per ipsum fit, videndum erit, an sit ea purgatio, vel possit tuto medicamentis restitui. Per catarrhum autem intelligi volumus quamcunque evacuationem capitis ex humore scilicet destillante, irruenteque in nares aut in fauces, vel in palatum, vel in guttur, vel in asperam arteriam, vel denique in pulmones, factam. In adagio dicitur, eos, qui aliquando catarrhis, ac sternutamentis purgantur, re-
etc

Et capite valere; contra vero, illos qui, cum antea commode
 iis modis purgarentur, postea talibus purgationibus destituun-
 tur, male se habere, periculumque exinde fieri, ut in morbo-
 sum statum mutantur. Utrum vero conveniat, sublatis ster-
 nutationes restituere ptarmicis, id est, sternutatoriis, atque
 operam dare, ut suppressæ purgationes ex catarrhis restituan-
 tur, non est plane omnibus compertum, attamen hoc quidem
 moliri non videtur inutile, scilicet ut renouentur purgationes
 ex sternutationibus gravedinibusque sive catarrhis sequi solitæ,
 non quidem iis, quæ catarrhos excitant, at medicamentis er-
 rhinis, sternutatoriis, apoplegmatis, caputpurgiisque vo-
 catis; ita, ut sublatis illis solitis purgationibus, caputpurgiis
 nuperrime præscriptis, caput sit purgandum, quod commo-
 de atque tuto succedet, ubi antegressa fuerit totius corporis
 communis purgatio, evacuatioque.

CAPUT V.

*De ulceribus in quibusdam corporis partibus obor-
 tis, & antiquatis, pro tuenda valetudine, con-
 servandis, deque iisdem sublatis restituendis.*

SÆPE nos vidimus complures diu, multos scilicet annos, pro-
 ba valetudine vixisse, quia in ipsorum corporibus habue-
 runt ulcera cacoëthia, diuturna, per quæ excrementa super-
 fluentia assidue veluti per fonticulos quosdam evacuabantur. Ali-
 qui in ambobus cruribus, vel in altero tantum, aut in puden-
 dis, aut in brachiis, aut in ore, aut in aliis locis. Qui quoad,
 uti dictum est, ea ulcera aperta servabantur, probe valuerunt;
 à quacumque vero causa iisdem ulceribus cicatrice clausis, fa-
 natis, sublatisve, cito in morbos ii delabi solent, sæpissimeque
 in lethales, à quibus extincti sunt Georgius Amicus, civis Bas-
 sanensis, Minerva Forcatura, Faustinaque Monacha in Æde
 D. Sebastiani, ejus soror: qui omnes ad ætatem vigentem us-
 que crura ulceribus defædata habuerunt, quo tempore perfe-
 cta sanitate semper usi fuerunt; illis vero ulceribus cicatrice
 clausis, singuli in morbos lethales paulo post delapsi, mortem
 obie-

obierunt. Memini, cum olim ex Ægypto patriæ redditus, Bassani per annum & plus fuerim commoratus, me à nobili viro Francisco de Rubeis, annos supra sexaginta nato, naturæ (ut ajunt) satis robustæ, fuisse accersitum, ut à crurum tibiis ulceratis (diu enim hæc ulcera cacoëthia in tibiis cum magno profecto sui fastidio tenuerat) ipsum liberarem. Quibus attentius consideratis, consului, ut doloribus demulcitis, ea ulcera non nisi antegressa exquisita cum evacuatione, tum maxime purgatione, tollerentur, neque plane, seu ex toto ea omnia cicatrice clauderentur, quod nimirum per ea multum humoris virosi purgaretur: is mea opinione non contentus, alio Medico accersito, ab iis ulceribus sanatus est: verum post paucissimos dies, syncope repente oborta, extinctus est. Itaque consultius erit, ut hujusmodi ulcera, quæ longo tempore corpora tenuerunt, & quibus nunquam probe obducta fuit cicatrix, aperta conserventur: & si quando cicatrice claudantur, denuo aperiantur, ne interceptus humor malignus ad viscera convertatur, gravemque noxam illis inducat, à quo morbus gravis fiat. Denuo restituuntur, si caustico actuali partes exulcerari solitæ inurantur: sed mox, crusta adempta, medicamentis humectantibus putredinemque augentibus aperta servanda erunt: quandoque scarificatio in iis locis ad renovandum ulcus sat erit; aliquando vero medicamentum vesicans appositum, aut caustica vi præditum. Ad hunc scopum sequentia erunt accommodata, sinapi tritum, atque impositum, vel radix ranunculi trita imposita, vel folia clematidis urentis, aut modicum auripigmenti, aut arsenici, aut aliud simile, hæc enim partibus adhibita ulcus consuetum renovabunt. Ad hoc idem balneum ex aqua dulci erit accommodatissimum: atque non minus fomentum ex dulci oleo, aut ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, & similibus.

De arthritide antiquata, quae postea ex toto sublata est, pro tuenda valetudine, renovanda.

Humorū quoque à partibus nobilibus ad ignobiles metastases, id est, transmutationes, cum semper ad vitam tutandam sint utiles; idcirco, quæ longo tempore five per multos annos fieri in quibusdam corporibus aliquando consueverunt, & postea cessaverunt, malum grave, ni restituantur, præstare solent. Nos, doloribus intermissis, de his (licet evacuationes non sint, sed metastases, id est, à visceribus ad extimas partes transmissiones, quæ merito evacuationibus proximæ æstimari debent) restituendis agendum esse duximus. Hujusmodi vero metastases, id est, humorum vel ad cutim, vel ad articulos à visceribus transmissiones, in habentibus viscera interna rotunda (quod ipsorum expultrix valide expellat) familiarius fieri solent, vel ad brachiorum articulos, vel ad pedes, humorum molesta qualitate, aut quantitate à visceribus quibusdam ordinatis circuitibus propulsa, & decumbente: à quibus licet dolores invadant, atque homines vexent, corpora tamen in internis visceribus recte valere observantur. Qua de causa in adagio dictum est, podagricos diu vivere; nam quoad podagrici sunt, solitisque modis podagrigo morbo vexantur, nunquam graviori morbo periculosoque corripiti solent. Verum desinentibus iis doloribus, in dubio illorum vita est, siquidem humorum copia, quam viscera ad articulos, aliasque partes corporis transmittere solent, intus coercita, ejusque transmissione cohibita, aut quovis modo impedita, si ad viscera conversa fuerit, morbos alios graviores, & periculosiores facit. Unde mirum non est, si complures, quoad podagrigo morbo vexati sunt, salubriter vixerint, qui postea, morbo consueto intermisso, alio graviori correpti brevi interempti sunt. Magnus Dux Hetruriæ (ut audivimus) cum prius acerbe quidem podagra vexatus, postea liber fere evasisse visus esset, oborto postea cat-

tarrho, ab humore, qui antea ad articulos decumbens podagram faciebat, in pectus irruente suffocatus diebus proximis (non sine Hetruriæ, atque totius Italiæ magno dolore) interiit. Hermes Forcatura Patavinus Jurisconsultus celeberrimus, postquam solita podagra in ipso defuisse visa est, apoplecticus factus, mortem obiit. At mirum est, quosdam diu podagra vexatos, & postea in apoplexiam incidentes, ab eaque super-viventes, non amplius podagra, quoad vixerunt, fuisse tentatos. Quod evenire in iis corporibus solet, quæ visceribus internis debilitatis, haud probe ab ipsis ad articulos humores superfluentes depellere, vel transmittere possunt. Hinc non pauci, qui fere per omnem ipsorum ætatem acerbè quidem dolores podagricos passi sunt, in senium proVecti, viscerum scilicet expultrice in ea ætate quadantenus labefactata, minime amplius in ipsis humorum metastasi solitis temporibus continuata, à podagra melius se habuerunt, ac nonnulli fere omnino liberi evasisse visi sunt. Qui si parce vivant, & in ipsis aut medicamentis cathartici, vel spontaneis per alvum laxam dejectionibus, aut vomitionibus, excrementa superfluentia commode expurgentur, diutius illorum vita protrahi poterit. Itaque in iis, quos per longum tempus podagra haud visa est afflixisse, periculum est, ne ipsi in gravem morbum labantur; unde aliquibus temporibus præstabit huiusmodi fluxiones rursus excitari, atque commovere. Quod facile assequemur, si crura & pedes perfricuerimus bis aut ter in die, pedesque sæpe aqua dulci fluviali calida abluerimus, aut large calidis oleis dulcibus eos articulos sæpe inunxerimus, aut in illis partibus (ad attrahendum scilicet ad eas humorem) ligaturis etiam usi fuerimus. Hæc medicamenta non raro usu venient in assuetis pati podagram, si alio graviore morbo, detineantur, ut apoplexia, vertigine scotomatica, aut mania, aut aliqua phlegmone interna. Et nos ipsi quidem ab hinc tribus annis angina exitiali laboravimus: in qua prædictis auxiliis consueti nobis podagrici dolores à Medicis fuere non sine fructu revocati. Sæpius in vanum laborant Medici, ut in quibusdam aut apoplectico morbo, vel alio graviore affectu exitium minante occupatis illos excitent

dolores, atque phlegmonas *externas*, quando natura gravius à morbo *vexata*, languidior *reddita*, nequit humores ex afflictis visceribus ad articulares partes solito modo demandare. Ad hoc caput etiam spectare videntur quædam corpora crura œdematosa habentia, aliquando post morbum gravem ita tumida reddita, & aliquando ex pituitosi humoris è superiori parte corporis ad *internas* transmissione, vel demum ex jecoris morbo copiosius eo humore genito, atque ad crura (natura propellente) transmissio. Neque enim ea humoris fluxio aliquo pacto erit cohibenda. Quod si fieret, humoris abundantia ad hepar, vel ad aliud viscus internum conversa gravem morbum faceret. Quod Horatio Lugo civi Bassanensi contigisse olim vidimus. Namque, consilio cujusdam Medici cum fasciis crura inferius incipiendo arcte ligasset, cito crura aliquatenus detumuisse visa sunt, & non sine magna patientis voluptate; sed (quod illi antea futurum prædixeram) paulo post, exsiccatis, sanatisque cruribus, oborta febre, interiit.

CAPUT VII.

De consueta hæmorrhagia, id est, de sanguine in quibusdam per nares familiaris, sæpe, salubriterque exeunte, suppresso, restituendo.

Plurimi interest, ut solitæ in corporibus sanguinis evacuationes suppressæ sedulo à Medicis observentur, præsertimque hæmorrhagia, id est, particularis sanguinis evacuatio, quæ per nares fit. Hæc cum familiaris quibusdam temporibus fieri in aliquibus consueverit, præsertim in juvenibus, postea si plane cohibeatur, absque dubio morbos futuros prænunciat. Pueri, adolescentes, atque juvenes solent facile hæmorrhagiam pati, qua sæpius à capitis dolore liberantur, à vigiliis, atque etiam à febribus ardentibus & synochis. At, ut uno verbo dicam, quo ad patiuntur hæmorrhagias, & copiosiores etiam, recte valere observantur: quibus præter consuetudinem suppressis, interceptisque ipsi in morbos incidere solent, nempe aut in capitis dolorem, aut inflammationem, aut in maniam, aut in

in anginam, aut in pleuritim, aut in pulmoniam, aut in sputum sanguinis, & phtisim, aut in febrem synocham, vel ardentem. Quare in iisdem, priusquam, ipsi in morbum aliquem deducantur, suppressa hæmorrhagia erit quanto citius restituenda. Hanc vero restituent balnea calida ex aqua dulci ad caput facta, vel lotiones ex eade aqua, in qua ebullierint aut althææ folia, aut malvæ, aut fœnugræcum, aut linum, aut simile aliud. Hippocrates laudavit, ad provocandam hæmorrhagiam, in quodam acuto morbo laborante, aquam calidam fronti affusam: spongiæ idcirco imbutæ eadem aqua, & expressæ utiliter fronti atque temporibus adhibebuntur. Inunctiones itidem calidæ ex oleis dulcibus intra nares, atque extra adhibitæ plurimum laxando eas partes juvabunt. Agyptii, præter præscripta auxilia, hæmorrhagiam excitant sectis venis intra nares. Galenus in libro de facile parabilibus ad eundem scopum laudat florem graminis intra nares positum. Quo medicamento nos sæpissime per æstatem vidimus pueros complures sibi sanguinis hæmorrhagiam concitasse. Si vero his vel aliis similibus medicamentis sanguinis solita evacuatio non fuerit revocata, præstabit, pro sanitate tuenda, in iis corporibus sanguinem aut secta vena, aut cruribus scarificatis, aut alio modo educere, & evacuare.

CAPUT VIII.

De hæmorrhoidibus suppressis restituendis.

Non minus mariscæ, seu hæmorrhoides modice quibusdam temporibus fluentes ad tuendam sanitatem utiles esse observantur. Hippocrates scribit: *Qui hæmorrhoides habent, neque peripneumonia, neque phagedæna, neque furunculis, neque terminthis, forsân neque lepra, & forsân neque aliis morbis vexantur; & in aphorismis ait: Atra bile vexatis, & renum passionibus, hæmorrhoidas supervenientes bonum: quia tum revellunt, tum evacuant materiam, quæ renum, & melancholicas passionibus, atque etiam insaniam generabat.* Galenus & ipse scripsit,

In 6. epid. 3.

In 6. aphor.

11. & 21.

In 4. aphor.

25.

In 6. epid.

sect. 6. com.

ult.

melancholiam incipientem sæpius hæmorrhoids prohibuisse visa est, atque iam factam sanavisse, & lieni indurato non minus profuisse.

Contra, si cohibeantur, homines in gravissimos morbos labuntur. Multos novimus, apertas quoad hæmorrhoides habuerunt, recte valuisse, quibus postea à quavis causa suppressis, obortis exinde morbis gravioribus, interiisse. Itaque à suppressis hæmorrhoidibus solet in hepate atque liene fieri scirrhis ac refrigeratio caloris innati, unde aqua intercus quoque succedit: præterea vertiginosi fiunt, atque melancholici, quibus dictæ venæ cohibentur. Hieronymus Capellus illustrissimus amplissimusque Senator Venetus DD. meus Colendissimus proximo anno à suppressis hæmorrhoidibus, quas multos annos habuit, in affectum scotomaticum incidit. Magni igitur juvamenti ad conservandam sanitatem erit, si mariscæ cohibitæ aperiuntur iterum, interceptaque ipsarum evacuatio consueta, quanto citius fieri potest, revocetur. Hoc enim quocelerius fiet, eo utilius erit, & tutius, ad defendendum, ne in morbos labantur. Itaque ut adstrictæ hæmorrhoides revocentur, laxatoriis cum balneis, tum fomentis, tum inunctionibus laxandæ, aperiendæque sunt. Dioscorides ait; iridis decoctum oscula venarum laxare, aperireque. Idem præstabit decoctum cyclaminis, aut cucumeris sylvestris, aut bryoniæ, aut mercurialis, vel fomenti modo adhibitum, vel si ex eo infusus parentur calidi. Aliqui hæmorrhoidas aperiunt fel bubulum glandis forma intra anum mittentes; aut tritam mercurialem eodem modo impositam. Alii adhibent succum cyclaminis; alii eundem succum cum pari mellis mensura ad compagem mellis decoctum immittunt. Alii piperis & nitri æquas partes tritas sedi adhibent. Alii hoc compositum adhibitum maxime aperire hæmorrhoidas dicunt, scilicet, quod accipit centaurii minoris, aluminis liquidi, singulorum 3. ij. misyos, staphydis agriæ singul. 3j. melle excipito. Ceterum, ni hæc profuerint, easdem adhibitis hirudinibus, aut sectione cum phlebotomo, si appareant, revocato.

CAPUT IX.

De menstuis in mulieribus suppressis revocandis.

Sanguinem, qui in mulieribus unoquoque mense commode evacuat, si ob aliquam affectionem retineatur, molestiam iis atque noxam necessario inducere Galenus est auctor. Retineri vero ait vel propter venarum in utero menstruam purgationem deferentium conniventiam, contractionemque osculorum, vel ob obstructionem earum, vel ob sanguinis crassitiem, & frigiditatem, vel ob ipsorum uteri vasorum robur affluentem sanguinem non admittentium. Paulus scribit menstruam purgationem supprimi aut vitio totius corporis, aut uteri: vitio totius corporis, utpote cum ab assiduis curis totum digeritur, ita, ut sanguis, in ipso minime superfluat, qui menstruam purgationem faciat, aut cum ex immodico timore, vel mærore ingenti, totum adstringitur, ipsiusque venæ, quæ ad uterum sanguinem singulo mense deferunt, itidem adstringuntur: eodem modo ex immodica caliditate totius corporis sanguis digeritur, unde corpus maxime gracile siccumque redditur. Contra vero ex intemperie frigida sanguis crassior fit frigidiorque, idcircoque, ut ad uterum feratur, ineptior redditur; in mulieribus vero nimium pinguibus sanguis in adipem mutari solet: unde hæc parum vel nihil purgantur. Demum ob diuturnum morbum corpora extenuata menstruas purgationes non patiuntur, scilicet superfluente sanguine menstruas purgationes faciente, ob morbum, absumpto; veluti ob immoderatam evacuationem vel sanguinis vel excrementorum idem evenit, nimirum, humore alio divertente, menstrua purgatio fieri nequit; quo modo etiam utero gerentes non purgantur; sicque vitio totius corporis menstrua purgatio supprimi solet. Uteri vero vitio menstrua purgatio non fit, si uterus morbo aliquo laboret, scilicet aut calida intemperie siccante sanguinis humidioris tenuiorisque substantiam, atque ita sanguinem crassiores ad motumque inhabiliorem faciente, aut frigiditate sanguinem ceu congelante atque ad fluendum ineptiorem reddente,

te, aut aliquo tumore, aut **Phlegmone**, aut carnis excrescen-
 tia, aut adipe vasa uteri comprimente affectus sit, vel si ipsius
 uteri venæ obstructæ sint, aut ipsarum oscula densata, aut si
 substantia itidem uteri densata, ac indurata venæque vel à fri-
 giditate, vel ab aliquo comprimente angustiores redditæ, aut
 sanguinis, uti dictum est, crassitie, vel frigiditate, quod com-
 mode meare uteri venas nequeat, purgatio menstrua defecit, ex
 qua quidem menstrua purgatione cohibita, si diu duraverit,
 mulieres in graves morbos necessario delabuntur. Aliquæ in
 sputum sanguinis incidunt, ex quo deinceps phthisi intereunt.
 Quod proximo anno **Æmilia** nobili virgini **Bellasinæ** Bergo-
 mensi accidit, cui cum menstrua purgatio ex mærore affi-
 duo defecisset, cum sputo sanguinis orta febricula cum assidua
 tussicula paucos post menses interiit; facile itidem in epilep-
 siam, aut in melancholiam, aut in maniam, aut in vertiginem,
 aut in phlegmonem, aut in cordis palpitationem, vel synco-
 pen, in cachexiamque & hydropem, atque etiam aliquando in
 tumores scirrhosos, cancerosos, vel in elephantiasim, vel in
 lepram, vel in scabiem, vel in similes alios affectus mulieres
 incidere solent. Quare cunctandum non est, ut adhibitis præ-
 sidiis purgatio renovetur, restituaturque. Itaque præscripta
 victus ratione, in qua cibi incidentes, extenuantes detergen-
 tesque atque sanguinem commoventes convenientes erunt, sci-
 licet calidæ facultatis, & substantiæ tenuis, cujusmodi est por-
 rum capitatum decoctum cum pipere mansum, fercula ex her-
 ba viridis fœniculi, aut petroselini, vel apii, & similibus pa-
 rata maxime convenirent, aut radices itidem petroselini, vel
 pastinacæ tum domesticæ tum sylvestris decoctæ, cum oleo,
 sale, pipere conditæ esitata; eodem modo juvabunt caules
 recentes tamari, vel rusci, vel malvarum, vel asparagi & hor-
 tensis & sylvestris in aqua decocti cum pipere, sale, oleoque
 itidem conditi primo cibo assumpti. Paulus commendavit ad
 sanguinem commovendum in cibo decoctos lolligines, sepias
 atque polypodes. Quibus addentur carnes convenientes aut
 hædinæ, aut vitulinæ, aut vervecinæ, aut avium montanarum,
 aut gallinaceorum gallorum juniorum, decoctæ in aqua cum
 pe-

petroselino, aut apio, aut fœniculo, vinum erit album, tenue, non merum neque multum aquosum. In loco calido manere mulieres oportebit, hilaresque esse, atque omnino si fieri potest, ut caveant ab assiduis curis, à mœrore, timore, & similibus animi passionibus. Victus ergo ratione præmissa, ad laxatoria præsidia erit deveniendum: & primum cum sanguis in corpore retentus strictionis passionem faciat, ejus evacuatio erit congruentissima, aut secta vena tali vel poplitis: Aëtius in magna plenitudine secabat primum venam cubiti, atque postea venam tali; Nos consuevimus secare venam tali dextri pedis, & postea etiam sinistri. Tempus vero huic evacuationi accommodatum erit per tres aut quatuor dies, antequam futura esset menstrualis purgatio; quo nempe tempore mulieres commode singulo mense antea purgabantur. In mulieribus vero albidioribus præstabit magis (auctore etiam Galeno) sanguinis evacuationem, cruribus Ægyptiorum antiquorumque Medicorum modo scarificatis, moliri, aut cucurbitulis intra coxendices atque cruribus recentiorum more cum scarificatione adhibitis. Ceterum, antequam sanguis evacuetur, præstabit, nisi alvus sponte laxa fluidave fuerit, eam laxare aut clystere molli, aut medicamento cathartico ex lenitoriis, scilicet, ex cassia, aut ex manna, aut ex syrupo vel rosaceo laxativo, vel violaceo, aut ex electuario lenitivo, aut ex diacatholicone vocato, vel ex melle rosato itidem laxativo, aut demum secundum artem ab his simplicibus ex aliquo ad laxandam alvum composito paratoque medicamento; utilissimum quoque erit paratis humoribus cum syrupis accommodatis, scilicet incidentibus, detergentibus, emollientibusque decocto opportuno dilutis singulo mane per aliquot dies calidis propinatis, corpora cathartico eductorio purgare. Pro parandis humoribus accipe oxymellis simpl. aut syrupi acetosi simpl. syrupi de betonica, de borragine an. unc. ß. decocti capil. veneris recentis, agrimonii, althææ, foliorum sonchi, boraginis, betonicae, unc. iij. pro Purgatione molienda poterimus exhibere medicamentum quod recipit rhabarbari electi 3. j. ß. agarici trochiscati 3. j. spicæ, cinnamomi an. scrup. ß. per noctem infundantur in vino albo aromatico, & expressioni

DE MEDICINA MET HODICA

674

addatur syrupi de polypodio unc. j. β. mannae electae unc. j. misce cum decocto flor. & fruct. cord. cum modico senae & epithymi q. s. fiat potio, quæ in aurora dabitur; aut dabitur in bolis, quod itidem recipit rhabarbari electi pulverizati, agarici trociscati an. ʒj. diacatholiconis unc. j. confect. hamec ʒij. misce fiant boli. evacuatoque & purgato corpore his medicamentis vel similibus, ad usum eorum medicamentorum, quæ intro assumpta menses movere possunt, deveniendum erit, quæ medicamenta, ex Galeno etiam, erunt facultate calida & modice sicca. Attamen si humiditatem habebunt conjunctam, non erunt spernenda, quod sanguis crassus siccusque humectatione fluxior reddatur. Itaque per plures dies opportunum erit decoctum ad semilibram calidum cum tantillo croci singulo mane propinatum. Hoc autem erit decoctum pulegii, capillorum veneris, cum tantillo croci, aut leucoii lutei seminum, aut radiceis cyperi, aut cicerum rubrorum, aut floris junci odorati, aut helenii, aut calaminthæ, aut chamedryos, aut aristolochiæ longæ, aut cinnamomi, aut cassiæ odoratæ, aut amomi, aut mei; ex efficacioribus vero decoctis, quæ non nisi aliis pertentatis prius erunt exhibenda, est decoctum, dictamni, iridis, fabinae, aristolochiæ longæ, atque asari; hæc quandoque ex aqua parabuntur, quandoque ex vino albo tenui; quandoque dabitur pulveris prædictorum ad drachmam & ad geminam quoque ex vino albo. Gal. in 2. med. loc. cap. i. dabat fabinae vel dictamni drachmam cum cyathis tribus aquæ calidæ. Sed hæc omnia dabuntur calida. Verum ex compositis dabitur decoctum paratum ex iridis radicis minutim incisæ unc. jβ. ex seminum althææ, malvarum, fœnugræci an. unc. β. foliorum althææ, pulegii an. m. i. bulliant in lib. duabus aquæ ad consumptionem tertiæ partis, & colatum dabitur ad unc. iiij. calidum in aurora per plures dies, & post, ni menses redierint, hoc efficacius exhibebitur. Quod parabitur accipiendo radicis iridis Illyricæ siccæ minutim incisæ, aristolochiæ longæ itidem minutim incisæ an. unc. ij. caulium althææ, unc. j. β. cassiæ aromaticæ, cinnamomi an. ʒ. j. capillorum veneris recentissim. pulegii, calaminthæ, chamedryos, sonchi, an. p. ij. Vini al-

In lib. 5.
simpl.
cap. 22.

albi aromatici, aquæ communis an. lib. iij. Bulliant ad consumptionem tertiæ partis, & colatum exhibeatur decoctum per decem & plures dies calidum in aurora ad uncias quatuor cum tantillo croci: at ad pectorum usum venimus, qui est ceteris præfidiis longe ad provocandos menses efficacior, sed hi solummodo ad mulieres corruptas erunt accommodati, nequaquam vero ad virgines. Accommodatissimus erit pessus ex contusis malvarum, & althææ radicibus, cum adipe anserino vel gallinaceo saccharoque rubro, ex lana vel serico paratus, calidus inditus: ex œsipo quoque atque ex lana per tres dies inditus erit utilissimus, & ex oleo itidem dulci paratus, aut amygdalino dulci cum lana ad uteri locos adstrictos laxandos erit utilis: non minus & is, qui ex lilii albi radice, aut cyclaminis, aut dracunculi, aut bryoniæ cocta contrita eodem modo paratur. Rubiæ quoque radix trita ex melle subdita commendatur, atque hyperici semen tritum itidem ex melle subditum. Efficaciores vero ad movendos menses pessus sunt hi, scilicet urticæ folia cum myrrha trita atque subdita; aristolochia longa cum myrrha & pipere ex melle indita; assa fætida ex oleo irino dissoluta lana excepta & subdita: succus cyclaminis ex melle, opoponax, galbanum eodem modo ex oleo dulci amygdalino inditum. Elleborus albus, aut niger tritus, aut dictamum itidem tritum, aut cyclaminis, aut bryoniæ radix trita ex melle subdita, non minus, quam scammonium tritum, itidem ex melle. Nonnullæ mulieres pro pessa fæliciter usæ fuerunt radice betæ ad pessi formam accommodata, decocta sub cineribus ex oleo dulci inuncta atque scammonio trito aspersa; elaterium itidem cum œsipo, ita ut semunciæ œsypi drachmæ duæ elaterii permisceatur, subditum uterum efficaciter purgare in praxi sæpeprehendimus. In muliere vidua suppressis menstruis melancholica atque maniaca reddita pro pessa usi fuimus fructibus sylvestris cucumeris recentibus contusis, lana exceptis, subditisque tanto cum juvamento, ut, restituta purgatione menstrua, probe ad mentem redierit, ac pristinae valetudini fuerit restituta; pulpa quoque colocynthidis contusa ex melle subdita maxime uterum purgat. Alii pessum parant ex farina loliacea cum succo

DE MEDICINA METHODICA

676

porri subacta; alii cum elaterio, & cyclaminis succo. Alii parant accipientes medullæ cervinæ, galbani, ammoniaci oleique æ-

quas partes. Suffitus quoque ad evacuandos menses utilissimi dicentis: *Suffitus aromatum muliebria ducit*; unde & ex deco-

In 5. Aphor. 28. Sto althææ, malvarum, chamomeli, radicis cucumeris sylve-

stris, fœnugræci, lini, anethi, & similibum, in aqua deco-

ctis, si fumus calidus excipiatur, erit ad revocandos menses præsidium satis accommodatum; si vero pastilli ex aromatibus

parati supra carbones ignitos aspergantur, ipsorum fumus uti-

lissime excipietur; pastilli convenientissimi erunt hædycroi, cyphi vocati, atque qui ex ligno aloë, cariophyllis, cassia,

cinnamomo, scænantho, cypero, costo, spica celtica, ben-

zoo, styrace, myrrha & similibus parabuntur, cum opobalsa-

mo orientali, aut ejus loco, ex occidentalibus Indiis delato, aut oleo nucis moschatæ: aut ex oleo irino, vel rutaceo, vel

anethino, vel cicino, vel amygdalino: vel ex melle, vel si-

mili alio ex succo, aromatibus tritis atque permixtis, pastil-

li parabuntur ad drachmæ pondus, in umbraque siccabuntur. Inseffiones quoque accommodatissimæ sunt ad movendos menses,

quæ ex decocto althææ, malvarum, fœnugræci, & chamomeli ex aqua parato fiunt. Nonnullæ mulieres in aqua decoquunt comam

allii ficutam; aliæ pulegium, & calamintham, aliæ porra capi-

tata in aqua itidem decoquunt, aliæ sambuci folia, vel ebuli, vel leucoii semina, ex quorum decocto inseffiones parant. De-

coctum vero ex iridis illiricæ radice sicca, auctore Dioscori-

de, maxime vaforum uteri spiracula laxat, atque idcirco ad menses movendos est maxime utile, non minus vero in aqua paratum ex radice Aristolochiæ longæ, vel cyclaminis vel bryoniæ. Ad hunc usum itidem accommodantur fomenta spongiis excepta atque imo ventri, inguinibusque apposita ex decocto scilicet althææ, fœnugræci, chamomeli florum, pulegii, dictamni, & similibum. Aut ex hydrelæo, aut ex oleo irino, vel amygdalino dulci vesica excepto. Inunctiones itidem calidæ ad imum ventrem, pubem, atque ad inguina, factæ ex oleo dulci, aut amygdalino, aut anethino, aut eo in quo-

quo radix althææ ebullierit, utiles erunt: non minus etiam quæ ex oleo irino, lilino, atque ex floribus cyclaminis parato parabuntur: ex pinguedine quoque anseris, vel gallinæ, & ex butyro recenti eas partes inungi, erit utile, non minus, quam si unguentis calidis ex iisdem oleis, adipibus, atque ex medicamentis superscriptis paratis eadem partes foveantur, illinianturque.

CAPUT X.

De urina suppressa restituenda.

TRiplex est urinæ non probe per vesicæ canalem exeuntis vitium, primum ubi urina guttatim ex vesica destillat, Græci hunc affectum stranguriam vocarunt, & nostri urinæ stillicidium. Secundum, ubi urina ægre, difficulterque excernitur, dysuriam itidem Græci hunc affectum dixerunt, & nostri, urinæ difficultatem; atque tertium, ubi ipsa ex toto supprimitur, retineturque quem affectum Græci quoque ischurian nominarunt, & nostri suppressionem urinæ. Primum urinæ acrimonia affectum concitat, vel vesicæ ulceratio, aut humor aliquis mordens in vesicam delabens, aut pus ex jecore, vel ex renibus in vesicam fluens. Aegre vero excernitur, ob vesicæ imbecillitatem à frigida intemperie, aut ob obstructionem meatuum urinariorum ex humore crasso, & lento; à qua causa, & à grumo sanguinis, & quandoque à pure, aut à tumore aliquo, vel ab adnata caruncula, & quandoque à calculo, ex toto aliquando supprimitur cohibeturque. Quæ passio est usque adeo gravis, ut, nisi cito ei occurratur, & urina medicamentis per os, aut exterius adhibitis, aut denique intromisso cathetere movendo educendoque proliciatur, citissimam mortem minetur. Itaque suppressa urina (quod stricture passio sit) laxatoriis medicamentis intus, forisque administratis, ad curationem agendum erit. Inter quæ inunctiones ad pubem ex oleis calidis, erunt accommodatæ, scilicet ex oleo amygdalino dulci, chamomelino, anethino, irino, atque ex eo in quo radix al-

thææ incocta fuerit, aut liliino, aut è scorpionibus parato; formula etiam perquam utiliter adhibebuntur, aut ex decocto althææ, parietariæ, chamomeli, fœnugræcique, aut ex parietaria, aut chamomeli floribus in sartagine cum oleo amygdalino frixis, pubique calidis adhibitis. Infusus quoque utilissimus erit calidus ex oleo, aut ex hydrelæo, aut ex decocto althææ, malvarum, chamomeli, fœnugræci & similium; aut ex aqua dulci calida concinnatus. Clysterum itidem ex eodem decocto, oleo, atque melle paratorum usus, erit mictionis defectui convenientissimus. Ex iis, vero quæ per os assumpta urinam movere apta sunt, hæc erunt aptissima. Decoctum primo seminum althææ, malvarum, fœnugræci, cyperique radicis; aut &. seminum, althææ, malvarum, erysimi, apii, que an. 3. j, seminum melonis decorticatorum 3. iiij. in libris duabus aquæ decoquito quo ad tertia pars absumatur, & exhibeto calidi decocti semilibram. Datur etiam summo cum juvamento, aqua radicum anonidis herbæ, aut eryngii. Decoctum itidem radicum asparagi, aut senecionis, aut fœniculi, aut juniperi. Nonnulli decocto sabinae, aut radicis rubeæ, tinctorum sæliciter usi sunt. Datur autem; tanquam singulare medicamentum, drachma seminum erysimi tenuissime triti, vel drachmæ duæ in vino albo. Aliqui pro secreto extollunt ovi corticem, ex quo pullus sit exclusus, à pellicula sua probe emundatum, tritumque ad drachmam ex vino albo epotum. Nonnulli audent exhibere cantharidum decoctum in aqua fœniculi paratum, decoquentes ipsarum drachmam, detractis capitibus atque alis: a quo quidem medicamento, tanquam ab exitiali veneno, cavendum esse existimamus. Et tandem, si medicamentis urina moveatur, cathere intromisso erit ducenda, aut cerea candela subtili inuncta amygdalino oleo per penis meatum intra vesicæ os immissa.

CAPUT XI.

De vomitione intermissa, restituenda.

Quemadmodum in multis vomitus sæpius excitatus ad sanitatem conservandam plurimi adjumenti esse solet, quod per eum corporis complura excrementa expurgentur, præfertimque ea, quæ in stomacho abundant: ita quoque si aliquandiu, in iis, qui ipso familiariter atque frequentius uti soliti fuerunt, intermittatur, corpora in morbos labi, necesse est. In me ipso hoc experientia didici; etenim cum abhinc annos multos vomitum familiarem habuissem, recte valui, quam vomendi consuetudinem deinde, stomacho ad vomendum duriori reddito, posteaquam intermisi, morbosiorē vitam, ex morbo articulari aucto, ducere cæpi. Ceterum vomitum moventia, partim in victu, partim in medicamentis constituta sunt. Ex victu ea omnia ad movendum vomitum erunt accommodata, quæ humida, insipida, aut dulcia, non sicca, non acerbata existunt, uti est malva, cucurbita, bliton, & similia; vinum dulce, tepidum, aqua itidem tepida. Ex medicamentis vero, ad movendum leniter vomitum, aqua dulcis simplex tepida copiosius hausta, aut cum modico aceti, & sacchari, vel mellis, est maxime accommodata. Decocta aqua cum radice glycyrrhizæ, & seminibus fœniculi calida copiosius hausta Ægyptios ad vomendum ter quaterque in balneo familiariter uti, in libris de medicina Ægyptiorum, posteritati tradidimus. Decoctum ex aqua itidem radicis cucumeris, ex modico mellis calidum epotum ad vomitionem faciendam est admodum accommodatum. Item semen peponis atque cucumeris in aqua maceratum, detritumque per os ex melle assumptum, vomitum movere veteres cognoverunt. Mulsæ dilutior, raphani, vel agarici decoctum, hydrelæum, atque oleum itidem dulce calidum epotum idem præstabunt. De medicamentis vero vomitoriis, quæ violenter agunt, nos in istius operis libro tertio satis superque egimus: proinde ad eum librum lectorem remittimus. Non omittam, acetum scyllinum esse admodum utile
ad

DE MEDICINA A METHODICA

680

ad purgandam pituitam, atque alia omnia excrementa per vomitum. Quo nos in juventutis annis præservationis gratia magno cum commodo usi fuimus: datur quidem calidum ab uncia. I. ad geminam usque.

CAPITULUM XII.

De alvo adstricta laxanda.

Quantopere alvus adstricta faciat ad corporis sanitatem vitandam, neminem Medicorum latere certo scimus. Et enim ad sanitatem conservandam satis esse nonnulli antiquorum tradiderunt, si alvus quotidie, & urina, pro ingestorum tum cibi tum potus copia, sine vitio, & abunde responderet: & cum evacuatio juxta assumptorum proportionem eveniebat, eam commendabant; sin minus promovebant. Ex iis, qui habent alvum adstrictam, nonnulli alternis diebus, alii ternis, quaternisve, faeces excernunt: In aliis vero usque ad octavam etiam diem alvi dejectionem tardatam fuisse vidimus, atque non sine magna profecto illorum corporum molestia. Unde in iis, qui adstricta alvo laborant, caput vaporibus repleri observamus, atque exinde gravedinem caput, suffusionem, tinnitum, aliquando vertiginem, & similia pati, hominesque exinde inappetentia laborare, nauseabundos evadere, quandoque singultire, & quandoque, ut in ileo, stercus per os evomere. Quare adstrictam alvum habentes plurimis noxis obnoxii redduntur; neque sane immerito, cum alvus laxa, fluidave à multis incommodis, molestiisque corpus liberare soleat. Itaque non cunctandum, ut laxetur, atque ad excretionem prompta reddatur. Porro alvus adstringi, cohiberi que solet, imprimis cibi potusque culpa, ut Galenus docuit, nimirum aut propter ipsorum acerbam qualitatem, austeram, vel siccam, aut propter quantitatem, scilicet quod plures, aut pauciores assumantur cibi, aut denique propter ordinem, utendique modum, utpote quandoque, quæ sicca, adstringentiaque sunt, primo assumantur, postea vero dulcia pinguiaque, aut cum bis solitus sit homo, in die comedere, semel tantum deinde cibum assu-

I. de tue.
valet.
cap. 13.

assumere assuescat. Adstringitur quoque **alvus** non raro **ventriculi**, vel intestinorum, vel viscerum **intestinis adjacentium** culpa, nimirum cum ipsorum expultrix debilitatur, aut ob intemperiem in excessu constitutam, vel calidam, vel siccam, vel frigidam, vel humidam, vel ex ipsis simplicibus complicatam: hæ intemperies aliquando adeo valide augentur, ut vel **ventriculi**, vel intestinorum aut tenuium, aut crassorum, aut omnium, aut aliquorum, vel partium ipsis adjacentium (ut est **hepar**, **lien**, **vesicula fellea**) expultrix facultas maxime debilitetur, atque ob id ventris excrementa retardentur, quominus prodeant, ac protrudantur. Quod sæpe fieri etiam solet, tum ob intestinorum angustiam, quam vel adstrictio ex tumore, compressioneve, aut exsiccatione causata, vel convolutio eorundem in quadam ilei specie peperit; tum propter obstructionem ab ipsis fæcibus factam: tum denique propter osculorum, per quæ bilis alvi excrementis acrimoniam & irritationem concilians in testina excutitur, conniventiam. Exsiccatur vero **alvus**, & cohibetur nedum inedia, & usu (uti dictum est) ciborum potuumque siccantium, atque adstringentium, sed etiam vi medicamentorum ejusdem facultatis assumptorum, aut intra **alvum** injectorum; atque (uno verbo) eorum omnium, quæ quovis modo vim expultricem, debilitare, infirmareque possunt. Quod maxime facere usum familiarem medicamentorum purgantium (sive assumantur per os, sive intra **alvum** clysteribus indantur) à Medicis practicis longa experientia deprehensum est, unde multis rationibus, nempe intestinis humiditatem adimendo, & expultricem labefactando clysteres sæpius injecti, & purgantia frequenter assumpta, **alvum** adstrictam reddere solent. Cum igitur constet, **alvum** adstrictam morbo adstricto laborare, laxatoriorum præsidiorum usus ad eum affectum tollendum erit idoneus. Itaque tum in victu, tum in medicamentis, ea admovenda erunt quæ quovis modo **alvum** laxare queunt: cujusmodi ex cibis atque ex potibus erunt, si prima mensa, vel ante cibum, exhibeantur olera mollia, leviter cocta, cujusmodi est **malva**, **beta**, **brassica levis**, **mercurialis**, **asparagi hortenses**, **tamari cauliculi** recentes elixi,

682 **DE MEDICINA A METHODICA**
 cum oleo & sale assumpti; atque etiam sambuci folia elixa itidem cum oleo & sale comestiva; cucurbita, itidem & cucumer elixus ventrem laxabit: melones similiter & pepones tum crudi tum cocti idem faciunt: sic ova sorbilia recentia cum melle, aut saccharo ad laxandum idonea sunt, non minus, quam beta ex mulsâ cocta, & allium elixum, cepaeque cocta ex melle, oleo saleque esitata, atriplexque hortensis: ad idem etiam accommodatissimus est panis triticeus furfuraceus, quo complures ad laxandum ventrem non immerito familiariter untuntur. Ex fructibus praecoces omnes primo cibo ingesti alvum movent, maximeque cerasa matura dulcia, vel insipida, moram itidem matura, pruna matura & cruda & cocta cum saccharo, uvae recentes pingues, aut coctae cum saccharo, aut cum melle, aut crudo, aut quae per noctem sub dio manserint, cum melle, aut cum saccharo: ficus recentes atque etiam sicci pingues sunt idonei ad laxandum ventrem. Ex cibis etiam conveniunt, mel crudum esitatum, caseus recens ex melle, nuges itidem recentes, & quae in aqua macerantur laxatoriae sunt. Ex carnibus autem conveniunt pingues, aginae, porcinae, atque avium aquatiliū: ex piscibus saxatiles, & molles, primo cibo (ut dictum est) assumpti, butyrum eodem modo affatim comestum per se solum fluidum facit ventrem, & longe efficacius idem faciet, si cum melle, vel saccharo edatur. Ex juribus vero laxatoriis, & potionibus, quae ex herbis leviter coctis exprimuntur, est brassicae levis leviter coctae jus ex melle assumptum: at omnium maxime confert jus ejusdem brassicae (cui M. Cato miras laudes in laxando ventre tribuit) in quo cymarum brassicae viginti manipuli efferbuerint, quodque eo modo paratum fuerit, quo M. Cato id parandum esse tradit. Jus quoque mercurialis herbae cum sale, oleo, vel melle satis efficax est ad laxandum stimulandumque ventrem, non minus quam ex foliis sambuci paratum. Succus itidem foenugraeci cum melle idem praestabit. Idem facit jus carnis porcinae recentis, piscium saxatiliū recentium per se solum, aut ex vino epotum, privatimque (ut Dioscorides est auctor) ex gobiis, scorpionibus, vel julidibus, vel percis, paratum: quod paratur ex cochleis,

In lib. de
 re rustica
 cap. de brassica.

chleis, conchisque marinis, est maxime idoneum, cum oleo, & melle, vel sale epotum. Sepiarum quoque atramentum solvit alvum; jus itidem galli antiqui est ex maxime laxatoriis. Lac aquosum itidem emollit ventrem atque ejus serum; quod efficaciter illud præstabit, si ad heminas quatuor, cum salis & mellis modico, propinabitur: quod si multum salis habuerit, multum purgabit. Mustum, vinaque dulcia, mulsum, & similia laxantis quoque facultatis esse neminem latet. Oleum quoque dulce ante cibum absorptum alvum lubricat, cujusmodi est commune, dulce, & amygdalinum: item cicinum, & quod ex grano cnidio exprimitur. Itaque hæc ex cibis, potibusque prima mensa ventris laxatoria, & stimulatoria erunt: post cibos vero tales (ut auctor est Galenus) assumptos, ventrem moventia non dulcia, pingua, molliaque esse debebunt, sed, in ultima præsertim mensa, facultatis adstrictoriæ & stipticæ. Unde mirum non est, si post cœnam fructus adstringentes assumpti alvum moveant: cujusmodi sunt pyra austera, mala cytonia, mespila, sorba, mora rubi acerba, atque mori fructus itidem acerbi. Itaque prima mensa ad laxandum ventrem accommodatissima erunt omnia dulcia, insipida, pinguique. Non minus etiam, quæ deterfione laxant, cujusmodi sunt omnia falsa & acria: unde aqua marina, vinum falsum, garum, & cetera alia falsamenta detergendo ventrem laxant. Verum acria, ut allium, cœpa, porrum, & similia incidendo extenuandoque excrementa, & facultatem expultricem irritando, detergendoque ventrem movent. Hujusmodi vero omnia prædicta ex cibis & potibus parata, tum intra os assumpta, tum in alvum clystere indita apta erunt, ad adstrictam alvum restituentem, laxandamque. At operæ pretium est, ut ex medicamentis etiam quædam dicamus, quæ adstrictam alvum laxare possunt. Itaque per os ex iis, quæ assumuntur, laudatur resina terebinthina avellanæ magnitudine dormituri exhibita, vel per se sola, vel cum modico rhabarbari mixta: radix itidem polypodii trita ad drachmam ex jure pota: item aloë lota ad semidrachmam ante cœnam, vel vulgaria catapotia ex ipsa parata, vel mastichina vocata: epithymum item ante cœnam ad drach-

DE MEDICINA A METHODICA

684

Gal. in 2.
simp.

mam ex oxymelite utilissime datur. Hac ætate usus foliorum
fenæ ad laxandum ventrem compluribus maxime innotuit: ple-
rique enim utuntur ejus infusione ex vino, ante cœnam; aut
aceto, in quo folia ipsius effervuerint, aut per noctem mace-
rata manserint, in acetariis utuntur: aut eorundem foliorum
pulverem ante cœnam, ad semidrachmam, cum modico cina-
momi (quo semper ejus qualitas stomacho infensa corrigi debe-
bit) ex vino, aut ex jure carnis epotant. Non desunt alii, qui
passulas decocto, aut infusione ejusdem fenæ maceratas, vel
decoctas, ante cœnam primo cibo assumant: vel pruna dama-
scena eadem facultate imbuta reliquo cibo præmittunt. Pru-
nis etiam per se solis Damascenis præsertim in vino dulci deco-
ctis cum saccharo vel melle complures utuntur ante cibum, si-
ve prima mensa. Omitto clysteres, & balanos ad alvum mol-
liendam, & irritandam à multis in usum receptos, tamquam
omnibus notissimos. In pueris butyro exterius copioso ad um-
bilicum adhibito mulieres alvum laxant. Idem, quando opus
est, hunc usum parari solet in officinis medicis unguentum de ar-
thamita appellatum. Non pauci & ori stomachi, & umbilico,
vel toti abdomini adhibent ad alvum laxandam pulpam colo-
thidis, aut scammonium, vel agaricum, vel trochiscos la-
xatorios, ex melle; vel electuaria, vel catapotia cathartica.
Atque hæc ad laxandam alvum, eamque adstrictam restituen-
dam sufficient.

CAPUT XIII.

*De venere multo tempore intermissa, pro valetudinis
conservatione, restituenda.*

EX adstrictis morbis supersunt nobis affectus, qui nascuntur
à venere aliquandiu intermissa in præsentia tractandi: si-
quidem ex seminis abundantia, genitalium vasis exinde tumen-
tibus eodemque semine aliquandiu non excreto, sed diu intus
retento, homines in graves quidem affectus labuntur; omnium-
que

que maxime quorum corpora calidi & humidi temperamenti sunt, quibus (auctore Galeno licet Epicurus nunquam veneris ^{In 6. de san. tue. cap. 4.} sum posse juvare crediderit.) Venus amica atque utilis esse so- ^{Gal. in 3. epid. 1. com. 4.} let: veluti calidis & siccis, frigidisque inimica existit. Quod eo præsertim constat argumento, quod calida & humida plurima semine abundant; quod semen nisi tempore idoneo per coitum excernatur (hoc enim natura in singulis animalibus ad sobolis conservationem necessario fieri oportere voluit) & copia vasa genitalia replendo, & ex quadam putredine à prohibita ipsius ventillatione, quæ excretionem fit, pravam qualitatem adeptum (Galenus enim corruptum semen perinde ac exitiale ^{In 6. de loc. affect. c. 4.} venenum esse in corporibus demonstravit) gravissima profecto mala inducere solet. Quibus sane malis sæpius, & gravius vexari observantur, tum mares, tum feminae, quæ cum antea concubitu creberrimo usæ fuissent, postea eo plane, ob aliquam causam, per multum tempus caruerunt, atque ab eo abstinuerunt. Huc accedit etiam, quia, cum semen in animalibus excrementum sit, ad excernendum quidem (quod omnium excrementorum sit propria excretio) pro generatione tamen factum, nisi suo tempore excernatur, intus retentum computrescit & corrumpitur, ut cetera alia excrementa faciunt, atque ex eo vapores summe putridi ad nobilia viscera ex genitalibus subvecti sæva quidem ac lethalia symptomata, perinde, atque ex veneno exitiali nascuntur, excitant; præsertimque in mulieribus viduis, quæ antea crebro veneris concubitu usæ fuerunt. Hæ, præter cetera mala, uteri præfocationem, distentionemque nervorum patiuntur: Galenus scribit de quadam muliere, quæ ^{In 6. de loc. affect. cap. 5.} ex retento semine apnoeam passa, simulque nervorum distentione oppressa erat, quod, cum ab obstetrice, manibus oleis calidis inunctis, pudenda ipsius tractarentur, orta titillatione, cum labore & voluptate; semen crassum putridumque emisit, eoque excreto ab omni molestia liberata fuerit. Non minus etiam mares ab intermisso concubitu multis malis obnoxii redduntur. Nonnulli (ut Galenus tradidit) nisi assidue coeant, capitis gravitatem incurrunt, cibos fastidiunt, aliquando febri- citant, cibos non concoquunt; & aliqui præ pudore à libidi-

nis usu abstinentes torpidi, Pigri, melancholicorumque modo
 præter modum mæsti, atque timidi, fiunt, cibi inappetentiam
 patiuntur, cibosque non concoquunt, & proinde cruditatibus
 assidue vexantur; quibus non liberantur, quoad ad solitum li-
 bidinis usum devenerint, concubitusque usum denuo recepe-
 rint. Quidam creberrime fuerat usus, cibi cupiditatem amisit, ac ne
 exiguum cibi concoquere potuit, ubi vero seipsum cogendo
 plus cibi ingerebat, protinus ad vomitum excitabatur. Quo
 malo liberatus est, postea quam ad pristinum concubitus usum
 rediit. Quare ex his liquido nobis constabit, in aliquibus ve-
 nerem intermissam multorum malorum causam esse, præser-
 timque in ætate juvenili, atque in habitu carnoso, tempera-
 mentoque calido atque humido. Unde ad sanitatem conservan-
 dam in multis Venus diu intermissa erit restituenda (dum qui-
 dam ad usum veneris apti, ac potentes sint) alias uxores iis
 procurando. In iis vero qui aliquam ob causam jam ad veneris
 usum impotentes facti sunt, quique ob impotentiam coguntur
 ipsam venerem dimittere, medicamentorum usu coeundi vis in
 ipsis labefactata erit restituenda. Cum vero hæc impotentia
 coeundi, aut totius corporis, aut alicujus visceris præcipui,
 aut genitalium culpa fiat, si debeat hæc coeundi facultas resti-
 tui, totius corporis, aut partis innaturalis affectus, tanquam
 causa, erit tollendus; nam si corporis temperamentum frigi-
 dum, vel siccum, concubitus impotentiae fuerit causa, impo-
 tentes sive ægroti, & victu calido atque humido, & balneis
 calidis ex aqua dulci paratis atque aliis medicamentis intus fo-
 risque admotis laxatoriis uti debebunt. Ita etiam, si ad eam
 impotentiam veneris infirmitatemque impulerit hominem siccus
 squalidusque habitus, eorundem supradictorum medicamentorum
 usus conveniet. Quæ medicamenta itidem conducent iis, qui
 venereo defectu laborant aut ob hepar, aut ob cor, aut ob
 cerebrum vitiatum vel ex intemperamento frigido & sicco,
 aut ex calido itidem atque sicco, aut ex aliquo alio affectu ex-
 adstrictis. Accedit etiam, si genitalia patiantur itidem à fri-
 giditate, aut siccitate, aut à seminis spirituumque vitio frigido
 im-

impotentia oboriatur, eadem præsidia, quippe laxatoria, ^{usui} futura erunt pro facultate concumbendi restauranda. ^{Si de iis} loquamur, quæ etiam inter cibos locum habent, hæc erunt maxime huic usui accommodata, scilicet, ex fructibus dactylus, ficus recens, uva dulcis, nuclei pini, amygdalæ dulces, avellanæ, & similes alii; testes gallorum esitati, ex vinoque ipsorum pulvis assumptus, impotentibus maxime auxilio erunt: ex piscibus vero locustæ, cancri marini; conchilia marina cum pipere esitata utilia erunt: ex seminibus, etiam triticum coctum, faba, pisum, cicer in jure pingui percoctum atque esitatum: semen itidem sesami, foenugræci, atque lini, coctum, cum melle devoratum conveniet: ex radicibus carduus, & cynaræ tum radix, tum fructus decocti cum sale, oleo, & pipere esitati laudantur: radix itidem selini, id est, apii hortensis, tum cruda, tum cocta, cum pipere esitata, venerem accendit: item rapa, napus, pastinaca, raphanus, coepa, asparagus, ferulæ corculi recentes sub cineribus assi & cum pipere esitati idem faciunt. Quod vero pertinet ad medicamenta interna, datur piper ex vino, satyrii radix, eruca in acetariis, cum modico salis & oleo devorata. Been rubrum, zedoar, eryngii radix, galanga pulverizata ex vino ad drachmam devorata juvat: quibusdam quoque visum est, hanc, scilicet galangam; ore tantummodo contentam efficacius venerem incendere: scylla item assata in exigua quantitate assumpta prodest: Sic ormini semen (ut Dioscorides scripsit) tritum in vino assumptum juvat: & radicis quoque gladioli pars superior, & crassior cum vino epota; & radix cynosorchidis majoris similiter cum vino bibita: semen autem urticæ sylvestris, & semen lini, cum vino mulso & pipere devorata magnopere conterunt. Scincum Indicum potui datum præsertimque ipsius renum partes ad drachmam epotas intensius ad concubitum stimulare Dioscorides tradidit. Testes itidem gallorum ex vino poti non minus utiles existunt. Ex efficacioribus vero est Assa fætida ad semidrachmam ex vino epota, etenim valide homines ad libidinem incendit. Addimus ex compositis Mithridatium singulo mane ad drachmam ex vino, aut per se solum, devoratum,

In 2. cupæ
rist.

In lib. 2. de
mat. medica

DE MEDICINA METHODICA

ratum, diamoschum, diasatyrum, diaspermum, & similia. Exterius autem, scilicet ad genitalia, convenient calidæ oleorum inunctiones. Paulus ait; conducere iis inunctionem ex pingui oleo, cui additum sit modicum radicis narcissi, aut cocci cnidii, aut seminis urticæ. Ad id etiam accommodata erit inunctio ad genitalia ex moscho orientali, aut sibeto ex cino oleo dissoluto parata: tum maxime unguentum Rhasis A-rabis Medici expertissimi, præsertim ad genitale movendum, erigendumque quod accipit olei lilini unc. ij. castorei unc. j. euphorbii, piperis, sinapis an. 3j. Moschi orientalis scrup. ß. fiat unguentum, quo viris inungantur, renes, femora, coles, atque testes, ante aliquot præsertim horas, quam velint ad concubitus cum mulieribus accedere. Aliud ad idem utile est, quod recipit assæ fætidae 3j. mellis unc. j. cum vino per duas horas ante concubitus penis illinatur. Atque hæc satis erunt, ad restituendam venerem, in iis, qui refrigerati concubitu uti nequeunt.

FINIS LIBRI UNDECIMI.

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER DUODECIMUS.

CAPUT PRIMUM.

De morbis laxis esse agendum, quotque hi sint.

Um haftenus de morbis seu affectibus, qui adstrictorum genere comprehenduntur, nos scripserimus; restat, ut etiam de laxis vocatis eodem itidem modo agamus. Inter quos connumerantur in primis resolutiones, quæ fiunt calore innato ob aliquam causam immoderatus per poros cutis, insensibiliterque exhalante, ita, ut in animi deliquium vel in syncopem homines labantur: evacuationes etiam, quæ sensibiliter fiunt per poros cutis, cujusmodi sunt sudores ex toto corpore immoderatus exeuntes. Immoderata itidem hæmorrhagia, vel sanguinis per os quovismodo immodica excretio, vel per alvum, vel per urinam, vel per hæmorrhoidas, vel denique per uterum in mulieribus. Immoderatus quoque vomitus, lienteria, dyarrhoea, dysenteria, gonorrhoea, uteri profluvium, diabetes, fluxus vulgo hepaticus vocatus, cholera, & similes alii affectus, qui immoderatus laxatis ampliatisque corporis meatibus fieri solent.

DE MEDICINA METHODICA

C A P U T. II.

690

De insensibili evacuatione, quæ in lethalem syncopen deducit, cohibenda.

Evacuatio, quæ per poros cutis fit, si multa fit, leve animi deliquium, quod Græci ἐκλυσις appellant, inducit; si autior, graviorem quidem animi defectionem, Græcis λειποψίαν, & λειποθυμίαν vocatam; tandem vero profusior, ut vires maxime dissipet, reddita syncopen, id est, animi gravissimam defectionem, morti simillimam, facit. Lipothymia usque ad sudorem, animi deliquium habet: in syncope vero sudor affiduus, diaphoreticus, & syncopticus dictus, in toto corpore apparet, pulsusque defectio adest, sensus motusque abolitur, nulla pene respiratio editur, in ore pallor visitur, extremitates algent, ac madent; denique ipsissima mortis imago spectatur. Qua de causa mirum non est, si Galenus syncopem definiendo dixerit, esse præcipitem lapsum virium omnium, præsertimque vitalium. In hoc enim affectu concidunt omnes spiritus, maximeque vitales, quorum copia partes corporis vivunt. Itaque in omni syncope fit spirituum, præsertim vitalium, exolutio: quibus quidem exsolutis, innatus calor partium solidarum, viscerumve perit, ipsorumque una temperamentum in eodem calore insito, atque humido substantifico, radicalive, constitutum. Quandoque vero spiritus per se concidunt, scilicet, ubi dissipantur, vel cum spirituum substantia plus justo fuerit extenuata, atque exhalabilis reddita, ut in ira: unde fit, ut ea corpora, quæ tenuissimis succis abundant, facile resolvantur: vel quod corpus immodice fuerit rarefactum, ut in immoderato gaudio, quod Græci perichariam, quasi excessum gaudii dixeris, appellant: vel ob defectum alimenti, propriique humidi consumptionem, ut in immoderatis evacuationibus, purgationibusque, atque in vigiliis, motibusque immoderatis. Aliquando vero non per se deficiunt, sed quod suffocantur intra corpus coacti: uti fit, si, respiratione vel ventilatione interclusa, aëre cor diutius privetur. Id accidit in ingenti timore,

Gal. in 12.
meth. cap. 6.
Gal. in 12.
meth. cap. 5.

re, tristitia, anxietate, mærore; item spirituosus partibus ob-
 structis, ut in Antipatro à Galeno fuit observatum. Nam ita
 non modo spiritibus materia, qua nutriantur, & recreentur,
 deficit, verum etiam fuliginum cohibetur evacuatio: quibus
 necessario calor naturalis extinguatur, & opprimitur. Hoc
 modo complures degentes in calidis vel hypocaustis, vel cellu-
 lis undique clausis, suffocati interierunt. Demum spiritus ali-
 quando non primario affectu concidunt, sed ex aliqua quidem
 noxa partis alicujus principis, scilicet, vel nervorum princi-
 pii, scilicet cerebri, vel oris ventriculi, vel cordis, vel inte-
 stinorum, potissimumque ilei & coli, vel uteri in mulieribus.
 Cerebro quippe à maligno, acrique humore, maxime læso,
 aut vulnerato, spiritibus ad partem læsam, atque ad cor ip-
 sum, quod cerebri magnæ noxæ consentit, retractis, fit lipo-
 thymia, & quandoque etiam syncope: non minus & ab ore
 ventriculi aut à vehementi atque acuto dolore laceffito, aut à
 maligno summeque acri humore commorso, aut eroso, spiri-
 tus concidunt; humore autem crudo ibidem subsistente, op-
 primuntur. Unde Galenus in lib. 12. meth. cap. 3. & 4. syn-
 copem fieri ore ventriculi à flava bile, atque à crudorum hu-
 morum copia læso, posteritati tradidit. At omnium maxime
 ex corde dolorem patiente acutum, à maligno humore vel à
 pravo vapore, vel à tumore, vel denique ex inflammatione,
 syncope, exsolutis spiritibus, accersitur, non minus quam fiat
 ab iliaco & colico dolore vehementi, atque ab utero eodem
 modo læso. Itaque à magna alicujus partis principis noxa, spi-
 ritibus vitalibus affatim ad suum principium revocatis; idcirco-
 que extimis partibus quasi vita plane privatis, virium præceps
 lapsus fit: qua ratione homines & in levem animi defectionem,
 & non raro in graviolem (syncopen Græcis vocatam) inci-
 dunt. Ceterum cum hunc affectum fieri per se dixerimus spi-
 ritibus exsolutis vel ab immodica cutis meatuum rarefactione,
 vel ab ipsorum substantia nimis extenuata, atque nimis exhala-
 bili ex quacunque causa reddita, vel alimenti inopia, vel de-
 nique ab immoderatis excretionibus; unde merito Galenus di-
 xit; *Virium exsolutionem immoderatas excretiones, non retentiones*

DE MEDICINA METHODICA

consequi: idcirco hæc passio ex laxis morbis erit; de qua pro-
pterea nos hic agemus. De illa vero virium exsolutione, quæ
vel à pravis humoribus, vel doloribus, vel ab aliis passionibus
viscerum, retractis spiritibus fit, cum morbus mixtus sit ex la-
xo & adstricto, in postremo libro agemus. Nunc de illa pas-
sione quæ latus affectus est, sermonem instituimus. Quæ sit,
ubi vires concidunt vel ex ingenti gaudio; vel ex ira, vel ex
prohibita respiratione, calorisque naturalis ventilatione, vel ex
colliquatione, aut inopia alimenti. In hac passione laxa indi-
catur adstringendum, densandum, cohibendumve, ac omni-
no prohibendum, ne calor natus exhalet, atque exsolvatur.
Quæ indicatio usum habebit in omni virium exsolutione, vel
lapsu, etiam si fiat à causa adstricta, & passio solutionis laxitatis-
ve, mixto, urgentiori, ex Methodicorum placitis, sit incumben-
dum, & magis urgeat virium lapsus, siue exolutio, quæ laxa
passio est; hac de causa adstringentibus præfidiis, ad curatio-
nem instituendam, opus erit. Malum hoc, ni cito ei occur-
ratur, celere exitum macchinatur: etenim exitum non fit,
ni si quadam cum syncopes specie. De his dicebat Hippocrates:
*Qui sæpe & multum exsolvuntur sine causa manifesta, ii repente
moriuntur.* Quare quamprimum exsolutis auxiliari debemus cum
alimenti tum medicamenti opportunis ex adstrictoriis vocatis.
Itaque statim facies aqua frigida, aut rosacea, aut oxycrato
frigido erit sæpe aspergenda, scilicet ut spirituum exhalatio
prohibeatur: odores optimi sunt offerendi; & per os quoque
sæpe danda aqua frigida. Galenus cyathos tres ejusdem aquæ
frigidæ bis, aut ter per intervalla propinandos esse voluit. Alii
exhibent quidem aquam frigidam cum omphacio. Alii succum
expressum ex malis punicis, vel ex palmulis, vel ex malis cy-
toniis, vel ex pyris austeris exhibent, aut succum pampinorum
vitis: alii cum aqua frigida exhibent pulverem rosarum, aut
nardi Indici: at alii exhibent panem succo mali punici imbutum,
aut vino nigro austero aqua frigida diluto simulatque exolutio
fit, animusque deficit. Tunc quoque offerentur jura capo-
num, vel pullorum gallinaceorum juvenum, vel vitulinæ car-
nis,

In 2. aph. 41.

In lib. 8. de
comp. med.
sec. loc. c. 4.

nis, aut lutea ovorum conquassata cum jure prædicto & succo Granatorum. Eodem modo dant utiliter panem tritum in jure pulli decoctum cum succo aut mali punici, aut cytonii, aut pyri, aut pomi austeri, vel mespili, vel sorbi, vel fructuum nigrorum mori, vel rubi, vel prunorum austerorum, vel berberis fructuum, & similium. Nonnunquam in juribus, aut ferculis aliquid prædictorum fructuum adstringentium decoquunt. Nonnulli ad excitandos à syncope ægrotos, arcte extrema ligant, ac perfricant brachia, & crura nasumque perstringunt, comprimunt, & huc illucque dimovent, in pudendis vero pilos detrahunt, evelluntque: hæc ad excitandum calorem intro retractum etiam convenire videntur, sed in iis præsertim, qui ob adstrictam causam animo deficiunt, quomodo hæc conveniant, in sequenti libro, Deo favente, dicemus.

CAPUT. III.

De sudore vires exsolvente cohibendo.

Cum & sudor immoderatus exiens homines ad virium exsolutionem provehere soleat, atque ad syncopem, merito de medicamentis sudorem cohibentibus in præsentia est agendum. Quid vero ipse sudor sit, quibusque causis in corporibus fiat, in superiori libro satis superque à nobis dictum est. Qualis autem sudor à Medico sit suppressendus, nunc intelligi à nobis oportet: si quidem non omnis sudor, ne is quidem qui copiose profluit, cohibendus est, verum solummodo is, qui vires exsolvit, quique, ut ajunt Medici symptomatice fit, scilicet à causis morbificis, qui distinguitur ab eo, qui à natura recte in corpore operante fit, criticum & salutarem Medici eum appellant. Nam ab hoc, siue erumpat in morbis, siue citra morbum in recte valentibus appareat, natura plurimum juvatur, ægrotique à morbis vexati critico sudore erumpente copiosiori, vel à morbis confestim liberantur, vel saltem in melius maxime mutantur. Hæc de sudoribus sufficiat dixisse: si quis plura scire desiderat, nostros libros de vita & morte ægrotantium præfagienda inscriptos legere non gravetur. Hoc

DE MEDICINA METHODICA

694

unum ex iis colligimus illum solummodo sudorem esse à Medi-
co coërcendum, qui cum vires maxime resolvat, syncopem,
atque exitium minatur. Hanc esse solutionis passionem, mor-
bumque laxum dici, neminem nostrum latebit, proinde in hoc
affectu plane esse adstringendum, etiam constabit. Galenus
in iis, qui ob sudoris multitudinem animi defectum incurrunt,
inquit, ipsorum cutem Medicos adstringere ac refrigerare de-
bere: proinde illos operimenta detrahendo esse recreandos, aë-
reque ambiente refrigerandos, scilicet ventis refrigerantibus
aditum præbendo, vel hos flabellis etiam excitando; imo con-
sulit aërem domus, & conclavis alterare medicamentis frigida
& adstringente qualitate præditis: quod fit myrtorum foliis,
rosæ, vitium capreolis, salicisque ramis, vel rubi, vel mori,
vel sorbi, vel mespili, vel mali punici, vel cytonii, vel equi-
seti, vel polygoni, vel plantaginis, vel intybi, vel similium
foliis pavementum consternendo. Paulus pariter ait, sudantes
tenui velamine madidoque esse contegendos, iique panni, qui-
bus conteguntur, utile fore, si actu frigidi sint, vel oxycrato
frigido madidi. Aliqui commendant eosdem pannos aqua fri-
gida imbutos dorso, & thoraci subjiciendos: aliis visum est,
& collo, & locis sub alis, inguinibusque esse apponendos. Pau-
lus pannos cimolia aqua dissoluta pinguefactos jubet adhibendos.
Nonnulli, quoad sudor cohibeatur, nivem in extremis partibus
supra venas pulsatiles, arteriasve applicant; vel faciunt, ut ex
alto aqua frigida cadat juxta carpum brachiorum super arterias.
Ad hunc usum etiam conveniunt cutis inunctiones ex oleis, myr-
tino scilicet, lentiscino, melino, rosaceo, œnanthino, oleæ
sylvestris, terebinthino, de balauistiis, de salicibusque, actu
frigidis adhibitis, scilicet collo, pectori, dorso, sub alis, in-
guinibus, manuum pedumque carpis, super venis pulsatilibus.
In iisdem quoque partibus succi illiti convenient adstringentes
actu frigidi: cujusmodi est succus plantaginis, polygoni, aizoi,
folani, portulacæ, intybi, cymarum rubi, capreolorum vitis,
acaciæ, hypocistidos, lycii, mespilorum, sorborum, pomo-
rum, pyrorum immaturorum, prunellorum sylvestrium, ma-
lorum cytoniorum, granatorum, foliorum sumachi, myrtillo-
rum,

In s. ad
Glauc. c. 14.

rum, atque similia; hi & per se soli apppositi juvant, & cum oleis adstringentibus nuperrime præscriptis mixti. *Emplastra* quoque ejusdem qualitatis adstrictoriae participes iisdem partibus actu frigida adhibita efficacia sunt, ad sudoris profluvium cohibendum, firmandumque: cujusmodi sunt, quæ parantur ex polline supradictorum medicamentorum cum albumine ovi, aut mucilaginibus frigidis, cum succo aut mandragoræ, aut hyoscyami, aut opii, aut sempervivi, aut cicutæ. Nonnulli ex cimolia, albumine ovi, aut aqua plantaginis, dissoluta opportunum emplastrum parant, aut ex manna thuris, & amylo cum ovi candido; terra item Samia; cui gummi aceto dissolutum permisceatur, actu frigida adhibita utilissima est. Demum pulveres quoque prædictorum medicamentorum, præsertimque myrtillorum nigrorum ficcatorum, aut cimoliæ, aut malicorii, aut gallarum immaturarum, aut terræ Samiæ, aut Lemniæ, aut similia, quæ adstringunt, magnopere juvant, si prædictæ partes his actu frigidis aspergantur. Hisque medicamentis sudores immoderatus profluentes cohiberi possunt.

CAPUT IV.

De profluvio sanguinis per nares supprimendo.

Cum de variis sanguinis profluviiis vires exsolventibus, atque syncopem facientibus tanquam de morbis laxis sit à nobis in præsentia agendum, ab eo exordiri libuit, quod per nares fit, & hæmorrhagia à Medicis appellatur. Quam sanguinis excretionem frequenter in pueris, & in juvenibus, atque etiam non raro in adultis, ac in mulieribus, quæ menstruis purgationibus caruerunt, observari, Medicis proximè facientibus notissimum est. Hæmorrhagia vero, id est, sanguinis excretio, quæ per nares fit, symptoma est in exeunte mutato à toto genere præter naturam. Sanguis autem ex naribus excernitur, aut fluit, quibus causis quælibet sanguinis excretio, & sive per nares fiat, sive per os, vel per ventrem, vel per urinam, vel per uterum in mulieribus, vel denique per hæmorrhoidas, concitare solet venis,

arteriisque præcis, aut punctis; aut ruptis, aut iisdem erosis, aut ipsarum osculis apertis, aut rarefactis ipsarum venarum vel arteriarum tunicis, unde ex ipsis sanguis resudat. Rumpuntur vero ea vasa ob nimiam tunicarum distentionem, aut à nimio sanguine, aut eodem sanguine præ calore rarefacto, fusoque, proindeque in majorem tumorem elato, aut ab immodico flatu immoderatus tunicas distendente: eroduntur ab humore, vel acri, vel salso, vel amaro. Oscula vero venarum vel arteriarum aperiuntur ob sanguinis acrimoniam, qua venarum, arteriarumque expultrix ad excernendum irritatur, aut à sanguinis multitudine; aut ab imbecillitate eorundem vasorum sanguinem continentium; aut denique sponte natura à copia, aut qualitate sanguinis, excrementorumque sanguini permixtorum excitata, oscula vasorum aperiunt. Resudat vero per eorundem vasorum tunicas rarefactas à calore, vel ipsomet sanguine tenuiori, rariorque reddito. Hæmorrhagiam vero ruptis venis, aut ipsarum osculis apertis à multitudine sanguis immoderatus distendente fieri ex plenitudine signis cognoscitur, scilicet quod in facie sanguinem excernentium sit rubor, atque tumor, venæque sint plenæ & tumentes, gravitasque tum in toto corpore tum præsertim in capite sentiatur, præterea tensiva lassitudo, quæ à fluore sanguinis tollitur, observari soleat. Si vero à flatu distendente, venæque rumpente, aut ipsarum oscula aperiunt, hæmorrhagia citraque ullum plenitudinis signum. Si autem erosis venis ab humore vel salso, vel acri, vel amaro profluvium eveniat, aderit ulcerosa lassitudo, atque signa cacochymiae, quæ etiam innotescunt ex sapore aut salso, aut acri, aut amaro. Ab erosis etiam vasis sanguis non confertim multus, ut in venarum ruptura fit, exit, sed modicus & paulatim, quoad vasis erosio magna evaserit. A rarefactis etiam venarum tunicis, extenuatoque sanguine, per resudationem facta hæmorrhagia deprehenditur facile, quoniam absque dolore sanguis exit, paucusque est effluxus, antegressæque sunt causæ rarefacientes sanguinemque attenuantes, ut victus calfaciens, morbus calidus, balneum, hypocaustum nimis calidum, sol, & similia. Totque

que sunt causæ, & signa, cujuslibet fluxus sanguinis. Porro quandoque est criticus, scilicet à natura sponte ægrotos à morbo aliquo liberante excitatus; quandoque symptomaticus, à vi morbifica factus, de quo nos in præsentia agimus, præsertimque de illo, qui immoderatus profluens vires exsolvit, syncopeque accersit: hic enim fluxus symptomaticus, quia morbus ex toto laxus est, ob id indicat plane adstringendum esse. Ceterum de hæmorrhagiarum differentiis, de causis, de signis erupturi sanguinis, & de bonis & malis hæmorrhagiis, cum in libro septimo de præfagienda vita & morte ægrotantium abunde scripserimus, nihil hoc loco de iis addendum judicavimus; præsertim vero, quod ea, quæ de hæmorrhagia hic præmisi-
mus, sufficiant pro scopis curativis eliciendis. In libris vero de præfagienda vita, & morte ægrotantium, omnia de hæmorrhagia, quatenus faciunt ad morborum prognosim cognoscendam, complexi sumus. At ad curationem descendimus: quæ à morbo laxo adstrictoria tota indicatur; licet ad profluvium sanguinis firmandum, nedum ex Dogmaticorum sententia, sed etiam ex Methodicorum, ut auctor est Aurelianus, constet, venæ sectionem ex eodem latere aliquando juvare: item cucurbitulam cum scarificatione, & absque scarificatione, hypochondrio dextro, si sanguis è dextra nare, & sinistro, si ex sinistra nare sanguis fluxerit, affixam, atque occipitio, etiam scapulis, collique lateribus. Ligatura itidem extremorum, scilicet crurum, femorum, atque præputii, frictionesque extremarum partium familiaris ad quamcumque hæmorrhagiam cohibendam ab omnibus usurpari constat: & si hæc præsidia non adstringentia sint, sed laxantia, morbis quidem adstrictis, non laxis congruentia. Quid itaque dicemus? Laxantia laxis morbis convenire? Certe quidem aliquando convenire, diversio-
nis quidem (ut ajunt Dogmatici) & revulsionis gratia, scilicet, ut sanguinis impetus ad nares alio revellatur, atque diver-
tatur. Methodici vero hæc laxantia non per se adstringentia dicunt, sed quæ ex accidenti etiam laxo morbo aliquando me-
deantur: quod scilicet impetum sanguinis itidem, ut Dogmati-
ci inquirunt, ad nares alio convertendo sint in causa, ut hæ-
mor-

Gal. in 5-
meth.

morrhagia cesset, finiaturque; per se vero laxæ huic passioni
 plane congruæ dicuntur, quæ refrigerant, adstringunt, & sic-
 cant: cuiusmodi ex simplicibus sunt, plantago, polygonum,
 equisetum, lichen, gallium, stratiotes terrestris, cenanthe,
 vitis capreoli, myrtus, rubus, rosa, solanum, aizoum, salicis
 folia, portulaca, lenticula palustris, lactuca, cicuta, succus
 cucurbitæ, succus germinorum vitis, oleæ sylvestris, rubi,
 forbi, mespili, cytonii, granati, & hyoscyami, semina plan-
 taginis, & myrtillorum, acetum, aqua frigida, plumbum
 ustum, stimmi, alumen, gypsum: ex Galeno etiam bala-
 stium, malicorium, rhus, hypocistis, acacia, omphacium,
 aloë, manna thuris, pini cortex, intybum, terra Lemnia,
 Samia, bolus Armenus, lapis hæmatitis, &, ut alii posterius
 cognoverunt, sanguis draconis, album ovi, telæ aranæ, qui-
 bus pollen è pistrino inhæsit, sanguinis grumus siccatus, ster-
 cus caninum, corallium, succinum luteum, pompholyx, spo-
 dium, resina fricta, farina lentis, amyllum, lithargyrium, chal-
 citis, mumia, fuligo è clibano, vel è lebetes æneo derafa, gal-
 læ ustæ, & aceto extinctæ, fuligo thuris, plumæ gallinæ
 combustæ, pili leporis vel hominis itidem pili combusti, ossa
 cremata, spongia itidem cremata. Hæc enim medicamenta
 simplicia, & alia his similia sunt, quæ usum habere à Medi-
 cis cognita sunt, ad quodcumque profluvium sanguinis & ex-
 crementorum cohibendum. At quomodo, pro hæmorrhagia
 firmanda, his simplicibus atque ex iis compositis Medici uti
 debeant, nunc dicendum, exordiendo ab internis medicamentis,
 quæ per os assumpta refrigerando, siccando, adstringendoque
 impetum sanguinis, atque ad nares motum compescunt, san-
 guinem scilicet crassiorem ad motumque segniorem reddendo,
 atque vias, per quas fertur, constringendo. Ad hunc usum
 omnia ex prædictis medicamentis convenient, vel si succus quo-
 rundam per os exhibeatur ad unciam unam, scilicet, planta-
 ginis, vel equiseti, vel rubi, vel millefolii, vel vitis capreo-
 lorum, vel mali granati contusi ad geminas drachmas, vel hy-
 pocistidis, vel acaciæ, vel prunellorum sylvestrium, vel simi-
 lium etiam ad drachmam; vel pulvis itidem, eodem ponde-
 re,

re, prædictorum scilicet balauftiorum, aut acaciæ orientalis, aut seminum mespili cum setoniæ tum aroniæ, aut foliorum myrti, vel oleæ sylvestris, vel salicis, vel boli Armeni, vel terræ Lemniæ, vel corallorum, vel lapidis hæmatitis, vel similium, ex vino austero, aut ex succo, vel aqua plantaginis, vel polygoni, vel similium, epotus. Ad hunc usum etiam commendantur ex compositis trochisci de terra sigillata, de succino, quod karabe vulgus appellat: & ex opiatis etiam, urgente necessitate, theriaca recentissima, Athanasia, philonium ad semidrachmam. Nonnulli exhibent syropos vel per se solos ad unciam, vel unciam & semis, cujusmodi est de succo acetosæ paratus, vel de rosis siccis, vel de cytoniis, vel de granatis, vel de omphacio, vel myrtinus; vel cum decoctis, vel cum aquis adstrictoriis mixtos, cujusmodi esset, qui accipit syrapi de rosis siccis unc. j. de granatis acidis unc. semis, aquarum cichorii, plantaginis, polygoni an. unc. j. Ceterum longe usitatoria sunt medicamenta, quæ exterius faciei, fronti, temporibus atque naso adhibentur; neque minus juvant ea, quæ in nares induuntur, atque in aures, ad eas obturandas; quarum validas obturationes ex mollissima cera, pro hæmorrhagia cohibenda, Medici vel etiam doctissimi utiles esse tradiderunt. Itaque, quod pertinet ad particularia medicamenta, in primis aqua gelida, cum aceto, facies aspergatur, aut sponsia vel linteam gelida aqua imbutum fronti temporibusque imponatur; sic convenit ovi candidum actu frigidum adhibitum, vel equiseti herba trita fronti imposita, aut lactuca ex aceto contusa, vel cicuta iisdem partibus applicita; sed cavendum erit à vehementer frigidis, quod cerebrum magnopere lædant. Conveniunt etiam emplastra fronti imposita refrigerantia & adstringentia, scilicet, exempli gratia, quæ parantur ex gypso, bolo Armeno, & sanguine draconis; ex albumine ovi, cum succo polygoni, aut equiseti, aut pomi granati contusi. Succis itidem refrigerantes adstringentesque plurimum juvabunt, si ipsis actu frigidis frons illinatur, aut cum aceto mixtis. Deprehensum est cochleam cum testa contusam cum aceto fronti impositam hæmorrhagiæ plurimum conducere. Ex iis vero, quæ

Gal. lib. de
rem. fac. pa-
rabilib.
Paulus in
lib. 3. cap.
24.

intra nares indita hæmorrhagiam sistunt, quædam pulverizata per cannam insufflantur, scilicet stercus asininum ustum, atque tenuissime tritum, vel cochlea cum testa usta trita, vel galla immatura usta, tritaque utilissime insufflatur; vel fuligo è clibano, vel è lebete æneo dersa eodem modo usurpata, vel ex aceto linamento excepta, atque intra nares indita. Paulus unum monet pro sistendo sanguine, foramina scilicet narium non esse detergenda neque irritanda. Ex simplicibus vero intra nares imponendis, commendatur ex eodem Paulo chalcitis trita linamento excepta inditaque, & ovi testa cremata cum gallæ dimidia parte trita, eodem modo indita, vel funiculum lucernarum intrusum. Cochlea cum testa usta ovi candido permista, aut gypsum lotum, vel cum albumine ovi, vel cum aceto inditum, vel tela aranei, cui ex pistirino seu molendino pollen adhæret, imposita valde juvant. Sanguinis item grumus siccatus; vel resina fricta, quæ à Galeno commendatur. Dioscorides laudavit radicem æthiopidis tritam ex aceto: profunt quoque vitis cortex item tritus; asini & equi stercus tum crudum tum ustum ex aceto; germina vitis teneriora trita similiter ex aceto imposita, ferrique rubigo & squama eodem modo cum aceto indita; item galla immatura, quoad incandescat, cremata, aceto extincta, tritaque imposita; spongia quoque cum pice usta, & gypsum ovi candido cum pilis leporinis exceptum, inditumque; sic cochlearum etiam caro trita cum thure ex aceto eodem modo immissa. Atque hæc ex simplicibus nasalibus hæmorrhagiam cohibentibus nobis sufficiant. Quibus addimus ex compositis etiam quædam medicamenta ad hunc usum facientia: & primum ex Paulo, quod recipit, mannæ thuris ʒ. j. aloës scrup. i. ʒ. candido ovi trita excipiuntur, & linamento contorto subiguntur. Galenus conficit hoc ipsum (quo nihil præstantius credit) ex aloë itidem & thure cum ovi candido, mollissimisque pilis leporinis exceptum ut in nares indi possit. Aliud etiam conficit ex resina, addito triticeo polline, cum gypso, & ovi candido; medicamentum vero ex aloë à quibusdam paratur ex aloës ʒ. j. thuris ʒ. ij. quæ ovi albumine excepta, cum pilis leporinis commiscentur, atque intra nares indun-

In 5. meth.
med. cap. 4.

duntur. Atque ex Galeno constat, præstantissimum esse, quod recipit thuris 3. j. & aloës scrup. i. β. Verum antequam medica-
 menta ægrotis, pro hæmorrhagia sistenda, præscribantur, præ-
 stabit ipsis primum victus rationem instituere. In qua aër fri-
 gidus erit eligendus, cibi refrigerantis adstringentisque faculta-
 tis, vel etiam emplasticæ: unde convenient fercula parata ex
 cichoreo, plantagine, acetosa, portulaca, mentha, rumice,
 hordeo, & similibus parata in jure vel capitis vel pedum vituli,
 aut castrati. Accommodatissimi in liberis erunt fructus adstrin-
 gentes, ut mala immatura cocta, pyraque, cytonia mala, gra-
 nata, mespila, sorba, mora nigra, fructus berberis, rubique
 immaturi, oxyacanthæ, pruni sylvestris & similes alii. Pro
 potu utantur aut vino nigro austero aquoso, aut aqua ferrata,
 vel adstringentibus rebus alterata. Fugiant ex animi passioni-
 bus iram, gaudium, atque risum: eos vero timere, & mæsti-
 tia affici quandoque non est inutile; quinimo in multis hæmor-
 rhagiam à repentino, vehementique timore concitato plane
 cohibitam fuisse, à Medicis sæpius observatum est, quod scili-
 cet timor subitus & magnus sanguinem extra fluentem, ad in-
 teriora & ipsum cor subito propellendo, sistat.

In 5. meth:
med. cap. 4.

CAPUT V.

*De sanguine per vomitum immoderatus profluente
 cohibendo.*

SÆpe fit, ut sanguis ex ore per vomitum immoderatus ex-
 cernatur, atque ita sane, ut homines in exitialem synco-
 pem deducat. Quamobrem cito huic profluvio erit occurren-
 dum. At de medicamentis priusquam agamus, primum co-
 gnoscendum erit, sanguis vomitu rejectus (qui symptoma est
 facultatis expultricis vitiatæ) & à quibus partibus fluat, & à
 quibus causis, & quando hæc excretio sit bona, & quando ma-
 la. Quod vero ad primum attinet, Galenus expressit, sangui-
 nem vomitu rejectum à stomacho atque ventre manare. In
 stomachum vero, & ventrem plerumque ab infernis partibus
 mittitur, aliquando vero etiam ex capite in hæc partes destil-

In lib. 7.
aphor. Hipp.
com. 37.

lat. Aurelianus ex Methodicis ait, sanguinem, absque tussi per vomitum à stomacho qui rejicitur, nigrum esse & gelatum, aliquando solum syncerumve, aliquando cibo permixtum: ex quo hæc signa quoque observari tradidit, scilicet animi dispersionem, deliquiumve, cibi fastidium, salivæ fluorem, nauseam, corpusque totum frigidum exinde reddi, atque pulsus obscuros ac veluti demersos deprehendi. Porro sanguis hic aliquando cum dolore, aliquando sine dolore excernitur. Si vero ex ventre profluat, præter jam dicta symptomata, dolor sequi solet, morsus vel tormentum inter præcordia interdumque sanguinis modicum per alvum dejicitur. Succedit autem hic sanguinis vomitus, ut superius etiam dictum est, venis, vel arteriis, aut dissectis, ut in vulneratis, aut ruptis, ut ex casu, aut erosio, aut apertis, aut rarefactis ipsarum tunicis, nempe resudatione. Quibus vero signis hæc fluoris sanguinis causæ deprehendantur, superiori capite traditum à nobis est, quæ non sine tædio iterum repeterentur. His addimus sanguinem quandoque evomi ob phlegmonem internam, aut ob aliquem abscessum, quod nobis denotabit dolor, febris assidua, atque tensio cum dolore, si digitis stomachi vel ventris partes comprimantur; aliquando etiam cum pure evomi solet. De qua sanguinis vomitione Hippocrates in aphorismis ita habet: *Qui sanguinem vomunt, si sine febre accidat, salutare est; si cum febre, malum. Curatio vero refrigerandi, & adstringendi vim habentibus perficitur.* Ex quibus quidem verbis in iis, qui sanguinem vomuerunt, & salutis prognosticum, & qualis curatio conveniat, nobis constabit. Etenim iis, qui citra febrem sanguinem vomunt, nullum vitæ discrimen impendet, quoniam hi facile usu adstringentium sanantur: nam febre vacantibus liquet nullam eo loco inflammationem adesse, unde effertur sanguis; quo fit, ut vel vasis alicujus ore recluso fiat sanguinis vomitus, vel sine inflammatione ulcerationem habeat conjunctam; facile autem, quæ sunt citra inflammationem, ulcera curantur adstringentium usu. Eos vero, qui cum febre sanguinem vomuerunt, in magno vitæ discrimine esse constitutos, intelligitur, quoniam, quæ inflammationem simulque febrem ha-

In 7. aphor.
37.

Gal. in com.
aph. 37.
lib. 7.

habent conjunctam, non solum curationem respuunt, sed ne eadem quidem magnitudine possunt permanere: nam *majora* semper fiunt, & maligniora. Hæc sanguinis vomitionem *mixtam* passionem faciunt ex laxo atque ex adstricto, de qua nos in altero libro scribemus: illa vero morbum laxum, de quo in præsentia agimus, qui adstringentibus auxiliis, ut & Hippocrates expressit, pro curatione opus habet. Itaque adstringentia erunt medicamenta huic affectui cum per interius, tum per exterius adhibenda, ex iis vero, quæ per interius administrantur, eligenda erunt stomacho amicia, scilicet, quæ etiam alimenta existunt: ut ex herbis plantago, portulaca, cichoreum, polygonum, mentha, myrtus, rubus, œnanthe. Ex fructibus vero mala cytonia, granata, pyra austera sylvestria, mespila tam setonia quam aronia, sorba, oxyacantha, myrtei fructus, pruna sylvestria, mora nigra immatura, rubi fructus immaturi, gallæ. E succis autem succus granati integri contusi expressique, hypocistidis, acaciæ. At ex seminibus, myrti, vitis, mespili utriusque supradictæ semina trita ex vino austero epota vomitum compescunt. Ex terris quoque & aliis metallicis, terra Lemnia, Samia, bolus Armenus, lapisque, hæmatites, sunt utilissima. Ex iis omnibus poterunt parari decocta in aqua vel in vino nigro austero; vel pulveres, quorum quidem dabitur drachma ex vino austero chalybeato, aut ex aqua ferrata. Non minus ad vomitum sanguinis cohibendum succi plantaginis, vel equiseti, vel polygoni, vel mali granati contusi & expressi, vel pyri sylvestris, vel austeri, immaturi, vel similium, ad unciam unam, & uncias quoque duas offerri poterunt. Succus vero acaciæ, hypocistidisque, & similium drachma sat erit, si dissoluta ex vino nigro austero, vel ex vino granatorum exhibeatur. Terræ itidem ad drachmam ex aliquo humore adstringenti exhibitæ admodum profunt. Extrinsecus stomacho, & ventri conveniet applicare fomenta ex iisdem medicamentis adstringentibus parata, vel olea adstringentia, vel emplastra, vel aquas frigidas adstringentesque; vel decocta ex supradictis parata spongiis excepta; juvabit quoque plurimum stillicidiis, quæ ex iisdem adstrictoriis concin-

cinnata sunt, stomachum, & ventrem irrigare, & perfundere.

CAPUT VI.

De sanguine ex ore per sreatum, & per tussim rejecto cohibendo.

Sed jam ad sanguinis sputum descendimus, quod per tussim excernitur, atque adeo aliquando immoderatus fluit, ut non raro etiam multos ex eo profluvio exsolutis viribus interire viderimus; & nos ipsi à simili profluvio, ab hinc plures annos, post febrem quartanam, cum tussi critice (sic enim finita est illa febris) oborto vix evasimus. Ni vero hujusmodi fluor sanguinis statim interimat, periculum est, si diu perseveret, ne ad phthisim homines deducat. Ceterum & de hoc sanguinis fluore supprimendo scribentes, priusquam ad medicamenta particulatim præscribenda descendamus, illud unum primo intelligere operam dabimus, scilicet, excretio sanguinis sive sputum tussi excretum quas partes læsas indicet, seu à quibus partibus proveniat, atque à quibus causis etiam fiat. Defluit autem sanguis interdum à capite in asperam arteriam destillans, repenteque irruens: quo tussis repente, ad ipsum excernendum commota expultrice, excitatur. Aurelianus ait primum in fauces sanguinem destillare, & mox in arteriam, defluxum vero tussiculam excitare, quæ, sanguine per ipsam rejecto, statim sedatur. Galenus quoque docuit eodem modo sanguinem ex capite proveniente, per tussim aliquando excerni posse, idcircoque non minus, quam si à spiritalibus proveniret partibus, tussim (sanguine scilicet in guttur irruente) concitare. Antequam vero ex capite descendat, atque ex ore tussi excernatur, solet præcedere fervor ingens, capitisque gravedo, vel dolor, venarum extensio earum præsertim, quæ in fronte, atque in temporibus sunt: sequitur faucium titillatus; aliquando etiam per nares defluit sanguis, vel ex faucibus expuitur. Quare sanguinis fluor per tussim factus quandoque fit à sanguine ex capite proveniente: aliquando vero etiam ex faucibus ipsarumque sum-

summitate excernitur scretu primo, & si magis irruat, ^{gut-} turque attingat, etiam cum tussicula, ita ut videatur hic san-
guis quasi scretu cum tussi conjuncto excerni: paucus primo
educitur, & mox multus, qui non est spumofus, locusque, ex
quo manat depressa lingua, visu deprehenditur. Erasistratus
tradidit, aliquando in faucibus tumores quosdam conspici, hæ-
morrhoidibus similes, à quibus sanguis defluit. Demum san-
guis defluit plerumque ab aliqua corporis partium respirationi
servientium, nempe ex aspera arteria, aut ex pulmone, aut ex
thorace, aut ex pleura membrana, aut ex diaphragmate, septo-
ve transverso. Ubi vero ex aspera arteria provenit, sanguis,
qui excernitur, est paucus, flavusque sæpe salivæ permixtus;
figura capilli unius, vel (ut ait Aurelianus) multorum, cum
gutturis titillatu & levi tussicula excernitur, & circa gutturis
extantiam pruritus, & mordicatio quædam percipitur. Ex
pulmone itidem sanguis plurimus excernitur, tenuis, pluri-
mum fervens, spumofus cum tussi vehementi, voce rauca ob-
tusa, & cum molesto aliquando doloris sensu, qui nunc sangui-
nis titillatu, nunc tussicula vehementi movetur, cum thoracis
etiam gravitate, & aliquando dolore (Galenus ait, dolores in
pulmonibus ulceratis admodum remissos) cum voce uti di-
ctum est, rauca, obtusa, & sæpe cum rauco sonitu sanguis
non multus inter tussendum excernitur, non ruber, sed nigri-
cans, crassus, & grumofus, cum majori tussi, atque dolore
etiam excreatus. Ex membrana pleura vocata excretus sanguis
deprehenditur ex lateris dolore pungitivo, vel quod dolor sit
secundum latera, vel pectoris, & aliquando etiam inter scapu-
las, sanguisque minus flavus & minus copiosus excluditur ac
plerumque sputo mixtus. At vero ex diaphragmate si prove-
nerit, dolor inferius à pectore rotunditate quadam thoracem
pungens observatur. Ceterum his cognitis, videamus, quot
modis ex venis arteriisque emanet. Apud omnes autem Medi-
cos constat, sanguinem exire ex vasis primo eorum (ut superius
in capite de hæmorrhagia dictum est) apertione, qua scilicet
ipsorum oscula recluduntur aut à copia sanguinis, aut à flatu
distendente. Deinde sanguinis exsudatione, quam præcedit

vasorum substantiæ rarefactio, sanguinisque maxime ex calore attenuatio, ita ut ex vasis etiam clausis sanguis resudando emanet; quod illis sæpe contingit, qui in balneis calidis diu commorati sunt, vel plurimum aut ab igne, aut ab exercitio incaluerunt. Resudat etiam non raro ex phlegmonis. Tertio sanguis emanat, vasis exesis corrosivæ ab acri, amaro, vel falso humore, ex capite in pulmones, vel in thoracem destillante, aut ex humore purulento in pulmonum substantia, vel in bronchiis, vel in venis, arteriisque ex putredine, aut ex phlegmone, abscessive suppuratus, facto, ejus acrimonia exedente substantiam pulmonum & vasa ipsa sanguinem continentia. De qua erosione Galenus in lib. 4. de loc. affect. cap. 4. scribit: *Quum enim retroactis temporibus quis ex intervallis quotidie non ita multum sanguinem tussiendo expuere consueverit, atque ei postea superveniat multi sanguinis inter tussendum eruptio, & quidem neque ab alto cadenti, neque in certamine, neque in palestra vulnerato, neque etiam sub ullo gravi pondere oppresso thorace, reliquum fuerit, ut conjiciamus ob insignem erosionem plurimum sanguinem inter tussendum fuisse rejectum.* Demum sanguis itidem emanat, tussique excernitur, iisdem sane vasis aut ex copia sanguinis, vel flatus nimium distendente ruptis, aut vulneratis, aut denique vel ex percussione, vel ex casu, vel ex ponderis oppressione, vel ex magna clamoratione, vel ex vomitu vehementi, vel ex coitu multo, vel denique ex tussi laboriosa perseverante, diuque partes pectoris lancinante, venis arteriisque confractis. Qui vero sanguis ex arteriis prodit, flavior, tenuiorque existit, atque cum motu excernitur: nigrior vero & crassior ex venis exiens, quique absque ullo motu excernitur. Ex hujusmodi sanguinis profluvio, ut etiam dictum est, periculum est, ni subito ei occurratur, aut sanguine immoderatus profluente, ut repente, veluti jugulati homines, intereant, aut, si affectus permaneat, ut in tabem deducantur. Pulmonum ulcera insanabilia esse omnes fere tradiderunt, veruntamen quosdam ab iisdem sanatos fuisse, observatum est. Aurelianus voluit, propterea pulmonum ulcera difficillime coalescere & sanari, quod natura in alto ferveat, multoque sanguine vel humo-

Paul. in lib.
4. cap. 53.

more abundet, quapropter ulcera ægre siccantur; *item* quod motu assiduo vulnerum ulcerumve labia quatiantur, eoque motu ipsorum unio impediatur; adhæc quia ulcera nobis occulta sunt, & remotiora quam ut medicamenta viribus integris non refractis ad patientem locum pervenire queant. Veruntamen non esse omnino insanabilia pulmonum ulcera colligit Aurelianus, cum sæpe quidam è vulnerato pulmone convalescerent. Minus vero ea, quæ in thorace fiunt, sanatu sunt difficilia. Nos non paucos, qui sanguinem expuerunt, ex venis thoracis diruptis sanatos vidimus. Erasistratus ait, facilius sanari succulentos, fortes, & parvicolles microtrachelos dictos; difficilius vero graciles, imbecillos, atque longicolles. At ad fluorem sanguinis tum scretu, tum tussi excretum cohibendum, quoniam multa ad ipsius cognitionem præmisimus, declinandum est. De eo tamen in præsentia agimus, qui solummodo solutionis passio est, quæque ut de aliis laxis passionibus dictum est, adstringentium usu tollitur. Etenim sæpe fit, ut, præter hunc affectum, sanguinis fluor etiam adstrictum affectum conjunctum habeat, utpote cum sanguinis fluor aut à catarrho, aut à putredine in pulmonibus, aut ex phlegmone, aut ex abscessu eorum trahit. Ceterum de istius curatione nos posterius agemus, scilicet, ubi de mixtis passionibus ex laxo & adstricto sermonem instituemus. Itaque in fluore sanguinis, qui laxus est affectus, quique fit vasis alicujus apertione, aut raritate, aut ulcere in partibus respirationi servientibus, præsertimque in aspera arteria, vel in pulmone, vel in thorace, facto, ea medicamenta solummodo usui congruent, quæ quovis modo laxatas partes adstringere apta nata sunt. Sed priusquam hæc proponamus, victus ratio congrua erit præscribenda. Primum itaque æger in loco frigido collocandus erit, quieteque decumbat, vel sedeat, ab omni motu corporis caveat, locutioneque præsertim atque etiam ab animi motu, maximeque ab ira, voluptate, atque à risu: contra timor vehemens subito concitatus solet esse, ad omnem sanguinis fluorem cohibendum, magnæ utilitatis. Quod pertinet ad cibum & potum, plerique Medicorum solent inediam injungere, quæ

V V V V 2 pro-

profecto conveniet, si fluor ab adstricta causa foveatur, scilicet, si sanguis excernatur ex catarrho falso, vel acri, aut ex phlegmone, aut ex abscessu: ubi vero fluor hic laxus affectus est, tenuissima illa diæta, quod laxet, non conducit. Sed neque cibus admodum copiosus convenit, propter virium imbecillitatem, quæ haud ferunt multum cibum. Quare cibus quantitate moderatus offerendus erit, in eaque præsertim copia, quam vires commode ferunt, qualitate vero erit quovis modo adstringens. Proinde Antiqui alicam ex posca dabant, aut oryzam, aut ptisanam hordeaceam cum palmulis, vel malo cytonio, aut pyro austero, aut simili alio fructu in ipsa decocto, aut panem decoctum cum plantagine, vel rubo, vel oxyanthæ fructibus immaturis. Ex herbis vero exhibebant plantaginem coctam, vel portulacam, vel intybum, vel oxylapathum, vel lac coctum refrigeratum cum amylo, aut non coctum, aut lentem cum ptisana coctam, aut milium coctum cum lacte. Aurelianus laudat panem elixum in decocto rubi, aut alterius adstringentis, & plantaginem in aceto coctam cum oleo viridi asperso, & rhoe pulverizato, devorata. Mala item cydonia cocta recenti mulso, vel tosta præempto semine, farina conspersa, aut sorba, aut mali punici grana. Cochleas item coctas meminit in cibo dandas. Ex carnibus volantum præscripsit pectora turdorum, vel pullorum recentium gallinaceorum, vel columbarum, vel perdicum, vel phasianorum. Sed commendavit quoque carnes porcinas, præsertimque cerebrum, pedes, & auriculas, quod nimirum sint emplasticæ fabriculæ. Nostri vero consultius utuntur, loco porcinae carnis, vitulina, potissimumque cerebro, pedibus, & capitis carne viscidæ lentæque facultatis. Ex jure autem harum carniū parant. Usui quonem decoquunt, ac ptisanam, aut oryzam parant. Usui quoque sunt ova sorbilia rhoe aspersa. Postremo lactis usus in cibo, nullo reclamante Medico, ad sputum sanguinis maxime commendatur, de quo Alex. Tral. lib. 7. ait, ita huic usui fuisse accommodatum, ut, qui per initia ipso solo constanter longiori tempore usi sunt, omnes convaluerint. Quod confirmans subdidit: *Novi autem quendam, qui cum toto anno ipsum & bibisset*

Et comedisset, interim cum frumentaceo aliquo, aut similigine, aut itrio, aut alica, aut lente, aut panico, cumque in agendo à vino abstinuisset, liberatus fuerit, ut nec pus expueret, nec inde in phthysim incideret. Et hæc de cibo congruo instituendo. De potu autem loquentes Medici, vel vinum pauciferum nigrum, austerumque laudant, vel ferratum aut chalybeatum; vel aquam ferratam aut cum adstringentium aliquo decoctam. At jam ad medicamenta seu præsidia huic affectui congruentia veniamus: sed priusquam præscribamus particularia, de quibusdam, an convenient, pauca perstringenda sunt, scilicet, an in fluore sanguinis phlebotomiæ, cucurbitularum, ligaturarum, frictionumque usus conveniat? De quibus quidem dicemus illud in primis de phlebotomia affirmantes, quod tanquam laxativum præsidium minime conveniat in sanguinis fluore, qui laxus affectus est; veruntamen aliquando, si modo vires commode ferant, pro divertendo sanguine, in exigua quantitate concedi potest. Sed aliquis fortasse nobis objiciet, cur eam sanguinis vacuationem per venam sectam ea conditione solummodo laudaverimus in exigua quantitate, ne laxus affectus augeatur; cum illud præsidii genus in sputo sanguinis, quod ex morbo partium respirationi servientium proficiscitur omnes fere cum Dogmatici, tum Methodici laudaverint, præsertimque ex Dogmaticis Hippocrates, Erasistratus, Diocles, Praxagoras, Asclepiadesque & ex Methodicis Themison, Thessalus sectæ illius princeps, Aurelianus, atque alii phlebotomiam inquam laudarent, maxime in sanguinis fluore à venarum corrosione, vel à ruptura facto, & avertendi sanguinis causa, & ob tollendam sanguinis copiam, ut venarum divisura facilius coalesceret, atque etiam, ut futura in ulcere phlegmone seu tumor (qui supervenientes affectus ulcera reddunt periculiosiora) prohiberetur. Si quidem Aurelianus ait: *Omne vulnus quod usque in tertium diem glutinari non potuerit, necessario tumescit.* Verumenimvero omnes quidem fere Medicos phlebotomiam laudasse in sputo sanguinis aut à catarrho, aut à putredine, aut à phlegmone aliove tumore, vel abscessu excitato constat: quod, profecto, tunc affectus sit laxus cum adstricto mixtus, qui cum

Aurel. 2.
chron. cap. 9.

magis urgeat ad curationem, propterea præsidia etiam laxantia videntur ei convenire. Plerumque vero fit, ut sanguinis fluor cum tussi obortus (qui ceteris periculosior, & exitialis videtur) foveatur in pulmonibus à causa adstricta, scilicet, vel à catarrho maligno, vel à tumore, aut phlegmone: unde merito phlebotomia tanquam laxatorium præsidium usum habebit, maximeque si sanguinis fluor modicus fuerit, minimeque vires exsolvat. Hinc Tesselus merito dixisse visus est: *At si etiam intra diatriiti tempus fuerit attestata partium gravedo, vel dolor, aut spiratio difficilis, vel tussicula sicca, phlebotomare convenit.* At nedum ubi dolor, vel gravedo partium thoracis, vel aliquod aliud eas partes stricturæ passione laborare indicans adfuerit cum fluore sanguinis, venæ sectio usum habebit; verum neque cucurbitulæ: aut hirudines, neque alia istiusmodi præsidia laxatoria erunt respuenda. Sed ubi sanguinis fluor solummodo laxus affectus sit, scilicet ex apertione venarum, aut ex ulcere absque inflammatione, febre, & plethora sanguinis profectus, nullomodo phlebotomia usum habere poterit, neque cucurbitulæ, neque hirudines, neque similia præsidia congruent. Ubi vero sanguis immoderatus defluat, ligaturæ ad avertendum sanguinem & in articularibus partibus, & in brachiis & in femoribus convenient. Erasistratus in inguinibus & in alis faciendas voluit. Tempus modo, iis expeditis, instat, ut particulatim medicamenta prosequamur adstringentia, quæ apta sunt fluorem sanguinis cohibere, & primum ea, quæ sanguinem scretu ex faucibus manantem sistunt, cum externa tum interna: inter quæ cum acetum comprehendatur, de eo etiam pauca sunt dicenda, nimirum, an, quemadmodum extrinsecus ad sistendam hæmorrhagiam utiliter partibus adhibetur, etiam per os ipsum debeat exhiberi? Quod non paucis ex veteribus visum est, quia nimirum adstringendi vi maxime valet, unde ex aqua mixtum solet ad hæmorrhagiam fronti, & temporibus commodo adhiberi: quo exemplo nonnulli vel syncerum seu per se solum in sanguinis fluore utiliter dari existimarunt, vel medicamenta cum ipso danda: unde antiqui dabant plantaginem coctam ex aceto, vel acaciam, vel hypocistidem, vel lycium,

cium, vel terram Lemniam, vel bolum Armenum, vel simile aliud ex aceto dissolutum. Aurelianus in profuso & largissimo fluore per se solum voluit esse propinandum: veruntamen in sanguinis fluore ex vasorum exesione, fractura, aut vulnere, maxime (mea sententia) erit damnandum, nimirum, quod propter acredinem & mordacitatem ulceribus, sit inimicum. Ceterum adstringentibus cum medicamentis mixtum non erit spernendum. Itaque fluente sanguine ex faucibus, qui scretu excernitur, gargarismata utilia erunt, aut ex vino austero nigro, aut ex aqua ferrata in qua rosarum capita contusa ebullierint, aut balauustum, aut malicorium, aut cortex mali granati, aut myrtus, aut pruna sylvestria, aut pyrum sylvestre, aut galla immatura, aut sumachum. Utilissimus ad eum usum erit (aut pro gargarismate, aut si locus, ex quo in faucibus sanguis emanat, lingua depressa eo obliniatur) succus aut è malo granato integro in mortario contuso expressus, vel ex prunellis sylvestribus vel ex fructibus sorbi, vel pruni sylvestris, vel oxyacanthæ. Conferet quoque succus plantaginis vel equiseti, vel polygoni, vel acaciæ, vel hypocistidis, ex aceto dissolutus, si eo locus affectus obliniatur. Hæc ad fluorem sanguinis ex faucibus erumpentis cohibendum, firmandumque sufficient: nunc ad eundem fluorem sanguinis tussi excreti, & ex partibus respirationis proficiscentis, compescendum, medicamenta accommodata etiam dicamus, & si eadem sint, quæ ad hæmorrhagiam, & ad vomitum sanguinis superioris meminimus. Verum & si illa omnia huic negotio congruant, & quodlibet illorum possit à Medico usurpari; nihilominus, cum in curando sputo sanguinis, res maximi momenti agatur, nullo parcentes labori singula proponemus, quæ ad hunc usum fuere & à veteribus Medicis & à junioribus cognita. Inter hæc vero præcipua sunt, succus portulacæ, aut plantaginis, aut polygoni, aut equiseti ad unciam & semis epotus; rubi fructus immaturi, & flores ficcati ad geminam drachmam ex vino austero epoti; quercus, vel ilicis, vel fagi membrana cortici subjecta trita eodem modo ex vino, vel aqua plantaginis vel polygoni potui data; terra Samia, Lemnia, vel Armena simili

In 2. eupo-
rist. cap. 31.

mili pacto **u**surpata. Aurelianus in potu commendavit lixivium ex cinere **v**itis sarmentorum, & ex aqua pluviali, ad semilibram propinatum; at Galenus paratum ex cinere lignorum adstringentium, cuiusmodi est vitis, rhus, lentiscus, rubus. Ex Dioscoride commendatur ad sputum sanguinis succus porri cum gallæ aut thuris farina, vel acacia. Semen myrti tritum ad drachmam ex aqua plantaginis epotum convenit: succus item ex myrti baccis viridibus expressus; rosarumque capita trita ex vino austero epota juvant. Decoctum radicis symphiti majoris epotum quam maxime à Tralliano probatum est; spinæ item albæ drachma cum oxycrato ab Oribasio; & decoctum radicis althææ. Dioscorides etiam laudavit farinam ex trimestri tritico coctam ad glutinis modum, atque delinctam. Glutinum similiter, quod ex similagine, & expolline fit ad libros glutinandos, sanguinem inter tussendum expuentibus non minus conducit, si cochlearis mensura liquidus absorbeatur: item succus hypocistidis, aut acaciæ cum thuris modico epotus: arctii item radix cum nucleis pineis ex quopiam liquore adstringente à multis commendatur; & Samia terra cum balauatio trito; & membrana quercus (quæ est inter corticem & lignum, & ea, quæ circum glandem est) trita ex vino nigro austero ad drachmam epota; vel ipsius decoctum itidem epotum. Paulus longe ad id esse efficaciorum statuit membranam fagi atque ilicis eodem modo assumptam. Cornu Cervi ustum, lotumque ex aqua adstringente, pondere duorum cochlearium eodem modo utiliter datur. Castanearum quoque decoctum non minus utile esse deprehensum est; maximeque membranæ illius, quæ est inter putamen & corticem castanearum: sicuti & cortex salicis & fructus ex vino sumptus auxiliatur. Præclare commendantur etiam gentianæ radicis duæ drachmæ ex aqua aut vino; & rhaponticum eodem modo atque mensura datum: corallii item lapidis drachma cum succo mali punici, & cum thure etiam ex vino myrtite; sed quid tandem de lapide hæmatite ad sanguinis fluorem cohibendum, tantopere à multis celebrato, dicemus? An non & ipse nedum ad sputum sanguinis, verum etiam ad pus siccandum in phthisicis olim in magno

gno usu fuit? certe quidem (ut auctor est Trallianus) & ejus substantia in tenuissimum pollinem detrita, ex succo aut granatorum, aut polygoni, aut plantaginis epota: & vinum, in quo fuit hic lapis tritus per diem unum aut plures maceratus, ad hunc usum maxime à multis concelebratum est; de hujus usu Alexander Trallianus ita scripsit: *Usus autem sum eo in his, qui largius sanguinem rejiciebant, cum succo mali punici, & granis, vel succo polygoni. In quibus autem sanguis non copiose evacuabatur, etiam ex aqua sola tepida. At lævigare ipsum plurimum oportet, ut in tenuissimum pulverem redigatur, sitque aëreus & vento persimilis; dedi autem ex eo octo obolos; & paulo amplius minusve.* Ex simplicibus quoque iis medicamentis possunt quædam ad hunc usum componi cujusmodi fuit pastillus à Paulo dialectrum vocatus, & diacorallium, & qui paratur ex terra Samia, Lemnia, lapide corallio, radice symphyti majoris, atque amylo, tenuissime tritis ex succo plantaginis. Nonnulli addunt partem semissem opii. Pastillus itidem ex rosishuic usui est opportunus. Themison dabat succum mali punici contusi cum modico aloes, & medicamentum diasycaminum vocatum, quod paratur accipiendo gummi Arabici, acaciæ Ægyptiæ ann. unc. j. aluminis scissi unc. ij. trita excipiuntur decocto papaveris, & pastillus paratur, qui drachmæ pondere ex liquore aliquo adstringente assumitur. Thessalus dabat & ipse terram Samiam pondere duarum drachmarum ex aqua tepida, vel amyllum, vel symphyti radicem, vel ipsius foliorum succum, vel medicamentum, quod ex tragacantho, gummi Arabico, thure, atque opio conficitur. Aëtius vero cochlearis mensura ex vino austero, vel ex aqua polygoni, vel plantaginis propinabat pulverem, qui parabatur ex lapidis corallii, terræ Samiæ, succini, mastiches an. 3. vi. amyli, thuris, gummi Arabici. an. 3. iiij. Atque hæc sunt medicamenta fluiori sanguinis conducentia, quæ per os assumi debent. Quibus nunc etiam illa, quæ exterius adhibita juvant, addenda sunt, nimirum, quæ adstringendo vias affectorum locorum densant, præcluduntque, ut intra illas adstrictas sanguis retineatur. Proinde pectori conducet spongia ex aqua frigida cum aceto admota, vel ex decocto aliquo

adstringentium supradictorum cum modico aceto permixto: aut linteis iisdem decoctis adstringentibus, vel succis, scilicet plantaginibus, polygoni, portulacæ vel similium imbuti, atque ante & retro adhibiti, pectori scilicet & dorso, seu posteriori thoracis parti. Convenient etiam inunctiones ex oleo viridi, vel rosaceo, vel myrtino, vel de cytoniis, vel ex similibus aliis. Epithemata etiam convenient, ex succo aizoi, aut solani hortensis, aut plantaginis, aut equiseti, aut portulacæ, aut intybi agrestis, vel similium; aut ex multis ipsorum simul mixtis cum tertia parte aceti albi, pectore ac dorso iis oblito & madefacto. Aëtius itidem laudavit illitiones ex aceto in quo cortex loti, aut mespili, aut rhus, aut rhamni & polygoni folia fuerint decocta: in quo aceto etiam diluito aloem, aut acaciā, aut omphacium, & modicum gummi: pectus ac dorsum eo illinito, atque ubi exsiccatum fuerit, rursus inungito. Eodem item modo emplastra adstringentia maxime convenient. Aurelianus laudavit emplastrum, quod paratur ex palmulis Thebaicis ex vino austero aut ex aceto tritis, mixtis cydoniis coctis, aut corticibus mali punici tenuissime tritis, aut alumine, aut acacia, aut hypocistide, aut galla, aut cenanthe, aut aloe, aut mastiche trito, melle exceptis. Aliud ex pulvere mali punici vel mannae thuris, mixto alumine, succo plantiginis excepto componitur, appositumque confert. Sic quod ex polenta parabatur, & aliud ex cymis rubi, vel plantagine, vel solano, vel germine vitis, vel aizoo, aut ex alio stiptico medicamento concinnatum. Item ex intybi foliis, cum medulla panis, & aceto, emplastrum utile ad sputum sanguinis conficitur: si plantago, & polygonum tritum cum hordei farina acetoque pectori adhibeatur, dictæ passioni etiam valde proderit: non minus, quam faciat emplastrum de filicibus Aëtii. Demum, cohibito sanguinis fluore, antiqui utebantur medicamentis Græcis metasyncriticis vocatis, quæ Aurelianus recorporativa appellat; cuiusmodi sunt dropaces, vel phænigmi, vel siccae frictiones; nimirum ad partes densandas, roborandasque, & ad absumentes partium humiditates, quibus partes solent in laxum affectum recidivare. Sed de iis præfidiis à nobis in superioribus libris satis superque scriptum est.

CAPUT VII.

De sanguinis fluore, qui per alvum fit, supprimendo.

NON raro etiam evenit per alvum sanguinis fluor ita immoderatus, ut homines quasi jugulatos interimat, idcircoque cito cohibendus est iisdem ferme medicamentis, præfidiisque adstrictoriis, quæ in aliis fluoribus supprimendis superioribus capitibus abunde memoravimus. Ceterum, cum (veluti de sputo sanguinis dictum est) hic fluor aliquando venis in intestina desinentibus aut apertis, aut erosis, vel ruptis, vel rarefactis fiat, quem affectum simpliciter laxum appellamus, & aliquando à causis adstrictoriis una foveatur, quippe aut à catarrho salso, aut acri aut ab humore ferventi, scilicet à bile flava maxime acri, aut ab eadem bile retorrída, aut à phlegmone, aut à calido morbo hepatis, sanguinem valde putridum, acerrimumque reddente; merito floris sanguinis talem fieri cernimus differentiam, ut quidam morbus laxus solummodo sit, alius vero etiam cum adstricto morbo mixtus: de hoc posterius sermone habebimus, & in præsentia illum qui solummodo laxa passio est, tractabimus. Est vero fluor sanguinis laxus affectus, qui per alvum fluens immoderatus vires exsolvit, syncopemque & mortem accersit. In quo fluore aliquando sanguis merus emanat & aliquando aliis humiditatibus permixtus. Ille vero aut bonus, aut vitiatum exit: atque hic aut cum chylosis dejectionibus incoctus, aut cum mucis, vel pituita salsa, aut cum bile flava ardente, aut retorrída, aut cum melancholia, aut cum variis humoribus permixtis quam maxime putridis, aut cum adipe, vel membranis, vel denique intestinorum substantia, aut ipsiusmet substantia hepatis, ut nos Cayri in Ægypto in Medico Nicolai Razevil Poloni Ducis Olivæ aliquando vidimus. In quo, præsentem illo Duce & virtutibus, & moribus maxime illustri, per alvum in exitiali dysenteria excretæ sunt partes hepatis substantiæ Græcis parenchymatis dictæ, atque non sine magna omnium circumstantium admiratione. Sed jam ad fluorem synceri sanguinis accedimus; qui aut bonus est, aut vitiatum, at-

que hic aut aquosus itidem est, scilicet loturæ carnis similis, ob imbecillitatem concoctricis in hepate facultatis factus, aut nigrescens crassus, & instar bituminis Judaici etiam splendens, dejicitur: qui sanguis talis redditur, si nimium in hepate moretur aut ob venarum vim attractricem debilitatam minime ipsum attrahentem, aut propter aliquam obstructionem in venis factam; item si justo plus calefiat, vel à nimia hepatis caliditate affetur. Vel excernitur quidem nigrescens, at fluidus, splendoris expers, qualis hepate ad frigidius temperamentum inclinante fieri solet. Demum mixtus aliis humiditatibus sæpius sanguis per alvum excernitur, colore atque substantia præditus simili, qua ovi leuteum in jure conquassatum apparet, quæque ichor aliquando cruentus conspicitur, sed cum fœtore insigni dejicitur. Huncque fluxum colliquativum Medici appellant, pathognomicum sive proprium pestilentium febrium signum, quique fit ab extraneo calore insigniter humores putrefaciente. Aliquando apparet, ut dictum est, ichor cruentus albæ humiditati mixtus, aliquando biliosæ, & aliquando nigrescit aliquatenus, & non sine aliquo splendore; utpote quando calor febrilis magis colliquat, quam putrefaciat, cujusmodi in febribus ardentibus colliquativis fit, in quibus etiam præ insigni calore humidiores partes absumente humores biliosi meri, syncerive per alvum dejici solent. Aliquando vero sanguis cum fæcibus, vel chylosis dejectionibus exit. Plerumque cum mucis, aut cum pituitosa, aut cum bile ardente scilicet lutæ, vel viridi, vel nigra retorridave, aut cum adipe, aut cum membrana, aut cum substantia intestinorum defluit. Hujusmodi dejectiones cum torminibus ventris, magnisque doloribus fiunt, fluxusque dysenterici vocantur, qui ulceratorum intestinorum propria signa existunt, de quibus paulo post nos particulatim agemus. Itaque ex iis constat, sanguinem per alvum aliquando syncerum excerni, atque hunc vel bonum, vel vitiosum esse; & aliquando mixtum aliis humiditatibus, qui sæpe immoderatus ita fluit, ut laxum morbum magnum faciat, atque proinde magna præsidia adstrictoria, quibus ei occurratur, indicat: aliquando vero natura, vel ut

cor-

corpora à morbis præcaveat, vel ægrotantia ut à morbis liberet, sanguinem tanta copia sæpe excernere solet, ut complures Medicorum artis medicæ ignari perperam hujusmodi sanguinis fluorem laxum morbum judicare soleant, ac proinde statim adstrictoriis medicamentis ipsi occurrendum esse judicent; cum tamen hujusmodi excretio morbus laxus dici nequeat, quo ad vires ita exsolvantur, ut corporis actiones aperte lædi deprehendatur. Etenim ut superioribus libris demonstratum à nobis est ex Methodicorum placitis, nulla evacuatio (sive sanguinis, sive excrementorum sit) nisi ita vires resolvat, ut corpora apertius lædantur, morbus laxus dici poterit. Bisariam vero evacuatio quælibet morbum laxum facere potest, uno modo cum repente adeo immoderate sanguis emanat excerniturque, ut vel in syncopem homo incidat, aut, ni syncopem hic fluxus accersat, tamen maxime corpus lædat, sic, ut exinde corpus prælangueat, colore defædetur, tumeat, in malum habitum seu cachexiam mutetur, caput maxime debile evadat, atque ad vertiginem valde pronum, stomachus non appetat cibos, assumptosque minus concoquat, pulsus langueant, & corpus ægrius moveatur. Quem sanguinis fluorem per hæmorrhoidas nos olim in Hieronymo Capello Senatore illustrissimo, in omni virtutum genere, morumque probitate iis, qui ipsum cognoverunt, maxime conspicuo, observavimus. Quare fluor sanguinis tam profusus, & immoderatus, ut vires exinde aperte lædi videantur uno modo morbum laxum facit, & quidem magnum etiam, si syncopem, præ virium resolutione, accersat. Altero vero modo sanguinis fluor præternaturalis non immoderata quidem quantitate, neque impetu, sed diuturnitate, & perseverantia (quod vel continuus sit, vel sæpissime revertatur) vires ita prostermit resolvitque, ut tractu temporis morbum laxum faciat. Purdenter itaque Medici se gerere debent in cognoscendis iis fluoribus sanguinis, vel excrementorum, qui laxi morbi sunt, cum sæpe, ut dictum est, natura copiosas vacuationes, vel purgationes salutare moliatur, quæ quantitate seu copia insigni morbosæ videri solent, cum tamen laxum morbum non faciant. Hujusmodi sanguinis fluor febrem

quartanam critice, & salubriter in me solvens ab hinc annos duodecim me invasit; nam sanguinis ter in die per os inter tussendum profusi adeo crevit mensura, ut septem librarum pondus æquaret, fortasse etiam excederet. Quem fluorem, & ex-puitionem sanguinis ego solus inter multos gravissimos Medicos, qui me visitatum convenerant, criticam, atque salutarem esse credidi, eoque præsertim argumento, quod cum, antea & maxime sitirem, & corpus meum admodum grave esset, ab evacuato eo sanguine sitis statim sublata fuerit, atque corpus ita alleviatum, ut promptius, quam antea, cum ad ambulandum, tum, ad aliud faciendum, eo uti potuerim, cum pulsu vehementia non carente. Colligo igitur, sanguinis fluorem bonum, licet quantitate videatur malus, & morbosus, tamen ab eo distingui, qui laxum morbum facit, quia vires non ita debilitat, ut actiones in corpore lædantur; quinimo ab huiusmodi hæmorrhagiis, pulsus majores, vehementiores, & magis æquales, ut nos in libris de vita & morte ægrotantium præfagienda docuimus, redduntur, & reliquæ actiones quoque vitalibus viribus respondent. At tempus est, ut iis obiter declaratis, ad præcipuum nostrum institutum redeamus quod est, ut medica præsidia huic fluori congruentia explicemus. Quæ profecto huic fluori sanguinis convenient, siue sanguis sit bonus, siue vitiosus, siue syncerus, siue mixtus aliis humiditatibus, dummodo à venis apertis, aut ulceratis emanet, aut repente unica vice ita supra modum effluat, ut vires maxime exsolvat, aut multis repetitis vicibus, licet in minori copia, tamen longo tempore perseverans, idem faciat. Huic itaque conducet adstringentia medicamenta adhibere, vel tunc etiam cum fluor non fuerit immoderatus, sed modicus, cum sanguinem, quomodocumque supra vel infra, non critice exire, malum esse censeatur; propterea in omni fluore erit adstringendum, ni fluor foveatur ab adstricta causa, scilicet vel à jecoris tumore, morbove alio, vel ab obstructione venarum, vel à multitudine humorum corrodentium intestina, dysenteriamque facientium: qui fluores morbum ex laxo & adstricto mixtum faciunt: de quo posterius agemus. Ex medicamentis autem, quæ
ad

ad hunc usum facient, quædam erunt per os assumenda, quædam intra ventrem clysteribus injicienda, atque alia supra ventrem adhibenda. At priusquam hæc particulatim ægrotis præscribantur, victus ratio huic affectui congruens erit instituenda, quæ eadem erit, quam superiori capite ad sanguinis fluorem per os erumpentem meminimus, cui ex cibis congruentibus addimus lac caprillum coctum, & chalybeatum in primo cibo dandum, ad tres cyathos, mane & vesperi, in prandio & cœna. Ex medicamentis per os assumendis eadem plane convenient, quæ superiori capite præscripsimus: cujusmodi (exempli gratia) est succus adstringentium herbarum, videlicet aut plantaginis, aut polygoni, aut equiseti, aut portulacæ, vel intybi sylvestris, vel similium ad unciam & semis: aut in potu dabitur drachma acaciæ Ægyptiacæ, aut hypocistidis, aut lycii tenuissime triti ex vino austero nigro, aut galla immatura trita, aut myrtus, aut balauustum, vel cortex mali granati, vel terra Samia, vel bolus Armenus, vel terra Lemnia, vel lapis hæmatites eodem modo ex vino, aut ex aqua, aut ex succo plantaginis vel polygoni epotus; si quis plura particularia medicamenta scire desiderat, ea ipsa ex superiori capite petat; ex quo loco habebit etiam medicamenta omnia & simplicia adstringentia ventri exterius adhibenda, & inunctiones adstringentes, tum illitiones, tum epithemata, tum emplastra huic fluori sanguinis accommodata. Ex medicamentis vero, quæ clysteribus injiciuntur, quæque sunt ceteris aliis ad hunc alvi fluorem sistendum accommodatiores, erunt si clysteres huic usui accommodati parabuntur, aut ex vino nigro adstringente, aut per se solo, aut rebus adstringentibus alterato, scilicet rosis rubris siccis, aut plantagine, aut equiseti, aut mentha, aut absynthio, aut polygono, aut simili alio medicamento adstringente ex iis, quæ superiori capite præscripsimus. Aut ex vino chalybeato clyster parabitur, aut ex aqua ferrariorum, aut ex decocto rerum adstringentium; aut ex succis scilicet, vel aquis adstringentibus, nimirum plantaginis vel polygoni, vel portulacæ, vel intybi, vel equiseti, vel similia, vel cum oleis ejusdem facultatis, cujusmodi est rosaceum,

om-

omphacinum, myrtinum, de cytoniisque, possunt addi pulve-
res adstringentes ad geminas drachmas, aut terræ Samiæ, vel
Lemniæ, vel boli Armeni, aut gallarum immaturarum, aut
fumachi, aut thuris, aut balaustii, aut corticum granatorum,
vel similium, aut unius scilicet, vel plurium simul inter se
mixtorum. Exempli gratia, hujusmodi clyster parabitur, ac-
cipiendo vini nigri austeri: in quo rosa, & plantago ebullie-
rint, lib. i. olei myrtini, succi plantaginis, vel equiseti, vel
rubi, an. unc. iij. terræ Samiæ, boli Armeni, corticum gra-
natorum pulverizatorum, acaciæ Arabicæ, vel ex pulpa pru-
nellorum sylvestrium, tenuissime tritæ, an. 3j. Præstantissi-
mus itidem ad hunc usum erit, si parabitur ex vini nigri ferrati
libra una, & succi à contuso malo granato expressi unciis tri-
bus. Atque hæc sunt medicamenta, quibus alvi fluor ex ve-
narum desinentium in intestina apertione, aut erosione, ruptu-
ra, immoderatus, vires cum actionum corporis læsione exsol-
vens cohiberi, firmarique poterit.

C A P U T. VIII.

De sanguinis profluvio per renes & vesicam , cohibendo.

PER urinam ex vesica, aut ex renibus, sæpe etiam sanguinis
profluvium apparet, de quo in præsentia agendum est, ut,
quibus cohibendum sit, medicamenta etiam perspecta habea-
mus. Sed in primis, quot modis per urinam profluat, & à
quibus causis etiam, cognoscendum est. Porro sanguis per
urinam excernitur aliquando cum meatu, per quos ex vena ca-
va in renes urina percolatur, supra modum dilatantur, aut ob
causam aliquam externam (uti est validum exercitium, aut
balneum nimis calidum, aut casus, aut ictus vehemens) aut ob
nimiam sanguinis plenitudinem venas distendo aperientem, aut
ob flatum immodicum aut venarum, renumque ulcerationem,
aut ex humore acri vel falso, aut ex calculis. Si vero tenuis
sanguinis sanies mingatur similis excrementis, quæ in hepati-
corum affectuum initio excernuntur, affectus fluxui hepatico
si-

similis cæpisse indicatur. Paulus inquit: renes propter imbecillitatem infirmos sanguinem retinere non posse, quinimo ipsos patentiores redditos sanguinis non nihil ex vena laxare; & sæpe etiam ipsos juxta circuitum, perinde atque hæmorrhoides, sanguinis profluvio laborare. Vesica sæpe ex ulcere vel à calculo, vel ab urinæ acrimonia ulcerata sanguinem & ipsa fundit per urinam. Aliquando vero natura ipsa corporis vel ut à morbis præcaveat, vel ut morbis vexatos liberet, per vesicam copiosum sanguinem excernere solet, quæ sanguinis excretio, à morbosa cohibenda, eo argumento distinguitur, quod natura corpus gravatum sublevet, vel à morbo ipsum liberet ita, ut ex hoc sanguinis profluvio ne dum corpus non lædatur, sed contra juvamentum sentiat. Quo pacto vero & à renibus ulceratis & à vesica sanguinem per urinam mingi deprehendatur, Hippocrates hisce verbis expressit: *Si quis sanguinem aut pus mejat, renum aut vesicæ exulceratio significatur.* Et: *Si quis sanguinem, aut grumos mejat, aut urinam guttatim emittat, dolore ad hypogastrium, & pectinem, & perinæum pertingente, ad vesicam loca laborant.* Et: *Si quis sanguinem, aut pus, aut squamulas mejat, & gravis odor adsit, vesicæ exulceratio significatur.* Ceterum quilibet sanguinis fluor per vesicam factus haud negligendus erit. Sæpe enim fit, si negligatur, vel laxatis venis, quæ ex vena cava in renes desinunt, aut facta vel in ipsis, vel in vesica, exulceratione, ut aut habitus corporis cachecticus reddatur, aut sanguine extenuato in grumos concrecente, & dolores, & ulcera excitentur: si vero illarum partium ulcus diu non sanatum permaneat, exitium hominibus invehit. Itaque eodem modo, ut in aliis profluviis firmandis docuimus, medicamentis adstrictoriis, ad sanguinem per urinam manantem cohibendum, erit opus. Veruntamen Dogmatici solent ad firmandum hoc profluvium uti venæ sectione in cubito, atque cucurbitulis iliis atque coxendicibus affixis aut revulsione derivationisque gratia, aut causæ profluvium foventis ratione, utpote quando fit aut ex casu, seu vehementi percussione, vel propter affectum inflammatorium in renum, aut vesicæ partibus constitutum. Quibus præfidiis etiam Methodici aut revellendi

In 4. aph.
75. Aphor.
80.

Aphor. 81.

Paul. lib. 3.
c. 45.

gratia, aut quod hujusmodi profluvium foveatur à causa adstricta, cujusmodi dictum est esse contusionem, phlegmonem, atque sanguinis plenitudinem: unde sanguinis hic fluor non simpliciter laxus affectus sit, sed & affectum adstrictum conjunctum habeat. Sed de his etiam posterius agemus. Nunc agimus de laxo affectu, qui tollitur adstringentibus. Unde per os assumpta omnia adstringentia medicamenta, superioribus capitibus expressa, utilissima erunt: cujusmodi erit decoctum plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut equiseti, aut intybi, aut rubi, aut similium, vel ex multis illorum in aqua paratum; vel succus eorundem; vel aqua stillatitia ex iis adstrictoriis medicamentis parata ad uncias quatuor cum drachma acaciæ, vel hypocistidis, vel terræ Samiæ, vel Lemniæ, vel similis alterius medicamenti facultatis adstrictoriæ. Aqua Villensis ex Agro Lucensi, si ad libras quatuor exhibeatur; vel serum lactis caprilli, in quo ferrum candens, septies fuerit extinctum, eodem modo ad tres quatuorve libras mane ante cibum epotum plurimum juvabit. Nonnulli propinant syrupum vel myrtinum, vel de rosis siccis, vel de cytoniis, vel diamoron vocatum ad unciam & semis, cum aquæ plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut equiseti, aut rosarum, aut rubi, aut similium herbarum, unciis quatuor. Paulus laudavit radicem per os dandam symphyti majoris, & tragacanthum vino maceratum, laudavitque itidem succum plantaginis, vel polygoni ex posca datum. Neque minus hoc medicamentum, quod recipit aluminis scissi ʒ. j. tragacanthi ʒ. ij. gummi Arabici scrup. ij. ʒ. Exterius etiam conveniunt ad lumbos inunctiones frigida ex oleo myrtino, vel omphacino, vel de cytoniis, cum modico aceti. Conveniunt itidem succi plantaginis, vel polygoni, vel lactucæ, vel equiseti, cum aceto, actu frigidi, aut tepedi hieme adhibiti. Eodem modo albumen ovi ex aceto adhibitum juvabit; vel emplastrum ex hordeacea farina cruda, cum posca, & rosaceo; aut ex palmulis & pane filigineo, cum acacia vel hypocistide ex vino adstringenti aut ex posca decoctis, contusisque paratum. Sedere in aqua fluminis currentis supra renes usque maxime valere ad cohibendum profluvium, compertum est. Nonnulli

nulli catethere per pudendum injiciunt vel aquam Villensem, vel aquam stillatitiam chalybeatam, si causa fluoris in vesica est: aut succos adstringentes, vel olea itidem adstringentia.

CAPUT IX.

De hæmorrhoidum profluvio sistendo.

VEnas ani, per quas sæpe sanguis expurgatur, Græcos hæmorrhoidas, atque Latinos mariscas appellare, alias à nobis dictum est, harum vero venarum, quædam in anum usque terminantur, atque hæ sunt, quæ aperiuntur, & aliquando per ipsas sanguis excernitur; vocanturque hæmorrhoides inferiores, & apparentes: quædam superius intra podicem contentæ clauduntur, hæque cæcas Medici itidem appellant, quoniam sanguinem non excernunt, sed dolores inferunt, quam aliæ, acriores. Dictum superiori libro fuit moderatam sanguinis evacuationem per illas venas factam, ex Hippocrate, Galeno, atque ex aliis omnibus Medicis, utilem esse corporibus, atque ipsam à multis malis homines præcavere: immodicam vero sanguinis evacuationem maxime corporibus noxiam esse, gravioraque mala inducere. Unde Paulus inquit: *Hæmorrhoidibus jux-* In lib. 3. c. 52
ta largius inanitis, habitum in aquam subter cutem resolvi contingit, & affectos infelicitè contabescere. Unde priusquam hæc mala inducant supprimendæ sunt, ipsarumque immoderata purgatio firmanda, præsertimque quo tempore vires fatiscere incipiunt, pulsusque imbecillus evadit, corpus totum gravius redditur (ut genua labascere incipiant) atque tumefieri, & decolorari incipit; profluit autem per hæmorrhoidas sanguis, tum bonus præ multitudine oscula venarum aperiens, vel à natura sponte excretus, tum vitiosus, scilicet vel tenuis serosus, aquosusque, vel acris qui pungendo expultricem stimulat ad ipsum excernendum. Itaque, si immoderatus per hæmorrhoidas sanguis fluat, & præsertim bonus, vires exsolvi necesse est, caloremque nativum diminui, unde corpora præter alia mala in aquam intercutem incidere solent: quapropter hæ venæ quam-

primum claudendæ sunt, ipsarumque excretio cohibenda. Notat tamen Hippocrates (quod in iis, in quibus vitiosus sanguis profluit, erit observandum) non omnes mariscas esse claudendas, sed unam apertam esse conservandam, ne omnino sanguis vitiosus, quippe melancholicus, intus cohibeatur, à cujus copia (ut ait Gal.) nativo calore quasi suffocatione maxime diminuto, corpora & in tabem, & in aquam intercutem incidunt. Quod ita expressit Hippocrates. *Diuturnas curanti hæmorrhoidas, nisi una quæpiam servetur, periculum aquæ inter cutem, vel tabis impendet.* Sed jam, his præmissis, medicamenta venas illas claudentia proponimus. Quæ illa omnia erunt, quæ sæpe meminimus, tum quæ per os exhibentur, tum quæ exterius adhibentur, sive sint fomenta ex adstringentibus in vino nigro austero sive succi adstringentes, vel pulveres, vel emplastra itidem actu frigida adhibita. Dioscorides commendat aloëm ex succo adstringente cataplasmatibus modo appositam; squammam ferri tritam; plumbum ustum atque lotum: & ex compositis medicamentum, quod accipit acaciæ Arabicæ ʒ. iiij. plumbaginis itidem ʒ. iiij. tragacanthi dra. ij. trita ex albumine ovi misceantur. Aliud accipit chalchanti, gallæ, aluminis, an. dra. j. trita ex oxycrato. Nonnulli ex nostris oleo communi immaturo, in quo spongia tenuissime trita, rosa sylvestris, quam cynorrhodon Plinius appellat, & radix scrophulariæ itidem trita, ebullierint, inungunt hæmorrhoidas: alii eo, in quo trichomanes ebullierit.

In 6. aph. 12.

In 1. euporiston.

CAPUT X.

De menstruorum profluvio firmando.

CUM menstruæ purgationes in mulieribus definant aut naturaliter, aut præter naturam; naturaliter, aut ob conceptum, aut ob senectutem incipientem, scilicet cum mulieres pervenerint ad annos circiter quinquaginta: præter naturam vero, ut superiori libro dictum est, aut ob venarum uteri conniventiam, aut ob osculorum contractionem, aut ob obstructionem aut ob sanguinis crassitiem, aut denique ob uteri mor-

morbum, mulieres menstruis purgationibus destituuntur. A contrariis vero causis menstrua superfluunt, immoderatusque fluunt, scilicet venis uteri aut ruptis, ut ex violento partu aliquando fieri solet, aut erosio ab acro, vel falso humore, aut ipsarum osculis apertis vel à sanguinis multitudine, vel flatu distendente, vel à prava ipsius qualitate expultricem irritante, aut sanguine attenuato per venarum membranas rarefactas resudante. Itaque menstruis immoderatus profluentibus, vel tametsi immoderatus non fluant, tamen diu longoque tempore si continuo sanguis emanet, ita corpus ab eo vel immoderato profluvio, vel non immoderato, sed diu tamen perseverante, vehementer læditur, ut vel repente ab immoderato profluvio viribus exsolutis in syncopem labatur, vel ab assiduo fluxu debilitato calore innato primum in cachexiam, & postea in aquam inter cutem, vel in tabem incidat. Corpus enim primo colore fædatur, tumidius evadit, præsertimque facies atque oculi; grave redditur, ad motum difficile, quod ambulando difficulter spirat, cibum non sentit, ipsumque fastidit. Itaque priusquam ex sanguinis immodica evacuatione corpus in hæc mala deducatur, curatio tentanda erit. Quæ præfidiis adstrictoriis perficietur, namque in hoc laxo affectu plane adstrictoria indicetur curatio: & tametsi in hoc affectu tollendo medicamenta adstringentia per se convenire videantur, ex accidenti tamen quædam etiam ex laxatoriis à Medicis quoque Methodicis usurpari solent, scilicet (viribus permittentibus) venæ sectio in cubito, præsertim internæ, cucurbitulæ, ligaturæ, atque frictions, ut nimirum sanguis ab uteri venis & divertatur, & revellatur, sanguinisque impetus ab utero avertatur, & cohibeatur. Itaque menstruis immoderatus profluentibus, si vires ferant, revulsione gratia, è vena interna dextri cubiti secta modicum sanguinis mittatur: artusque extremi ab alis & inguinibus (auctore Paulo) arcte vinciantur, vel fricentur. Cucurbitulæ itidem leves magnæ frequenter subter mammæ affigantur, avertunt enim efficaciter impetum sanguinis ab utero. Atque hæc sunt ex laxatoriis præfidia non per se, sed ex accidenti, diversionis, revulsioneque gratia, etiam in laxo

affectu (modo vires permittant) convenientia. Per se autem & proprie conveniunt illa omnia, quæ quovismodo adstringere dicuntur, quæque superius abunde perspecta fecimus. Hæc vero cum duplicem usum habeant, scilicet aut per interius, aut per exterius; de internis in primis agemus, ea proponentes, quæ per os assumuntur, aut quæ in uterum injiciuntur; indunturve. Per os ea omnia ad hunc usum convenient, quæ in aliis morbis laxis convenire, nuper diximus, præsertimque acacia, vel hypocistis, vel balauustum, vel terra Samia, vel bolus Armenus, vel rubi fructus immaturi sicci, vel equisetum ficcum tritumque ad drachmam, ex vino austero, aut ex aqua plantaginis epotum: lentisci item fructus torrefacti cum vino epoti maxime conveniunt. Ad hæc coagulum leporis, aut hædi, aut ovis, aut vituli, aut cervi eodem modo assumptum. Vinacea trita, & ossa mespylorum, cornique fructuum immaturorum, aut fructus oxyacanthæ sicci triti eadem mensura atque modo ex aqua, succove adstringente, aut ex vino austero epoti juvabunt. Commendatur itidem succus ad unciam contusi expressique equiseti, aut plantaginis, aut portulacæ, aut polygoni, aut rubi, aut similium epotus. Decocta etiam ex iisdem medicamentis facultatis adstringentis parata in potu convenient. Eadem medicamenta summopere juvabunt, aut cathetere injecta, aut in pessos redacta & indita. Ego olim acacia Arabica ex vino dissoluta cathetere in sinum muliebrem injecta sanavi Guadagninam olim uxorem meam dilectissimam à profluvio uteri quo laborabat. Idem faciet hypocistis, lycium, terra Samia, Lemnia, & succus ex malo punico contuso expressus, & hujusmodi alia ex vino, vel ex liquore aliquo adstringente cathetere injecta in pudendum. Ex compositis etiam pastillus Andronis ex vino cathetere inditus maxime iis auxiliabitur. Pessus ex succo equiseti paratus plurimum à Fallopio commendatur, & qui ex succo plantaginis, vel polygoni, vel portulacæ, vel è malo punico dulci contuso, expressoque fit. Acacia itidem cum manna thuris contrita ex aceto in pessso ex spongia indita mirifice auxiliatur; aut eadem spongia liquida pice demersa pessarii modo imposita; vel ipsius combustæ cinis

nis cum aceto eodem modo indita. Cinis itidem suberis in fictili Italico concremati eodem modo. Gallæ etiam quod interius est lævigatum, & thuris lachryma ex aqua plantaginis diluta, atque in peflo indita. Eodem modo ex compositis auxiliatur iis, quod accipit aluminis sciffi, interioris gallarum, acaciæ Arabicæ, mannæ thuris, an. unc. iiij. ovorum tostorum lutea quatuor: arida lævigantur cum succo plantaginis, & lana excipiuntur, & rediguntur in peflum. Cortex itidem glandis in quercu, aut in ilice, exterior tritis in peflis inditus maximi adjuventi esse solet. Ex externis vero medicamentis, plurimi æstimantur infessus, qui possunt parari ex decocto rerum adstringentium, aut ex vino austero nigro chalybeato, aut in quo medicamenta adstringentia ebullierint. Aut ad id opportunæ erunt aquæ ferreæ, aluminosæ, aut chalcanthodes: oportebit in his mulieres insidere, quousque aquæ, vel decocta umbilicum operiant. Ad hunc usum commendatur decoctum in vino austero paratum ex oxyschæno, id est, marino junco, ex cymis myrti, rosæ, rharani foliis, rutæque furculis simul decoctis. Aliud etiam laudatur, quod accipit corticis radicis mali punici dulcis, myrti, corticis cupressi, an. m. iiij. gallæ immaturæ m. i. aquæ cælestis, vel vini q. s. Bulliant, quo ad tertia pars, vel medietas absumatur, pro decocto, in quo tepido infideant mulieres per spatium duarum horarum semel vel bis in die. Parari quoque poterit decoctum pro infessu in aqua vel in vino ex oleastro, lentisco, rubo, foliis quercus, & ex glandis cortice, ex corticibusque mali punici, sumacho, vinaceisque tritis æquis portionibus. Demum muliebria foveantur lanis ex posca, aut ex vino austero nigro cum rosaceo aut oleo myrtino, vel melino madidis: vel ex aliquo decocto, aut ex succo rerum adstringentium: pubi quoque & lumbis hæc eadem convenient: aut hisce partibus applicentur emplastra, seu cataplasmata ex herbis facultatis adstringentis contusis (cujusmodi est intybum, plantago, equisetum, portulaca, polygonum, rubus, & similia alia) ex acetoque composita; aut ex earundem herbarum succis cum farina vinaceorum, aut sumachi fructuum, aut sorborum immaturorum,

rorum, vel pyrorum sylvestrium in clibano ficcatorum, vel malorum granatorum ficcatorum, mixtis cum aceto. Aut parabuntur cataplasmata ex malo cytonio, ex palmulis, aut ex malicorio, aut ex fagea glande, aut ex rubi furculis, aut ex lentisci foliis, aut ex acacia cum farina hordei, & aceto. Atque hæc sunt medicamenta cunctis sanguinis profluviiis laxum morbum facientibus convenientia. Restat, ut de aliis profluviiis, scilicet excrementorum, agamus.

C A P U T XI.

De vomitu cohibendo.

DE vomitu immoderato nunc scribimus, quo homines cibum stomacho rejiciunt, & ex immoderata vacuatione vires maxime languent atque ita, ut cito eos in syncopem labi sit periculum; hujusmodi vomitio sæpe fit à stomachi laxitate, aut à quavis causa ejusce visceris contentrice sublata, aut expultrice valde irritata ab humoris copia, aut prava qualitate; à qua sane causa proprie vomitum fieri omnibus fere fuit persuasum. Ceterum cum omnis vomitio immoderata, qua homines quicquam stomacho continere non possunt, vires maxime exsolvat (unde merito solutionis passio dicenda est) continuo ipsum fore cohibendum firmandumque Medicis indicatur, iisque præsertim medicamentis, cum internis tum externis, quæ facultate quovis modo adstringunt. Unde singula sæpius ad alias laxas passionis præscripta medicamenta erunt accommodatissima. Ex iis vero familiaris per os hæc usurpari medicamenta tum simplicia, tum composita. Datur quidem ad vomitum firmandum succus granatorum dulcium, & subacidorum, mica nimirum panis subtorrefacta eo succo imbuta; vel succus mali cydonii, vel pomi austeri, vel pyri acerbi, vel mespili, vel fructuum cornus, vel berberum, vel rubi, vel mori nigri, & similium: datur etiam succus absinthii ex vino austero, vel succus menthæ; vel datur ex eodem vino corianum tritum cochlearis mensura, aut mastiche trita, aut carpobalsamum, aut sumachum, aut semen lactucæ, vel portulacæ. Possunt ex iisdem

dem etiam composita parari: cuiusmodi (exempli gratia) erit, quod accipiet succi granatorum acidorum unc. iij. subacidorum, dulcium, an. unc. ij. succi menthæ unc. ß. coriani pulverizati, carpobalsami, sumachi; an. 3. j. ß. bulliant, & expressioni addatur sacchari optimi unc. j. dabitur ad duorum vel trium cochlearium mensuram, aut ab uncia una ad duas, vel tres. Exterius admodum utilia sunt epithemata parata ex rosis ficcis, absynthio, mentha, caryophyllis tritis, mastiche trita ex vino nigro odorato decoctis, aut supra ferrum candens, aut supra lapidem lateritium itidem candens incalefactis, & aceto aspersis; aut supra fumum candentis, aut ferri, aut lapidis aceto aspersi incalefactis. Ori autem ventriculi erunt adhibenda hæc epithemata. Non minus utilia itidem deprehendentur cataplasmata quædam adstringentia, quæ poterunt parari ex absynthio, spica Indica, mentha, malicorio, palmulis, cytoniorum, vel pyrorum immaturorum substantia, cum pane torrefacto, atque aceto, vel vino nigro austero. Hoc plurimum commendatur, quod paratur ex pulpæ mali cydonii immaturi sub cineribus cocti, & panis torrefacti tenuissime triti an. unc. vj. olei myrtini, de cytoniis, an. unc. j. ß., mastiches pulverizatæ, carpobalsami, & sumachi tenuissime triti, an. 3. j. Vini granatorum acidorum, acetique an. q. f. misce, fiat cataplasma: quod ori stomachi adhibebitur. Alii hoc non minus utiliter admovebunt, scilicet, quod recipit succi granatorum austerorum lib. i. succi menthæ unc. iij., sumachi, mastiches, gallæ, balaustii, tenuissime tritorum, an. 3. j. ß. panis torrefacti tenuissime itidem triti unc. vj. misce, fiat cataplasma.

CAPUT XII.

De alvi profluvio cohibendo.

PER alvi profluvium immoderatum Medici triplicem passionem intelligunt, scilicet lenteriam, coeliacam, atque diarrhæam. Hoc genus profluvii in pravorum excrementorum humorumve dejectione consistit, & illa duo in alimentorum excretionem. In lenteria cibus potusque quales sumpti sunt, an-

te ullam, vel exiguam quidem factam concoctionem, celeriter post assumptionem ipsorum è ventriculo atque ex intestinis elabuntur. Galenus hunc affectum diabete, in qua potus, ut bibitur, ita mingitur, absque ulla mutatione, haud immerito comparavit. In coeliaco vero affectu alimenta itidem egeruntur, sed ea non plane cruda, verum semicocta, corrupta, fætida, quæ non celeriter, vel statim, post cibi vel potus assumptionem, egeruntur. Archigenes hoc malum, cum lenia atque humecta excrementa dejiciuntur, esse voluit. Coeliaca passio dicta est à ventre, qui patitur; idcirco ventralis, atque ventricularis quoque dicitur, quod quidem ventriculi, aut ventris, nempe intestinorum, vitio fieri soleat. Aretæus hanc passionem cum diarrhœa confundit: & Paulus cum lenteria, quæ fit ab imbecillitate ventriculi; Aurelianus ventris fluorem atque rheumatismum vocavit. Lenteria vero dicta est ab intestinorum lævitate, qua veteres Medici intestina alimentum continere non posse existimarunt, unde crudum statim fere assumptum alimentum egeritur. Lævia autem redduntur, si à torminibus (auctore Aretæo) sublatis, profundis superiorum intestinorum ulceribus, crebræ, crassæ, solidæque cicatrices contrahantur: unde stercorea deorsum liquida ab alibili materia indiscreta prolabantur: Aut (ut Oribasius credidit) ob pituitam crassam, & lentam, frigidamque intestinis ita inhærentem, quod repleat rugosas sinuosasque ipsorum intestinorum partes: ex quo inducta lævitate cibus effluit. In hac passione dejectio est alba, liquida, fætida, non consistens, venter vero est flatuosus, ructus fere assidui tetri odoris, flatusque deorsum erumpunt humidi: homo gracilis, emaciatus, pallidus, & iners evadit, cum ambulat, membra labascunt, venæ temporum exsertæ sunt, tempora concava, corporis eliquatio, os aridum, summa cutis arida, nihil sudant; & similia ex iis profluviiis ventris homines patiuntur. Sed ad diarrhœam, quam alvi profluvium itidem omnes dixerunt, veniamus, quem affectum Aretæus, ut dictum est, cum coeliaca passione confudit: sed profecto absque ratione hoc factum videtur, cum id proprii inter ventris profluvia diarrhœa habeat, quod in ea non alimen-

menta dejiciuntur, sed majori ex parte humores pravi: unde quædam diarrhœa dicitur biliosa, quædam pituitosa, quædam atrabilaris, & quædam mixta ex multis pravis humoribus, quia in ea complures varii humores excernuntur. Atque etiam hoc proprium diarrhœæ erit, ut perpetuo humores in ipsa, aut ex toto corpore, aut ex aliqua parte, scilicet ex cerebro, aut ex hepate, aut ex liene, in ventrem confluentes dejiciantur; quandoque critice, natura videlicet aliquando cacochymiam vacuante; quandoque à causa morbosa per viam symptomatis in ventrem delabuntur, atque exinde intestinorum excretrice aut à multitudine, aut à prava ipsorum qualitate irritata, per alvum excernuntur. Singula hæc profluviorum genera causas, à quibus excitantur, habent. In hoc conveniunt lenteria & cœliaca passio, quod ab iisdem fere causis ambæ passiones oboriantur, scilicet, aut à ventriculi, atque intestinorum debilitate, qua excrementa continere nequeunt, sive ea fiat ab intemperie aliqua, sive à superioribus intestinis, aut ab ulcerum cicatricibus multis, crassisque in ipsis factis, aut à pituita viscida, & lenta rugosas atque sinuosas intestinorum partes replente lævigatis; aut demum ab intestinorum expultrice irritata vel à multitudine ciborum propter obstructionem in meseraicis venis minime distributorum, vel ab humiditate multa aliunde confluyente dilutorum; vel à prava excrementorum qualitate acri, humorum tenuium, ciborumve corruptorum, vel ex aliquo ulcere in intestinis. Etenim partes exulceratæ ex cibo transeunte vexatæ eum à se propellunt. Ex quibus quidem mirum haud erit, si lenteriam, atque cœliacam passionem unum specie esse affectum, multis fuerit persuasum, meritoque confundendam cœliacam cum lenteria esse. A diarrhœa vero maxime distinguuntur, tum quia hæc sit pravorum humorum profluvium, & illa alimentorum; tum etiam quod diarrhœa foveatur à causa adstricta, scilicet ab humoribus pravis vel in toto corpore, vel in aliqua parte tumentibus; de quo affectu in postremo libro iterum agemus, quatenus ad affectus ex laxo & ex adstricto mixtos refertur. Lenteria vero, atque passio cœliaca & lusus morbus est, & fere ex toto à laxa causa foveri videtur, exce-

pto quando ob venarum meseraicarum aliquam obstructionem alimentum multum non distributum in ventrem delabatur. Malum hoc & diuturnum plerumque est, & sanatu adprime difficile. Quod si sanare velimus, adstrictoriis medicamentis opus erit, intus, forisque usurpatis. Itaque ex iis, quæ per os assumuntur, hæc erunt accommodatissima huic usui, scilicet, panis cum ovi luteo subactus & tostus assumptus: amyllum, cum alica, aut ptisana cocta, & cum lacte; folia plantaginis cocta cum aceto & oleo vorata; ovum itidem coctum induratumque ex aceto esitatum; lens cum cortice, & cum plantagine cocta, ex aceto assumpta. De qua Dioscorides ita habet. *Fælicior lentis contra alvi fluores vis est admixtis illi, cum in aceto coquitur, intybo, aut portulaca, aut beta nigra, aut baccis myrti, aut putamine punici, aut aridis rosas, aut mespilis, aut sorbis, aut cotoneis malis, aut pyris, aut palmulis Thebaicis, aut intybo erratico, quod cichoreum dicunt, aut plantagine, aut gallis integris, quæ post cocturam, abjiciuntur, aut uvarum rhois, quæ obsoniis insperguntur: verum acetum cum ea diligenter percoqui debet.* Datur in cibis hujusmodi ferculum. Complura sunt, quæ trita tenuissimi pollinis modo ad sistendam alvum obsoniis insperguntur, ut vinaceorum nuclei tostis, & tritis, aspersi; pyra sylvestria siccata, trita, itidem aspersa; aut sorba, aut mespila, aut rubi fructus immaturi siccati & triti; lens itidem trita eodem modo, cortex mali punici, rhus obsoniorum, & similia farinæ modo trita & obsoniis aspersa. Quædam vero ut medicamenta exhibentur, veluti est succus aut plantaginis aut menthæ, aut absynthii, aut mali cotonii, aut sorbi, aut mespili, aut similium: cum vino dantur quædam trita ad drachmam, uti est lens trita, rhus obsoniorum, cortex granati, albæ hederæ flores ex vino poti, acacia, itidem hypocistis, rubrica sinopica, terra Samia, stercusque canis siccatum ex vino, cum mastiche, aut cum galla trita, assumptum; aut cortex castaneæ, inter substantiam & corticem; aut membrana itidem quercus inter truncum atque corticem existens; aut uvarum nuclei tostis, & tritis, devorati, aut nuclei mespilorum eodem modo triti ex vino epoti; vel pyrum sylvestre, vel mespilum, vel for-

bum

In 2. lib. de
ma. med.
cap. 99.

bum ficcatum tritumque eodem modo epotum; vel oxyacanthæ, aut pruni sylvestris fructus, aut berberis, vel rubi itidem fructus immaturi eodem modo ficcati, & assumpti. Eodem quoque modo myrtilli, vel folia myrti ficcata & trita ex vino epota juvant; vel oleæ sylvestris, vel œnanthes, vel menthæ, vel intybi sylvestris. Rhus etiam obsoniorum, balauftium, & similia adstringentia, quæ superius sæpe meminimus, huic affectui conducent. Clysteres quoque astrictorii vel ex vino austero rosis ficcis alterato, aut plantagine, aut equiseti, aut mentha, aut balaustiis, aut ex vino per se solo nigro austero chalybeato, aut ex succo plantaginis, aut mentha, aut portulacæ, aut intybi agrestis aut similibus, aut ex oleis ejusdem facultatis, quale est omphacinum, rosaceum, myrtinum, melinum, aut simile aliud. At cum sæpe hosce clysteres superius etiam parcius magis præscripserimus, non est, ut in præsentia de iis aliud dicamus. Eodem modo & de externis, scilicet, inunctionibus, unguentis, & cataplasmatibus, epithematibusque tum liquidis tum ficcis dicimus, scilicet illa omnia superius descripta maxime ad hoc profluvium sistendum congruere. E quibus satis familiare erit unguentum ex mastiche tenuissime trita cum oleo mastichino paratum, quo & os stomachi, & venter erit illinendus: quod efficacius erit, si fuerit additum modicum pulveris spicæ Indicæ, menthæ, & absynthii: vel, si adhuc efficacius desiderabitur, addenda erit aut acacia, aut hypocistis, aut rhus obsoniorum, aut putamen granati, aut simile aliud. Præterea ad hunc usum maxime conveniet spica celtica, phu radix, cyperus rotunda, carpobalsamum, nux myristica, baccæ juniperi, viticis, salicisque. Ex iisdem & cataplasmata paranda erunt, quæ cum vino nigro austero, aut cum aceto, aut cum succis liquidis adstringentibus, oleisque itidem adstringentibus nuper expressis, atque ex farina aut thuris, aut mastiches, aut lentis, aut hordei, aut rhois, aut nucleorum uvæ tostorum, aut corticum granatorum, aut cytoniorum ficcatorum, aut sorborum, aut mespilorum immaturorum, aut myrtillorum, aut similibus commode parabuntur: ex iis etenim cataplasmata parata erunt accommodatissima ad

ventris hosce fluores sistendos ori stomachi atque toti ventri adhibita. Eodem modo ex iisdem poterunt parari epithemata cum liquida, tum sicca iisdem extimis partibus tepida apponenda.

CAPUT. XIII.

De urinae profluvio, quod Graeci Diabetem appellant, tollendo, sive cohibendo.

TAmetsi urinae profluvium (quod Graeci διαβήτην appellant) graviores quidam Medici Graeci in renum imbecillitatem ex calida renum intemperie, aut ex humoribus acris, vel falsis in renum substantia imbibitis factam, tanquam in propriam causam retulerint; atque exinde constare videatur, urinae profluvium foveri ab adstricta causa, & propterea non esse, ut passionem simpliciter laxam pertractandam, verum ut habentem quoque adstrictam passionem (scilicet affectum inflammatorium) sibi commistam: de quo mixto genere affectuum merito à nobis in proximo, & ultimo libro, agendum erit: nihilominus cum ab omnibus fere Medicis, ad hanc passionem tollendam, usus medicamentorum adstringentium, fluoremque cohibentium affectari videatur, ejus cognitionem, & therapeuticam hic satis apto loco tradi, & explicari posse arbitramur. Porro, licet à nonnullis in principio istius passionis quaedam etiam laxantia praesidia, particulatimque tam venae sectio, pro modica molienda sanguinis missione, quam purgantia, atque etiam sudorifica fuerint satis commendata; quo tamen judicio in morbo fere dubio haec praesidia praescribantur, & conveniant relinquo doctis judicandum. Neque defuerunt viri doctissimi, qui putarunt urinae profluvium nequaquam fieri à renum caliditate insigni, aut à calidis humoribus (ut plerisque ex antiquis Graecis visum est) in ipsorum renum substantia imbibitis, at potius istius passionis causam referendam esse in imbecillitatem, laxitatemve venarum meseraicarum, atque illarum praesertim, quae ab hepate ortae ad renes usque tendunt, vo-

voluerunt: quod nimirum, ut in *lienteria* cibus nulla qualitate mutatus, propter ventriculi intestinorumque imbecillitatem, sublata illorum viscerum facultate contentrice, affatim celeriterque ad ventrem delabatur, egeriturque; ita in diabete aquea humiditas nulla qualitate mutata à ventriculo per venas mesenterii primo, & postea per hepatis venas laxatas ad renes, & ad vesicam affatim & celeriter defertur, mingiturque. Quo pacto non immerito Galenus *lienteriam* aliquando diabetei comparavit, in qua potus, ut bibitur, ita mingitur sine ulla mutatione. Quod vero non à renum inflammatorio affectu (ut plerique voluisse visi sunt) urinæ profluvium fiat, eo potissimum argumento dubitare videntur, quoniam in renum inflammatione urinæ profluvium excitari, haud observatum est. Quinimo nullum Medicorum antiquorum ex iis, qui de renum inflammatione scripserunt, legimus, qui urinæ profluvium inter signa renum inflammatorum pathognomonica propriave comprehendisse visus fuerit. Porro si renes ob intensam caliditatem, non humores modo venarum, sed (ut omnes fere existimarunt) etiam totius corporis immoderatus attrahere compellentur, in omni affectu renum inflammatorio idem facerent; quod cum neque in inflammatione erysipelatode, qua renes immodico calore maxime semper incenduntur, non fiat, neque observetur, cui mirum erit, nos dubitasse, an renibus calida intemperie, cum præsentia acrimiarum salforumque humorum, affectis, diabetes fieri queat? Nam probabilius est, quod in distarum, venarum, renum, atque vesicæ laxitatem hæc passio sit referenda. Nobis solummodo concessum est, semel diabete vidisse, in homine sexagenario, qui de urinæ profluvio, atque de siti intensa tantummodo conquerebatur, nequaquam autem de caliditate renum aut de aliquo dolore. Neque enim tantus calor in renibus accensus eum latuisset, neque etiam dolore (qui necessario in renibus affectum inflammatorium consequitur) omnino caruisset. Sitiunt vero non ex affectu illo inflammatorio, at præ immoderata aqueæ humiditatis per vesicam, assiduaque evacuatione, toto corpore arescente, atque tabescente. Quare diabetes non videtur in affectum inflamma-

In lib.
loc. a 6. de
2. ff. cap.

torium renum esse referenda; at in laxitatem venarum mesenterii, hepatisque ad renes pervenientium, ipsorumque renum, & vesicæ. Hic affectus facile innotescit ex urinæ profluvio, & siti assidua, atque corporis totius habitu gracilescence, are-
 scence, contabescenceque. Malum sane longum est, & ni-
 principio ei occurratur opportunis medicamentis, exitiale. Ita-
 que cum lusus affectus sit, à causaque etiam laxa foveatur, ut tolla-
 tur præfidiis adstrictoriis opus habebit. Unde etiam vivendi ratio
 erit adstrictoria. Aër igitur frigidus atque siccus erit eligen-
 dus. Cibus vero crassæ substantiæ, solidæque, ne ejus serosita-
 tas præ crassitie facile per venas laxas delabatur ad renes atque
 ad vesicam. Potus erit aut vinum nigrum, crassum, adstrin-
 gens; aut aqua alterata coriano, aut uvarum nucleis, aut myr-
 tillis, aut fructibus sumachi, aut plantagine, vel intybo, vel
 portulaca, vel polygono, vel simili alio medicamento faculta-
 tatis adstringentis. Utilissima quoque erit ad potum aqua vel
 vinum ferratum. Quies conveniet, à motu erit abstinendum
 tum corporis tum animi. Somni erunt longiores. Carnes pro
 cibo convenient macræ, & crassæ, ut dictum est, alimenti;
 cujusmodi sunt bovinæ macræ, caprinæ, leporinæ, aviumque
 montanarum: lac etiam filiceis lapidibus ignitis decoctum, cha-
 lybeatumque maxime conveniet in cibo assumptum. Ex ole-
 ribus vero intybum, portulaca, oxylapatum, plantago, men-
 tha, & similia quæ superius non semel meminimus, utilia erunt:
 ex fructibus conducent omnes adstringentes, ut poma immatu-
 ra, pyra austera, & sylvestria, cydonia, mespila, sorba, cor-
 na, mora immatura, castanæ, atque nuces. Ex medicamen-
 tis autem dabitur polygoni succus, aut plantaginis, aut rubi,
 aut acaciæ, aut menthæ, aut absynthii, aut portulacæ, aut
 rubi, aut polygoni, aut hypocistidis. Non latuit vel etiam
 mulierculas usus (ad urinæ profluvium tollendum) cremoris
 radicis symphythi majoris, cujus etiam radicis pulvis datur uti-
 lissime ex vino nigro austero. Non minus effertur usus qua-
 rundam terrarum, cujusmodi est Lemnia, Samia. Nonnulli
 exhibent thuris masculi drachmam cum aqua absynthii. Ex
 compositis etiam commendantur pastilli de spodio, de terra si-
 gil-

gillata, de balauftiis. Ubi vero hisce propositis remediis hoc malum non cedat, etiam ad narcotica (vulgo stupefacientia vocata) fore veniendum, non paucis visum est: proptereaue dandum lac papaverum alborum, & nigrorum etiam cum vino: atque ex compositis phylonium Persicum, aut theriacam recentem ad drachmam, cum aqua menthæ, vel absynthii, aut cum vino nigro austero. Utilissimæ quoque erunt aquæ Villeses, in agro Lucensi, ad libras quatuor per plures dies epotæ. Syrupi etiam ad hunc usum laudantur, de absinthio, de omphacio, myrtinus, de ribes, & similes alii. Demum ad jecoris regionem in hypochondrio dextro, & ad renes, omnia epithemata, unguenta, cataplasmata in superiori capite ad lienteriam, & coeliacam passionem descripta erunt adhibenda: neque minus insectiones, quas superius non semel ad alios laxos morbos accommodatos docuimus, huic affectui convenient.

FINIS LIBRI DUODECIMI.

Aaaaa

PROSPE-

PROSPERI ALPINI
MAROSTICENSIS
DE
MEDICINA METHODICA
LIBER DECIMUSTERTIUS.

CAPUT PRIMUM.

De morbis mixtis ex adstricto atque ex laxo esse agendum, & primum quot sint hi affectus, qui mixtorum morborum genere comprehenduntur.

DEI optimi maximi beneficio tandem ad ultimum istius operis librum pervenimus, in quo à nobis propositum fuerat agere de iis affectibus, qui tertio morborum genere comprehenduntur, quique mixti ex laxo atque ex adstricto dicuntur. Dari vero morbos mixtos ex adstricto & laxo, qui, ad curationem instituendam, & laxandum & adstringendum indicant, in tertio libro demonstratum est. Namque (exempli gratia) cholera est morbus laxus, quia hoc malo corpus per vomitum atque per ventrem immoderatus purgatur, atque resolvitur, ut merito syncopen accersat, verumtamen fovetur à causa adstricta, scilicet quæ multitudo est pravorum humorum alimentorumque corruptorum, vehementer irritans expultricem ad eam colluviem pravorum excrementorum foras protrudendam. Quæ causa, cum affectus adstrictus sit, indicat laxandum, ut mirum

rum non fit, si nonnulli & vomitum aliquando, & alvi purgationem in hoc morbo adjuvent, laxantiaque aliqua propinant, cujusmodi est aqua calida, oleum dulce, vel amygdalinum, vel hydrelæum, quod hoc malo affectis aliquando calidum exhibent. Contra, purgatio immoderata, quæ & per stomachum & per ventrem fit, quia nimirum passio laxa est, ideo & ipsa aliquando adstringendum indicat: unde mirum itidem non est, si Medici, ne ex ea ægroti in syncopem labantur, eam purgationem quibusdam præfidiis adstrictoriis moderari, ac firmare aliquando studeant. Quod & Paulus confirmavit, ita de hoc affectu scribens; *Sin autem perseveret evacuationis impetus, vent- Lib. 3. cap. 39.*
ter concidat, pulsus minor, creberque evadat, cataplasma adhibendum ex palmulis cum œnanthe, & acacia: præterea datur aquæ frigidae cyathus. Ex quibus colligimus dari morbum mixtum ex adstricto & laxo, in quo pro curatione præfidia & laxantia & adstringentia per se indicantur. Non tamen eodem tempore utrique affectui occurrendum simul indicatur; at urgentiori incumbendum esse Methodici voluerunt, scilicet, ut usui laxantium præfidiorum Medicus incumbat, si adstricta causa vel passio magis urgeat, adstringentium vero ubi laxis affectus magis itidem urgeat; unde (exempli gratia) in cholera proposita, cum evacuationis impetus minus urgeat, Paulus exhibendo aquam calidam, vel aliud simile, cum vomitionem, tum alvi dejectionem juvandam affirmavit; at contra, magis urgente evacuationis impetu, & per os frigidam aquam dando, & exterius adstringens cataplasma admovendo, impetum evacuationis firmandum consuluit. Itaque in morbis mixtis urgentiori erit incumbendum. Nonnullis vero etiam visum est, in hujusmodi mixtis affectibus posse adhiberi medicamenta mixtæ facultatis, scilicet, laxatoriæ, atque adstrictoriæ: quæ, inquam, eodem tempore adhibita utrique passioni, mixtæ scilicet ex adstricto atque ex laxo, medeantur; de qua controversia egimus in superioribus libris. At nunc illud, quod ex hoc sermone superest, absolvamus. Patefactum enim est, dari morbos mixtos ex adstricto & laxo, qui & laxatoriis & adstrictoriis simul medicamentis, pro curatione facienda, egent; his igitur mixtis affectibus,

740 DE MEDICINA METHODICA
ut dictum est, semper urgentiori erit incumbendum, altero
tamen non neglecto; aliquando vero si tamen hoc commode
fieri possit, utrique affectui mixto, nempe adstricto atque laxo,
medicamentis mixtarum facultatum adhibitis erit medendum;
eo profecto modo, quo voluit Galenus medicamenta composita
confici, quæ exterius cuti adhibita & laxare & adstringere
valent. De qua re, ut dictum est, superius egimus. Mixti
itaque ex adstricto & laxo complures sunt affectus, qui vel laxi
sunt, & habent alium adstrictum, quo foventur, affectum
conjunctum, ut est cholera; vel adstricti habent itidem affectum
laxum ipsis conjunctum, ut phrenitis, vel pleuritis cum hæ-
morrhagia, aut cum vomitu, aut cum alia vacuatione, quæ
laxa passio est. At hisce præmissis, dicamus particulatim omnes
affectus mixtos ex adstricto & laxo, de quibus in hoc libro à
nobis agendum est, ab adstrictis, qui habent laxum affectum
conjunctum, exordientes. Morbi itaque adstricti laxum affectum
simul conjunctum habentes sunt febres ardentes, synochæ ma-
xime æstuosæ, hecticæ, atque tabidæ ex ulcere aut pulmonis,
aut stomachi, aut intestinorum profectæ; tussis itidem cum
sputi evacuatione, sputum sanguinis, phthisis, empyema, ru-
pta vomica, syncope cum stomachica tum cardiaca, tremor
cordis cum virium exsolutione. Demum febres omnes & putri-
dæ, & diariæ, & phlegmones, & quivis alius affectus parti-
cularis adstrictus, qui habeat conjunctam aliquam evacuatio-
nem insignem, uti est sanguinis fluor, vel sudor, vel vomitus,
vel alvi, vel urinæ, vel uteri profluvium. Laxi vero mixtam
habentes passionem adstrictam, sunt vomitus violenti, cholera,
diarrhœa, dysenteria, fluxus hepaticus, profluvium muliebre,
atque gonorrhœa. De his vero singulis in hoc libro agentes
complura supponemus, quæ in curatione morborum & adstri-
ctorum, & laxorum superioribus libris docuimus.

CAPUT II.

De curatione febrium synocharum, ardentiumque maxime aestuosarum.

Methodum demonstraturi, qua ex Methodica arte possimus mederi morbis mixtis ex adstricto & laxo, primo de adstrictis habentibus laxum quoque affectum conjunctum scripturi à febribus continentibus, quæ maximæ, æstuosissimæque existunt, atque ab hæcticis tabidis, colliquativisque inchoabimus. Porro continentes febres, quæ sunt synochæ, atque ardentes, quando vehementes sunt maximeque incendentes atque æstuosæ, habent mixtum seu conjunctum affectum laxatorium, nimirum, qui est caloris innati, seu virium magna resolutio; quique etiam fit, ut accurate in libro quinto docuimus, ab æstuosissimo, maximoque calore meatus internos immoderatus laxante, atque vitales spiritus, idcircoque & vires, maxime exsolvente. Quod vero febres nedum hæ continententes, at omnes quidem (tabidis exceptis) sint morbi adstricti, in superioribus libris demonstravimus. Itaque in hisce febribus curandis, quæ, cum adstrictæ passionibus sint, laxum tamen affectum conjunctum habent, tum laxatoriis, tum adstrictoriis medicaminibus indigebimus. Sed cum in morbo mixto, ex Methodicorum placitis, urgentiori sit incumbendum, accurate videndum erit, ad instituendam curationem, in hisce febribus, an laxa passio urgeat vel adstricta? Adstricta est meatuum cum internorum tum externorum obstructio, humoris copia, atque putredo, intra venas magnas adstricta, unde Medici etiam Dogmatici in harum febrium principio (quo tempore nondum hæ febres nascuntur calorem maximum, æstuosissimumque, quem sequitur necessario laxus morbus) laxatoriorum præsidiorum usui incumbere solent, quorum omnium præcipuum, maximumque laxatorium dicitur sanguinis copiosa evacuatio. Administratio tamen horum præsidiorum, illarumque febrium curatio ex eo libro quinto, ubi diligenter, exquisitèque de iisdem tractavimus, petenda erit. Febribus autem laxatoriis præsidii nihil

cedentibus, at ipsis maximo calore auctis, redditisque æstuo-
fissimis, Methodici ad usum medicamentorum adstringentium
sefe conferunt. Nam febri li calore vires immoderatus resol-
vente, laxis supervenit affectus, qui magis urget, quam ad-
strictus, quod ab illo periculum impendeat, ne spiritibus vita-
libus immoderatus digestis, in lethalem syncopem, quæ mors
est, ægroti tandem labantur. Unde in hujusmodi febribus ex
omnibus adstrictoriis medicamentis Medici unum maxime con-
celebrarunt, scilicet aquam fontanam frigidam illis largius propi-
natam. Quod genus præsidii apud omnes Medicos & Dogmati-
cos & Methodicos & Empiricos perpetuo ad hæc febres ar-
dentissimas olim in magna existimatione, atque usu familiari,
habitum est. Ideo nos quoque in hisce febribus maxime æstuo-
fis frigidam aquam fontanam, vel fluviatilem, ad libitum ube-
rius hauriendam, audacter dabimus, præsertimque, (ut recte
Galenus monuit) si æstate hæc febres æstuosissimæ vigeant, ali-
quaque coctionis signa apparuerint in urinis, in hominibus ro-
bustis, atque potui aquæ assuetis. Contra vero in debilibus,
neque potui aquæ multum assuetis aquam frigidam exhibere
non erit tutum, maxime vero si febris non sit admodum æstuo-
sa ab usu aquæ erit abstinendum: cujus ratio est, quoniam hæc
febris, cum non habeat maximum calorem, laxum quoque af-
fectum, à quo adstringentia medicamenta indicantur, secum
junctum, mixtumque non habet; propterea cum in talibus fe-
bribus solummodo urgeat passio adstricta, mirum haud erit, si
curatio harum febrium ex laxantium usu sit speranda. Quibus
autem præfidiis particulatim hæc febres opus habeant, & quo-
modo sanari ab ipsis ægroti debeant, ex quinto libro, in quo
accurate de ipsarum curatione scripsimus, studiosi discent.

CAPUT. III.

*De curatione febrium hæcticarum, quæ tabidæ
evaserunt.*

JAm vero & febris hæctica, quæ jam tabem attigit, cum mor-
bus mixtus ex laxo & adstricto sit, merito mixtis medica-
men-

mentis, scilicet adstrictoriis, & laxatoriis tollitur. Hecticam enim febrem esse adstrictam passionem, superius à nobis comprobatum est. Quod vero habeat & ipsa mixtam etiam passionem laxam, eo argumento cognoscitur, quod in ea, quæ vere hectica dicitur (quoniam in ipsa febrilis calor jam humidum consumere cæpit) ægroti profluvio laborent. Namque hectica in principio, cum nondum ejus calor in solidis partibus adstrictus cæpit humidum liquare & absumere, verius Græcis schetica, quam hectica dicebatur. Cum igitur in hecticis, quæ tabem jam attigerunt, fiat humidi substantifici colliquatio, atque evacuatio, quis non viderit, ipsam habere laxum affectum mixtum adstricto? Unde, ut dictum est, hæc febris, ut adstricta, laxatoria indicabit auxilia; ut fluida laxave, adstrictoria; in tabida tamen adstrictoria habebunt præcipuum usum, cum in ipsa febre colliquatio, & humidi consumptio ab igneo calore facta, magis urgeat in curatione. Hinc Medici omnes in iis hecticis tabidis utuntur adstrictoriis; & inter ea, quæ per os sumuntur, lac commendarunt epotum, asinium, vel camelinum, vel equinum, vel caprinum. Conferunt quoque potiones frigidæ ex aqua hordeacea, aut portulacæ, aut lactucæ. At in cibo magis congruere videtur cremor ptisanæ hordeacæ; cum lacte seminum melonis. Potio apud Ægyptios satis familiaris est, quæ paratur ex lacte seminum melonis, cucumeris, anguriæ, portulacæ, papaveris albi, lactucæ, hordei, & similibus. Contundunt in mortario hæc omnia, & ex iis cum jure pulli, aut castrati, facta expressione, extrahunt lac, quod modice ebulliunt, atque cum saccharo candido, & aqua rosacea, hecticis exhibent. Omnes Medici etiam inter externa medicamenta concelebrarunt balnea aquæ fontanæ primo tepida, & postea frigida, quæ non nisi in robustis conveniunt: etenim in excarnibus, debilibusque, aquæ frigiditas nedum non auget calorem innatum, sed potius ipsum extinguit. Nobiles autem solent uti etiam balneis ex lacte, aut asinino, aut equino, aut camelino, aut caprino. Utuntur insuper inunctionibus frigidis, ex oleo violato, rosaceo, vel nenupharino, & similibus, ad universum corpus, particulatimque ad totum

tho-

thoracem, ad ventriculum, ad hepar, atque ad lumbos adhibitis. Quibus partibus admoveere solent etiam frigida epithemata ex lacte, ptisanæ hordeaceæ cremore, succo lactucae, vel sonchi, vel lenticulae palustris, aut polygoni, aut portulacæ, aut similium. Quare in hæcticis tabem attingentibus, quod affectus laxus, qui in consumptione humidi substantifici consistit, febre ipsa, quæ adstrictus morbus est, magis urgeat, majusque periculum vitæ invehat (namque ni principio tabida affectio tollatur, malum post longum tempus exitium adfert) idcirco usui adstringentium præsidiorum plane erit incumbendum. Sed ex iis, quæ ad hunc morbum congrua sunt, quomodoque iis ad colliquationem firmandam Medici uti debeant, & ad scheticam febrem, quæ adstrictus morbus est pro curatione conveniant, accuratissime in libro quinto diximus, propterea ab eo libro studiosus ea petere non gravabitur. Eodem modo tabidæ febres ex ulcere aut stomachi, aut pulmonum, aut intestinorum, aut renum, obortæ usu adstrictiorum auxiliorum tractandæ erunt. At de ipsarum curatione etiam egimus, ubi de phthysi sermonem superioribus libris instituimus.

CAPUT IV.

De febribus, phlegmonis, & aliis morbis adstrictis, quæ habent conjunctam aliquam evacuationem, sanandis.

Quoniam & febres, & phlegmonæ, & alii particulares affectus adstrictorum genere comprehensi, solent sæpius habere conjunctas evacuationes, aut sensibiles, aut insensibiles, laxum morbum facientes; hinc pro instituenda curatione eorum curativi scopi aut turbantur, aut plane in contrarium mutantur. Namque cum ad usum tollendarum febrium, vel phlegmonum, laxatoria auxilia fuerint recepta, atque incepta, superveniente his insigni aliqua evacuatione necesse est propositos scopos laxatorios vel turbari, vel in adstrictorios mutari. Turban-

bantur quidem superveniente aliqua insigni evacuatione vel insensibili, quæ per poros meatusve totius corporis facta calorem innatum immoderatus evaporat; vel sensibili, cujusmodi est sudor copiosus, hæmorrhagia, aut menstrua purgatio, aut hæmorrhoides, aut vomitus, aut ventris fluor. Aliqua enim harum evacuationum febribus, aut phlegmonis, aut alii morbo ex adstrictis, superveniente, vel una cum morbo simul oborta, prohibetur usus magnorum laxatoriorum, quæ ab adstrictis magnis morbis indicantur. Etenim etsi ex morbi essentia habita indicatione molienda esset sanguinis evacuatio, per venam sectam; nihilominus superveniente evacuatione aliqua (quod vires ob eam causam non ferant alias evacuationes ab arte factas) aut non erit secanda vena, vel hujus loco sufficiet modicum sanguinem eduxisse, aut crurum scarificatione, aut cucurbitulis dorsi partibus cum scarificationibus admotis, aut sanguisugis ad hæmorrhoidas adhibitis. Nullo autem modo erit sanguinis evacuatio, aut purgatio aliqua tentanda, ubi oborta evacuatio ita insignis extiterit, ut vires maxime resolvat. Quare evacuatio aliqua, uti dictum est superveniens morbo adstricto usum laxatoriorum præsidiorum maxime perturbat. Sæpe vero ea in adstrictoria etiam commutat, nimirum, si evacuatio oborta ita immoderatus profluat, ut vires maxime resolvat, corporisque actiones lædat; namque coguntur Medici, in morbo adstricto habente commixtum morbum laxum maxime urgentem, planè ab usu laxatoriorum præsidiorum desistere, atque usum adstringentium complecti, ut omnino laxus morbus ab immoderata evacuatione factus, qui virium resolutionem minatur, tollatur; quibus sane probe adstrictiorum usu restitutis, sublatoque laxo affectu, si amplius adstrictus morbus perseveret, rursus ad usum laxatoriorum medicaminum redeundum esset. Quo pacto vero, & quibus particulatim auxiliis utendum sit, pro morborum adstrictorum, atque laxorum curatione, superioribus libris à nobis præmonstratum est. At his præmissis præstabit descendere ad particularia, ut cognitio curationis morborum adstrictorum habentium mixtum alium affectum laxum, quoad fieri potest, illustretur. Profecto, si febris lipothymia, ob immo-

dicam meatuum cutis laxationem, aut ob sudorem assiduum immoderatumque supervenerit, ne dum ab omnibus laxatoriis erit cavendum, verum etiam adstrictoriis meatus cutis densando prorsus incumbere oportebit. unde Medici aquam frigidam repente in faciem projiciunt, aut oxycratum frigidum, & per os quoque sæpe frigidam vel aquam vel oxycratum propinant; alii dant ipsam frigidam cum omphacio, aut succo granatorum; eodem modo ad sudorem cohibendum contegunt ægrotostenui velamine, ut ab ambiente aëre frigido cutis meatus densentur; alii linteo posca frigida imbuta ægrotos cooperiunt; alii eandem vel aquam frigidam, vel poscam ex linteo toti thoraci, dorso, collo, locisque sub alis repente adhibent. Si vero febribus vel phlegmonis supervenerit hæmorrhagia, vel copiosa menstrua, vel hæmorrhoides, eodem modo præsidia ad scopos curativos febrium, vel phlegmonum, quæ sunt adstricti affectus, accommodata, nempe laxantia, prohibentur, eorumque usus perturbatur, quippe in immoderato sanguinis fluore, omnino laxatorii scopi mutabuntur in adstrictorios. Nam si immoderatus sanguis ad deliquium ferme animi profluat, tunc coguntur Medici, ne ægroti in syncopem labantur, adstrictoriis medicamentis hæmorrhagiam cohibere. Quæ vero adstrictoria medicamenta hæmorrhagiæ suppressendæ conducant, nos in altero libro diximus. Ubi vero hæmorrhagia est moderata, quæ vires non ita exsolvat, ut actiones lædat, non omnino à laxatoriis Medici abstinere, sed aliquando iis utuntur. Sic in pleuritico puero Bassanensi, qui crebram habuit hæmorrhagiam, nos una cum Eustachio Rudio, Equite perillustri, atque Medico hac nostra ætate celeberrimo, qui ejus curæ ambo præfuimus, sælici cum successu adhibitis cum scarificatione cucurbitulis inter scapulas, non semel sanguinem eduximus. Quo laxatorio præsidio cito à phlegmone evasit. Quare hæmorrhagia narium, vel alia sanguinis evacuatio in febribus, in phlegmonis, vel in aliis morbis adstrictis superveniens, si ita moderata sit, ut non lædat actiones, neque adhuc laxus morbus facta sit, turbat sane quadantenus laxatoriorum præsidiorum usum, hunc tamen haud plane tollit. Qua ratione sanguinis missio per venam

nam sectam, quod est maximum omnium laxatoriorum præfidi-
 orum, fieri quidem non debet, verumtamen ejus loco mitio-
 ra laxatoria sunt substituenda, ut est sanguinis evacuatio, quæ
 fit scarificatis cruribus, (quam vicarium venæ sectionis præfi-
 dium esse in libris de medicina Ægyptiorum demonstravimus)
 aut quæ fit adhibitis, cum sacrafitione cruribus, coxendicibus,
 atque dorsi partibus inflicta, cucurbitulis, aut adhibitis hæ-
 morrhoidibus sanguisugis. Eodem modo de medicamentis,
 quæ ventrem subducendo laxant, est sentiendum, scilicet
 magna pharmaca non convenire, sed clementiora, aut ipsorum
 loco (quod inter Methodicos Aurelianus maxime faciendum
 consuluit) clysteres laxatorios instituere. Sanguine vero, uti
 dictum etiam est, aut per nares aut per aliam partem corporis
 immoderatus profluente, cum latus hic evacuationis affectus
 magis adstricto urgeat, ne dum ab omnibus laxatoriis erit ab-
 stinendum, at plane usui contrariorum, scilicet adstringentium,
 erit studendum. Eodem modo etiam, superveniente in iisdem
 morbis adstrictis vel vomitu vel fluxu ventris, Medici in cura-
 tione se gerere debebunt. Nam vacuationes per vomitum etsi
 fuerint moderatæ, usum tum laxatoriorum & ipsæ quadante-
 nus impediunt, præsertimque magnorum, quæ sunt venæ se-
 ctio, crurum scarificatio, cucurbitulæ scarificatæ, purgantia,
 & alia similia; hæc enim auxilia vomitus maxime impedit, si-
 ve sit criticus siue symptomaticus, quominus administrari debeant,
 præcipue vero in febribus; omniumque etiam maxime, si vo-
 mitus, & si per ipsum facta purgatio fuerit moderata, tamen
 cum fastidio, dolore, aut angore fiat. Ita enim in febribus si
 superveniat, neque ulla sanguinis evacuatio, neque ulla cathar-
 tica purgatio erit tentanda, quoad tum vomitio cessaverit, tum
 ventriculus robur receperit. Quod dogma etiam Galenus con-
 firmare videtur, cum ita scribat: *An prius ori ventris prospicie-*
mus, ac postea ubi recte id habuerit, universum corpus, quantum
res ipsa exposcit, vacuabimus? mihi sane ita videtur. Tales igitur
 non paucos sæpe vidimus, alios quidem interiisse, alios ve-
 ro in summum periculum fuisse adactos, cum eos vacuare, ven-
 tris ore nondum confirmato, Medici tentassent. Ubi vero &

In 1. ad
Glauc.

vomitiones supervenientes in iis adstrictis morbis sint assidue, atque immoderate, ut de aliis immoderatis vacuationibus laxum affectum magnum facientibus dictum est, mutantur scopi laxatorii in adstrictorios; unde cum adstricto primario morbo laxus hic affectus magis urgeat, coguntur Medici usu adstringentium medicaminum eas vomitiones immoderatas firmare, eoque præfertim modo; & iisdem sane medicamentis adstrictoriis, quæ nos superiori libro ad vomitum cohibendum meminimus. Hoc idem dogma, si in iisdem febribus itidem, aut in phlegmonis, aut in aliis morbis adstrictis alvi profluvium supervenerit, eodem modo servandum erit, quo de vomitu nunc dictum est; namque si ipsum haud immoderatum sit, turbabitur porro in morbo adstricto usus laxantium præsidiorum: quod si immoderatus profluat, omnem laxantium usum tollit, & cogit Medicos uti constrictoriis, iisdemque plane, quæ nos superiori libro, ad tollendam lenteriam, & cæliacam passionem, scripta reliquimus. Ceterum nonnulli sunt, qui damnarunt laxantia, nedum in magno alvi profluvio, sed quinimo etiam in levi, quod tamen criticum sit à naturaque critice noxios humores per alvum excernente fiat. In hoc enim nullum ex laxatoriis aut vacuatorium aut purgatorium auxilium convenire Dogmaticis visum est. Quod Galenus hisce profecto verbis voluisse visus est: *Quod si fuerit febris cum alvi profluvio, etiam si non sit pro multitudinis ratione, neque purgare, neque sanguinem mittere oportet: quicumque enim iis plus adimere necessarium fore putantes, aut sanguinem mittere, aut purgare voluerunt, in graviora pericula aegrotum deduxerunt.* In quo dogmate haud plane ubique locorum Galenus sibi constare visus est, præsertimque, cum in Hippocratis aphorismis dixerit. *Ubi igitur (inquit) sit, factave jam plane crisis est, omnia tum naturæ permittere, nec nos quicquam novare oportet: ubi vero imperfecta crisis est, id quod deest, addere convenit.* Paulo post: *Quod si aliquid ad perfectam crisin deesse videbitur, id addendum erit, nostraque opera supplendum.* Nam quæ post crisin relinquuntur, recidivos morbos faciunt. Hippocrates vero longe melius hoc dogma judicasse visus est, qui de quocumque profluvio cum critico tum symptomatiko rem hanc esse

In 1. ad
Glauc.
cap. 14

In 1. aphor.
Hipp. aph.
xx.

esse intelligendam, insinuavit his, quæ sequuntur, verbis: *Alvo fluente, sanguinem non mittito: nam si post venæ sectionem fluor perseveraverit, virtus imbecillior redditur.* Quare si in febre, vel in alio affectu adstrictorio, alvi profluvium supervenerit, merito ut nuper diximus turbabit usum laxatoriorum, quod affectus laxus sit; atque si fuerit immoderatum, plane usum illorum adimet, ita ut omnino Medici in hoc affectu cogantur ab omnibus laxatoriis præfidiis cavere, & iis contraria scilicet adstrictoria substituere. Sed neque hoc nostrum dogma turbabit, quod experientia cognitum sit, in quibusdam alvi profluviiis symptomaticis Medicos fere omnes uti magnis etiam laxatoriis, cujusmodi est sanguinis evacuatio, atque purgatio. In quibusdam enim dysenteriis, vel doctissimi etiam Medici & sanguinem mittunt, & purgatorium medicamentum aliquando propinant. Qua purgatione nonnunquam ad tollendas diarrhoeas etiam Medici uti solent. At hoc fit, ut posterius apertius docebimus, quod dysenteria atque diarrhoea, licet laxi morbi sint, tamen adstrictum affectum, quo foventur, mixtum habeant, de quo affectu posterius accurate etiam agemus.

CAPUT V.

De sputo sanguinis.

PER sputum sanguinis Medici intelligunt sanguinis excretionem quæ per os fit, sed tamen cum tussi, cum & simplici excreatu, ut alias dictum est, à faucibus quandoque excreetur sanguis, & vomitu à stomachi, & ventris regione excernatur: cum tussi vero rejectus emanat ab instrumentis respirationi dicatis, scilicet aut ab aspera arteria, aut à pulmonibus, aut ab aliqua thoracis parte. Tametsi non perpetuo hoc esse verum deprehendatur, quando, si à capite destillet, cum irritatione quadam & tussi excernatur, ut qui ad asperæ arteriæ caput defluat, iterumque sursum feratur. Itaque sputum sanguinis intelligunt ejusdem fluorem cum tussi factum, de quo (quod majus ex eo vitæ discrimen pendeat) studiosius Medici tractant.

Quibus vero à causis hic sanguis exeat, & à quibus partibus, *superiori* libro satis superque dictum est. Unde illud unum erit *de eo* cognoscendum, an scilicet sit *morbis laxus*, vel adstrictus, aut *denique* ex utroque mixtus. *Habere affectum* adstrictum, neminem latet, cum fiat a multitudine humoris vas frangentis, aut ab humore falso, vel acriter odente, *cujus* quidem adstricti affectus solent esse signa, dolor pectoris, vel gravitas, tussis, atque mala respiratio. Laxum quoque patet adesse in sputo sanguinis morbum, etiam si neque sanguis immoderatus profluat, cum omnem sanguinis vacationem morbum laxum facere fere omnibus sit persuasum, praesertimque si à venarum ruptura, aut exesione fiat, quando hæc evacuatio, ni cohibeatur, auctior in dies magis sit futura, & actiones corporis læsura. Hinc est quod omnes Medici cum Dogmatici, tum Methodici, tum Empirici, in quocumque sputo sanguinis soliti sunt, ipsum adstringentium medicamentorum usu cohibere, & firmare; quod nimirum ex eo sputo phthisis periculum impendeat, atque tabis. Non tamen (ut alias demonstratum est) quælibet sanguinis eruptio evacuatione, ni immoderatus profluendo vires exsolvat, corporisque actiones lædat, laxus morbus existit: neque enim hæmorrhoides, neque menses moderate profluentes laxum morbum faciunt, sed neque morbum quidem, nisi corpus lædant. At his propositis, ad curationem transeamus. Quæ indicabitur cum ab adstricto affectu, tum a laxo, scilicet à sanguinis fluore tabem futuram denotante: unde, cum non minus laxa passio urgeat, quam adstricta, proinde æque tum adstricto, tum laxo à Medicis incumbendum erit. Qua ratione mirum non est, si pro adstricto tollendo omnes Medici corpus cum pharmacis purgatoriis, tum venæ sectione, aut crurum scarificatione, aut cucurbitulis, aut sanguisugis adhibitis, laxare studeant, tum frictionibus, tum inunctionibus, atque aliis hujusmodi præsidiiis utantur laxatoriis. Galenus in matrona Romana, quæ sanguinem expuerat, & sanguinem secta vena interna dextri cubiti misit, & catapotia ex colocynthide exhibuit, capiti thapsiam imposuit, & complura alia, quæ laxatoria sunt, præstitit. Ceterum, non omittunt etiam adstringentia, quæ tum per

per os exhibent, tum pectori admovent, ut nimirum sanguinis sputum (a quo & puris sputum, & phthisim atque tabem maxime timent) supprimatur, & tollatur. Quibus vero medicamenti fluor sanguinis cohibeatur, nos accuratissime scripsimus in libro præcedenti, à quo libro petenda erunt particularia adstrictoria medicamenta pro sanguinis sputo compescendo.

CAPUT VI.

De cholera, & cardialgia.

INter morbos mixtos ex adstricto & laxo affectum choleram invocatum comprehendere, nuperrime insinuavimus, quam esse ostendimus immodicam ventris perturbationem supra infraque, in qua humores magno impetu, & molestia, cum per vomitum, tum per ventrem feruntur. Plerumque passio hæc fit ab insigni ciborum corruptela, qua excrementa multum acria redita valenter ventris expultricem movent, non secus, quam & venena per os assumpta facere solent. Qua ratione choleram, & magnam quidem, ex usu fungorum venenatorum nos sæpe obortam vidimus; fit etiam hic affectus à biliosis acribusque humoribus aliunde ad ventriculum confluentibus: non raro quoque symptoma febrium biliosarum esse solet, à cardialgia neque causa, neque parte læsa differens, cum & in hac passione, scilicet cardialgia, humores acres, biliosi, è venoso genere in stomachum transmittantur, unde ægroti angorem stomachi patiuntur, nauseabundique evadunt, atque anxii. Quod malum familiarius in æstate solet comitari febres tertianas, atque semitertianas, nempe quas vulgus Medicorum duplices tertianas appellat. Quandoque vero ægroti ex hoc affectu ad animi deliquium, atque ad lethalem syncopen deducuntur: imo etiam hoc malo complures interemptos vidimus. Accedit etiam, quod cardialgia vexati, veluti in cholera fit, sæpe in vomitus molestissimos incidunt, atque in ventris dejectionem. Quibus evacuationibus, vel separatim (nunc vomitu, nunc dejectione) vel simul utrisque oborientibus, cum purgentur biliosi acresque humores, febris conquiescere solet. Itaque colligamus ex iis, cho-

cholericam passionem esse acutissimam (uti dictum est) ventris
 perturbationem, in qua ægroti cum magno angore, & animi
 angustia, magnoque impetu excrementa vel summe corrupta,
 vel humores acres, biliosos, & per vomitum, & per ventrem
 excernunt. Quorum evacuationem immoderatam in ægrotis
 primo laxum morbum facere, cuique nostrum liquido consta-
 bit, nimirum, cum ex ipsa vires maxime exsolvantur, atque
 corpus plurimum patiatur. Quem affectum laxum foveri à
 causa adstricta, quæ itidem morbum adstrictum facit, intelli-
 gitur: unde mirum non est, si choleram & cardialgiam inter
 morbos mixtos ex adstricto & laxo comprehendere dixerimus.
 Quare pro curatione instituenda, mixta erit indicatio, cum
 medicamentorum adstringentium, tum laxantium. At, cum
 ex Methodicorum placitis constet, in morbo mixto urgentiori
 esse incumbendum, primo videndum erit, uter affectus in cho-
 lera, adstrictusne, an vero laxus, magis urgeat; deinde ei
 contrariis quidem medicamentis mederi oportebit. Quod Do-
 gmatici quoque facere videntur, quando (nisi evacuatio eo us-
 que fuerit immoderata, ut vires resoluendo, corpusque gravi-
 ter lædendo, cohibentia requirat) causæ istius affectus (quæ est
 copia corruptorum, acrium, biliosorumque excrementorum
 in tunicis stomachi adstricta, infarctave) adimendæ semper
 operam navant. Methodici vero, tanquam morbo adstricto,
 huic causæ laxatoriis incumbunt. Itaque si in hoc affectu eva-
 cuatio per vomitum, aut per ventrem, haud fuerit immode-
 rata corpus maxime lædens, urgentior erit adstrictus affectus,
 cui merito laxatoria medicamenta pro curatione opponentur.
 Inter quæ erit accommodata aqua moderate calida copiosius
 epota, qua vomitus provocatur: alii exhibent aquam coctam
 cum radice liquiritiæ; alii hordeaceam: est vero aqua calida
 tum per se sola epota, tum cum syrupo acetoso, huic affectui
 utilis. Est accommodatissimum etiam hydrelæum, oleum
 dulce, aut amygdalinum calidum, eodem modo ad semilibram
 epotum, atque ex eo vomitione provocata: non minus utile
 erit, jus pulli macrum sine sale paratum exhibere. Aliqui lau-
 dant decoctum althææ, aut fœnugræci, aut lini. Si vero hu-
 mores

mores ad ventrem descenderint, præter clysteres laxatorios ex supradictis oleis, vel decoctis confectos, nonnulli etiam medicamentum leniter laxatorium, uti est cassia, vel manna, vel tamarindus, vel syrupus rosatus laxatorius, vel serum lactis caprilli exhibent: Avicenna aliquando etiam rhabarbarum exhibendum voluit. Ceterum, si laxus affectus ex immoderata evacuatione magis urgeat, usus adstringentium convenientior erit. Quo nomine, urgente scilicet hoc morbo laxo, cholera vexatis dant in potu aquam frigidam, vel decoctum aut rosarum, aut cœnanthes, aut capreolorum vitis, vel exhibent succum granatorum, aut dulcium, aut subausterorum; aliquando offerunt micam panis eo succo imbutam, & quandoque (ni adfuerit febris) vino rubro austero madidam. Exterius quoque stomacho adhibent fomenta ex mentha, rosis, atque balauistiis in vino austero decoctis parata, vel cataplasma, quod conficitur ex palmulis immaturis, cytonio malo, ex cœnanthe, myrto, vel similibus, quæ pariter in vino austero, eousque bulliant, ut mollia facta cum mica tosti atque triti panis contundi, atque applicari queant. Sic usurpari poterit, quod omnibus Medicis vulgatissimum est, emplastrum de crusta panis varie concinnatum. Si plura quis ad hunc affectum desideret, memoria repetat, quæ nos sæpius ad laxos morbos commemoravimus.

CAPUT VII.

De Diarrhœa.

PER diarrhœam illud ventris profluvii genus intelligimus, in quo humores pravi per alvum dejiciuntur. Unde ex humorum, qui excernuntur, varietate variam quoque diarrhœam esse necesse est; quædam scilicet biliosa dicitur in qua bilis; quædam pituitosa, in qua pituita; quædam melancholica, in qua humor melancholicus excernitur; & quædam varia, in qua varii simul humores dejiciuntur, unde dejectiones variæ, atque versicolores redduntur, scilicet flavæ, luteæ, virides, albæ, nigræ, rubræ, lividæ: at quandoque in ipsis hi omnes colores,

Ccccc quan-

quandoque aliqui tantum observantur; & quandoque non mixtæ dejectiones, sed synceræ sunt, quippe aut flavæ, aut luteæ, aut virides, aut albæ, aut rubræ, aut lividæ, aut nigræ. Huiusmodi affectus ratione profluvii excrementorum aut immoderati, aut diu durantis (quod vires exsolvat, corpusque lædat) morbus laxus dicitur; quatenus vero fovetur à causa adstricta, scilicet ab humorum multitudine partes internas replente, atque tumefaciente; ea ratione, profecto, morbum adstrictum habere simul conjunctum, manifestum est. Unde pro curatione instituenda, mixta quoque indicatio medicaminum adstrictionum, atque laxatoriorum elucescit. Itaque, si alvi profluvium hominem immoderatus invaserit, ut corpus maxime lædat, necesse erit, adstringentibus uti medicamentis ad ipsum cohibendum, iisque particulatim, quæ superiori libro ad lieneticum fluxum firmandum proposuimus. Ubi vero fluxus fuerit moderatus, præstabit adstricto affectui incumbere medicamentis laxatoriis, ut non sit mirum, si Medici aliquando medicamenta laxatoria exhibeant, cuiusmodi est rhabarbarum tritum cum aqua plantaginis, vel cum decocto tamarindorum, ad drachmam epotum, cum syrupi rosati solutivi unciis quatuor. Nonnulli exhibent aquam beatæ Virginis ad libras sex cum tribus unciis syrupi rosati laxatorii. Hoc itaque modo diarrhœa, qui affectus mixtus est ex adstricto atque ex laxo, erit curanda in via Methodica. Illam vero intelligimus cohibendam, quæ non critica est: criticam enim nullis egere præsidiis (cum potius conservanda, & forte aliquando juvanda sit) neminem Medicorum esse, qui nesciat, certo scio.

CAPUT. VIII.

De fluxu hepatico sanando.

Fluorem sanguinis, qui sit tenuis loturæque carnis persimilis, aut crassus, nigrescens, bituminisque Judaici modo splendens, absque torminibus per alvum exiens, Medici fluxum hepaticum appellant. Qui fit (ut Galenus est auctor) aut ob hepatis imbecillitatem, aut ob calidam istius visceris intemperiem

sanguinem urentem; plerumque vero, propter obstructionem in venis, diu sanguis in hepate retentus plus justo à calore in igneum mutato alteratus aduritur, crassiorque & nigrescens idcirco egeritur. Cum igitur ab iis causis fluxus hepaticus foveatur, merito eum mixtam esse passionem ex laxo & adstricto, itidem dicendum est; hincque est, quod in curatione oculos ad utramque adstringendi, nempe, & laxandi, indicationem Medicus dirigere debet, nam quemadmodum in aliis mixtis morbis dictum est, si fluor sanguinis fuerit ita immoderatus ut graviter corpus lædat, necesse erit, tanquam laxo affectu magis urgente, omne studium in usu adstringentium adhibere, ut talis fluxus compescatur; ea vero omnia, quæ ad compescendum fluorem sanguinis per alvum congruunt, in altero libro sedulo à nobis præscripta sunt. Ubi vero laxus hic affectus (quod neque confertim sanguis egeratur, neque continue profluat) minus urgeat, adstricto conjuncto affectui laxatoriis nonnullis præfidiis occurrendum erit. Unde merito Avicenna dixit, floris hepatici præcipuam curationem in apertione obstructionum consistere. Complura vero sunt medicamenta ex laxatoriis, quæ Medici habent in frequenti usu, scilicet de cocta, syrupi, trochisci, fomenta, atque etiam purgantia. Datur (exempli gratia) decoctum absynthii, agrimonii, hepaticæ, cichorii agrestis, sonchi, capillorum veneris, cum modico rhabarbari in eodem decocto per noctem macerati atque expressi: ex syrupis commendatur syrupus de tribus radicibus, de eupatorio, de mentha, atque omnium maxime de cichoreo Nicolai, cum rhabbaro vocatus; ex trochiscis vero, de eupatorio vocati, de rhabbaro, de rosis, atque cyphei quoque dantur ad semidrachmam cum conserva aut rosarum, aut florum rorismarini, aut florum betonicæ. Sed demum etiam ex laxatoriis catharticis, non pauci ex clarioribus Medicis fuerunt, qui usum rhabarbari, vel etiam agarici (quod hæc medicamenta adprime faciant ad tollendas hepatis obstructiones) quam maxime laudarunt. Fomenta vero ex vino albo aquoso, in quo ebullierint althæa, melilotus, chamomelum, agrimonium, & similia, spongiis ad dextrum hypochondrium applicita erunt

probe accommodata. Hæc sunt, quæ in hepatico fluxu, sanguine haud immoderatus profluente, ex laxatoriis medicamentis, conveniunt, quandoquidem in morbo mixto ex laxo & ex adstricto, ubi latus minime urgeat, in adstrictum tollendum Medicus laxatoriis incumbere debet. Dogmatici vero quod idem videtur, dicunt, ubi fluor sive fluxus non urgeat, causæ esse incumbendum. Causam autem istius affectus ex Methodicis plerique adstrictum morbum faciunt.

CAPUT IX.

De Dysenteria sananda.

QUOD profluvii genus per alvum Græci dysenteriam appellarunt, Latini tormina, atque intestinorum difficultatem itidem dixerunt. Est vero hic affectus intestinorum exulceratio, ab humoribus summe acris, abradentibus, mordentibus aut summe putridis progenita, à qua cum dolore mucus intestinorum primo egeritur mixtus cum acris humoribus, intestina erodentibus, scilicet aut cum bile flava ardente, aut cum atra exusta, aut cum falsa pituita; postea adeps intus intestinis adhærescens exiguo cum sanguine excernitur; tertio ramenta interioris tunicae intestinorum cum sanguine similiter dejiciuntur; demum vero, ubi dysenteria jam præfecta est, perseverante acris humoris corrosione, altiusque ulcere depascente, caro & propria substantia intestini derafa cum sanguine excernitur. Plerumque hoc malum fit in æstate, qua cum ob æstuosum calorem, tum ob fructuum esum, biliosi humores abundant; non raro tamen ob fluxum hepaticum, vel lienteriam, vel denique diarrhœam accidit, quando scilicet ex his affectibus acris excrementa prodeuntia diutius in intestinis commorata ipsa corrodunt, & exedunt. Signa autem dysenterici fluxus erunt, si cum dolore egerantur primo muci mixti acris aliis succis intestina erodentibus cum sanguine modico, mox adeps intus intestinis adhærescens, postea ramenta interioris intestinorum tunicae cum copiosiori sanguine, tandem caro & substantia intestinorum cum sanguine copiosiore. Atque hæc dy-

Dysenteria perfecta dicitur, à qua nemo evadit: quoad vero solam ramenta interioris tunicæ intestinorum derafa egeruntur, curationis spes non adimitur, hæc enim curationi cedit. His vero præmissis, ad indicationes curativas descendimus, quæ procul dubio mixtæ erunt, ex laxa & ex adstricta, cum dysenteria morbus & ipsa sit mixtus ex adstricto & laxo. Etenim sanguinis fluorem morbum laxum constituere, cuique satis notum esse arbitramur: humores vero acres corrodescentes, intestinorum exulcerationem, inflammationemque morbum adstrictum facere, cuius signum pathognomonicum est dolor intestinorum, quis non intelligit? Cum igitur hæc passio, quæ per se laxa existit, habeat conjunctum affectum alium adstrictum, quo fovetur, videndum erit (quod in aliis mixtis morbis singulis observari debet) an fluor sanguinis immodice, aut nimium profluyendo magis urgeat? quod si ita fuerit, ad ipsum cohibendum, adstrictoriis medicamentis opus erit, iisque profecto, quæ partim de aliis laxis morbis scribentes alias diximus, partim dicturi sumus. Quia vero plerumque fit, ut in dysenterico fluxu initio modica sanguinis copia egeratur, ideo merito omnes, ad adstrictum affectum tollendum, laxatoriis operam dant. Quoniam autem dolor assiduus & magnus, cum intestinorum ulcere, atque phlegmone, & sanguinis, quæ fit in partibus exulceratis, defluxu, atque cum febre morbum quidem adstrictum magnum subesse denotat, hinc est, quod Methodici, si vires ferant, etiam sanguinis missionem per venam sectam, attamen in modica quantitate, faciendam esse non dubitarent, ob adstrictum morbum magnum, quo laxus fovetur, tollendum. A quo præsidio laxatorio magno, scilicet ab evacuatione sanguinis, quæ fit per sectionem venæ internæ in dextro cubito, neque etiam ex Dogmaticis celeberrimi gravissimique Medici abhoruerunt, quin imo rationibus non paucis, & quidem firmissimis, nobis demonstrarunt, dysenteriam cum febre assidua, atque dolore assiduo, facilius tolli, si statim per venam cubiti dextri, ut dictum est, internam sectam, aliqua sanguinis evacuatio procuretur, scilicet, ut Dogmatici dicunt, ad divertendam humoris mordentis fluxionem, ad tollendamque partis

exulceratæ inflammationem, atque demum ad febrem atque ad dolorem intestinorum levandum atque compescendum. Nos quoque fatemur, non paucos simili dysenteria vexatos, plurimum ab hujusmodi præsidio laxatorio adjutos, alios vero innumeros, quod in hoc malo omisissent sanguinis evacuationem, in pejorem statum redactos, tandemque extinctos fuisse. De qua re nos olim in libris de Medicina Ægyptiorum, ex Medicorum Ægyptiorum sententia, plura scripsimus. Præter hoc præsidium laxatorium omnes itidem laudant purgationem (ad tollendam, ut ajunt Dogmatici, causam) vel clysteribus, vel medicamentis leniter laxatoriis faciendam; familiarissimum vero habent medicamentum, quo aliquando semel, & aliquando bis in hoc morbo tollendo uti magna cum utilitate solent. Exhibent enim aquam Villensem ex agro Lucensi, vel Patavinam vocatam Beatae Virginis, ad libras quatuor, cum syrupi rosati solutivi unciis quatuor, ita enim hujusmodi aqua facilius excrementa acria subducit. Aliqui exhibent drachmam Rharbarbari pulverizati cum aqua plantaginis; alii myrobalanos citrinos pulverizatos, ad drachmam & semis, in aqua plantaginis dissolutos, cum uncia julepi rosati: Chebuli etiam utiles sunt ad pituitam ab intestinis detergendam. Sunt alii, qui eodem modo agarici præparati drachmam exhibent. At quid de usu clysteriorum, qui primas partes habent in curatione dysenteriae? an non complures parari solent? certe quidem: primo conveniunt, qui parantur ex libra aquæ hordeaceæ, aut cremoris ptisanæ hordaceæ, cum duobus luteis ovorum atque sacchari rubri uncia; verum, ad parandum clysterem, si dolor plurimum excruciet, adsitque intus inflammatio, præstabit lac caprillum vel vaccinum imponere: exempli gratia, accipe lactis caprilli lib. i. lutea ovorum recentium n. ij., adipis hircini, butyri recentis an. 3. iij., olei rosati unc. i. misce pro clystere. Vel paretur ex jure capitis castrati & lacte, cum prædictis: ubi opus est deterfione, additur aut sacchari rubri uncia, aut mellis ros. simpl. unc. ij. Si vero sanguis immoderatus egeratur, in prædictis clysteribus ponunt lac coctum chalybeatum, adduntque succi plan-

Plantaginis uncias duas: vel in lacte, vel in jure vervecis ebulliunt aut folia plantaginis, aut rosas, aut cymas rubi, aut baustium, aut simile aliud adstringentis facultatis medicamentum. Ceterum ad curanda ulcera intestinorum, ipsis primo, ceteris supradictis clysteribus ex ptisanæ cremore, cum melle rosaceo, aut saccharo rubro, luteisque ovorum, paratis, utuntur postea sarcoticis atque epuloticis: exempli gratia: Accipe lactis caprilli ferrati lib. i. adipis hircini unc. ß., lutea ovorum n. ij. succi plantaginis unc. ij. boli Armeni, terræ Lemniæ, sanguinis, draconis an. 3. j. misce pro clystere, quo utuntur ad ulcera consolidanda. Quandoque ad eundem scopum injiciunt vinum rubrum austerum aut rosis, aut plantagine alteratum. Ad hunc usum conducent omnia medicamenta adstringenta, de quibus nos in præcedente, & proximo libro satis superque scripsimus. His omnibus addenda erit victus ratio congrua, quæ in cibo sit tenuis boni succi; ubi vero laxus affectus plus urgeat, scilicet sanguinis profluvium, victus plenior conveniet, unde dabuntur ovorum lutea sorbilia, carnes pullo- rum gallinaceorum contusæ, aut jura stillatitia restaurativa vocata. Ceterum inter cibos dysentericis maxime accommodatos, lac caprillum commendatur, vel etiam vaccinum, quando caprillum non habetur, coctum, atque chalybeatum: hoc enim nutrit, refrigerat, acrimoniam humorum obtundit, atque partes intestinorum exulceratas restituit, ipsaque intestina firmat, roboratque. In potu dabitur aqua, quæ cum coriandris ebulliit; aut stillatitia cum syrupo de rosis siccis, aut cum julep rosato; aut jus pulli sine sale macrum. Omnino enim à vino dysenteria vexatos abstinere oportebit: eo vero quod fit ex granatis dulcibus, vel etiam ex subausteris, in exigua quantitate uti poterunt.

CAPUT X.

De Gonorrhœa sananda.

GRæci γονορροίαν seminis profluvium appellarunt, à γόνι, quod est, à femine genitali, atque ρεῖν, quod fluere significat.

cat. Quæ passio est continuus seminis fluxus absque ulla voluntate, & absque ulla veneris voluptate, nullaque etiam accedente pudendi tentigine. Duplex vero huiusmodi profluvium esse deprehenditur. Unum, in quo semen album, quod vere semen est, per pudendum effluit; atque alterum, in quo aut non semen verum, sed humor excrementitius, aut semen infectum aliis humoribus, aut summe corruptum putridumve excernitur, cuiusmodi observari solet in Gallico morbo infectis. In hac semen nunc album, nunc pallidum, nunc viride, nunc saniosum apparet, citra ullum dolorem. Hæc Gonorrhœa sanatu est difficillima, ordinariisque medicaminibus minime cedit; at solummodo (præter evacuationes, & purgationes) sudorificis ex ligno Indo, falsa parilla, china, atque arundinis radice paratis, per plures, ut paulo post dicemus, dies factis tollitur. Hoc solum genus præsidii Gallicum morbum perfecte sanat, nullumque lue Gallica infectum, qui probe eo sudorifico fuerit usus, vidimus non sanatum. Neque hoc facit, ut multis Medicis, alioquin doctissimis, & celeberrimis, persuasum est, ex vi quadam singulari, qua adversus hunc morbum agit, sed à facultate valenter discussoria, qua lues illa digeritur; unde perperam ligni Indi decoctum, adversus hoc genus morbi alexipharmacum illi appellarunt: qui tamen si dixerint, ipsum ex manifestis qualitatibus dici alexipharmacum, ipsis minime contradicemus. At vero quod morbum Gallicum occulta quadam proprietate alexipharmaca oppugnet, deleatque negamus, eoque præsertim argumento, quod absque sudore eandem luem Gallicam non sanat. In hac igitur Gonorrhœa pravæ qualitatis, uti dictum, semen effluit modo flavum, modo saniosum, modo viride, nunc loturæ carnis simile, absque ullo dolore, neque ex hoc profluvio corpora ita læduntur, neque ita cito contabescunt. In illa vero quæ vere Gonorrhœa dicitur, semen exit album, quandoque acre, cum veretri dolore, inflammatione, atque non raro cum febre. Quod profluvium seminis haud sanatu est admodum difficile, quin imo ordinariis præsidiis, quæ modo dicturi sumus, cedit. Oritur autem hic affectus, aut à suppressa copia seminis ob venerem intermissam, aut à phleg-

phlegmonoso affectu partium seminalium, præsertimque pudendi, aut à cacochymia totius corporis, viscerumque præsertim internorum, qua humores omnes pravam qualitatem nanciscuntur, & per pudendum excernuntur; at sæpissime ex contagio mulierum infectarum homines gonorrhœa Gallica afficiuntur. Ab illa gonorrhœa, quæ est seminis, facile ægroti liberantur, si in principio medicaminibus obstiterint: quod malum si in longius protrahatur, corporis liquationem atque tabem futuram minatur. Alterum vero, quod vel cacochymum, vel Gallicum appellavimus, id mali habet, quod morbos, symptomataque graviora & periculosiora itidem minatur. Etenim, si quando ex aliqua causa cessaverit, evanueritque, homines in sævissimos dolores cum capitis, tum artuum, & in tumores, in pustulas, atque in ulcera crustosa incidunt. Quod pertinet ad morbi essentiam, dicimus gonorrhœam esse morbum adstrictum, sed laxum morbum mixtum habentem. De adstricto, nulli dubium erit, si causas ex Dogmaticis spectaverimus, quæ sunt, aut seminis multitudo, aut multitudo cacochymiae, aut phlegmonosa passio partium seminalium: quæ omnia Methodicis morbum adstrictum faciunt. Quod vero etiam alium affectum laxum habeat conjunctum, à seminis evacuatione facile intelligimus. Hunc autem laxum affectum, scilicet seminis profluvium, usque adeo parum urgere constat, ut prius commode possimus adstrictæ passioni, quæ majus in curatione facessit negotium, totis viribus incumbere. In qua profecto curatione facienda à Dogmaticis (qui & ipsi morbum tollunt adstrictum, nempe causas, quibus seminis profluvium fovetur) nullo pacto differemus. Hi enim à causarum curatione exordiuntur. Itaque, ut curationem aggrediamur, præscribentes victus rationem, quæ erit tenuis, parcave, & eorum ciborum qui semen non generant, scilicet siccantis facultatis, uti sunt aves montanæ, & carnes assæ, sed hæ in pauca quantitate hoc malo affectis conceduntur; à vino aut abstinebunt, aut aquoso utentur, & vini loco aqua, in qua semina coriandri fuerint incocta, substituetur; si usus veneris fuerit intermissus, de novo restituendus erit; exercitium quoque moderatum erit utile.

le. His vero præscriptis, ad medica præsidia descendimus, in quibus primas partes sanguinis evacuatio habet, quam moliri Medici debent per sectam venam dextri cubiti internam; & si vires ferent, etiam in altero brachio vena eadem secta, eadem sanguinis evacuatio repetenda erit. Non fiet tamen sanguinis missio, ni prius lenitorium pharmacum fuerit præmissum: cuiusmodi erit cassia cathartica Abissina, id est, corticis rubri ad unciam, & semis, cum coriandri pulverizati drachma; aut cassiæ loco manna Calabrica, aut tamarindus, aut myrabolanus citrinus, aut syrupus rosatus solutivus, aut electuarium lenitivum conveniet. At exempli gratia hæc potio erit accommodatissima, quæ parabitur accipiendo syrupi rosati solutivi unc. iij. manna electæ unc. j. ß. pulpæ tamarindorum unc. ß. quæ pulpa tamarindorum in aqua cichorei fervente per noctem maceretur, & postea cum hoc percolato in fuso manna & syrupus rosatus dissolventur. Medici singulo mane exhibent decoctum foliorum sonchi, endiviæ, oxalidis, cichorei, & similium, cum syrupo rosato, aut de rosis siccis, aut myrtino: & post aliquot dies, ut ajunt, paratis humoribus denuo purgant exhibentes, exempli gratia, aut cassiæ solutivæ ʒ. x. rhabbari pulverizati ʒ. j. ß. in bolis, aut in potione, quæ accipit rhabari electi scr. iij. agarici trochiscati ʒ. j. spicæ, cinnamomi; an. scr. ß. infundantur per noctem in succi rosarum unc. ij. & expressioni addantur syrupi rosati solutivi unc. iij. cum decoct. flor. & fruct. cord. misce, fiat potio; aut dabitur, quod accipit rhab. electi in succo rosarum per noctem macerati & expressi ʒ. j. ß. syrupi rosati solutivi. unc. iij. feri lactis caprilli q. ß. fiat potio, & deinde superhibantur ejusdem feri claresacti libræ tres. His ita præmissis, perseverante gonorrhœa, exhibent singulo mane, per plures dies, lac caprillum calidum, cum modico sacchari, ad quatuor uncias. Inungunt renes unguento rosato, aut fantalino, & jubent patientibus, ut insideant in balneo aquæ dulcis temperatæ calidæ, in qua ebullierint folia malvæ, althææ sonchi. Quibus quidem præsidiis Medicis nisi gonorrhœa cessaverit, tandem ad adstringentium medicamentorum usum (relictæ morbo adstricto atque sine imposito usui laxatoriorum) erit

erit divertendum, quæ cum intus, tum foris usurpanda. Quæ profecto eadem erunt, quæ superius, in capite de sanguinis fluore per vesicam, & de diabete, nos profecto præscripsimus. At quid de gonorrhœa cacochema, & Gallica vocata, dicemus? eam sane tanquam morbum adstrictum laxatoriiis tolli. Unde Medici & sanguinem (uti dictum est) evacuant, & corpus accuratius præparant, & postea purgant exquisitissime cum confectione Hamech, dantes (exempli gratia) aut cassiæ solutivæ unc. j. confect. Hamec. 3. iiij. Misce. Aut in potione, accipientes syrupi rosati solutivi unc. iiij. confect. Hamec. 3. iiij. cum decoct. flor. & fruct. cord. fiat potio. Aut pilulæ dantur cochiae appellatæ cum elleboro nigro præparatæ, ad drachmam & semis. Hic antea actis, instituunt Medici decoctum sudorificum, quod ad minus per dies triginta ægroti assument, bis in die sudando per horæ spacium, singulisque decem diebus assumentes medicamentum ventrisfluum, & purgatorium ex nuper dictis. Quo tempore tenuissima, quoad facere possunt, utuntur vivendi ratione; panis estur biscoctus; carnes assæ illis, sed parce conceduntur, quarum loco exhibentur amygdalæ dulces, pistachia, passulæque. Decoctum vero ad hoc malum accommodatum ita parabitur: Accip. ligni Indi raspati unc. v. falsæ parillæ unc. iiij. Cort. ligni unc. 3. aquæ communis lib. xij. Macerentur spacio horarum xxiiij, & mox bulliant addito manipulo foliorum sonchi, lupulorum, fumarie, ad consumpt. medietatis, & coletur pro syrupo: cujus dentur mane unc. x. & vesperi unc. viij. Deinde paratur decoctum, quo pro potu toto illo tempore utuntur loco vini. Accipe lignum Indum, falsam, atque corticem decoctum, adde aquæ libr. xvj. bulliant ad consumpt. tertiae partis, & percolatum hoc decoctum fervetur pro potu.

CAPUT XI.

De profluvio muliebri sanando.

Gal. in 6.
de loc. af-
fect. cap. 5.

Appellant muliebri profluvium, quum universum corpus per ipsum expurgatur; id vero potissimum fit, si mulier laxis sit carnibus. Quod vero in eo profluit, est nonnunquam rubra sanies, interdum aquosa, aut subpallida. Paulus autem inquit: excerni per uterum aliquando rubrum, veluti sanguinis saniem; aliquando candidum, pituitæ sobolem; interdum pallidum, bilis; nonnunquam vero aquosum. Est vero (ut Paulus testatur) muliebri profluvium totius corporis, quod expurgatur, destillatio, variis quidem differentiis interstincta, ita, ut aliquando rubrum excernatur excrementum, aliquando aquosum, aliquando pallidum, & aliquando album observetur. Qua colorum varietate distinguitur, à profluvio menstruo, quod in hoc sanguis purus, & copiosior profluat; in illo autem sanguis corruptus diversorum colorum pro diversitate succi abundantis. Distinguitur itidem, à gonorrhœa, quod in hac perpetuo semen album excernatur: Ex muliebri profluvio, loci genitales perpetuo madent humoribus colore variantibus, corpus discoloratur, cibum femina non sentit, ipsumque fastidit; difficulter ambulat, ægriusque itidem respirat, oculos habet præ-tumidos, nunc cum dolore, nunc citra dolorem, aut cum exulceratione, sordida aut pura, aut citra exulcerationem per uterum excernit. Galenus credidit fieri cum universum corpus per uterum expurgatur, utero nequaquam affecto: crediderim tamen fieri non potuisse, quin uterus exinde imbecillus factus sit, adeo, ut ex imbecillitate hac proveniat, quod idem uterus haud quaquam humorem ad sese decumbentem seu ex toto corpore destillantem propellere à se possit, sed ipsum recipere cogatur. Hoc itaque malum facit multitudo pravorum humorum, sed potius aquosorum, atque serosorum. Ni hoc malo mulieres cito liberentur, in cachexiam & in hydropem incidunt. Morbus essentia quam maxime cum gonorrhœa cacochema convenit, quando quidem & ipse est affectus mixtus ex adstri-

cto

cto & laxo. Verumtamen cum laxis minus urgeat (nisi immoderate adeo materia proflueret, ut graviter corpus exinde læderetur, quo cogeremur usum adstringentium complecti) cum inquam, in hoc muliebri fluore, æque ac in gonorrhœa dictum est, adstricta passio plus quam laxa, urgeat, hinc merito ab usu laxantium exordiri curationem oportebit. De magno vero laxatorio, quod est sanguinis evacuatio per venam sectam, nihil cogitandum, quod neque morbus adstrictus hic magnus sit, neque vires ferant; propterea haud injuria Galenus curando Boethi Romani Senatoris uxorem diu hoc profluvio vexatam, sanguinis evacuationem non commemorat, sed eam prius medicamento prævalido (cujus modi est diacolocynthidos, & similia purgantia, quæ alias sæpe meminimus) probe à se fuisse purgatam refert; hoc autem facto, & corpore depurato, medicamentum accepisse diureticum ad superfluam, tenuioremque humiditatem purgandam, evacuandamve per urinam; postea usam esse mollibus frictionibus, inunctionibusque ad humorem per cutem evocandum, digerendumque. Quibus præfidiis Galenus Boethi uxorem sanavit, & ex ista præclara curatione multum gloriæ atque lucri assecutus est. Sed quid de sudorificis dicemus? Profecto nihil, purgato corpore, utilius esse potest, quam decoctum sudorificum instituere, quale nos superiori capite, atque alias sæpe proposuimus. Post hæc ad laxum quoque affectum deveniendum: ad quem affectum omnia cum externa tum interna adstringentia, quæ nos in cohibendo menstruo profluvio accurate in altero libro diximus, erunt, utilissima. Sed inter hæc pessus ex equiseti succo est accommodatissimus. Non minus convenit suffumigium ex laneo panno, quem vulgus grisum pannum appellat, qui sit infectus colore vere chermesino. Accipiunt modicum hujus panni, & super carbones accensos ponunt, ex quo fumum bis in die excipiunt. Hoc suffitu vidimus nos non paucas mulieres ab antiquato muliebri profluvio plane sanitati restitutas.

In lib. de
præcog. ad
posthumum.

FINIS LIBRI DECIMITERTII ATQUE TOTIUS OPERIS.

INDEX RERUM OMNIUM,

Quæ in hoc Opere continentur.

Abluentia medicamenta quæ. 160 Abscessus quid. 461 Abscessus in renibus facti signa ex Galeno. 436 Acetum an per os conveniat ad sputum sanguinis. 710 Acida quomodo laxatoria dicantur. 629 Acria alvum movere. 160 quomodo alvum moveant. 683 Actuatio medicamenti frigidi quid sit. 88 Actuationem frigidorum esse in corporibus nancisci actualem frigiditatem. 87 Admantis lapidis ad venena vis. 202 Adstrictum & laxum qua ratione evidens dici Methodici voluerint. 38 atque laxum cur Methodici in species non dividerint. 38 & laxum quomodo in corporibus dignoscatur. 33 in meatibus internis, atque in externis factum quomodo cognoscatur. 36 in meatibus cum sensibilibus, tum insensibilibus quibus signis cognoscatur. 34 in corpore quibus signis innoscat. 17 Adstricta causa morbum adstrictum faciens quotuplex sit. 124 Adstrictum dari totius & partis. 44 Adstrictus morbus, qui sit. 124 Adstricti morbi genere qui affectus comprehendantur. 125 morbi genere an febres omnes comprehendantur. 126 Adstrictum & laxum quomodo ex Galeno curationem indicet. 43	Adstricti morbi habentes laxum affectum conjunctum quomodo curentur. 744 Adstringentia medicamenta quæ sint, & ipsorum differentia. 42 medicamenta ex stirpibus, quæ sint. 190 quæ ex animalibus. 190 quæ ex fossilibus. 190 Adstringentium medicamentorum quædam leviter adstringere, quædam fortiter, & hæc ad internos meatus; atque illa ad cutaneos adstringendos usum habere. 42 Adstringentia medicamenta an viscera roborent, 121 exterius adhibita partibus phlegmone vexatis, prohibere phlegmones resolutionem. 123 medicamenta inflammatis partibus exterius adhibita damnasse medicos Methodicos. 124 medicamenta in principio morborum quorundam adstrictorum convenire, & quomodo convenient. 117 in principio quarundam phlegmonum cur convenient. 118 non convenire principio phlegmonum malignarum. 119 non convenire principio phlegmonum in inguine, axillis & in partibus post aures positarum. 119 fieni obstructo atque inflammato non convenire 425 an convenient in febribus pestilentibus. 311 qua ratione in angina morbo adstricto convenient. 407 Ad-
---	---

I N D E X.

<u>Adstringentia ad sanandas febres esse inutilia.</u>	128	Alexandria Ægypti à quibus causis quotannis habeat febres pestilentes.	301
<u>medicamenta ex accidenti laxare.</u>	551	<u>Alienum duplex esse scilicet extrinsecum & intrinsecum.</u>	56
<u>medicamenta sanguinis profusio utilis.</u>	698	<u>intrinsecum quid, quotuplexque sit.</u>	56
Ægyptii quali medicina olim uterentur.	2	<u>extrinsecum quid, quotuplexque.</u>	56
Ægyptiis phrenitidem exitialem Demelmuja vocatam esse familiarem.	101	<u>magnitudine loco & defectu dari.</u>	56
Ægyptii bis in mense in balneo vomitu sanitatis conservandæ gratia uti solent.	234	<u>indicare sui ablationem.</u>	57
<u>quo vomitorio familiaris in balneis utantur</u>	171	<u>loco incidat restitutionem.</u>	57
Ægyptios medicos servare diatritum.	53	<u>defectu indicare repletionem.</u>	57
Ægyptii inastione suspiriosos sanare.	625	<u>magnitudine indicare aut divisionem, aut omnimodam præcisionem.</u>	57
Ægrotos morbum non sentire quid significet.	272	Allii vis contra venena.	203
Ærem cur principium rerum aliqui posuerint.	14	Aloe movet hæmorrhoidas.	168
Æsculapium non ex Chirone Centauro, sed ex Apolline ejus parente medicinam didicisse.	1	Aloes præparatio varia.	233
Æsculapium Romam peste infectam solo usu Theriacæ sanavisse.	72	Alvus quibus cibis laxa reddatur.	681
Ætas ex Methodicis an indicet sanguinis vacationem,	155	<u>quibus medicamentis moveatur.</u>	683
Ætius de cursu ad hydropicos.	148	Alvi adstrictæ medicamenta.	367
<u>de usu balneorum.</u>	185	Alvum laxantia tam alimenta quam medicamenta.	232
Ætii medicamentum ad quartanam.	340	Alvus à quibus causis cohibeatur.	680
Affectus particulares cur evacuationes copiosæ non sanent.	97	Alvum cohibentia.	375
<u>ad chirurgiam attinentes, atque à venenis, moribusque vel icibus venenatis obortos non referri ad laxum & ad adstrictum.</u>	124	Alyssum demorsos à cane rabido ab hydropobia præservare.	74
Agarici usus ad febres periodicas.	327	Amentia ferma quæ.	609
Albertus magnus de lapide ætæ.	202	<u>melancholica duplex.</u>	609
Alex. Trallianus quæ ad quartanam laudaverit.	340	Amentes qui sint.	609
Alexipharmaca ad præservandum à venenis.	203	Amphimerinæ febris cognitio.	342
<u>quæ in febribus pestilentibus conveniunt.</u>	309	Anaphonesis quid.	613
		Andreas Laurentius de sectionis loco in hydrope.	460
		<u>Laurentius de viis, per quas pus ex Thorace in renes & vesicam deferatur.</u>	498
		Anginæ cognitio, & prognosticum.	406
		Angina occulta & apparens quæ.	405
		Anginæ species.	406
		<u>cognitio.</u>	405
		Angina exitialis quæ.	406
		An-	

I N D E X

Anginae curatio.	407	tepidam restinguere sitim.	365
Animalia singula habere proprios cibos	71	frigidam, & quo magis frigida,	365
atque medicamenta.	71	co minus sitim tollere.	365
Animalia, quæ sola transpiratione vi-	656	Aqua frigida quomodo calfaciat.	83
vunt.	656	frigida in quibus calefaciat, &	83
quæ respiratione atque transpi-	656	in quibus refrigeret.	83
ratione vivunt.	656	Aquam insigniter frigidam in debilibus	83
Animalia exsanguia, cur sola transpiran-	656	refrigerare, atque in robustis calfacere,	83
tionem vivant.	142	& proinde morbos frigidos tollere.	83
Animi passiones laxantes.	143	Aquæ frigida occursum aut vincit nati-	3
passiones quæ adstringunt.	129	vum calorem, aut colligit: colligit in	3
passiones vehementes meatus den-	207	robusto calore, vincit in debili.	283
fare.	207	Aquam frigidam qui dabant febricitan-	283
Antidotus Hippocratis.	207	tibus, & qui non.	283
Esdræ.	207	Aqua frigida large affusa qua ratione sa-	285
Betarnem contra venena.	207	net dolores articulorum, atque alios	285
ex sanguinibus.	207	affectus frigidos.	285
Antiochi Regis Syriæ.	207	Aquam frigidam caloris percussu cal-	285
Moibani.	204	facere in corporibus robustis.	285
ex nucibus.	204	Aquæ frigida in febribus large epotæ uti-	285
ex nucibus varii parandi mo-	204	litates & noxæ.	286
di.	207	Aqua frigida epota qua ratione febres sa-	286
Asclepiadis.	207	net.	287
Antimonii utilitas ad febrem quartanam.	340	Aqua frigida quando refrigeret.	287
Anthrax seu carbo quibus signis digno-	520	frigida quibus sit danda, & quibus	287
scatur.	5	non.	287
Antipater medicus.	148	Aquam, quæ frigida est, in corpus as-	87
Antyllus de cursu.	117	sumptam calcieri, & postea corpus re-	87
Apocruistica medicamenta ex Galeno in	174	calfacere.	180
principiis phlegmonum qua ratione	374	Aqua frigida quomodo sudorifica evadat.	94
sint utilia.	375	frigida large epota qua ratione ar-	94
Apophlegmatismata medicamenta.	375	dentes febres sanet.	95
Apoplexiæ cognitio.	375	Aquam frigidam large epotam febres	14
curatio.	375	tollere & refrigerando & calfaciendo.	692
Apoplexiam signa antecedentia.	362	Aqua frigida quo pacto calfaciat, & fri-	95
Apoplecticis an phlebotomia conveniat.	363	gidos morbos sanet.	14
Appetitum revocantia.	328	frigida epota quomodo affectui &	95
Appetitus caninus.	201	adstricto & laxo medeatur.	95
Apoterapeticæ exercitationis facultas.	201	Aquam cur rerum principium aliqui esse	95
Aquas posse veneo infici.	201	crediderint.	95
Aquam a carne putrida posse reddi ve-	201	Aqua frigida datur utiliter in syncope op-	95
nesicam.	201	pressis.	95

Aqua

I N D E X.

Aqua simplici ad movendum vomitum Æsopum usum fuisse.	171	Aristotelem voluisse ex inimicitia medi- camenta attrahere humores.	163
Aquam frigidam large epotam sudorem movere.	179	Ars tuendæ sanitatis quid promittat.	211
Aqua frigida large epota cur in aliquibus febris conveniat.	92	Arthritidis cognitio, & prognosis, & cu- ratio.	533
— actu frigida epota cur sanet febres maxime æstuosas.	92	Artis tuendæ sanitatis utilitas.	211
Aquam non actu frigidam sed tepidam erysipelati convenire.	90	Asari usus ad quartanam.	340
— marinam erysipelati non convenire, quia adstringit.	90	— radice facultas purgatoria.	173
Aquæ frigidæ occursum in quibus innatum calorem augeat, & in quibus extinguat.	438	Asclepiades antiquorum medicinam mortis meditationem vocavit.	258
— frigidæ potus an conveniat vexatis fe- bribus pestilentibus.	311	— de usu balnearum.	184
— fluviatilis tepidæ stillicidium ad ma- niacos utilissimum.	612	— insanos vinculis esse coercendos vo- luit.	613
— Thermæ ulceribus internis oppor- tunæ.	518	— quid de phlebotomia in paralyti sen- serit.	584
— Beatæ Virginis facultas & usus.	160	— de humorum purgatione à catharti- cis.	163
Aquam Nili fluminis alvum movere.	160	Assæ fætidæ vis ad tollendas febres.	327
Aquæ variæ ad febres continentes.	283	Assyrii quali medicina olim usi fuerint.	2
— simplicis bonitas, & cognitio.	283	Asthmatis cognitio.	623
— Nili fluminis in Ægypto usu corpo- ra gracilia bonum habitum nancisci.	284	Athenæus de ruta adversus venena.	203
— frigidæ usus ad febres synochous ar- dentesque.	284	Atomos & vacuum qui posuerint pro re- rum principiis.	15
Arbores habentes umbram venenosam.	201	Attalus Methodicus Galeni contempora- neus.	6
Archagatus Medicus.	2	Auctor libri medici de prophylactice.	193
Archigenes Apameus Methodicus.	6	Auctorem operis cicuta bis fuisse venena- tum.	201
— de medicamentis serpentes fuganti- bus.	209	Auctor operis fluore sanguinis per os quando & quomodo vexatus.	718
— de medicamentis ad quartanas.	339	Avenzoarem trimo filio secta vena sangui- nem misisse.	156
Aræteus quæ dabat ad purulentiam pur- gandam.	501	Avicennæ interpretem deceptum in co- gnitione scarrificationis crurum.	157
— voluit lac triduo bibendum, prius- quam in epilepticis caput cantharidibus fricetur.	602	Avicenna de signis febris pestilentis.	303
Aristoteles de purgatoria vi medicamen- torum.	163	Avicennæ suffumigium pro fugandis ser- pentibus.	109
		Aurium perforationis utilitas ad ophthal- micos.	526
		Aures cera obturatas maxime facere ad fir- mandam hæmorrhagiam.	699
		Aurium doloris cognitio.	557
		— dolorem mitigantia.	557
		E e e e e	Aurium

I N D E X.

Anrium inflammatarum cognitio, & curatio. 401
 Austera & acida maxime facere ad exci-
 tandam ciborum appetentiam. 629

B.

Balani emollientes alvum. 233
 Balneorum usus quibusque utilis. 186
 Balnea quos morbos sanent. 186
 — ad dolorem capitis, stillicidiaque. 556
 — aquae dulcis febribus diariis condu-
 cere. 662
 Balneorum usus ad febres. 662
 Balneum tepidum ex aqua dulci ad mania-
 cos utile. 612
 Balneorum in hecticis usus qualis. 352
 — usus ad quartanam. 341
 Balnea frigida in quibus convenient hec-
 ticis. 354
 Bassanensis puer pleuriticus cum haemor-
 rhagia sanatus. 746
 Bechica medicamenta. 176
 Bilis atra à quibus causis fiat. 333
 Boëtii Senatoris Romani uxorem proflu-
 vio uteri vexatam. 149
 Bolus Armenus. 203
 Brassica jus ad alvum laxandum quomo-
 do paratur. 232
 Brassica marina. 170
Brachylogia, seu vocis raucitas à quibus fiat. 619
 Bubones non admittere usum adstringen-
 tium. 119
 Bulimus quid. 363

C.

C. Aureliani libri qui habeantur. 9
C. Aurelianus Galeni non memi-
 nisse. 8
 C. Aurelianus de vomica in pleura sectio-
 ne sananda. 562

C. Aurelianus ex Methodicis nusquam
 in phlegmonis curandis laudavisse usum
 adstringentium. 118
 — in phlegmonis damnasse usum
 medicamentorum adstringentium, quod
 stricturam augeant. 118
 — in principio dolorum arthriti-
 corum usum fuisse medicamentis ad-
 stringentibus. 119
C. Aurelianus reprehenditur, quod di-
 xerit aliquam phrenitim fieri a solutio-
 ne. 390
 — de cursu. 148
 — deambulationem utilem in sa-
 niae & asthmatis cognovit. 147
 — deambulationem ad quos mor-
 bos laudaverit. 147
 — de purgantium medicamento-
 rum incommodo. 103
 — de usu ellebori in epilepticis. 601
 Cacochymiae observationem non facere ad
 lassitudines sanandas. 246
 Cacochymiam quae adimunt. 237
 Cacoethiam partis tolli sinapismo. 63
 Cachexiam partis tolli sinapismo. 63
 Cadmus Agenorides medicinae auctor. 1
 Celiacæ passio quid. 730
 Celiacum cum lienteria unum esse affe-
 ctum. 731
 Caliditatem vehementem meatus densare.
 129
 — agere rarefaciendo, & hoc modo in
 animalibus morbos simplices facere. 81
 Caliditas quomodo calidum morbum fa-
 ciat. 83
 Caliditatem insignem pestilentiam facere
 posse. 299
 Calor febrilis à quibus accendatur. 258
 Calorem accendi ex motu corporis animi-
 que. 258
 — accendi, à motu, putrefactione, à
 caloris vicinia, pororum obstructione
 ab usu esuque calidorum. 259
 Caloris naturalis extinctionis causae. 691
 Ca-

I N D E X.

Calor qualis in febre quotidiana.	343
— qualis in febre pestifera appareat.	303
— febrilis in phrenitide.	389
Calorem æstuosum in febribus quæ tollunt.	253
Calor partis quando suppurationem notet.	468
— qui suppurat tumores qualis sit.	463
Calculi in renibus dolor.	567
Calculos aliquando per tussim excretos.	618
Calculatio quid.	638
Cantharidum vim ab exterius ferri ad vesicam ex Aretæo.	602
— usum pro parandis vesicantibus esse fugiendum.	188
Cancros fluviatiles ustos cum gentiana præservare homines demorsos à cane rabido ab hydrophobia.	74
Caput à quibus causis doleat.	549
Caputpurgia per nares.	235
Cardiogmos quid.	560
Cardialgiæ in febribus curatio.	375
Caros quid, supervenire febribus semiter-tianis.	589
— quomodo differat à comate atque lethargo.	589
Cassia Ægyptiæ consideratio.	166
Κατάρρεσις seu destillatio quid.	619
Cathartica medicamenta an laxent.	139
Catoches & catalepsis cognitio.	590
— nomina varia unde.	590
— signa.	591
Catoche correpti casus ex Galeno.	591
Catochus in febrium accessionibus semper exitialis.	593
— in quibus differat à lethargo, apoplexia, à syncope, & à præfocatione uteri.	594
Catoche à vermibus.	594
Catochi casus ex hæmorrhagia sublatus.	594
— curatio.	594
Cataplasmata ad vomitum sistendum.	729

Causæ conservantes symmetriam meatuum, an præservent à morbis simplicibus, atque ab aliis in organicis constitutis.	215
Causarum observationem in curandis lassitudinibus non esse necessariam.	246
Causæ febris tertianæ not hæ.	321
Causæ febris pestilentis.	299
Cauterii usus ad insanos.	613
Chamædryos vis ad tollendam obstructionem.	635
— vis singularis ad quotidianam.	346
Chamomeli laus ad tollendas febres.	326
Chamædryos ad febres periodicas vis mirabilis.	326
Chamomelini olei utilitas ad lassitudines.	248
Chiron centaurus cepit herbarum vires in sylvis observare.	I
Cholera quid sit, causæ, atque curatio.	751
— in quo differat à cardialgia.	751
Choleram esse morbum mixtum ex laxo & adstricto, quomodoque curetur.	738
Cholchicum Græcorum quid sit.	170
Cauterii usus ad epilepticos.	602
Cauteria plurimum juvare ad capitis antiquum dolorem.	556
Cauterium candens in occipite pueris epilepticis an conveniat.	600
C. Celsus de laxatoriis præsidiis.	136
— — de præsidiis adstrictoriis.	189
— — de mittendo sanguine in pueris atque in senibus.	155
— — de utilitate deambulationis.	147
— — contra Methodicos, quod causa morborum indicet curationem.	116
C. Celsum deceptum fuisse, qui crediderit febrem ex ebrietate sublatam fuisse ex epota aqua tanquam præsidio à sola causa indicato.	116
Centaurium minus.	170
Cephalææ & Cephalalgie cognitio.	549

I N D E X.

Cephalæ signa ex Aureliano.	549	venenosarum.	208
Cerebri phlegmone vexati signa; & ratio.	395	Cocognidium.	170
Cibi alvum laxantes.	232	Coëundi impotentia quomodo restituantur.	687
— venerem moventes.	687	Coëctione magis quam purgatione febres esse tollendas.	290
Ciborum inappetentiæ causæ, & curatio.	362	— potius quam purgatione cur in quartana febre sit agendum.	336
— appetentiam cibis acidis, austerisque excitari.	629	Colicus dolor quibus signis cognoscatur.	563
Cibi appetentiam humores facientes.	629	Colliquatio in corpore quot modis fiat.	349
— fastidii cognitio & curatio.	629	Colicus dolor hydropem quando minatur.	565
Ciborum temperantia quantum possit ad sanitatem tuendam.	237	Colici doloris curatio.	566
Cibi apti ad conservandam sanitatem.	228	Coli phlegmones curatio.	432
— in febribus convenientes ex Ægyptiis.	278	Colochynthis.	170
Cibus ad febres tertianas.	318	Cognitionem corporis naturæ, ætatis, sexus & aliorum similium pro instituenda curatione non esse necessariam.	117
Cibandi ratio in morbis.	278	— ætatum, naturæ, sexus, cæli, studii, consuetudinis & aliorum non facere ad indicandam curationem.	80
Cicutæ venenum.	201	— pro indicanda curatione, partium læsarum naturæ, causarum, cæli, anni temporis, regionis, ætatis, sexus, & similium parere confusionem, esseque superfluum & inutilem ex Methodicis cognitum fuisse.	105
Circuitus dari ex Hippocrate quartanos, quintanos, septimanos, atque nonanos.	333	Communitates Methodicorum quæ fuerint ex Galeni libris.	11
— quintanos & septimanos certos ac distinctos non dari ex Galeno.	333	— activæ, & passivæ quæ.	12
Circuituum in febribus variorum ratio.	333	— Methodicorum in chirurgica parte medicinæ.	125
Circumforanei quomodo venena assumunt per os innoxie.	197	Communitas chirurgica præcipua est, quod alienum sit, indicare ablationem.	12
— quibus dolis decipiant adstantes, ut credant illos habere alexipharmacum contra omnia venena.	197	Communitates Methodicorum quas in medicina, chirurgia & prophylactica observandas duxerunt.	56
Claudius imperatorem fungis mortuum.	201	— quæ in chirurgica.	56
Cleophrantus Medicus.	184	— in medicina prophylactica quæ sint.	75
Clysteres emollientes.	233	Com-	
Clysteriorum usum Methodicos usui purgantium lenientium prætulisse.	162		
Clysteres deterforii quibus parentur.	500		
— ad alvi fluorem cohibendum.	719		
Clyster ad quartanam singularis apud Ægyptios frequentatus.	342		
Clysteres in dolore colico.	565		
Cnicus.	174		
Coaguli cervini vis contra ictus ferarum			

I N D E X.

- Communitas in medicamentis deleteriis
 quæ. 12
 Communitates Methodicorum in prophylactica. 12
 Concoctio quid. 462
 Concubitus utilitas. 153
 — intermissus quos affectus hominibus inducat. 684
 Constantini suffumigium ad fugandos serpentes. 109
 Constipationis cutis causæ, & curatio. 661
 Constantinus Africanus quæ ad quartanam commendavit. 339
 Continentium febrium curatio. 276
 Convulsionis cognitio. 604
 — ejusque signa ex Aretæo. 604
 Convulsis quæ convenient. 606
 Convulsiones in phreniticis lethales. 392
 Cor an queat ferre putredinem. 300
 Cordis substantia in febre pestifera an putrescat. 300
 — palpitationis cognitio. 625
 Cor paralyti tentari. 582
 Corpora gaudere sanitate quoad meatuum symmetria servatur. 19
 — excrementis multis scatentia magnum numerum vixisse sana, quoniam servata in ipsis fuerat naturales meatuum apertio. 20
 — incallescata refrigerataque laxatoriis balneis, & inunctionibus sanari. 27
 — densitate & duritie firmiora reddi. 13
 — cutem densam habentia pati ab internis. 21
 — cutem raram habentia pati ab externis. 21
 — ex Hippocrate rarioris cutis saniora, & densioris morbidiora esse. 21
 — fluida fieri oportere pro molienda purgatione quomodo ex Hippocrate intelligi debeat. 172
 Corpus sanum quale sit. 192
 Coxendici doloris curatio. 541
 Κεῖνος seu gravedo quid. 619
 Creiores varii ad febricitantes nutriendos. 279
 Critica icteritia quibus distinguatur à non critica. 366
 Critonem obiisse post insignes habitas evacuationes. 99
 Crurum scarrificationis usus in febre pestilente. 307
 — scarrificatio quibus sit utilis. 157
 Cucumerum usum valde facere ad pestilentium febrium generationem. 300
 Cucurbitularum usus ad colicum dolorem. 567
 — usus pro evacuatione sanguinis. 158
 — usus ad amentes. 611
 Culinae cura pro præservatione à venenis. 199
 Cucurbitulae quo pacto adhibendæ, ut æmulentur sanguinis vacationem quæ fit vena secta. 308
 — scarrificationem crurum imitantes. 308
 Cucurbitularum usus ad epilepticos. 602
 Curationis modus olim apud antiquos frequentatus ad finiendas febres periodicas. 325
 Curatio an ab adstricto atque laxo indicetur. 43
 Curationem ab affectibus indicari. 48
 — non indicari ab affectibus qua ratione cognoscatur. 48
 — non indicari à parte læsa, à natura corporis, ab ætate, à vitæ studio, consuetudine, & ab aliis quæ Medici Dogmatici voluerunt facere ad curationem. 13
 — communem etiam particularibus hominibus convenire. 68
 Curatorius scopus qualis sit in phlegmone sananda. 111
 Curationes morborum ab affectibus indicari. 13
 E e e e e 3

I N D E X.

Diabetem in venarum	735	Dogmaticos Medicos febres tollere medi-	86
tem referendum.	730	camentis non refrigerantibus sed calefa-	
Diarrhoeæ cognitio.	754	cientibus.	
Diarrhoea quomodo curetur.	143	Dogmatici quâ ratione in principio inflam-	119
Diagoras gaudio interemptus.	261	mationum utantur adstringentibus.	
Diariæ febris ex variis causis curatio	ad	Dogmaticos usum adstringentium in phle-	117
Galeno.	414	gmonum principiis admisisse, & qua	
Diateffarum Aureliani unguentum	122	ratione iis utantur.	
pleuritim.	108	Medicos febres tollere medicamen-	84
Dioclem voluisse similia non à similibus,	5	tis laxantibus.	
sed à contrariis juvari.	8	in multis morbis curandis non fuisse	102
Differentias ætatis, sexus, naturæ, flu-		differentes à Methodicis.	
dii, consuetudinis, cæli & similibus pro		Dolor quid, differentiæ, causæque.	543
indicanda curatione ex Methodicis non		Dolorum differentiarum causæ ex Paulo.	544
esse observandas.		variarum causarum cognitio.	356
Dionysius Medicus Methodicus.		differentiæ cum ex partium affecta-	382
Dioscorides Medicus quo tempore in me-		rum, tum humorum varietate.	
dicina floruerit.		Dolores in partibus sensus expertibus affe-	384
Dioscoridem egisse de medicamentorum		ctis non cognosci.	
facultatibus aperientibus non per se, sed		Dolorum variorum ex variis partibus ra-	382
quovis modo aperientibus.		tio.	
Dioscorides Anazarbeus de facultate ape-		Dolores affectis pulmonibus quales.	382
riente à Galeno reprehenditur.		Doloris capitis causæ.	356
Dioscoridem injuria à Galeno reprehendi.		Dolor syncipitis cur uteri læsi sit signum.	446
Dioscorides quæ medicamenta ad quarta-		Dolorum in capite singulorum causæ &	549
nas febres tollendas meminerit.		cognitio.	
ad morsum canis rabidi quæ præsidia		Doloris capitis in febribus curatio.	383
commendaverit.		Dolores capitis quomodo à frigidis tollan-	551
de medicamentis quæ igne accensa		tur.	
fugant serpentes.		Dolorum renum à variis causis cognitio.	567
Disputatio contra Methodicos, an ad-		Dolor renum a vesicæ dolore quibus di-	567
strictum & laxum curationem indicent.		stinguatur.	
Diuretica in febribus.		Dolores qui in renum phlegmone obser-	436
Dogma præcipuum Methodicorum quale		vantur.	
fit.		qui in uteri phlegmone observantur.	445
primum medicinæ quamobrem Me-		Dolorum arthriticorum causæ.	532
thodici in adstrictum atque laxum con-		Doloris coxendici curatio.	541
stituerint.		Dolores qui vomicas futuras prænuntiant.	467
primum in adstrictum & laxum con-			
stitutum à quibus fluxerit.			
Dogmatici quot morbos numero consti-			
tuerint.			

I N D E X.

<i>Cursus inter quas exercitationes à Galeno adnumeretur.</i>	147	— utilitas ad podagram.	146
— utilitas ex Galeno.	147	— terminus.	146
— utilitas ex Aureliano.	148	— mensura ex Hippocrate quomodo facienda.	147
— utilitas ad spleneticos, ad colicum dolorem, ad immodicam pinguedinem, ad hydropem.	148	— ad tollendos varios affectus mensura.	148
— quomodo fieri debeat.	147	— ad tuendam valetudinem mensura.	148
— ischiadicis utilis ex Antyllo.	149	— perfectæ terminum esse plerumque ex Celso sudorem, atque crebram respirationem.	148
— quibus affectibus sit utilis.	148	<i>Deambulationem opportunam quæ indicent.</i>	148
— quomodo ad gonorrhœam conducant.	149	<i>Deambulatio nimia quibus indicetur.</i>	148
<i>Cutem mollem, laxam, & humidam laxum morbum denotare.</i>	36	<i>Decoctum pectorale.</i>	621
— asperam, siccamque & duram adstrictum morbum denotare.	36	— sudorificum ad febres.	328
<i>Cutis mollis & laxa, quando ad cognoscendum laxum morbum debeat observari.</i>	36	<i>Decocta varia sudorifica.</i>	182
— aspera & dura pro adstricto morbo quando debeat observari.	36	— ventrem laxantia.	232
<i>Cutim mollem & humidam denotare laxum morbum.</i>	132	<i>Dejectiones malæ, & quæ exitium præstigiant.</i>	275
<i>Cutis quomodo in laxo affectu primo mollis fiat, & humida, & postea aliquando dura & sicca evadat.</i>	132	— ictericorum quales.	637
— in infantibus cur roboretur, & quibus roboretur.	218	<i>Delirium continuum cur fiat, ex inflammato diaphragmate.</i>	419
— densitatis utilitas.	657	— in ægrotis quibus signis innotescat, 609, ferinum quale sit, & a qua causa.	610
— laxitas quibus utilis.	657	<i>Demelmuja Ægyptiorum qui morbus, sit & quomodo curetur.</i>	395
— meatuum stipatio quos morbos faciat.	658	<i>Dæmoniacy qui vocentur.</i>	562
— meatuum obstructionis cognitio.	658	<i>Densitatem in corporibus morbosiorum esse.</i>	22
— stipata quibus cognoscatur.	658	— & raritatem qui posuerint pro rerum principiis.	15
— stipationis causæ.	658	<i>Desipientiæ lethales.</i>	271
— constipationis curatio.	659	<i>Desudationum causæ.</i>	180
		<i>Dentes à quibus causis doleant.</i>	557
		— cur à frigido lædantur, & à calido juventur.	558
		<i>Dentibus dolentibus quæ conveniant.</i>	559
		<i>Dentes canini contra venena.</i>	207
		<i>Detergentia laxare.</i>	138
		<i>Diabetis cognitio, & causæ; non fieri ab affectu renum inflammatorio.</i>	735
			<i>Dia-</i>
D aphnoidis fructus.	170		
D eambulationis consideratio.	145		
— utilitates.	146		
— quibus morbis conducant.	146		

I N D E X.

Dolor quomodo vocetur.	468
— pulsatorius cur in internis phlegmonis semper fit.	468
Doloribus podagricis diu intermissis homines in morbos graviores labi.	668
Dolores per se calidis tolli, & quomodo aliquando frigidis tollantur.	546
Doloris curatio in communi.	545
— stomachi in febribus curatio.	358
— ventris curatio.	358
Dolores antiquos in ventre magnos patientes vocari maleficiatos atque daemoniacos.	562
Dormientes interius fieri calidiores.	229
Dysuriæ cognitio.	677
Dysenteriae cognitio & curatio.	756
Dysenteriam esse morbum mixtum ex adstricto, & laxo.	756

E.

E Clegmata.	176
Etitis lapidis vis contra venenum.	202
E lementa prima non primis sed mutuo secundis qualitatibus agere.	83
E lectri vasis vis ad venenum.	202
E laterium.	170
E lleborus niger.	169
— albus quo pacto dandus.	173
— albus quomodo preparandus.	173
E llebori præparatio ex oleo.	173
E lleborum purgare perinde atque venenum.	164
E llebori albi usus ad maniacos ex Aureliano.	610
— usus in paralyfi.	585
E lleborus albus quando antiqui ad vomitum per stomachum purgandam dabant.	500
E llebori fini usus apud antiquos.	171
— usus apud Medicos obsolevit.	172
— usus Sacerdotibus cognitus.	172
E llebori albi usus ad epilepsiam ex Aure-	

liano.	601
E mprosthotos quid.	604
E mpyicorum prognosis.	490
E mplastra sudorem cohibentia.	695
E mplastrum singularis utilitatis ad quartanam.	342
E pcurus de usu venereorum.	153
E phemerarum febrium curatio.	261
E phemeram febrem esse passionem adstrictam.	261
E pilepsiae varia nomina, quid sit, quomodo duplexque, & quibus signis innotescat.	595
E pilepsiae signa ex Aretæo, & causæ.	596
E pilepticorum prognosticum.	598
E pilepticæ accessionis curatio.	598
E pilepticis pueris an ulla curatio conveniat.	599
— medicamenta ex veteribus Medicis qualia.	600
E pilepsiae per consensum curatio.	603
E pistola Thessali Medici Methodici ad Neronem Imperatorem.	3
E pithymum.	169
E rasistratus de modo quomodo purgantia humores educant.	163
— tradidit in faucibus conspici tumores quosdam hæmorrhoidibus similes, per quos sanguis excernitur.	705
E rasistratum Diatrium laudasse.	105
E rrhina medicamenta.	175
— ad cepheam.	554
E rysipelatis cognitio.	519
— curatio.	523
E ccoproticum id est, stercoraceum est aloë.	168
E vacuatio quid ex Hippocrate sit.	162
E vacuationem corpus laxare.	136
E vacuationes insignes in quibus inutiliter fuerint visæ.	99
— communes insignes quos morbos, & quomodo ipsos tollant.	97
— communes insignes cur morbos aliquos non tollant.	98
E va-	

I N D E X.

Evacuaciones quæ faciunt morbos laxos.

— quæ non faciunt morbos laxos.	33
— immoderatas laxum morbum facere.	131
— moderatas atque naturales non facere morbum laxum.	132
— quæ sunt morbi laxi.	131
— insensibiles morbum laxum facientes quibus signis cognoscantur.	132
— magnas indicari ex Methodicis ex affectus & virium magnitudine.	110
— morbis adstrictis supervenientes usum laxatoriorum præsidiorum quando perturbent, & mutant in adstrictorios.	745
— solitæ si supprimantur, corpora labi in morbos.	654
— dolores movere in antiquato morbo podagrico.	535
Euphorbium.	170
Eustachius Rudius.	746
Exanthemata.	276
Excretiones lædentes colliquationes ab Erasistrato fuisse vocatas.	33
— omnes an laxum morbum faciant.	130
— quæ morbum laxum faciant, & quæ non.	131
Excretio quæ morbum laxum facit.	125
Exercitationes quid sint.	143
— omnes febricitantibus molestæ.	144
— laxantes.	239
— blandæ quæ sint.	152
Exercitationum utilitates.	143
— differentiæ.	144
Exercitium quando faciendum sit.	239
Exercitationis perfectæ terminus sudor, anhelitus & difficultas est.	143
Exercitii terminus qui sit.	239
Exercitium infantulis sufficiens.	239
Expiratio quid sit.	655

F.

F Aciei Hippocraticæ significatio.	274
Facultates medicamentorum qualitates dictas ratione cognosci.	55
— medicamentorum occultas vocatas experientia minimeque ratione cognosci posse.	55
— emollientes, laxantes, atque rarefacientes, Galenus differre invicem, docuit.	38
— emollientes, laxantes, & rarefacientes eadem ex Methodicis dici eademque omnes etiam aperire.	38
— indurantes, tendentes, atque densantes quomodo ex Galeno invicem differant; ipsarumque unam eandemque esse naturam.	42
— laxantes, emollientes, atque aperientes idem significant.	38
Facultatum emollientium, laxantium atque rarefacientium unam eandemque esse naturam.	42
Famem corpus laxare.	136
Fames quid sit.	629
Febris nominis cognitio.	255
— definitio.	255
Febres esse morbos adstrictos.	255
— quæ sunt morbi mixti ex laxo & adstricto.	255
Febrium differentiæ omnes.	256
Febres calidæ, quæ, & quæ frigidæ.	256
— simplices, & quæ maleficæ.	256
Febrium generatio ex Hippocrate.	257
— causæ ex Asclepiade.	258
Febres ex atomis quomodo fiant.	258
Febris causæ ex Galeno.	258
Febres ephemeræ omnes fieri à causis procataceticis.	260
— putridas fieri à meatuum corporis clausione.	259
Febrem pestilentem quandoque absque ulla	

Fffff

I N D E X.

ulla meatuum clausione fieri.	259	Febris quatenus morbus calidus indicat	
Februm Hefticarum causæ.	259	ex dogmaticis refrigerandum.	84
Febres colliquativæ.	259	Febres ardentes cur ab excretionibus bi-	
— hefticæ quæ ab aliis morbis fiunt.	259	liosæ sæpe non tollantur.	100
Febris ephemera unde dicta.	260	— concitari ex natatione aquæ mari-	
— ephemeræ signa.	261	na.	258
Februm ephemerarum curatio.	261	Februm continentium curatio.	276
Febres putridæ quomodo aliquando fiant	263	— continuarum prognosis.	271
à causis procatareticis.	263	Febres continentes sanguinis vacuatione	
Februm putridarum signa.	263	tolli.	277
Febris continens quæ & quotuplex sit.	265	Februm continuarum curatio.	295
Februm putridarum causæ.	266	— curatio per sudorificum.	339
Febris sanguinis cognitio.	267	Febres & ab æstu, & à frigore, aquæ ca-	
Febres valde rubentes.	267	lidæ lotionem ex Galeno levare.	27
— an omnes morbi adstricti dicantur.		— ephemeræ ex animi passionibus,	
& quæ adstricti & quæ laxi morbi sunt.	126	quatenus meatus densant, fieri.	129
— synochæ, ardentesque maxime æ-		— sanari multa aqua capiti superfusa.	44
stuosæ an laxus morbus sint.	127	Febris continuæ, biliosæ, pituitosæ, at-	
— omnes putridas esse morbos adstri-		que melancholicæ cognitio.	294
ctos quæ ratione comprehendatur.	127	Febres colliquativæ.	349
— putridas, ephemeræ, atque hefti-		Febris schetica.	349
cas incipientes calidis balneis aquæ dul-		— hefticæ species tres, causæque.	349
cis, atque calidis inunctionibus dul-	128	Febres nocturnæ quæ dicantur.	343
cium oleorum tolli.	264	— quatenus morbi calidi sunt, non	
Februm putridarum cognitio.	261	indicare ex Methodicis præsidia refri-	
Februm ephemeram esse morbum adstri-		gerantia.	91
ctum.		Februm quatenus morbus calidus sit re-	
Febres summe æstuosæ quomodo digno-		frigeratorium medicamentum (dicere)	
scantur habere mixtum affectum scili-	93	indicare videri quippiam logicum.	86
cet adstrictum, & laxum.		Febres maxime æstuosas sanari potu aquæ	
— synochas ardentes summe æstuosas		frigidæ.	28
esse morbos mixtos ex laxo & adstricto.	93	— omnes putridas fieri non absque	
— hefticas esse morbos mixtos ex laxo	93	meatum clausura.	128
& adstricto.	268	— quæ sunt affectus mixti ex adstricto	
Febris synochæ signa.	269	& laxo.	128
— ardens.	269	— ephemeræ fieri quoque ex causa ad-	
— ardentis, signa & causæ.	269	stricta demonstratur.	129
Febres à copiosis evacuationibus cur ali-		— maxime æstivas adstrictoriis tolli.	742
quando augeantur.	100	— hefticas tabidas esse morbos mixtos	
		ex laxo & adstricto: & quibus curen-	
		tur.	743
		Fe-	

I N D E X.

- Febrem ab ebrietate epota aqua per
 sudorem discussam fuisse. 116
 Febres (exceptis valde æstuosis & tabi-
 dis) non tolli refrigerantibus. 84
 — periodicas sudore quomodo mo-
 veantur. 181
 — chronicæ vino serpentibus infecto
 sanatae. 200
 Febris tertianæ nothæ cognitio. 321
 Februm tertianarum cognitio, progno-
 sticum, & curatio. 316
 Febris tertiana notha quamobrem invadat
 absque rigore, horrore, & frigore. 321
 Febres tertianas nothas aliquando usque
 ad sex menses perdurasse. 322
 Febris tertianæ nothæ curatio. 323
 — quotidianæ cognitio. 342
 — quotidiana an vere intermittat. 343
 — quotidianæ ex acida pituita signa. 344
 — quotidianæ curatio. 344
 — quotidianæ prognosticum. 334
 Febrem quartanam debilibus, & senibus
 lethalem esse. 334
 Febris quartanæ signa. 332
 — quartanæ curatio. 337
 Febres chronicas quomodo frictionibus
 mollitoriis antiqui sanabant. 153
 Febris diariæ duo præsidia præcipua. 262
 — pestilentis cognitio. 298
 — pestilens in quo à putrida differat. 299
 Februm pestilentium an detur quartum
 genus ab aliis distinctum. 301
 Febris pestilentis causæ. 299
 Febrem pestilentem ex aëre infecto ex-
 citari. 299
 — pestilentem à sola caliditate conci-
 tari posse. 278
 Febris pestilentis signa, prognosis, & cu-
 ratio. 305
 — pestilentis signa. 306
 — pestilentis ephemeræ vocatæ, pu-
 tridæ, atque hæcticæ signa. 303
 — quæ suppurationem futuram deno-
 tat. 466
 Februm in suppuratis cognitio, esseque
 eas similes semitertianis. 470
 Febris indicans vomitum similem esse
 semitertianis. 470
 Febres in suppuratione facta minores
 fieri. 471
 — vomicarum in quo differant à se-
 mitertianis. 472
 — vomicarum sudorificas plerumque
 esse & tabidorum. 472
 Figuram partium exulceratarum non mu-
 tare curationem. 116
 Φλογωσις quid. 379
 Florentinus de medicamentis, quæ fu-
 gant serpentes. 108
 Fluxum vide laxum. 755
 Fluxus hepaticus quomodo curetur. 509
 Foenugræci succus ad phthificos. 258
 Fomentum ad capitis dolorem. 610
 Fomenta ex Galeno eadem ad oculos
 inflammatos & ad aures, & ad alias
 partes convenire. 348
 — ad quotidianam. 152
 Franciscus à Ponte pictor Bassanensis ob
 melancholiam ferinam ex domo præ-
 cipitatus, atque mortuus. 153
 Frictiones laxatoriae quæ, & quibus uti-
 les. 228
 Frictionum usus ad tollendas febres chro-
 nicas. 83
 Frictiones ad chronicas febres tollendas
 quantum usum apud veteres Medicos
 habuerint. 83
 Frictionis mollis usus ad tollendas febres
 periodicas. 88
 Frigiditas quomodo frigidum morbum
 faciat. 83
 Frigida quandoque calfacere. 88
 — medicamenta aliquando calefacere. 88

I N D E X.

Frigiditatem agere densando, & hoc modo morbum frigidum facere. 82
 Frigida medicamenta quomodo calefaciant. 41
 — cuti febricitantium adhibita calorem intus claudere, ipsumque idcirco augere. 85
 — medicamenta (exceptis mortiferis) intra corpus assumpta calfiunt, & postea recalfaciunt. 87
 — expiratio lethalis. 272
 Frigiditas extremorum quid in febribus significet. 272
 Frigidorum usus quibus febricitantibus sit noxius. 85
 Frigiditatem in febribus quibus Medici adimant. 253
 Frigiditas periodica in febribus quibus tollatur. 361
 Fructus adstringentes alvum laxare & quando exhiberi debeant. 683
 Fuliginum in corde generatio. 655
 — impedita evacuatio quos morbos facit. 658

G.

G Agates lapis contra morsus serpentum. 208
 Galenus de Methodicorum communitatibus. 10
 Galenum sectam Methodicam inter celebres sectas recensuisse. 3
 — fuisse in qualibet secta medicinarum doctissimum. 3
 — Thessali visum fuisse hostem apertissimum. 57
 Galenus cur Thessalo hostis acerrimus visus fuerit. 57
 — cur in libris de differentiis morborum ne verbum quidem de primo Methodicorum placito. 25
 — quæ de meatuum vitiis scripsit. 32
 — duas fecisse meatuum passiones se-

cundum Dogmaticos, & non secundum Methodicos. 26
 — quibus medicamentis sanaverit melancholicos. 617
 — quibus medicamentis quartanarios sanaverit. 339
 — de medicamentis, quæ fugant serpentes. 207
 — de usu purgantium. 139
 — de cursu. 147
 Galenum C. Aurelianus non cognovisse. 8
 — admiratum fuisse, quamobrem tantum diu humor maxime pravus, qui phrenitidem acutissimam concitavit, antequam fieret, innoxie delituerit. 101
 Gallica lue infectis quæ sudorifica conveniant. 182
 Gargarismata ad fluorem sanguinis per os cohibendum. 711
 Gargarisma ad anginam incipientem. 408
 — ad anginam non incipientem, sed factam. 408
 Gaudii utilitas. 230
 Gaudium immoderatum repente interimit. 143
 Gaudio immoderato qui interempti fuerunt. 143
 Genistæ florum facultas purgatoria. 174
 Generationem & corruptionem rarefactione, & densatione perfici. 82
 Genitalia quibus medicamentis ad libidinem moveantur. 687
 Gestationum usus ad quos. 150
 Gestationis in curru usus. 151
 — in lectica usus & utilitas. 152
 Gestationes lentæ quibus conducant. 151
 Gestationis in vehiculo utilitas ex Antyllio. 151
 Glans unguentaria. 174
 Gonorrhœa quatuorplex sit, & quibus signis utraque intersinguatur. 760
 Go-

I N D E X.

Gonorrhœæ cognitio, & curatio.	761
Gratiola.	174
Guadagnina Alpina febre ardente, etsi copiosas purgationes habuerit, extincta.	100
— curata ab uteri profluvio.	726
Guaiaci ligni usus ad quartanam.	340
Gymnastica ars quid sit.	145

H.

H æmatitis lapidis utilitas ad phthificos.	510
— lapidis usus ex Alex. Tralliano ad pus in phthificis siccandum.	713
Hæmitriteus quæ febris sit.	322
Hæmorrhagiam quæ movent.	236
Hæmorrhagia quibus cohibeatur.	698
— sanguinis suppressa quibus restituatur.	669
Hæmorrhœum serpentem facere morbum laxum.	76
Hæmorrhoidarum fluxus quos morbos inducat.	723
— fluidarum curatio.	724
Hæmorrhoides suppressæ quibus remediis restituantur.	236
Haly Abbatis medicamentum ad quartanam.	344
Hectica febris consummata quæ.	349
Hecticæ febris species tres.	349
— febris differentia.	352
Hecticarum febrium causæ.	349
— signum proprium ex calore. & ex pulsu.	350
Hecticis qualis aër conducatur.	351
— convenientia.	352
Hecticorum seu tabidorum curatio.	250
Hepar cur obstructionibus sit obnoxium.	631
— inflammatum quibus signis dognoscat.	384
— quomodo schirroso laboret.	631
Hepatis substantiam in dysenterico per al-	

vum excretam.	
Hepatis phlegmones cognitio & prognosticum.	715
signa hepatitis.	422
Hepatis gibbæ partis & cavæ inflammatae signa.	423
Hepatitis curatio.	422
Hepatis scirrholi vexati signa & curatio.	424
— vomica cognitio.	631
— ulcerati signa.	479
Hepatici fluxus curatio.	512
Hepatis carneam substantiam adstringentibus non posse roborari, & si exinde roboretur, quomodo id fiat.	754
— substantiæ qua ratione adstringentia sint contraria.	121
— substantia carnea, quomodo juvetur adstringentibus exterius adhibitis.	122
Herpetis cognitio.	520
— curatio.	523
Hermodyctylus.	170
Hieronimus Capellus.	717
Hieronimus Fracastorius substantiam cordis in febre pestifera contendit non putrefieri sed humores solummodo.	300
— Mercurialis de variis exercitiis.	150
Hilaritatis utilitas.	230
Hippocratem Artaxerxis Persarum regis ætate claruisse.	2
— medicinam à Medicis Crotoniensibus atque Cyrenaicis accepisse.	2
Hippocrates morbos methodice ubi intellexisse visus sit.	30
— de usu purgantium in morbis.	100
Hippocratem, a frequenti usu purgantium cavendum censuisse.	103
Hippocrates voluit purgantia ex similitudine humores attrahere.	163
— de modo quo cathartica purgant.	163
— febres, magis coctione quam purgatione tollendas censuit.	290
Hippocratem laudasse usum fomentum	

I N D E X.

laxatoriorum in pleuritidis principio.	413
Hippocrates de indicatione sanguinis evacuationis.	155
— de mensura deambulationis.	147
— de cursu.	148
Hirudinum usus pro mittendo sanguine.	159
— usus qualis ad amentes.	611
Histericas mulieres aliquando sola transpiratione in vita servari.	656
Hollerius de viridium ranarum decoctum ad quartanam.	339
Hollerii medicamentum compositum ad quartanam.	340
Homines ut sudent quibus tractandi.	182
— quibus malis afficiantur ab intermissione veneris concubitu.	685
Horrores quando fiant ex obortis internis phlegmonibus	384
Horrorem esse proprium suppurationum.	468
Horrorum in vomitibus causæ.	469
— differentie ex suppurationis varietate.	471
Horrorem in febribus quæ adimant.	253
Humiditatem rarefacere.	81
Humorum fluxiones dolore & calore concitari.	386
Humores in corporibus exsuperantes non esse causas morborum.	96
— quietos in suis locis manentes non facere morbos.	24
— à qualibet causa commotos morbos concitare.	24
— quietos manentes in corporibus morbos non facere.	101
— commotos ex qualibet causa in corporibus morbos concitare.	101
Humorum abundantiam in motum actam facere morbos, atque quietam manentem, non facere.	101
— in corpore quiescentem epilepsiam non concitare.	102
— ad cerebrum commotum facere epilepsiam.	

lepsiā, apoplexiam, vertiginemque captis dolorem, & alios affectus.	102
Humores non esse causas morborum, quomodo intelligi debeat.	102
— morbos adstrictos & laxos concitare.	102
— valde putrescibiles plurimum facere ad pestem faciendam.	299
— quatenus humores sunt, in morbis non indicare curationem.	96
— non esse morborum causas quibus argumentis demonstraretur.	96
— in febribus tertianis nothis quæ in parte putrescant.	322
— attrahi à medicamentis ex Hippocrate à similitudine substantiæ.	163
— an semper per initia phlegmonum sint repellendi.	521
Hydrexum esse medicamentum laxatorium.	39
Hydropoton sudorificum.	327
Hydropis cognitio.	453
Hydrops siccus quis.	453
Hydropis ascitis signa.	553
— tympanitis seu siccae signa.	554
— anasarcae signa.	555
Hypochondriacæ melancholiæ signa & causæ.	615
Hypochondriorum loca, quomodo habere focum putredinis cognoscatur.	329

I.

Jacobus Antonius Cortusius cum pulsu deficiente.	272
Ictericæ consideratio.	366
— cognitio.	636
— curatio.	367
Jecoris ulcerati signa.	512
Ignem cur rerum principium aliqui fecerint.	14
Ilei inflammati signum pathognomonicum.	428

Ili-

I N D E X.

- Lapides in vesica & renibus an à frigore gigni possint.** 640
- in vesica gigni an iidem sint cum iis, qui in renibus fiunt.** 640
- vesicæ hac ætate sectione tuto educi.** 640
- quomodo absque sectione per meatum colis educantur ab Ægyptiis.** 641
- Lapidis in renibus atque in vesica curatio.** 641
- Lapides in vesica & renibus comminuentia.** 643
- LasERPITII facultas purgatoria.** 176
- LasERPITium ad quartanam finiendam.** 339
- LASSITUDINUM cognitio.** 241
- LASSITUDO quid sit.** 241
- LASSITUDINEM triplicem esse.** 241
- LASSITUDINIS ulcerativæ signa.** 242
- tensivæ.** 242
- phlegmonodis.** 242
- LASSITUDINUM causæ.** 242
- LASSITUDINEM esse morbum adstrictum.** 242
- LASSITUDINUM curatio ex Dogmaticis, atque ex Methodicis.** 243
- LASSITUDINES spontanas in febres ardentes & in phlegmones mutari.** 246
- LASSITUDINUM curatio particularis.** 248
- LATHYRIS.** 170
- LATERA à quibus doleant.** 560
- LATERALIS doloris Methodica curatio ex Hippocrate.** 245
- LAXUS morbus qui sit.** 125
- LAXI morbi genere qui affectus comprehendantur.** 125
- LAXUM morbum an quælibet excretio faciat.** 620
- in meatibus sensibilibus & in insensibilibus tactum quibus signis innotescat.** 34
- LAXI morbi qui sint.** 130
- LAXITAS meatuum in quibus moderetur.** 238
- LAXUM cognosci quod corpora mollia sint, & efficiuntur.** 13
- LAXUM quibus signis in corporibus innotescat.** 34
- & adstrictum duplex esse scilicet totius & partis.** 44
- LAXI affectus adstrictis supervenientes quando laxatoriorum præsidiorum usum perturbent, & quando omnino mutant in adstrictoria.** 745
- LAXANTIA quibus febribus conveniant.** 84
- ex sex rebus non naturalibus sint.** 141
- LAXANTIUM species ex Galeno.** 39
- medicamentorum usum in quibus morbis Dogmatici secuti sunt.** 105
- LAXANTIA medicamenta an in morbis adstrictis, nuda conveniant, vel mixta subadstringentibus.** 121
- præsidia cur in sanguinis profluvio quippè morbo laxo conveniant.** 697
- eadem medicamenta ad oculos inflammatos, aures, aliasque partes Galenum commendasse.** 111
- ventrem in febribus.** 289
- LÆVITAS intestinorum à quibus causis fiat.** 730
- Lenientium purgantium usus an utilis.** 161
- Lentis utilitas ad ventris profluvium cohibendum, & quomodo ex Dioscoride parari debeat.** 732
- Lentisci decoctum sanare podagram.** 540
- Leprosos à vino viperis infecto sanatos.** 200
- Lethargi cognitio & curatio.** 297
- Libri C. Aureliani, qui superfuerunt.** 9
- Libros nonnullos hac ætate extare de sectæ Methodicæ placitis.** 9
- Libri Galeni scripti de secta Methodica.** 9
- Librum ad Trasibulum Galeno attributum non esse Galeni quibus argumentisprehenditur.** 9
- Lienteriæ cognitio.** 729
- Lienis phlegmones cognitio & curatio.** 425
- Lie-

I N D E X.

Lienis scirrhus affectus curatio.	634	Matronæ Genuenses	quomodo aloem
— obstructi signa.	633	— præparant.	
— vomica cognitio.	480	Meatuum corporis adstrictio & diffusio	233
Ligaturas in profluvio sanguinis conveni-		Methodicis an de cutis meatibus, vel	
re, & ex Erasistrato quæ partes sint vin-		de aliis intelligenda sit.	
ciendæ.	710	— adstrictionis atque diffusionis	30
Lignum guajacum non tollere luem Galli-		derationem ab Asclepiade cœpisse.	31
cam ab occulta facultate, sed discussio-		— stipatio quos morbos pariat.	23
ria evacuatoriaque.	760	— rarefactio quos morbos faciat.	24
Lingua sicca, aspera quibus emollia-		— passiones duas esse.	25
tur.	365	— vitia esse angustationem meatuum	
Linguae serpentis usus ad venenum pro-		atque ampliationem.	26
dendum.	202	— cutis obstructionis cognitio.	657
Lipothymia causæ.	371	Mechocan radix.	169
Lubricando quæ purgant.	160	Meatuum laxitas quibus tollatur.	238
Ludus pilæ quibus conveniat.	150	Medicamenta experimentis cognita olim	
— pilæ triplex.	150	ad mortaliū commodum in tabellas	
M.		descripta in Deorum templis appone-	
M acer de Mithridatio minori.	205	bantur.	2
— de iis, quæ fugant serpentes.	206	— dari ex Galeno quæ contrariis eodem	
Macellarius ex jejuniō in syncopem delap-		tempore agunt facultatibus.	133
sus.	372	— ex Aureliano non indicari a partis af-	
Magney ad movendum sudorem.	182	fectæ specie.	112
Maleficiati qui vocentur.	562	— quæ uni homini conveniunt, singulis	
Malleolorum scarrificatio unde dicta, &		hominibus convenire.	72
ipsius utilitas.	157	— calida & humida cur omnibus dolo-	
Mammarum phlegmonæ quomodo cu-		ribus medeantur.	546
randæ.	529	— calidæ facultatis mederi etiam mor-	
Maniæ cognitio.	608	bis calidis.	40
Maniaci qui sint, & quibus à phreniticis		— uni speciei convenientia singulis par-	
distinguantur.	608	ticularibus conducere.	70
Mania an sit morbus laxus.	611	— meatus cutis detergentia & ab infar-	
Manna roscida, & calabris.	167	ctu liberantia cur cujusvis adstrictionis	
Manuum gesticulatio in phreniticis quid		expertia esse debeant.	123
notet.	392	— incidentia, detergentia, diaphore-	
Marasinus quid sit.	352	tica atque catarctica an laxantium medi-	
Marina Theupola ardenti febre post cre-		camentorum genere comprehendantur.	
bras evacuationes, & purgationes habi-			137
tas extincta.	100	— incidentia & detergentia ex Aurelia-	
Mastahaleb ad tussim.	621	no Methodico laxare.	138
Mastahaleb Ægyptiorum.	279	Medicamentorum incidentium, deter-	
Mastahaleb Ægyptiorum ad febres tertia-		gentium, atque aperientium usum Au-	
nas,	318	relianum in icteritia meminisse.	637
Matthæus Maurocenus.	100	Medicamenta abluentia & detergentia	
		G g g g g	900

I N D E X.

quando conveniant in illis, qui calculis
in renibus, atque vesica laborant. 642
— abluentia. 160
— quæ detergendo purgant. 160
— laxantia quæ purgant. 161
— quæ emolliant, laxant, rarefaciant,
& quæ aperiant. 39
— laxantia magna, ex Aureliano, in-
dicari ab affectus & virium corporis ma-
gnitudine. 110
Medicamentum ex cadmia quamobrem
non curet ulcus in aure. 114
— ex cadmia cur curet ulcus in crure
positum. 114
Medicamenta ad ulcera interna non nisi
viribus refractis pervenire. 114
— pro sanandis ulceribus indicari ab ul-
ceris essentia atque ab ejusdem ulceris
magnitudine. 115
— indurantia, tendentia, atque den-
santia ejusdem facultatis & naturæ esse
contra Galenum. 43
— leviter adstringentia convenire ad
cutis exiles meatus cohibendos, & effi-
caciter ad internos amplos claudendos. 43
— potestate frigida in morbis calidis as-
sumpta, eos non refrigerando, sed ut
laxatoria, sanare. 86
— frigida in corporibus à febre vexatis
nunquam actuari. 87
— actu frigida cur in febribus maxime
æstuosis, atque in tabidis conveniant. 92
— actu frigida cur in morbis adstrictis
aliquando utiliter exhibeantur. 92
— frigida mortifera sola esse, quæ in
corpore actuentur. 89
— potestate frigida in corpore reddi actu
calida, & quandoque calfacere. 88
— frigida quomodo assumpta intra cor-
pus refrigerent. 88
— frigida intra corpus à calore calfacta
reddi facultatis laxatoriæ. 88

— etiam potestate frigida actu calida as-
sumpta reddi calida, & idcirco calface-
re. 88
— frigida (exceptis mortiferis) in cor-
pore assumpta nunquam actuari. 89
— actu frigida cur in aliquibus febribus
conveniant. 92
— adstringentia nunquam morbo ad-
stricto convenire, sed quatenus adstri-
cto affectui laxis urgentior est conjun-
ctus. 94
— actu frigida actu calidum morbum
non tollere. 94
— frigida actuari in corpore ubi nancis-
cuntur actualem frigiditatem. 89
— frigida in corporibus nunquam frigi-
ditatem servare, sed calida reddi à ca-
lore, & naturali & præternaturali. 87
— actu frigida exterius apposita an con-
veniant in morbis calidis. 291
— purgantia quomodo ex methodicis
humores educant. 164
— purgantia qualia Methodici fuerint
secuti. 164
— ad dolorem an sint amara. 546
— humorem melancholicum conco-
quentia. 336
— Errhina, Apophlegmatismata, at-
que Bechica quæ sint. 175
— purgantia quotuplicia sint. 160
— vomitoria. 325
— alvum laxantia. 363
— alvum laxantia. 232
— alvum moventia. 682
— exterius adhibita alvum moventia. 684
— purgantia qua vi, & quomodo hu-
mores educant. 162
— cathartica purgare determinatos hu-
mores qui voluerint. 162
— purgantia singulis speciebus anima-
lium convenientia. 71
— purgantia, quæ in quotidiana con-
veniunt. 344

I N D E X.

Medicamenta ad revocandas menstruas purgationes quæ.	674
— urinam moventia.	234
— ad urinam movendam.	677
— uretica.	177
— simplicia sudorifica.	181
— venerem moventia.	687
— per renes & per uterum purgantia.	501
— urinam moventia in febribus.	297
— venenosa omnes homines graviter lædere.	73
— quæ adversus venena.	202
— quæ inunctione præservant à morfi- bus venenatis.	210
— simplicia ad præservandum à vene- nis.	208
— composita alexipharmaca.	204
— simplicia serpentes fugantia.	205
— præservantia à morfu ferarum vene- nosarum.	206
— igne accensa, quæ fugant reptilia, atque serpentes.	208
— quæ gestata præservant à morfibus venenosis.	207
— suppuratoria quæ.	495
— ulcera interna detergentia.	514
— ulcera pulmonum conglutinantia.	510
— phthificis conducentia.	508
— extrinsecus adhibenda ad sputum sanguinis cohibendum.	713
— sarcotica ab antiquis inventa quo- modo omnibus ulceribus cavis conve- niant.	59
— ad hæmorrhagiam sanguinis sisten- dam.	698
— ad hæmorrhagiam narium sistendam.	698
— ad fluorem sanguinis ex ore sisten- dam.	711
— ad sputum sanguinis cum tussi.	711
— composita ad sputum sanguinis cum tussi.	713

— adstrictoria in communi.	190
— metasyncritica quid sint, ex quibus parentur, & quibus malis medica- antur.	187
— intra nares indita sanguinis Proflu- vium sistentia.	700
— ex aloë ad cohibendam hæmorrha- giam.	700
— ad sanguinem perscreatum manan- tem.	711
— in febribus coctionem adjuvantia.	296
— externa ad febres continuas.	296
— ad tollendam obstructionem à vis- ceribus.	633
— singularia ad febres continuas.	288
— usum habentia in febribus pestilenti- bus.	308
— ad febres periodicas.	337
— interna ad febres tertianas spurias.	325
— exterius in quartana admovenda.	342
— danda ante accessionem in quartana febre.	340
— danda ante accessionem in quotidiana febre.	347
— ad quartanam tollendam ex variis auctoribus deprompta.	330
— ad febrem quotidianam.	342
— purgantia quamobrem in quotidiana nis sint suspecta.	340
— ad cepheam ex Themisone.	554
— ad cepheam ex Aureliano.	554
— externa ad dolorem capitis.	554
— inquietationem in febribus tollentia.	300
— ad aurium dolorem.	557
— rigorem periodicum in febribus, horrorem, vel frigiditatem adimentia.	253
— ad epilepsiam quæ ab antiquis Medi- cis fuerint laudata.	600
— ad catalepticos.	594
— ad stomachi dolorem.	560

I N D E X.

Medicamenta ad ventris dolorem.	561	Medicinam quanto tempore duraverit.	7
Medicamentum Pauli ad sitim.	365	Medicinam Methodicam tercentum annos floruisse.	7
Medicamenta ad syncope.	372	Medicinae Methodicae definitio ex Thessalo.	10
— interna ad pleuriticos.	415	Medicinam in subtractione atque adjectione consistere.	54
— ad asthmaticos.	624	Medicina Dogmatica quæ dogmata consideret.	2
— ad tussim.	620	Medici, qui in secta Methodica claruerunt.	4
— interna ad colicos dolores.	566	Medicinam prophylacticam posse reduci ad laxum, & ad adstrictum.	76
— iliacis conducentia.	429	Medicina prophylactica Methodicorum quibus communitatibus perficiatur.	76
— ad lienteriam.	732	Medicos Dogmaticos usos fuisse ad plures morbos sanandos medicamentis laxatoriis.	103
— qualia convenient lieni indurato ex Methodicis.	425	— — in curandis febribus non exequi indicationem à febre desumptam.	84
— ad hydrope vexatos.	458	— — non in omnibus febribus refrigerare.	84
— ad uteri profluvium cohibendum.	726	Medicina Methodica quæ consideret.	3
— ad urinam suppressam.	47	Medici Dogmatici in quibus utantur metasyncriticis.	186
— ad cutem adstrictam.	47	Medicos Crotonienses & Cyrenaicos ante Hippocratem in medicina claruisse.	2
— ad podagram.	541	Melchior Guilandinus ileo extinctus.	429
— quibus genitale refrigeratum intenditur ad concubitum.	688	— — hiera ad semunciam assumpta interemptus.	565
— lapides in vesica comminuentia.	643	Melancholiae cognitio, & signa pathognomonica.	613
— ad ischiaticos dolores.	541	Melancholia hypochondriaca.	615
Medendi artem primo ortu fuisse rudem & incultam.	1	Melam equestris ordinis succo porri interemptum.	201
Medicamentorum facultates quomodo ex Galeno experientia cognoscantur.	55	Melancholiae signa propria.	609
— facultates qualitativas vocatas & ratione & experientia cognosci.	55	Menemachus Aphrodiseus.	5
— facultates à totius substantiæ sympathia, aut antipathia proficiscentes ratione non cognosci posse, sed sola experientia.	55	Menstruæ purgationes à quibus causis suppressantur.	671
Medicos ex tota Italia tanquam damnosos fuisse expulsos.	2	Menstruis purgationibus suppressis, qui morbi oriantur.	672
Medicina Empirica primo innotuit.	2	Menstruæ purgationes suppressæ quibus remediis restituantur.	673
— — quæ consideret.	2	Men-	
Medicinam Dogmaticam mortalibus secundo loco innotuisse; atque qualia fuerint ipsius dogmata.	2		
Medicinae quatuor sectas fuisse.	3		
Medicinam esse adjectionem & detractionem.	54		
Medicina Methodica quando caperit cognosci.	3		
— — quando floruerit.	3		

I N D E X.

Menstruorum profluvium quibus firmetur. 725
 — immoderatus fluentium causæ. 725
 Menses suppressi quibus revocentur. 236
 — moventia. 178
 Metasyncrasis quid sit. 15
 Metaporopæsis quid sit. 15
 Metasyncriscos, & metaporopæiseos nomen unde. 19
 Metasyncritica quæ sint medicamenta. 138
 — meatus quomodo aperiant laxentque. 139
 Metasyncriticorum medicamentorum usus. 186
 Metasyncritica quibus malis medeantur. 186
 Methodicorum communitates ex Galeno. 10
 Methodica secta quid sit. 9
 Methodicæ medicinæ definitio. 9
 Methodica secta cur rationalis dicta non sit. 11
 Methodicorum communitates duas fuisse. 10
 Methodici qua ratione adstrictum & laxum evidens dici voluerint. 37
 — cur laxum atque adstrictum in species non diviserint. 38
 — in quibus à Dogmaticis dissenserint. 27
 — existimarunt ad curationem indicandam non esse necessariam, neque utilem cognitionem læsarum partium, naturæ, temperamenti, causarum, cœli, anni temporis, ætatis, sexus, studii, & similium. 105
 Methodica medicina quando caput, quibus dogmatis fuerit constituta., 3
 Methodicis quæ obijciuntur in arte chirurgica. 59
 Methodum Methodicorum nihil habere artificii. 59
 Methodici in via ulcerum curandorum, in quo à plebeis differant. 60
 Methodicos suam hypothesim de mea-

tuum adstrictione atque diffusione etiam de meatibus internis atque maxime intellexisse. 32
 Methodici quid de prophylactica medicina senserint. 193
 — quamobrem prophylacticam medicinam non reduxerint ad adstrictum & laxum. 76
 Methodicos in multis morbis curandis à Dogmaticis non fuisse differentes. 102
 — causarum loco affectus adstrictos atque laxos habuisse. 28
 — causas morbos dixisse. 28
 — calidis morbis recte laxatoriis medicamentis mederi. 95
 Methodici in ulceribus curandis ex natura ipsorum curationem indicari voluerunt. 59
 — quo pacto intelligant humores non esse causas morborum. 100
 — quibus malis usu metasyncriticorum medeantur. 187
 Methodicos non fuisse adeo stolidos, qui æque mederentur morbis venenatis atque non venenatis. 66
 Methodicis quibus rationibus fuerit persuasum, partium læsarum naturas varias, ætates, sexum, cœlum, & similia non indicare curationem. 107
 Methodicos admittere usum adstringentium in principio phlegmones, quæ est morbus adstrictus. 111
 — usum purgantium planè non sustulisse. 103
 Methodici cur non lenientium purgantium usum, sed valide purgantium potius fuerint complexi. 161
 — an usum adstringentium in quibusdam morbis adstrictis voluerint, scilicet in phlegmonum principiis. 117
 Medicos etiam Dogmaticos in phlegmonum internarum initio usos fuisse medicamentis laxatoriis. 118
 Methodicos in febribus (exceptis maxime æstuo

I N D E X.

aetuosus) nunquam admittere usum me-
 dicamentorum actu refrigerantium. 84
 — ad tolledum adstrictum aliquando
 habuisse in usu medicamenta incidentia,
 atque detergentia & qualibus usu fue-
 rint. 48
 Methodici an admittendum usum adstrin-
 gentium in phlegmonum principiis vo-
 luerint. 118
 Methodicos admisisse usum adstringen-
 tium in principiis phlegmonum. 118
 — adstringentium usum complexos
 fuisse in principio earum phlegmonum,
 quæ malignæ non sunt, & quæ sunt in
 partibus ignobilibus. 119
 Methodus curandorum adstrictorum mor-
 borum, quibus latus morbus superve-
 nit. 746
 Methodici medentur variis partibus exul-
 ceratis desumpta indicatione ab ulceris
 magnitudine. 115
 Methodus tuendæ sanitatis an ex Metho-
 dicorum placitis constitui possit. 195
 — curandi dysenteriam. 756
 — dysenterii phlegmone obfessi cognitio 433
 — vomicæ cognitio. 480
 — ulcerati cognitio. 512
 Miliū sudorem movere. 182
 Mithridatium minus ex nucibus. 205
 Mnaseas Methodicus. 5
 Morbos simplices in intemperie dari &
 quomodo fiant. 84
 — simplices scilicet calidos, frigidos,
 humidos, atque siccos per se non indi-
 care curationem. 84
 Morbus calidus quomodo indicet medica-
 mentum refrigerans, & an actu vel po-
 testate tale. 84
 — ex Methodicis quid sit. 19
 Morbos omnes ex Methodicis ad tres re-
 duci, scilicet ad adstrictum, ad laxum,
 atque mixtum ex laxo & adstricto. 10
 Morbi, qui ad laxum morbum referun-
 tur. 125

— qui ad adstrictum morbum referun-
 tur. 124
 — adstricti qui sint, & qui laxi. 126
 Morbum consistere in meatuum ametria,
 & sanitatem in symmetria rationibus de-
 monstratur. 19
 Morborum causas non esse humores, &
 qualitates primas. 13
 Morbos ex Dogmaticis etiam indicare sui
 ablationem. 57
 — in vitiata intemperie non habere ex
 Methodicis propriam curandi indica-
 tionem. 27
 — in humorum abundantia atque de-
 fectu consistere. 55
 Morbum calidum & frigidum non habere
 certam curationis indicationem. 90
 Morborum malignitatem curationem in-
 dicare. 65
 — calidorum & frigidorum cognitio-
 nem ex Methodicis ad indicandam cu-
 rationem esse inutilem. 89
 Morbos in intemperie adstrictos esse præ-
 fertim calidum & frigidum morbum,
 idcirco laxantibus utrumque sanari. 27
 — à clausis corporis meatibus complu-
 res excitari, & qui excitentur. 21
 — ab apertis meatibus fieri, & qui sint. 21
 — copiosas evacuationes non semper
 tollere. 96
 Morbi cur ab insignioribus evacuationibus
 non tollantur. 96
 Morbus mixtus ex adstricto & laxo an in-
 dicet curationem. 49
 Morbi mixti ex laxo & adstricto an dentur.
 132
 — mixti ex laxo & adstricto. 740
 Morbus mixtus ex adstricto & laxo in cor-
 poribus quomodo cognoscatur. 37
 — mixtus ex laxo & adstricto qua ratio-
 ne fiat. 133
 Morbum mixtum ex laxo & adstricto ha-
 bere mixtam curationis indicationem,
 sci-

I N D E X.

scilicet adstringendi & laxandi, sed urgentiori esse incumbendum.	93
Morborum in principiis quæ facienda.	51
— in statu quiescendum à medicamentis.	52
Morbi qui fiunt ab immoderata meatuum cum adstrictione tum diffusionem.	29
Morbus cum adstrictus tum laxus quibus curatur.	30
— laxus & adstrictus quid sit.	30
Morbum calidum tolli medicamento temperate calido.	95
— frigidum tolli medicamento temperate calido.	95
— & calidum, & frigidum tolli eodem laxatorio medicamento.	90
Morbi acuti quo tempore in Ægypto grassantur.	24
— epidemici, endemici & sporadici.	298
— lateralis cognitio, & prognosis.	409
Mortem sequi aliquando ex nimio gaudio.	44
— in febribus quibus signis Medici prævideant.	271
Morsus à cane rabido quomodo curari debeant.	66
Morum laxare.	143
Mulieres Atticæ fugabant serpentes substratis agni foliis.	210
— quibus remediis ab uteri præfocatione præserventur.	651
— lotionem capitis à dolore ex obstructis infarctisque meatibus, liberari.	48
Muliebris profluvii cognitio, & curatio.	764

N.

N atationem in aqua marina febrem inducere.	189
Navigaciones phthificis quales sint utiles.	508
Navigationis utilitas.	152
Nicander de medicamentis quæ igne accensa fugant serpentes.	208

N icandri inunctiones ad præservandum à moribus serpentum.	209
N icolaus Razevil Dux Olivæ.	715
— Florentinus de monachis ex nigro araneo venenatis.	200
Nervi ulcerati an habeant propriam medicamentorum indicationem.	116
Nervorum vulneratorum curatio qualis esse debeat.	65
Nervis vulneratis an laxantia ad prohibendam inflammationem convenient.	65
— punctis convenire olea laxantia.	66
Nervorum punctationibus quæ olea convenient.	66
Nux juglans ad venenum.	203
O.	
O besitas in corporibus quomodo tollatur.	251
Obstructio quibus signis innotescat.	631
— viscerum quibus tollatur.	633
Oculorum inflammationes, quæ in Ægypto grassantur, à quibus causis.	525
Oleum ex seminibus lini secretum esse pleuriticis.	44
Olei amygdalini dulcis utilitas ad ileon.	430
Oleum ex veratro albo paratum vocari oleum sanctum.	562
— de scorpionibus Matth.	207
Olei de chalcantio ad quartanam usus	340
Olympicus quomodo sanitatem & morbum definierit.	19
Omenti phlegmones cognitio.	431
— vomice cognitio.	480
— ulcerati cognitio.	512
Opthalmiæ quæ epidemicè quodam tempore in Ægypto grassantur.	525
— curatio.	526
Opiata ad somnum conciliandum.	370
Opisthotonos quid.	604
Oribasius de usu metasyncriticorum.	187
— de elleboro albo.	173
Os de corde cervi adversus serpentum morsus.	208
Oxyr.	

I N D E X.

Oxyrrhodinorum *usus* in febris, & an
convenient actu *frigida*. 291
Oxycratum. 279

P.

Palpitationis cordis cognitio. 625
— causa ex Galeno. 626

Panacea Antonii Musæ. 327

Pancreatis phlegmone vexati cognitio. 433

Panem è tritico omnibus particularibus
hominibus (licet differant invicem æta-
te, temperamento, sexu, vel aliis dif-
ferentiis) æque convenire. 72

Paralyfis causæ. 583
— an sit morbus adstrictus. 583

Paralyticis an conveniat phlebotomia. 584

Paralyfis cognitio. 578

Paralyfi an interna viscera capiantur. 578

Paralyfis quibus aliis nominibus vocetur. 579

Paralyfi quæ partes corripiantur. 579
— partes singulæ correptæ quibus signis
innotescant. 580
— vesicæ detentæ signa. 582

Paralyfis in superciliis, palpebris, oculis,
lingua, labiis, ventriculis cerebri an-
terioribus, musculo siago, mento,
faucibus, gutture, stomacho, musculo
laryngis, & gulæ, pyloro, ileo intesti-
no, cæco, colo, recto, vesica, peri-
tonæo, cole, meatibus spermaticis,
cruribus, brachiis, pedibus, atque ma-
nibus, factæ signa. 581

Partium læsarum varias naturas, ætates,
sexus, & similia non mutare essentiam
medicamentorum, sed aut quantita-
tem, aut agendi efficaciam. 107

Partem affectam per se curationem indica-
re quibus argumentis contra Methodi-
cos demonstratur. 120

Partes affectas non indicare curationem. 110

Partem affectam per se curationem non in-
dicare, quomodo intelligatur. 121

Partes affectas curationem non indicare,

& partes subjectas affectis partibus. 121

— hebetis sensus validiora, & acutioris
debiliora præsidia indicare. 112

— quædam hebetis sensus ex morbo
fieri maxime sensibiles, & contra acu-
tioris sensus reddi minus sensibiles. 112

— affectas non habere aliam particula-
rem indicationem, quam medicamen-
torum essentiam. 113

— ulceratas cum internas, tum exter-
nas eadem medicamenta indicare, sci-
licet siccantia. 113

— corporis, quæ phlegmone vexari so-
lent. 378

— varias exulceratas non indicare di-
versas medicamentorum facultates, sed
unam solummodo, nempe siccatoriam. 113

— varias corporis exulceratas non mu-
tare essentiam medicamentorum. 113

Partium sensus expertium inflammatarum
cognitio. 384

Partes, in quibus est putredinis focus, qui-
bus cognoscantur. 228

— corporis quæ fricandæ ad tollendas
febres. 228

Partium corporis ad tollendas febres pe-
riodicas fricandarum variæ Medicorum
opiniones. 229

Partes in corpore, quæ suppurari solent. 515

Parotides in morbis acutis etsi suppuren-
tur, non posse omnino sperari salutem. 528

Parotidas non admittere usum adstringen-
tium. 119

Parotidum curatio. 529

Paroptesis ad capitis dolorem. 556

Passiones seu vitia meatuum corporis con-
sistere vel in ipsorum contractione vel
apertione. 24

Pastilli ad fugandos serpentes. 208

Paulus de signis febris pestilentis. 302

Peripneumonix cognitio. 416

Pe-

I N D E X.

Peripneumonix curatio.	418	— in visceribus interna.	
Peritonæum an tutò secari possit.	504	Phlegmones generatio.	
Pessus ex scœnugræco ad uteri phlegmonem utilissimus.	447	Phlegmone omenti, mesenterii atque creatis quibus signis distinguatur	384 383
Pessi ad menses suppressos.	178	gmone hepatis, lienis, atque re- musculorum.	383
— ad movendos menses.	675	Phlegmonarum externarum quæ gentium usum admittant.	433
— ad firmandum uteri profluvium.	726	Phlegmonas malignas non admittere u- sum adstringentium.	119
— ad ulceratum uterum.	517	Phlegmonæ internæ cur in Ægypto non fa- miliarius grassentur.	119 24
Pestilens febris quid sit, & in quo differat à peste.	298	Phlegmonarum externarum curatio.	520
Pestiferæ febris causæ.	299	Phlegmones renum cognitio.	435
Pestilentis febris signa.	305	— vesicæ cognitio.	440
Pestilentem febrem tolli sudorifico.	311	— uteri cognitio.	445
Petronas Medicus in omnibus febribus da- bat aquam ægrotis.	284	Phlogosis quid sit, quibusque signis depre- hendatur.	379 387
Petrus Aponiensis de quadam imagine contra venena.	202	— curatio.	387
Phlebotomia quomodo epilepticis conve- niat.	600	Phlogoses diu durantes in phlegmonas qua ratione mutantur.	386
— an in sputo sanguinis conveniat, & in qua sanguinis expuitione.	709	Phrenitidis cognitio 388. causæ, & pro- gnosis 390. curatio.	393
— ut medicamentum laxatorium quo- modo conveniat in sputo sanguinis affe- ctu laxatorio.	709	— sympathicæ, & idiopathicæ signa.	420
Phlebotomiam in cordis palpitatione ma- gnum usum habere.	626	— ex læso septo transverso signa	389
Phlebotomia in colico dolore.	565	— non lethalis signa atque exitialis.	390
— qua ratione in profluvio sanguinis, cum sit medicamentum laxatorium, u- sum habeat.	725	— effrenis primo, postea quæ blanda apparet, generatio.	391
— cur conveniat in dysenteria.	757	— exitialis signa omnia.	392
Phlebotomiam partes dolores articulares patientes replere.	535	Phreniticus die tertia interemptus.	101
Phlegmonæ propriis nominibus vocatæ quæ, & quæ à partibus affectis nominan- tur.	378	Phrenitis apud Ægyptios Demelmuja cata.	101 101
Phlegmone quid sit quibusque signis inno- tescat.	519	— Demelmuja vocata qualis sit, & quæ modo generetur.	101 101
Phlegmonum differentia atque causæ.	379	Phthisis cognitio, & causæ.	506
— cum externarum, tum internarum cognitio.	383	Phthisicorum febris quibus signis cogn- catur.	506
Phlegmonæ quomodo in partibus sensus expertibus excitatæ cognoscuntur.	384	Phthisis ex sputo sanguinis signa.	506
— quibus signis deprehendantur.	379	Phthisici quibus evadunt.	507
		Phthisicis quæ conducant.	508
		Phthisim quæ sanant.	508
		Pilæ ludus quotuplex, & quibus sit utilis.	150
		Hhhh	Pittuitæ

I N D E X . I

Pituitæ differentia.	342	Potiones varia sudorificæ.	182
— falsæ causæ.	342	Præfius lapis ad venenum.	202
— acidæ facientis febrem signa.	344	Praxagoras quæ in paralyfi facienda lauda-	
— falsæ facientis febrem signa.	344	verit.	585
Plebeos scire omne alienum sui ablatio-		Præservatio venenorum an habeatur cer-	
nem indicare, sed qualibus medicamen-		ta, cui fidere Reges queant.	199
tis illud fiat ignorare.	59	Præsidia laxatoria quæ sint.	136
Plenitudo humoris an morborum sit causa.		Præsidii laxatorii genere quæ comprehen-	
	97	dantur.	136
Plenitudinem in corporibus cum commu-		Præsidia facientia ad laxandum, atque ad	
nem tum particularem ab insigni com-		adstringendum.	214
muni evacuatione minui oportere.	97	— febribus continuis congruentia.	296
Plethoræ observatio ad sanandas lassitudi-		— plethoram tollentia.	236
nes non necessaria.	246	Priapismus quid sit, quibusque signis co-	
Plethora quibus tollatur.	236	gnoscat, & curatio.	644
Pleuritidis cognitio & prognosticum.	409	Principia rerum esse densitatem & rarita-	
— quæ in pulmoniam mutatur, cogni-		tem.	14
tio.	412	— rerum esse atomos & vacuum.	14
Pleuritidem non esse morbum laxum, ne-		Principium primum Methodicorum ab	
que fieri a fluore.	412	Aselepiade fluxisse.	14
Pleuriticorum curatio.	413	Proculus Medicus.	5
Pleuritidis Methodica curatio ex Hippo-		Prodicus febrientes exercitationibus in-	
crate.	245	terficiebat.	144
Pleuriticis qualis sanguinis evacuatio con-		Profluvii muliebris curatio.	764
veniat.	413	— tria genera.	729
Plinius de milite venenato ex succo porri.		Profluvium alvi prohibere phlebotomiam.	
	201	— ventris quibus cohibeatur.	747
Plinii suffumigium pro arcendis bestiis ve-		Prophylacticam medicinam fuisse in præ-	
nenosis.	209	servatione à venenis rebusque venena-	
Podagræ cognitio, prognosis, curatioque.		tis.	195
	533	Prophylacticen Methodicorum præsidii	
Podagra quibus juvetur.	539	solummodo alexipharmacis atque ale-	
Podagræ antiquæ curatio.	536	xiteriis perfici.	77
Podagricos non ferre utiliter insignes eva-		Prophylacticam Medicinæ partem qua-	
cuationes atque purgationes.	538	mobrem Methodici non reduxerint ad	
Podagra cohibita quibus præsidii revoce-		adstrictum & laxum.	75
tur.	667	— Medicinam à Methodicis solummo-	
Polypodium.	169	do in venenis, moribus & ictibus vene-	
Polygoni succum febres sanare.	326	natis fuisse observatam.	75
Pondus in parte quando vomitum deno-		— Medicinam posse reduci ad laxum &	
tet.	468	ad adstrictum.	76
Porri facultas venenosa.	201	Prophylactice an ex Methodicorum placi-	
Potiones ad sitim restringendam.	364	tis constitui possit.	195
Potus ad conservandam sanitatem.	228		Pro-

I N D E X.

Prophylacticam Medicinæ partem in quibus Methodici observarunt. 194
 Prosper Alpinus auctor operis ex navigatione quantum fuerit adjutus. 152
 Pseudo lassitudo siccatoria vocata quid, & ejus curatio. 249
 Psittacus quid valeat ad venenum prodendum. 202
 Psyllii singularis utilitas in febribus continuis. 289
 Pueros statim enixos morbosâ gaudere sanitate. 225
 Puerorum recenter natorum corpora cur adstrictioriis roborentur. 218
 Pueros habere laxum habitum, idcircoque ipsos non ferre magnas evacuationes. 109
 Pueri cur non ferant magnas evacuationes. 109
 Pueris cur victus calidus & humidus conveniat. 215
 Pueri cur fortius aliarum ætatum hominibus morbis resistent. 156
 Pueris densi habitus & fortibus convenire sanguinis evacuationem. 156
 Pueri cur per multos dies à cibis abstinentes vivant. 156
 Pueros largas evacuationes perferre. 156
 Pueris pleuritide laborantibus cur sanguinis vacuatio non convenit. 109
 Pueri ab epilepsia qui evadant, & quamobrem. 598
 Pueris epilepticis an curatio conveniat. 599
 — an conveniat sanguinis evacuatio & quomodo cognoscatur. 155
 Pulmonia cognitio, & signa. 417
 Pulsus pessimi in morbis. 273
 Pugnæ umbratilis utilitas. 150
 Pulvis Aëtii ad sputum sanguinis. 713
 Pulveres ad sudorem cohibendum. 695
 Purgationis definitio. 162
 Purgatio quid sit ex Galeno. 162
 Purgantium medicamentorum utendi ratio cum ex Dogmaticis tum ex Methodicis. 103

Purgantia Medicamenta ex Aristotele esse homini inimica. 163
 — quæ in usu Methodicis fuerunt. 164
 Purgantium usum à Methodicis esse com-plectendum, demonstratur. 162
 Purgantibus (lenientibus volgo vocatis) cur Methodici olim non usi fuerint. 161
 Purgantium lenientium vocatorum usus. 160
 Purgantia Medicamenta quotuplicia sint. 160
 — corporibus robustioribus valida convenire, debilibus debilia. 107
 — cur in principio morborum haud tuto exhibeantur. 98
 — ex Hippocrate in principio morborum quando conveniant, & quando non. 98
 — quo tempore tuto ægrotis exhiberi possunt. 99
 — in quo tempore morbi sint exhibenda. 165
 — medicamenta non esse frequentanda. 139
 — ex Hippocrate in quibus morbis dari debeant, & quando. 139
 Purgantium medicamentorum noxa. 139
 Purgantia quæ in febribus conveniant. 280
 — — conveniant in febribus. 320
 Purgantium usus in febribus continuis lendis. 298
 Purgantia quæ in febre quotidiana conveniunt. 346
 — in antiquato morbo podagrico dolores excitare. 535
 Purgationes consuetas cohiberi est causa ut in morbos homines indicant. 653
 Purgatio narium cohibita quibus restituitur. 662
 Puris eruptionis in variis partibus factæ cognitio. 483
 — eruptiones quanto tempore fiant. 483
 — eruptione quæ cito, & quæ tarde fiant. 483
 Puris

I N D E X

— eruptionis fa^{Et}æ signa. 483
 Pus subter cutem latens quibus signis di-
 gnoscatur. 484
 Puris eruptionum ad varias partes cog-
 nitio. 485
 Purulentiarum futurarum cognitio. 471
 Purulentia quæ salutare & quæ pessimæ.
 488
 Puris eruptionem quæ faciant. 496
 Purulentia quibus viis ex thorace in ven-
 trem prolatur. 498
 Purulentias e thorace purgari aliquando
 per urinam, aliquando per ventrem, &
 aliquando per uterum, & aliquando per
 abscessus. 499
 Purulentias posse purgari per urinam. 498
 Pus per quas vias ex thoracis cavitate in
 renes & vesicam feratur. 498
 — in vomitis pessimum. 490
 Putredinis causæ. 299
 Putrefactio quid. 462
 Putredinis focus in qua parte corporis exi-
 stat in febribus intermittentibus. 322
 Putrescendi aptitudinem plurimum facere
 ad pestiferæ febris generationem. 299
 Putridarum febrium cognitio. 263

Q.

Qualitates elementorum agere me-
 diantibus secundis qualitatibus, nem-
 pe aut rarefaciendo, aut densando. 82
 Qualitates primæ quomodo morbos in a-
 nimalibus faciant. 81
 Qualitates activas potius pati à passivis,
 quam passivas vocatas ab activis. 82
 — primas agere secundis qualitatibus. 83
 — — non facere morbos. 81
 — — scilicet caliditatem, frigidita-
 tem, humiditatem, siccitatemque per
 se primo morbos non facere, sed rare-
 faciendo, & densando. 81
 — — per se primo non agere sed ra-

refractione & densatione. 82
 — — parum facere ad curationem
 instituendam. 91
 — — non esse præcipuas morborum
 causas. 96
 — — ad indicandam curationem esse
 inutiles. 96
 Quartanariis medicamenta convenientia. 338
 Quartanæ febris cognitio. 331
 Quartanam febrem liberare à magnis mor-
 bis. 332
 Quæstio de partibus fricandis & inungen-
 dis ad febres periodicas tollendas. 328
 Quietem tumentiam facere. 143
 Quotidianam febrem vere intermittentem
 non dari. 343

R.

Ranarum viridium decoctum ad quar-
 tanam finiendam. 339
 Raritatem in corporibus salubriorem esse. 21
 Refrigerationem ex Hippocrate quæ in
 ventre sunt indurare. 278
 Reges qualibus hominibus debeant vitam
 tutandam committere. 199
 — atque alios magnates non posse præ-
 servari à venenis. 196
 — vinorum ciborumque prægustatori-
 bus fidere non posse. 197
 Regum præservatio à venenis quibus per-
 ficiatur. 199
 Renales dolores quibus cognoscantur. 567
 Renum dolores à grumoso sanguine. 568
 — dolor à calculis. 568
 — dolor a pituita crassa. 568
 — dolor ab acri humore. 568
 — phlegmones cognitio & curatio. 435
 — vomicae cognitio. 482
 Renes ulcerati quibus comprehendantur. 515
 Renum calculis vexatorum cognitio. 638
 Repellentia in capitis dolore non esse tuta. 357
 Re-

I N D E X.

Rerum principia qualia ab antiquis consti- tuta fuerint.	15
Respirationis utilitas.	655
Respiratio lethalis.	272
Rhabarbari facultas purgatoria.	169
Rhabarbarum morbis calidis aliquibus me- deri.	39
Rhasis de signis febris pestilentis.	303
Rigor vel horror in febribus periodicis quomodo tollatur.	253
Rigorem periodicum vel frigiditatem in febribus per os assumpta quæ tollant.	253
Rigor quartanarum febrium qualis.	331
Risus Sardonius.	604
Romanos sexcentos annos sine Medicis vixisse.	2
Rosæ facultas purgatoria.	168
Rosarum usus ad capitis dolorem.	358
Rubea febrilis Nicolai sudorifica.	327
Rubricæ Constantini compositio.	327
Rubea trochiscata ad febres.	327
Rutæ vis efficax ad febres eximendas.	326
— alexipharmaca.	203

S.

S acerdotes uti elleboro albo ad damo- nio actos.	172
Saltus quid.	149
— ad quos affectus utilis.	149
Salsa quomodo alvum moveant.	683
Sanguinis stillæ malignæ.	274
— evacuatio à quibus in morbis indice- tur ex Methodicis.	154
— vacuationem tanquam magnum la- xatorium indicari ex affectus & virium corporis magnitudine.	110
— evacuationem, quæ fit adhibitis cru- ribus cum scarrificatione cucurbitulis, non esse eandem cum illa, quæ fit cru- rum scarrificatione.	158
— evacuatio ad animi deliquium an conveniat febribus continentibus vexa- tis.	280
— mittendi in febribus ratio.	281
— ad animi deliquium missionis in fe-	

bribus utilitas.

— evacuationem indicantia ex Metho- dicis Dogmaticisque.	281
— vacuatio cur pueris & senibus non conveniat.	110
— evacuatio cur in hydropem morbo ad- stricto magno non conveniat.	456
— vacuatio cur in febre diaria non con- veniat.	263
— evacuatio cur conveniat in febribus continentibus.	280
— evacuatio qualis conveniat in febr- bus tertianis nothis.	324
— vacuatio ad capitis dolorem.	356
— evacuatio quo pacto ad dolorem ca- pitis fit molienda.	553
— vacuatio quæ juvet insanos.	611
— — quæ ophthalmicis conducatur.	526
— evacuatio quæ pleuriticis conveniat.	413
— — in febre quotidiana.	345
Sanguis in quartana febre quando, & quo- modo mittendus.	336
Sanguinis evacuationem in antiquatis do- loribus podagricis eos excitare.	536
— sputum an morbum laxum faciat.	68
— — à quibus læsis partibus fiat.	704
Sanguinem in asperam arteriam destillans quibus signis cognoscatur.	704
— ex capite in os descendere quibus gnoscat.	704
Sanguinis per tussim excreti cognitio.	704
Sanguinem aliquando excerni ex venis in fauces desinentibus credidit Erasistratus.	705
Sanguinis ex aspera arteria, e pulmone, bus, è thorace, ex pleura membrana, diaphragmate prodeuntis cognitio.	705
Sanguis quot modis è vasis exeat.	705
Sanguinis per erosionem exeuntis cog- nitio.	706
Sanguis qualis sit venarum, & arteriarum.	706

I N D E X.

Sanguinis sputo quæ convenient.	711	Sanitas perfecta quibus conservetur.	227
— per nares profluvii causæ.	696	Sarbet quid.	365
— ex ore profluvium criticum quartanam tollens.	373	Satyriasis cognitio.	442
— vomitus cognitio & curatio.	701	Satyrium facere satyriasm.	442
— per alvum fluoris cognitio.	715	Satyriasis in quo differat à priapismo & curatio.	442
— fluoris per alvum differentia.	716	Scammonium.	169
— per alvum fluor criticus, quibus signis distinguatur à symptomatico.	717	Scarrificationis crurum utilitas.	156
— profluvii per urinam cognitio.	720	Scarrificatio crurum in pestilentibus febribus	307
— profluvio per renes, & vesicam quæ convenient.	722	Scarrificationem crurum ex Galeno esse vicariam venæ sectionis.	157
Sanguinem ab utero quæ avertunt.	726	Scarrificationis crurum utilitas maxima in pueris.	157
Sanitas quid sit, quotuplexque.	195	Scarrificatio crurum pro mittendo sanguine in febribus.	282
— quid sit ex Methodicorum sententia.	19	Schetica febris.	349
— & morbus ex Juliano Methodico quid sit.	19	Scyllæ utilitas ad suspiriosos.	525
— & morbus quid ex Galeno.	19	Scirrhis quomodo in visceribus gignatur & quibus cognoscatur.	631
Sanitatem consistere in moderata symmetria meatuum, atque morbum in asymmetricia.	19	— quibus signis deprehendatur.	632
— in qua symmetria Dogmatici constituerint.	215	Scopi duo solummodo pro mittendo sanguine à Methodicis observati.	154
— in qua symmetria Methodici constituerint.	215	Scotoma quid sit.	586
— non ex qualitate, quantitateque humorum turbari, at ab ipsorum motu.	25	Seçta Methodica vide Medicina Methodica.	9
— partium organicarum mutari à recessu clausionis & apertionis meatuum corporis demonstratur.	23	Seçta Methodica quanto tempore duraverit.	7
Sanitatis tuendæ Methodum etiam ex Methodicorum placitis constitui posse.	195	Seçtionis cognitio ad purgandas vomicas ex thorace.	562
Sanitatem conservantes causæ ad quot genera reducuntur.	221	Seçtione quæ tolluntur purulentia & quomodo.	563
Sanitatis tuendæ methodi utilitas.	113	Seçtionis ad hydropem utilitas, & quomodo faciendæ.	489
Sanitatem tueri quid sit.	113	Seçtionem in inguine ad vomicas purgandas ex Aretæo esse utilem.	504
— inesse corporibus & perfectam, & imperfectam.	113	Seçtionis usus in hepate purulento.	504
Sanitatis conservandæ rationem pendere ex usu effectricium causarum.	113	Semen retentum sævissima symptomata corporibus inducere.	685
— præcipuum studium cibis non satiari.	227	Semina urinam moventia.	234
Sanitas imperfecta quibus conservetur.	228	Seneca de gestationis utilitate.	151
		Senecam de ambulationem destillationi utilem esse cognovisse.	147
		Senæ	

I N D E X.

Senæ folia.	168	to.	
Senæ foliorum usus ad alvum movendam.	684	— pleuritidis.	
Senes pleuritide laborantes cur sanguinis vacuationem non ferant.	109	— pulmonia.	
— an habitum laxum habeant.	109	— lienis phlegmone vexati.	421
— cur non ferant magnas evacuationes.	109	— ilei inflammati ex Galeno.	409
Senibus an sanguinis evacuatio conveniat quomodo cognoscatur.	155	— uteri inflammati.	416
Septi transversi varia nomina, & phleg- mone.	419	— febris tertianæ nothæ.	425
Septum transversum nihil ex Hippocrate facere ad prudentiam.	419	— febris quartanæ.	427
Senes à quartana cur maxime patiantur.	334	— febris quotidianæ.	445
Septi transversi inflammati signa.	420	Similia an similibus conserventur vel à contrariis.	321
Septo transverso inflammato, cur delirium continuum fiat.	420	Sinapismus qua ratione ulceribus anti- quis conveniat.	332
Septi transversi inflammati prognosticum.	421	— quomodo conveniat in curandis ulceribus.	343
Serpentes quibus fugentur.	209	— ad suspiriosos.	122
Serpentarii imago adversus venena.	202	Singultus quales in phreniticis.	625
Serum lactis in qua quartana conveniat.	339	— in febribus quibus tollatur.	392
Siccitatem densare.	81	Sitim humores concitantes.	367
Sigismundus de Capitibus Listæ phleg- mone renum extinctus.	438	Sitis quæ laxa & quæ adstricta passio sit.	629
Signa quibus morbus latus in insensibili vacuatione constitutus cognoscitur.	131	Sitim in febribus quæ tollunt.	364
— parthognomonica febris ardentis.	268	— quæ demulcent.	365
— febris synochæ.	268	Sitis causæ in febribus, & curatio.	364
— optima in febribus continuis.	271	— cognitio ad prognosim.	273
— pessima in febribus continuis.	272	— mala.	273
Signorum in febre pestilenti ratio.	303	Situm varium partium exulceratarum non mutare curationem.	115
Signa febris pestilentis.	303	Somnus quid & quomodo gignatur.	359
— virium languorem in febribus deno- tantia.	272	Somniculosi qui.	360
— lethalia in febribus.	272	Somni humiditatem esse propriam.	360
— phlegmonum.	379	Somnus conferens sanitati.	230
— exitium phrenitidum.	391	— malus.	230
— phlegmonum in partibus sensu de- stitutis excitatarum.	384	— lethalis.	272
— salutis in septo transverso inflamma-		Somnum conciliantia.	369
		— laxare.	142
		Somnus qua ratione sudorem moveat, evacuet.	142
		Somnolenti quibus præfidiis excitentur.	360
		Soranus Ephesus Medicus Methodicus.	202
		Smaragdi vis contra venena.	656
		Spirabile intro forasque esse totum corpus.	per
		Spirationem esse duplicem, scilicet, quæ	

I N D E X.

per os & nares fit , & quæ per cutis mea-	655	Sudoris Profluvium quæ cohibeant.	694
tus.		Sudores copiosi inutiles qui.	101
Spiritus vitales quibus à causis exsolvan-	690	Sudor in corporibus quibus moveatur.	235
tur.		Sudorem moventia quæ.	180
— extendens & urgens & obscurus ,		— in febribus.	320
& stertorosus lethalis.	273	Sudor quibus modis excitetur.	451
Sputum sanguinis quas partes læsas deno-	704	Sudores quibus cohibeantur.	374
tet.		Sudorum ratio in febribus quartanis.	332
— cum tussi non semper à parti-		Sudor in febre tertiana notha quibus	
bus respiratoriis fieri, sed aliquando ex		moveatur.	330
Sanguine destillante à capite ad guttur.	749	Sudores quomodo moveantur, & qui-	
		bus medicamentis.	180
Sp uti sanguinis curatio.	750	Sudoris causæ ex Galeno.	180
Sp utum in pleuriticis, quale bonum, &	411	Sudorem omnem à calore moveri.	180
malum.		Sudoris solita evacuatio cohibita quos	
Sp utorum in morbis consideratio, & ex	276	morbos faciat.	661
ipsis quæ mortem significant.		Sudorifica interna, atque externa, quæ.	
Sp uta purulenta quibus signis cognoscan-	506	— sicca quibus conducant.	179
tur.		— humida quibus malis conveniant.	181
— incrassantia.	499	Sudor in tina quomodo moveatur.	181
— attenuantia detergentiaque.	499	Sudorifica cur in paralyticis non conve-	
St ellæ marinæ vis adversus venena.	202	niant.	586
St ibii preparati facultas purgatoria.	174	— ad febres tollendas.	297
St illicidia aquæ tepidæ ad dolorem ca-	357	Sudorificum ad finiendam febrem.	327
pitidis.		— hydropoton vocatum.	327
St ipica in dolore capitis inutilia.	357	— decoctum.	181
St omachus à quibus doleat.	560	— ad phlegmonas omenti, mesente-	
St omachi vomicæ cognitio.	478	rii, atque pancreatis.	435
St omachus ulceratus quibus signis depre-	512	Sudorifica quæ in febre pestilente.	312
hendatur.		Sudorificorum usus ad quotidianam.	347
Strabismus.	604	Sudorifica ad quartanam tollendam.	341
Stranguriæ causæ, & signa.	677	— per plures dies cur in Podagrico	
Stratonis suffumigium ad fugandos ser-	209	morbo antiquo non conveniant.	535
Succus fœnugræci quomodo paretur.	415	Sudorificorum usus in podagra qualis sit	
Sudorum cognitio, & qui in febribus	274	utilis.	536
lethales sunt.		Sudorificorum usus quomodo conveniat	
Sudores in purulentiis seu vomicis quales	472	in antiquata podagra.	537
fiant.		— usus utrum possit fieri non præ-	
Sudor qui criticus, & qui symptomaticus.	693	gressa exquisita totius corporis & evacua-	
— qui sit cohibendus.	694	tione & purgatione in Podagra.	538
— immoderatus quibus auxiliis sup-	694	Suffitus sudorifici.	183
primatur.		— in febribus pestilentibus.	306
		— qui fugant serpentes, reptiliaque.	208
		Suffu-	

I N D E X.

Suffumigia ad fugandos serpentes cete- rasque feras venenatas.	208
Suffitus ad movendos menses.	676
Surditas in febribus quid notet.	272
Suppuratio quid sit.	462
— quid sit, & à quibus causis fiat.	462
— quando sit speranda.	466
Suppurationis signa.	466
Suppurationes externæ, atque internæ quibus signis cognoscantur.	467
Suppurationis existentis signa.	467
Suppurationum umbilicum esse termi- num.	464
Suppuratorum sudores & alia signa.	472
Suppurationes, quæ in capite fiunt.	473
Suppurationum in cerebro, in auribus, in gula quæ factæ sunt cognitio.	474
— quæ fiunt in thorace, cognitio.	475
Suppurationes quæ in stomacho sunt, qui- bus signis innotescant.	478
Suppurationis in renibus factæ signa.	436
Suppurationem futuram quæ prohibeant.	493
Suppurationis futuræ signa.	494
Suppurent quæ medicamenta.	494.
Symmetriam qualitatum atque humorum mutari à recessu clausionis & apertio- nis meatuum, demonstratur.	23
— meatuum conservantia & destruen- tia.	215
Symmetria meatuum vitiata morbum fa- cit.	195
Synanche.	405
Syncope in quo differat à lipothymia.	690
Synopes signa propria.	690
Syncope quid sit.	690
— quæ auxilia requirat.	692
— oppressi quomodo curentur.	692
Synopes cognitio, & curatio.	371
Synochi cognitio.	266

T.

T abe qui affectus comprehendantur.	505
Tabidæ febres quæ.	470

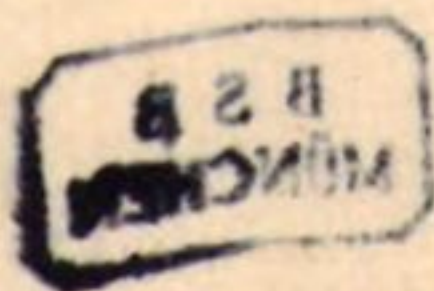
Tabidis hecticis medicamenta act ^u frigida convenire.	92
Tempora morbi distingui à temporibus naturæ.	49
— morborum an indicent curationem & quomodo indicent.	50
— morborum curationem indicare.	61
— morbi curationem indicare.	13
— morborum varia præsidia indicare.	51
Temperamenti corporum varietas quid in medicamentis evariet.	108
Terræ Lemniæ facultas contra venena ex Galeno.	203
Tertianarum febrium cognitio atque cura- tio.	317
Tertianæ febris nothæ cognitio.	321
Tetanos quid.	604
Themisonem Laodiceum Syrium fuisse sectæ Methodicæ auctorem.	3
Themison sectæ Methodicæ inventor quando in Medicina claruerit.	8
Themisonem fuisse, quem Dioscorides scripsit rabie affectum non interiisse.	8
Themison de deambulationis commodis, & quomodo facienda.	147
— quæ ad insaniam laudaverit.	612
— quid de phlebotomia in paraly- senferit.	584
Theophrastus de venenis.	197
Theriacam, si optima sit, omnibus morsis à viperis mederi.	74
Theriaca Diatesaron.	207
Theriacæ antiquæ usus ad quartanam.	340
Thessali Tralliani Methodici cognito.	4
Thessalum Trallianum Methodicam Medicinam perfecisse.	4
Thessali Medici quot fuerint.	4
Thessalos Medicos quatuor fuisse.	4
Thessalus Hippocratis Coi Medici filius.	4
— Trallianus, qui Medicinam Me- thodicam perfecit.	4
— quomodo sanitatem atque morbum definierit.	19

I N D E X

Thessali arrogantia	atque in Medicina	3	Tussim non semper denotare passionem	704
auctoritas.			partium spiritualium.	
Thessalus voluit à	tempore morbi cura-	51	Tussis in hydrope cur sit signum exitiale.	456
tionem indicari.			— remedia.	620
— utebatur in	ulcere antiquato fina-	186	Tussim sedantia.	361
pismo.			V.	
Thraſyas Mantinensis in	venenorum co-	197	Valde frigida in capitis dolore fugienda.	357
gnitione peritus.			Valens sive Vectius Methodicus.	6
Thucydides de peste quæ olim Athe-		300	Valentem Medicum Messalinæ C. Cæsa-	
nienses invasit.			ris in adulterio deprehensum ad suppli-	
Timorem vehementem maxime facere ad		707	cium ductum fuisse.	6
profluvium sanguinis cohibendum.			Vectiones quibus utiles.	150
Timor vehemens cur quartana oppressum		335	Venatio quotuplex sit.	149
juvet.			Venationis terrestris utilitas & ad quos	149
Tormentum quid.		427	affectus.	
Transpirationis causæ & utilitas.		655	Venatores solos in quadam pestilentia ex	
Transpiratione sola quæ animalia vivant			Rhasi servatos incolumes.	149
& quæ respiratione etiam conserventur.		656	Venarum ruptionis, apertionis erosio-	
Tremores lethales.		272	nisque signa.	696
— in phreniticis lethales.		392	Venerearum utilitates ex Galeno & Rufo.	153
Trismos.		640	Veneris usus quæ faciat.	230
Tumores molles indolentes.		448	— usus intermissus homines quibus	
Tumorum internorum cognitio.		449	malis afficiat.	685
— exitus varii qui.		450	Venerem deperditam excitantia.	687
— curatio.		450	Venenorum præſervationem haud tutam	
Tumores, qui in hypochondriis, cur fa-		463	haberi.	197
cilius & citius suppurentur.			Venenis quæ adversentur.	202
— qui juxta umbilicum & infra sunt,		463	Venenum quibus modis innoxie per os	
cur tarde suppurentur.			assumi queat.	197
Tumor in mesenterico quomodo cognos-		433	Veneris usus quibus utilis.	154
scatur & in pancreate.			Venter à quibus doleat.	560
— in omento quomodo cognoscatur.		432	Ventrem subducentia.	363
Tumoris in pancreate cognitio.		433	— cohibentia.	374
Tumor in angina quid notet.		405	Ventris dolores antiquatos tolli veratro	
Tumores qui suppurentur.		434	albo per os exhibito.	562
— externi an admittant usum adstrin-		119	Ventriculi phlegmones cognitio, & cura.	426
gentium.			Ventriculus ulceratus quibus cognosca-	
— malignos non admittere usum ad-		119	tur.	512
stringentium.			Ventris profluvium quibus cohibeatur.	732
Tussis differentia & causæ.		618	Ven-	
— an sit morbus latus, vel adstrictus,		619		
vel mixtus.				

I N D E X.

- Ventris profluvium quomodo ex Galeno,
Hippocrateque turbet usum evacuatio-
nis sanguinis. 747
- Ventos austrinos plurimum facere ad
concitandas febres pestilentes. 301
- Veratrum sturnis cibum, & hominibus
venenum esse. 71
- Vertiginis cognitio & curatio. 587
- cerebro primario læso, & per con-
sensum signa. 587
- Vesicæ phlegmones cognitio, progno-
sticum, atque curatio. 440
- vomicæ cognitio. 482
- Vesicam læsam qualis urina denotet. 721
- Vesicæ doloris cognitio. 568
- ulcera quibus cognoscantur. 515
- calculis vexatæ cognitio. 639
- Vesicantia an convenient in febribus pe-
stilentibus. 313
- Vesicantium usum ex cantharidibus non
esse tutum. 602
- Victus ratio qualis in morborum tempo-
ribus sit instituenda. 53
- ratio in febribus continentibus. 277
- ratio in febre tertiana notha. 323
- Vigilia quid. 359
- Vigiles qui. 360
- Vigiliarum siccitatem esse propriam. 359
- causæ. 359
- Vigilantes esse interius frigidiores & ex-
terius calidiores. 229
- Vigiliæ utilitas. 229
- usus ratio. 229
- Vigiliam laxare. 142
- Vigilia quomodo ex accidenti morbum
adstrictum faciat. 142
- quando morbus adstrictus. 370
- Villanovanus de medicamentis ad quar-
tanam. 339
- Vini usum quæ prohibeant in febribus. 295
- Vinum prohibentia quæ. 372
- in quibus febribus, & quando con-
veniat. 306
- melitites ad quotidianam. 347
- medicatum ad *quotidianam*. 347
- posse à venenatis *bestiis venenatis*. 201
- in quo serpentes fuerant mor-
xilio fuisse febribus *tertianis chronicis*. 200
- vexatis. 272
- Violarum pulvis ad febres tollendas. 326
- Viperas vino ex Aristotele delectari. 200
- Virium languorem quæ notent. 272
- Vitæ periodi varietatis in hominibus ra-
tio. 112
- Ulceræ cacoethia quando solo sinapismo
sanantur, & quando purgatio totius
corporis medicamentis catharticeis mo-
lienda addenda sit. 64
- Ulcerum cacoethium causæ. 64
- cacoethium curatio. 64
- Ulceris malignitas an indicet curationem. 65
- Ulceræ antiqua pro curatione esse reno-
vanda Theffalus voluit. 60
- antiqua quomodo à Methodicis cu-
rabantur. 65
- antiqua labiorum incisione tolli, &
quomodo eadem a sinapismo juventur. 60
- Ulcerum partium thorace contentarum
cognitio. 706
- Ulceratorum pulmonum signa. 706
- Ulceratæ tracheæ arteriæ signa. 706
- Ulceræ cachoethia cur diuturna The-
ffalus appellaverit. 61
- Ulceratarum internarum partium cog-
nitio. 512
- Ulcerum internorum curatio. 513
- in pectoris partibus curatio. 508
- Ulceræ pulmonis cur difficillime coale-
scant. 705
- Ulcerum pulmonis prognosticum. 706
- Ulceratorum pulmonum prognosticum. 207
- Ulceræ pulmonum & aliarum pectoris
partium detergentia. 509
- pulmonum & asperæ arteriæ lapide
hæmatite ex Tralliano fuisse sanata. 113

~~10~~

-e-

2 vol II

Alpino, Prospero,

Prosperi Alpini Marosticensis Philosophi, Medici, [et] in Gymnasio
Patavino Simplicium Medicamentorum Professoris Ordinarii, atque Horti
Medici praefecti, De Medicina Methodica Libri Tredecim ; In quibus medendi
Ars Methodica vocata olim maxime celebris, quae hac aetate non sine magno
Studiosorum medicinae & decore, & damno plane desiisse visa est, denuo

Lugduni Batavorum 1719

Bibl.Sud. 561

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10726726-1